

**Brazilië in de
Nederlandse
archieven**
*O Brasil em
arquivos
neerlandeses*
(1624-1654)

marianne *WIESEBRON* ed.

MAURITIANA
vol 5

Leiden University Press

BRAZILIË IN DE NEDERLANDSE
ARCHIEVEN (1624–1654)

O BRASIL EM ARQUIVOS
NEERLANDESES (1624–1654)

BRAZILIË IN DE NEDERLANDSE ARCHIEVEN (1624–1654):

OUDE WEST INDISCHE COMPAGNIE:
CORRESPONDENTIE VAN DE HEREN XIX EN NOTULEN VAN DE
HOGE EN SECRETE RAAD VAN BRAZILIË

STATEN GENERAAL: LOSSE DOCUMENTEN EN
COMMISSIEBOEK

COLLECTIE RADERMACHER: DOCUMENTEN INZAKE DE WEST
INDISCHE COMPAGNIE

O BRASIL EM ARQUIVOS NEERLANDESES (1624–1654):

VELHA COMPANHIA DAS ÍNDIAS OCIDENTAIS:
CARTAS ENVIADAS PELOS DIRETORES XIX
ATAS DIÁRIAS DO ALTO E SECRETO CONSELHO DO BRASIL

ESTADOS GERAIS: DOCUMENTOS AVULSOS E LIVRO DE
COMISSÕES

COLEÇÃO RADERMACHER: DOCUMENTOS RELATIVOS À
COMPANHIA DAS ÍNDIAS OCIDENTAIS

Marianne L. Wiesebron (ed.)

Leiden University Press

Deze uitgave werd mogelijk gemaakt door:

Esta edição foi realizada graças ao apoio de:

Nederlandse Ambassade te Brasília

Ministério da Cultura

Serie: Mauritiania

Vol. 5

Editor: M.L. Wiesebron

Translation: Maria Celeste Augusto, Jef van Egmond, Ruud Ploegmakers en Maria Oosterhoff

Text design/technical editing: Nel Buve-Kelderhuis

Cover design: Xpressie | communicatie

Cover illustration: Voorkant/*Da capa*: Casparis Barlæi, 'Friburgum', *Rerum per Octennium in Brasilia*, (UB Leiden, COLL BN 20069 A2, nr. 38)

Achterkant/*Da contracapa*: Idem, 'Mauritiopolis', (UB Leiden, COLL BN 20069 A2, nr. 40)

ISBN 978 90 8728 194 6

e-ISBN 978 94 0060 148 2

NUR 685

© Leiden University Press, 2013

All rights reserved. Without limiting the rights under copyright reserved above, no part of this book may be reproduced, stored in or introduced into a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means (electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise) without the written permission of both the copyright owner and the author of the book.

INHOUD/SUMÁRIO

Voorwoord	8
<i>Marianne L. Wiesebron</i>	
Prefácio	9
<i>Marianne L. Wiesebron</i>	
Inleiding	14
<i>Marianne L. Wiesebron</i>	
Introdução	15
<i>Marianne L. Wiesebron</i>	
Brasilia qua parte paret Belgis:	28
de wandkaart van Nederlands Brazilië door Georg Marcgraf <i>Martijn Storms</i>	
Brasilia qua parte paret Belgis:	29
o mapa mural do Brasil neerlandês por Georg Marcgraf <i>Martijn Storms</i>	
“Den algemeynen viant van ’t Christenrijck aen twee syden bespringen” ...	48
<i>Raymond Buve</i>	
O inimigo geral da cristandade acometido por dois lados	49
<i>Raymond Buve</i>	
Het onaanvaardbare gedrag van de WIC-predikant Daniël Schagen	70
<i>B.N. Teensma</i>	

O inaceitável comportamento do Predicante da Companhiadas Índias Ocidentais Daniel Schagen	71
<i>B.N. Teensma</i>	
Enkele weinig geraadpleegde bronnen voor de geschiedenis van Nederlands-Brazilië	84
<i>B.N. Teensma</i>	
Algumas fontes pouco consultadas da história do Brasil Neerlandês.....	85
<i>B.N. Teensma</i>	
De expeditie van Hendrick Brouwer en Elias Herckmans naar Chili	112
<i>Henk den Heijer</i>	
A expedição de Hendrick Brouwer e Elias Herckmans para o Chile.....	113
<i>Henk den Heijer</i>	
Filips III en de Nederlandse dreiging in Brazilië: angst wereldwijd, koninklijke strategie en lokale antwoorden	140
<i>José Manuel Santos Pérez</i>	
Filipe III e a ameaça neerlandesa no Brasil: medos globais, estratégia real e respostas locais	141
<i>José Manuel Santos Pérez</i>	
De circulatie van geld en het gebruik van suiker als betaalmiddel in het koloniale Brazilië van de zeventiende eeuw: een poging tot vergelijking	172
<i>Lucia Werneck Xavier</i>	
<i>Fernando Carlos Greenhalgh de Cerqueira Lima</i>	
Circulação monetária e uso do açúcar como meio de pagamento no Brasil colonial seiscentista: uma tentativa de comparação.....	173
<i>Lucia Werneck Xavier</i>	
<i>Fernando Carlos Greenhalgh de Cerqueira Lima</i>	

Aanvulling van deel 4	194
<i>Lucia Werneck Xavier</i>	
Adendo ao volume 4	195
<i>Lucia Werneck Xavier</i>	
Dagelijkse notulen 1645–1649.....	276
<i>Lucia Werneck Xavier</i>	
Atas diárias 1645–1649	277
<i>Lucia Werneck Xavier</i>	
Register van namen / índice de Nomes	334
Register van schepen / Índice de navios	476
Losse documenten in het Nationaal Archief te Den Haag.....	496
<i>Lucia Werneck Xavier</i>	
Documentos avulsos no Arquivo Nacional em Haia	497
<i>Lucia Werneck Xavier</i>	
Thema's / Temas	543
Auteurs.....	552
Autores.....	553
Kaarten / Mapas.....	I – XXI

VOORWOORD

Marianne L. Wiesebron

Dit boek is het vijfde deel van de serie *Mauritiana*, de voortgang van twee in de tijd samenvallende initiatieven. Aan het begin van deze eeuw nam het Nederlandse Ministerie van Economische Zaken het initiatief om, bij wijze van cadeau aan de toenmalige Vice-President van Brazilië, Marco Maciel, de documentatie over Nederlands Brazilië (1624–1654) toegankelijker te maken voor Braziliaanse onderzoekers. Hierin werd het Ministerie bijgestaan door een aantal Braziliaanse en Nederlandse bedrijven. Dit project kreeg de naam: *De Nederlandse erfenis in Brazilië, Handreiking aan Braziliaanse wetenschappers Brazilië in de Nederlandse Archieven (1624–1654)*. Daarna was het Ministerie van Buitenlandse Zaken bij dit project betrokken. Bij dit vijfde deel is wederom de Nederlandse Ambassade te Brasília betrokken.

Het tweede initiatief betreft het al enkele jaren lopende *Projeto Resgate de Documentação Histórica Barão do Rio Branco* van het Braziliaanse Ministerie van Cultuur. Dit project heeft tot doel alle in Brazilië en in Europa aanwezige documenten die betrekking hebben op de geschiedenis van koloniaal en negentiende-eeuws Brazilië toegankelijker te maken voor Braziliaanse historici. Dit gebeurt door het betreffende archiefmateriaal op microfilms te brengen en Portugeestalige catalogi te vervaardigen. Het Nederlandse deel van het *Projeto Resgate* werd ons echter pas bekend toen het project *De Nederlandse erfenis in Brazilië* al liep maar beide projecten worden inmiddels gezamenlijk bewerkt. Het resultaat hiervan is inmiddels deel 5 van de serie *Mauritiana*.

In deze vijfde catalogus worden de volgende reeksen documenten aangetroffen: om te beginnen de voortzetting van het werk met inventarissen van de Oude West Indische Compagnie (OWIC), met name de dagelijkse Notulen van de Hoge en Secrete Raad te Recife, begonnen in *Mauritiana 4*, en die nu in deel 5 de jaren van 1645 tot en met 1649 beslaan. Gezien de hoeveelheid materiaal komen de jaren 1650 en volgende pas in deel 6 aan de orde. Daarnaast zijn er in dit deel Brieven van de Heren XIX die betrekking hebben op de regering in Afrika en Brazilië. Er zijn ook twee reeksen losse documenten uit het Nationaal Archief inzake Nederlands Brazilië, een van de Staten Generaal, de andere van de Collectie Radermacher, een familie betrokken bij de leiding van de West Indische Compagnie (WIC) en de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC). Daarenboven

PREFÁCIO

Marianne L. Wiesebron

Este volume, o quinto da série Maurítiana, é a continuação de duas iniciativas concomitantes. No início deste século, o Ministério neerlandês de Economia tomou a iniciativa de tornar a documentação sobre o Brasil Neerlandês (1624–1654) disponível para a comunidade científica brasileira. Seria esta uma maneira de presentear o então Vice-Presidente do Brasil, Marco Maciel. Este projeto recebeu o apoio de uma série de empresas brasileiras e neerlandesas e teve por nome: A herança neerlandesa no Brasil, guia para investigadores brasileiros; Brasil nos Arquivos Neerlandeses (1624–1654). Posteriormente o Ministério dos Negócios Estrangeiros passou a fazer parte desse projeto. Para este quinto volume contribuiu a Embaixada Neerlandesa em Brasília.

A segunda iniciativa refere-se ao Projeto Resgate de Documentação Histórica Barão do Rio Branco, do Ministério Brasileiro de Cultura, já em curso. Este projeto tem como objetivo dar a todos os historiadores brasileiros melhor acesso a toda a documentação existente no Brasil ou na Europa que se relacione com a história do Brasil colonial e do século XIX. Este intento é levado a cabo registrando-se em microfilme todo o material dos arquivos e elaborando catálogos em português. Na verdade, apenas tivemos conhecimento da existência da parte neerlandesa no Projeto Resgate quando o projeto A herança neerlandesa no Brasil já estava em andamento. Neste ínterim ambos os projetos estão sendo elaborados conjuntamente. O resultado disso é já o quinto volume da série Maurítiana.

Neste quinto catálogo podem ser encontradas as seguintes séries de documentos. Para começar a continuação dos inventários da Velha Companhia das Índias Ocidentais, (OWIC), por um lado as Atas diárias do Alto e Secreto Conselho do Recife, iniciado no 4º volume desta série, cobrindo os anos de 1645 a 1649 no 5º volume da Maurítiana. Visto a quantidade de material, os anos 1650 e seguintes serão tratados somente no 6º volume. Além disso, neste volume há Cartas dos Senhores XIX relativos ao governo na África e no Brasil. Há também duas séries de documentos avulsos do Arquivo Nacional sobre o Brasil neerlandês, uma dos Estados Gerais, a outra da Coleção Radermacher, uma família envolvida na direção da Companhia das Índias Ocidentais (WIC) e da Companhia da Índias Orientais (VOC). Há ainda um artigo de Ben Teensma: *Algumas*

heeft Ben Teensma een artikel gewijd aan *Enkele weinig geraadpleegde bronnen voor de geschiedenis van Nederlands Brazilië*. Tevens zijn er weer registers met namen van mensen en schepen.

Verder zijn er nog zes andere artikelen opgenomen in dit deel. Martijn Storms laat zien hoe exact de kaart *Brasilia qua parte paret Belgis*: de wandkaart van Nederlands Brazilië is die Georg Marcgraf destijds getekend heeft. Ben Teensma heeft nog een tweede artikel geschreven, waarbij het leven van een gereformeerd predikant, die later ontslagen wordt, een beeld van de wanorde van het toenmalig leven in Recife aangeeft. Twee andere artikelen geschreven door Henk den Heijer en Raymond Buve, die ook de begeleidende kaarten hierbij heeft uitgezocht, belichten activiteiten vanuit Nederlands Brazilië in de rest van Zuid Amerika. Een novum in deze catalogus is het artikel van José Manuel Santos Pérez, met een beeld van het Spaanse, Portugese perspectief op de dreiging vanuit de Republiek, en de zwakke kanten aan beide zijden. Een geheel ander probleem dat nader bestudeerd wordt door Lucia Werneck Xavier en Fernando Carlos Greenhalgh de Cerquiera Lima, is het gebrek aan munten in Brazilië, zowel in het Nederlandse als het Portugese deel, en hoe naar oplossingen werd gezocht, zoals het gebruik van suiker. De inventarissen en artikelen laten wederom zien hoe complex deze periode was en dat het systematisch catalogiseren van inventarissen steeds weer nieuw onderzoek en perspectieven mogelijk maakt.

De uitgave van dit vijfde deel is mogelijk gemaakt dankzij een bijdrage van de Nederlandse Ambassade te Brasília. Bij deze Ambassade willen wij onze dank in het bijzonder uitspreken aan Z.E. de Ambassadeur, Kees Rade, en aan de medewerkers van de Culturele Afdeling: Sara Cohen, Martinus F. Mertens en Sander Werrie.

Bij het Braziliaanse Ministerie van Cultuur is Katia Jane de Souza Machado sinds de pensionering van Esther Bertoletti verantwoordelijk voor het gehele Resgate project. Wij danken haar voor de steun die zij ons geeft.

Op het Nationaal Archief zijn Roelof Hol en Mara de Groot bezig met het digitaliseren van de collecties die betrekking hebben op Brazilië, een groots werk. Daarmee zou er geen noodzaak meer zijn om Cd-roms te maken. Gijs Boink, eveneens van het Nationaal Archief heeft ons bijzonder gesteund. Wij zijn hen zeer erkentelijk voor alle aandacht die zij voor dit project hebben en steun die zij geven.

De Braziliaanse Ambassade te Den Haag verdient een speciale vermelding: de steun van Ambassadeur José Artur Denot Medeiros en diens medewerkers is onmisbaar bij deze onderneming. Onze bijzondere dank gaat ook uit naar Minister Elizabeth-Sophie Balsa en Leandro Mariosi. Dankzij deze (financiële) steun uit verschillende hoek kunnen wij een nuttige bijdrage leveren aan deze projecten en vooral aan het onderzoek van deze boeiende periode.

Een aantal mensen betrokken bij dit project verdienen speciale aandacht en dank.

fontes pouco consultadas para a história do Brasil neerlandês. E registros com nomes de pessoas e navios.

Seis outros artigos também estão incluídos neste volume. Martijn Storms mostra a que ponto o Mapa *Brasilia qua parte paret Belgis*, que Georg Marcgraf desenhou naquela época, é exato. Ben Teensma escreveu ainda um segundo artigo, em que relata a vida de um Predicante Reformado, que mais tarde foi demitido, e que retrata a desordem da vida diária daquela época em Recife. Dois outros artigos escritos por Henk den Heijer e Raymond Buve, que também selecionou os mapas que acompanham esses artigos, destacam atividades a partir do Brasil neerlandês no resto da América do Sul. Uma novidade neste catálogo é o artigo de José Manuel Santos Perez, com uma imagem da perspectiva Espanhola e Portuguesa sobre a ameaça vinda da República, e os pontos fracos de ambos os lados. Um problema completamente diferente, estudado mais amplamente por Lucia Werneck Xavier e Fernando Carlos Greenhalgh de Lima Cerqueira, é a falta de moedas no Brasil, tanto na parte neerlandesa quanto na parte portuguesa, e como se tentava encontrar soluções, tal como a utilização de açúcar. Os inventários e artigos mostram mais uma vez o quão complexo este período era, e como a catalogação sistemática de inventários possibilita sempre novas pesquisas e perspectivas.

A edição desta quinta edição foi possível graças a uma contribuição da Embaixada dos Países Baixos em Brasília. Neste contexto, gostaríamos de agradecer especialmente a S.E. o Exmo. Sr. Embaixador, Kees Rade, e os colaboradores do Departamento Cultural: Sara Cohen, Martinus F. Mertens e Sander Werrie.

No Ministério da Cultura, desde a aposentadoria de Esther Bertoletti, a responsável por todo o projeto Resgate é Katia Jane de Souza Machado. Agradecemos ao seu apoio.

No Arquivo Nacional Roelof Hol e Mara de Groot estão realizando a digitalização dos acervos relativos ao Brasil, uma tarefa importante. Assim, não haveria mais necessidade de fazer CD-ROMs. Gijs Boink, também do Arquivo Nacional, nos proporcionou um grande apoio. Estamos muito gratos a eles por toda a atenção que consagram a este projeto.

A Embaixada do Brasil na Haia merece uma menção especial: o apoio de S.E. o Exmo. Sr. Embaixador José Artur Denot Medeiros e sua equipe é fundamental para esse projeto. Nossos agradecimentos especiais também vão para a Ministra-conselheira Elizabeth Sophie Balsa e para Leandro Mariosi. Graças ao apoio (financeiro) provindo de diversos cantos, podemos fornecer uma contribuição útil para esses projetos e, especialmente, à pesquisa deste período fascinante.

Um número de pessoas envolvidas nesse projeto merecem atenção especial e agradecimentos.

Queremos de maneira especial agradecer a Nel Buve-Kelderhuis. Ela se encarregou do aspeto técnico da edição, deu muito do seu tempo e energia para este trabalhoso projeto e empenhou-se em fazer uma bela edição.

Lucia Werneck Xavier é responsável pelos vários inventários listados nesta seção.

Wij willen in het bijzonder Nel Buve-Kelderhuis bedanken. Zij zorgt voor het technische aspect van de uitgave, steekt zeer veel tijd en energie in dit lastige project en zorgt telkens weer voor een fraaie uitgave.

Lucia Werneck Xavier is verantwoordelijk voor de verschillende inventarissen die vermeld staan in dit deel.

Speciale dank aan Pablo Antonio Iglésias Magalhães, van de Universidade Federal da Bahia, Bruno Miranda, van de Universidade Federal de Pernambuco, Ambassadeur Carlos Alberto Asfora en Marilene Nagle die hun medewerking hebben verleend aan de redactie in het Portugees van dit deel.

Wij willen Raymond Buve en Ben Teensma bedanken voor hun immer grote inzet en tijd die zij hierin hebben geïnvesteerd, onder meer om correcties uit te voeren.

Um agradecimento especial a Pablo Iglesias Antonio Magalhães, da Universidade Federal da Bahia, a Bruno Miranda, da Universidade Federal de Pernambuco, a S.E. o Exmo. Sr. Embaixador, Carlos Alberto Asfora e a Marilene Nagle, que têm contribuído para a redação em português desta edição.

Queremos exprimir a nossa gratidão a Raymond Buve e a Ben Teensma pelo seu grande empenho e tempo investido, sobretudo, nas correções deste volume.

INLEIDING

Marianne L. Wiesebron

Het Braziliaanse project Resgate en Nederland

Mauritiana 5, het vijfde deel van de tweetalige serie catalogi in Nederlands en Portugees, is het resultaat van de samenwerking van Braziliaanse en Nederlandse instanties die beiden als doelstelling hebben de Nederlandse archieven betreffende Nederlands Brazilië in de zeventiende eeuw voor onderzoekers toegankelijk te maken. De geschiedenis van Nederlands Brazilië betrof maar een korte periode, namelijk van 1624 tot en met 1654, maar de voorbereidingen tot dit veroveringsproject en de politieke en financiële nasleep, na de verdrijving van de Nederlanders in 1654, bedroegen meer dan een eeuw.

Van Braziliaanse kant is het vooral het Ministerie van Cultuur, dat het *Projeto Resgate de Documentação Histórica Barão do Rio Branco* heeft opgezet, een zeer ambitieus project met als doelstelling alle documenten betreffende koloniaal en negentiende-eeuws Brazilië, aanwezig in Brazilië zelf in Europa en in de Verenigde Staten,¹ te inventariseren, de inventarissen in catalogi uit te brengen, de documenten op microfilm te zetten en daarna op Cd-rom te plaatsen, of om de documenten te digitaliseren. Deze catalogi en de Cd-rom's worden daarna bewaard in de Nationale Bibliotheek in Rio de Janeiro en verschaft aan het Nationaal Archief, aan alle deelstatelijke archieven en aan alle federale universiteiten in Brazilië.

Van Nederlandse zijde is dit project aanvankelijk gesteund door het Ministerie van Economische Zaken, tezamen met een aantal Braziliaanse en Nederlandse bedrijven. Na het Ministerie van Economische Zaken is het Ministerie van Buitenlandse Zaken, en vooral de Nederlandse ambassade te Brasilia bij dit project betrokken geweest. Datzelfde geldt ook voor het Nationaal Archief in Den Haag dat bezig is met een zeer omvangrijk project van digitalisering van de eigen collecties en deze op internet beschikbaar te stellen. Van Braziliaanse zijde is er sprake van doorlopende steun van het Ministerie van

¹ In de Verenigde Staten bevinden zich originele, historische documenten die in de loop der tijden door bibliotheken en particulieren zijn aangeschaft.

INTRODUÇÃO

Marianne L. Wiesebron

O Projeto Brasileiro Resgate e os Países Baixos

Mauritiana 5, o quinto volume da série bilingue catálogos em neerlandês e português, é o resultado da colaboração entre instâncias brasileiras e neerlandesas, tendo ambas como propósito permitir aos investigadores o acesso aos arquivos holandeses relacionados com o Brasil neerlandês, no século XVII. A história do Brasil neerlandês remete apenas para um curto período, isto é, de 1624 a 1654 inclusivamente, mas as preparações para este projeto de conquista e as implicações políticas e financeiras, depois da expulsão dos neerlandeses em 1654, comportam mais de um século.

Do lado brasileiro foi, sobretudo, o Ministério da Cultura que iniciou o *Projeto Resgate de Documentação Histórica Barão do Rio Branco*, um projeto bastante ambicioso com o intuito de inventariar todos os documentos referentes ao Brasil colonial e do século XIX, presentes no próprio Brasil, na Europa e nos Estados Unidos,¹ de editar em catálogos todos os inventários e de passar os documentos, primeiro para microfilme e depois para CD-ROM ou de digitalizar esses documentos. Estes catálogos e os CD-ROM's vão ser posteriormente guardados na Biblioteca Nacional no Rio de Janeiro e disponibilizados para o Arquivo Nacional, para os arquivos de todos os estados e para todas as universidades federais no Brasil.

Do lado neerlandês este projeto foi, inicialmente, apoiado pelo Ministério dos Assuntos Econômicos, juntamente com uma série de empresas brasileiras e neerlandesas. Seguidamente, foi a vez do Ministério dos Negócios Estrangeiros de colaborar neste projeto, e, sobretudo, da Embaixada neerlandesa em Brasília. O mesmo aconteceu com o Arquivo Nacional em Haia, que presentemente se ocupa com um projeto muito abrangente de digitalização das suas próprias coleções e de pô-las à disposição na rede. Do lado brasileiro há um apoio contínuo por parte do Ministério Brasileiro da Cultura

¹ Nos Estados Unidos encontram-se documentos históricos originais, que ao longo dos tempos foram adquiridos por bibliotecas e por particulares.

Cultuur en van de Ambassade van Brazilië in Den Haag. Het toegankelijk maken van de documentatie over Nederlands Brazilië is een onderneming die zowel door Brazilië als Nederland belangrijk wordt geacht en is ook helemaal conform het *Memorandum of Understanding* dat tussen beide Regeringen op 11 april 2008 is getekend inzake het Gemeenschappelijk Cultureel Erfgoed, waarbij het wederzijds openstellen van de archieven als eerste prioriteit wordt genoemd (artikel 2.1).²

De uitgave van de catalogi in de Serie Mauritiana heeft dezelfde doelstelling als het Braziliaanse project *Resgate*, maar dan beperkt tot Nederland: De opzet is het toegankelijk maken van de collecties documenten over het Nederlands Brazilië van de zeventiende eeuw voor Braziliaanse en andere wetenschappers, vandaar de titel van de serie catalogi *Brazilië in de Nederlandse Archieven / O Brasil em arquivos neerlandeses (1642–1654)*.³

Elk deel van de serie Mauritiana bevat een aantal wetenschappelijke artikelen die deze complexe periode beter helpen begrijpen. Daarachter komen een aantal inventarissen van archiefcollecties, waarin elk document wordt gepresenteerd met een kort resumé. Belangstellenden kunnen hierdoor een eerste indruk krijgen van de documenten en nagaan welke documenten daarna op microfilm, c.q. Cd-Rom of digitaal voor verder onderzoek dienen te worden geraadpleegd. Daarna volgt in ieder deel van de serie Mauritiana een katern met kaarten en afbeeldingen die te maken hebben met Nederlands Brazilië, de zeeroutes en de forten op de Afrikaanse kust die door de Nederlanders werden veroverd of belangrijk waren in deze periode. De verzameling kaarten wordt in een artikel toegelicht. Uiteraard zijn er achterin het boek registers van namen en van schepen. Namen en schepen worden in documenten vaak op verschillende wijze geschreven maar er wordt in het register één schrijfwijze aangehouden. Voor schepen kon een complicerende factor zijn dat sommige schepen werden gekaapt en dan onder een andere naam weer de zee opgingen.

Deel vijf van de serie Mauritiana

In dit deel worden voorafgaand aan de documentenseries zeven inleidende artikelen gepubliceerd van de hand van Nederlandse en buitenlandse specialisten op het gebied van de Nederlands-Braziliaanse geschiedenis.

In een artikel van Ben Teensma in deel vier van de serie Mauritiana werd in detail ingegaan op de pionier activiteiten van Georg Marcgraf als cartograaf van noordoost

² Memorandum of Understanding between the Government of the Netherlands and the Government of the Federative Republic of Brazil on Cooperation in the Field of Common Cultural Heritage, 11-4-2008, <http://www.mutualculturalheritage.nl/upload/documenten/brazilie.pdf>

³ In dit werk zal de term Holland vooral gebruikt worden voor de provincie, voor het land zal de term Nederland gebezigd worden om verwarring te voorkomen.

e da Embaixada do Brasil em Haia. A possibilidade em tornar acessível a documentação sobre o Brasil neerlandês é uma tarefa tida como importante pelo Brasil assim como pelos Países Baixos e está totalmente conforme o *Memorandum of Understanding* que foi assinado por ambos os Governos em 1 de abril de 2008 e que diz respeito ao Patrimônio Cultural Comum, o qual indica como primeira prioridade, para ambos os países, a abertura dos respectivos arquivos (artigo 2.1).²

A edição dos catálogos na Série Maurítiana tem o mesmo propósito que o projeto brasileiro Resgate, mas limita-se aos Países Baixos: a intenção é permitir o acesso a coleções de documentos sobre o Brasil neerlandês do século XVII a investigadores brasileiros ou outros, daí o título da série de catálogos *Brazilië in de Nederlandse Archieven / O Brasil em arquivos neerlandeses (1642–1654)*.³

Cada um dos volumes da série Maurítiana compõe-se de uns tantos artigos científicos, que ajudam a compreender este complexo período. Seguidamente vem um número de inventários de coleções de arquivos, sendo cada um desses documentos apresentado com um resumo breve. Os interessados podem, a partir daqui, obter uma primeira impressão dos documentos e ver quais os que depois precisam consultar em microfilme, ou em CD-ROM ou até digitalmente para uma pesquisa aprofundada. Além do mais, cada volume da série Maurítiana inclui um caderno com mapas e gravuras relacionados com o Brasil neerlandês, com as rotas marítimas e com os fortes na costa africana que foram conquistados pelos holandeses ou que foram importantes para estes neste período. A coleção de mapas se encontra explicada num artigo. Obviamente, no final do tomo há registros de nomes e de navios e embarcações. Nomes e navios encontram-se frequentemente registrados nos documentos com diversa ortografia, porém, no registro apenas se mantém uma única forma ortográfica. Quanto aos navios há um fator que pode complicar a situação, visto que alguns dos navios capturados foram de novo lançados à água, mas com outro nome.

O quinto volume da série Maurítiana

Neste volume publicam-se, antes das séries de documentos, sete artigos introdutórios da autoria de neerlandeses e estrangeiros, especialistas na área da história do Brasil neerlandês.

Ben Teensma, num artigo inserido no tomo quarto da série Maurítiana, refere-se detalhadamente às atividades pioneiras de Georg Markgraf enquanto cartógrafo do nordeste do Brasil. Martijn Storms, conservador dos mapas da Biblioteca da Universidade

² Memorandum of Understanding between the Government of the Netherlands and the Government of the Federative Republic of Brazil on Cooperation in the Field of Common Cultural Heritage, 11-4-2008, <http://www.mutualculturalheritage.nl/upload/documenten/brazilie.pdf>

³ Nesta obra o termo Holland / Holanda será, sobretudo, usado para designar a província, para o país será empregue Nederland / Países Baixos, isto para evitar possíveis confusões.

Brazilië. Martijn Storms, conservator kaarten van de universiteitsbibliotheek te Leiden, gaat in zijn artikel *‘Brasilia qua parte paret Belgis: de wandkaart van Nederlands Brazilië door Georg Markgraf’* over tot een detail analyse van Marcgraf’s meesterstuk, de wandkaart van Nederlands Brazilië. Storms bespreekt de expedities waaruit Markgraf de informatie voor zijn kaart heeft gehaald, de opbouw van de kaart en de uiterst gedetailleerde topografie. Het grootste deel van de ruim 900 toponiemen betreft namen die door de Nederlanders van de Portugezen en de Indianen zijn overgenomen, maar er zijn ook zeventig Nederlandse namen, deels te wijten aan het feit dat Portugese steden of forten na inname een Nederlandse naam kregen zoals Schoppestad op het eiland Itamaracá, voorheen Nossa Senhora da Conceição. Recent onderzoek met moderne kaart analyse heeft aangetoond dat de kaart bijzonder nauwkeurig is. Tot slot geeft de auteur een detailopgave van de verschillende uitgaven van de kaart door prominente 17^e eeuwse uitgever van kaarten en atlanten als Joan Blaeu, Pieter Mortier en Covens en Mortier. Ook vermeldt de auteur de staat waarin zich die kaarten bevinden. Van de originele manuscriptversie is slechts een fragment bewaard gebleven.

In *‘Den Algemeynen viant van ’t Christenrijck aen twee syden...bespringen’* presenteert Raymond Buve kaarten die de ambities illustreren van gouverneur-generaal Johan Maurits van Nassau van Nederlands Brazilië (1636–1643). Hij bepleitte bij de West-Indische Compagnie en de Staten-Generaal om de Spaanse koning aan te vallen in het Caraïbisch gebied en de Stille Oceaan. Filips III en Filips IV waren in hoge mate bezorgd over de kapingsacties van de WIC en vrije Zeeuwse kapers en nog meer over mogelijke plannen om Brazilië te gebruiken als een achterdeur naar het zilverrijke Peru. Al rond 1600 leefde de gedachte in de Republiek, van hoge bestuurders tot kapers, dat wellicht via de Amazone of de Rio de la Plata Peru bereikt kon worden, maar al spoedig was duidelijk dat expedities rond Vuurland naar de Chileense en Peruviaanse kust méér kansen zouden bieden, al bleef de Amazone nog een alternatief. De hier gepresenteerde kaarten illustreren de koninklijke bezorgdheid en maatregelen tot versterking van havens. De Spanjaarden bleken vaak goed op de hoogte van de Nederlandse plannen voor gecombineerde expedities voor kapen en verkennen van de kust van Brazilië meer naar het zuiden en om Vuurland heen. Door Nederlanders gevolgde routes lieten de Spanjaarden soms door eigen expedities verifiëren. Dit blijkt ook uit documenten en kaarten die zich bevinden in het Spaanse Archivo General te Simancas en die te vinden zijn in de Resgate publicatie over Spaanse bronnen en kaarten van belang voor de geschiedenis van Brazilië.⁴ De expedities zijn allen goeddeels mislukt en dat geldt ook voor de expeditie die op instigatie van Johan Maurits in zijn laatste jaar als gouverneur-generaal, vanuit Recife naar Chili ging. De hier gepresenteerde kaarten komen uit verschillende collecties, waaronder het Oud Archief WIC in het Nationaal Archief, de collectie Bodel-Nijenhuis

⁴ Elda E. González Martínez, *Guía de Fuentes manuscritas para la historia de Brasil conservadas en España Madrid*: MAPFRE TAVERA 2002; Juan Vicente Bachiller Cabria, *Cartografía manuscrita de Brasil en las Colecciones españolas (1500–1822)*. Salamanca: Universidad de Salamanca 2008

de Leiden, no seu artigo '*Brasilia qua parte paret Belgis: o mapa mural do Brasil neerlandês de Georg Markgraf*', apresenta uma análise pormenorizada da obra prima de Markgraf, o mapa mural do Brasil neerlandês. Storms examina as expedições de onde Marcgraf retirou informação para o seu mapa, a construção do mapa e o carácter extremamente minucioso da topografia levada a cabo. A maior parte dos 900 topônimos refere-se a nomes que os neerlandeses receberam dos portugueses ou dos índios, porém, há também setenta nomes neerlandeses, em parte devidos ao fato de as cidades portuguesas ou fortes depois da conquista terem tomado um nome neerlandês como Schoppestad [cidade de Schoppe] na ilha Itamaracá, anteriormente chamada Nossa Senhora da Conceição. Investigação recente com análise moderna de mapas mostrou que o mapa é extraordinariamente preciso. Por fim, o autor oferece um elenco detalhado das edições do mapa feitas por proeminentes editores de mapas e atlas do século XVII como Joan Blaeu, Pieter Mortier e Covens e Mortier. O autor informa igualmente o estado em que os mapas se encontram. Apenas resta um fragmento da versão original do manuscrito.

No artigo *O inimigo geral da cristandade acometido por dois lados*, Raymond Buve apresenta mapas que ilustram as ambições do governador-geral do Brasil neerlandês (1636–1643) João Maurício de Nassau. Este insistia junto da Companhia das Índias Ocidentais (WIC) e dos Estados Gerais em querer atacar o rei de Espanha na zona das Caraíbas e do Oceano Pacífico. Filipe III e Filipe IV estavam bastante preocupados com os saques feitos pela WIC e pelos corsários independentes de Zeeland e ainda mais com os possíveis planos de usar o Brasil como 'porta dos fundos' em direção ao Peru, lugar rico em prata. Já por volta de 1600 havia a ideia na República, quer entre os altos governantes quer no meio dos corsários, de que talvez através do Amazonas ou do Rio da Prata se podia chegar ao Peru, porém, bem depressa se tornou evidente que as expedições em torno da Terra do Fogo em direção às costas chilena e peruana ofereciam mais hipóteses, isto embora o Amazonas não deixasse de ser uma alternativa. Os mapas aqui apresentados ilustram a preocupação do rei e as medidas tomadas para reforçar os portos. Com frequência os espanhóis pareciam estar bem ao corrente dos planos dos neerlandeses relativamente a expedições conjuntas para saques e reconhecimentos da costa do Brasil mais em direção ao sul e em volta da Terra do Fogo. Também por vezes os espanhóis mandavam verificar pelas suas próprias expedições as rotas seguidas pelos holandeses. Isto também se depreende de documentos e mapas que se encontram no Archivo General espanhol em Simancas e nas publicações de Resgate acerca das fontes e mapas espanhóis, que importam para a história do Brasil.⁴ Todas as expedições falharam em grande parte e o mesmo aconteceu com a expedição, que, fomentada por João Maurício no seu último ano como governador-geral, saiu do Recife para o Chile. Os mapas aqui apresentados provêm de diferentes coleções, entre as quais o Oud Archief WIC [Antigo arquivo da

⁴ Elda E. González Martínez, *Guía de Fuentes manuscritas para la historia de Brasil conservadas en España Madrid*: MAPFRE TAVERA 2002; Juan Vicente Bachiller Cabria, *Cartografía manuscrita de Brasil en las Colecciones españolas (1500–1822)*. Salamanca: Universidad de Salamanca 2008.

van de Leidse universiteitsbibliotheek, de universiteitsbibliotheek Utrecht, de Universitäts Göttingen, en kaarten uit de atlas *Nederlands Brazilië* in kaart en het boek *Het Jacht Dolphijn van Hoorn*.⁵

In het artikel *'Het onaanvaardbare gedrag van de WIC-predikant Daniël Schagen'* geeft Ben Teensma een beeld van de wijze waarop de Gereformeerde kerk, na de benoeming van Johan Maurits van Nassau in 1636, probeerde haar gezag in de jonge kolonie te verstevigen. Dat betekende niet alleen dat er godvruchtige predikanten moesten komen en blijven, maar ook dat die predikanten zich moesten onderwerpen aan het leertuchtelijk gezag van de classis. De Waalse predikant Soler, begin 1636 te Recife gearriveerd, noemde in zijn eerste brief aan de Kamer Zeeland van de WIC de wanorde in Recife onvoorstelbaar. Een van de zwarte schapen was de predikant Daniël Schagen. Hij werd tenslotte uit zijn ambt gezet en naar Nederland teruggestuurd. De lijst van klachten geeft een goede schets van het maatschappelijk leven in Recife en een concreet beeld van gedragingen waarmee een toenmalige predikant van de Gereformeerde kerk zich niet mocht inlaten. Dit alles is neergelegd in de notulen van de vergadering van de Kerkenraad te Recife en naar Zeeland gestuurd.

In het daaropvolgende artikel *'Enkele weinig geraadpleegde bronnen voor de geschiedenis van Nederlands Brazilië'* geeft Ben Teensma inzicht in enkele documenten die gaan over veroveringen onder auspiciën van de West-Indische Compagnie, zoals die van de Allerheiligenbaai door Willickens en Heyn (1624), de kaping van de zilverbloot door Lonck en Heyn (1628), de verovering van Pernambuco door Lonck en Van Waerdenburch (1630), de verovering van Paraiba door de succesvolle kolonels Von Schoppe en Arciszewski en de vloot onder Ligthart (1634) alsmede de verovering van Porto Calvo onder Johan Maurits (1637). De successen van de pas gearriveerde Johan Maurits en zijn snelle opmars naar de Rio San Francisco leidden tot paniek in Rio de Janeiro en een brandbrief om hulp aan Filips IV (1637), een brief die nooit is aangekomen want de VOC onderschepte de brief. De verovering van Porto Calvo leidde tot een vete tussen de infanterist Johan Maurits en de ervaren Poolse artillerist Arciszewsky. Beiden hadden verschillende visies over de strijd en hoe een gedenkprent van de verovering van Porto Calvo eruit moest zien. Dit conflict liep hoog op en de Waalse predikant Soler in Recife, die we al kennen uit het voorgaande artikel, schreef een apologie voor Johan Maurits. Het daaropvolgende document gaat in op de bouwkundige aspiraties van Johan Maurits en met name het nieuwe Mauritsstad. Het laatste document gaat over de instructie van de waagmeester in Recife. In het artikel van Lucia Werneck Xavier, *'De Memorie van kolonel Cristoffel Arciszewski'*, (naar de spelling van Lucia Xavier) ??, komt duidelijk de positie van de Poolse kolonel naar voren.⁶

⁵ H. den Heijer en B. Teensma, *Nederlands-Brazilië in kaart. Nederlanders in het Atlantisch gebied 1600–1650*. Zutphen: Walburg Pers 2011.; W. Van Rooij (red.), *Het Jacht Dolphijn van Hoorn. Verkenner in de vloot van Hendrick Brouwer 1643*. Hoorn 2007.

⁶ Lucia Werneck Xavier, 'De Memorie van kolonel Cristoffel Arciszewski', in Wiesebron, *Brazilië*

WIC] no Arquivo Nacional, a coleção Bodel-Nijenhuis da biblioteca da universidade de Leiden, a da biblioteca da universidade de Utrecht, a da universidade de Göttingen e de mapas do atlas *Nederlands-Brazilië in kaart* e do livro *Het Jacht Dolphijn de Hoorn*.⁵

No artigo ‘O inaceitável comportamento do Predicante da Companhia das Índias Ocidentais Daniel Schagen’ Ben Teensma oferece uma imagem do modo como a Igreja Reformada, depois da nomeação de João Maurício de Nassau em 1636, procurou consolidar o seu poder na nova colônia. Tal significava não só que os predicantes devotos deviam chegar e estabelecer-se, mas também que os predicantes tinham de se submeter à autoridade disciplinar eclesiástica geral. O predicante valão Soler, chegado ao Recife nos princípios de 1636, na sua primeira carta à Câmara de Zeeland da WIC classificou como inimaginável a desordem existente no Recife. Uma das ovelhas negras era o predicante Daniel Schagen. Este, por fim, foi demitido do seu posto e mandado regressar aos Países Baixos. A lista de queixas dá-nos um perfeito esboço da vida da sociedade no Recife e uma imagem real de comportamentos a que um predicante de então da Igreja Reformada não podia entregar-se. Tudo isto se encontra registrado nas atas da reunião do consistório no Recife e foi enviado para Zeeland.

No artigo seguinte *‘Algumas fontes pouco consultadas da história do Brasil neerlandês’* Ben Teensma dá uma visão de conjunto de alguns documentos que tratam das conquistas sob os auspícios da Companhia das Índias Ocidentais, assim como a da Bahia de Todos-os-Santos por Wollickens e Heyn (1624), do saque da frota de prata por Lonck e Heyn (1628), da conquista de Pernambuco por Lonck e Van Waerdenburch (1630), da conquista de Paraíba pelos bem sucedidos coronéis Von Schoppe e Arciszewski e da frota sob o comando de Ligthart (1634), assim como da conquista de Porto Calvo sob o comando de João Maurício (1637). Os sucessos do recém-chegado João Maurício e o seu rápido avanço em direção ao Rio San Francisco levaram ao pânico no Rio de Janeiro e a uma carta alarmante pedindo ajuda a Filipe IV (1637), uma carta que jamais chegou porque um navio da Companhia das Índias Orientais Unidas, a caminho de Batávia, a interceptou. A conquista de Porto Calvo levou a uma contenda entre o soldado de infantaria João Maurício e o experiente artilheiro Arciszewsky. Ambos tinham visões diferentes acerca da luta e do modo como deveria ser uma gravura comemorativa da conquista de Porto Calvo. Este conflito atingiu grandes proporções e no Recife o predicante valão Soler, que já conhecemos do artigo anterior, escreveu uma apologia sobre João Maurício. Num artigo anterior de Lucia Werneck Xavier, *‘De Memorie van kolonel Cristoffel Arciszewski’* [O relatório do coronel Cristoffel Arciszewski], destaca-se claramente a posição do coronel polonês.⁶ O seguinte documento referido por Teensma trata das aspirações arquitetônicas de João Maurício e, sobretudo, da nova Cidade de

⁵ H. den Heijer en B. Teensma, *Nederlands-Brazilië in kaart. Nederlanders in het Atlantisch gebied 1600–1650* Zutphen: Walburg Pers 2011.; W. Van Rooij (red.), *Het Jacht Dolphijn van Hoorn. Verkenner in de vloot van Hendrick Brouwer 1643*, Hoorn 2007.

⁶ Lucia Werneck Xavier, ‘De Memorie van kolonel Cristoffel Arciszewski’, in Wiesebron, *Brazilië*

Henk den Heijer plaatst in *'De expeditie van Hendrick Brouwer en Elias Herckmans naar Chili'* de op instigatie van Johan Maurits door de WIC in 1643 georganiseerde expeditie van Hendrick Brouwer naar Chili in de historische context van de Nederlandse expedities die vanaf 1600 werden opgezet om de maritieme routes om Zuid Amerika heen te verkennen. Ze werden eerst vastgelegd in het monopolie van de VOC en daarna in dat van de WIC. Het waren, evenals de expedities langs de Braziliaanse kust, combinaties van verkenningsstochten en kaperij van Spaanse en Portugese schepen. Het kapen van de zilverschepen uit Callao naar Panama en die vanuit Acapulco naar Manila stond hoog op de lijst van gewenste activiteiten. Maar dat gold ook voor aanlanden in Chili en trachten om allianties aan te gaan met opstandige Mapuches Indianen voor het verdrijven van de Spanjaarden en het vinden van de weg naar het zilver. Den Heijer gaat uitvoerig in op de redenen waarom de expedities uiteindelijk mislukten. Een ding bleek zeker, de Spanjaarden waren menigmaal tevoren op de hoogte en konden bijtijds maatregelen nemen. De zilverschepen in de Stille Zuidzee zijn nimmer door deze expedities gekaapt. Die mislukkingen waren ook in de Republiek bekend, maar Johan Maurits meende dat zijn controle over de kusten van de zuidelijke Atlantische Oceaan een sterk argument was om het opnieuw te proberen. Ook de expeditie van Brouwer en na diens dood van zijn tweede man Herckmans, beiden biografisch in detail besproken, werd uiteindelijk een mislukking en het verslag hierover bereikte Johan Maurits kort voor zijn vertrek in 1644. Een deel van de door Buve in zijn artikel beschreven kaarten heeft direct te maken met de expeditie van Brouwer en Herckmans om de zuid naar Chili.

Zorgen genoeg voor de Spaanse koning en dat is het onderwerp van José Manuel Santos Pérez die in *'Filips III en de Nederlandse dreiging in Brazilië'* ingaat op de wereldwijde Spaanse en Portugese angst voor de Republiek, de strategie van de koning en de lokale antwoorden daarop in de verschillende koloniën. Het interessante van dit artikel is dat het nu eens niet gaat om Nederlandse stukken, maar om brieven en rapporten afkomstig uit het Archivo General de Simancas. Al vóór het Twaalfjarig Bestand werden er plannen voor aanvallen op São Jorge del Mina en Pernambuco ontdekt en ook tijdens het Bestand gebeurde dit herhaaldelijk en kwamen er uit Madrid waarschuwingen aan de regering van Portugees Brazilië. De dreiging leek dus zeker, maar de rol van de plaatselijke Portugese bevolking was evenzeer belangrijk. In het Spaanse Rijk was de koning verantwoordelijk voor de zeemacht, maar werd de verdediging te land veelal overgelaten aan de lokale overheden en moest door hen ook worden gefinancierd, al dan niet met 'vrijwillige donaties'. Het chronisch gebrek aan geld in de Spaanse schatkist en het gebrek aan mensen in het dun bevolkte Amerika speelde zonder twijfel een belangrijke rol. Het kon een Braziliaanse carrière helpen als militaire operaties op touw werden gezet tegen de vijand en die ook betaalde. Terwijl vanuit de Republiek er geen gezamenlijke goed gecoördineerde aanpak was gericht op een groter doel zoals de verovering van de zilverbijeen of de totale verovering van het Spaans-Portugese koloniale grondgebied.

in de Nederlandse Archieven (1624–1654), Serie Mauritiana, deel 3, Leiden, CNWS, 2008, pp. 130–148.

Maurício. O último documento neste artigo versa sobre as instruções dadas ao inspetor da Casa de Pesagem no Recife.

‘A expedição de Hendrick Brouwer e Elias Herckmans para o Chile’ expedição que, por indicação de João Maurício, foi organizada pela WIC, é inserida por Henk den Heijer no contexto histórico das expedições neerlandesas que, a partir de 1600, foram preparadas para fazer o reconhecimento das rotas marítimas em volta da América do Sul. Estas últimas foram primeiramente enquadradas no monopólio da Companhia das Índias Orientais (VOC) e posteriormente na WIC. Foram também, tal como as expedições ao longo da costa do Brasil, simultaneamente viagens de reconhecimento e de saque dos navios espanhóis e portugueses. O saque dos navios de transporte de prata de Callao para o Panamá e de Acapulco para Manila estava no topo da lista de atividades almejadas. Assim como estavam o desembarque no Chile e as tentativas de selar alianças com os amotinados índios Mapuche a fim de expulsar os espanhóis e localizar o caminho que levava à prata. Den Heijer refere-se detalhadamente às razões pelas quais as expedições acabaram por falhar. Uma coisa é certa, os espanhóis de antemão já estavam bem informados e podiam tomar medidas antecipadamente. Os navios que transportavam a prata no Oceano Pacífico jamais foram capturados por estas expedições. Na República também se tinha conhecimento destes malogros, porém João Maurício achava que o seu controle sobre as costas do Oceano Atlântico Sul era um forte argumento para se tentar de novo. A expedição de Brouwer e, depois da sua morte, do seu substituto Herckmans, cujas biografias são dadas em detalhe, foi igualmente um fracasso e o seu relato chegou ao conhecimento de João Maurício pouco antes da sua partida em 1644. Uma parte dos mapas descritos no artigo de Buve está diretamente relacionada com a expedição de Brouwer e de Herckmans rumo ao Chile pelo sul.

As preocupações do rei espanhol é o assunto de José Manuel Santo Pérez que em *‘Filipe III e a ameaça neerlandesa no Brasil’* se debruça sobre o medo geral que espanhóis e portugueses tinham da República, a estratégia do rei e as respostas a esta nas diferentes colônias. O interessante deste artigo é que não se trata de documentação neerlandesa mas de cartas e relatórios provenientes do Archivo General de Simancas. Foram descobertos planos para ataques a São Jorge da Mina em Pernambuco já anteriores à Trégua dos Doze Anos, o que aconteceu repetidamente também durante a Trégua e levou Madrid a avisar o governo do Brasil português. A ameaça era então um fato, mas o papel da população portuguesa local era igualmente importante. No reino espanhol o rei era responsável pelas forças navais, porém, a defesa do território estava na maior parte das vezes entregue às autoridades locais e tinha de ser por estas financiada, com ou sem ‘donativos espontâneos’. Esta crônica falta de dinheiro no tesouro espanhol e a falta de gente na escassamente povoada América teve sem dúvida um papel importante. Se alguém ambicioso fosse capaz de organizar operações militares contra o inimigo e as custeasse por si próprio isto poderia levá-lo a

in de Nederlandse Archieven (1624–1654), Serie Mauritian, deel 3, Leiden, CNWS, 2008, pp. 130–148.

Maar ook de Spaanse Habsburgers hadden géén gezamenlijk strategisch plan voor de verdediging. Wel lijkt het zeker dat de sterke aanwezigheid van de Nederlanders ertoe leidde dat de waarde van de Portugese bezittingen in de ogen van de Spaanse bureaucraten toenam.

In het laatste artikel schetsen Lucia Werneck Xavier en Fernando Carlos Greenhalgh de Cerqueira Lima *'De circulatie van geld en het gebruik van suiker als betaalmiddel in het koloniale Brazilië van de zeventiende eeuw'*. Het bijzondere van dit artikel is de monetaire vergelijking tussen beide koloniale gebieden. De auteurs vergelijken de condities in Portugees en Nederlands Brazilië en komen tot de conclusie dat de monetaire problemen zowel in Portugees als in Nederlands Brazilië voorkwamen en dat was ook niet te verwonderen. Periodiek was contant geld schaars tot zéér schaars en dan werd suiker een additioneel betaalmiddel. Maar er waren ook verschillen. In Portugees Brazilië waren vooral munten in omloop afkomstig van de handel met La Plata met als herkomst het zilverrijke Peru. Dat betekende dat Portugees Brazilië een monetair relatief autonome positie had, zeker in vergelijking met Nederlands Brazilië dat vrijwel volledig afhankelijk was van het geld dat de Heren XIX uit patria stuurden. In de ogen van de Heren XIX zou het gestuurde geld voor lonen weer terugvloeien als soldaten en ambtenaren hun inkopen deden in de magazijnen van de Compagnie. Deze ideale monetaire cirkel werkte maar zeer ten dele omdat de bevoorrading van de magazijnen stelselmatig stagneerde en het geld van de kopers terecht kwam bij de vrije handelaren die wel voorraad hadden. Vanaf de Portugese opstand, medio jaren 1640, werd de twijfel over de WIC onder handelaren en investeerders steeds groter. Deze begonnen hun vermogen terug te trekken, terwijl de kas van de Compagnie een chronisch tekort vertoonde dat door suiker als betaalmiddel moest worden aangevuld.

De artikelen worden gevolgd door enkele collecties geresumeerde documenten, te beginnen met een aanvulling op deel 4 van de serie Mauritiana. Ten eerste een reeks documenten van de *Oude West Indische Compagnie, toegangscodes 1.05.01.01, de inventarissen 8, 9 en 10*, die bestaan uit kopieën van brieven van de Heren XIX, uit de periode 1638 tot 1653. Voor de erg lange brieven worden slechts de belangrijkste onderwerpen in de lemmata opgenomen.

De tweede reeks van de Oude West Indische Compagnie betreft de *Dagelijkse Notulen van de Politieke Raad*, later genoemd *de Hoge en Secrete Raad van Brazilië*. Deze notulen zijn zeer omvangrijk. De jaren 1635 tot en met 1644 zijn opgenomen in deel 4 van de serie Mauritiana en in dit deel 5 komen aan bod de *Dagelijkse Notulen* van 1645–1649. Omdat er geen index van deze notulen bestaat is er, zowel in deel 4 als in dit deel 5 op een andere manier te werk gegaan, namelijk door het maken van registers, en wel als volgt: het eerste register is opgedeeld in vijf grote onderwerpen: administratie, economie, maatschappij, dagelijks leven en militaire zaken. Er zijn nog verdere onderverdelingen. Het tweede register behelst de namen van mensen en instellingen. Het derde register

fazer carreira no Brasil. Da parte da República parece não ter havido uma abordagem conjunta e bem coordenada que voltada para um objetivo maior como a conquista das minas de prata ou a completa conquista do território colonial hispano-português. Mas os Habsburgos espanhóis também não dispunham de um plano estratégico conjunto para a defesa. Porém, parece ser certo que a forte presença dos holandeses levou a que o valor das possessões portuguesas aumentasse aos olhos dos burocratas espanhóis.

No último artigo, Lucia Werneck Xavier e Fernando Carlos Greenhalgh de Cerqueira Lima esboçam *A circulação do dinheiro e o emprego do açúcar como moeda de troca no Brasil colonial do século XVII*. O interessante deste artigo é a comparação monetária entre as duas regiões coloniais. Os autores comparam as condições entre o Brasil português e o neerlandês e chegam à conclusão de que havia problemas monetários quer no Brasil português quer no neerlandês e que tal não era de admirar. Frequentemente havia pouco dinheiro em circulação e por vezes mesmo muito pouco sendo então que o açúcar se torna uma moeda de troca adicional. Mas também havia diferenças. No Brasil português havia sobretudo moedas em circulação provenientes do comércio com La Plata, vindas, por sua vez, do Peru rico em prata. Isto significava que o Brasil português tinha uma relativa autonomia monetária, sobretudo em comparação com o Brasil neerlandês o qual dependia quase totalmente do dinheiro que os Senhores XIX enviavam da pátria. Aos olhos dos Senhores XIX o dinheiro enviado para salários retornaria quando os soldados e empregados fizessem as suas compras nos armazéns da Companhia. Este círculo monetário ideal só funcionava em parte, porque o abastecimento dos armazéns não era feito regularmente e o dinheiro dos compradores ia parar nas mãos dos comerciantes independentes pois estes tinham stock. A partir da revolução portuguesa, em meados de 1640, a desconfiança acerca da WIC entre os comerciantes e os investidores era cada vez maior. Estes últimos começaram a retirar o seu dinheiro, enquanto o tesouro da Companhia apresentava um deficit permanente, que teve de ser compensado pelo açúcar como moeda de troca

Os artigos são seguidos por algumas coleções de documentos resumidos, que constituem um suplemento do tomo 4 da série Maurítiana. Primeiramente uma série de documentos da *Velha Companhia das Índias Ocidentais, quota 1.05.01.01, os inventários 8, 9 e 10*, que são compostos por cópias de cartas dos Senhores XIX, do período que vai de 1638 a 1653. Em relação às cartas muito longas, apenas se registram nos temas os assuntos mais importantes.

A segunda série da Velha Companhia das Índias Ocidentais diz respeito às *Dagelijkse Notulen van Politieke Raad* [Atas diárias do Conselho Político] mais tarde denominado *de Hoge en Secrete Raad van Brazilië* [Alto e Secreto Conselho do Brasil]. Estas atas são muito abrangentes. Os anos que vão de 1635 até 1644 inclusive foram inseridos no volume 4 da série Maurítiana e, neste tomo 5, se incluem as Atas Diárias de 1645–1649. Uma vez que não há um índice destas atas optou-se, quer no tomo 4 quer neste tomo 5 por outra forma de assento, a saber, a elaboração de registros e do seguinte modo:

betreft de namen van schepen. Deze registers zijn naar jaartal ingedeeld. Elk jaar wordt eerst ingeleid met de elementen die voor dat jaar specifiek van belang zijn geweest.

Als laatste serie in dit deel komt aan de orde een collectie losse documenten met betrekking tot Nederlands Brazilië uit het Archief van de Staten-Generaal. Ze betreffen het Octrooi van de WIC, correspondentie van en met Willem Usselinx, zaken betreffende aandeelhouders in de WIC, bestuurskwesties inzake de WIC, correspondentie betreffende de Portugese opstand (1645) en verzoeken om subsidie, alles tussen 1620 en 1656. De rest van deze reeks bestaat uit benoemingen met betrekking tot Nederlands Brazilië in het Commissieboek van de Staten-Generaal tussen 1629 en 1650 en tot slot de documenten met betrekking tot Brazilië in de collectie Radermacher (1601–1799).

Zowel de artikelen als de inventarissen, kaarten en registers maken weer eens duidelijk hoeveel verschillende mensen, uit verschillende landen, met verschillende taken en doelstellingen bij Nederlands Brazilië betrokken waren.

In deel 6 zal onder meer het vervolg van de *Dagelijkse Notulen van de Hoge en Secrete Raad van Brazilië* vanaf 1650. Ook zijn er andere inventarissen die in dat deel zullen worden opgenomen. Deze bevinden zich niet alleen in het Nationaal Archief maar ook in archieven van Hoorn, van Amsterdam en van Delft. Er zijn nog veel documenten die nog niet bestudeerd zijn en waarvan ook nog geen systematische inventarissen zijn gemaakt.

o primeiro registro está dividido em cinco grandes temas: administração, economia, sociedade, vida cotidiana e assuntos militares. Há ainda outras subdivisões. O segundo registro inclui os nomes de pessoas e instâncias. O terceiro registro refere-se aos nomes de navios. Estes registros estão divididos por anos. Cada ano é primeiramente apresentado com os elementos específicos que foram importantes para o ano em causa.

Como última série neste tomo está incluída uma coleção de documentos soltos relacionados com o Brasil neerlandês e provenientes do Archief van de Staten-Generaal [Arquivo dos Estados-Gerais]. Estes documentos referem-se à patente da WIC, à correspondência com e de Willem Usselinx, a assuntos respeitantes aos acionistas da WIC, a questões da direção da WIC, à correspondência relacionada com a revolução portuguesa (1645) e a pedidos de subsídio, tudo datando de 1620 a 1656. O resto destas séries consta de nomeações referentes ao Brasil neerlandês no *Commissieboek* [Livro de Comissões] dos Estados-Gerais entre 1629 e 1650 e, por fim, dos documentos que dizem respeito ao Brasil e pertencem à coleção Radermacher (1601–1799).

Quer os artigos quer os inventários, mapas e registros mostram mais uma vez e de modo claro quantas diferentes pessoas, de diferentes países, com diferentes funções e objetivos estiveram implicadas no Brasil neerlandês.

A continuação das *Dagelijkse Notulen van de Hoge en Secrete Raad van Brazilië* [Atas diárias do Alto e Secreto Conselho do Brasil] a partir de 1650 será, entre outros, apresentada no volume 6. Também serão incluídos nesse tomo outros inventários. Estes não se encontram apenas no Arquivo Nacional, mas também nos arquivos de Hoorn, de Amsterdam e de Delft. Há ainda muitos documentos que ainda não foram estudados e dos quais ainda não se fez qualquer inventário sistemático.

BRASILIA QUA PARTE PARET BELGIS: DE WANDKAART VAN NEDERLANDS BRAZILIË DOOR GEORG MARCGRAF

Martijn Storms

Georg Marcgraf speelde een belangrijke rol in de geschiedenis van Nederlands Brazilië tijdens het bewind van Johan Maurits graaf van Nassau. In de historische kartografie is hij slechts bekend vanwege één kaart die zijn naam als auteur draagt: de wandkaart van Nederlands Brazilië. De eerste Nederlandse kaarten van het noordoosten van Brazilië waren nog grotendeels gebaseerd op Portugese bronnen. De recent verschenen *Grote Atlas van de West-Indische Compagnie I: De Oude WIC* biedt een zeer uitgebreid overzicht van de Nederlandse kartering van Nederlands Brazilië met hoogwaardige reproducties van voornamelijk manuscriptkaarten. In dit werk wordt het kaartmateriaal van het gebied onderverdeeld in militaire, hydrografische en topografische kaarten.¹ De militaire en hydrografische kaarten worden in dit artikel buiten beschouwing gelaten. De eerste topografische kartering van vrijwel geheel Nederlands Brazilië vond plaats tussen 1638 en 1640, vermoedelijk door Cornelis Bastiaensz. Golijath of Johannes Vingboons.² Hoewel de originele kaarten verloren zijn gegaan, zijn er van deze kartering verschillende handgetekende kopieën, in vijf bladen, uit het atelier van Johannes Vingboons bewaard gebleven. De oudste kopieën dateren uit ca. 1642 en bevinden zich in de Van Keulen Atlas/Atlas Bom.³ Van drie bladen zijn kopieën uit ca. 1650 bewaard gebleven.⁴ Tenslotte zijn er nog de vijf kaartbladen uit de befaamde Christina Atlas die op ca. 1665 gedateerd

¹ De auteur bedankt Ernst van den Boogaart, Robert Braeken, Bea Brommer, Raymond Buve, Elger Heere, Henk den Heijer, Iris Kantor, Gerard van Loon, Gerrit Perfors, Günter Schilder, Ben Teensma en Kees Zandvliet voor hun commentaar en aanvullingen.

B. Brommer & H. den Heijer, *Grote Atlas van de West-Indische Compagnie I: De Oude WIC*. Voorburg: AtlasMaior, 2011: pp. 409–411.

² K. Zandvliet, 'Johan Maurits and the cartography of Dutch Brazil', in: E. van den Boogaart (ed.), *Johan Maurits van Nassau-Siegen 1604–1679: Essays on the occasion of the tercenary of his death*. Den Haag: Johan Maurits van Nassau Stichting, 1979: pp.502–504.

³ Instituto Arqueológico, Histórico e Geográfico de Pernambucano, Recife, nr. 3, 5, 6, 7, 32.

⁴ British Library, Add. Ms. 31357 SSS, TTT, WWW; B. Brommer & H. den Heijer, *Grote Atlas*

BRASILIA QUA PARTE PARET BELGIS: O MAPA MURAL DO BRASIL NEERLANDÊS POR GEORG MARCGRAF

Martijn Storms

Georg Marcgraf desempenhou um papel importante na história do Brasil neerlandês durante o governo de João Maurício, conde de Nassau. Na cartografia histórica Marcgraf é apenas conhecido devido a um mapa que é da sua autoria: o mapa mural do Brasil neerlandês. Os primeiros mapas neerlandeses do nordeste do Brasil baseavam-se em grande parte em fontes portuguesas. O recentemente publicado *Grote Atlas van de West-Indische Compagnie I: De Oude WIC* oferece uma panorâmica muito extensa da cartografia neerlandesa do Brasil neerlandês com reproduções de alta qualidade de mapas manuscritos. Neste trabalho o material cartográfico está subdividido em mapas militares, hidrográficos e topográficos.¹ Os mapas militares e os hidrográficos não serão considerados neste artigo. A primeira cartografia topográfica de quase todo o Brasil neerlandês teve lugar entre 1638 e 1640, provavelmente por Cornelis Bastiaensz. Golijath ou Joahannes Vingboons.² Muito embora os mapas originais se tenham perdido, desta cartografia ficaram guardadas várias cópias desenhadas, que se estendem ao longo de cinco folhas, provenientes do atelier de Johannes Vingboons. As cópias mais antigas datam de cerca de 1642 e encontram-se no Atlas de Van Keulen/Atlas Bom.³ De três folhas ficaram guardadas cópias de cerca de 1650.⁴ Finalmente, há ainda mapas de cinco

¹ O autor agradece os comentários e aditamentos de : Ernst van den Boogaart, Robert Braeken, Bea Brommer, Raymond Buve, Elger Heere, Henk den Heijer, Iris Kantor, Gerard van Loon, Gerrit Perfors, Günter Schilder, Ben Teensma e Kees Zandvliet.

B. Brommer & H. den Heijer, *Grote Atlas van de West-Indische Compagnie I: De Oude WIC*. Voorburg: AtlasMaior, 2011: pp. 409–411.

² K. Zandvliet, 'Johan Maurits and the cartography of Dutch Brazil', in: E. van den Boogaart (ed.), *Johan Maurits van Nassau-Siegen 1604–1679: Essays on the occasion of the tercenary of his death*. Den Haag: Johan Maurits van Nassau Stichting, 1979: pp.502–504.

³ Instituto Arqueológico, Histórico e Geográfico de Pernambucano, Recife, nr. 3, 5, 6, 7, 32.

⁴ British Library, Add. Ms. 31357 SSS, TTT, WWW; B. Brommer & H. den Heijer, *Grote Atlas*

worden.⁵ De metrische nauwkeurigheid van deze eerste topografische kartering is relatief laag. De schaal van de kaart is ca. 1:240.000.

De kaart van Marcgraf

In 1643 rondde Georg Marcgraf zijn karteringsexpedities af voor zijn kaart van Nederlands Brazilië. Deze opmerkelijk nauwkeurige en heldere wandkaart is gebaseerd op Marcgrafs eigen observaties en metingen langs de kusten van Nederlands Brazilië in de periode 1638–1643. Marcgraf werd in 1643 naar Angola gezonden en overleed daar kort na aankomst, op 33-jarige leeftijd, aan gele koorts. Zijn kaart verscheen dan ook postuum. Het is niet bekend hoe het materiaal van Marcgraf uiteindelijk bij uitgever Joan Blaeu terechtgekomen is. Blaeu gaf in 1647 het boek *Rerum per octennium in Brasilia* van Casparus Barlaeus uit. Dat werk kan beschouwd worden als een lofzang op de resultaten die Johan Maurits heeft bereikt in Nederlands Brazilië. De kaart van Marcgraf is er in vier bladen in opgenomen.

De expedities

Marcgraf heeft voor zijn kaart informatie uit ten minste zeven expedities gebruikt, die dateren van na de kartering door Golijath/Vingboons:⁶

1. Expeditie naar het binnenland waaraan Marcgraf deelnam, 1640
2. Exploratie van de zoutpannen in Rio Grande, 1641
3. Expeditie naar Sergipe del Rey, 1641
4. Exploratie van de Rio São Francisco onder leiding van Marcgraf, 1641
5. Expeditie naar het binnenland van Paraíba door Elias Herckmans, 1641
6. Marcgrafs kartering van Machioppe (ten noordwesten van Recife, bij Iguaraçu), 1641
7. Tweede expeditie naar de zoutpannen in Rio Grande, 1642

Marcgraf gebruikte alleen de topografische informatie van deze expedities, mogelijk aangevuld door eerdere gegevens van Golijath of Vingboons. Een gedetailleerde vergelijking van de kaarten van Golijath/Vingboons en Marcgraf is nog niet uitgevoerd en is een interessant onderwerp voor nader onderzoek. Marcgraf voegde geen imaginaire topografie toe om de lege plekken op de kaart op te vullen. Dit resulteerde in een

van de West-Indische Compagnie I: De Oude WIC. Voorburg: AtlasMaior, 2011: pp. 200, 205, 228, 411.

⁵ Biblioteca Apostolica Vaticana, BAV Reg. Lat. 2106, pp. 35–39; M. Gosselink, *Land in zicht: Vingboons tekent de wereld van de 17de eeuw*. Zwolle: Waanders, 2007: pp. 144–145, cat.nr. 94–98; F.C. Wieder, *Monumenta Cartographica: Reproductions of unique and rare maps, plans and views in the actual size of the originals, accompanied by cartographical monographs*. Den Haag: Martinus Nijhoff, 1925–1933: Pl. 45–49.

⁶ Zandvliet, 1979: p. 504.

de folhas do famoso Atlas Christina que datam de cerca de 1665.⁵ A precisão métrica desta primeira cartografagem topográfica é relativamente reduzida. A escala do mapa é cerca de 1: 240.000.

O mapa de Marcgraf

Em 1643, Georg Marcgraf terminou as expedições cartográficas para a feitura do seu mapa do Brasil neerlandês. Este mapa mural de uma notável precisão e clareza baseou-se nas observações pessoais e medições de Marcgraf ao longo da costa do Brasil neerlandês no período 1638-1643. Em 1643, Marcgraf foi enviado para Angola e aí faleceu vítima de febre-amarela, pouco tempo depois de ter chegado, com a idade de 33 anos. O seu mapa apareceu, portanto, postumamente. Não se sabe como é que o material de Marcgraf acabou por chegar às mãos do editor Joan Blaeu. Em 1647, Blaeu publicou o livro *Rerum per octennium in Brasilia* de Casparus Barlaeus. Esta obra pode ser considerada como um canto de louvor aos resultados obtidos por João Maurício no Brasil neerlandês. O mapa de Marcgraf foi incluído aqui, ao longo de quatro folhas.

As expedições

Marcgraf para a feitura do seu mapa usou de informação colhida em pelo menos 7 expedições feitas após a cartografagem feita por Golijath / Vingboons⁶:

1. Expedição para o interior em que Marcgraf participou, 1641
2. Exploração de salinas no Rio Grande, 1641
3. Expedição para Sergipe del Rey, 1641
4. Exploração do Rio São Francisco sob o comando de Marcgraf, 1641
5. Expedição para o interior de Paraíba por Elias Herckmans, 1641
6. Mapeamento de Machioppe (a nordeste do Recife, em Iguaraçu), por Marcgraf, 1641
7. Segunda expedição para as salinas no Rio Grande, 1642

Marcgraf apenas usou a informação topográfica destas expedições, provavelmente acrescidas por dados anteriores de Golijath ou Vingboons. Uma detalhada comparação entre os mapas de Golijath/ Vingboon e o de Marcgraf ainda não foi levada a efeito, e seria um interessante assunto para uma futura investigação. Marcgraf não acrescentou

van de West-Indische Compagnie I: De Oude WIC. Voorburg: AtlasMaior, 2011: pp. 200, 205, 228, 411.

⁵ Biblioteca Apostolica Vaticana, BAV Reg. Lat. 2106, pp. 35–39; M. Gosselink, *Land in zicht: Vingboons tekent de wereld van de 17de eeuw*. Zwolle: Waanders, 2007: pp. 144–145, cat.nr. 94–98; F.C. Wieder, *Monumenta Cartographica: Reproductions of unique and rare maps, plans and views in the actual size of the originals, accompanied by cartographical monographs*. Den Haag: Martinus Nijhoff, 1925–1933: Pl. 45–49.

⁶ Zandvliet, 1979: p. 504.

gekarteerde kuststrook van ongeveer 800 kilometer lang en gemiddeld 80 kilometer landinwaarts tussen de Rio Vaza Barris bij Acaraju in het zuidwesten en de Rio Grande do Norte en de stad Natal in het noorden. Slechts enkele routes gaan verder landinwaarts. Daarvan is de Rio São Francisco, veruit de grootste rivier in de regio, het meest prominent. Ook de expeditie naar het binnenland van Paraíba door Herckmans is duidelijk op de kaart herkenbaar. Dit gebied is op de kaart aangegeven met de naam ‘Copaiba’.

Daarnaast bevindt zich in het Koninklijk Huisarchief nog een anoniem manuscript uit 1643 met de titel ‘Wegwyser van de stad Mauritua totaen ‘t fort Mauritius aen Ryo St. Francisco geleege’.⁷ Teensma⁸ schrijft deze tekst op basis van germanismen toe aan Marcgraf. In de tekst is de route beschreven van plaats naar plaats, waarbij steeds vermeld is hoeveel reistijd elke etappe in beslag heeft genomen. De route in dit handschrift is zeer goed te volgen op de kaart van Marcgraf. Vrijwel elke rivier die overgestoken werd en elke nederzetting of kerk die gepasseerd werd is aangegeven op de kaart. In totaal kostte het, zonder pauzes, 96 uur om te paard van Mauritsstad naar Fort Mauritius te reizen. Het valt op dat de route door wat nu de provincie Alagoas is bijna volledig de kustlijn volgde. Waarschijnlijk was hier het binnenlandse gebied minder bekend. Het laatste gedeelte volgt het zogenaamde Gouverneurspad. Een passage in de *Wegwyser* beschrijft de route tussen Porto Calvo en de Limoenenberg: ‘water te drincken in eene walije. 1½ [uur]’. Stracks ouer eenen bergh den Lijmoenen Bergh genoemt. Water aendt rechter handt.’ In dezelfde band waarin zich deze *Wegwyser* bevindt is ook een kaart van het eiland São Tomé opgenomen die—onder voorbehoud—aan Marcgraf toegeschreven wordt.⁹ Dit kan echter wel de toeschrijving van de *Wegwyser* aan Marcgraf versterken. Het is aannemelijk dat de informatie van de in de *Wegwyser* beschreven reis gebruikt is voor het samenstellen van de kaart van Marcgraf, al is het tegenovergestelde ook niet uit te sluiten: dat de reis gemaakt is op basis van Marcgrafs kartering.

Topografie

De kaart van Marcgraf is opgebouwd uit vier kaartbladen. Het eerste kaartblad bevat de *capitania* Sergipe del Rey met het bergachtige gebied Itapuama¹⁰ in het zuidwesten en de Rio São Francisco in het noorden. De tweede kaart omvat het zuidelijke deel van *capitania* Pernambuco met de Rio São Francisco in het zuiden en de Alagoa del Norte en Alagoa del Sur in het noordwesten. De topografische dichtheid is hier het laagst van de vier kaartbladen. De derde kaart omvat het noordelijke deel van Pernambuco en de *capitania* Itamaracá. Dit gebied strekt zich uit van de Rio Santo Antônio Grande in het zuiden tot aan het eiland Itamaracá in het noorden. Het centrum van de kolonie,

⁷ Koninklijk Huisarchief, A4 1454, ff. 165–169.

⁸ B.N. Teensma, ‘Onherkend want anoniem en zonder jaar: Georg Marcgraf’s braziliaanse manuscriptkaarten uit 1643’, in: M.L. Wiesebron, *Brazilië in Nederlandse archieven (1624–1654) [Mauritiana 4]*. Leiden: Leiden University Press, 2011: pp. 60–73.

⁹ Koninklijk Huisarchief, A4 inv.nr.1454, f. 195; Brommer & Den Heijer, 2011: p. 395.

¹⁰ Teensma, 2011, p. 68, noot 14, ziet in de titelwoorden ‘CUM ITAPUAMA’ ten onrechte een verschrijving van ‘CAPITANEASq’.

qualquer dado topográfico fictício a fim de completar os lugares no mapa, desprovidos de informação. Este fato teve como resultado o mapeamento de uma faixa costeira de mais ou menos 800 quilômetros de comprimento e de uma zona para o interior com uma largura média de 80 quilômetros entre o Rio Vaza Barris em Acaraju no sudeste, e o Rio Grande do Norte e a cidade de Natal no norte. Só algumas sendas vão em direção ao interior. Destas, o Rio São Francisco, de longe o maior rio da região, é a mais proeminente. Nitidamente também se reconhece no mapa a expedição de Herckmans para o interior da Paraíba. Esta região está registrada no mapa com o nome de ‘Copaiba’.

Além disso, se encontra ainda no Arquivo Real um manuscrito anônimo de 1643 com o título ‘Wegwyser van de stad Mauritia totaen ‘t fort Mauritius aen Ryo St. Francisco gelegen’ [Guia do itinerário da cidade Maurícia até ao forte Maurício, no Rio S. Francisco].⁷ Teensma,⁸ com base em germanismos, atribui este texto a Marcgraf. No texto o caminho se apresenta descrito de lugar para lugar, indicando-se sempre quanto tempo de viagem demorava cada uma das etapas. Neste manuscrito, o caminho no mapa de Marcgraf se segue muito bem. Quase todos os rios que se atravessam e todas as colônias ou igrejas por que se passa estão indicados no mapa. No total, sem contar com as paragens, levava-se 96 horas a cavalo para viajar da *Mauritsstad* [Cidade Maurícia] até ao Forte Maurício. É de assinalar que o caminho, que agora atravessa a província de Alagoas, seguisse quase integralmente a linha costeira. É provável que aqui a região interior fosse menos conhecida. A última parte segue ao longo do chamado Caminho do Governador. Uma passagem no *Wegwyser* [guia] descreve o itinerário entre Porto Calvo e o Limoenberg [Monte dos Limoeiros]: ‘água para beber num vale. 1 ½ [hora]. Em breve passa-se um monte a que chamam Monte dos Limoeiros. A água está do lado direito’. No mesmo volume em que se encontra este *Wegwyser* [guia] foi também incluído um mapa da ilha S. Tomé o qual –sob-reserva– é atribuído a Marcgraf.⁹ Este fato pode muito bem corroborar a atribuição do *Wegwyser* a Marcgraf. É provável que a informação da viagem descrita no *Wegwyser* tenha sido usada para a feitura do mapa de Marcgraf, muito embora o contrário também não seja de se excluir, ou seja, que a viagem foi realizada com base na cartografagem de Marcgraf.

Topografia

O mapa de Marcgraf compõe-se de quatro folhas. A primeira folha compreende a capitania Sergipe del Rey com a região montanhosa Itapuama¹⁰ a sudeste e o Rio São Francisco a norte. O segundo mapa compreende a zona meridional da capitania de Pernambuco incluindo o Rio São Francisco ao sul e a Alagoa del Norte e Alagoa

⁷ Koninklijk Huisarchief, A4 1454, ff. 165–169.

⁸ B.N. Teensma, ‘Onherkend want anoniem en zonder jaar: Georg Marcgraf’s braziliaanse manuscriptkaarten uit 1643’, in: M.L. Wiesebron, *Brazilië in Nederlandse archieven (1624–1654) [Mauritiana 4]*. Leiden: Leiden University Press, 2011: pp. 60–73.

⁹ Koninklijk Huisarchief, A4 inv.nr.1454, f. 195; Brommer & Den Heijer, 2011: p. 395.

¹⁰ Teensma, 2011, p. 68, noot 14, ziet in de titelwoorden ‘CUM ITAPUAMA’ ten onrechte een verschrijving van ‘CAPITANEASq’

Mauricia (of Mauritsstad), Recife en Olinda staan op dit kaartblad. De topografie is hier veel gedetailleerder. Het vierde kaartblad bevat de capitánias Paraíba en Rio Grande. Prominent op dit blad is het gebied dat tijdens de expeditie van Elias Herckmans in kaart gebracht is. De grenzen tussen de verschillende capitánias zijn aangegeven met rechte lijnen en de woorden 'os marcos'. Op twee plekken is zelfs een grenssteen op de kaart aangegeven.

Het is echter niet uitgesloten dat Marcgraf een wandkaart van een nog groter gebied voor ogen had. De kaart wekt zelf deze suggestie omdat het kader van de kaart alleen aan de zuidelijke linkerzijde en oostelijke onderzijde van de kaart is afgebeeld en de kaart middenin de capitania Rio Grande afgebroken is. Ook de decoraties zijn aan de noordelijke rechterzijde van de kaart afgesneden. De suggestie dat Marcgrafs oorspronkelijke kaart ook de noordelijke capitánias Ceará en Maranhão, die in 1643 nog in Nederlands bezit waren, omvatten¹¹ is echter onwaarschijnlijk. De wandkaart zou dan vele malen groter geworden zijn. Aannemelijker is dat alleen het noordelijke deel van de capitania Rio Grande, tot aan de noordkust, nog aan de kaart toegevoegd zou moeten worden.

Hoewel het gebied dat door Marcgraf in kaart is gebracht slechts een relatief smalle strook langs de kust betreft, is de kaart opvallend gedetailleerd. Deze topografische kaart onderscheidt zich daarmee ook duidelijk van de verscheidene hydrografische kaarten van Nederlands Brazilië. Verschillende topografische elementen zijn weergegeven met symbolen, zoals in de legenda van de kaart te zien is. Er zijn symbolen voor stad, dorp, fort, Tapuya dorp, ander indianendorp, kerk, suikermolen op waterkracht (met of zonder kerk), suikermolen op ossenkracht (met of zonder kerk), huis, verlaten dorp, stal (corral), zoutmijn, bron, weg, veld en bos. In zijn dissertatie stelt Zandvliet:¹² 'Door het gebruik van 18 symbolen lukte het Marcgraf om een rijkdom aan informatie te geven zonder de kaart te vol te maken.' Ormeling¹³ wijst er daarnaast nog op dat legenda's in de zeventiende eeuw eerder een uitzondering dan regel zijn op kaarten. De reden dat er op de kaart van Marcgraf een legenda is toegevoegd is te verklaren uit de vele uitheemse, exotische elementen die verklaard moesten worden. Het is opmerkelijk dat er vier symbolen gebruikt zijn om de verschillende typen suikermolens aan te geven en twee symbolen om onderscheid te maken tussen dorpen van de 'geallieerde' Tapuyas en die van andere indianenstammen.

¹¹ Brommer & Den Heijer, 2011: p. 411.

¹² K. Zandvliet, *Mapping for money: Maps, plans and topographic paintings and their role in Dutch overseas expansion during the 16th and 17th centuries*. Amsterdam: De Bataafse Leeuw, 1998: p. 206.

¹³ F. Ormeling, 'Het gebruik en de effectiviteit van symbolen op oude kaarten', *Geo-Info* 9, 3 (2012): pp. 20–27.

del Sur a nordeste. Das quatro folhas abarcadas pelo mapa esta é a que apresenta uma menor densidade topográfica. O terceiro mapa inclui a parte norte do Pernambuco e da Capitania Itamaracá. Esta região se estende do Rio Santo Antônio Grande no sul até à Ilha Itamaracá, no norte. O centro da colônia, Maurícia (ou Muaritsstad), Recife e Olinda figuram nesta folha do mapa. Neste ponto a topografia é muito detalhada. A quarta folha do mapa inclui as capitánias Paraíba e Rio Grande. Nesta folha se destaca a região que foi cartografada, durante a expedição de Elias Herckmans. As fronteiras entre as diversas capitánias são indicadas com linhas verticais e as palavras ‘os marcos’. Em dois locais está até registrado no mapa um marco de fronteira. Efetivamente, não se pode excluir a hipótese de Marcgraf ter tido à sua disposição um mapa mural de uma região ainda mais extensa. O próprio mapa sugere isto, porque a cercadura do mapa está representada apenas no lado esquerdo meridional e no lado inferior oriental do mapa e o mapa no centro da capitania Rio Grande está truncado.

Também os ornatos se apresentam cortados no lado direito setentrional do mapa. Na verdade, é pouco provável que se confirme a insinuação de que o mapa original de Marcgraf incluiu¹¹ também as capitánias setentrionais do Ceará e do Maranhão, que, em 1643, ainda pertenciam aos neerlandeses. Nesse caso, o mapa mural deveria ter sido alargado várias vezes. É possível que apenas a parte norte da capitania de Rio Grande até à costa norte, ainda tivesse que ter sido acrescentada ao mapa.

Embora a região que foi cartografada por Marcgraf apenas diga respeito a uma estreita faixa ao longo da costa, o mapa se apresenta significativamente detalhado. Assim, este mapa topográfico distingue-se nitidamente dos diversos mapas hidrográficos do Brasil neerlandês. São apresentados vários elementos topográficos por meio de símbolos, como se pode ver na legenda do mapa. Há símbolos para cidade, aldeia, forte, aldeia de Tapuya, outras aldeias de índio, igreja, engenhos de açúcar movidos a água (com ou sem capela), engenhos de açúcar movidos pela força de bois (com ou sem capela), casa, aldeia abandonada, curral, mina de sal, fonte, caminho, campo e mata. Na sua tese Zandvliet escreve:¹² ‘O uso de 18 símbolos permitiu a Marcgraf oferecer copiosa informação sem ter saturado o mapa demasiadamente’. Ormeling¹³ adverte ainda que no século XVII o uso de legendas nos mapas era mais uma exceção do que uma regra. No mapa de Marcgraf, a razão pela qual foi acrescentada uma legenda se justifica através dos muitos exóticos e peculiares elementos que tinham de ser elucidados. É de notar que se usam quatro símbolos para indicar os diferentes tipos de engenhos de açúcar e dois símbolos para se poder fazer a distinção entre as ‘aldeias’ dos aliados Tapuyas e as das outras tribos de índios.

¹¹ Brommer & Den Heijer, 2011: p. 411.

¹² K. Zandvliet, *Mapping for money: Maps, plans and topographic paintings and their role in Dutch overseas expansion during the 16th and 17th centuries*. Amsterdam: De Bataafse Leeuw, 1998: p. 206.

¹³ F. Ormeling, ‘Het gebruik en de effectiviteit van symbolen op oude kaarten’, *Geo-Info* 9, 3 (2012): pp. 20–27.

Toponiemen

In totaal komen er op de vier kaartbladen van de kaart ruim 900 toponiemen voor. Het grootste deel van de topografische elementen heeft een Portugese of inheemse naam. Deze namen zijn door de Nederlandse kolonistors grotendeels overgenomen. Bijna de helft (meer dan 400) van de toponiemen zijn riviernamen. De grotere rivieren en de rivieren langs de kust hebben vaak een Portugese naam, de kleinere rivieren, zijriviertjes en rivieren die meer landinwaarts stromen hebben vaker een inheemse naam. Na de riviernamen hebben de meeste namen betrekking op suikermolens (meer dan 100). De suikermolens hebben overwegend Portugese namen. Wanneer het een suikermolen met kerk betreft is dat meestal een heiligennaam. Er zijn overigens nog veel meer suikermolens aangegeven op de kaart, maar daarvan is de naam niet op de kaart aangegeven.

Ongeveer 70 toponiemen op de kaart hebben een Nederlandse naam, ongeveer 7,5% van het totaal aantal namen. Genoemd zijn al de 'Limonenberg' en het 'Gouverneurs pat'. Een aantal van de Nederlandse namen heeft overigens ook een Portugese naam. De meeste Nederlandse namen hebben betrekking op bergen en forten. Een aantal forten met Nederlandse namen is door de Nederlanders gebouwd. Andere forten waren oorspronkelijk Portugees en zijn door de Nederlanders hernoemd, zoals bijvoorbeeld fort Keulen dat oorspronkelijk Reis Magos heette. We komen bekende namen tegen als 'Fort Mauritius' en 'Casteel Keulen', maar ook namen als 'Dryhoeck' en 'Vyfhoeck' (dit was een pentagoon bij Recife gebouwd door Matias de Albuquerque in 1629 met een Portugese naam en door de Nederlanders Vijfhoeck genoemd). Een aantal Nederlandse namen, waaronder veel bergnamen, vinden we vooral in enkele clusters van Nederlandse toponiemen op de kaart. Eén cluster vinden we rond Fort Mauritius aan de Rio São Francisco met namen als 'Pottebackers berg', 'Cruyshoeck', 't Schoenmaeckers eylandt' en verder langs de weg naar Sergipe del Rey 'Hongerberg' en 'Botterberg'. Ook verder landinwaarts zijn langs de Rio São Francisco Nederlandse namen te vinden: 'Eselberg', 'Papen curral', 'Tapuyer ongluck', 'Maelstroom', 'Suyckerbrood', 'Klipeylanden', '2 Valsche Huysen' en 'Den Wachter'. De meeste Nederlandse namen vinden we in het gebied dat tijdens de expeditie van Herckmans opengelegd is. Deze expeditie voerde van oost naar west langs onder meer de 'Magasynsberg', 'Riedbeeke', 'Cristalberg', 'Kyck over alleberg', 'Pyramideberg', 'Vervallen Tapuyers leger', 'Soute rivier', 'Waterputten R(ivier)', 'Soete rivier' om uiteindelijk de 'Steenen Keerberg' te bereiken. Al deze namen zullen tijdens Herckmans' expeditie toegekend zijn. Bergen werden vaak vernoemd naar hun uiterlijke verschijningsvorm, rivieren simpelweg naar de gesteldheid van het water. Vier plaatsen zijn vernoemd naar geografische namen in Nederland: 'Amstel' en 'Middelburg' zijn twee suikermolens nabij de stad 'Fredericia' in Paraiba, 'Haerlem' is een suikermolen op het eiland Itamaracá en ten slotte het eiland 'Walcheren' ten zuidwesten van Mauritsstad aan de Pernambucaanse kust. In Pernambuco zijn er verder nog twee suikermolens met een door Nederlanders toegekende naam: 'Naßau' en 'Olanda'.

Topônimos

Nas quatro folhas que o mapa abrange encontram-se para cima de 900 topônimos. A maior parte dos elementos topográficos tem um nome português ou autóctone. Estes nomes foram na sua maior parte adotados pelos colonizadores neerlandeses. Quase metade (mais de 400) dos topônimos são nomes de rios. Os maiores rios e os rios ao longo da costa têm, frequentemente, um nome português, os rios menores, os afluentes, e os rios que correm mais para o interior têm, mais frequentemente, um nome local. A seguir aos nomes dos rios, a maior parte dos nomes diz respeito aos engenhos de açúcar (mais de 100). Relativamente a estes últimos predominam os nomes portugueses. Um engenho de açúcar sempre que se relacione com a igreja recebe, na maior parte das vezes, o nome de um santo. De resto, há muitos mais engenhos de açúcar do que os indicados no mapa, mas destes o mapa não registra o nome.

Cerca de 70 topônimos representados no mapa têm um nome neerlandês, ou seja mais ou menos 7,5% do total dos nomes. Já foram mencionados o 'Limoenenberg' [Monte dos limoeiros] e o 'Gouverneurs pat' [Caminho do governador]. Além do mais, uma parte dos nomes neerlandeses, convive paralelamente com um nome português. A maior parte dos nomes neerlandeses refere-se a elevações de terreno e a fortes. Uma parte dos fortes com nomes neerlandeses foi construída por neerlandeses. Outros fortes foram, na sua origem, portugueses e rebatizados pelos neerlandeses, como por exemplo, o Forte Keulen¹⁴ que anteriormente se chamava Forte dos Reis Magos. Encontramos nomes conhecidos como 'Forte Mauritius' e 'Castelo Keulen' mas também nomes como 'Dryhoeck' [Triângulo] e 'Vyfhoeck' [Pentágono] (que tinha a forma de um pentágono, e fora construído no Recife por Matias de Albuquerque em 1629 com um nome português e depois chamado Vyfhoeck pelos neerlandeses). Uma série de nomes neerlandeses, entre os quais de muitos montes, se encontram, sobretudo, em alguns aglomerados de topônimos neerlandeses no mapa. Um desses aglomerados encontramos ao redor do Forte Mauricius no Rio São Francisco com nomes como 'Pottebackers berg' [Monte dos Oleiros], 'Cruyshoeck' [Esquina da Cruz], 't Schoenmaeckers eylandt' [Ilha das Borboletas] e mais adiante ao longo do caminho para Sergipe del Rey 'Hongerberg' [Monte da fome] e 'Botterberg' [Serra da Mantiqueira]. Também mais adiante e para o interior, ao longo do Rio São Francisco, encontram-se nomes neerlandeses: 'Eselsberg' [Monte do Burro], 'Papen curral' [Curral dos Padres]², 'Tapuyer Ongluck' [Naufrágio do Tapuia], 'Maelstroom' [Torvelinho], 'Suyckerbrood' [Pão de Açúcar], 'Klipeylanden' [Escolhos], '2 Valsche Huysen' [Duas casas falsas] e 'Den Wachter' [O Guarda]. A maior parte dos nomes neerlandeses encontramos-los na região divulgada durante a expedição de Herckmans. Esta expedição foi levada a cabo de oriente para ocidente, ao longo, entre outros, de 'Magasynsberg' [Monte do armazém], 'Riedbeeke' [Ribeiro de canas], 'Cristalberg' [Monte de cristal], 'Kyck over alleberg' [Vista sobre todos os montes], 'Pyramideberg' [Monte da pirâmide], 'Vervallen Tapuyers leger' [Acampamento tapuia arruinado], 'Soute River' [Rio salgado], 'Water putten R(ivier)' [Rio das Cacimbas],

¹⁴ Notas dos tradutores: Keulen ou Ceulen em homenagem a Matthijs van *Ceulen*.

Nauwkeurigheid

Aan de kaart van Marcgraf is altijd een hoge mate van geometrische nauwkeurigheid toegedicht. Recentelijk¹⁴ is deze metrische nauwkeurigheid vastgesteld met behulp van Mapanalyzer.¹⁵ In deze Java-applicatie worden locaties op de oude kaart vergeleken met die op een moderne kaart. Na het koppelen van de puntlocaties berekent MapAnalyzer een vervormingsgrid. Op de moderne kaart is dit grid een rechthoek. Wanneer dit grid op de kaart van Marcgraf geprojecteerd wordt, wordt de vervorming zichtbaar. Er zijn slechts kleine vervormingen te constateren, waaruit geconcludeerd kan worden dat de kaart inderdaad nauwkeurig is.

Een andere manier om de geometrische nauwkeurigheid te visualiseren is met behulp van verplaatsingsvectoren (een lijn die de richting van de verplaatsing aangeeft). Deze vectoren laten zien in welke richting de onnauwkeurigheid zich manifesteert. De lengte van deze vectoren, die ook met cirkels weergegeven worden, laten de mate van onnauwkeurigheid zien: hoe groter de cirkel, hoe minder nauwkeurig de positie op de oude kaart. Op de kaart van Marcgraf laten deze verplaatsingsvectoren en -cirkels een duidelijk patroon zien. In grote lijnen kan daaruit de conclusie getrokken worden dat de nauwkeurigheid het grootst is langs de kust. De locaties meer landinwaarts zijn minder nauwkeurig. Wanneer naar de richting van de verplaatsingsvectoren gekeken wordt kunnen de puntlocaties in verschillende groepen geclusterd worden. Deze groepen laten goed zien dat Georg Marcgraf de kaart samenstelde uit gegevens van verschillende expedities.

Cartouches en decoraties

Zoals vermeld is de kaart van Marcgraf uit vier kaartbladen opgebouwd. Elk van de vier kaartbladen, die ook in Barlaeus' *Rerum per octennium in Brasilia*¹⁶ en verschillende Blaeu-atlassen opgenomen zijn, heeft een eigen cartouche. Drie van deze cartouches zijn in de hoeken geplaatst die als monterstrook gebruikt worden, wanneer de vier kaartbladen tot een wandkaart samengevoegd worden. Deze zijn dus niet zichtbaar op de wandkaart. Op basis van de schaalstukken die in de cartouches geplaatst zijn kan de schaal van de kaart op ca. 1:400.000 berekend worden. De wandkaart, anderzijds, heeft twee cartouches die niet op de losse kaartbladen voorkomen. In de linkerbenedenhoek is een grote cartouche, waarvan het bovenste gedeelte bestaat uit een opdracht aan Johan Maurits. Het middelste deel bevat een lange titel van de kaart, beginnend met de tekst: 'BRASILIA Geographica & Hydrographica Tabula nova ...', deze titel geeft aan dat de kaart zowel een land- als een zeekaart is. Het onderste deel van de grote cartouche is een

¹⁴ M. Storms, 'De kaart van Nederlands Brazilië door Georg Marcgraf', *Caert-Thresoor* 30, 2 (2011): pp. 37–46.

¹⁵ <http://www.mapanalyzer.cartography.ch>. De analyse is uitgevoerd op basis van een afiene transformatie met 6 parameters.

¹⁶ C. Barlaeus, *Rerum per octennium in Brasilia*. Amsterdam: Joan Blaeu, 1647.

‘Soete rivier’ [Rio Doce] para finalmente se atingir o ‘Steenen Keereberg’ [Morro do retorno]. Todos estes nomes terão sido atribuídos durante a expedição de Herckmans. Frequentemente os montes foram chamados segundo a sua forma exterior, os rios simplesmente de acordo com a pureza das suas águas. Quatro locais foram denominados segundo nomes geográficos nos Países Baixos: ‘Amstel’ e ‘Middelburg’ são dois engenhos de açúcar junto à cidade de ‘Fredericia’^{b15} na Paraíba, ‘Haerlem’ é um engenho de açúcar na ilha Itamaracá e, por fim, a ilha ‘Walcheren’ a sudoeste de Mauritsstad [Cidade Maurícia] na costa pernambucana. No Pernambuco há ainda mais dois engenhos de açúcar com um nome dado por neerlandeses: ‘Nassau’ e ‘Olanda’.

Precisão

Ao mapa de Marcgraf foi sempre atribuída uma precisão geométrica em alto grau. Recentemente¹⁶, este rigor métrico foi confirmado através de um programa de software chamado *MapAnalyst* [Analisador de Mapas]¹⁷. Nesta aplicação Java, as localidades nos mapas antigos são comparadas com as que figuram num mapa moderno. Depois de se unirem os pontos [marcados] o MapAnalyst calcula uma grelha de divergências. No mapa moderno esta grelha é representada por um retângulo. Logo que esta grelha é projetada sobre o mapa de Marcgraf as divergências tornam-se visíveis. Constatam-se apenas pequenas divergências do que se pode concluir que o mapa é, na verdade, rigoroso.

Outro modo de visualizar o rigor geométrico é através de vetores de deslocação (uma linha que apresenta a direção da deslocação). Estes vetores mostram em que direção se manifesta a inexatidão. O comprimento destes vetores, que também se apresentam através de círculos, mostra a medida da inexatidão: quanto maior for o círculo, menor será o rigor da posição no mapa antigo. No mapa de Marcgraf estes vetores ou círculos de deslocação apresentam um paradigma claro. Em grandes linhas pode-se daqui concluir que o rigor é maior ao longo da costa, sendo as localidades para o interior menos exatas. Quando se considera a direção dos vetores de deslocação, pode-se associar em diferentes grupos as localidades referentes aos pontos. Estes grupos provam claramente que Georg Marcgraf elaborou o mapa a partir de dados provenientes de diferentes expedições.

Emblemas e decorações

Como se disse, o mapa de Marcgraf foi elaborado sobre quatro folhas. Cada uma das quatro folhas, que também foi incluída no *Rerum per octennium in Brasilia*¹⁸ de Barleus e em vários Atlas de Blaeu, tem o seu próprio emblema. Três destes emblemas estão colocados nos cantos que são usados como faixa de montagem, sempre que as quatro

¹⁵ Hoje João Pessoa.

¹⁶ M. Storms, ‘De kaart van Nederlands Brazilië door Georg Marcgraf’, *Caert-Thresoor* 30, 2 (2011): pp. 37–46.

¹⁷ <http://www.mapanalyst.cartography.ch>. A análise foi feita com base numa transformação afim com 6 parâmetros.

¹⁸ C. Barlaeus, *Rerum per octennium in Brasilia*. Amsterdam: Joan Blaeu, 1647

kaart van de Braziliaanse kust, die overeenkomt met de kaart van Brazilië in de atlassen van Blaeu.¹⁷ Bovenaan de kaart is een titelcartouche met de korte titel: 'BRASILIA | qua parte paret | BELGIS'.¹⁸ De wandkaart heeft in feite dus twee titels.

Het rechterbovengedeelte van de wandkaart wordt gedomineerd door vele topografische afbeeldingen. Deze afbeeldingen zijn gebaseerd op tekeningen van Frans Post.¹⁹ Post was landschapsschilder en graveur en maakte deel uit van de groep wetenschappers en kunstenaars in het Nederlands Brazilië van Johan Maurits. Frans Post speelde tussen 1645 en 1647 mogelijk een rol bij het graveren van de koperplaten voor de afbeeldingen in Barlaeus en de gedrukte kaarten van Joan Blaeu.²⁰ In het rechter bovengedeelte van de kaart zijn tafereelen van een dans, maaltijd en gevecht van niet gekerstende Indianen, een cassavemolen en een tafereel van gekerstende Indianen na de jacht afgebeeld.²¹ Een van de bekendste afbeeldingen op de kaart is een gedetailleerde gravure van een suikermolen. Post staat bekend om zijn gedetailleerde en nauwkeurige, soms bijna technische, manier van tekenen. De decoratieve afbeeldingen op de kaart zijn daardoor minstens zo nauwkeurig als de cartografische weergave. Een andere afbeelding is die van een vertrekkende expeditie. Zou dit een van de expedities zijn, waar Marcgraf aan deelnam? Sommige onderzoekers menen Elias Heckmans te herkennen aan het hoofd van de stoet. Verder zijn in deze prent de Nederlandse vlag, Tui-indianen, die de Nederlanders assisteerden, afgebeeld. Linksboven, in het kaartblad Sergipe, zijn drie dieren afgebeeld: een jaguar, een capibara en een tapir. Het is niet duidelijk of deze dieren afgeleid zijn van tekeningen door Georg Marcgraf of door Albert Eckhout. Eckhout was een andere kunstenaar die Johan Maurits vergezelde in Brazilië en de opdracht had om tekeningen van mensen, planten en dieren te vervaardigen.²² In de zee zijn verder nog verschillende typen schepen weergegeven, zowel Nederlandse schepen als Indiaanse kano's. Ook is er een reeks zeeslagen afgebeeld die de Nederlanders tegen de Spanjaarden en Portugezen voerden toen Filips IV een vloot stuurde om Johan Maurits te bestrijden en die plaatsvonden op 12, 13, 14 en 17 januari 1640.

¹⁷ P.C.J. van der Krogt, *Koeman's Atlantes Neerlandici: Volume II. The folio atlases published by Willem Jansz. Blaeu and Joan Blaeu*. 't Goy-Houten: HES & DE GRAAF, 2000: 9850:2A.2.

¹⁸ Te vertalen als: 'Brazilië als deel van het vaderland der Nederlanden'.

¹⁹ R. Joppien, 'The Dutch vision of Brazil: Johan Maurits and his artists', in: E. van den Boogaart (ed.), *Johan Maurits van Nassau-Siegen 1604–1679: Essays on the occasion of his tercenary of his death*. Den Haag: Johan Maurits van Nassau Stichting, 1979, p. 301.

²⁰ Joppien, 1979: p. 335.

²¹ E. van den Boogaart, 'A well-governed colony: Frans Post's illustrations in Caspar Barlaeus's History of Dutch Brazil.' *The Rijksmuseum Bulletin* 59, 3 (2011): pp. 262–264.

²² Joppien, 1979: p. 302.

folhas de mapa se agrupam em um mapa mural. Estas, portanto, não ficam visíveis no mapa mural. Com base nos escalímetros colocados nos emblemas é possível estimar a escala do mapa em cerca de 1: 400.000. Por outro lado, o mapa mural tem dois emblemas que não se encontram nas folhas do mapa quando separadas. No canto inferior esquerdo, há um grande emblema do qual a parte superior é uma dedicatória a João Maurício. A parte central inclui um longo título do mapa, que começa com o texto: ‘BRASILIA Geographica & Hydrographica Tabula nova...’, este título indica que o mapa é, ao mesmo tempo, um mapa terrestre e um mapa marítimo. A parte inferior do grande emblema é um mapa da costa brasileira, que coincide com o mapa do Brasil nos atlas de Blaeu¹⁹. No topo superior, o mapa apresenta um emblema com o título numa forma abreviada ‘BRASILIA | qua parte paret | BELGIS.’²⁰ Com efeito, o mapa mural tem, portanto, dois títulos.

O lado superior direito do mapa mural está dominado por muitas reproduções topográficas. Estas se baseiam em desenhos de Frans Post.²¹ Post era pintor de paisagens e gravador e fazia parte do grupo de cientistas e artistas então no Brasil neerlandês de João Maurício. É possível que, entre 1645 e 1647, Frans Post tenha participado na gravação de placas de cobre destinadas às gravuras de Barleus e aos mapas impressos de Joan Blaeu²². No lado superior direito do mapa há cenas de dança, refeição e luta de Índios não cristianizados, um moinho de farinha de mandioca e uma cena de caça com Índios cristianizados²³. Uma das mais conhecidas representações no mapa é uma gravura detalhada de um engenho de açúcar. Post é conhecido pelo seu modo de desenhar, detalhado e rigoroso, por vezes quase técnico. Por isso, as gravuras decorativas no mapa são pelo menos tão rigorosas como se se tratasse de reproduções cartográficas. Outra gravura é de uma expedição a ponto de partir. Será esta uma das expedições em que Marcgraf participou? Alguns investigadores creem ver Elias Heckmans à cabeça do desfile. Além disso, nesta impressão estão representados a bandeira neerlandesa e os Índios-Tui, que auxiliavam os neerlandeses. À esquerda no topo, na folha do mapa do Sergipe, estão três animais representados: um jaguar, uma capivara e um tapirídeo [uma anta]. Não se sabe ao certo se estes animais procedem de desenhos de Georg Marcgraf ou de Albert Eckhout. Eckhout era outro artista que acompanhou João Maurício no Brasil

¹⁹ P.C.J. van der Krogt, *Koeman's Atlantes Neerlandici: Volume II. The folio atlases published by Willem Jansz. Blaeu and Joan Blaeu.* 't Goy-Houten: HES & DE GRAAF, 2000: 9850:2A.2.

²⁰ Deve traduzir-se como: ‘Brasil uma parte da pátria dos Países Baixos’.

²¹ R. Joppien, ‘The Dutch vision of Brazil: Johan Maurits and his artists’, in: E. van den Boogaart (ed.), *Johan Maurits van Nassau-Siegen 1604–1679: Essays on the occasion of his tercenary of his death.* Den Haag: Johan Maurits van Nassau Stichting, 1979, p. 301.

²² Joppien, 1979: p. 335.

²³ E. van den Boogaart, ‘A well-governed colony: Frans Post's illustrations in Caspar Barlaeus's History of Dutch Brazil.’ *The Rijksmuseum Bulletin* 59, 3 (2011): pp. 262–264.

Edities en staten van Marcgrafs kaart

Marcgrafs kaart van Nederlands Brazilië is verschillende keren uitgegeven, in verschillende vormen. In onderstaand overzicht zijn de verschillende uitgaven op een rij gezet, waarbij van de wandkaarten de bekende bewaard gebleven exemplaren vermeld zijn:

-
0. Manuscript fragment, 1643 (or later copy?)
 Nationaal Archief, Den Haag (4.VEL 695)
- 1a. Joan Blaeu, 1647 (4 bladen in Barlaeus' *Rerum per octennium in Brasilia*) (1e staat)
- 1b. Joan Blaeu, [1647–1659] (wandkaart in 15 delen / 9 bladen) (2e staat)
- British Library, London, Klencke Atlas (Maps KAR 38)
 - Staatsbibliothek zu Berlin, Atlas des Großen Kurfürsten (Kart. B 396-35)
 - Universitätsbibliothek Rostock, Grosze Atlas des Herzoges von Mecklenburg
 - Universitätsbibliothek Göttingen (MAPP 1785)
 - Hessische Landes- und Hochschulbibliothek, Darmstadt
 - Fundação Estudar, São Paulo (Coleção Brasileira)
- 1c. Joan Blaeu, 1662 (4 atlasbladen) (2e staat)
- 1d. Pieter Mortier, ca. 1695/1700 (4 atlasbladen) (3e staat)
- 1e. Covens & Mortier, ca. 1721 (4 atlasbladen) (4e staat)
2. Huych Allard, 1659 (wandkaart in 9 bladen)
- Universiteitsbibliotheek Leiden (COLLBN 004-08-025/032)
 - Bibliothèque Nationale de France, Paris (C&P GE AA-1340 (RES))
 - Staatsbibliothek zu Berlin (Kart. 26854 R)
3. Clement de Jonghe, 1664 (wandkaart in 9 bladen)
- Maritiem Museum Rotterdam (WAE598)
 - British Library, London (Maps R.17.b.2.)
 - Bibliothèque Nationale de France, Paris (C&P GE DD-2987 (9505 B))
 - Ministério das Relações Exteriores, Rio de Janeiro (5201-5203-I A)
-

Van de originele manuscriptversie van de kaart is slechts een fragment bewaard gebleven.²³ Het is echter niet zeker of dit fragment als voorbeeld voor de te drukken kaart heeft gefungeerd of dat het een latere kopie betreft. Whitehead²⁴ suggereert dat de originele manuscriptkaart(en) mogelijk bij de firma Blaeu achterbleven en verloren gegaan zijn bij de brand in de drukkerij in 1672. De titel op het manuscriptfragment komt overeen met die op de wandkaart. Van de teksten op het fragment is vastgesteld dat deze niet in het handschrift van Georg Marcgraf zijn.

²³ Nationaal Archief, Den Haag, 4.VEL 695.

²⁴ P.J.P. Whitehead, 'The Marcgraf Map of Brazil', *Map Collector*: 18.

e que tinha sido incumbido de fazer desenhos de pessoas, plantas e animais.²⁴ No mar há ainda reproduções de vários tipos de barcos, tanto neerlandeses como canoas índias. Há ainda uma série de reproduções de batalhas navais que os neerlandeses travaram contra os espanhóis e os portugueses e que ocorreram a 12, 13, 14 e 17 de janeiro de 1640, quando Filipe IV enviou uma frota para derrotar João Maurício.

Edições e versões do mapa de Marcgraf

O mapa do Brasil neerlandês de Marcgraf foi diversas vezes editado, em diversos formatos. Abaixo uma listagem das diversas edições dos mapas murais, das quais se indica os exemplares que se sabe terem ficado guardados:

-
0. Fragmento manuscrito, 1643 (ou cópia tardia?)
Arquivo Nacional, Haia, (4.VEL695)
- 1a. Joan Blaeu, 1647 (4 folhas no Rerum per octennium in Brasilia de Barleus) (1ª versão)
1b. Joan Blaeu, [1647-1659] (mapa mural em 15 partes/ 9 folhas) (2ª versão)
- British Library, London, Klencke Atlas (Maps KAR 38)
 - Staatsbibliothek zu Berlin, Atlas des Großen Kurfürsten (Kart. B 396-35)
 - Universitätsbibliothek Rostock, Grosze Atlas des Herzoges von Mecklenburg
 - Universitätsbibliothek Göttingen (MAPP 1785)
 - Hessische Landes- und Hochschulbibliothek, Darms
- 1c. Joan Blaeu, 1662 (4 folhas) (2ª versão)
1d. Pieter Mortier, ca. 1695/1700 (4 folhas de atlas) (3ª versão)
1e. Covens & Mortier, ca. 1721 (4 folhas de atlas) (4ª versão)
2. Huych Allard, 1659 (mapa mural em 9 folhas)
- Universiteitsbibliotheek Leiden (COLLBN 004-08-025/032)
 - Bibliothèqne Nationale de France, Paris (C&P GE AA-1340 (RES))
 - Staatsbibliothek zu Berlin (Kart. 26854 R)
3. Clement de Jonghe, 1664 (mapa mural em 9 folhas)
- Maritiem Museum Rotterdam (WAE598)
 - British Library, London (Maps R.17.b.2.)
 - Bibliothèqne Nationale de France, Paris⁹ (C&P GE DD-2987 (9505 B))
 - Ministério das Relações Exteriores, Rio de Janeiro (5201-5203-I A)
-

²⁴ Joppien, 1979: p. 302.

De kaart van Marcgraf verscheen voor het eerst in druk als vier losse kaartbladen in Barlaeus' *Rerum per octennium in Brasilia*, in 1647 door Joan Blaeu uitgegeven. Het is niet duidelijk in welk jaar de kaart als wandkaart voor het eerst is gepubliceerd. Er zijn echter sterke aanwijzingen dat de wandkaart gelijktijdig met de publicatie van Barlaeus verschenen is. Op de kaartbladen in Barlaeus zijn de stroken en hoeken al aangegeven die overlappen wanneer de bladen tot wandkaart gemonteerd worden. Ook komt er op een van de bladen in Barlaeus een deel van een afbeelding van Frans Post voor, waarvan het andere gedeelte alleen op een additioneel blad voor de wandkaart voorkomt. Het idee voor een wandkaart moet er met de publicatie van de kaarten in Barlaeus dus al zeker zijn geweest. De laatst mogelijk datum waarop de wandkaart voor het eerst verscheen is 1659, toen de *Atlas des Großen Kurfürsten* uitgegeven is, het vroegst gedateerde exemplaar van de drie reuzenatlassen waarin de wandkaart is opgenomen.²⁵ Vanaf 1662 verschenen de vier kaartbladen in verschillende atlassen van Joan Blaeu, waaronder zijn beroemde *Atlas Maior*.²⁶

Er zijn vier staten (versies) van de kaartbladen te onderscheiden. De kaartbladen in Barlaeus zijn in de eerste staat. Een tweede staat van de kaartbladen ontstond door toevoegingen in de decoraties. Deze toevoegingen zijn op de wandkaart al doorgevoerd, wat impliceert dat de wandkaart later uitgegeven is dan de kaarten in het boek van Barlaeus. Zo is er later een persoon toegevoegd op de wachttorens. Bodel Nijenhuis noteert hierover op zijn exemplaar in de eerste staat: "Uit Blaeu, of uit Barlei Gesta Mauriti. Doch bij Blaeu staat op deze stellaadje een kereltje".²⁷ Een tweede voorbeeld is de toevoeging van enkele figuren op het kaartblad van noordelijk Pernambuco en Itamaracá. Op het kaartblad van Paraiba en Rio Grande zijn enkele palmbomen en teksten bij de zeeslagen toegevoegd. De koperplaten van Blaeu kwamen naderhand in het bezit van Pieter Mortier. Hij voegde zijn impressum toe: "Amstelodami, ex officina P. Mortier". Deze derde staat van de bladen dateert van ca. 1695/1700. In ca. 1721 werd dit impressum gewijzigd in: "Amstelodami, Apud J. Covens & C. Mortier" waardoor de vierde staat van de kaart ontstond. Exemplaren van de vier kaartbladen met het impressum van Covens & Mortier bevinden zich in de Ryhiner Collectie in Bern.²⁸

Van de wandkaart zijn na Blaeu nog twee edities verschenen. Met 'editie' wordt hier een afdruk van nieuwe koperplaten bedoeld. In 1659 verscheen de uitgave van Huych Allard. Het lijkt er overigens op dat eerst het jaartal '1651' of '1657' gegraveerd is en het laatste cijfer van het jaartal later in een '9' aangepast is op de koperplaat. Omdat er geen exemplaren van Allards wandkaart van eerdere datum bekend zijn, kan er van uitgegaan

²⁵ E. Klemp, *Kommentar zum Atlas des Großen Kurfürsten / Commentary on the Atlas of the Great Elector*. Stuttgart: Belser Verlag, 1971: p. 65.

²⁶ P.C.J. van der Krogt, *Koeman's Atlantes Neerlandici: Volume II. The folio atlases published by Willem Jansz. Blaeu and Joan Blaeu*. 't Goy-Houten: HES & De Graaf, 2000: 9850/1-4:2D.

²⁷ Universiteitsbibliotheek Leiden, COLLBN Port 191 N 131.

²⁸ Universitätsbibliothek Bern, Ryh 7904_22; Ryh 7904_24; Ryh 7904_26; Ryh 7904_28.

Apenas nos chegou um fragmento da versão manuscrita original do mapa.²⁵ Efetivamente, não se sabe ao certo se este fragmento funcionou como modelo para a impressão do mapa ou se se trata de uma cópia tardia. Whitehead²⁶ sugere que o mapa (mapas) manuscrito original ficou, possivelmente, na firma Blaeu e se perdeu no incêndio ocorrido na tipografia em 1672. O título no fragmento do manuscrito coincide com o do mapa mural. Quanto ao texto do fragmento está confirmado que aquele não está na caligrafia de Georg Marcgraf.

O mapa de Marcgraf foi impresso pela primeira vez em forma de mapa em 4 folhas soltas no *Rerum per octennium in Brasilia* de Barleus, e, em 1647, editado por Joan Blaeu. Não se sabe ao certo em que ano é que o mapa foi publicado pela primeira vez como mapa mural. Há fortes indícios de que o mapa mural apareceu simultaneamente com a publicação de Barleus. No mapa em folhas em Barleus aparecem faixas e cantos já apresentados, que se sobrepõem quando as folhas são dispostas para funcionar como mapa mural. Também aparece em Barleus, numa das folhas, uma parte de uma gravura de Frans Port, cuja outra parte só aparece numa folha adicional destinada ao mapa mural. A ideia de se fazer um mapa mural deve, portanto, de ter surgido com a publicação dos mapas em Barleus. A última data possível em que o mapa mural apareceu pela primeira vez é 1659, quando foi editado o *Atlas des Großen Kurfürsten* [Atlas do Grande Eleitor], o exemplar mais cedo datado dos três gigantescos atlas em que figura o mapa mural.²⁷ A partir de 1662 aparecem os 4 mapas em folhas em diversos atlas de Joan Blaeu, entre os quais o seu famoso *Atlas Maior*.²⁸

Podem distinguir-se quatro versões do mapa em folhas. O mapa em folhas que aparece em Barleus é a primeira versão. Uma segunda versão do mapa em folhas apareceu quando se acrescentaram decorações. Estes complementos já aparecem incluídos no mapa mural, isto implica que o mapa mural foi editado mais tarde do que os mapas no livro de Barleus. Assim, foi incluída uma pessoa na vigia. Sobre este ponto Bodel Nijenhuis anotou no seu exemplar da primeira versão: ‘De Blaeu ou da Gesta Mauritii de Barlei [Gaspari Barlei, *Res gestae Mauritii in Brasilia*, Amsteladami 1647]. Contudo, em Blaeu nesta vigia está um homenzinho’.²⁹ Um segundo exemplo é a junção de algumas figuras na folha do mapa do norte de Pernambuco e Itamaracá. Na folha do mapa de Paraíba e Rio Grande foram acrescentados algumas palmeiras e textos relativos a batalhas navais. As placas de cobre de Blaeu vieram posteriormente para a posse de Pieter Mortier. Este acrescentou o seu colófon de cartógrafo editor: ‘Amstelodami, ex officina P. Mortier’. Esta terceira versão das folhas data de cerca de 1695/1700. Por volta de 1721 o carimbo foi

²⁵ Nationaal Archief, Den Haag, 4.VEL 695.

²⁶ P.J.P. Whitehead, ‘The Marcgraf Map of Brazil’, *Map Collector*: 18.

²⁷ E. Klemp, *Kommentar zum Atlas des Großen Kurfürsten / Commentary on the Atlas of the Great Elector*. Stuttgart: Belser Verlag, 1971: p. 65.

²⁸ P.C.J. van der Krogt, *Koeman's Atlantes Neerlandici: Volume II. The folio atlases published by Willem Jansz. Blaeu and Joan Blaeu*. ‘t Goy-Houten: HES & De Graaf, 2000: 9850/1-4:2D.

²⁹ Universiteitsbibliotheek Leiden, COLLBN Port 191 N 131.

worden dat dit slechts een foutje was, dat meteen op de koperplaat hersteld is. In 1664 verscheen de uitgave van Clement de Jonghe.

Wanneer de wandkaart van Blaeu met die van Allard vergeleken wordt, wordt duidelijk dat Allard de benedenrand, de oostzijde, vergrootte. Daardoor creëerde hij meer ruimte voor de weergave van de zeeslagen, die veel prominenter weergegeven zijn bij Allard. De grote cartouche linksonder is hierdoor ook wat uitgerekt. Vanwege het inpassen van de vier kaartbladen is de montage van de wandkaart van Blaeu onregelmatig. Allard kopieerde de kaart van Blaeu op nieuwe koperplaten en verdeelde de kaart in negen gelijke bladen. De editie van De Jonghe is vrijwel identiek aan die van Allard, ook in negen gelijke bladen. In de decoraties zijn wel kleine verschillen tussen de uitgaven van Allard en De Jonghe aan te wijzen.

L'Honoré Naber²⁹ schreef in de Nederlandstalige facsimile-uitgave van Barlaeus' *Rerum per octennium in Brasilia* dat er enkele kopieën van de originele uitgave van het werk van Barlaeus zijn geweest waarin naast de vier kaartbladen de vijf complementaire bladen³⁰ voor de wandkaart opgenomen zijn. Deze zijn ook in de facsimile opgenomen en maken de wijze van monteren daardoor inzichtelijk. Wanneer deze complementaire bladen in een Barlaeus-editie van 1647 zijn opgenomen, en er lijken geen latere edities te zijn geweest, betekent dit dat de wandkaart toch al in 1647 uitgegeven is.

Conclusie

Georg Marcgraf heeft met zijn kaart van Nederlands Brazilië een monument binnen de Nederlandse cartografie op zijn naam staan. De kaart wordt terecht geroemd vanwege de metrische nauwkeurigheid en topografische gedetailleerdheid. De kaart zou lange tijd de nauwkeurigste van deze regio blijven. Daarnaast valt de kaart op vanwege de rijke decoratieve elementen, ook van kwalitatief hoog niveau. Zowel de totstandkoming van de kaart en de exacte datering van de wandkaart blijven interessante vraagstukken voor nader onderzoek.

²⁹ S.P. L'Honoré Naber, *Nederlandsch Brazilië onder het bewind van Johan Maurits, Grave van Nassau 1637–1644*. 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1923: p. 429.

³⁰ Whitehead en Boeseman (1989) geven uitvoerige beschrijvingen van alle bladen die zij 'Map' 1 t/m 4 en 'Vign.' a t/m e noemen. Zie: P.J.P. Whitehead & M. Boeseman, *A portrait of Dutch 17th century Brazil. Animals, plants and people by the artists of Johan Mauritsd of Nassau*. Amsterdam/Oxford/New York, North-Holland Company, 1989: pp. 151–161.

mudado para “Amstelodami, Apud J. Covens & C. Mortier” o que deu origem à quarta versão do mapa. Exemplares dos quatro mapas em folhas com o colofon de Covens & Mortier encontram-se na Coleção Ryhiner, em Berna.³⁰

Depois de Blaeu apareceram ainda duas edições do mapa mural. Edição significa neste caso uma impressão de novas placas de cobre. Em 1659, apareceu a edição de Huych Allard. À primeira vista parece que a data 1651 ou 1657 foi gravada e que, mais tarde, na placa de cobre, o último algarismo do ano foi transformado em ‘9’. Uma vez que não se conhecem exemplares do mapa mural de Allard com data anterior, pode depreender-se que isto não passa de um erro, que, de imediato, foi retificado na placa de cobre. Em 1664, apareceu a edição de Clement De Jonghe.

Quando se compara o mapa mural de Blaeu com o de Allard é visível que Allard aumentou a margem inferior do lado oriental. Deste modo, criou mais espaço para a representação das batalhas navais, que estão de modo mais proeminente representadas por Allard. O grande emblema, em baixo à esquerda, ficou por isso mais alongado. Devido à integração das quatro folhas de mapa a montagem do mapa mural de Blaeu resultou irregular. Allard copiou o mapa de Blaeu para novas placas de cobre e dividiu o mapa por nove folhas iguais. A edição de De Jonghe é, sensivelmente, idêntica à de Allard, também em nove folhas. Nas decorações notam-se, porém, algumas diferenças entre a edição de Allard e a de De Jonghe.

L’ Honoré Naber³¹ escreveu, na edição fac-similada em neerlandês de *Rerum per octennium in Brasilia* de Barlaeus, que houve algumas cópias da edição original da obra de Barlaeus em que, para além das quatro folhas de mapa, se empregaram as cinco folhas complementares³² para o mapa mural. Estas foram igualmente empregues no fac-simile de modo que a montagem resultou por isso mais esclarecedora.

Conclusão

Com o seu mapa do Brasil neerlandês Georg Marcgraf edificou sob o seu nome um monumento no seio da cartografia neerlandesa. Com toda a razão, o mapa ficou famoso devido ao rigor métrico e detalhe topográfico. O mapa será durante muito tempo o mais preciso sobre esta região. Além disso, sobressai devido à riqueza decorativa dos seus elementos, que são, igualmente, de uma qualidade de alto nível. Quer a gênese do mapa quer a exata datação do mapa mural prosseguem sendo questões interessantes que merecem continuar a ser investigadas.

³⁰ Universitätsbibliothek Bern, Ryh 7904_22; Ryh 7904_24; Ryh 7904_26; Ryh 7904_28.

³¹ S.P. L’Honoré Naber, *Nederlandsch Brazilië onder het bewind van Johan Maurits, Grave van Nassau 1637–1644*. ‘s-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1923: p. 429.

³² Whitehead en Boeseman (1989) geven uitvoerige beschrijvingen van alle bladen die zij ‘Map’ 1 t/m 4 en ‘Vign.’ a t/m e. Zie: P.J.P. Whitehead & M. Boeseman, *A portrait of Dutch 17th century Brazil. Animals, plants and people by the artists of Johan Mauritsd of Nassau*. Amsterdam/Oxford/New York, North-Holland Company, 1989: pp. 151–161

“DEN ALGEMEYNEN VIANT VAN ’T CHRISTENRIJCK AEN TWEE SYDEN BESPRINGEN”¹

Raymond Buve

De Spaanse koning Filips III schreef al tijdens het Twaalfjarig Bestand in een brief aan de Portugese autoriteiten dat een aanval vanuit de Republiek op Brazilië aanstaande zou zijn. Het ging niet alleen om de suiker, maar Brazilië was in Spaanse ogen ook een potentiële achterdeur voor de Nederlanders tot het zilverrijke Alto Perú (nu Bolivia).² Twee mogelijke waterwegen daar naar toe konden in Nederlandse en andere Europese ogen in de vroege zeventiende eeuw belangrijk zijn: de Amazone rivier en de Rio de la Plata. Nederlandse verkenningsexpedities tussen de Amazone delta en de Rio de la Plata vonden al plaats vóór 1600.

Kaart I

De eerste kaart, een manuscriptkaart gemaakt door kaartenmaker Evert Gijsbertsz uit Edam rond 1595, geeft duidelijk aan dat men nog dacht dat de zilverbijnen ook via de Rio de la Plata konden worden bereikt. Potosí was toen al een halve eeuw bekend als een rijke zilverbijnstad.³ Acht jaar later stuurden de Admiraliteiten van Amsterdam en het Noorderkwartier te Hoorn zes oorlogsschepen onder Paulus van Caerden met bouwmaterialen voor een of meer forten naar de monding van de Amazone. Daarna viel hij de Allerheiligenbaai binnen en wist een schip met suiker te kapen. In 1605 keerde

¹ Het Vertoogh van Johan Maurits van Nassau, aangeboden aan de Staten-Generaal op 20 September 1644. Cit. in B.N. Teensma, “Koninklijk Huisarchief’s-Gravenhage, Inv. Nr.1454: Brasilianische Sachen. 1636–1645. Beredeneerde Convoluutbeschrijving” in *Mauritiana* vol. 3 (2008), pp. 28–71, speciaal p. 46.

² Informatie van José Manuel Santos Pérez, Universidad de Salamanca.

³ Manuscriptkaart van Amerika, waarschijnlijk vervaardigd door de Edamse kaartenmaker Evert Gijsbertsz, circa 1595, Koninklijke Bibliotheek, Den Haag. Gepubliceerd in Henk den Heijer en Ben Teensma, *Nederlands Brazilië in kaart. Nederlanders in het Atlantisch gebied 1600–1650* Zutphen: Walburg Pers, 2011, p. 10.

O INIMIGO GERAL DA CRISTANDADE ACOMETIDO POR DOIS LADOS¹

Raymond Buve

Durante a Trégua dos Doze Anos,² o rei espanhol Filipe III já tinha informado, numa carta, as autoridades portuguesas que, da parte da República, para breve estaria programado um ataque ao Brasil. Não se tratava apenas do açúcar, mas para os neerlandeses o Brasil era também, na perspectiva espanhola, uma via potencial em direção ao rico em prata Alto Perú (hoje Bolívia).³ Nos começos do século dezessete, aos olhos de neerlandeses e de outros europeus, dois possíveis caminhos marítimos, que até lá podiam levar, eram: o rio Amazonas e o Rio da Prata. As expedições de reconhecimento neerlandesas entre o delta do Amazonas e o Rio da Prata já se realizavam antes de 1600.

Mapa I

O primeiro mapa, um mapa manuscrito feito pelo cartógrafo Evert Gijsbertsz de Edam, por volta de 1595, indica perfeitamente que ainda se pensava que também se podia chegar às minas de prata através do Rio da Prata. Nesta altura, havia há já meio século que Potosí era conhecida como uma cidade rica em minas de prata.⁴ Oito anos mais tarde, os Almirantados de Amsterdam e o Noorderkwartier [região da província Holanda] em Hoorn enviaram, sob o comando de Paulus van Caerden, seis navios de guerra com material de construção para um ou mais fortes na foz do Amazonas. Seguidamente, aquele [Paulus van Caerden] entrou na Bahia de Todos os Santos e conseguiu capturar

¹ Het Vertoogh van Johan Maurits van Nassau, aangeboden aan de Staten-Generaal op 20 September 1644. Cit. in B.N. Teensma, “Koninklijk Huisarchief’s-Gravenhage, Inv. Nr.1454: Brasilianische Sachen. 1636–1645. Beredeneerde Convoluutbeschrijving” in *Mauritiana* vol. 3 (2008), pp. 28–71, sobretudo na página 46 (47).

² Nota do tradutor. “Twaalfjarig Bestand” é o período de 12 anos, entre 1609 e 1621, de paz em águas europeas, durante a Guerra dos Oitenta Anos.

³ Informação de José Manuel Santos Pérez, Universidade de Salamanca.

⁴ Mapa manuscrito da América, provavelmente da autoria do cartógrafo de Edam Evert Gijsbertsz, de cerca de 1595, Koninklijke Bibliothek, Den Haag, Publicado em Henk den Heijer e Ben Teensma, *Nederlands Brazilië in kaart. Nederlanders in het Atlantisch gebied 1600-1650*. Zutphen: Walburg Pers, 2011, p. 10.

Van Caerden terug met 3000 kisten suiker en wat edelmetaal, maar hij was er niet in geslaagd in Brazilië een fort te bouwen.⁴

Met de stichting van de West-Indische Compagnie (WIC) in 1622 nam de combinatie van kaapvaart, aanvallen op Spaanse havens en verkenning van de Braziliaanse kust snel toe. Tussen 1623 en 1650 wisten de Nederlanders in totaal zo'n duizend vijandelijke schepen buit te maken in het Caraïbische gebied en de zuidelijke Atlantische Oceaan. De opbrengst moet, omgerekend in huidige munt, honderden miljoenen euro's hebben bedragen. Havens als Porto Bello, de overslaghaven op de landengte van Panama, Havana en Veracruz, de haven van Nieuw Spanje, werden soms met succes aangevallen. De Portugese steunpunten in Afrika, het slavenfort Elmina, São Tomé en delen van Angola waren tussen 1637 en 1641 veroverd en Johan Maurits van Nassau, de toen succesvolle gouverneur-generaal van Nederlands Brazilië, maakte de Heren Zeventien van de WIC duidelijk dat men de Spaanse koning

*'aen twee seyden con bespringen ende in 't herte van syn Westindiën de oorlogh aendoen; dat men, het saysoen in acht genomen wordende, in twee maanden de cust van Chili ende in drie weecken de Havana can beseylen, ende dat men vandaer sondershands aenslagen can maecken die niet en syn te precaveren.'*⁵

De Spaanse kroon was dan ook gedwongen belangrijke havens als Veracruz, Havana, Cartagena en de Peruviaanse haven Callao en Panama, te versterken en de Chileense kust te bewaken. Hier twee Nederlandse kaarten, gepubliceerd door Gerard van Keulen te Amsterdam in de vroege achttiende eeuw, op basis van Spaanse en mogelijk Franse gegevens.

Kaart II

De Haven van Cartagena in West Indiën, tot Amsterdam by G. van Keulen aan de Nieuwe Brugh. Bet. 1704–1720. [UBLCK_COLLBN 003-10-020]

Deze kaart, met in de baai van *Cartagena* de *Indias* verschillende forten, behoort tot de serie van havens en riviermondingen die door Gerard van Keulen zijn uitgegeven. De ingang van de baai naast het *Eyland Carres* is ook door forten beschermd. Kapers moesten de '*Stadt Cartagena*' via het '*Vlakke Sand Strand*' proberen te benaderen. De stad werd in 1586 ingenomen door Francis Drake die een losgeld vroeg en kreeg van 107.000 pesos van acht realen, omgerekend nu 200 miljoen U.S. dollar. Cartagena was een belangrijke haven voor de aanvoer van slaven en de export van goud en zilver bestemd voor Spanje.

Filips III en IV begonnen de versterking van Cartagena en de baai met uiteindelijk meer dan een dozijn forten en 11 km. muren. Bernard Desjean en Baptiste Ducasse,

⁴ Henk den Heijer en Ben Teensma, *Nederlands Brazilië in kaart. Nederlanders in het Atlantisch gebied 1600–1650*, Zutphen: Walburg Pers 2011, p. 14–15.

⁵ Citaat uit Benjamin N. Teensma, "Koninklijk Huisarchief Inv. Nr. 1454 Brasilianische Sachen 1636–1645. Beredeneerde Convoluutbeschrijving" in *Mauritiana* vol. 3 (2008) pp. 28–71 speciaal p. 46.

um navio carregado de açúcar. Em 1605, van Caerden regressou com 3000 caixas de açúcar e algum metal precioso, porém, não tinha conseguido construir qualquer forte no Brasil.⁵

Em 1622 e com a criação da Companhia das Índias Ocidentais (WIC) aumentou velozmente a atividade conjunta de pirataria, ataque aos portos espanhóis e reconhecimento da costa brasileira. Entre 1623 e 1650 os neerlandeses conseguiram apoderar-se de cerca de um total de mil embarcações inimigas, na região das Caraíbas e ao sul do Oceano Atlântico. O produto, convertido em moeda atual, deve ter chegado aos centenos milhões de euros. Portos como Porto Bello, portos de armazenagem ao longo do istmo do Panamá, Havana e Veracruz, os portos da Nova Espanha, foram por vezes atacados com sucesso. Entre 1637 e 1641, foram conquistados os fortes portugueses em África, o forte de escravos Elmina, São Tomé e partes de Angola e João Maurício de Nassau, o então bem-sucedido governador-geral do Brasil neerlandês, informou claramente os Senhores Dezesete da WIC que

*'se podia atacar [o rei de Espanha] por dois lados e fazer-lhe guerra no coração das suas Índias Ocidentais; que tendo em conta a época do ano, se podia navegar até a costa do Chile em cerca de dois meses e até Havana em três semanas e que a partir daí se poderia fazer, ocultamente, ataques que seria impossível precaver.'*⁶

A coroa espanhola viu-se obrigada a fortificar portos importantes como Veracruz, Havana, Cartagena, o porto peruano de Callao e Panamá, e a proteger a costa chilena. Os dois mapas neerlandeses de que aqui se trata foram publicados por Gerard van Keulen em Amsterdam nos princípios do século XVIII, partindo de dados espanhóis e, provavelmente, também franceses.

Mapa II

O porto de Cartagena nas Índias Ocidentais. Amsterdam, por G. van Keulen na Nieuwe Brugh. Bet.1704–1720. [UNLCK_COLLBN 003-10-020]

Este mapa, que mostra várias fortalezas na baía de Cartagena das Índias, inclui-se na série de portos e embocaduras de rios que foram editados por Gerard van Keulen. A entrada da baía, junto a *Eyland Carres [ilha Carres]*, está igualmente protegida por fortalezas. Os piratas tinham de procurar aproximar-se da *Stadt Cartagena* [cidade de Cartagena] através da *Vlakke Sand Strand* [Praia de areal]. A cidade foi tomada em 1586 por Francis Drake, que pediu e obteve um resgate de 107.000 pesos de 8 reais, 200 milhões de dólares americanos em moeda atual. Cartagena era um porto importante para a importação de escravos e a exportação de ouro e prata para Espanha.

⁵ Henk den Heijer e Ben Teensma, *Nederlands Brazilië in kaart, Nederlanders in het Atlantisch gebied 1600–1645*, Zutphen: Walburg Pers2011, p. 14–15.

⁶ Citado em Benjamin N. Teensma, “Koninklijk Huisarchief Inv. Nr. 1454 Brasilianische Sachen 1636–1645. Beredeneerde Convoluutbeschrijving” in *Mauritiana* vol. 3 (2008) pp. 28–71, sobretudo p. 46 (47).

gouverneur van het Franse St. Domingue, namen de stad in namens Lodewijk XIV tijdens de Spaanse successieoorlog rond 1700 toen de Franse koning zijn kleinzoon op de Spaanse troon wilde hebben. Wellicht stammen de Franse benamingen van meren en baaien op toenmalige Franse gegevens want de kaart is vermoedelijk van net na die oorlog die in 1712 eindigde.

Kaart III

De Reede van Vera Cruz gelegen in West Indië in de Bogt van Mexico tussen 18 en 19 graden. Tot Amsterdam by Gerard van Keulen. 1725.[UBLCK_COLLBN 003-09-031]

We zien hier voor de kust het 'Isle de S. Jean de Lúa of Ilha S. Juan d'Ulhua'. Dat is het met een fort versterkte eiland San Juan de Ulloa ,en daarnaast de 'Ilha verde' en de *I. blanco*, het groene en het witte eiland. Het fort San Juan de Ulloa werd in 1565 gebouwd en na het aflopen van het Twaalfjarig Bestand nog sterk uitgebreid, mede door Nederlandse bouwers, daarvoor aangezocht door Filips IV.

Op de kust voor de *De Stadt Vera-Cruz of cidadão do St. Juan do Ulhúa o la Vera Cruz nuova*, de huidige stad Veracruz, zien we de *muellie*. Dat is de *muelle*, de pier. Het Spaans is, vermoedelijk onder invloed van onze verovering van Portugees Brazilië, verbasterd met, onder andere, Portugese woorden. Veracruz was de aan- en afvoerhaven voor het rijkste Spaanse onder-koninkrijk overzee, Nieuw Spanje. Het ging om de export van zilver, goud, cochenille en de Chinese waren die via Acapulco in Mexico waren gekomen en doorgingen naar Spanje.

Johan Maurits van Nassau kreeg als gouverneur-generaal in Recife (1636-1644) al spionage rapporten van Portugezen over Veracruz en Nieuw Spanje, waaronder de *Information de la situation de Nova Espagna, donnée a Son Excell. au Brésil par un Portugais habitant de dit pays au commencement d'Avril 1642*.⁶ Dit moet ons niet verwonderen want in 1640 scheidde Portugal zich onder João IV af van de Castiliaanse kroon en we weten dat er tientallen Portugese kooplieden in Spaans Amerika woonden, die na de Portugese opstand van 1640 grondig werden gewantrouwd tegengewerkt of tot vertrek gedwongen.

Kaart IV

Manuscriptkaart van de Kust van Brazilië tussen de Amazone en de Rio de la Plata getekend door Claes Heijndricksz (1627) kapitein van het WIC jacht De Windhondt. [NA, 4 VEL 682]

De WIC begon snel na haar oprichting in 1622 met de kaapvaart annex exploratie van de Atlantische kust van Zuid Amerika tussen de Amazone en de Rio de la Plata, de mogelijke toegangen tot het zilverrijke Alto Peru. Deze kaart betreft een exploratieschets van de Braziliaanse kust met detail annotatie van het gehele suikerrijke noordoosten,

⁶ Benjamin N. Teensma, "Koninklijk Huisarchief Inv. Nr. 1454 Brasilianische Sachen 1636-1645. Beredeneerde Convoluutbeschrijving" in *Mauritiana* vol. 3 (2008) pp. 28-71 speciaal f.200 en f.205

Os reis Filipes III e IV iniciaram a fortificação de Cartagena e da baía, por fim com mais de uma dúzia de fortes e 11 quilômetros de muralha. Por volta de 1700, durante a guerra da sucessão espanhola, na altura em que o rei francês pretendia colocar o neto no trono espanhol, Bernard Desejean e Baptiste Ducasse, governador de Sto Domingo francês, tomaram a cidade em nome de Luís XIV. Provavelmente derivam de dados franceses dessa época as denominações francesas de lagos e baías, isto porque o mapa data certamente de depois da referida guerra, que terminou em 1712.

Mapa III

O ancoradouro de Vera Cruz situado na Índia Ocidental no Golfo do México entre 18 e 19 graus de latitude. Amsterdam, por Gerard van Keulen. 1725. [UBLCK_COLLBN 003-09-031]

Frente à costa se vê a 'Isle de S. Jean de Lúa ou Ilha S. Juan d'Ulhua'. Trata-se da Ilha de San Juan de Ulloa protegida por um forte, ao lado a 'Ílha verde' e a 'I. Blanco' [Ilha branca]. O forte de San Juan de Ulloa foi construído em 1565 e, terminada a Trégua dos Doze Anos, ainda foi alargado com a ajuda de operários neerlandeses, contratados por Filipe IV para esse fim.

Na costa, em frente da *Stadt Vera-Cruz* ou *cidade de St. Juan do Ulhua* ou *Vera Cruz nuova*, a cidade de Veracruz de hoje, vê-se o *muellie*. Isto é o *muelle*, o molhe. O espanhol apresenta influências de outras línguas entre as quais do português, provavelmente sob influência da nossa conquista do Brasil português. Veracruz era o porto de entrada e saída da ultramarina e mais rica do Vice-Reino da Nova Espanha. Tratava-se da exportação de prata, ouro, cochonilha e de mercadoria chinesa que chegavam, através de Acapulco no México, e seguiam para Espanha.

João Maurício de Nassau, enquanto governador-geral em Recife (1636-1644), já recebia dos portugueses relatórios de espionagem acerca de Veracruz e da Nova Espanha, entre os quais a *Information de la situation de Nova Espagna, donnée a son Excell. au Brésil par un Portugais habitant de dit pays au commencement d'Avril 1642*.⁷ Isto não nos deve causar admiração porque, em 1640, sob o comando de D. João IV, Portugal se separou da coroa castelhana e se sabe que dezenas de comerciantes portugueses viviam na América espanhola. Estes, depois da revolução de 1640, olhados com desconfiança foram obstruídos nas suas atividades ou obrigados a partir.

Mapa IV

Mapa manuscrito da costa do Brasil entre o Amazonas e o Rio da Prata desenhado por Claes Heijndricksz (1627) capitão do navio De Windhondt [O galgo] da WIC (Companhia das Índias Ocidentais) [NA, 4 VEL 682]

⁷ Benjamin N. Teensma, "Koninklijk Huisarchief Inv. Nr. 1454 Brasilianische Sachen 1636-1645. Beredeneerde Convoluutbeschrijving" in *Mauritiana* vol. 3 (2008) pp. 28-71 sobretudo f.200 e f.205.

gemaakt op een schip van een verkennings- en kapers vloot van de WIC. Rechts boven de Amazone delta en links boven de Rio de la Plata. Deze verkenning heeft, na de geslaagde kaping van de Spaanse zilvervloot in 1628, waarschijnlijk ten dienste gestaan van het plan voor de aanval op de toentertijd rijkste suikerprovincie van Brazilië, de *capitania* Pernambuco in 1630.⁷

Al tussen 1598 en 1600 waren de Nederlanders, zoals Jacques Mahu en Olivier van Noort al bezig om via straat Magellaan de Stille Zuidzee binnen te dringen, maar de andere passages naar de Stille Zuidzee, zoals Straat Le Maire, werden pas later ontdekt. Een belangrijk punt wat in verschillende rapporten of journalen naar voren komt is de houding van de lokale Indiaanse bevolking en in hoeverre die bereid zou zijn om de Nederlanders te steunen. Dat staat in spionage rapporten over Nieuw, Spanje, Peru en Chili.⁸

Kaart V

Caerte van de Strate ende Passage by Jacob Lemaire gehvonden ende beseylt in 't Zuidoosten van de Magellansche Straet. Amsterdam: M. Colijn 1622. [UBLCK_COLLBN Port 191 N 209.] Tekst ook in Latijn en Frans.

Straat Magellaan was een al bekende zeestraat en viel daarom binnen het octrooi van de in 1602 opgerichte Verenigde Oostindische Compagnie (VOC) en die zeestraat was derhalve verboden voor schippers die niet voor de VOC voeren. Met dit verbod wenste de VOC de route naar de Stille Zuidzee en Indië voor de VOC te reserveren, ook al werd die nauwelijks gebruikt. De vermogende koopman Isaac Lemaire was een van de bewindhebbers van de VOC, maar hij vertrok na een hooglopend conflict over een gekaapt schip, de Spaanse *Santa Catarina*. Schippers die een kaperbrief hadden van de Staten-Generaal waren met betrekking tot de kaping, het opbrengen en de verkoop van het schip aan strenge regels gebonden.⁹ Als vrij koopman vermeden Willem Cornelisz. Schouten uit Hoorn en Isaac's zoon Jacob Lemaire in 1615–1616 straat Magellaan en zochten een alternatieve route om de Zuid. Ze rondden 29 januari 1616, op weg naar Azië, een kaap die Schouten naar zijn geboorteplaats noemde. Er staat dan ook letterlijk in het scheepsjournaal: "*twelck [dat is: de kaap] onse president ter eeren des stadts van Hoorn noemde Capo Hoorn*".

⁷ Den Heijer en Teensma, *Nederlands Brazilië in kaart. Nederlanders in het Atlantisch gebied 1600–1650*, Zutphen: Walburg Pers 2011, p. 66–67.

⁸ Benjamin N. Teensma, "Koninklijk Huisarchief Inv. Nr. 1454 Brasilianische Sachen 1636–1645. Beredeneerde Convoluutbeschrijving" in *Mauritiana* vol. 3 (2008) pp. 28–71 p. 48.; W. de Rooij (red.), *Het jacht Dolphyn van Hoorn: verkenner in de vloot van Hendrick Brouwer*, Stichting Nederlandse Kaap Hoorn Vaarders (Hoorn, 2007) Dit journaal refereert hier herhaaldelijk aan; Engel Sluiter, *The voyage of Jacques Mahu and Simon de Cordes into the Pacific Ocean 1598–1600*. Proefschrift.

⁹ Henk Den Heijer, "Daders en Slachtoffers: de Nederlandse betrokkenheid bij kaapvaart en piraterij" in *Leidschrift* 26.3 (2-11 pp. 7–24 sp. 8–13.

Logo após a sua criação em 1622, a WIC começou com atividades de pirataria, paralelamente à exploração da costa atlântica da América do Sul entre o Amazonas e o Rio da Prata, que são os possíveis acessos ao Alto Perú, rico em prata. Este mapa, que representa um plano da exploração da costa brasileira com anotações detalhadas de toda a região nordeste, rica em açúcar, foi feito a bordo de um barco de uma frota de reconhecimento e pirataria da WIC. Em cima à direita, o delta do Amazonas e, à esquerda, o Rio da Prata. É muito provável que depois da bem-sucedida tomada da frota espanhola da prata em 1628, este reconhecimento tenha servido para, em 1630, planejar o ataque à capitania de Pernambuco, na altura a província brasileira mais rica em açúcar.⁸

Entre 1598 e 1600, neerlandeses, como Jacques Mahu e Olivier van Noort, já tinham entrado no Oceano Pacífico através do Estreito de Magalhães, porém, as outras passagens para o referido oceano, como o Estreito de Le Maire, só mais tarde foram descobertas. Um ponto importante que, em vários relatórios ou diários, aparece salientado é a atitude da população índia local e a medida em que estava disposta a apoiar os neerlandeses. Este fato está referido em relatório de espionagem sobre a Nova Espanha, Perú e Chile.⁹

Mapa V

Mapa do Estreito e Passagem descobertos e navegados por Jacob Lemaire no sudeste do Estreito de Magalhães. Amsterdam: M. Colijn 1622. [UBLCK_COLLBN Port 191 N 209.]. Texto também em latim e francês.

O Estreito de Magalhães era já uma via marítima bem conhecida, por isso, caía dentro da licença da Companhia Neerlandesa das Índias Orientais (VOC) fundada em 1602 estando a referida via marítima proibida às embarcações que não estivessem ao serviço da VOC. Esta proibição da VOC destinava-se a reservar a rota para o Oceano Pacífico e para a Índia apenas para uso da Companhia, muito embora ela fosse raramente usada. O abastado comerciante Isaac Lemaire era um dos diretores da VOC que, porém, se afastou, após a escalada de um conflito acerca da captura de um barco, o espanhol *Santa Catarina*. Os comandantes com carta de corsa emitida pelos Estados Gerais estavam submetidos a regras rígidas no que se refere à captura, ao lucro e à venda do navio.¹⁰ Em 1615-1616, Willem Cornelisz. Schouten de Hoorn e Jacob Lemaire, filho de Isaac, como

⁸ Den Heijer en Teensma, *Nederlands Brazilië in kaart. Nederlanders in het Atlantisch gebied 1600–1650*, Zutphen: Walburg Pers 2011, p. 66–67.

⁹ Benjamin N. Teensma, “Koninklijk Huisarchief Inv. Nr. 1454 Brasilianische Sachen 1636-1645. Beredeneerde Convoluutbeschrijving” in *Mauritiana* vol. 3 (2008) pp. 28–71 p. 48 (49); W. de Rooij (red.), *Het jacht Dolphyn van Hoorn: verkenner in de vloot van Hendrick Brouwer*, Stichting Nederlandse Kaap Hoorn Vaarders (Hoorn, 2007) Este diário refere-se a este fato repetidas vezes; Engel Sluiter, *The voyage of Jacques Mahu and Simon de Cordes into the Pacific Ocean 1598–1600*. Tese de doutoramento.

¹⁰ Henk Den Heijer, “Daders en Slachtoffers: de Nederlandse betrokkenheid bij kaapvaart en piraterij” in *Leidschrift* 26.3 (2-11 pp. 7-24 sobretudo 8–13).

Na de stichting van de WIC viel het gehele Atlantische gebied onder haar octrooi. Vrije kooplieden hebben zich ook in de handel met Nederlands Brazilië voortdurend tegen het monopolie van de WIC verzet. Ook onder gouverneur-generaal Johan Maurits van Nassau (1636–1643) was dit een van de hete hangijzers.

Kaart VI

Hendrik Brouwer (1580–1643) [Portaal Marine]. De West-Indische Compagnie had in 1642 de ambitie om haar kapers- en veroveringspolitiek van Brazilië uit te breiden naar Chili. Johan Maurits had, zoals boven vermeld, al op deze mogelijkheid gewezen. In Chili moest een permanente vestiging komen van de WIC en voor deze operatie werd aangetrokken Hendrik Brouwer, voorheen bewindhebber en gouverneur-generaal van de VOC in Batavia. Hij werd in 1642 *Directeur-Generael vande negotie ende handeling van Chelij ende de ontdeckinge vander Zuijderlanden inde limieten vant octroij* [van de WIC] *gelegen*.¹⁰

Kaart VII

In het plan van de WIC was een belangrijke rol weggelegd voor Nederlands Brazilië. Deze overzichtskaart uit een brochure van de Braziliaanse diplomaat en *perbanbucano* Carlos Asfora geeft een goed overzicht van de stand van de Nederlandse veroveringen onder gouverneur-generaal Johan Maurits van Nassau tussen 1637 en 1643. Brouwer vertrok in november 1642 van de rede van Texel en kwam op 22 december met drie schepen aan in Recife. Toen de tot admiraal benoemde Brouwer in Recife arriveerde was de Nederlandse expansie op haar hoogtepunt tot bijna aan de delta van de Amazone. Nederlands Brazilië zou een rol spelen bij het leveren van enkele schepen en de bevoorrading en bemanning van de schepen. Brouwer werd dan ook door de WIC benoemd tot lid van de Hoge Raad van Brazilië die gouverneur-generaal Johan Maurits van Nassau adviseerde. De finale samenstelling van deze vloot in Recife gebeurde in overleg met gouverneur-generaal Johan Maurits en de Hoge Raad van Brazilië.

Het zoeken naar de meest geschikte passage om Vuurland heen naar Chili was voor de expeditie van Brouwer van groot belang.

Kaart VIII

Provinciën van de Straet van Magallanes ende van de Straet Le Maire.

De kaart is gemaakt door WIC hoofdkaartenmaker Hessel Gerritsz. van Assum en gepubliceerd door Johannes De Laet in zijn *Nieuwe Wereld* in 1625.¹¹ Op die kaart staan de straat van Le Maire en de al verkende baaien tussen het Chileense vasteland en de inwijk [=ingang] tot de baai achter het eiland Chiloë. In cartouche de verschillende mijlen die in die tijd in gebruik waren. De kaart was zeer waarschijnlijk ook gebaseerd

¹⁰ W. van Rooij (red), *Het jacht Dolphyn van Hoorn: verkenner in de vloot van Hendrick Brouwer* Stichting Nederlandse Kaap Hoorn Vaarders 2007, p. 100.

¹¹ Idem, p. 40.

comerciantes livres, evitaram o estreito de Magalhães e procuravam uma rota alternativa através do Sul. Em 29 de janeiro de 1616, a caminho da Ásia, dobraram um cabo que Schouten denominou segundo o lugar do seu nascimento. Está literalmente no diário de bordo: “*o qual [isto é o cabo] o nosso comandante denominou Cabo Hoorn em honra da cidade de Hoorn*”.

Depois da criação da WIC, toda a área atlântica passou a ficar sob a sua licença. Nas relações comerciais com o Brasil neerlandês, os comerciantes livres contestavam continuamente o monopólio da WIC. Igualmente no tempo do governador geral João Maurício de Nassau (1636-1643) isto era um dos pontos problemáticos.

Mapa VI

Hendrik Brouwer (1580–1643) [Portaal Marine]. Em 1642, a Companhia das Índias Ocidentais ambicionava alargar até ao Chile a política de pirataria e de conquista que então praticava no Brasil. João Maurício, como acima se disse, já tinha mencionado esta possibilidade. No Chile tinha de se criar uma delegação permanente da WIC e para esta operação foi chamado Hendrik Brouwer, anteriormente Diretor e governador-geral da VOC em Batávia. Em 1642 foi “*Diretor-Geral da transação e comércio do Chile e da descoberta das Terras a sul que caíam dentro dos limites da licença [da WIC]*”.¹¹

Mapa VII

Nos planos da WIC estava destinado um papel importante para o Brasil neerlandês. Este mapa descritivo, retirado de uma brochura do diplomata brasileiro perbanbucano Carlos Asfora, oferece uma boa perspectiva do estado das conquistas neerlandesas sob a direção do governador-geral João Maurício de Nassau, entre 1637 e 1643. Brouwer partiu em novembro de 1642 do ancoradouro de Texel e chegou ao Recife a 22 de dezembro com três navios. Quando o entretanto nomeado almirante Brouwer chegou no Recife, a expansão neerlandesa tinha atingido o seu ponto mais alto até quase ao delta do Amazonas. O Brasil neerlandês iria desempenhar um papel [ativo] na entrega de alguns navios e no carregamento e na tripulação destes. Seja como for, Brouwer foi nomeado pela WIC membro do Alto Conselho do Brasil, órgão que aconselhava João Maurício de Nassau. A composição final desta frota em Recife foi acordada entre o governador-geral João Maurício e o Alto Conselho do Brasil.

A procura da melhor passagem para, através da Terra do Fogo, chegar até ao Chile revelou-se de grande importância para a expedição de Brouwer.

Mapa VIII

Províncias do Estreito de Magalhães e do Estreito de Le Maire.

¹¹ W. van Rooij (red), *Het jacht Dolphyn van Hoorn: verkenner in de vloot van Hendrick Brouwer* Stichting Nederlandse Kaap Hoorn Vaarders 2007, p. 100.

op de hydrografische en cartografische gegevens van stuurman Outghersz van de veel vroegere expeditie van Simon Cordes en Jacques Mahu (1598–1600).¹² Ze werd door Brouwer gebruikt om naar de versterking Carelmapu aan de ingang van de Inwijk van Chiloë en de kleine stad Castro, de hoofdstad van Nieuw Galicië [Chiloë], te varen en die beiden in te nemen. Militair gesproken was het noodzakelijk om ook de zuidelijkste Spaanse stad in Chili uit te schakelen.

Zoals te doen gebruikelijk werden door geschoolde krachten aan boord tijdens de reis aantekeningen en schetskaarten gemaakt ter verbetering van de moederkaarten op het cartografisch bureau van de WIC in Recife en Amsterdam.

Kaart IX

Pascaerte van straet van Magalaen synde 't Suydelijckste Gedeelte van America, van C.S. Antonio tot C de Hoorn en inde Zuyd-Zee tot Val Parayso. 't Amsterdam by Johannes van Loon Plaetsnyder en Zeecaert maeker. 1661. [UBLCK_COLLBN Port 191 N 203]

Deze kaart is zéér waarschijnlijk gemaakt door Johannes van Loon, die als ervaren commies en rekenkundig ambtenaar was toegevoegd aan de staf van Hendrik Brouwer op het admiraalschip Amsterdam van de door de WIC georganiseerde expeditie van 1643 naar Chili. Brouwer wilde om de Zuid varen om het eiland Chiloë en de stad Valdivia te gaan bezetten en daar een uitvalsbasis voor de WIC te vestigen voor het kapen van Spaanse schepen en vooral het in handen krijgen van het begeerde zilver. Ze vertrekken uit Recife met 333 soldaten en, scheepsvolk meegerekend, in totaal 656 koppen.¹³

Deze paskaart laat zien het eiland Chiloë en het daarboven liggende Valdivia waar de Nederlanders in 1643 aan land gingen. De paskaart loopt van kaap San Antonio, aan de monding van de Rio de la Plata, door tot de Chileense haven Valparaíso. Onderweg ontdekte Brouwer een nieuwe route om de zuid, niet door de al bekende maar door sterke stromingen en wind moeilijk te bezeilen straat Le Maire tussen Vuurland en Stateneiland, zie kaart 5, maar ten oosten van Stateneiland. Deze maritieme route is bekend geworden als de Brouwerspassage (1643) en is na straat Magalaen (1520) en straat Le Maire (1616) de derde passage van Vuurland op weg naar Azië, een passage die minder moeilijk was. De Brouwerspassage staat al op deze kaart aangegeven en dus moet de kaart na afloop van de tocht zijn vervaardigd. De Brouwersgolf heet nu Drake Passage.¹⁴

Met de kaarten van Braziliaanse kust, Rio de la Plata en de zeestraten rond Vuurland hebben we een indruk van de verkenning van de kusten vanaf de monding van de Amazone op basis van schetskaarten van kapiteins en stuurlieden zoals die in de jaren vanaf ca. 1600 zijn gemaakt en verwerkt in paskaarten voor de zeevaart. Die kaarten dienden in de jaren 1620 voor de voorbereiding van de aanval op het suikerrijke

¹² Informatie van Henk den Heijer.

¹³ W. van Rooij (red.), *Het jacht Dolphyn van Hoorn: verkenner in de vloot van Hendrick Brouwer* Stichting Nederlandse Kaap Hoorn Vaarders 2007, p. 7.

¹⁴ W. van Rooij (red.), *Het jacht Dolphyn van Hoorn: verkenner in de vloot van Hendrick Brouwer*, p. 4–5.

O mapa foi feito pelo cartógrafo principal da WIC Hessel Gerritsz. van Assum e publicado por Joahannes De Laet na sua obra *Nieuwe Wereld* em 1625.¹² Neste mapa encontram-se o Estreito de Le Maire e todas as baías já conhecidas entre a costa chilena e a entrada até à baía que fica atrás da ilha Chiloé. Numa legenda as diferentes milhas que na altura se usavam. Muito provavelmente o mapa baseia-se também em dados hidrográficos e cartográficos do piloto Outgherz aquando da muito anterior expedição de Simon Cordes e Jacques Mahu (1598-1600).¹³ Este mapa foi utilizado por Brouwer para ir do forte Carelmapu, à entrada da Enseada de Chiloé, para a cidadezinha Castro, a capital da Nova Galiza [Chiloé] e conquistar a ambas. Em termos militares isto foi necessário para também pôr fora de ação a cidade espanhola mais meridional no Chile.

Como era uso, durante a viagem a tripulação treinada, que ia a bordo, tomava notas e fazia esboços de mapas para aperfeiçoar os mapas matriz que se encontravam na secção cartográfica da WIC em Recife e em Amsterdam.

Mapa IX

Mapa náutico do Estreito de Magalhães na parte mais ao sul da América. Do Cabo de Santo António até ao Cabo Horn e no Mar do sul até Valparaíso. Em Amesterdão por Jobannes van Loon, gravador e cartógrafo marítimo. 1661. [UBLCK_COLLBN Port 191 N 203]

Este mapa foi muito provavelmente feito por Johannes van Loon, que enquanto funcionário alfandegário com experiência e perito em cálculo foi incluído na tripulação de Hendrik Brouwer que guarnecia o navio Amsterdam da expedição ao Chile organizada pela WIC, em 1643. Brouwer pretendia navegar pelo sul para ocupar a ilha Chiloé e a cidade Valdivia e aí estabelecer uma base de ataque para a WIC, com o fim de capturar os navios espanhóis e, sobretudo, apoderar-se da ambicionada prata. Partiram do Recife com 333 soldados e, incluindo a tripulação, num total de 656 homens.¹⁴

Este mapa náutico mostra a ilha Chiloé e a acima situada Valdivia, onde os neerlandeses aportaram em 1643. O mapa náutico vai do cabo Santo Antônio, na foz do Rio da Prata, até o porto chileno de Valparaíso. Ao fazer este trajeto Brouwer descobriu uma nova rota para o sul, não através do já conhecido mas fustigado por fortes correntes e ventos e de difícil navegação estreito de Le Maire entre a Terra do Fogo e a Ilha dos Estados (veja-se o mapa 5), mas a oriente desta última. Esta rota marítima tornou-se conhecida como o "passagem de Brouwer" (1643) e, a seguir ao Estreito de Magalhães (1520) e ao Estreito de Le Maire (1616), é o terceiro passagem da Terra do Fogo em direção à Ásia, que é mais acessível. O "passagem de Brouwer" está indicado neste mapa e, por conseguinte, o mapa teve de ser feito depois desta viagem. O golfo de Brouwer chama-se hoje o Passagem de Drake.¹⁵

¹² Idem, p. 40.

¹³ Informação de Henk den Heijer.

¹⁴ W. van Rooij (red.), *Het jacht Dolphyn van Hoorn: verkenner in de vloot van Hendrick Brouwer* Stichting Nederlandse Kaap Hoorn Vaarders 2007, p. 7.

¹⁵ W. van Rooij (red.), *Het jacht Dolphyn van Hoorn: verkenner in de vloot van Hendrick Brouwer*, p. 4-5.

Portugees Brazilië en voor de geplande kapers- en verkenningstochten om de zuid heen naar Chili richting het zilverrijke Peru en de haven Callao de Lima.

Doel van de WIC was, zoals gezegd, het kapen van het ingescheepte zilver dat via de haven Callao naar Panama ging en het kapen van het zilverschip dat van Acapulco naar Manila ging om de Spaanse China- en specerijenhandel te betalen. Maar vanaf het begin van de zeventiende eeuw ging ook het nodige zilver vanuit Potosí naar Buenos Aires voor betaling van slaven en goederen. Filips III gaf in 1608 toestemming voor de jaarlijkse invoer van 1500–2000 slaven voor de zilverbijnen van Potosí. Die kwamen uit Angola en Brazilië. Mogelijke Nederlandse kapers- en handelsperspectieven, leidden tot regelmatige verkenningen van de kust naar het zuiden, naar de Rio de la Plata en Nederlandse deelname aan de intra-koloniale handel tussen Brazilië en Peru. Buenos Aires was in 1595 door de Spaanse koning gesloten voor alle vormen van internationale handel, maar het bleef de haven voor aanvoer van slaven bestemd voor Peru en voor de handel met Brazilië. Die handel was in de tijd dat Brazilië onder de Spaanse Kroon viel min of meer legaal, maar ook niet-Iberische schepen namen aan die handel deel en dat werd in Buenos Aires oogluikend toegestaan. Zilver, leer, gedroogd vlees voor de slaven, meel, scheepsbesluit, wijn en wol gingen naar Brazilië en slaven, suiker, linnen, ijzer naar Buenos Aires. Nederlandse schepen waren daarbij mogelijk op weg naar de Stille Zuidzee of zuid Chili en we mogen aannemen dat ze ook vanuit Nederlands Brazilië daarheen voeren.¹⁵ Met de nodige corruptie werden zilver en goud in Brazilië omgeruild tegen suiker.¹⁶ Een Nederlandse maritieme kaart van de Rio de la Plata lag dan ook voor de hand.

Kaart X

Afteekening van Rio de la Plata aan't Zuyd Eynde van Brasilia naer een Spaanse Afteekening. Tot Amsterdam by G van Keulen aan de Nieuwe Brugh. 1717. [UBLCK_COLLBN-003-08-027]

Deze kaart, evenals die van Veracruz en Cartagena, uit de serie van Gerard van Keulen, laat ons duidelijk zien hoever Portugal is gevorderd met haar expansie tot aan de Rio de la Plata. Volgens het verdrag van Tordesillas (1594) zou de noordelijke oever van de Rio de la Plata geheel Spaans gebied moeten zijn. De kaart spreekt echter van de *Kust van Brasilia*. Waarom? In 1680 stichtte Portugal de *Colónia do Sacramento* aan de rechteroever tegenover het Spaanse Buenos Aires. De *Colónia* en het fort Gabriël werden verschillende malen door Spanje heroverd en weer teruggegeven aan Portugal. De *Colónia* staat hier als *Guardia Española* op de kaart. Tussen 1705 en 1715 beheerste Spanje weer de oevers van

¹⁵ Bevestigd door John R. Fisher and Horst Pietschmann, „Wirtschaft, Handel, Geldwesen, Fiskus und Verkehr” in *Handbuch der Geschichte Lateinamerikas* Vol. 1 Stuttgart: Klett Cotta 1994 pp. 423–426.

¹⁶ Zie de “Verclaringhe van Hendrick Coenraet...den 22 december 1636” in Ben N. Teensma, *Suiker, verfhout & Tabak. Het Braziliaanse Handboek van Johannes de Laet*. Zutphen: Walburg Pers 2009: p.162–167.

Com os mapas da costa brasileira, Rio da Prata e os estreitos em volta da Terra do Fogo, procuramos dar uma ideia da exploração das zonas costeiras a partir da foz do Amazonas tendo por base os esboços de mapas de capitães e pilotos tais como foram feitos a partir de cerca de 1600 e transformados em mapas náuticos para a circulação marítima. Nos anos de 1620, estes mapas serviam para a preparação do ataque ao Brasil Português, rico em açúcar, e das planejadas viagens de saque e de reconhecimento no sul, rumo ao Chile e em direção ao Perú rico em prata e ao porto de Callao de Lima.

O objetivo da WIC era, como se disse, o saque da prata embarcada, que através do porto de Callao ia para o Panamá e o saque do navio carregado de prata que ia de Acapulco para Manila para pagar o comércio espanhol de especiarias e com a China. Porém, a partir do começo do século XVII a prata também ia de Potosí para Buenos Aires para pagar escravos e mercadoria. Em 1608, Filipe III deu autorização para a entrada de 1500-2000 escravos para as minas de prata de Potosí. Estes vinham de Angola e do Brasil. Previsões de saque e de comércio da parte dos neerlandeses levavam a reconhecimentos frequentes da costa em direção ao sul, ao Rio da Prata e à participação daqueles no comércio intercolonial entre o Brasil e o Perú. Em 1595, Buenos Aires foi afastada de qualquer forma de comércio internacional, porém, continuou a ser o porto para entrada dos escravos destinados ao Perú e ao comércio com o Brasil. O comércio era, no tempo em que o Brasil estava sob o domínio espanhol, mais ou menos legal, todavia, barcos não ibéricos também tomavam parte nesse comércio o que era tolerado em Buenos Aires. Prata, cabedal, carne seca para os escravos, farinha, biscoito [bolacha para a tripulação de um navio], vinho e lã destinavam-se ao Brasil e escravos, açúcar, panos e ferro iam para Buenos Aires. Os navios neerlandeses saíam em direção ao sul do Oceano Pacífico ou sul do Chile e acreditamos que também a partir do Brasil neerlandês partiam nessa direção.¹⁶ No Brasil a imprescindível corrupção acompanhava a troca de prata e ouro por açúcar. Assim, não nos pode surpreender que houvesse um mapa náutico neerlandês do Rio da Prata.¹⁷

Mapa X

Desenho reprodução do Rio da Prata no extremo sul do Brasil segundo um desenho espanhol. Amsterdam por G. van Keulen na Nieuwe Brugh 1717. [UBLCK_COLLBN-003-08-027]

Este mapa, assim como o de Veracruz e o de Cartagena, da série de Gerard van Keulen, mostram claramente em que medida Portugal estava avançado na sua expansão até o Rio da Prata. Segundo o Tratado de Tordesilhas (1594) a margem norte do Rio da Prata deveria ser totalmente território espanhol. O mapa registra expressamente da *Costa*

¹⁶ Confirmado por John R. Fisher und Horst Pietschmann, "Wirtschaft, Handel, Geldwesen, Fiskus und Verkehr" in *Handbuch der Geschichte Lateinamerikas* Vol. 1 Stuttgart: Klett Cotta 1994 pp. 423-426.

¹⁷ Ver "Verclaringhe van Hendrick Coenraet...den 22 december 1636" in Ben N. Teensma, *Suiker, verfhout & Tabak. Het Braziliaanse Handboek van Johannes de Laet*. Zutphen: Walburg Pers 2009: p.162-167.

de Rio de la Plata, maar bij de vrede van Utrecht aan het einde van de Spaanse Successie oorlog moest Spanje de hele oostelijke over weer aan Portugal geven.

Kaart XI

Het Zuydelijckste Deel van America vertoonende de Straat Magelanus, de Straat La Maire en Caap de Hoorn in 't Groodt. Tot Amsterdam bij G. van Keulen aan de Nieuwe Brugh 1711. [UBLCK_COLLBN-003-08-010]

Met *Tierra del Fuegoo* en *Magalanica*. Uiterst rechts is de Straat *La Maire* genoemd naar de eerder genoemde Hoornse koopman Jacob Le Maire die deze straat met Willem Schouten in 1616 ontdekte en er de naam kaap Hoorn aan gaf. Daarboven is de Atlantische Oceaan aangegeven als *Mar del Nord*. Toen de Spaanse koning Filips III hoorde van deze door Nederlanders ontdekte zeestraat liet hij de passage door de Portugese gebroeders Nadal verifiëren. Die deden dat met een Nederlandse stuurman Valentijn Jansz. Statijn [Stettin].¹⁷

Kaart XII

Den Grooten Inwyck van Chilue.

Manuscriptkaart uit 1643 van het noordelijk deel van het eiland Chiloë en de Golf van Ancud van de hand van de cartografisch geschoolde Elias Herckmans die als tweede man, na de dood van admiraal Brouwer op 7 augustus 1643 voor de kust van Chili, het bevel over de expeditie overnam. [Hana-OWIC inv.nr.44].¹⁸

Herckmans werd in 1635 door de WIC benoemd tot lid van de Politieke Raad in Nederlands Brazilië. Hij nam onder kolonel Sigismund von Schoppe deel aan de verovering en werd in 1636 al benoemd tot gouverneur van de veroverde capitania's Itamaraca, Paraíba en Rio Grande. Herckmans was als zeevaartkundige goed geschoold in het hydrografische en cartografische werk en deed in 1641 een expeditie naar het binnenland van Paraíba op zoek naar zilveraders en ter cartering van het binnenland. Maar zilver werd niet gevonden. Hij ging in 1643 mee met Hendrik Brouwer en Elbert Crispijnssen op de expeditie naar de stad Castro op het eiland Chiloë en de bezetting van Valdivia. Tijdens de moeilijke herfst -en wintermaanden van 1643 lag de vloot een aantal weken in de inwijk van Chiloë vanwege het opkalfateren van de schepen en het slechte weer. Herckmans heeft toen vermoedelijk de gegevens verzameld voor deze manuscriptkaart.¹⁹

¹⁷ W. van Rooij (red.), *Het Jacht Dolphijn van Hoorn. Verkenner in de vloot van Hendrick Brouwer 1643*, p. 11.

¹⁸ W. van Rooij (red.), *Het Jacht Dolphijn van Hoorn. Verkenner in de vloot van Hendrick Brouwer 1643*, p. 106.

¹⁹ Henk den Heijer, "De expeditie van Hendrik Brouwer en Elias Herckmans naar Chili" in dit boek.

de Brasília. Por quê? Em 1680 Portugal fundou a *Colônia do Sacramento* na margem direita, frente à espanhola Buenos Aires. A Colônia e o forte Gabriel foram várias vezes conquistados por Espanha e de novo devolvidos a Portugal. Colônia está representada no mapa como sendo Guardia espanhola. Entre 1705 e 1715 a Espanha mandava de novo nas margens do Rio da Prata, porém, pela paz de Utrecht, no final da Guerra da Sucessão Espanhola, a Espanha teve de devolver novamente a Portugal toda a margem oriental.

Mapa XI

A região mais meridional da América mostrando o Estreito de Magalhães, o Estreito de La Maire e o Cabo Horn em grandes dimensões. Amsterdam por G. van Keulen na Nieuwe Brugh 1711. [UBLCK_COLLBN-003-08-010]

Com *Terra do Fogo e Magalhânica*. No extremo direito está o Estreito de La [Le] Maire que é o nome dado ao estreito de Horn, pelo comerciante Jacob Le Maire, que em 1616, com Willem Schouten, descobriu este estreito e lhe deu o nome de Cabo Horn. Acima está o Oceano Atlântico registrado como *Mar do Norte*. Quando o rei espanhol Filipe III teve conhecimento da descoberta deste estreito pelos neerlandeses, mandou verificar a passagem pelos irmãos portugueses Nadal. Tal foi feito com o piloto neerlandês Valentin Jansz. Statijn [Stettin].¹⁸

Mapa XII

A grande enseada de Chiloé.

Mapa manuscrito de 1643 da região norte da Ilha de Chiloé e do Golfo de Ancud feito pelo cartógrafo qualificado Elias Herckmans que como substituto, depois da morte do Almirante Brouwer a 7 de agosto de 1643, frente à costa do Chile, tomou o comando da expedição. [Hana-OWIC inv.nr.44]¹⁹.

Em 1635, Herckmans foi nomeado pela WIC membro do Conselho Político no Brasil neerlandês. Sob as ordens do coronel Sigismund von Schoppe, tomou parte na conquista e, já em 1636, foi nomeado governador das capitânicas conquistadas Itamaracá, Paraíba e Rio Grande. Herckmans como especialista na arte de navegar tinha bons conhecimentos de hidrografia e de cartografia e em 1641 fez uma expedição para o interior da Paraíba à procura de veios de prata e para cartografar o interior. Porém, a prata não foi encontrada. Em 1643, foi com Hendrik Brouwer e Elbert Crispijnssen na expedição para a cidade de Castro, na Ilha de Chiloé, e para a ocupação de Valdivia. Durante os rigorosos meses de outono e inverno de 1643 a frota permaneceu uma série de semanas na enseada de

¹⁸ W. van Rooij (ed.), *Het Jacht Dolphijn van Hoorn. Verkenner in de vloot van Hendrick Brouwer 1643*, p. 11.

¹⁹ W. van Rooij (ed.), *Het Jacht Dolphijn van Hoorn. Verkenner in de vloot van Hendrick Brouwer 1643*, p. 106.

*Kaart XIII**De Kust van Cili. Handschriftkaart van de inwijk van Chiloë met Castro.*

Oorspronkelijk afkomstig uit het cartografisch bureau van de WIC. [Universiteitsbibliotheek Utrecht].²⁰

*Kaart XIV**La Ciudad de Castro en la Isla de Chiloë. De stad Castro en het eiland Chiloë.*

[Collectie handschriften Universitätsbibliothek Göttingen].²¹

Een duidelijk oorspronkelijk Spaanse kaart van deze stad aan de Rio Gamboa, gesticht in 1567 en lange tijd de zuidelijkste stad van Spaans Amerika. De Spanjaarden verlieten de stad toen het duidelijk was dat ze géén kans hadden tegen de Nederlanders, geholpen door vijandige Indianen. De Nederlanders treffen de stad in juni 1643 verlaten aan met door de Spanjaarden snel onbruikbaar gemaakte huizen zonder daken en alle meubels en levende have meegenomen. Ze telden veertig huizen en vier kerken of kloosters.²²

Met als verklaring:

1. De kerk of het klooster van Nuestra Señora de las Mercedes
2. Yglesia Mayor
3. Los Padres de la Compañía [Jezuïten]

Hendrik Brouwer maakte in opdracht van de West-Indische Compagnie in 1643 de al genoemde reis via Nederlands Brazilië naar de Westkust van Chili waar hij een permanente basis voor de WIC diende in te richten in Valdivia. Brouwer stierf tijdens de reis voor de Chileense kust en zijn opvolger, Elias Herckmans, trof een verlaten en verwoeste stad Valdivia aan. Het is goed mogelijk dat de WIC op de hoogte was van deze verwoesting door een opstand van Mapuche Indianen in 1599 want zowel de Nederlandse admiraal Olivier van Noort als Jacques Mahu voeren in 1600 daar al voor de kust. De WIC zal ook weet hebben gehad van het zwakke Spaanse gezag in zuid Chili dat moest worden uitgeoefend vanuit de 100 km. noordelijker gelegen stad Concepción, het Spaanse militaire hoofdkwartier in de strijd tegen de Mapuche Indianen ten zuiden van de Bio Bio rivier.

²⁰ W. van Rooij (red.), *Het Jacht Dolphijn van Hoorn. Verkenner in de vloot van Hendrick Brouwer 1643*, p. 60.

²¹ W. van Rooij (red.), *Het Jacht Dolphijn van Hoorn. Verkenner in de vloot van Hendrick Brouwer 1643*, p. 58.

²² Den Heijer en Teensma, *Nederlands Brazilië in kaart. Nederlanders in het Atlantisch gebied 1600–1650*, Zutphen: Walburg Pers 2011, p. 71–73.

Chiloé devido à calafetagem das embarcações e ao mau tempo. Pensa-se ter sido nesta altura que Herckmans tenha reunido os dados para elaborar este mapa manuscrito.²⁰

Mapa XIII

A costa do Chile. Mapa manuscrito da enseada de Chiloé e [a cidade de] Castro. Proveniente originariamente do instituto de cartografia da WIC. [Biblioteca da Universidade de Utreque]²¹

Mapa XIV

A cidade de Castro na Ilha de Chiloé. [Coleção de manuscritos da Biblioteca Universitária de Gotinga].²²

Nitidamente um mapa de origem espanhola desta cidade junto ao rio Gamboa, fundada em 1567 e durante muito tempo a cidade mais meridional da América espanhola. Os espanhóis abandonaram a cidade quando se tornou evidente que não tinham qualquer hipótese contra os neerlandeses, ajudados pelos índios inimigos. Em junho de 1643, os neerlandeses encontraram a cidade abandonada com as casas inutilizadas, sem telhados e com todos os móveis e animais levados à pressa pelos espanhóis. Contaram-se quarenta casas e quatro igrejas ou conventos.²³

Com a legenda:

1. A igreja ou o convento de Nossa Senhora das Mercês
2. Igreja Maior
3. Padres da Companhia [Jesuítas]

Em 1643, a pedido da Companhia das Índias Ocidentais, Hendrik Brouwer fez a já mencionada viagem através do Brasil neerlandês em direção à costa ocidental do Chile, onde devia edificar uma base permanente na cidade de Valdivia para a WIC. Brouwer morreu durante a viagem em direção à costa chilena e o seu seguidor, Elias Herckmans, encontrou a cidade abandonada e destruída. É bem possível que a WIC estivesse ao corrente desta destruição feita por uma revolta dos Índios Mapuche em 1599, porque o almirante neerlandês Olivier van Noort assim como Jacques Mahu já em 1600 tinham navegado frente à costa. A WIC terá também tido conhecimento da fraca governação espanhola no sul do Chile, que tinha de ser exercida a partir da cidade de Conception

²⁰ Henk den Heijer, “De expeditie van Hendrik Brouwer en Elias Herckmans naar Chili” na presente obra.

²¹ W. van Rooij (ed.), *Het Jacht Dolphijn van Hoorn. Verkenner in de vloot van Hendrick Brouwer 1643*, p. 60.

²² W. van Rooij (ed.), *Het Jacht Dolphijn van Hoorn. Verkenner in de vloot van Hendrick Brouwer 1643*, p. 58.

²³ Den Heijer e Teensma, *Nederlands Brazilië in kaart. Nederlanders in het Atlantisch gebied 1600–1650*, Zutphen: Walburg Pers 2011, p. 71–73.

Kaart XV

Nieuwe Afteekening van de Rivier van Baldivia is gelegen in de Zuyt Zee aan de Kust van Chili. Tot Amsterdam by Gerard van Keulen aan de Nieuwe Brugh 1717 [UBLCK_COLLBN-003-08-015]

Kaart XVI

De Stad Valdivia. [Collectie handschriften Universitätsbibliothek Göttingen].²³

Deze kaart zal gemaakt zijn tijdens het verblijf van de Nederlanders in de allang verwoeste stad, dit gezien de opmerking onderaan de verklaring, “*De verder kercken hebbe tot noch toe niet kunnen vinde*”. De lokale Indianen, tegenwoordig Mapuches genoemd, door de Nederlanders in de zeventiende eeuw de *Chilesen* genoemd, woonden niet in de verwoeste stad maar in hun eigen dorpen. De samenwerking met de Nederlanders verliep moeizaam. Ze waren enthousiast over voorstellen om gezamenlijk de erfvijand Spanje aan te pakken, maar voor het zoeken naar goud en zilver en het werken aan de bouw van een fort bleken de Mapuches niet te vinden. Het geplande fort is er, op wat beginnend graafwerk na, nooit gekomen.

De verklaring:

- A. Iglesia mayor ofte Groote Kerck
- B. Het Pleijn daar onse quartieren gemaekt hadden
- C. De Kerk op het pleijn van St. Francisco
- D. Het Clooster St. Francisco
- E. De Fonteijn
- F. 't Ontwerp van onse Fort

In verband met het naderende slechte seizoen van de zuidelijke winter en de onwil van Indianen om te helpen bij de bouw van een fort, mede veroorzaakt door de aandrang van de Nederlanders tot het zoeken naar edelmetalen, besluit de expeditie terug te gaan en in Recife het voorstel te doen om een nieuwe grotere expeditie te sturen met tien schepen en drie jachten met 800 soldaten die de Spanjaarden uit geheel zuid Chili zouden kunnen verdrijven met behulp van de *Chilesen*, de voor de Spanjaarden vijandige Indianen, waarmee men een verbond zou moeten aangaan. Op 28 december 1643 is de expeditie terug in Recife en daar wordt de leiding ontvangen door Johan Maurits van Nassau. Een van de maritieme vruchten van de expeditie was een reglement voor de vaart van de kust van Pernambuco naar Straat Magellaan en Straat Le Maire. Dit was een echte roteiro [maritieme routekaart] die in het verlengde lag van de roteiros die in de jaren 1620 en later door WIC hoofdkaartenmaker Hessel Gerritsz, met hulp van de gegevens van

²³ Kaart uit W. van Rooij (red.), *Het Jacht Dolphijn van Hoorn. Verkenner in de vloot van Hendrick Brouwer 1643.* (Hoorn, 2007).

situada a 100 km de distância, o principal posto militar espanhol em luta contra os índios Mapuches a sul do rio Bio-Bio.

Mapa XV

Novo desenho do rio Baldivia situado no mar do sul, na costa do Chile. Amsterdam por Gerard van Keulen no Nieuwe Brugh, 1717. [UBLCK_COLLBN-003-08-015]

Mapa XVI

A cidade de Valdivia. [Coleção de manuscritos da Biblioteca Universitária de Gotinga].²⁴

Este mapa deve ter sido feito durante a estadia dos neerlandeses na há já muito tempo cidade destruída, isto tendo em conta a nota abaixo da explicação “As igrejas seguintes não consegui encontrar até este momento”. Os índios locais, hoje chamados mapuches, e no século XVII denominados Chilesen[chilenos] pelos neerlandeses, não viviam na cidade arruinada mas nas suas aldeias. A colaboração com os neerlandeses foi difícil. Agradava-lhes a ideia de lutar conjuntamente para deitar a mão ao inimigo espanhol comum, porém, não estavam dispostos a procurar ouro e prata nem a colaborar na construção de um forte. O planejado forte, excetuando trabalhos de escavação, jamais se construiu. A legenda

- A. Iglesia mayor ou Igreja principal
- B. A Praça onde se teriam feito os nossos aquartelamentos
- C. A Igreja na Praça de S. Francisco
- D. O convento de S. Francisco
- E. O chafariz
- F. A planta do nosso forte

Tendo em conta a aproximação do mau tempo no inverno na região sul e a má vontade dos índios em ajudar a construir um forte, também provocada pela pressão feita pelos neerlandeses em procurar os metais preciosos, foi decidido fazer regressar a expedição. No Recife foi proposto o envio de uma nova expedição, maior com dez embarcações e 3 navios, com 800 soldados que deveriam expulsar os espanhóis de toda a região sul chilena, com a ajuda dos chilenos [índios chilenos], os índios inimigos dos espanhóis, com os quais se deveria fazer uma união. A 28 de dezembro de 1643 a expedição regressou ao Recife e aí o comando foi recebido por João Maurício de Nassau. Uma das consequências marítimas da expedição foi a criação de um regulamento para a navegação da costa de Pernambuco para o Estreito de Magalhães e o Estreito de Le Maire. Isto era um autêntico roteiro [mapa marítimo] que continuava os roteiros que, nos anos 1620 e mais tarde, foram feitos para as rotas marítimas na zona do Atlântico sul pelo cartógrafo principal da

²⁴ Mapa retirado de W. van Rooij (ed.), *Het Jacht Dolphijn van Hoorn. Verkenner in de vloot van Hendrick Brouwer 1643*. (Hoorn, 2007).

stuurlieden van de eerdere Nederlandse expedities, waren gemaakt voor de maritieme routes naar het zuid-Atlantische gebied.²⁴

Kaart XVII

Kaart behorende bij het artikel van Henk den Heijer over de expeditie Brouwer: met de route van de expeditie Brouwer-Herckmans tussen januari en september 1643 om het Stateneiland heen naar Chiloë en Valdivia.

²⁴ Benjamin N. Teensma, “De handgeschreven Braziliaanse roteiros van Hessel Gerritsz en Johannes de Laet” in *Mauritiana* vol 2N (2005), pp. 43–56.; W. van Rooij (red.), *Het Jacht Dolphijn van Hoorn. Verkenner in de vloot van Hendrick Brouwer 1643*, p. 103.

WIC Hessel Gerritsz, com a ajuda de informações de pilotos de expedições neerlandesas anteriores.²⁵

Mapa XVII

Este mapa pertence ao artigo de Henk den Heijer sobre a expedição Brouwer: inclui a rota da expedição Brouwer-Herckmans entre janeiro e setembro de 1643, circundando a Ilha dos Estados em direção a Chiloé e Valdivia.

²⁵ Benjamin N. Teensma, “De handgeschreven Braziliaanse roteiros van Hessel Gerritsz en Johannes de Laet” in *Mauritiana* vol 2N (2005), pp. 43–56.; W. van Rooij (ed.), *Het Jacht Dolphijn van Hoorn. Verkenner in de vloot van Hendrick Brouwer 1643*, p. 103.

HET ONAANVAARDBARE GEDRAG VAN DE WIC-PREDIKANT DANIËL SCHAGEN

B.N. Teensma

Met de politieke en militaire consolidatie van Nederlands Brazilië, medio 1636 gesymboliseerd in de benoeming van Johan Maurits van Nassau tot gouverneur, wilde ook de Gereformeerde Kerk haar positie in de jonge kolonie verstevigen. Het Ware Geloof moest zich in het openbare leven manifesteren, en om dat te bewerkstelligen moesten godvruchtige predikanten met disciplinaire volmachten op de correcte levenswandel en religieuze vorming van hun lidmaten toezien. Op hun beurt moesten ook de predikanten zich aan het leertuchtelijk gezag van de collega's in hun plaatselijke classis onderwerpen. Die voorschriften stonden in hun kerkelijke instructies omschreven, en Johan Nieuhof – die van eind 1640 tot medio 1649 in Pernambuco woonde – heeft ze in de volgende passage op bladzijde 47 van zijn *Gedenkwaardige Brasiliaensche Zee- en Lantreise* (Amsterdam 1682) beschreven:

De Godsdienst wiert' er na d'ordre bij de Nationale Synode tot Dordrecht beraemt, en met de praktijk aldaer te lande gebruikelijk gepleeght, zonder in 't minste daarvan te verschillen. Byzonderlijk wiert' er zorge gedragen dat de jonge jeught wel gekatechiseert wirde, ten welken einde des Zondaghs na den middagh, zoowel op het Reciff als Mauritsstad, de katechismus van jaer tot jaer verklaert wirde. Het Sakrament des H. Avontmaels wiert' er viermael des jaers bedient. Die zich daertoe begeven wilden, deden eerst hunne belijdenisse voor den kerkenraet, of ten huize van de predikanten; ... De bezoeken der ledematen en kerkelijke tught wiert, zooveel doenelijk was, onderhouden. De Kerkenraet bestont, behalve de predikanten, in zes ouderlingen, die alle weken, zonder verzuim, bijeen quamen. Wanneer ze gewichtige zaken te verhandelen hadden, als verkiezing en beroeping van predikanten, zoo wierden de diakonen, die mee zes in getale waren, daerbij geroepen. Uit de diakonen wierden, boven de bediening van hun ordinaris ampt, twee van hen maendelijk uitgemaekt om alle weken de zieken en gequetsten te bezoeken, en die na eisch van zaken te verzorgen. Zij onderhielden ook d'arme weezen die vader- of moederloos waren, onder opzicht van vroomme huishoudende luiden; welke weezen ter schoole bestelt wierden om te leeren lezen en schrijven, en in alle goede zeden onderwezen te worden.

Vanzelfsprekend werd van een in de koloniën werkzame gereformeerde predikant verwacht dat hij zich als particulier deugdzzaam en ingetogen gedroeg; dat hij als ambtsdrager Gods

O INACEITÁVEL COMPORTAMENTO DO PREDICANTE DA COMPANHIA DAS ÍNDIAS OCIDENTAIS DANIEL SCHAGEN

B.N. Teensma

Em meados de 1636, a consolidação política e militar do Brasil neerlandês, simbolizada na nomeação de João Maurício de Nassau como governador, contribuiu também para a Igreja Reformada reforçar a sua posição na jovem colônia. A verdadeira fé tinha de se manifestar publicamente e, para realizá-lo, os predicantes piedosos tinham de velar, com medidas disciplinares, sobre a correta conduta e formação religiosa dos seus membros. Os predicantes, por sua vez, tinham de se submeter à autoridade disciplinar dos colegas durante a reunião eclesiástica regional. As normas estavam consignadas nas instruções eclesiásticas e Johan Nieuwhof -que viveu em Pernambuco de fins de 1640 até meados de 1649- descreveu-as na passagem seguinte da página 47 das suas *Gedenkwaardige Brasiliaensche Zee- en Lantreise* [Memoráveis Viagens Brasileiras Marítimas e Terrestres] (Amsterdão 1682):

A prática religiosa foi instituída depois do Sínodo Nacional em Dordrecht e em nada diferia em relação ao exercício aí levado a cabo. Havia, sobretudo, o cuidado de bem catequizar os mais jovens, a quem ao fim da tarde de domingo, quer no Recife quer em Mauritsstad, o catecismo era ensinado todos os anos. O sacramento da Última Ceia era celebrado quatro vezes por ano. Os que quisessem a ele assistir primeiramente proclamavam a sua fé perante o consistório ou em casa dos predicantes; ... Mantinha-se a vigilância dos membros e da disciplina eclesiástica tanto quanto possível. O consistório, para além dos predicantes, era constituído por seis anciãos que, impreterivelmente, se reuniam todas as semanas. Sempre que tinham assuntos importantes para tratar, como por exemplo, a eleição e a nomeação de predicantes, eram também convocados os diáconos, que eram em número de seis. Destes últimos, dois, para além da sua função habitual, eram indigitados, todas as semanas, para visitar e cuidar dos doentes e dos aleijados, de acordo com a necessidade. Eram igualmente responsáveis pelos órfãos pobres, que não tinham nem pai nem mãe e estavam ao cuidado de famílias devotas; estes órfãos eram mandados para a escola para aprenderem a ler e a escrever e serem instruídos em princípios de moralidade.

É evidente que se espera de um predicante da Igreja Reformada trabalhando nas colônias, que se comporte na sua vida privada de modo íntegro e recatado; que ele, como ministro da

Woord predikte, de sacramenten toediende, zijn gemeentenaren onderwees, de kerkelijke tucht handhaafde, en de behoeftigen in hun noden bijstond. In Nederlands Brazilië met zijn gemengde bevolking van rooms-katholieke Portugezen, Afrikaanse slaven, deels nog animistische indianen, Europese huurlingen, joodse handelaren en vaak corrupte compagniesdienaren was dat uiteraard geen makkelijk uitvoerbaar takenpakket.

Nog voor de komst van Johan Maurits van Nassau was de vrome dominee Vincent Joachim Soler begin 1636 als predikant voor de Franstalige soldaten van de WIC op het Recife gearriveerd, en al in zijn eerste brief van 8 juni 1636 aan de Directeuren van de Zeeuwse Kamer van de WIC had hij in niet mis te verstane bewoordingen over de heersende misstanden in de kolonie bericht:

De plaatselijke wanorde is onvoorstelbaar. Iedereen denkt alleen aan zijn eigen belang, en nooit ofte nimmer aan het welzijn van de Compagnie. Niemand vreest God noch gebod, en de zonden tieren hier welig. Het is alsof ik in Sodom ben aangeland, of nog erger. De meeste predikanten durven geen mond open te doen; sommigen van hen bewerken liever hun eigen suikerrietvelden – die zij zich op Uw kosten hebben toegeëigend – dan de door onkruid overwoekerde Wijngaard des Heren; weer anderen drijven handel ten eigen bate of voor anderen; en bijna allemaal zijn het begenadigde klaplopers op zoek naar overdadige feestgelagen.

Voor die collega's had hij een uitgelezen rijtje kwalificaties op voorraad, met termen als: driest, dwaas, heerszuchtig, verdoold, gevaarlijk, verdorven, ongeschikt, hersenloos, loshandig, drankzuchtig en boosaardig. Zij beantwoordden volstrekt niet aan zijn theocratisch ideaal van een gereformeerde kolonie onder supervisie van een calvinistische Compagnie, en geregeerd door een godvrezend gouverneur. Zodra zo'n gouverneur in de persoon van Johan Maurits van Nassau op 23 januari 1637, in gezelschap van de onkreukbare theoloog Frederik Kessler, op het Recife was aangekomen, waren de tijden rijp om de ergste schandaalminees aan te pakken. Volgens Soler was Daniël Schagen hun kampioen geweest. Zodat reeds op 3 en 4 maart 1637 in een vergadering van de «Classis Brasiliensis opt Recyffo d'Olanda» een groep welmenende predikanten en ouderlingen een reeks *gravamina* of bedenkingen tegen diens optreden in de voorafgaande jaren inbracht; dat hij bij besluit van de kerkenraadvergadering van 19 augustus 1637 uit het ambt van predikant in Nederlands Brazilië werd gestoten; en dat hij zonder bewijs van goed gedrag op de boot naar het vaderland werd gezet.

De uitvoerige argumenten die tot zo'n drastisch besluit aanleiding hadden gegeven staan vermeld in de notulen van de kerkenraadsvergadering gehouden op het Recife op 19 augustus 1637, die zich onder inventarisnummer 73 in het Archief van de Classis Walcheren in het Rijksarchief van Zeeland in Middelburg bevinden. Na een samenvattende inleiding over de ontwikkeling van het conflict en de ernst der overtredingen formuleerden de predikanten Vincent Joachim Soler en Frederik Kessler als deputaten, Jacobus Dapper als scriba, met twee ouderlingen en twee diakenen namens de Kerkenraad van het Recife de feitelijke misstappen waaraan Daniël Schagen zich volgens hen had schuldig gemaakt, Die lijst is van belang omdat hij een levendig beeld schetst van het sociale leven der Nederlanders in de hoofdstad van hun Pernambuçaanse kolonie, maar vooral ook omdat hij concreet inzicht biedt in de zelden geformuleerde

Igreja, pregue a Palavra de Deus, administre os sacramentos, ensine os seus paroquianos, mantenha a disciplina eclesiástica e auxilie os desprovidos nas suas necessidades. Tendo em conta que estamos perante um Brasil neerlandês, com uma população mista de portugueses católicos romanos, de escravos africanos, de índios em parte ainda animistas, de mercenários europeus, de judeus negociantes e, frequentemente, de empregados da companhia corruptos, isto, na verdade, não era tarefa fácil de levar a cabo.

No começo de 1636, ainda antes da chegada de João Maurício de Nassau, aportou no Recife o piedoso eclesiástico Vincent Joachim Soler como predicante para os soldados falantes de francês da WIC [Companhia das Índias Ocidentais] e, logo na sua primeira carta, datada de 8 de junho de 1636 e dirigida aos Diretores da Câmara de Zeeland da WIC, escreveu, sem rodeios, sobre os abusos existentes na colônia:

A desordem local não se pode imaginar. Todos pensam apenas no seu próprio interesse e nunca e ninguém se importou com o bem estar da Companhia. Ninguém teme a Deus ou os mandamentos e, aqui, os pecados grassam livremente. É como se eu tivesse chegado a Sodoma ou pior ainda. A maior parte dos predicantes não ousa sequer abrir a boca; alguns deles preferem tratar das suas próprias plantações de cana de açúcar – de que se apropriam às vossas custas – do que da Vinha do Senhor coberta de ervas daninhas; outros ainda praticam comércio em proveito próprio ou de outros; e quase todos são talentosos parasitas à procura de copiosos festejos.

Para estes colegas possuía um rol selecionado de classificações, com termos como: audacioso, insensato, autoritário, desencaminhado, perigoso, corrupto, inapto, desmiolado, abusador, bebedolas e maldoso. Não correspondiam de modo algum ao seu ideal teocrático de uma colônia da Igreja Reformada sob a supervisão de uma Companhia calvinista e dirigida por um governador temente a Deus. Logo que a 23 de janeiro de 1637 tal governador chegou ao Recife, na pessoa de João Maurício de Nassau acompanhado do íntegro teólogo Frederik Kessler, a altura mostrou-se propícia para deitar a mão aos eclesiásticos escandalosos. Segundo Soler, Daniël Schagen era o campeão deles. De modo que, logo a 3 e 4 de março de 1637, numa reunião da “Classis Brasiliensis opt Recyffo d’Olinda” [Cimeira Eclesiástica Brasileira no Recife, Olinda] um grupo de bem intencionados predicantes e de supervisores apresentou uma lista de *gravamina* [agravos] ou objeções contra o comportamento daquele [de D. Schagen] ocorridos nos anos anteriores; de modo que, por decisão emanada da reunião do consistório de 19 de agosto de 1637, foi irradiado do serviço de predicante no Brasil neerlandês e, sem atestado de bom comportamento, foi posto a bordo de um navio e enviado para a pátria.

Os argumentos minuciosos que tinham levado a uma decisão tão drástica estão registrados nas atas da reunião do consistório realizado a 19 de agosto de 1637 no Recife e encontram-se, com o número 73, no Arquivo de Classis Walcheren, que, por sua vez, está no Arquivo do estado, Zeeland em Middelburg. Após uma introdução que resume o conflito e a gravidade das transgressões, os predicantes Vincent Joachim Soler e Frederik Kessler, como deputados, Jacobus Dapper como escrivão e ainda dois anciãos e dois diáconos, em nome do consistório do Recife, formularam concretamente os erros de que, na sua opinião, Daniël Schagen era culpado. Esta lista é importante porque apresenta um quadro vivo da vida social dos Neerlandeses na capital da colônia

gedragingen waarmee een zeventiende-eeuwse gereformeerde predikant zich pertinent niet mocht inlaten.

Onder weglating van de lange inleidende conflictbeschrijving en een slotalinea met het verzoek om nieuwe predikanten en leermiddelen, besluiten wij dit artikel met het citeren van de uitgebrachte *gravamina*, de daarop door Daniël Schagen gegeven antwoorden, en de conclusie van de Pernambucaanse kerkenraad.

(...) Doch eenige dagen daernaer D. Schagen hem nader bedacht hebbende, toch in onse vergaderinge verschenen, ende heeft verclaert indien de Eerwaerde Broederen met hem soudén willen comen in handelingen, hij bereyt was op alles te antwoorden. Waerop dan oock een extraordinaire vergaderinge is aengeleyt, in dewelcke hem de gravamina sijn voorgeleyt, ende sijne antwoorden daerop gehoort, als volgt:

- I. Voert heerschappij over sijne medebroeders ende gebruyckt meer de macht dan ander predicanten benevens hem hier te lande dienende; bij exempel:
 - a. Examineert peremptoir een proponent, voordert hem met oplegginge der hand tot de Heilige Kerkedienst, sonder tselfe met ander predicanten te communiceren ende haer daertoe te roepen, twelcke sij tweemaal onordentlijk hebben geoordeelt. Suspendeert, dimitteert ende verseynt predicanten van de eene plaets in d'ander alleen met kennisse van de Kerkeradet vant Recyff, twelcke nochtans sijn saken alle Kerken rakende, ende met aller predicanten advys behooren te geschieden. – b. Heeft D. Soler als hij hier te lande gecomen is op poene van een rijxdaelder op sijn camer ontboden. – c. Is continuus Praeses Consistorie geweest, ende sijn collega Scriba. – d. Heeft nochtans Schagen alle de acten te boecke gestelt, het boeck bij hem behouden. – e. De consistorie aengeleyt naer sijn believen.

Antwoord Schagen op a: Sulx gedaen te hebben naer order der Kerke die hij dan gevonden heeft. – b. Bekent D. Soler op poene ontboden te hebben in de consistorie, niet in sijn camer. – c. Bekent sulx gedaen te hebben dickwils tegen sijn gemac, ende opt versoec van sijn collega. – d. Segt sulx gedaen te hebben omdat Van der Poel's geschrift qualick te lesen is. – e. Segt ja, maer daertoe versocht sijnde van ander die wat in te brengen hadden.

- II. Heeft gedragen een caster [= kastoren] cleet met hangende mouwen.

Antwoord: Bekent hetselve, maer dat hij daerover door Gedeputeerde Vermaent sijnde dat cleet heeft afgeleyt.

- III. – a. Laet hem vinden meest bij alle gastmalen, gelijc vele van hem getuygen. – b. Dat nimmermeer thuis, maer altijt bij de Politike Raden ende ander oficiren, daer best gerooct was. – c. Drinckt vele met verwonderinge van vele, twelcke getuygen alle die met hem geconverseert hebben. – d. Is int leger in een gastmael bij de Collonel gehouden soo droncken geweest dat hij in een hangmack liggende slapen sijn water van hem heeft laeten gaen, getuygen twee predicanten die daer tegenwoordig waren ende sulx gesien hebben.

pernambucana, mas, sobretudo também porque oferece uma visão dos comportamentos, raramente apontados, que um predicante da Igreja Reformada do século XVII de modo algum se podia permitir.

Deixando de lado a longa introdução descritiva do conflito assim como um parágrafo em que se solicitam novos predicantes e material de ensino, terminamos este artigo com a citação dos extensos gravamina [agravos], as respostas dadas a estes por Daniël Schagen e a conclusão do consistório Pernambucano.

(...), porém, alguns dias depois, D. Schagen, após ter reconsiderado, até compareceu na nossa reunião, tendo declarado que, no caso de os membros quiserem vir a cooperar, ele estava disposto a responder a tudo. Em consequência disto se fez uma reunião extraordinária na qual os gravamina [agravos] foram apontados e se ouviram as suas respostas do modo que se segue:

- I. *Exerce poder sobre os seus confrades e usa mais o poder do que os outros predicantes, que aqui, nesta terra, servem com ele; por exemplo: a. examina o candidato antes de tempo, impondo as mãos admite-o no serviço da santa igreja sem o comunicar aos outros predicantes e sem os convidar, ação que estes últimos por duas vezes consideraram inapropriada. Suspende, demite e transfere predicantes de um lugar para outro, somente com o conhecimento do consistório do Recife, sendo isto assuntos que dizem respeito a todas as igrejas e sobre os quais todos os predicantes se devem se pronunciar. – b. quando o predicante D. Soler chegou a esta terra D. Schagen convocou-o a ir à sua sala sob pena de lhe aplicar uma multa de um rijxdaelder [moeda neerlandesa antiga]. – c. foi sempre presidente do Consistório enquanto o seu colega era escrivão. – d. Schagen fez todas as atas, mas ficou com o livro. – e. Dirigiu o consistório à sua vontade.*

Resposta de Schagen a: a. Fez isso conforme as diretrizes da Igreja e tal como as encontrou. – b. Admite que o predicante Soler fosse convocado sob pena de ser multado, mas a comparecer no Consistório e não na sua sala. – c. Admite fazer tal frequentemente, mas não sem relutância e a pedido do seu colega. – d. Diz ter feito tal coisa porque a grafia de Van der Poele era difícil de ler. – e. Confirma, mas diz que isso foi-lhe pedido por outros que eram mais influentes.

- II. *Usava uma veste de feltro de castor com largas mangas soltas.*

Resposta: Admite isso, mas [diz que], depois de ter sido repreendido pelo Emissário, tirou esse traje.

- III. *– a. Foi, sobretudo, encontrado em todos os banquetes, como muitos testemunham. – b. Nunca se encontrava em casa, mas acompanhava sempre os Conselheiros Políticos e outros oficiais, meio onde era muito conhecido. – c. Bebe muito e com admiração de muitos, o que é confirmado por todos os que com ele conviveram. – d. Como militar esteve num banquete dado pelo Coronel e ficou tão bêbado que, tendo ficado dormindo numa rede se deixou urinar, testemunham dois predicantes que estiveram presentes e viram tal coisa.*

Antwoord Schagen: – a. Sulx niet waer te sijn, maer dickwijls geweygert te hebben de luytenants ende vendrighs, met welcke hij sich soo gemeen niet heeft willen maken. – b. Bekent sulx dat de Compagnie hem schuldig was boven de gagie de vrije cost. – c. Antwoordt dat gelijc de eene mensch meer eet als d'ander, oock alsoo de eene meer drinckt als d'ander. Bekent daerom somtijts wel een glas 3 à 4 meer gedroncken te hebben, maer niet droncken geweest te sijn. – d. Segt daervan niet te weten, maer dat sulx was een groote leugen.

- IV. *Is nalatig in sijnen dienst. – a. Besoect de crancke niet naer een gemeen verluyden, ende gelijc predicanten en ouderlingen sulx getuygen. – b. Studeert niet, is meestentijt uyt sijn huys en op sijn lant, self op Sondagen soo juist de predicatiën geëyndigt sijn. – c. Heeft nooyt de litmaten besocht voort Heilig Avontmael.*

Antwoord: – a. Segt dattet is het amt der sieckentroosters die hij belast heeft datse de crancken souden besoecken. – b. Bekent wel ende vele op sijn lant geweest te sijn, maer selde op de Sondag. – c. Bekent noyt gedaen te hebben.

- V. *– a. Laet hem vinden in lichtveerdige geselschappen daerin oock wel publycke hoeren geweest sijn, daer men heeft gesprongen ende gedanst, ende lichtveerdige discourssen gelalt, twelcke hij niet heeft gestraft maer toegesien, gehoort ende gelachen, gelijck predicanten ende ouderlingen van hem getuygen. – b. Blijft bij lichtveerdige vrouwen sitten aen de tafel te praten als ander opstaen, ende dat soolange dat hij van de Collonel gewaerschout dat sijn medebroeders sulx qualick namen, opgestaen is, daerover gestoort sijnde op sijne medebroeders, getuygen twee predicanten die sulx wedervaren is.*

Antwoord: – a. Wel geweest te sijn daer men danste, ende toegesien te hebben sonder dat te bestraffen. – b. Loochent plat uyt.

- VI. *– a. Heeft de sonden niet bestraft op den predickstoel, getuygen sijn toehoorders; – b. noch kerkelijcke discipline gehouden, getuygt het kerkenboeck.*

Antwoord: – a. Sijn conscientie daerin gequeten te hebben. – b. Segt sulx gedaen te hebben, alhoewel int kerkenboeck niet staet.

- VII. *Heeft een crucifix op sijn borst gedragen, getuyge een ouderling die se gesien ende hem daerover aengesproken heeft.*

Antwoordt dattet geen crucifix maer een tantstoker was, met een beeldeken wel een cruys gelijkende daeraen hangende, daerbij seggende soo hem sulx ergerde dat te willen wegdoen; niettemin sustinerende dat een cruys ende superstitie geweest sijnde, soude nog gebruyckt wesen.

- VIII. *Heeft een proponent gevoordert tot het predicamt ende de hand opgelegd omwille van de Politike Raden te behagen, niettegenstaende sijn groote onbequaemheyt; waervan getuygen predicanten ende alle die hem gehoort hebben, ende is ooc daerom principalick thuys gesand.*

Schagen responde: – a. Isso não é verdade, pois frequentemente repudiou o lugar-tenente e o cabo, com os quais não desejava ter grande intimidade. – b. Admite isso, porém, acha que a Companhia, para além do salário, devia lhe [dar] as refeições. – c. Responde que tal como uma pessoa pode comer mais do que outra, também pode beber mais do que outra. Assim, admite que, por vezes, bebia mais 3 ou 4 copos, contudo, nunca se embebedou. – d. Disse que nada sabe sobre isso e que tal não passa de uma grande mentira.

- IV. *Não é cumpridor no seu cargo. – a. Não visita os doentes, segundo a opinião geral e conforme os predicantes e os anciãos declaram. – b. Não estuda e, na maior parte do tempo, não está em casa mas nas suas terras, mesmo ao domingo, logo depois de ter terminado as pregações. – c. Nunca visitou os membros da comunidade antes da Última Ceia.*

Resposta: – a. Diz que isso pertence aos enfermeiros que ele encarregou de visitar os doentes. – b. Admite que esteve várias vezes nas suas terras, mas raramente ao domingo. – c. Admite que nunca o fez.

- V. *– a. Foi encontrado em companhia de gente duvidosa, onde também se achavam prostitutas e onde se saltava e dançava e se tinham conversas indecorosas, o que ele não repudiou mas o que admirou, ouviu e achou graça, como os predicantes e os anciãos afirmaram a seu respeito. – b. Fica sentado à mesa falando com mulheres de mau porte, enquanto os outros se afastam e isso durante tanto tempo que o Coronel o avisou que os seus confrades o criticavam, tendo ele se levantado irritado com os seus confrades, conforme testemunham dois predicantes que tal declararam.*

Resposta: – a. Admite lá ter estado quando se dançava e ter olhado sem isso repudiar. – b. Nega totalmente.

- VI. *– a. Não puniu as ofensas durante a sua pregação, declaram os seus ouvintes; – b. nem manteve a disciplina eclesiástica, como se verifica no livro [de registros] da igreja.*

Resposta: Tem a sua consciência limpa. – b. Diz que o fez, muito embora não esteja registrado no livro da igreja.

- VII. *Usou um crucifixo ao peito, testemunha um ancião que o viu e que lhe chamou a atenção sobre tal.*

Responde que isso não era um crucifixo mas um palito com uma imagenzinha que parecia uma cruz, e acrescenta que se isto incomoda está disposto a tirá-lo. No entanto asseverou que o uso de uma cruz seria, obviamente, como uma superstição.

- VIII. *Impondo a mão sobre um candidato nomeou-o predicante para satisfazer a vontade dos Conselheiros Políticos, muito embora aquele fosse muito incompetente; isto declaram os predicantes e todos aqueles que o ouviram; [este fato foi o principal motivo para o mandar para casa.*

Antwoordt dat hij de proponent d'eerstemaal examinerende om sijn onbequaemheyt heeft geresisteert, ende ten 2de mael opt versoeck vande Heer Eysings [= Ippo Eyssens] peremptoir geëxamineert ende gevoordert tot het Heilig predicamt, siende met hem door de vingeren gelijk ander leden van de vergaderinge, op hope van neerstiger ende beter studiën.

- IX. *Heeft getrouwt Sara Heyndrix tegen waerschouwinge vande Collonel, van welcke Sara publyc geseyt is datse nog een man int Vaderlant heeft,elijckt waer is.*

Antwoordt dat Sara Heyndrix hier gecomen is in mansclederen; daernae gekent sijnde gecondemneert is opt Watercasteel ende soo naert Vaderlandt te gaen; twelcke niet geschiet is, ende hier sijnde als bijsit van een soldaet heeft versocht met hem te trouwen; stijf seggende dat haren voorigen man nu 2 jaren was overleden, haer onderwerpende alle straffen indien sij niet de waerheyt seyde. Waerop D. Schagen bekent haer getrouwt te hebben, oordeelende dat men van twee quaden het minste mag kiezen.

- X. *Is een wereltsch predicant die hem beroemt dry rijpeerden op stal te hebben, ende als hij dit seyde dat hij opt eene, ende volgden hem 4 negers als sijn dienaers.*

Antwoord: Bekent drye rijpeerden gehadt te hebben, daerbij doende indien hij selfe hadde, soud die alle houden indien hij lant daertoe hadde.

Gravamina naer de classis tegen D. Schagen ingebracht

- I. *Dat hij Wijburch vande Cruce, sijnde een publycke hoer, een logement soude hebben gecregen, ende dat deselfde dagelix sijn huysdienst heeft comen doen. Getuyge daervan is Isaacq Janssen, sieckentrooster ende voorleser opt Recyff geweest, nu woonachtig tot Amsterdam, een geloofwaerdich persoon.*

Antwoordt dat sulx t'eenemaal valsch is.

- II. *Dat hij dickwils geheel nachten is uytgeweest ende dat hij inde uire dat hij soude predicken van Antoni Vaes is thuis gecommen; ende tselfde getuyge als boven.*

Antwoordt sulx onwaerachtig te sijn.

- III. *Heeft soecken te beletten de laetste classicale vergaderinge, die self van hem ende de geheele Consistorie was gearresteert, ende van Sijn Excellentie, Heren Hooge Raden geapprobeert; getuyge sijn brief van dato 10 Februari 1637.*

Antwoordt dat sulx niet waer is.

Responde que rejeitou o candidato ao primeiro exame que lhe fez e que, à segunda vez, de acordo com o pedido perentório do Senhor Eysing [= Ippo Eyssens], o examinou e nomeou predicante deixando passar as suas deficiências, tal como os outros membros da reunião, esperando que viesse a estudar melhor e diferentemente.

- IX. *Casou-se com Sara Heyndrix apesar dos avisos do Coronel, porque se dizia publicamente que ela ainda estava casada na Pátria, o que é a verdade.*

Responde que Sara Heyndrix tinha aqui aparecido vestida de homem; quando se descobriu, foi julgada no Watercasteel [Castelo do Mar = fortaleza construída junto ao mar] e mandada regressar à Pátria; o que nunca aconteceu. Enquanto aqui esteve como concubina de um soldado, pediu-lhe para casar com ela acentuando que o seu marido já tinha falecido há 2 anos e [disse que] a castigassem se isto não era verdade. Ao que D. Schagen respondeu que tinha casado com ela pensando que de dois males, faz-se mister escolher o menor.

- X. *É um predicante mundano que se gaba de ter três cavalos de corrida nas cavalariças e quando isto proferiu estava a cavalo num deles e seguiam-no 4 negros seus criados.*

Resposta: Admite que teve três cavalos de corrida, acrescentando que se pudesse os manteria, caso tivesse terras que o permitissem.

Agravos contra D. Schagen apresentados na reunião eclesiástica regional

- I. *Que Schagen tinha estado alojado em casa da conhecida prostituta Wijburch vande Cruce, e que, diariamente, esta lhe tratava da lida da casa. Testemunharam Isaacq Janssen, enfermeiro e coadjutor no Recife, que agora reside em Amsterdam, uma pessoa credível.*

Responde que isso era absolutamente falso.

- II. *Que ele, frequentemente, ficava fora de casa toda a noite e que na altura em que devia estar pregando regressava de casa de Antoni Vaes; isto foi testemunhado pelo mesmo [Isaacq Janssen].*

Responde que isto não está conforme a verdade.

- III. *Procurou impedir a última reunião regional, que ele próprio e todo o Consistório tinham concordado fazer, e que tinha sido aprovada por suas Excelências, os Senhores do Alto Conselho; conforme testemunha a sua carta datada de 10 de fevereiro de 1637.*

Responde que tal não é verdade.

IV. *Heeft getracht Collegium tegen Collegium te stoken, gelyc getuygt sijn tweede brief van dato den 7 Mart 1637.*

Antwoordt dat sijn brief dat niet medebrengt.

V. *Heeft een attestatie geschreven of laeten schrijven ende secreter wijze van sommige litmaten laeten teekenen tot bewijs van sijn comportement, alleer hij in de kerkenraet was verschenen om attestatie te versoucken, dat tot nog toe niet geschiet is.*

Antwoordt daerin wel gedaen te hebben.

De Broederen, rijpelyck hebbende overwogen ende inde Vrees des Heeren, gelet soo op de gravamina D. Schagen voorgeleyt als op sijne antwoorden daertegen gegeven, oordelen in goeder conscientie eenstemmelyck dat D. Schagen de Kerke Christi hier te lande niet can stichten. Hebben oversulx hem nu naert Vaderlant treckende geen eerlijcke attestatie ende afscheyt connen geven. Dit is, Eerwaerde Broeders, tgene tusschen ons ende D. Schagen gepasseert is.

Waerbij wij dit nog moeten voegen: D. Schagen laet hem verluyden dat hij metten eersten ende in weynig maend meynt wedrom herwaerts te comen: indien niet in dienst van de Compagnie immers als privé persoon om sijn lant – twelcke hij hier heeft veroverd ende geteelt, met versuym van sijnen dienst – te bouwen, ende om in de ingenios [= suikermolens] te preecken, daertoe hem alweer eenige Polityke Raden, ingenios besittende, versocht hebben. Wij willen Uwe Edelen in bedenckinge geven of dat eenigsins soude connen geraden sijn. Met groote moyte en arbeyt van de Kerke heeft men ordre en tot fatsoen gebracht; wort geregeert naer order der Kerken int Vaderlant; ende door Godes sonderlinge Genade sien wij met vreugde der herten de goede vruchten daarvan. Evenwel is nog jong en teder, sulx datse seer lichtelijck soude connen ontstelt worden. Oversulx oordelen wij de comste van Schagen alhier gantsch ondienstig, in wat qualiteyt het ooc soude wesen, vreesende hier onrust waertoe bij hem de fundamenten geleyt sijn. Uwe Edele sullen dan wél doen met aenhouden bij de Edele Heren Bewinthebberen ter Camer van Zeelant dat de comste van Schagen alhier door Haer Edeler autoriteyt bij de XIX terugge gehouden ende verhindert werde.

Literatuur:

Bots, H., & P. E. Leroy, "Le Brésil sous la colonisation néerlandaise. Douze lettres de Vincent Joachim Soler, pasteur à Recife, à André Rivet (1636–1643)." In: *Bulletin de la Société de l'Histoire du Protestantisme Français* 130 (1984): pp. 556–594.

Joosse, L. J., "Soler als predikant in Delft (1645–1665). In: *Documentatieblad voor de Geschiedenis van de Nederlandse Zending en Overzeese Kerken*, jrg. 4, nr. 1 (1997), pp. 24–2.

IV. *Procurou lançar a discórdia entre os Colégios, como testemunha a sua segunda carta datada de 7 de março de 1637.*

Responde que a sua carta não apresenta essa implicação.

V. *Antes de comparecer no consistório para pedir um atestado sobre o seu comportamento, escreveu-o ou mandou escrever, e, discretamente, fê-lo assinar por alguns dos membros [da sua paróquia], o que até agora ainda não foi feito.*

Responde que fez isto como cumpre.

Os confrades ponderaram nisto largamente e, temendo a Deus e tendo em conta os agravos apresentados contra Schagen assim como as respostas deste, determinam, unanimemente e em boa consciência, que D. Schagen não pode fundar, aqui na terra, a Igreja de Cristo. E, além disso, agora que ele já vai a caminho da Pátria, não podem lhe passar qualquer atestado sincero nem fazer uma despedida. Isto é, veneráveis Confrades, o que se passou entre nós e D. Schagen.

Ao que ainda se deve acrescentar o seguinte: D. Schagen deu a entender que, tão depressa quanto possível, e após alguns meses, ele pensa regressar; se não for ao serviço da Companhia então que seja como particular para cultivar as suas terras – que ele faltando ao seu serviço, aqui adquiriu e lavrou - e para pregar nos engenhos [moinhos de açúcar], o que lhe fora pedido por alguns Conselheiros Políticos donos dos mesmos. Vossas Mercês, queremos que considerem se tal é aconselhável. Com grande esforço e labor da Igreja estabeleceu-se a ordem e a decência; governa-se conforme a ordem eclesiástica da Pátria; e, graças à extraordinária bondade de Deus, estamos vendo o fruto com alegria no coração. Porém, isto está ainda muito no início e está muito frágil de modo que facilmente pode vir a ser destruído. Além disso, achamos que a vinda de Schagen para aqui não vai ajudar em nada, qualquer que seja a condição em que regresse; tememos a perturbação que no seu íntimo possa vir a germinar. Vossas Mercês farão bem em insistir com os Altos Senhores Governadores da Câmara de Zeeland para que a vinda de Schagen para aqui seja retardada e impedida pela sua influência junto dos Senhores XIX.

Referências:

- Bots, H., & P. E. Leroy, “Le Brésil sous la colonisation néerlandaise. Douze lettres de Vincent Joachim Soler, pasteur à Recife, à André Rivet (1636–1643).” In: *Bulletin de la Société de l’Histoire du Protestantisme Français* 130 (1984): pp. 556–594.
- Joosse, L. J., “Soler als predikant in Delft (1645–1665). In: *Documentatieblad voor de Geschiedenis van de Nederlandse Zending en Overzeese Kerken*, jrg. 4, nr. 1 (1997), pp. 24–42.
- Schalkwijk, Frans Leonard, *The Reformed Church in Dutch Brazil (1630–1654)*, Zoetermeer 1998.

Schalkwijk, Frans Leonard, *The Reformed Church in Dutch Brazil (1630–1654)*, Zoetermeer 1998.

Soler, Vicente Joaquim, *Dezessete cartas de Vicente Joaquim Soler, pastor protestante a serviço da Companhia das Índias Ocidentais, e escritas no Recife, Brasil, entre 1636 e 1643. Traduzidas para o português por B. N. Teensma*, Rio de Janeiro 1999.

Teensma, B.N., “De Braziliaanse brieven van ds Vincent Joachim Soler.” In: *Documentatieblad voor de Geschiedenis van de Nederlandse Zending en Overzeese Kerken*, jrg. 4, nr. 1 (1997): pp. 1–23.

Archief:

Acta Kerkenraadsvergadering Recife, 19 augustus 1637. Rijksarchief Zeeland, Middelburg; Archief Classis Walcheren, inv. nr. 73.

Soler, Vicente Joaquim, *Dezessete cartas de Vicente Joaquim Soler, pastor protestante a serviço da Companhia das Índias Ocidentais, e escritas no Recife, Brasil, entre 1636 e 1643. Traduzidas para o português por B. N. Teensma*, Rio de Janeiro 1999.

Teensma, B.N., “De Braziliaanse brieven van ds Vincent Joachim Soler.” In: *Documentatieblad voor de Geschiedenis van de Nederlandse Zending en Overzeese Kerken*, jrg. 4, nr. 1 (1997): pp. 1–23.

Arquivo:

Acta Kerkenraadsvergadering Recife, 19 augustus 1637. Rijksarchief Zeeland, Middelburg; Archief Classis Walcheren, inv. nr. 73.

ENKELE WEINIG GERAADPLEEGDE BRONNEN VOOR DE GESCHIEDENIS VAN NEDERLANDS-BRAZILIE

B.N. Teensma

In de bloeiperiode van Nederlands-Brazilië werden in de Republiek bij herhaling nieuwskaarten van klinkende overzeese overwinningen uitgegeven. Het woord 'nieuwskaart' staat niet in Van Dale's woordenboek vermeld. Het betreft royaal geschetste kaarten of kustprofielen met afbeeldingen van landende troepen, schietende schepen, fakkelende steden, voorzien van ronkende onderschriften. Vanwege hun zegepralende karakter zou men ze misschien beter victorieprent, jubelkaart of pronkbiljet kunnen noemen. Het is vergankelijk historisch materiaal waarvan weinig exemplaren zijn bewaard gebleven, maar hun aantrekkelijke afbeeldingen worden vaak in boeken over de geschiedenis van de WIC gereproduceerd. Helaas meestal in sterke verkleining, waardoor de onderschriften in de regel onontcijferbaar zijn. En dat is jammer, want die bieden vaak verhelderend inzicht in de praktijk van het militaire en politieke leven in de kolonie. Gelukkig werd in november 2011 door Bea Brommer en Henk den Heijer op groot folioformaat deel 1 van de Grote Atlas van de West-Indische Compagnie—GAWIC—gepubliceerd met reproducties van honderden kaarten, prenten en landopdoeningen van het octrooigebied van de WIC. Daaronder een reeks nieuwskaarten met eindelijk eens leesbare en nu dus comfortabel toegankelijke onderschriften. Om het belang van die te vaak verwaarloosde tekstuele geschiedbron te onderstrepen, heb ik uit GAWIC 1 en de Leidse Universiteitsbibliotheek de toelichtingen bij een aantal Braziliaanse nieuwskaarten nader onderzocht en in een representatieve bloemlezing persklaar gemaakt. Uiteraard zijn de daar beschreven gebeurtenissen meestal uit andere bronnen bekend, maar desondanks acht ik het meer dan gerechtvaardigd de gebezigde verteltrant en visie op het militaire en politieke ambacht in enkele citaten onder de aandacht te brengen. Het betreft de volgende documenten:

- I. Verovering van de Allerheiligenbaai 1624 (GAWIC 1: 19).
- II. Verovering van de Zilvervloot 1628 (GAWIC 1: 14).
- III. Verovering van Pernambuco 1630 (GAWIC 1: 157).
- IV. Verovering van Paraíba 1634 (UB Leiden: COLLBN 051-09-006).

ALGUMAS FONTES POUCO CONSULTADAS DA HISTÓRIA DO BRASIL NEERLANDÊS

B.N. Teensma

No período florescente do Brasil Neerlandês foram publicados na República panfletos ilustrados de sonantes vitórias ultramarinas. A palavra ‘niewwskaart’ não está no dicionário Van Dale [principal dicionário de neerlandês]. A palavra refere-se a panfletos com mapas ou traçados de costa com reproduções de tropas desembarcadas, embarcações fazendo fogo, cidades ardendo, acompanhados por legendas pomposas. Devido ao seu caráter triunfante seria talvez melhor chamar-lhes gravuras de vitória, mapas de júbilo ou panfletos lisonjeiros. Trata-se de material histórico efêmero de que poucos exemplares restam guardados, porém, as suas atraentes ilustrações são frequentemente reproduzidas em livros sobre a história da WIC. Infelizmente, na maior parte das vezes, estas reproduções são em tamanho muito reduzido de modo que as legendas, de um modo geral, são indecifráveis. É de lamentar porque elas oferecem muitas vezes uma imagem ilustrativa do dia a dia da vida militar e política na colônia. Felizmente, em novembro de 2011, Bea Brommer e Henk den Heijer publicaram, em formato folio, a 1ª parte do Grote Atlas van de West-Indische Compagnie—GAWIC—com reproduções de centenas de mapas, de gravuras e de terras da região licenciada pela WIC. Entre elas encontra-se uma série de panfletos ilustrados finalmente com legendas legíveis e, portanto, de fácil acesso. Para acentuar a importância destas fontes textuais da história, tão frequentemente descuradas, pesquisei as informações acerca de uns tantos panfletos ilustrados retirados de GAWIC 1 e da Biblioteca Universitária de Leiden e preparei esta antologia representativa para divulgação. Obviamente, os acontecimentos aí descritos são na maior parte dos casos conhecidos através de outras fontes, todavia, considero mais do que justo trazer à luz a laboriosa maneira de contar e a visão do exercício militar e político registradas em algumas citações. Trata-se dos seguintes documentos:

- I. Verovering van de Allerheiligenbaai 1624 (GAWIC 1: 19).
- II. Verovering van de Zilvervloot 1628 (GAWIC 1: 14).
- III. Verovering van Pernambuco 1630 (GAWIC 1: 157).
- IV. Verovering van Paraíba 1634 (UB Leiden: COLLBN 051-09-006).
- V. Verovering van Porto Calvo 1637 (GAWIC 1: 273, 274).

- V. Verovering van Porto Calvo 1637 (GAWIC 1: 273, 274).
- VI. Paniek in Rio de Janeiro, mei 1637 (Nationaal Archief Den Haag, OBP 1638, VOC 1125: 759, 760).
- VII. Apologie pour Jean Maurice, Conte de Nassau 1639 (KHA-A4-1454-ff.242-244).
- VIII. Beschrijving van 'Olinda de Pernambuco' 1643 (UB Leiden: COLLBN SB 25-2-000195).
- IX. De taken van een tarrameester (KHA-A4-1454-ff.156r-156v).

I. J.C. Willickens en P.P. Heyn veroveren de Allerheiligenbaai, 1624.

a. Verovering van het Waterfort.

“Een hartsteenen batterij, legghende so verde van de wal dat men daer bij vol zee met een barq achterom varen mach. Hierop laghen 11 groote stucken geschuts, en onghelooflijck veel soldaten.”

De Vice-Admirael [Piet Heyn], siende dat met schieten niet veel op de stadt en was te winnen, heeft op den avont de Portugeesche schepen in den brand gaen steken. Daerna is [hij] aen des Admirael [Jacob Willekens] boordt gevaren, ende hebben op de laten avond geresolveert noch voor den nacht de batterije aan te vallen, gelijk geschiedde om 9 of 10 uren met 14 chaloupen elck met 20 man; ende soo sij niet en waren gheholpen geweest door 't licht van de brandende Portugeesche schepen, sij en souden de batterije niet hebben konnen sien. Hebben niettegenstaende groote weerstant de batterije beklommen en verovert, daerbinnen het geschut vernaghelt, en verrichter saken alle t'samen weder aen haer schepen gevaren. Onderwijl sijn sij de batterije beklommen, schoten die van de stadt seer sterck op haer met musquetten. Een trompetter d'eerst op de batterije zijnde, reijckte den Vice-Admirael de handt, die de tweede daerop was.

b. Opmars naar de bovenstad.

Ondertusschen waeren de soldaten ghelandet in de voorgemelte sandbaij, ende begaven haer met goede ordre naar de hooghte, die nochtans seer kommerlijck was te passeren, vermits de passagie so engh was door de ruijchte van 't kreupelbosch, datter nauwelijcks vier man in gelit konden trecken. Boven komende vonden een ledighe *corps de garde* ofte wachthuys. (...) Des anderen daghs heel vroegh sijn sij sonder teghenstant in de stad ghetrocken. Vonden in sommige hujsen de tafel noch ghedeckt staen en alles op zijn plaets; met sulcken verbaestheyd was 't volck des nachts ghevlucht. Een teijcken van des Heeren wonderbare hulpe t'onswaert, die door zijnen stercken arm onse vijanden voor ons henen drijft, en haere goederen ons ten buyte gheeft. (...) Den Gouverneur ende de Provinciael van de Jesuyten van geheel Bresil sijn gevanghen genomen, ende vandaer herwaerts ghesonden. Dit is int kort watter ghepasseert is.

- VI. Paniek in Rio de Janeiro, mei 1637 (Nationaal Archief Den Haag, OBP 1638, VOC 1125: 759, 760).
- VII. Apologie pour Jean Maurice, Conte de Nassau 1639 (KHA-A4-1454-ff.242-244).
- VIII. Beschrijving van 'Olinda de Pernambuco' 1643 (UB Leiden: COLLBN SB 25-2-000195).
- IX. De taken van een tarrameester (KHA-A4-1454-ff.156r-156v).

I. J.C. Willickens e P.P. Heyn conquistam a Bahia de Todos os Santos, 1624.

a. Conquista do Forte da Água

“Uma base de pedra situada tão longe da costa que durante a maré cheia se conseguia circum-navegar. Sobre ela havia 11 grandes bocas de fogo e incrivelmente muitos soldados”. Naquela noite o Vice-Almirante [Piet Heyn], vendo que com os disparos sobre a cidade não tinha obtido grande efeito, deitou fogo aos barcos portugueses. Depois foi para bordo do barco do Almirante [Jacob Willekens] e, ao fim da tarde, resolveram que, ainda antes da noite, atacariam a referida base, isto aconteceu às 9 ou 10 horas com 14 chalupas cada uma com 20 homens; e, se não tivessem sido ajudados pela luz dos barcos portugueses em chamas, não teriam conseguido chegar à referida base. Apesar de grande resistência subiram e conquistaram-na, destruíram no interior os canhões e, depois de terem concluído estas ações, voltaram aos seus barcos todos juntos. Enquanto estavam subindo para a base os da cidade disparavam intensamente com os seus mosquetes. O corneteiro, que foi o primeiro a subir à dita base, estendeu a mão ao Vice-Almirante, que foi o segundo a subir.

b. A caminho da parte alta da cidade

Entretanto os soldados tinham desembarcado na baía de areia já referida, e ordenadamente subiram, isto foi na verdade muito custoso de fazer, visto que a passadeira era tão estreita devido à densa vegetação da mata, que apenas 4 homens em formatura podiam passar. Chegados ao cimo encontraram uma guarita abandonada. (...) No dia seguinte, muito cedo, entraram na cidade sem encontrar resistência. Encontraram em algumas casas a mesa ainda posta e tudo nos seus lugares; de tão apavorada a população fugira durante a noite. Isto é um sinal da ajuda miraculosa do Senhor que, pelo seu braço forte, afastou de nós os nossos inimigos e os seus bens nos deu como despojo. (...) O Governador e o Provincial dos Jesuítas de todo o Brasil foram aprisionados e mandados embora dali. Isto é, de modo breve, o que se passou.

II. H.C. Lonck en P.P. Heyn veroveren de zilvervloot, 1628.

De tekst van deze nieuwskaart wordt besloten met een lange inventarislijst van alle buitgemaakte goederen. Uiteraard komen daar zilver, zilverwerk en zilveren munten op voor, maar daarnaast ook curiosa als een papenkazuifel, cocosnoten met zilveren voet, en een zilveren lampetvat. Zo'n cocosnoot en het lampetvat worden tot op heden in het Rijksmuseum in Amsterdam bewaard. (zie Kaarten XX en XXI) Verder worden op die lijst de normale goederen als verfstoffen, specerijen, textiel, huiden en suiker vermeld, maar ook boeken, juwelen, schilderijen, wandkleden, meubels en porcelein. Uit de opbrengst van die buit kon onder andere de veroveringsexpeditie naar Pernambuco in 1630 bekostigd worden.

a. De tocht van Texel naar Cuba.

De Geoctroyeerde en van Godt ghesegende West-Indische Compagnie alrede den smaec des profijts en avantagie op haren vijant ghekreghen hebbende, heeft met alle vlijt en goede voorsichticheyt in 't voorjaer van 1628 toegherust een treffelijcke vloot wel ghemonteerde schepen, versien met alle nootdruft en insonderheyt met een uytstekent, onversaecht en couragieus boots- en krijghsvolck. Die uyt Texel zijn t'seyl gegaan den 20 may des voornoemden jaers onder 't beleyt van den Edelen Manhaften Generael Pieter Pietersz. Heyn ende Hendrick Cornelisz. Lonq als Admirael, comende den 21 juny ontrent het eylant de Palma, zijnde een van de Canarische Eylanden; vandaer zeylende nae 't eylant Sint Vincent [in de Kaapverdische Archipel], alsoock nae 't eylandt genaemt Isla Blanca [= Blanquilla, ten noorden van Venezuela]. Comende vandaer den 4 august bij Sint Antoni aan het west-eynde van 't eylandt Cuba, een plaetse daer de vloot gheordineert was bijeen te komen; sonder dat in al dien tijdt dese vloot bestaende in 23 zeylen eens waer ontdeckt ofte bij hare vijanden oyt ghesien.

b. De Zilvervloot komt in zicht.

Den 8 september 's morgens met der sonnen opgangh wert onse vloot uit noorden ghewaer 12 zeylen. Presumerende dat het de zilvervloot was, doende alle devoir om die t'achterhalen; waervan sij 9 schepen soo kleyn als groot veroverden. Sagen voorts noch, in den wint van haer, 8 schepen, sooverre als men uyt de marse beoogen konde. Sij werden achterhaalt naerdad de sonne onder was in de Baye Matança.

c. Verovering van het schip van de Spaanse Vice-Admiraal.

De Spangniaerden wilden haer eerst een weynich te wear stellen, maer alsoo sij op haer een charge met musquetten deden, ende voorts enterden, roepende aen de Spaeingiaerden BONNE GARRE—een Spaens woordt beteyckenende GOET QUARTIER; de Spangiaerts dit hoorende leyden terstont haer gheweer van haer en ginghen onder in 't schip. Den Generael daer op alles goede ordre ghesteldt hebbende, transporteerde hem met de andre boots die ondertusschen hem ghevolcht waren na den Spaenschen Admirael, Schout bij Nacht, ende noch een ander groot schip. Naer

II. H.C. Lonck e P.P. Heyn conquistam a frota da prata, 1628.

O texto deste ‘mapa noticioso’ termina com uma longa lista que, como um inventário, oferece todos os bens apreendidos. Obviamente encontra-se aí prata, trabalhos em prata e moedas em prata, mas também curiosidades como uma casula, cocos encastoados em prata e uma bacia em prata. Um desses cocos e a bacia figuram ainda hoje no Museu Nacional de Amsterdã. (vea-se Mapas XX e XXI). Além destes objetos, figuram na lista os objetos usuais como tintas para tingir, especiarias, têxteis, peles e açúcar, mas também livros, joias, quadros, tapeçarias, móveis e porcelana. Do lucro deste saque pôde, entre outras coisas, ser financiada a expedição e conquista de Pernambuco em 1630.

a. A viagem de Texel para Cuba

A licenciada e por Deus abençoada Companhia das Índias Orientais já tendo na altura o gosto pelo proveito e vantagem sobre o seu inimigo, apetrechou na primavera de 1628, com toda a diligência e boa precaução, uma excelente esquadra de bem construídos navios, equipados com todos os mantimentos e, sobretudo, com uma extraordinária, temerária e corajosa tripulação composta por marinheiros e soldados. A que partiu de Texel largou a 20 de maio do mesmo ano sob o comando do nobre e corajoso general Pieter Pietersz. Heyn e do almirante Hendrick Cornelisz. Lonq, chegando a 21 de junho às cercanias da Ilha de Palma, uma das ilhas das Ilhas Canárias; daqui navegando para a Ilha de São Vicente [no Arquipélago de Cabo Verde], assim como para a ilha chamada Isla Blanca [=Blanquilla, a norte da Venezuela]. Vindos daqui chegaram a 4 de agosto a Santo António na ponta oriental da ilha de Cuba, um local onde a frota tinha sido mandada reunir; sem que durante todo este tempo esta frota, composta por 23 embarcações, tivesse sido, uma única vez fosse, encontrada ou avistada pelos seus inimigos.

b. A frota da prata à vista

A 8 de setembro de manhã ao nascer do sol, a nossa frota avistou 12 embarcações vindas do norte. Presumindo que fosse a frota da prata, fizeram todo o possível por alcançá-la, tendo conquistado 9 embarcações quer grandes quer pequenas. Do topo do mastro da gávea, tanto quanto a vista alcança, conseguiram ver ainda na sua esteira 8 embarcações. Estas foram apanhadas na Baía da Matança, depois do pôr do sol.

c. Conquista do navio do Vice-Almirante espanhol

De início os espanhóis pretenderam oferecer um pouco de resistência, quando os nossos lançaram mosquetes sobre ela e a seguir a abalroaram gritando aos espanhóis BONNE GARRE – uma palavra espanhola significando GOET QUARTIER; ao ouvir tal, os espanhóis puseram de lado as suas armas e desceram para o interior do navio. Depois de o general ter tudo sob controle, dirigiu-se juntamente com os outros barcos, que, entretanto o tinham seguido, para o almirante espanhol, o contra-almirante e um outro grande barco. Depois de ter feito um ataque semelhante,

gedane charge als voor, so den Admirael mede enterende, roepende al mede BONNE GARRE; dese stelde haer vrij dapper in 't eerst ter weer, maer siende de veelheyt van volck overkomen gaven haer mede met dat troostelijcke Spaense woort tevreden, loopende omlaegh.

Een Spangniaert over boort springende wert bekomen ende van den Generael gevraecht hoeveel volck daer noch op het schip was, antwoorde: 150 man. Den Generael geboot hem over te klimmen ende den Spagniaerden quartier aen te segghen, met beloften dat hij haer alle aen lant soude doen stellen. Den voorszegden Spangniaert vraeghde den Generael wat hij voor een persoon was, daerop hem wert gheantwoort: 'Den Generael van de gantsche vloot'. Hierop versocht de Spaengiaert een man mede te hebben, opdat hij van des Generaels volck niet dootgeslagen soude werden. Dit hem gegunt zijnde klom datelijck over en riep teghen de sijne dat den Generael aen boort was, haer belovende GOET QUARTIER, en dat hij haer dadelijck soude aen lant setten. Waerop zij alle sonder gheweer boven quamen, ende wert op staende voet de beloften naegekomen, ende daerdoor alle onheyl ende disordre verhoet. Hierop wert terstondt ordre ghestelt alle schuyten ende boots van de veroverde prijzen aff te legghen, alsoo het in de nacht was, om te verhoeden brant ofte ander ongeluck door 't loopen met de kaers en licht. Den Generael mede varende nae sijn schip, Godt danckende voor de goede victorie.

III. H.C. Lonck en D. Van Waerdenburch veroveren Pernambuco, 1630.

a. Van Nederland naar de Kaapverdische Eilanden.

De Edele Erentfeste Bewinthebberer der Geoctroyeerde West-Indische Compagnie, toegerust hebbende in 't jaer ons Heeren 1629 een uytermaten wel ghemonteerde vlote, wel versien van alle behoeftheden: so van vyvres, ammunitie en andere materialen, alsoock insonderheyt met uytmuntende officieren, bootsvolck en soldaten, hebben met advys van hare Hooghe Overheydt ende den Prince van Orangiën voorghenomen een employct op de vermaerde, volckrijcke en seer vermaeckelijcke welgheleghene stadt Olinda de Pharnambuco, zijnde de hoofstadt van gantsch Brasilië. (...) Die met goetvinden der Erentfeste Bewinthebberer voornoemt zijn t'zee ghelooopen in de maent junius naer hare bestemde rendezvous ofte vergaderplaetse, wesende in de baye van 't eylandt Sint Vincent, een van de Eylanden van Capo Verde, anders genaemt de Soute Eylanden. [Aldaar] zijn de schepen dicht onder de wal gekort; hebben een landt daghelijcks haer ververscht; bocken, schildpadden en overvloedigh veel visch gevangen. Den 9 september zijn de meeste soldaten te lande geset om haer aldaer te verluchten ende in de wapenen dagelijcks te oeffnen. (...) Werden oock de schepen gereynight, versien ende gherooit, alsmede de chaloupen ende boots vaerdigh ghemaect om ter bequamer tijdt klaer en wel ghereet te zijn.

entraram na embarcação do almirante, gritando de novo BONNE GARRE; ao princípio resistiram bastante corajosamente, mas, vendo a quantidade de tropas que chegava, bastou-lhes esta palavra espanhola de consolação, e encaminharam-se para baixo.

Um espanhol que saltou borda fora foi apanhado e quando o General perguntou quantos estavam ainda no navio, respondeu: 150 homens. O General ordenou-lhe que subisse para outro navio e dissesse aos espanhóis que se guardassem prometendo-lhes que ele os mandaria todos para terra. O referido espanhol perguntou ao General quem é que ele era, ao que lhe responderam: ‘O General de toda a frota’. Depois disto o espanhol pediu para ser acompanhado por um soldado de modo que ele não fosse assassinado pela gente do general. Tendo isto sido concedido ele subiu e, em alta voz, disse aos seus companheiros que o General estava a bordo e lhes prometia refúgio seguro, e que os poria de imediato em terra. Pelo que eles, desarmados, vieram para cima e logo as promessas se cumpriram e assim se evitou toda a desgraça e distúrbio. Seguidamente foi ordenado que todos os barcos e navios pertencentes ao espólio fossem desequipados, visto já ser de noite e assim se impedir incêndio ou outra desgraça causada pelo andar com velas e luzes. O General dirigiu-se para o seu navio, e agradeceu a Deus a grande vitória.

III. H.C. Lonck e D. van Waerdenburch conquistam Pernambuco, 1630.

a. Dos Países Baixos para as Ilhas de Cabo Verde

Os nobres e estimados governadores da licenciada Companhia das Índias Ocidentais, que no ano de Nosso Senhor de 1629 equiparam uma frota muito bem constituída e provida de tudo quanto é necessário: isto é, de víveres, de munições e de outros materiais, e também especialmente com excelentes oficiais, tripulação e soldados, decidiram, de comum acordo com o Alto Governo e com o Príncipe de Orange, levar a cabo uma exploração da afamada, populosa e muito aprazível e bem situada cidade de Olinda de Pernambuco, que é a capital de todo o Brasil. (...) Com o consentimento dos Estimados Governadores mencionados, fizeram-se ao mar no mês de junho em direção ao seu planejado local de encontro e ponto de reunião, situado na baía da Ilha de São Vicente, uma das Ilhas de Cabo Verde, também chamadas Ilhas Salgadas. [Aí] foram os barcos ancorados perto da costa; diariamente se foram abastecer em terra; apanharam bodes, tartarugas e muito peixe. A 9 de setembro a maior parte dos soldados desembarcou para repousar e se exercitar no uso das armas. (...) Os barcos foram também limpos, controlados e consertados, e também as chalupas e os barcos foram aprontados para, na devida altura, estarem capazes e bem preparados.

b. A conquista da cidade de Olinda

A 15 [de fevereiro] o nobre senhor coronel Waerdenbuch navegou para norte, ao longo da costa em direção ao rio Paomarello, aí, à vista do inimigo, desembarcou os seus homens e duas peças de artilharia em ferro pesando 3 libras, visto que – uma

b. De verovering van de stad Olinda.

Den 15 [februari] voer den Edelen Heer Colonel Waerdenburch benoorden langhes de wal naer de rivier Paomarello, aldaer sijn volck neffens twee stuckxkens van drie pondt ijsen in 't aensien van sijnen vijandt landende, daer sij—vermidst het vallen van den dagh—niet en konde ghereedt werden, maer met sijn gansche macht dien nacht aldaer op strandt logeren. Den and'ren daegs heel vroegh dede hij de boots alle weder aen boort varen, verdeelende sijne troupen in drie regimenten: (...) ende marcheerden also in goede ordre langhes de strandt totaen Rio Doce: een rivierken daer sij tot den middel door moesten. Alhier vindende den eersten teghenstandt, alsoo daer omtrent de 1.800 Spangiaerden, so te voet als te paerde, haer hadden met een retrenchement begraven, tot haer voordeel hebbende 't gemelte rivierken; waeruyt een hart treffen ontstond, ende van wederzijden veel bleven: so doodt als ghequetst. Doch door den grooten ijver en couragie der Nederlanders moesten de Spangiaerden de plaetse ruymen.

Vandaer een weynigh voortmarcheerende ontmoeten haer wederom een ander troupe Spangiaerden, die na weynig resistentie in 't bosch vluchtete; de derde reyse haer noch eens vertoonenden, maer en dorsten haer vyanden niet verwachten; soodat hij met alle naerstigheydt—terwijl den schrick in haer was—de stadt aen de noortzijde van achteren heeft beklommen ende het Jesuytenklooster—zijnde de aldersterckste plaetse—met louter geweld verovert; eenige daerbinnen haer ter weer stellende nederghelouwen, waerdoor de rest haer met vluchten solveerden, achterlatende eenige dooden ende gequetsten. Ondertusschen die in de forten ende retrenchementen op strandt sulckx gewaer werdende, ende siende de arrierguarde op haer aendringen, alsoock van verre noch eenigh volck landen (...), so hebben sij 't mede op een loopen geset nadat se eenige schoten met het canon gedaen hadden, ende hebben alles ten besten gegheven. (...) Aldus is de Edelen Manhaften Colonel door Godes hulpe meester van de stadt geworden, hebbende in alles: so door de groote hitte in 't marcheren, treffen als anders, verloren tusschen de 50 ende 60 mannen. Voorts heeft hij 't ghenoomde klooster mitsgaders alle advenuen teghen eenen inval met retrenchementen beset.

c. De verovering van de forten in het havenkwartier.

Den 20 [februari] is met goetvinden van den gantschen raet ghecommandeert den Oversten Steyncallenfeltz om des nachts een entreprinse te doen op het kasteel Sint George, 't welck hij met een mannelijcke couragie heeft in 't werck gheleydt, en na twee uyren stormens door de kortheydt sijnder leeren [= ladders] heeft goetgevonden te verlaten, verliesende omtrent 20 mannen, ende werden noch 40 ghequetst. Des and'ren daeghs heeft men beginnen te maecken fassins [= fascines] ende schanskorven, ende den 27 dito met 500 man begonnen te approcheren, onder het commando van den Oversten Lieutenant Elts, die denselven nacht een gantsche trenchee, ende des and'ren daeghs een batterije bijna vaerdigh hadde; die in 't bijwesen van den Colonel door den Mayor Honcx dien volgende nacht is voltrocken; ende zijn des and'ren

vez que estavam no fim do dia - eles não tinham terminado as preparações, ficou ele na praia, com todas as suas tropas. No dia seguinte de manhã cedo, mandou os marinheiros para bordo, e dividiu as suas tropas em três regimentos: (...) e sem dificuldade marcharam ao longo da praia até o Rio Doce: uma ribeira que tinham de atravessar com água até à cintura. Aqui encontraram a primeira resistência, porque cerca de 1.800 espanhóis quer a pé quer a cavalo, estavam aí entrincheirados, tendo estes como vantagem a referida ribeira; deu-se um encontro violento deixando em ambos os lados muitas vítimas, entre mortos e feridos. Porém, graças à grande diligência e coragem dos holandeses, os espanhóis abandonaram o lugar.

A partir daí marcharam durante um bocado e encontraram outras tropas espanholas, que escondidas na mata apresentaram pouca resistência; por uma terceira vez eles [os espanhóis] mostraram-se, mas não ousaram enfrentar o seu inimigo; assim ele [o comandante] com todo o cuidado – enquanto pairava o medo na cidade – subiu à cidade pela parte de trás e lado norte e conquistou com bastante violência o mosteiro dos Jesuítas, que era o ponto mais forte; alguns dos que estavam lá dentro resistiram e foram derrotados, os outros decidiram fugir deixando atrás alguns mortos e feridos. Quando os que estavam no forte e nas trincheiras na praia se deram conta do que se passara e vendo que os da retaguarda deles se aproximavam e como ao longe se via desembarcar mais tropas (...), fugiram depois de terem disparado alguns tiros de canhão e de terem feito o que podiam. (...) Assim o nobre e corajoso coronel Manhaften, graças à ajuda de Deus, tomou posse da cidade, perdendo no total entre 50 e 60 homens, devido ao calor durante a marcha e aos confrontos. A seguir, ocupou o referido mosteiro e, colocando trincheiras nele e em todos os acessos, protegeu-os contra algum ataque.

c. A conquista das fortalezas no bairro do porto

A 20 [de fevereiro] com o consentimento de todo o conselho, foi ordenado ao comandante Steyncallenfeltz de, durante a noite, fazer um ataque ao castelo de São Jorge, o qual ele levou a cabo com uma coragem de homem; após duas horas de ataque e porque as escadas de que dispunham eram pequenas achou por bem ir embora, tendo perdido cerca de 20 homens e ficado feridos 40. No dia seguinte, começou-se a fazer barricadas com feixes de ramos e cestões, e, a 27 do mesmo mês, começaram a aproximar-se com 500 homens, sob o comando do tenente Elts, que, nessa mesma noite, já tinha preparada toda uma trincheira, e, no dia seguinte, já tinha quase instalada uma bateria, que na presença do Coronel foi terminada na noite seguinte pelo Major Honcx; no dia seguinte, foram colocados sobre a referida bateria três canhões em bronze de artilharia ligeira, que durante todo o dia e continuamente disparavam sobre a parte superior do castelo; o mesmo acontecendo no dia seguinte, 2 de março, até às nove horas da manhã. Então os da fortaleza baixaram a sua bandeira e hastearam um pano branco e enviaram o seu capitão para fazer um acordo. Feito este acordo, o Coronel, com a aprovação do General, exigiu, através de um tambor, a entrega do forte pequeno, situado sobre o recife exterior, deste mandaram o seu

daeghs daerop gheplant drie halve cartouwen, die den gantschen dagh ghedurigh op 't ghemelte kasteel schoten; oock daeghs daernae den 2 maert tot neghen uyren voor den middagh. Als doen hebben die van 't fort haer vlagghe inghehaelt ende een wit laken uytghesteken, ende haren capiteyn ghesonden om te accorderen. Dit accoort ghetroffen zijnde, heeft den Colonel met approbatie van den Generael het kleyn fort op 't buytenrecyf door een tambour doen opeysschen, die haren luytenant hebben ghesonden. Ende is het accoort gemaect van beyde de forten (...). Aldus is dese victorye door des Heeren Seghen en merckelijcke handbiedinghe gheluckelijck gheëyndight. Daervoor Hem van herten zij Lof en Danck gheseyt, van nu tot in der eeuwigheydt. AMEN.

IV. S. Von Schoppe, C. Arciszewski en J.C. Lichthart veroveren Paraiba, 1634.

a. De verovering van de forten aan de riviermond.

Dese [veroveringhe] is geschied in 't jaer 1634, onder het gebied der Hoogmogende Heeren Staten Generael der Vereenighde Provintiën; midtsgaders den Doorluchtigen Prince van Orangiën FREDRICK HENDRICK van Nassouw, ende de Erentfeste Heeren Bewinthebberen der Geoctroyeerde West-Indische Compagnie, die tot Pharnambuco hebben toegherust een vloot van ontrent 29 zeylen: soo schepen, jachten als chaloupen, ophebbende 22 compagniën bestaende in 2.340 soldaten, die neffens het bootsvolck in alles uytbrachten tusschen de 3.700 tot 3.800 zielen. (...) Dese vlote is den 4 decomber ghekomen tusschen de riviere van Parayba en Capo Blanco, alwaer het volck is gelandet, ende hebben den 5 dito begonnen het Zuyderfort—leggende op de hoeck van de riviere ofte Cape Dello—te belegheren, in alsulcken gestalte als in de caerte perfectelijck verthoont werdt. [Medio december 1634 waren de drie forten aan de riviermond ingenomen of door beschieting tot overgave gedwongen.]

b. Inname van de stad.

Desen selven dito [23 december] zijn de Colonels met ontrent 1.600 man de riviere opgehaven tot aan de kreecke ofte riviere Tambia, vanwaer sij te lande zijn gemarcheert naer de stadt Parayba, met expres bevel aen 't krijgshvolck niemand van de inwoonderen te beschadighen, op lijfstraffe. Die effenwel meest alle ghevlucht waren, doch vernemende dese aenghename tijdinghe van onbeschadight te blijven, zijn terstont vele huysghesinnen weder inghekomen, die vriendelijck zijn ontfanghen en redelijcke conditiën voorghestelt, die sij ingewillight ende gaerne aenghenomen hebben.

c. Verheugende politieke gevolgen.

Is onder andere oock inghekomen een Portugees onder hem hebbende 6 ingenios ofte suyckermolens, soodat het schijnt in alle manieren tot een ghewenscht eynde

tenente. E fez-se o acordo sobre os dois fortes (...) Assim terminou em bem esta vitória com a graça e notável ajuda do Senhor. Por isso louvor e graça sinceros sejam dados ao Senhor, agora e para sempre. AMEN.

IV. S. Von Schoppe, C. Arciszewski e J. C. Lichthart conquistam a Paraíba, 1634.

a. A conquista dos fortes na foz do rio

Esta [conquista] aconteceu no ano de 1634, sob o comando dos muito poderosos senhores dos Estados Gerais das Províncias Unidas, do Ilustre Príncipe de Orange FREDERICK HENDRICK de Nassau e dos estimados senhores governadores da Licenciada Companhia das Índias Ocidentais que tinham equipado uma frota de cerca de 29 embarcações, tanto barcos como veleiros como chalupas compreendendo 22 companhias e 2.340 soldados, que somados à tripulação perfazia entre 3.700 e 3.800 homens. (...) Esta frota chegou a 4 de dezembro entre o rio da Paraíba e o Capo Blanco onde a tripulação desembarcou, e no dia 5 do dito mês começaram a sitiar o Forte do Sul - situado na zona do rio ou no Cabedelo, tal como está perfeitamente representado no mapa. [Em meados de dezembro de 1634 os três fortes na foz do rio tinham sido tomados ou bombardeados e obrigados a se render].

b. Tomada da cidade

No mesmo mês [a 23 de dezembro] os Coronéis com cerca de 1600 homens sulcaram o rio até à enseada ou rio chamado Tambia – aí desembarcaram e marcharam em direção à cidade de Paraíba, tendo sido a tripulação expressamente avisada para não ferir qualquer dos habitantes com pena de receber castigo de morte. Porém, estes tinham quase todos fugido, mas quando perceberam a boa notícia de que não seriam maltratados, muitas das famílias voltaram imediatamente, tendo sido recebidas amigavelmente e foram-lhes propostas condições razoáveis, com as quais eles concordaram e de boa vontade acolheram.

c. Consequências políticas vantajosas

Entre outros chegou também um português dono de seis engenhos ou moinhos de açúcar e parece que tudo vai ter um bom fim; sobretudo porque (...) muitos habitantes do país aceitaram viver jurando fidelidade aos Altos e Poderosos Senhores dos Estados Gerais, a sua Graça Real o Príncipe de Orange e à Companhia das Índias Ocidentais.

Além disso, para levar a bom fim esta vitória, foi resolvido mandar algumas tropas para a Capitania de Pernambuco e Tamaracá com o fim de impedir que o Governador [português] Albuquerque e seus seguidores surrupiassem e danificassem esta Capitania; pelo que logo alguns habitantes procuraram começar um bom e estável negócio, pedindo vinhos, queijos, farinha e roupa; assim como objetos em cobre e em ferro para as necessidades e uso nos seus engenhos ou moinhos de açúcar.

te willen gheraken; temeer doordien (...) veel inwoonders des landts haer onder den eedt van de Hoogmogende Heeren Staten Generael, Sijn Vorstelijcke Genade den Prince van Orangiën, midsgaders de West-Indische Compagnie te begeven.

Voorts om dese victorie tot een gewenst eynde te brengen, is gheresolveert eenige troupen te senden in de Capitania van Pharnambuco en Tamaracá om den [Portugesen] Gouverneur Albuquerque ende sijnen aenhang te verhinderen het streupen en beschadigen van deze Capitanie; waerdoor alreede dese inwoonderen versoecken een goede ende vaste handelinghe te beginnen, vraeghende naer wijnen, kasen, meel en kleedingen; oock naar koper- en ijserwerck tot behoef en gebruyck van hare ingenios ofte suyckermolens. Is oock aenmerckenswaardigh dat ontrent 2.000 Brasilianen, soo mannen, vrouwen als kinderen, zijnde onder de gehoorsaamheyd van 2 Jesuyten (...), haer patres hebben van haer verjaegt, ende zijn tot de Nederlanders overgekomen. Sodat Albuquerque sijnen aenhangh temet verliest, ende eyndelijck Brasiliën apparent sal moeten verlaten. Dit is dan in 't kort na gelegtheydt van plaets soveel ons bewust is. De Goede Godt ghelieve sijn zeghen tot dit begonnen werck voorts te verleenen. AMEN.

V. Het leger van de WIC verovert Porto Calvo, 1637.

a. De opmars.

Sijne Excellentie Graef Johan Maurits van Nassou, den 23 january 1637 in Fernambucq gearriveert zijnde, heeft de meeste oude compagnieën uyt de guarnisoenen ghelicht, nieuwe in de plaetse geleyt, ende daerop datelijck de tocht na Porto Calvo gheresolveert. (...) Quam sonder rescontre den 17 february aen dees vijants posten, een ure gaens van Porto Calvo; denselven nacht logerende op de naeste berghen in grooten reghen. Den 18 february vroegh, de natte musquetten lossende ende 't geweer opnieu klaermakende, dede den vijandt insghelijcken, met allerhande bravaden de naeste pas ende berghen sterck beset houdende. Men hadde hem de heele nacht hooren kappen in de valeye. Op den pas selfe hadde hij twee stercke retrenchementen met borstweeringen, banquetten ende stercke pallisaden opgemaect, ende op beyde zijden van den pas 't bos soo verhouwen ende verkapt datter qualijck een kat door koste. Hij lagh daer sterck 1.400 mannen van de bergen af over den pas ende de leeghe bosschagiën, seer avantageux flankerende.

In 't beginsel van de aentastinghe wierden eenighe compagniën vyerroers ende Brasilianen ghecommandeert om terzijen af deur 't bosch te breken, 'twelc niet succedeerde, ende konden oversulcx totten aenval niet komen. De Colonel Artischowsky de avantgarde hebbende, wierde ghecommandeert om op den pas ende de retrenchementen aan te vallen, 't welck geschiede: in een oogeblick wierden de pallisaden uytgeruckt, de retrenchementen inghenomen, ende die daerin liggende besettinge nedergehouwen, met weynich moeyte ende schade. (...) De vijandt wierde voorts in eenen asem van de bergen afgesmeten ende tot onder sijne forten vervolgt, sonder dat hij eens standtgrijpen konde. (...) Veel officiers van de vijandt

Vale também a pena mencionar que cerca de 2.000 de brasileiros, tanto homens como mulheres ou crianças, estando sob a obediência a dois jesuítas (...), mandaram embora os seus padres e passaram-se para o lado dos neerlandeses. De modo que Albuquerque gradualmente perde os seus seguidores e, por fim, parece que terá de abandonar o Brasil. Isto é em resumo e tanto quanto nos é possível saber. Que o Bom Deus nos dê a sua benção para continuar o que se começou. AMEN.

V. O exército da WIC conquista Porto Calvo, 1637.

a. O avanço

Sua Excelência o Conde João Maurício de Nassau, que chegou a Pernambuco a 23 de janeiro de 1637, retirou as companhias mais antigas da guarnição e pôs novas em seu lugar e, assim, imediatamente resolveu de fato a ida para Porto Calvo. (...) a 27 de fevereiro alcançaram os postos inimigos sem ter havido qualquer encontro; ficando alojados nessa mesma noite nos montes mais próximos debaixo de grandes chuvadas. A 18 de fevereiro cedo, limpavam os mosquetes molhados e prepararam de novo o armamento, o inimigo fez o mesmo, e com todos os temerários ocuparam firmemente a passagem e os montes mais próximos. Durante toda a noite tinha-se ouvido o inimigo cortando madeira no vale. Na própria passagem tinha construído duas resistentes trincheiras com baluartes, degraus e fortes paliçadas e em ambos os lados da passagem o mato tinha sido tão desbastado e cortado que um gato mal poderia passar. Ele [o inimigo] estava aqui representado por uma força de 1400 homens dispersa pelos montes abaixo, sobre a passagem e na mata desbastada numa posição favorável ao tiroteio.

No início do ataque algumas companhias de atiradores e os brasileiros foram mandados irromper lateralmente através do bosque, o que não conseguiram e, por isso, não foram capazes de realizar o ataque. O Coronel Artischowsky que tinha a vanguarda, foi mandado atacar a passagem e as trincheiras, o que aconteceu: num instante, as paliçadas foram retiradas, as trincheiras tomadas e as forças que nelas se encontravam foram derrubadas, tudo foi feito com pouco esforço e sem grandes danos. (...) De uma assentada o inimigo foi empurrado monte abaixo e depois perseguido até ao seu forte, sem que tivesse qualquer hipótese de resistir. (...) Muitos oficiais do inimigo, que tinham ousado lutar como homens, ficaram aí mortos, como dois sargentos-maiores contaram. Quando no dia seguinte alguns dos desertores chegaram até nós, informaram que o inimigo, nesse dia, perdera 300 homens. Neste encontro, as nossa tropas sofreram apenas 6 mortos e 23 feridos.

b. Cerco, tiroteio e rendição

Chegando ao ponto de ter os fortes à vista, e não tendo chegado ninguém para lutar, as tropas foram conduzidas para os melhores locais dos vales e dos montes ao redor dos fortes a fim de cercá-los. (...) No dia 19 de fevereiro de manhã Sua Excelência partiu a cavalo para melhor inspecionar os locais e a situação. (...) Estando as tropas

die haer vermeten hadden mannelijck te quijten, zijn aldaer doodtgebleven, gelijk onder anderen twee ghevangen sergants-majoor vertelden. Sanderendaeghs eenighe overloopers bij ons komende, rapporteerden dat de vijant desen dach 300 van zijn getal miste. Ons volck kreeg in dese rescontre niet meer als 6 dooden ende 23 ghequetsten.

b. Beleg, beschieting en overgave.

In 't ghesicht van hare forten komende, ende siende datter niemant quam om te vechten, wierden de troupen hier ende daer na de beste gelegtheden van de valeyen en de berghen rondtsom hare forten gheleyt, deselve becingelende. (...) Den 19 february vroegh was Sijne Excellentie uytghereden om de gelegtheden ende situatie beter te besichtigen. (...) 't Volck aldus gequartiert zijnde, vorderde elckeen zijn werck. [Greppels, loopgraven en batterijen werden aangelegd.] Den 27 february heeft den Admiraal Lichthart van sijne batterije beginnen te spelen; den vijandt hem weynich daeraen keerende. (...) Den eersten meert begost des Colonel Artichowsky's batterije te spelen met drie stucken. (...) Den tweeden meert heeft Sijn Excellentie 't fort opgheëyscht, daerop de belegherde datelijck begosten te parlementeren. Den derden meert is het accoort in Franse tale gesloten ende gheteekent, gelijk wij het hier bijna van woort tot woort vertaelt hebben. Denselven dagh, omdat het laet viel, trock den vijant alevanwel niet uyt; vier compagniën alleen wierden voor de poorte van 't fort gheleyt.

Den vierden meert is het gheheele legher in batalie voor het fort ghestelt, ende men liet den vijant voorbij marcheeren na de boots toe. Sij trocken uyt sterck ontrent 550 man in alles. Ons guarnisoen wierde datelijck daerbinnen ghebracht. In 't fort wierde gevonden 20 metale stucken, 4 groote mortiers, ettelijcke ijsere stucken, hoopen groote granaden ende vyerballen, bij de 200 handtgranaten, 400 vaten fijn Spaensch kruydt onder de aerde begraven, met menichte van kogels ende alderhande scharp.

Den 5 ende 6 wierden de aprochiën, trencheën ende batterijen meest geslecht, een partije van de troupen na Cameragibi gesonden om den vijandt te vervolgen, die sij daer niet vonden: hij was snellijck voort gheloopen na Rio San Francisco toe, nergens sich amuserende, selfs niet in Alagoa. Den 8 ging Sijn Excellentie met stercke partijen na de schepen die in Barra Grande lagen, om vandaer na Alagoa te seylen.

c. Een diplomatiek versluierd conflict tot besluit.

Den Colonel Artischowsky, van Sijn Majesteit van Polen gerevoceert zijnde, ende siende dat daer niet meer te doen was, nam sijn afscheyt van Sijn Excellentie ende van 't legher; gingh na 't Recijf om na 't Vaderlandt, volgens sijne dismissie, te vertrecken; van Rio Grande af tot Rio Sanct Francisco toe niet één Spaensche voetstap in 't land achterlatende. Hij imbarqueerde in Pariba den 2 april, ende eer hij noch te schepe gingh quamen brieven dat Sijn Excellentie in suyd-Alagoa sich doenmaels onthielde,

aquarteladas cada um continuou a fazer o seu trabalho. [Foram construídas valas, trincheiras e baterias] A 27 de fevereiro o Almirante Lichthart começou a disparar a partir da sua bateria; o inimigo resistiu-lhe pouco. (...) No primeiro de março a bateria do Coronel Artichowsky começou a disparar com três peças de artilharia. (...) A 2 de março Sua Excelência exigiu a entrega do forte, pelo que os sitiados começaram imediatamente a negociar. A 3 de março o acordo foi feito em Francês e assinado, tal como nós a seguir o traduzimos quase palavra por palavra. No mesmo dia porque já era tarde, o inimigo não partiu; apenas quatro companhias se dirigiram para a frente da porta de entrada.

A 4 de março todo o exército foi colocado frente ao forte ordenado em posição de combate, deixando passar o inimigo em direção dos barcos. Partiram num total de 550 homens. A nossa guarnição foi diretamente levada para dentro. No forte encontraram-se 20 peças de artilharia em metal, 4 morteiros grandes, diversas peças em ferro, montanhas de granadas grandes e de balas de canhão, cerca de 200 granadas de mão, 400 barris de pólvora espanhola fina, que estava coberta com terra, e grande quantidade de balas e toda a espécie de munições.

A 5 e 6 foram desmantelados a maior parte dos entrincheiramentos, trincheiras e baterias, uma parte das tropas foi mandada para Cameragibi para perseguir o inimigo, que não encontraram: este tinha rapidamente seguido para o Rio São Francisco, sem ter parado para descansar, nem mesmo em Alagoa. No dia 8, Sua Excelência foi com uma grande parte [das tropas] para os barcos que estavam fundeados na Barra Grande para, partindo de aí, navegar para Alagoa.

c. Por último um conflito diplomático velado

O Coronel Artischowsky, tendo sido mandado regressar por Sua Majestade da Polônia e vendo que nada mais havia a fazer, despediu-se de Sua Excelência e do exército; foi para o Recife para daí, uma vez que fora demitido, regressar à pátria; do Rio Grande até o rio São Francisco não pegada nem de um só espanhol. Embarcou em Paraíba a 2 de abril e antes de se entrar a bordo chegaram cartas informando que Sua Excelência estava nesta altura no sul de Alagoa e que as tropas enviadas não tinham encontrado qualquer inimigo nesta margem do Rio Francisco. Ela [Sua Excelência] já tinha atravessado o rio em direção a Sergippe Del Rey.

VI. Pânico no Rio de Janeiro, maio de 1637.

A notícia da conquista neerlandesa de Porto Calvo em março de 1637 chegou, em maio desse ano, ao Rio de Janeiro e causou aí grande inquietação. O governador português desta capitania sabia que a cidade dispunha de fracas defesas e de insuficiente quantidade de soldados. Graças ao relatório apresentado em dezembro de 1636 por Hendrick Coenraeds de Breda os Estados Gerais em Haia estavam a par deste fato. Veja-se relativamente a este assunto a declaração de Coenraeds nas páginas 135-138 do manual, brasileiro de Johannes de Laet de 1637: *Suiker, verfbout*

ende dat onse uytghesondene troupen gheen vijandt op dese zijde van Rio Francisco ghevonden hadden. Hij was alreede over de reviere na Seregippe del Rey toe.

VI. Paniek in Rio de Janeiro, mei 1637.

Het nieuws van de Nederlandse verovering van Porto Calvo in maart 1637 had Rio de Janeiro in mei van dat jaar bereikt, en daar grote ongerustheid veroorzaakt. Want de Portugese gouverneur van dat kapiteinschap wist dat de stad over zwakke verdedigingswerken en onvoldoende soldaten beschikte. Dankzij het in december 1636 ingebrachte rapport van Hendrick Coenraeds uit Breda waren ook de Staten-Generaal in Den Haag van dat feit op de hoogte. Zie de desbetreffende Verklaring van Coenraeds op de bladzijden 135–138 van het Braziliaanse Handboek van Johannes de Laet uit 1637: *Suiker, verfhout en tabak*, Werken uitgegeven door de Linschoten-Vereeniging 108, Zutphen 2009. Op 30 mei 1637 schreef Gouverneur Rodrigo de Miranda Henriques een brandbrief om hulp aan Koning Philips IV in Spanje. Die brief heeft Zijne Majesteit echter nooit bereikt, omdat hij op de Atlantische Oceaan door VOC-schepen onderschept werd, in Batavia arriveerde, daar in het Nederlands werd vertaald, en vervolgens in zijn Portugese en Nederlandse versies in de bundel 1125 der uit Indië overgekomen brieven en papieren in het Amsterdamse VOC-archief werd ingebonden. Tegenwoordig wordt die Amsterdamse VOC-bundel met zijn verdwaalde brief van Gouverneur Miranda Henriques in het Nationaal Archief in Den Haag bewaard. De tekst van die brief luidt als volgt:

759

SENHOR:

Em dez de mayo chegou a esta prassa huma embarcassão da Bahia na qual me aviza o Governador Geral em como os ollandezes com a chegada de dous mil homens que lhe vieram de socorro a cargo de Henrique de Nasao cometeram com todo o poder a Porto do Calvo, e tomaram hum forte nesse com quatrocentos soldados que nelle estavam, e o Conde de Banholo ficava com a mais gente da terra em Sergippe, largando ao inimigo de todo aquella Capitania, e como não tem embarasso nella deve querer executar o intento com que vem, que hé de senhorear mais prassas neste Estado, e esta está tão mal socorrida de tudo, e falta de soldados, como tenho por muytas vezes representado a Vossa Magestade, de que se pode temer muyto, pelo que Vossa Magestade seja servido de mandar socorrer com soldados, fazendo-me mercê de me nomear nella successor, que a falta de saúde com que me acho me não dá lugar a nella poder servir a Vossa Magestade como desejo. E ao Governador Geral tenho muytas vezes escrito me socorra, ao que nunca me ha deferido. Nosso Senhor guarde a Cathólica Pessoa de Vossa Magestade largos annos &c. Rio de Janeiro, 30 de mayo 1637,

R. de Miranda Henriques

en Tabak, werken uitgegeven door de Linschoten-Vereening 108, Zutphen, 2009. A 13 de maio de 1637, o Governador Rodrigo de Miranda Henriques pediu ajuda numa carta urgente ao Rei Filipe IV de Espanha. Esta carta nunca chegou a Sua Majestade, porque interceptada no Oceano Atlântico pelos navios da VOC, chegou a Batávia e aí foi traduzida para neerlandês. Seguidamente, as versões portuguesa e neerlandesa foram incluídas na coletânea 1125 das cartas e papéis chegados das Índias, depositada no Arquivo da VOC em Amsterdam. Presentemente esta coletânea da VOC de Amsterdã juntamente com a carta extraviada do Governador Miranda Henriques estão depositadas no Arquivo Nacional em Haia. O texto desta carta é o seguinte:

759

SENHOR:

Em dez de mayo chegou a esta prassa huma embarcação da Bahia na qual me aviza o Governador Geral em como os ollandezes com a chegada de dous mil homens que lhe vieram de socorro a cargo de Henrique de Nasao cometeram com todo o poder a Porto do Calvo, e tomaram hum forte nesse com quatrocentos soldados que nelle estavam, e o Conde de Banholo ficava com a mais gente da terra em Sergippe, largando ao inimigo de todo aquella Capitania, e como não tem embarasso nella deve querer executar o intento com que vem, que hé de senhorear mais prassas neste Estado, e esta está tão mal socorrida de tudo, e falta de soldados, como tenho por muytas vezes representado a Vossa Magestade, de que se pode temer muyto, pelo que Vossa Magestade seja servido de mandar socorrer com soldados, fazendo-me mercê de me nomear nella successor, que a falta de saúde com que me acho me não dá lugar a nella poder servir a Vossa Magestade como desejo. E ao Governador Geral tenho muytas vezes escrito me socorra, ao que nunca me ha deferido. Nosso Senhor guarde a Cathólica Pessoa de Vossa Magestade largos annos &c. Rio de Janeiro, 30 de mayo 1637,

R. de Miranda Henriques

760

HEER:

Den thienden mej is alhier een vaertuijgh van de Bahia gecomen met hetwelck de Gouverneur Generael mij verwitticht hoe dat de Hollanders met de comste van twee duijsent mannen die haer tot hulp toegecomen zijn onder last van Henric de Nassau hebben met alle macht Porto de Calvo aenghedaen, ende hebben een sterckte van ons inghecregen met vierhondert mannen ofte soldaten die daer binnen waeren; ende de Graef van Banhol bleef met het overige volck van 't lant in Sergippe, die gheheele Capitania voor den vijant openlaetende, ende aengesien hij geen teghenstant in deselve heeft, moet hij uijtwercken het voornemen met hetwelck hij comt, 'twelck is meer plaetsen in dese Staet te veroveren, ende dese plaetse is soo qualick versien van alles ende heeft soldaeten ghebreck, gelijk ick meermaelen aen Uwe Maiesteijt vertoont hebbe, dat seer magh ghevreeset werden. Derhalven sal Uwe Maiesteijt dienst gheschieden int belasten van deselve met soldaeten te laeten versien. Doende mij mede de weldaet om te noemen een naevolger in deselve, het ghebreck van de gezondheid in dewelcke [ick] mij bevinde geeft

760

HEER:

Den thienden mej is alhier een vaertuijgh van de Bahia gecomen met hetwelck de Gouverneur Generael mij verwitticht hoe dat de Hollanders met de comste van twee duijsent mannen die haer tot hulp toegecomen zijn onder last van Henric de Nassauw hebben met alle macht Porto de Calvo aenghedaen, ende hebben een sterckte van ons inghecregen met vierhondert mannen ofte soldaten die daer binnen waeren; ende de Graef van Banhol bleef met het overige volck van 't lant in Sergippe, die gheheele Capitania voor den vijant openlaetende, ende aengesien hij geen teghenstant in deselve heeft, moet hij uijtwercken het voornemen met hetwelck hij comt, 'twelck is meer plaetsen in dese Staet te veroveren, ende dese plaetse is soo qualick versien van alles ende heeft soldaeten ghebreck, gelijk ick meermaelen aen Uwe Maiesteijt vertoont hebbe, dat seer magh ghevreeset werden. Derhalven sal Uwe Maiesteijt dienst gheschieden int belasten van deselve met soldaeten te laeten versien. Doende mij mede de weldaet om te noemen een naevolger in deselve, het ghebreck van de gezondheid in dewelcke [ick] mij bevinde geeft mij geen ghelegentheijt om aen tselve Gouvernement Uwe Maiesteijt te dienen soals ick wensche. Aen den Gouverneur Generael hebbe ick meermaelen gheschreven dat hij mij soude helpen, op hetwelck hij mij nimmermeer ijert gedaen heeft. Onse Heere bewaere veel jaeren den Catholijcken Persoon van Uwe Maiesteijt.

Binnen Rio de Janeiro, den 30en mej anno 1637.

Was onderteckent:

Rodriguez de Miranda Enriques.

VII. De vete tussen gouverneur Johan Maurits en kolonel Arciszewsky.

Van de nieuwskaat van de verovering van Porto Calvo in 1637 bestaan twee versies: een door Jan van Hilten (kaart XVIII) gedrukt ontwerpblad waarvan slechts één exemplaar bewaard gebleven is, en de goedgekeurde editie van Ioan Blaeu (kaart XIX) waarvan méér exemplaren bestaan. Van Hiltens ontwerp werd afgekeurd omdat Arciszewsky's naam en beeltenis er te veel op schitteren; op Blaeu's versie komt diens naam uitsluitend voor als tekenaar van de plattegrond en terloops in het verslag der gebeurtenissen; en op de desbetreffende kaart in Barlaeus' biografie van Johan Maurits uit 1647, *Rerum per Octennium in Brasilia*, werd hem zelfs de eer van topografisch tekenaar ontnomen.

In GAWIC 1: 270–275 heeft Bea Brommer de herovering van Porto Calvo in 1637 zorgvuldig beschreven, en daar ook het daarna tot uitbarsting komende conflict tussen de Gouverneur en zijn Kolonel geanalyseerd. Johan Maurits was graaf, knap en elegant, en Arciszewsky een ongelikte Poolse beer. Maar Johan Maurits was een aankomend infanterieofficier, en Arciszewsky een ervaren artilleriesoldaat. Als militair achtte de Pool zich hoog boven de jeugdige saletjonker verheven, die bij de verovering van Porto Calvo weinig anders had gedaan dan te paard het terrein te verkennen, en met zijn tegenstanders over de overgave te parlementeren. Bovendien had hij de militaire blunder begaan door de aanleg van een fort te bepleiten op een riviereilandje dat vanaf de omliggende heuvels gemakkelijk onder musketvuur genomen kon worden.

mij geen ghelegentheijt om aen tselve Gouvernement Uwe Maiesteijt te dienen sooals ick wensche. Aen den Gouverneur Generael hebbe ick meermaelen gheschreven dat hij mij soude helpen, op hetwelck hij mij nimmermeer ijed gedaen heeft. Onse Heere bewaere veel jaeren den Catholijcken Persoon van Uwe Maiesteijt.

Binnen Rio de Janeiro, den 30en mej anno 1637.

Was onderteckent:

Rodriguez de Miranda Enriques

VII. A contenda entre o governador João Maurício e o Coronel Arciszewsky

Do ‘mapa noticioso’ acerca da conquista de Porto Calvo em 1637 existem duas versões: um esboço impresso por Jan van Hilten (mapa XVIII), do qual apenas resta um exemplar, e a edição aprovada de Ioan Blaeu (mapa XIX) do qual existem mais exemplares. O esboço de Van Hilten foi recusado porque o nome e retrato de Arciszewsky estavam demasiadamente acentuados; na versão de Blaeu o seu nome apenas foi registrado, como desenhador da planta e, de passagem, no relatório dos acontecimentos; e no referido mapa na Biografia de João Maurício feita em 1647 por Barleus, *Rerum per Octennium in Brasilia*, foi-lhe até retirada a honra de desenhador topográfico.

In GAWIC 1: 270-275, Bea Brommer descreveu cuidadosamente a reconquista de Porto Calvo em 1637, e aí também analisou o conflito entre o Governador e o seu Coronel que depois explodiu. João Maurício era conde, bonito e elegante e Arciszewsky era um polaco grosseiro. Mas ao mesmo tempo João Maurício era um oficial de infantaria em início de carreira e Arciszewsky um veterano de artilharia com experiência. Como militar o polaco considerava-se bem superior ao jovem fidalgo, que durante a conquista de Porto Calvo pouco mais tinha feito do que andar a cavalo a reconhecer o terreno e a dialogar com os seus adversários sobre a rendição. Além disso, cometeu a gafe militar de advogar a construção de um forte sobre uma ilhota no rio, que facilmente podia ser atingido com disparos de mosquetes a partir das elevações ao redor. É provável que o Coronel polaco tenha explicado tudo isto ao seu superior, sem rodeios e na presença do Almirante Lichthart e do Coronel Von Schoppe, e deste modo, ele [Coronel polaco] tornou-se pessoa indesejável. Tinha, portanto, de sair de cena, e para isso depressa se encontrou uma razão oficial: o rei da Polônia tê-lo-ia mandado regressar. Que isto foi um motivo inventado deduz-se do fato de ele em março de 1639 de novo ter regressado ao Recife com um contrato oficial dos Senhores Dezenove. E, assim, dentro de algumas semanas o conflito explodiu.

A leitura oficiosa deste dramático acontecimento por um convencido paladino de João Maurício foi em 1639 registrada por escrito pelo predicante Vincent Joachim Soler. O texto redigido em francês encontra-se nos fólhos 242r – 244r da coletânea *Brasilianische Sachen* no Arquivo da Casa Real em Haia, e, infelizmente, escapou à atenção de Bea Broomers. A análise de Soler diverge totalmente da registrada no panfleto ilustrado de 1637, e pode ser considerada como exemplo de curiosidade de uma hagiografia proto barlaenica. Lucia F. Werneck Xavier, no seu sólido artigo 1 “Het

Vermoedelijk heeft de Poolse kolonel zijn superieur dat alles in onverbloemde taal en in aanwezigheid van admiraal Lichthart en kolonel Von Schoppe aan het verstand gebracht, en zich daarmee onmogelijk gemaakt. Hij moest dus van het toneel verdwijnen, en daarvoor was een officiële reden gauw gevonden: de koning van Polen zou hem teruggeroepen hebben. Dat dat een verzonnen motief was blijkt uit het feit dat hij in maart 1639 alweer met een officiële aanstelling van de Heren Negentien op het Recife terug was. En toen kwam het conflict binnen enkele weken tot explosie.

De officieuze lezing van die dramatische gebeurtenis van een overtuigd paladijn van Johan Maurits werd in 1639 door dominee Vincent Joachim Soler op schrift gesteld. Die in het Frans geredigeerde tekst bevindt zich op de folio's 242r–244r van het convoluut *Brasilianische Sachen* in het Koninklijk Huisarchief in Den Haag, en is helaas aan Bea Brommers aandacht ontsnapt. Solers analyse wijkt totaal van die in de nieuwskaart van 1637 af, en kan als proto-Barlaeaanse hagiografie in het curiositeitenkabinet worden bijgezet. Ook Lucia F. Werneck Xavier heeft in haar gedegen artikel “Het gebruik van egodocumenten en Nederlands Brazilië: de Memorie van kolonel Christoffel Arciszewski” op de bladzijden 130–149 van deel 3 van de reeks *Brazilië in de Nederlandse archieven 1624–1654*, Leiden 2008, geen gebruik gemaakt van de Apologie van dominee Vincent Joachim Soler.

a. Apologie pour le Très Magnifique et Très Excellent Jean Maurice, Conte de Nassau, Gouverneur, Capitaine et Admiral-Général en Brésil.

a.(...) Tout l'univers a conoiesence de la grandeur de la Très Illustre et Très Puissante Maison de Nassau—de laquelle depuis casi un siècle Dieu s'est servi pour rabaisser l'orgueil démesuré de l'Espagnol—et les Provinces Unies, l'Allemagne, Guinée et une bonne partie de l'Amérique sont tesmoins de la vertu, courage, vigilance et adresse du Très Excellent Maurice, depuis deux ans et demi Gouverneur, Capitaine et Admiral-Général en Brésil. Y estant arrivé avec peu de forces, et les ayant jointes avec celles qu'il y trouva, combien que les pluyes fussent continuelles, les rivières desbordées, les chemins casi inaccessibles, les ennemis forts, les habitants du pays contraires; et que ceux qui avoient gouverné auparavant ben destournassent de tout leur pouvoir, il s'affërmit néanmoins en la résolution prinse de voir et de taster bennemy. Pour l'exécuter donna le rendez-vous à toutes ses troupes à Sérignat et s'achemina avec elles vers la rivière appelée Una. Au bruit de ses armes, septcents hommes qui s'estoyent puissamment retranchez pour luy empescher ou disputer le passage, le luy laissèrent libre, abandonnant laschement leur avantage. Cette pierre ostée de son chemin, print sa démarche droit à Povaçon à une lieu duquel l'ennemy avoit fait double retranchement avec un profond fosse garni de très fortes pallissades, et abbattu dans le chemin les grands arbres de tous les deux costés. Dix-et-huit cents hommes d'eslite y attendoient de pied ferme le Conte. Il les attaqua brusquement de front, à droite et à gauche, leur donnant telle frayeur qu'ils prinrent honteusement la fuite, laissant leur retranchement jonché de corps morts, et plusieurs officiers prisoniers.

gebruik van egodocumenten en Nederlands Brazilië: de Memorie van kolonel Christoffel Arciszewski”. In: *Brazilië in de Nederlandse archieven 1624–1654*, vol. 3, 130-149. Leiden 2008 também não utilizou a apologia do predicante Vincent Joachim Soler.

a. Apologie pour le Très Magnifique et Très Excellent Jean Maurice, Conte de Nassau, Gouverneur, Capitaine et Admiral-Général en Brésil.

a.(...) Tout l’univers a conoiesence de la grandeur de la Très Illustre et Très Puissante Maison de Nassau—de laquelle depuis casi un siècle Dieu s’est servi pour rabaisser l’orgueil démesuré de l’Espagnol—et les Provinces Unies, l’Allemagne, Guinée et une bonne partie de l’Amérique sont tesmoins de la vertu, courage, vigilance et adresse du Très Excellent Maurice, depuis deux ans et demi Gouverneur, Capitaine et Admiral-Général en Brésil. Y estant arrivé avec peu de forces, et les ayant jointes avec celles qu’il y trouva, combien que les pluyes fussent continuelles, les rivières desbordées, les chemins casi inaccessibles, les ennemis forts, les habitants du pays contraires; et que ceux qui avoient gouverné auparavant ben destournassent de tout leur pouvoir, il s’affermit néantmoins en la résolution prinse de voir et de taster bennemy. Pour l’exécuter donna le rendez-vous à toutes ses troupes à Sérignat et s’achemina avec elles vers la rivière appelée Una. Au bruit de ses armes, septcents hommes qui s’estoyent puissamment retranchez pour luy empescher ou disputer le passage, le luy laissèrent libre, abandonnant laschement leur avantage. Cette pierre ostée de son chemin, print sa démarche droit à Povaçon à une lieu duquel l’ennemy avoit fait double retranchement avec un profond fosse garni de très fortes pallissades, et abbattu dans le chemin les grands arbres de tous les deux costés. Dix-et-huit cents hommes d’eslite y attendoient de pied ferme le Conte. Il les attaqua brusquement de front, à droite et à gauche, leur donnant telle frayeur qu’ils prirent honteusement la fuite, laissant leur retranchement jonché de corps morts, et plusieurs officiers prisoniers.

Le Conte de Bagnolo, général pour l’Espagnol qui avoit regardé—sans bouger—ce rude jeu du haut d’une montagne où il s’estoit retranché avec le reste de ses troupes, fit Gilles à la faveur de la nuit, et tira vers Alagoa. Notre Général luy fit donner la chasse par un major suivi de sixcents hommes, et d’une oompagnie de cavallerie, qui le poursuivirent si chaudement que plusieurs trouvèrent en leur fuite leur tombeau.

Sans perdre temps fit les approches pour attaquer le grand fort, et l’ayant battu en quatre endroicts trois jours durant, estant sommé se rendit le jour suivant. Giberton, Général de l’artillerie qui commandoit au dit fort, en sortit avec troiscents espagnols naturels et cent-dix italiens, tous en fort bon estat, sept drapeaux et huict capitaines, sans les malades et blessés en bon nombre. Laissa vingt-et-deux pièces de fonte très belles, cinq de fer, quatre mortiers, troiscents soixante et deux bombes, quantité de grenades à main, poudre, mesche, et autres munitions de guerre et de gueule.

Cet exploit heureusement achevé, nostre Général monta à cheval pour poursuivre luy mesme en personne le Conte [de Bagnolo], qui eut le loisir d’eschapper, parce qu’il avoit esté fort soigneux de faire ruiner tous les ponts qu’il avoit basti sur les

Le Conte de Bagnolo, général pour l'Espagnol qui avoit regardé—sans bouger—ce rude jeu du haut d'une montagne où il s'estoit retranché avec le reste de ses troupes, fit Gilles à la faveur de la nuit, et tira vers Alagoa. Notre Général luy fit donner la chasse par un major suivi de sixcents hommes, et d'une oompagnie de cavallerie, qui le poursuivirent si chaudement que plusieurs trouvèrent en leur fuite leur tombeau.

Sans perdre temps fit les approches pour attaquer le grand fort, et l'ayant battu en quatre endroicts trois jours durant, estant sommé se rendit le jour suivant. Giberton, Général de l'artillerie qui commandoit au dit fort, en sortit avec troiscents espagnols naturels et cent-dix italiens, tous en fort bon estat, sept drapeaux et huict capitaines, sans les malades et blessés en bon nombre. Laissa vingt-et-deux pièces de fonte très belles, cinq de fer, quatre mortiers, troiscents soixante et deux bombes, quantité de grenades à main, poudre, mesche, et autres munitions de guerre et de gueule.

Cet exploit heureusement achevé, nostre Général monta à cheval pour poursuivre luy mesme en personne le Conte [de Bagnolo], qui eut le loisir d'eschapper, parce qu'il avoit esté fort soigneux de faire ruiner tous les ponts qu'il avoit basti sur les rivières. Néant-moins la vangarde fit telle diligence qu'elle faillit à l'attrapper au passage de Rio Francisco. Il [= Jean Maurice] fut forcé de faire alte sur le bord de la rivière, d'autant qu'elle est très large et très profonde, que les gens de guerre estoient recrues, et qu'on manquoit totalement de vivres. Y ayant fait bastir un bon fort, s'en retourna couronné de lauriers au Reciff d'Olinda rendre grâces au Dieu des armes et des armées. (...)

En ce temps arriva à bon port Artichoski, de nation Polonois, Coronel et Général de l'Artillerie; que nostre Général receut avec la cortoisie, douceur et humanité née avec luy. Les bons services qu'en un temps plein de confusion il avoit rendue à la Compagnie, et sa conduite assez retenue, promettoit à un chacun choses grandes de luy sous la banière de nostre jeune Mars; mais la prospérité luy ayant esbloui la veüe, et la maladie fomentée d'une bile aduste altéré son cerveau (...), s'imagina voir partout des serpens et des monstres; c'est à dire des désordres et confusions, manque de bonne conduite. Il se proposa donq d'attaquer vivement tous ceux qui l'avoient, peut-être se persuadant de trouver par ce moyen quelque soulagement en son mal; ce qui a fait dire à quelques-uns que le Coronel ressembloit aux malins esprits, lesquels ne prennent point de divertissement dans leurs peines qu'en faisant du mal aux hommes. (...) Or, nostre Général (...) après une meure délibération fit arrester le dit Coronel en son logis, et (...) assembler tous ceux de la Justice, lesquels trouvèrent bon de le renvoyer en Hollande; l'énormité de ses crimes l'ayant banni à jamais de son pays natal.

Telle a esté l'issue du troisième voyage du Coronel, de l'expérience et preud'homie duquel on s'estoit beaucoup promis, tant en Hollande qu'en ce pays. Ce qui fait voir que l'homme qui s'estime beaucoup est fort peu de chose, puisque son cerveau qui est le lieu où l'âme exerce ses plus hautes fonctions, est aysément détraqué; et que l'ambition, qui est la plus violente de toutes les maladies de l'esprit, jette son homme dans des syncopes si estranges que les plus sçavans médecins de l'âme n'y connoissent rien. C'est cette fièvre ardente qui a porté le Coronel à attaquer un Seigneur dont la

rivieres. Néant-moins la vanguard fit telle diligence qu'elle faillit à l' attrapper au passage de Rio Francisco. Il [= Jean Maurice] fut forcé de faire alte sur le bord de la rivière, d'autant qu'elle est très large et très profonde, que les gens de guerre estoient recrues, et qu'on manquoit totalement de vivres. Y ayant fait bastir un bon fort, s'en retourna couronné de lauriers au Reciff d'Olinda rendre grâces au Dieu des armes et des armées. (...)

En ce temps arriva à bon port Artichoski, de nation Polonois, Coronel et Général de l'Artillerie; que nostre Général receut avec la cortoisie, douceur et humanité née avec luy. Les bons services qu'en un temps plein de confusion il avoit rendue à la Compagnie, et sa conduite assez retenue, promettoit à un chacun choses grandes de luy sous la banière de nostre jeune Mars; mais la prospérité luy ayant esbloui la veüe, et la maladie fomentée d'une bile aduste altéré con cerveau (...), s'imagina voir partout des serpens et des monstres; c'est à dire des désordres et confusions, manque de bonne conduite. Il se proposa donq d'attaquer vivement tous ceux qui lavoient, peut-être se persuadant de trouver par ce moyen quelque soulagement en son mal; ce qui a fait dire à quelques-uns que le Coronel ressembloit aux malins esprits, lesquels ne prennent point de divertissement dans leurs peines qu'en faisant du mal aux hommes. (...) Or, nostre Général (...) après une meure délibération fit arrester le dit Coronel en son logis, et (...) assembler tous ceux de la Justice, lesquels trouvèrent bon de le renvoyer en Hollande; b'énormité de ses crimes l'ayant banni à jamais de son pays natal.

Telle a esté b'issue du troisième voyage du Coronel, de l'expérience et preud'homie duquel on s'estoit beaucoup promis, tant en Hollande qu'en ce pays. Ce qui fait voir que l'homme qui s'estime beaucoup est fort peu de chose, puisque son cerveau qui est le lieu où l'âme exerce ses plus hautes fonctions, est aysément détraqué; et que l'ambition, qui est la plus violente de toutes les maladies de l'esprit, jette son homme dans des syncopes si estranges que les plus sçavans médecin de l'âme n'y conoissent rien. C'est cette fièvre ardente qui a porté le Coronel à attaquer un Seigneur dont lavie est sans reproche et en admiration à ses ennemys; qui a donné tant de preuves de la grandeur de son courage et de la force de son jugement; qui par sa valeur a estendu en moins d'un an les limites de cet Estat de plus de moitié; qui a porté ses armes victorieuses en Afrique; qui a délivré les Brasiliens de la barbarie portugaise; qui par un soign et vigilance a gagné les coeure des peuples; et qui par sa douceur et clémence nonpareille a maintenu et maintient cet Estat tellement en paix que chacun mange son pain, sans appréhension aucune d'ennemys.

VIII. Descrição de Olinda de Pernambuco, 1643.

Depois do 'mapa noticioso' sobre a conquista de Porto Calvo em 1637, que foi estragado pela contribuição de Arciszewsky, a carreira militar de João Maurício no Brasil não produziu qualquer outra gravura elogiosa. Em 1638, a sua tentativa de conquistar Salvador da Bahia falhou, e, em 1643, a expedição chilena por Brouwer e Herckmans também não foi um

vie est sans reproche et en admiration à ses ennemys; qui a donné tant de preuves de la grandeur de son courage et de la force de son jugement; qui par sa valeur a estendu en moins d'un an les limites de cet Estat de plus de moitié; qui a porté ses armes victorieuses en Afrique; qui a délivré les Brasiliens de la barbarie portugaise; qui par un soign et vigilance a gaigné les coeure des peuples; et qui par sa douceur et clémence nonpareille a maintenu et maintient cet Estat tellement en paix que chacun mange son pain, sans appréhension aucune d'ennemys.

VIII. Beschrijving van Olinda de Pernambuco, 1643.

Na de door Arciczewsky's toedoen vergalde nieuwskaart van de verovering van Porto Calvo in 1637 heeft Johan Maurits' militaire carrière in Brazilië geen nieuwe jubelprenten opgeleverd. Zijn in 1638 ondernomen poging om Salvador da Bahia te veroveren mislukte, en de Chileense expeditie van Brouwer en Herckmans van 1643, werd evenmin een succes. Bovendien kreeg hij in dat jaar zijn ontslag aangezegd, zodat hij in mei 1644 naar de Republiek terugreisde. Niet als militair maar als bestuurder en mecenas had hij zich onderscheiden, en vreedzame activiteiten leveren in de regel geen publieke pronkbiljetten op. Desondanks publiceerde Johan Blaeu in 1643 onder de titel *Beschrijvinge der stadt Olinda de Pernambuco* het fraaie 'Groot Prospect van Pernambuco en Recife', welks laatste alinea aandacht schenkt aan Johan Maurits' stedenbouwkundige activiteiten. Maar de Gouverneur zal dat als niet meer dan een schamele troostprijs opgevat hebben, zodat hij na zijn terugkeer voor eigen rekening bij Caspar Barlaeus een eigen luxueus jubelboek bestelde, dat in 1647 vol schitterende prenten, kaarten, portretten en ronkende teksten bij Johan Blaeu in Amsterdam verschijnen zou.

a. Beschrijvinge der Stadt Olinda de Pernambuco.

Ter plaetse waer voor desen de Portugesen hare packhuysen hadden op de haven—ghelijck hiervooren gemelt—hebben de Hollanders naer het innemen van Olinda een sterke schans gheleyt, en naderhandt een stadt ghebouwt, denselven noemende *Mauritsstadt*, naer den name van dien strijdbaren en onverwinnelijken heldt *Maurits Grave van Nassau &c*, Gouverneur en Admirael Generael in Brasil weghen de Gheoctroyeerde Compagnie van West-Indiën in de Vereenighde Nederlanden. Sijn oock besigh met een brugh te maken vandaer tot op de lange punt hierboven aengeroert, waer het kasteel teghenover de mondt van de haven tot bescherminge desselvighen gheleghen heeft, en nu oock een ghedeelte der stad light.

IX. De taken van een tarrameester.

Deze bijdrage betreft document nr. 156 op bladzijde 156 van deel 3 (Leiden 2008) van de door Marianne L. Wiesebron uitgegeven reeks MAURITIANA: *Brazilië in de Nederlandse Archieven (1624–1654): Documenten in het Koninklijk Huisarchief en in de Staten-Generaal*. Het document bevindt zich onder signatuur *KHA-A4-1454-f.156*

sucesso. Além disso, nesse mesmo ano foi anunciado a sua demissão, de modo que, em maio de 1644, regressou à República. Tinha-se distinguido não como militar, mas como governante e mecenas, e atividades pacíficas em geral não produzem panfletos lisonjeiros públicos. Não obstante, Johan Blaeu publicou em 1643 com o título *Beschrijvinge der stad Olinda de Pernambuco*, o lindo ‘Grande Panorama de Pernambuco e do Recife’, cujo último parágrafo dá atenção às atividades arquitetônicas de João Maurício. Porém, o Governador não terá considerado isso mais do que um mísero prêmio de consolação, de modo que, depois do seu regresso, a expensas próprias encomendou a Caspar Barleus um luxuoso volume de elogio, que, repleto de maravilhosas gravuras, mapas, retratos e sonantes textos, seria publicado, em 1647, por Johan Blaeu em Amsterdam.

a. Descrição da cidade de Olinda de Pernambuco

No local onde antes os portugueses tinham os seus armazéns no porto – já acima mencionado – colocaram os neerlandeses, depois da tomada de Olinda, uma robusta fortificação, e mais tarde construíram uma cidade a que chamaram Cidade de Maurício, segundo o nome do lutador e invencível herói *Maurício Conde de Nassau* etc, Governador e Almirante Geral no Brasil nomeado pela Licenciada Companhia das Índias Ocidentais nos Países Baixos Unidos. Está-se também fazendo uma ponte daqui até ao local extremo, acima referido, onde esteve o castelo frente à entrada do porto para proteção deste, e onde agora está situada uma parte da cidade.

IX. As funções do inspetor

Esta contribuição refere-se ao documento número 156 na página 156 do volume 3 da série *Mauritiana*.¹ O documento está registrado com a quota KHA-A4-1454-f.156, no Arquivo da Casa Real em Haia, e tem na mencionada página da *Mauritiana* 3 o título incompleto: “Instruções para o ...” É evidente que se trata de uma grafia de leitura difícil e de um assunto fora do comum. Uma leitura aprofundada revela que se trata de Instruções para um inspetor, que, a 10 de julho de 1640, aqui no Recife foi certificada. Visto que as palavras ‘tarre’ e ‘tarremeester’ não estão registradas no *Grande Dicionário da Língua Neerlandesa* de Van Dale, torna-se evidente a razão pela qual o título e o conteúdo do texto não foi analisado mais detalhadamente na leitura acima referida. E porque isto é inadmissível segue abaixo, por fim, uma cópia do documento, que descreve as funções de um inspetor de embalagens funcionário de uma [waag] de uma cidade. No *Grande Dicionário* de Van Dale está a palavra ‘waag’ descrita como: “lugar ou edifício onde, em nome do governo municipal, os produtos comerciais são pesados”.

156r INSTRUÇÕES PARA UM inspetor determinadas pelos Vereadores sobre tudo o que ao inspetor compete, na Casa de Pesagem do Recife

¹ Marianne L. Wiesebron (ed.) 2008: *Brazilie in de Nederlandse Archieven (1624–1654): Documenten in het Koninklijk Huisarchief en in de Staten-Generaal*. Leiden.

in het Koninklijk Huisarchief in Den Haag, en draagt op de genoemde bladzijde in MAURITIANA 3 de onvolledige titel: "Instructie voor de ...". Het is duidelijk dat het een in moeilijk leesbaar handschrift over een onalledaags onderwerp betreft. Nadere inspectie onthult dat het hier om een op 10 Juli 1640 in Recife gearresteerde *Instructie voor den tarremeister* gaat. Aangezien de woorden tarre en tarremeister niet in vanDale's *Groot Woordenboek der Nederlandse Taal* vermeld worden, is het eveneens duidelijk waarom titel en inhoud van de tekst destijds niet nader werden geanalyseerd. En omdat zoiets onaanvaardbaar is, volgt hier alsnog een afschrift van het document, dat de taken van een bij stadswagen werkzame verpakkingcontroleur omschrijft. In vanDale's *Groot Woordenboek* staat het woord "waag" omschreven als: "plaats of gebouw waar vanwege de stedelijke overheid goederen gewogen worden ten behoeve van de handel."

156r INSTRUCTIE VOOR DEN tarremeister bij de Heeren Schepenen gestelt over alles wes de tarremeister subject is ter Wage vant Reciff.

1. De tarrenmeister sal alle dagen naerstich oppassen van des 's-morgens als de Wage wort geopent tot des 's-avondts die weder gesloten wert, sonder daervan hem te apsenteren, opdat de coopluyden daerdoor niet verlaet werden.
2. Sal oock in het tarren der kisten ende andersints goede kennisse vant hout nemen, ende geen sije dragen aen d'een ofte de ander, naar een ygelijck recht doen soo sijn consentie sulx sal verstaen te behooren.
3. Sal mede gehouden sijn ymant [=nymant?] te crediteren wegen het sallaris dat daertoe is staende, maer een ygelijck sal hem dattelijck moeten betalen, doch soo hij contrary doet, sal een risico sijn tot lasten van een tarrenmeister, ende in cas van quader schulden blijven voor sijn reeckening.

156v

1. Den tarrenmeister sal rekenen ende ontfangen van yder kist ofte vat of casse die getarret wert vijf stuijver; te appliceren drie stuijvers voor de Camer van Schepenen ende twee stuijvers voor hem.
2. Ende sal den tarrenmeister gehouden sijn alle maenden aen de Camer reeckening te doen van de voorszegde tarre, ende 'tgene haer daervan is comende promptelijck ende ghefouchelick te betalen.

Onder fiat aldus gedaen ende gearresteerd den 10 Julij 1640 ter ordonnantie van Gerechte:

B. Blijenhorgh Secretaris

Accordeert:
J. C. de Mariz.

1. O inspetor deverá vigiar atentamente todos os dias de manhã desde a abertura da Casa de Pesagem até à noite quando de novo é fechada, sem se ausentar, de modo que os mercadores não fiquem desservidos.
2. Ao inspecionar as caixas e semelhantes, deverá também controlar a madeira, não tomar partido nem por uns nem por outros, fazendo justiça a todos, segundo a lhe disser sua consciência.
3. Deverá ser obrigado a não conceder crédito a ninguém a tarifa devida, mas todos deverão pagar-lhe de imediato. Caso faça o contrário, é o inspetor quem sofre o prejuízo, e, em caso de não pagarem, a dívida fica para a sua [do inspetor] conta.

156v

1. O inspetor deverá calcular e receber de cada caixa ou barril ou caixão que é inspecionado, o valo de cinco stuijver [moeda antiga]; ficando determinado três stuijvers para a Câmara dos Vereadores e dois stuijvers para ele.
2. Todos os meses, o inspetor é obrigado a entregar as contas à Câmara, e a pagar a esta, de imediato e como deve ser, o que lhe compete.

Aprovado, feito e certificado a 10 de julho de 1640 por ordem do tribunal:

B. Blijenhorgh Secretário

De acordo:
J.C. de Mariz.

DE EXPEDITIE VAN HENDRICK BROUWER EN ELIAS HERCKMANS NAAR CHILI

Henk den Heijer

Inleiding

In 1643 zond de West-Indische Compagnie (WIC) een eskader van vijf schepen onder bevel van Hendrick Brouwer naar Zuid-Chili. Brouwer had van de bewindhebbers van de Compagnie opdracht gekregen om daar een bruggenhoofd te vestigen van waaruit de strijd tegen de Spaanse kolonisten in Chili en Peru gevoerd kon worden. De expeditie leek op die van 1630 naar Recife, dat destijds als uitvalsbasis voor de verovering van Brazilië had gediend. Maar er is ook een belangrijk verschil tussen beide ondernemingen: de expeditie van 1630 was het startpunt van de Nederlandse expansie in het Zuid-Atlantisch gebied, terwijl Brouwers tocht de neergang van de WIC als imperiale macht inluidde. De expeditie van 1643 was tevens het sluitstuk van een reeks pogingen van de Nederlanders om de Spaanse macht en rijkdom op de westkust van Zuid-Amerika aan te tasten. Lang voordat de WIC was opgericht en haar bewindhebbers plannen bedachten voor aanvallen op Spaanse en Portugese doelen in Amerika, waren er vanuit de Republiek al expedities naar Chili en Peru uitgerust. Ook die expedities hadden tot doel om de vijand economisch te treffen, namelijk door Spaanse schepen te veroveren die het zilver uit de mijnen van Potosí naar de landengte van Panama brachten. Tevens hoopten de Nederlanders indiaanse bondgenoten te kunnen werven voor de strijd tegen de Spanjaarden in Zuid-Amerika. In deze bijdrage staat de tocht van Hendrick Brouwer naar Chili centraal, maar eerst zal een beeld van eerdere Nederlandse expedities naar de westkust van Zuid-Amerika worden geschetst. Daarna volgen beknopte biografieën van Hendrick Brouwer en Elias Herckmans, de leiders van de expeditie, en zal worden ingezoomd op het verloop van de tocht zelf. Ten slotte worden de resultaten van de expeditie en de nawerking daarvan in de zeventiende en achttiende eeuw behandeld.

A EXPEDIÇÃO DE HENDRICK BROUWER E ELIAS HERCKMANS PARA O CHILE

Henk den Heijer

Introdução

Em 1643 a Companhia das Índias Ocidentais (WIC) enviou para o sul do Chile uma esquadra de cinco embarcações sob o comando de Hendrick Brouwer. Brouwer tinha sido incumbido pelos membros da direção da Companhia de aí criar uma cabeça de ponte a partir da qual se pudesse fazer a luta contra os colonos espanhóis no Chile e no Peru. A expedição assemelhava-se à que se fizera para o Recife em 1630, e que, na altura, servira como base de operações para a conquista do Brasil. Contudo, existe uma grande diferença entre os dois empreendimentos: a expedição de 1630 foi o ponto de partida para a expansão neerlandesa na região sul atlântica, enquanto a viagem de Brouwer anuncia o declínio da WIC, como poder imperial. A expedição de 1643 foi também a última de uma série de tentativas por parte dos neerlandeses para atingir o poder e a riqueza espanhóis na costa ocidental da América do Sul. Muito antes da constituição da WIC e de os membros da direção terem planejado atacar os territórios espanhóis e portugueses na América, já se tinham realizado expedições para o Chile e para o Peru. Estas expedições tinham igualmente como fim atingir economicamente o inimigo, sobretudo apoderando-se dos navios espanhóis que levavam a prata das minas de Potosí para a faixa territorial panamiana. Os neerlandeses esperavam também poder recrutar os índios, seus aliados, para a luta contra os espanhóis na América do Sul. Este artigo se centraliza na viagem de Hendrick Brouwer para o Chile, antes, porém, dar-se-á uma panorâmica das expedições neerlandesas anteriores para a costa ocidental da América do Sul. Seguem-se as biografias resumidas de Hendrick Brouwer e de Elias Herckmans, os chefes da expedição, passando a salientar-se o decorrer da própria viagem. Por fim, são considerados os resultados da expedição e as consequências que tiveram nos séculos XVII e XVIII.

De eerste Nederlandse expedities naar Chili

De organisatoren van de eerste Nederlandse expedities waren geïnspireerd door de succesvolle tocht van Francis Drake, die in opdracht van koningin Elisabeth eind 1577 vanuit Plymouth met een eskader naar de westkust van Zuid-Amerika was vertrokken om daar de Spaanse koloniën te plunderen. Na zware stormen en andere tegenslagen tijdens de passage van Straat Magellaan arriveerde hij met slechts één schip in september 1578 in de Stille Oceaan. Daarmee maakte Drake een tot de verbeelding sprekende plundertocht langs de kusten van Zuid- en Midden-Amerika. Hij keerde in 1580 via de Indische archipel, Kaap de Goede Hoop en de Atlantische Oceaan terug in Engeland met een rijke lading zilver en specerijen.¹

In 1598 vertrokken vanuit Rotterdam twee expedities die opdracht hadden om via Straat Magellaan naar de Indische archipel te varen. Zij waren niet alleen uitgerust voor de specerijenhandel op Azië, maar ook voor een plundertocht langs Chili en Peru. Daar hoopten zij Spaans zilver te bemachtigen. De eerste expeditie onder leiding van Simon de Cordes en Jacques Mahu liep uit op een ramp. Slechts één van de vijf schepen die waren uitgevaren, het *Geloof*, keerde na een barre overwintering in een baai van Straat Magellaan in Rotterdam terug. Jan Outghersz, de stuurman van het *Geloof*, vervaardigde op basis van zijn waarnemingen een nautische beschrijving met deelkaarten en kustprofielen van Straat Magellaan. Zijn beschrijving zou tot ver in de achttiende eeuw het standaardnavigatiewerk voor deze zeestraat blijven.² De tweede expeditie van vier schepen, die was uitgerust door de Magelaensche Compagnie, stond onder bevel van Olivier van Noort. In de instructie voor deze tocht werd expliciet vermeld dat er strijd geleverd mocht worden tegen de Spanjaarden en Portugezen in Zuid-Amerika en in Azië. Uiteindelijk bereikte Van Noort in 1601 met één schip de thuishaven Rotterdam. Hij was de eerste Nederlander die met een schip de wereld omzeilde.³ Geen van beide expedities had echter kans gezien om de Spanjaarden in Chili en Peru enige schade te berokkenen. Ook waren zij er niet geslaagd om met behulp van indiaanse bondgenoten een kolonie te stichten.

Het duurde tot 1615 voordat vanuit de Republiek opnieuw een tocht naar de Stille Oceaan werd georganiseerd. Ditmaal was de initiatiefnemer Isaac le Maire, een gewezen bewindhebber van de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC), die na een hoogoplopend conflict met zijn medebewindhebbers had besloten om een expeditie naar het onbekende Zuidland via het zuidelijkste puntje van Zuid-Amerika te organiseren. Hij hoopte daarmee de Compagnie een voet dwars te zetten. De VOC had van de Staten-Generaal het alleenrecht op de vaart naar Azië via Straat Magellaan gekregen, maar het

¹ G.V. Scammell, *The First Imperial Age. European Overseas Expansion c.1400–1715* (London 1989), p. 234.

² F. Wieder (red.), *De Reis van Mahu en De Cordes door de Straat van Magalhães naar Zuid-Amerika en Japan, 1598–1600*, tweede deel ('s-Gravenhage 1924), pp. 30–43.

³ J.W. IJzerman, *De reis om de wereld door Olivier van Noort, 1598–1601*, twee delen ('s-Gravenhage 1926).

As primeiras expedições neerlandesas para o Chile

Os organizadores da primeira expedição neerlandesa tinham-se inspirado na bem-sucedida viagem de Francis Drake, que, incumbido pela rainha Elizabete nos fins de 1577, tinha partido de Plymouth com uma esquadra em direção à costa ocidental da América do Sul para aí saquear as colônias espanholas. Em setembro de 1578, depois de fortes temporais e outros contratempos durante a passagem do Estreito de Magalhães, chegou apenas com um barco ao Oceano Pacífico. Com este, fez Drake uma viagem de saque, ao longo das costas da América do Sul e Central, o que causou grande admiração. Drake regressou à Inglaterra em 1580, através do Arquipélago Índico, do Cabo da Boa Esperança e do Oceano Atlântico, com um carregamento rico em prata e especiarias.¹

Em 1598, partiram de Roterdã duas expedições com a missão de navegarem até o Arquipélago Índico, através do Estreito de Magalhães. Iam equipados não só para o comércio de especiarias na Ásia como para uma viagem de saque ao longo do Peru e do Chile. Aí, esperavam apoderar-se da prata espanhola. Sob o comando de Simon de Cordes e Jacques Mahu, a primeira expedição terminou numa catástrofe. Apenas uma das cinco embarcações que tinham partido, a chamada *Geloof* [Fé] regressou a Rotterdam, após ter passado um inverno rigoroso numa baía do Estreito de Magalhães. Jan Outghersz, o piloto de *Geloof*, com base naquilo que experienciou, elaborou uma descrição náutica com mapas parciais e com o perfil geológico da costa do Estreito de Magalhães. Durante quase todo o século XVIII, a sua descrição continuaria a ser a obra de referência sobre a navegação neste estreito.² A segunda expedição, composta por quatro embarcações, foi equipada pela Magelaensche Compagnie³ e ficou sob o comando de Olivier van Noort. No guia de instruções para esta viagem está explicitamente indicado que poderia vir-se a lutar contra os espanhóis e os portugueses na América do Sul e na Ásia. Por fim, em 1601, e apenas com um barco, Van Noort regressou ao porto de Rotterdam. Foi o único neerlandês que, apenas com um barco, deu a volta ao mundo.⁴ Na verdade, nenhuma das duas expedições tinha qualquer hipótese de infligir uma derrota que fosse aos espanhóis no Chile e no Peru. De igual modo, também não conseguiram fundar uma colônia com a ajuda dos índios aliados.

Foi preciso chegar a 1615 para que, de novo a partir de Rotterdam, se organizasse uma viagem para o Oceano Pacífico. Desta vez a iniciativa foi de Isaac le Maire, um ex-membro da direção da Companhia Unida das Índias Orientais (VOC), que, depois de um exacerbado conflito com os membros seus colegas, decidira organizar uma

¹ G.V. Scammell, *The First Imperial Age. European Overseas Expansion c.1400–1715* (London 1989), p. 234.

² F. Wieder (red.), *De Reis van Mahu en De Cordes door de Straat van Magalhães naar Zuid-Amerika en Japan, 1598–1600*, tweede deel (s-Gravenhage 1924), pp. 30–43.

³ Notas dos tradutores

Companhia que pretendia chegar à Índia através do Estreito do mesmo nome.

⁴ J.W. IJzerman, *De reis om de wereld door Olivier van Noort, 1598–1601*, twee delen (s-Gravenhage 1926).

stond particuliere kooplieden uit de Republiek vrij om via onbekende passages naar de Stille Oceaan te zeilen. In 1615 reedde de Australische Compagnie van Isaac le Maire de schepen *Eendracht* en *Hoorn* uit voor een reis naar onbekende gebieden in de Stille Oceaan. De leiders van de expeditie, Willem Cornelisz Schouten en Isaacs zoon Jacob le Maire, ontdekten op 25 januari 1616 een nieuwe doorgang naar de Stille Oceaan ten zuiden van Straat Magellaan die zij Straat le Maire noemden (kaart V). Enkele dagen later rondden zij als eerste Europeanen het zuidelijkste puntje van Zuid-Amerika dat naar de geboorteplaats van Schouten de naam Kaap Hoorn kreeg.⁴ Na de ronding van Zuid-Amerika werd langs de kust van Chili gevaren en vervolgens de oversteek naar Azië gemaakt. Daar werden Schouten en Le Maire door de VOC opgebracht en met een compagnievloot onder bevel van Joris van Spilbergen naar Europa gezonden.

Van Spilbergen had evenals Schouten en Le Maire de doorsteek van de Atlantische naar de Stille Oceaan gemaakt, maar dan via de reeds bekende Straat Magellaan. De bewindhebbers van de VOC hadden hem opdracht gegeven om aanvallen op de Spaanse koloniën in Zuid-Amerika uit te voeren en zoveel mogelijk buit te bemachtigen. In 1614 vertrok Joris van Spilbergen met een VOC-vloot van zes schepen, waarmee hij een stroomtocht langs Zuid- en Midden-Amerika uitvoerde alvorens de oversteek naar de Indonesische Archipel te maken. Naast aanvallen op Spaanse schepen had Van Spilbergen in Chili ook contact gemaakt met indianen, die als bondgenoten konden dienen.⁵ Na zijn terugkeer in de Republiek in 1617 hadden de bewindhebbers van de VOC het plan geopperd om een sterke oorlogsvloot naar de westkust van Spaans-Amerika uit te rusten. Dat idee werd niet meteen uitgevoerd, maar wel door stadhouder prins Maurits opgepakt.⁶ De prins stelde voor om een grote militaire expeditie naar Spaans-Amerika te ondernemen, alwaar de Nederlanders zich meester zouden moeten maken van de zilvermijnen van Potosí. Daarmee zou de Republiek twee vliegen in één klap kunnen slaan: zij zou zichzelf toegang verschaffen tot rijke hulpbronnen en tegelijkertijd de vijand beroven van zijn voor de financiering van de oorlog in Europa onontbeerlijke zilverinkomsten. Dat plan werd toen niet gerealiseerd, maar vormde wel de basis voor de latere uitreding van de zogeheten Nassausche Vloot. De belangrijkste opdracht voor Jacques l'Hermite, de bevelhebber van de Nassausche Vloot, was de verovering van zilverschepen die van Callao de Lima naar Acapulco, en van Acapulco naar Manilla

⁴ Het journaal van Schouten en Le Maire werd voor het eerst in 1618 uitgegeven. Zie voor een recente versie W.A. Engelbrecht en P.J. van Herwerden (red.), *De ontdekkingsreis van Jacob le Maire en Willem Cornelisz Schouten in de jaren 1615–1617*, 2 delen ('s-Gravenhage 1945).

⁵ P. van Dam, *Beschryvinge van de Oostindische Compagnie*, tweede boek, deel 1, uitgegeven door F.W. Stapel en C.W.Th. van Boetzelaer ('s-Gravenhage 1927), p. 802.

⁶ Joris van Spilbergen was in 1617 met een VOC-vloot van zijn wereldreis in de Republiek teruggekeerd. Zijn bevindingen op de westkust van Zuid-Amerika hadden de bewindhebbers op het idee gebracht dat de Compagnie de aldaar gelegen zilvermijnen op de Spanjaarden zou kunnen veroveren. B. Schmidt, 'Exotic Allies: The Dutch-Chilean Encounter and the (Failed) Conquest of America' in *Renaissance Quarterly* 52-2 (1999), pp. 452–454. Zie ook J.C.M. Warnsinck (red.), *De reis om de wereld van Joris van Spilbergen, 1614–1617* ('s-Gravenhage 1943); Van Dam, *Beschryvinge*, tweede boek deel 1, p. 802.

expedição para a desconhecida Zuidland [Terra australis incógnita] através do ponto mais meridional da América do Sul. [Com esta iniciativa] esperava lesar a Companhia. A VOC tinha recebido dos Estados-Gerais o direito de navegar para a Ásia através do Estreito de Magalhães; porém, aos comerciantes individuais da República era permitido navegar para o Oceano Pacífico, através de passagens desconhecidas. Em 1615, a Companhia Australiana de Isaac le Maire equipou os navios *Eendracht* e *Hoorn* para uma viagem às regiões desconhecidas no Oceano Pacífico. A 25 de janeiro de 1616, os comandantes da expedição, Willem Cornelisz Schouten e Jacob le Maire, filho de Isaac, descobriram uma nova passagem para o Oceano Pacífico, ao sul do Estreito de Magalhães, a que deram o nome de Estreito Le Maire (mapa V). Alguns dias mais tarde eles seriam os primeiros europeus a dobrar a ponta mais meridional da América do Sul que, de acordo com o local de nascimento de Schouten, recebeu o nome de Cabo Horn.⁵ Depois de dobrar a ponta mais meridional da América do Sul navegaram ao longo da costa do Chile e, seguidamente, fizeram a travessia em direção à Ásia. Aí, Schouten e Le Maire foram apanhados pela VOC e enviados para a Europa numa frota da companhia, comandada por Joris van Spilbergen.

À semelhança de Schouten e Le Maire, Van Spilbergen já tinha feito a travessia do Oceano Atlântico para o Pacífico, mas pelo já conhecido Estreito de Magalhães. Os membros da direção da VOC tinham-lhe dado ordem para atacar as colônias espanholas na América do Sul e para fazer tantos saques quanto fosse possível. Em 1614, Joris van Spilbergen partiu com uma frota da VOC composta por seis embarcações, com as quais realizou uma viagem de pilhagem ao longo da América do Sul e Central, antes de fazer a travessia para o Arquipélago Índico. Para além de ataques aos barcos espanhóis no Chile, Van Spilbergen também contactou com índios, que poderiam servir como aliados.⁶ Depois do seu regresso à República em 1617, os membros da direção da VOC planejaram aprontar uma potente frota de guerra [para enviar] para a costa ocidental da América Espanhola. Esta ideia não foi imediatamente posta em prática, porém, foi aproveitada pelo governador príncipe Maurício.⁷ O príncipe propôs que se arranjasse uma grande expedição militar para a Espanha Americana, onde os neerlandeses se apoderariam das minas de prata de Potosí. Deste modo, a República de uma cajadada matava dois coelhos: facilitava o seu próprio acesso a recursos valiosos e, simultaneamente, roubava ao inimigo

⁵ O diário de Schouten e Le Maire foi publicado pela primeira vez em 1618. Veja-se a versão recente de W.A. Engelbrecht e P.J. van Herwerden (red.), *De ontdekkingsreis van Jacob le Maire en Willem Cornelisz Schouten in de jaren 1615–1617*, 2 volumes (s-Gravenhage 1945).

⁶ P. van Dam, *Beschryvinge van de Oostindische Compagnie*, tweede boek, deel luitgegeven door F.W. Stapel en C.W.Th. van Boetzelaer (s-Gravenhage 1927), p. 802.

⁷ Em 1617, Joris van Spilbergen regressou à República da sua viagem à volta do mundo com uma frota da VOC. As suas descobertas na costa ocidental da América do Sul tinham levado os governantes a pensar que a Companhia poderia conquistar as minas de prata dos espanhóis aí existentes. B. Schmidt, 'Exotic Allies: The Dutch-Chilean Encounter and the (Failed) Conquest of America' in *Renaissance Quarterly* 52-2 (1999), pp. 452–454. Zie ook J.C.M. Warnsinck (red.), *De reis om de wereld van Joris van Spilbergen, 1614–1617* (s-Gravenhage 1943); Van Dam, *Beschryvinge*, tweede boek deel , p. 802.

voeren. Met zijn beperkte strijdmacht kon hij wel een bruggenhoofd op de kust vestigen, maar geen aanval op het ver landinwaarts gelegen Potosí uitvoeren. In de instructie die de Staten-Generaal l'Hermite hadden meegegeven, was duidelijk aangegeven dat hij alle mogelijke moeite moest doen om de indianen in Zuid-Amerika tot een bondgenootschap met de Nederlanders over te halen. Door de indianen verregaande vrijheden en een deel van het op de Spanjaarden te veroveren grondgebied te beloven zouden die, zo veronderstelden de Hoogmogende Heren, de kant van de Nederlanders kiezen.⁷ Maar in de praktijk liep alles anders. Er werd geen bondgenootschap met indianen gesloten en toen de vloot bij Arica in Noord-Chili arriveerde waren de zilverschepen al vertrokken. Tijdens de daarop volgende blokkade van de Peruaanse havenstad Callao de Lima werd een aantal Spaanse schepen geqaapt, maar dat leverde nauwelijks buit op. De expeditie van de Nassausche Vloot werd uiteindelijk een financieel debacle. Daar stond tegenover dat de Spanjaarden in Zuid-Amerika forse materiële schade hadden geleden. Maar belangrijker was het psychologische effect op de vijand. Nog voordat de vloot in de Republiek was teruggekeerd, waren er in Spanje al pamfletten over de Nederlandse aanval op Zuid-Amerika in omloop gebracht, die de vrees voor nieuwe aanvallen aanwakkerden.⁸ Niet ten onrechte naar spoedig zou blijken. De aanvallen die door de WIC op Spaanse doelen in de Cariben en op Portugese doelen in het Zuid-Atlantische gebied werden uitgevoerd, zijn daarvan het bewijs.

Na de mislukte tocht van de Nassausche Vloot verdween het idee voor aanvallen op Chili en Peru lange tijd naar de achtergrond. De Staten-Generaal en de VOC, die samen de expeditie hadden gefinancierd, hadden geen behoefte aan een nieuw debacle. Maar de herinnering aan de tocht die de verovering van Chili tot doel had verdween niet. Die werd levendig gehouden door de publicatie van het journaal van de Nassausche Vloot. In 1626 bracht de Amsterdamse uitgever Jacob Pietersz de eerste druk van het journaal op de markt, dat daarna diverse malen werd herdrukt.⁹ Pas toen de WIC een groot deel van Brazilië had veroverd en er onder Johan Maurits sprake was van rust en orde in de kolonie, werd de tijd rijp geacht voor een nieuwe aanval op Chili. Recife in Brazilië bleek een uitstekende uitvalsbasis te zijn voor overzeese militaire operaties tegen de Spanjaarden en de Portugezen. Gouverneur-generaal Johan Maurits van Nassau had dat bewezen met de succesvolle expedities naar Elmina in 1637 en Luanda en São Tomé in 1641. Beide keren was een compagnievloot uit Recife erin geslaagd om die plaatsen te veroveren.

⁷ Schmidt, 'Exotic allies', p. 453.

⁸ A. Doedens en H. Looijesteijn, *Op jacht naar Spaans zilver. Het scheepsjournaal van Willem van Brederode, kapitein der mariniers in de Nassause vloot (1623–1626)* (Hilversum 2008), pp. 11–14.

⁹ B. Schmidt, 'Exotic allies', p. 456.

o produto advindo da exploração das minas de prata e essencial para o financiamento da guerra na Europa. Esse plano não se realizou na altura, contudo, constituiu a base para o posterior equipamento da chamada Nassausche Vloot [Armada de Nassau]. A mais importante missão de Jacques l’Hermite, o comandante da Armada de Nassau foi a captura de barcos carregados de prata que seguiam de Callao de Lima para Acapulco e de Acapulco para Manila. Com a sua força de combate limitada [L’Hermite] podia construir uma cabeça de ponte na costa, porém, não podia levar a cabo qualquer ataque a Potosí, situada a grande distância no interior. Nas instruções que os Estados-Gerais tinham entregado a L’Hermite, estava explicitamente indicado que ele tinha de fazer todo o possível para levar os índios da América do Sul a celebrar uma aliança com os neerlandeses. Os Diretores Dezenove supuseram que, prometendo aos índios uma enorme liberdade e uma parte das terras roubadas aos espanhóis, eles escolheriam o partido neerlandês.⁸ Porém, na prática, as coisas correram de modo diferente. Não foi celebrada qualquer aliança com os índios e, quando a frota chegou a Árica, no norte do Chile, os barcos carregados de prata já tinham partido. Seguiu-se o bloqueio da cidade portuária peruana de Callao de Lima, durante o qual foi capturado certo número de barcos espanhóis, contudo, o saque não rendeu quase nada. A expedição da Armada de Nassau terminou num fracasso financeiro. Em contrapartida, os espanhóis da América do Sul sofreram grandes prejuízos materiais. Mas mais importante ainda foi o efeito psicológico no inimigo. Ainda antes de a frota ter regressado à República, já corriam em Espanha panfletos acerca do ataque neerlandês à América do Sul, os quais aumentaram o receio de novos ataques.⁹ E com razão, como em breve se verificou. Os ataques feitos pela WIC aos postos espanhóis, nas Caraíbas, e aos portugueses, na região do Atlântico Sul, são disso uma prova.

Após a viagem falhada da Armada de Nassau, o projeto de ataques ao Chile e ao Peru passou para um plano secundário. Os Estados-Gerais e a VOC, que tinham conjuntamente financiado a expedição, queriam evitar um novo fracasso. Todavia, a lembrança de uma viagem que almejava a conquista do Chile não se tinha dissipado. Tal ideia foi mantida viva através da publicação do diário da Armada de Nassau. Em 1626, o editor de Amsterdam Jacob Pietersz pôs no mercado a primeira impressão do diário, que, posteriormente, foi várias vezes reimpresso.¹⁰ Apenas quando a WIC já tinha conquistado uma grande parte do Brasil e, sob o governo de João Maurício, houve paz e ordem na colônia, é que se pensou que era boa altura para um novo ataque ao Chile. Recife no Brasil parecia ser uma excelente base para as operações militares ultramarinas contra os espanhóis e os portugueses. Esta circunstância já tinha sido comprovada pelo governador-geral João Maurício de Nassau quando das bem-sucedidas expedições em

⁸ Schmidt, ‘Exotic allies’, p. 453.

⁹ A. Doedens en H. Looijesteijn, *Op jacht naar Spaans zilver. Het scheepsjournaal van Willem van Brederode, kapitein der mariniers in de Nassause vloot (1623–1626)* (Hilversum 2008), pp. 11–14.

¹⁰ Schmidt, ‘Exotic allies’, p. 456.

Twee bevelhebbers

Voor een expeditie naar het betrekkelijk onbekende Chili waren ervaren bevelhebbers nodig.

In 1642 kozen de bewindhebbers van de WIC Hendrick Brouwer als admiraal van het eskader, waarmee een bruggenhoofd in Chili moest worden gevestigd. Brouwer was op het moment van zijn benoeming 60 of 61 jaar oud. Op het eerste gezicht lijkt het vreemd dat de bewindhebbers de leiding aan een man op leeftijd toevertrouwden. Maar Hendrick Brouwer had in een aantal opzichten een uitstekende staat van dienst, en was daardoor misschien wel één van de meest geschikte personen om zo'n riskante onderneming tot een goed einde te brengen. In 1606 had hij in de vloot van Paulus van Caerden aan boord van de *Banda* als secretaris van de scheepsraad zijn eerste reis naar Azië gemaakt. Kennelijk had hij tijdens die reis zoveel indruk gemaakt, dat de bewindhebbers van de VOC hem in 1610 benoemden tot commandant van een eskader naar Azië. Vóór vertrek kreeg Brouwer opdracht om te onderzoeken of er een snellere zeeweg naar Azië bestond. Vanaf Kaap de Goede Hoop zeilde hij niet zoals gebruikelijk in noordoostelijke richting naar Java, maar naar het zuiden waar hij nabij 40 graden zuiderbreedte naar het oosten afboog om tenslotte voor Australië in noordelijk richting naar Straat Soenda te koersen. Brouwer wist dankzij de gunstige westenwind die altijd in dat deel van de Indische Oceaan waait de reis binnen acht maanden te voltooien.¹⁰ De bewindhebbers stelden daarna de zogeheten 'Brouwersroute', die sneller en veiliger was dan de oude route, verplicht voor alle schepen die naar Azië voeren. Eenmaal in Azië aangekomen werd Hendrick Brouwer tot hoofd van de Japanse factorij in Hirado benoemd, vanwaar hij een hofreis naar Edo maakte. In 1615 keerde hij terug naar de Republiek en kreeg daar een bewindhebberzetel in de kamer Amsterdam. Die post behield Brouwer totdat hij in 1632 benoemd werd tot gouverneur-generaal van de VOC in Azië. (kaart 6). Bij zijn vertrek had hij bedongen dat hij na een ambtstermijn van drie jaar zijn plaats als bewindhebber weer zou mogen innemen. Brouwer kreeg van de Heren Zeventien, het beleidsbepalende college van de VOC in de Republiek, een zeer uitgebreide instructie mee over hoe hij in Azië moest handelen. Daarmee hoopten de bewindhebbers hun greep op het Aziatische deel van het bedrijf te versterken. In de praktijk echter trok Hendrick Brouwer zich weinig aan van hun richtlijnen. Na zijn aankomst in Batavia regeerde hij met harde hand. Personeel dat van corruptie werd verdacht of in zijn ogen van weinig nut was, werd ontslagen en naar patria teruggestuurd. Brouwer stond ook een sobere levensstijl voor en probeerde allerlei vormen van uiterlijk vertoon in Batavia in te dammen. Dat maakte hem niet alleen weinig geliefd in Batavia, maar leidde tevens tot een aanzwellende stroom klachten van compagniedienaren aan de Heren Zeventien. Ook ten aanzien van het naast Batavia gelegen sultanaat Bantam voerde hij een streng beleid dat tot oorlog leidde. De bewindhebbers in de Republiek raakten door zijn eigengereide optreden steeds gefrustreerder, maar zij beseften tevens dat

¹⁰ J.R. Bruijn, F.S. Gaastra en I Schöffner, *Dutch-Asiatic shipping in the 17th and 18th centuries*, deel 1 (The Hague 1987), p. 70.

1637 para Elmina e, em 1641, para Luanda e São Tomé. Das duas vezes uma frota da companhia, saída do Recife, tinha conseguido conquistar os referidos locais.

Dois comandantes

Para se fazer uma expedição para o Chile, ainda relativamente desconhecido, era necessário ter comandantes experientes.

Em 1642, os membros da direção da WIC escolheram para almirante da esquadra Hendrick Brouwer, que assistiria na construção da cabeça de ponte no Chile. Na altura da nomeação, Brouwer tinha 60 ou 61 anos. À primeira vista parece estranho que os membros da direção entregassem o comando a um homem com certa idade. Porém, Hendrick Brouwer tinha em alguns aspectos uma excelente folha de serviços e, talvez por isso mesmo, era uma das pessoas mais adequadas para levar a bom termo uma empresa tão arriscada. Em 1606, integrado na frota de Paulus van Caerden, tinha feito a sua primeira viagem para a Ásia a bordo do navio *Banda*, como secretário do conselho de bordo. É muito provável que durante a viagem tenha causado tamanha sensação que, em 1610, os membros da direção da VOC o nomearam comandante de uma esquadra para a Ásia. Antes da partida, Brouwer foi incumbido de procurar se havia um caminho marítimo mais rápido em direção à Ásia. A partir do Cabo da Boa Esperança navegou, não como era costume pelo nordeste em direção a Java, mas em direção ao sul, onde, perto dos 40 graus de latitude, virou para o oriente para finalmente, antes da Austrália, seguir a direção norte, rumo a Straat Soenda [Estreito de Sunda]. Brouwer conseguiu, graças ao vento de este que sopra sempre favoravelmente nesta parte do Oceano Índico, concluir a viagem no espaço de oito meses.¹¹ Mais tarde, os membros da direção tornaram a chamada “Rota de Brouwer”, que era mais rápida e mais segura, obrigatória para todos os barcos que navegassem para a Ásia. Uma vez chegado à Ásia, Hendrick Brouwer foi nomeado administrador da feitoria japonesa em Hirado, a partir da qual ele fez uma viagem para a corte de Edo. Em 1615, regressou à República e foi-lhe dado um lugar como membro da direção da câmara de Amsterdam. Brouwer manteve este posto até ser nomeado, em 1632, governador-geral da VOC na Ásia (mapa 6). À partida [Brouwer] tinha combinado que depois de um período de três anos retomaria o seu posto de membro da direção. Brouwer recebeu dos Senhores Dezesete, assembleia que determinava a governação da VOC na República, instruções muito detalhadas acerca do modo como tinha de atuar na Ásia. Deste modo os membros da direção esperavam reforçar a sua influência sobre a parcela asiática da empresa. Na prática, Hendrick Brouwer não ligou, efetivamente, muito às diretrizes daqueles. Após a sua chegada a Batávia governou com pulso firme. Pessoal que era suspeito de corrupção ou que, segundo ele, tinha pouca utilidade, era despedido e mandado regressar à pátria. Brouwer defendia igualmente um estilo de vida sóbrio e procurou limitar todas as formas de ostentação exterior. Esta forma de proceder não só o tornou pouco querido em Batávia como conduziu a uma crescente onda de

¹¹ J.R. Bruijn, F.S. Gaastra en I Schöffer, *Dutch-Asiatic shipping in the 17th and 18th centuries*, deel 1 (The Hague 1987), p. 70.

zij vanwege de grote afstand tussen de Republiek en Batavia weinig konden uitrichten.¹¹ Zij waren ongetwijfeld blij dat Brouwer op 1 januari 1636 zijn functie aan Antonio van Diemen overdroeg en naar de Republiek terugkeerde. Eenmaal terug in het vaderland ontdekte de gewezen gouverneur-generaal dat zijn vroegere collega-bewindhebbers er niets voor voelden om hem in zijn oude functie te herstellen. Brouwer was enerzijds een kundig man die meermalen had laten zien dat hij kordaat kon optreden, maar hij was anderzijds een eigenzinnige bestuurder die er niet voor terugdeinsde om instructies van bewindhebbers naast zich neer te leggen als hij dat verstandig achtte. Zo'n man wilden zij waarschijnlijk niet meer in hun midden hebben. De bewindhebbers van de WIC dachten daar ander over en hebben vooral naar zijn positieve kwaliteiten gekeken toen zij hem voor een bewindhebberpost in de kamer Amsterdam voordroegen. Toen de WIC het plan voor een expeditie naar Chili van Johan Maurits van Nassau had overgenomen en van de Staten-Generaal toestemming had gekregen voor de uitvoering daarvan, was Hendrick Brouwer de aangewezen man om de expeditie te leiden. Op 4 oktober 1642 werd hij door de Staten-Generaal als bevelhebber beëdigd en van een 'behoorlijke commissie ende instructie' voorzien.¹²

Elias Herckmans, de tweede in rang, was uit ander hout gesneden dan de leider van de expeditie. Brouwer was een kundige maar rechtlijnige man, terwijl Herckmans uitblonk in kunstzinnigheid en nieuwsgierigheid; geen eigenschappen die bij een rechtlijnig karakter horen. Hij was omstreeks 1596 in Amsterdam geboren. Na een gedegen zeevaartkundige opleiding trad hij in dienst van de firma De Vogelaer, waarvoor hij in zijn jonge jaren een aantal reizen naar Archangel maakte. Maar Herckmans was meer dan zeeman, hij had ook literaire aspiraties. Hij schreef gedichten, een toneelstuk en ander proza. In 1634 verscheen zijn belangrijkste werk getiteld *Der Zee-vaert Lof*, waarin hij de geschiedenis van de scheepvaart vanaf de ark van Noach tot aan de zeeslagen van de Republiek in zijn eigen tijd beschreef. Het werk was verlucht met een aantal etsen, waaronder één van de toen al beroemde schilder en graficus Rembrandt. Een jaar later publiceerde Herckmans zijn *Encomium Calvitti ofte Lof der kael-koppen*, een satirisch stuk over het dragen van pruiken, dat hij aan Constantijn Huygens opdroeg.¹³ Het jaar 1635 was voor hem niet alleen literair, maar ook maatschappelijk van belang. De Amsterdamse bewindhebbers van de WIC benoemden hem tot lid van de Politieke Raad in Brazilië. Herckmans vertrok kort na zijn benoeming naar de kolonie, waar hij op 23 december 1635 met het schip de *Hollandsche Tuijn* arriveerde. Een dag later werd hij in Recife als raadslid geïnstalleerd.¹⁴ Nederlands-Brazilië bevond zich op het

¹¹ M. Witteveen, *Antonio van Diemen. De opkomst van de VOC in Azië* (Amsterdam 2011), pp. 139–144.

¹² J.E. Heeres, 'De gouverneur-generaal Hendrik Brouwer' in *Oud-Holland* 25 (1907), pp. 233–234.

¹³ K. Portemann en M.B. Smits-Veldt, *Een nieuw vaderland voor de muzen. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1560–1700* (Amsterdam 2008), p. 342.

¹⁴ Nationaal Archief (NA), Archief Oude West-Indische Compagnie (OWIC) 68, Resoluties 23 en 24 december 1635.

protestos da parte dos servidores da companhia, protestos que foram transmitidos aos Senhores Dezessete. Em relação ao sultanato de Bantam, situado junto a Batávia, exerceu igualmente uma política de austeridade o que levou a uma guerra. Os membros da direção na República sentiam-se cada vez mais frustrados devido à sua teimosa atuação, porém, também compreendiam que eles, devido à grande distância entre a República e Batávia, pouco podiam gerir.¹² Indubitavelmente, ficaram satisfeitos por Brouwer, a 1 de janeiro de 1636, ter passado para Antonio van Diemen a sua função e ter regressado à República. Uma vez regressado à pátria o ex-governador geral descobriu que os membros da direção, seus antigos colegas, não estavam dispostos a recolocá-lo no seu antigo posto. Se, por um lado, Brouwer era um homem sábio que, por várias vezes, tinha mostrado que sabia agir de modo determinado, por outro lado era um governante obstinado, que não hesitava em ignorar as instruções dos seus superiores, caso considerasse isso acertado. É provável que os outros não desejassem ter entre eles um homem assim. Os membros da direção da WIC não pensavam deste modo e olharam, sobretudo, para as suas qualidades positivas quando o propuseram para um posto de diretor na câmara de Amsterdam. Quando a WIC adotou o plano de João Maurício de Nassau de enviar uma expedição para o Chile e recebeu a autorização dos Estados-Gerais para a pôr em prática, Hendrick Brouwer foi o homem indicado para a comandar. A 4 de outubro de 1642 foi nomeado comandante e provido de uma ‘comissão e instrução substanciais’.¹³

Elias Herckmans, o segundo na hierarquia, era de uma cepa diferente da do comandante da expedição. Brouwer era um homem sábio, mas inflexível, enquanto Herckmans se evidenciava em habilidade e curiosidade: características que não se coadunam com um caráter inflexível. Nascera por volta de 1596 em Amsterdam. Após uma formação náutica razoável, entrou ao serviço da firma De Vogelaer, para a qual, na sua juventude, fez uma série de viagens para Archangel. Mas Herckmans era mais do que um marinheiro, também tinha aspirações literárias. Escreveu poesia, uma peça de teatro e alguma prosa. Em 1634, apareceu a sua obra mais importante intitulada *Der Zee-vaert Lof*, [Elogio da viagem marítima] onde descreve a história da navegação desde a Arca de Noé até às batalhas navais da República no seu tempo. A obra estava decorada com uma série de gravuras a água-forte, entre as quais uma do já então famoso pintor e gravador Rembrandt. Um ano mais tarde, Herckmans publicou o seu *Encomium Calvitti ofte lof der kael-koppen* [Elogio aos calvos], uma peça satírica sobre o uso da peruca, que ele dedicou a Constantijn Huygens.¹⁴ O ano de 1635 foi-lhe propício não só literariamente mas também socialmente. Os membros da direção da WIC de Amsterdã nomearam-no membro do Conselho Político no Brasil. Pouco tempo depois da sua nomeação, Herckmans partiu para a colônia, onde chegou a 23 de dezembro de

¹² M. Witteveen, *Antonio van Diemen. De opkomst van de VOC in Azië* (Amsterdam 2011), pp. 139–144.

¹³ J.E. Heeres, ‘De gouverneur-generaal Hendrik Brouwer’ in *Oud-Holland* 25 (1907), pp. 233–234.

¹⁴ K. Portemann en M.B. Smits-Veldt, *Een nieuw vaderland voor de muzen. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1560–1700* (Amsterdam 2008), p. 342.

moment van zijn aankomst op een keerpunt. Na een jarenlange schijnbaar hopeloze strijd tegen Portugese guerrilla's begon de Compagnie in Brazilië eindelijk terrein te winnen. Herckmans nam onder kolonel Sigismund von Schoppe deel aan de strijd tegen de Portugezen. Zijn bestuurlijke talenten moeten al snel door zijn collega's in de Politieke Raad zijn opgevallen, want reeds op 20 september 1636 benoemden zij hem tot gouverneur van de provincies Itamaracá, Goiana, Paraíba en Rio Grande.¹⁵ Herckmans, die zeer waarschijnlijk Portugees sprak, wist in die functie de achting van Portugese kolonisten te verwerven en het gebied dat aan hem was toevertrouwd te pacificeren.¹⁶ De meeste faam verwierf hij echter als organisator en uitvoerder van een expeditie naar de binnenlanden van Paraíba in het najaar van 1641. Van die tocht maakte Herckmans een uitgebreid verslag onder de titel 'Generale beschrijvinge vande Capitanie Paraíba', dat een schat aan gegevens over het landschap, de gebruiken van de indiaanse bevolking en de fauna en flora van het gebied bevat.¹⁷ Het verslag wordt als één van de belangrijkste documenten van de Nederlanders in Brazilië beschouwd. In 1647 zou Caspar Barlaeus een samenvatting van het rapport en een kaart van de route van de expeditie in zijn *Rerum per octennium* opnemen. Na zijn terugkeer uit het binnenland kreeg Elias Herckmans van gouverneur Johan Maurits verlof om naar de Republiek te reizen, waar hij een aantal persoonlijke zaken wilde regelen. Hij bleef in dienst van de WIC en zou na zijn terugkeer in Brazilië zijn plaats in de Politieke Raad weer innemen.¹⁸ Herckmans vertrok in de zomer van 1642 naar de Republiek waar hij ongetwijfeld met de bewindhebbers van de Compagnie overleg heeft gepleegd over de op handen zijnde expeditie naar Chili. Zij benoemden hem tot vice-admiraal onder Brouwer waarmee hij eind 1642 de oversteek naar Recife zou maken.

De voorbereidingen

De socioloog P.J. Bouman stelt in zijn biografie over Johan Maurits van Nassau dat Hendrick Brouwer de geestelijke vader is geweest van de expeditie naar Chili. Hij zou de bewindhebbers van de WIC het plan hebben voorgelegd dat de Compagnie de heerschappij moest 'verschaffen over het goud- en zilverrijke Chili, de Spaansche kolonie aan de westkust van Zuid-Amerika'.¹⁹ De bewindhebbers zouden zich door Brouwer hebben laten overtuigen en hem de middelen hebben verschaft om de expeditie uit te voeren. Waarop Bouman zijn bewering baseerde, is onbekend en bovendien onjuist. Niet Hendrick Brouwer maar Johan Maurits heeft in Brazilië de aanzet tot de expeditie gegeven. Hij deed in een brief van 22 augustus 1641 aan de bewindhebbers in de Republiek het voorstel om vanuit Recife een oorlogsvloot naar Chili uit te rusten. Dat zou volgens

¹⁵ Ibidem, Resolutie 20 september 1636.

¹⁶ J.A. Worp, 'Elias Herckmans' in *Oud Holland* 11 (1893), pp. 171–172.

¹⁷ E. Herckmans, 'Generale beschrijvinge vande Capitanie Paraíba' in *Bijdragen en mededeelingen van het Historisch Genootschap*, deel 2 (1879), pp. 318–367.

¹⁸ NA, OWIC 69, Resolutie 3 juni 1642.

¹⁹ P.J. Bouman, *Johan Maurits van Nassau de Braziliaan* (Utrecht 1947), p. 76.

1635, no navio *Hollandsche Tuijn* [Jardim Neerlandês]. Um dia mais tarde tomou posse como membro do Conselho no Recife.¹⁵ Quando da sua chegada, o Brasil neerlandês encontrava-se num ponto de viragem. Depois de uma luta de anos, aparentemente desesperada, contra a guerrilha portuguesa a Companhia começou a ganhar terreno no Brasil. Sob as ordens de Sigismund von Schoppe, Herckmans tomou parte na luta contra os portugueses. Os seus talentos de governação rapidamente foram notados pelos seus colegas no Conselho Político, porque, logo a 20 de setembro de 1636, estes nomearam-no governador das províncias Itamaracá, Goiana, Paraíba e Rio Grande.¹⁶ Herckmans, que muito provavelmente falava português, conseguiu nessa sua função, receber a estima dos colonos portugueses e pacificar a região que lhe fora confiada.¹⁷ A maior fama ganhou-a, efetivamente, como organizador e chefe de uma expedição para o interior da Paraíba no outono de 1641. Herckmans fez um relatório detalhado sobre esta viagem com o título ‘Descrição geral da capitania Paraíba’, que contém grande riqueza de dados sobre a terra, os usos da população índia e sobre a fauna e flora da região.¹⁸ O relatório é considerado como um dos documentos mais importantes dos neerlandeses no Brasil. Em 1647, Caspar Barleus terá incluído no seu *Rerum per octennium* um resumo do relatório e um mapa com a rota feita pela expedição. Após o seu regresso do interior, o governador João Maurício deu uma licença a Elias Herckmans para ir para a República, onde este queria resolver uma série de assuntos pessoais. Herckmans continuou ao serviço da WIC e deveria, depois do seu regresso ao Brasil, retomar o seu lugar no Conselho da República.¹⁹ Herckmans partiu no verão de 1642 para a República, onde certamente se reuniu com os representantes da Companhia acerca da já programada expedição para o Chile. Aqueles o nomearam vice-almirante sob o comando de Brouwer com quem ele, nos finais de 1642, faria a já programada travessia para o Recife.

As preparações

O sociólogo P.J. Bouman afirma na sua biografia de João Maurício de Nassau que Hendrick Brouwer foi o pai espiritual da expedição para o Chile. Este teria apresentado aos membros diretores da WIC o plano segundo o qual a Companhia viria a dominar o Chile, a colônia espanhola na costa ocidental da América do Sul, que era rica em prata e ouro.²⁰ Os membros diretores ter-se-ão deixado convencer por Brouwer e ter-lhe-ão dado os meios para levar a cabo a expedição. A base da afirmação de Bouman é desconhecida e, além disso, a afirmação está errada. Não foi Hendrick Brouwer, mas João Maurício

¹⁵ Nationaal Archief (NA), Archief Oude West-Indische Compagnie (OWIC) 68, Resoluties 23 en 24 december 1635.

¹⁶ Ibidem, Resolutie 20 september 1636.

¹⁷ J.A. Worp, ‘Elias Herckmans’ in *Oud Holland* 11 (1893), pp. 171–172.

¹⁸ E. Herckmans, ‘Generale beschrijvinge van de Capitantie Paraíba’ in *Bijdragen en mededeelingen van het Historisch Genootschap*, deel 2 (1879), pp. 318–367.

¹⁹ NA, OWIC 69, Resolutie 3 juni 1642.

²⁰ P.J. Bouman, *Johan Maurits van Nassau de Braziliaan* (Utrecht 1947), p. 76.

hem geen grote investeringen vergen en in het zomerseizoen op het zuidelijk halfrond eenvoudig te realiseren zijn, aangezien de wind dan altijd uit het noordoosten waait 'die de schepen lichtelick om de suyt nae de Strate van Magellan en Le Maire kunnen brengen'. Johan Maurits ging er vanuit dat de Nederlanders een bondgenootschap met de indianen in Zuid-Chili konden sluiten en samen met hen de Spanjaarden uit het gebied zouden verdrijven. Zuid-Chili zou bovendien een uitstekende uitvalsbasis zijn voor aanvallen op de Spaanse schepen, die zilver vanuit Peru naar Panama brachten, en op de zilveraljoenen die vanuit Acapulco op Manilla voeren.²⁰ Sinds Johan Maurits Nederlands-Brazilië bestuurde, was niet alleen het grondgebied van de kolonie uitgebreid, maar waren ook Elmina, delen van Angola en São Tomé in bezit van de Compagnie gekomen. Met Zuid-Chili erbij zou de WIC een waar imperium bezitten waaraan de gouverneur graag leiding wilde geven.

De bewindhebbers namen het plan van de gouverneur over en startten in 1642 met de voorbereidingen voor de expeditie. Brouwer en Herckmans werden als bevelhebbers aangesteld, zeelieden werden geworven en schepen klaargemaakt. Voor het welslagen van de operatie was betrouwbare nautische en geografische informatie nodig, maar waar haalden de bewindhebbers die vandaan? Het gebied dat doorkruist moest worden, was gedeeltelijk onbekend vaarwater. Bovendien beschikte de Republiek niet of nauwelijks over zeelieden die kennis hadden van de doorsteek van de Atlantische naar de Stille Oceaan. De eerste Nederlandse reizen rond Zuid-Amerika hadden wel wat aan informatie opgeleverd. Dat waren bijvoorbeeld de zeekaarten en kustprofielen van Straat Magellaan uit 1600 van de eerdergenoemde Jan Outghersz, maar ook een kaartje van Chiloë van de stuurman Mees Sandersz van de *Trouw*, een schip uit de vloot van Mahu en De Cordes, en verschillende gedrukte journalen.²¹ Daarnaast werden kaarten van Chili meegegeven van Samuel Blommaert en Johannes de Laet, beide bewindhebber van de WIC met een grote kennis van land- en zeekaarten, en van een Portugees genaamd Joan Teixeira die in 1641 een kaart van het zeegebied bij Chiloë had vervaardigd.²²

Hendrik Brouwer kreeg voor de overtocht naar Recife de beschikking over de compagnieschepen *Amsterdam*, *Eendracht* en *Abrahams Offerhande*. Na zijn aankomst in Brazilië zou het eskader door Johan Maurits met extra schepen en troepen worden versterkt. De schepen vertrokken op 6 november 1642 met een konvooi van de rede van Texel naar Het Kanaal. Vandaar zeilden zij door de Golf van Biskaje en langs de kust van het Iberisch schiereiland zuidwaarts naar de Kaap Verdische Eilanden, om vervolgens ter hoogte van de evenaar de oversteek naar Recife te maken. Na een voorspoedige reis arriveerde het eskader op 22 december op de rede van Recife. Brouwer overhandigde na aankomst een missive van de bewindhebbers aan Johan Maurits met daarin de opdracht

²⁰ NA, OWIC 56, Johan Maurits en Raden aan Heren Negentien, 22 augustus 1641.

²¹ NA, OWIC 44, Journaal expeditie naar Chili, 1 mei 1643. F.C. Wieder (red.), *De reis van Mahu en De Cordes door de Straat van Magalhães naar Zuid-Amerika en Japan 1598–1600*, eerste deel ('s-Gravenhage 1923), p. 52.

²² NA, OWIC 44, Journaal expeditie naar Chili, 1 mei 1643.

quem no Brasil incentivou a expedição. Numa carta de 22 de agosto de 1641, dirigida aos representantes na República, fez a proposta para, a partir do Recife, se aprontar uma frota de guerra a enviar para o Chile. Isto, segundo ele, não exigiria um grande investimento e no verão, no hemisfério sul, seria fácil de realizar, visto que, nessa época, o vento sopra sempre de nordeste ‘o qual pode levar os barcos facilmente, para o Estreito de Magalhães e de Le Maire’. João Maurício partiu do princípio de que os neerlandeses poderiam estabelecer uma aliança com os índios do sul do Chile e, conjuntamente, podiam expulsar da região os espanhóis. O sul do Chile seria, sobretudo, uma excelente base para atacar os barcos espanhóis, que levavam a prata do Peru para o Panamá e os galeões carregados de prata que, a partir de Acapulco, seguiam para Manila.²¹ Desde que João Maurício governava o Brasil neerlandês não foi só a colônia que aumentou o seu território, mas Elmina, partes de Angola e São Tomé passaram a pertencer à Companhia. Acrescentando o sul do Chile a WIC possuiria um verdadeiro império que o governador gostaria de administrar.

Os membros da direção aceitaram o plano do governador e, em 1642, começaram a preparar a expedição. Brouwer e Herckmans foram contratados como comandantes, recrutaram-se marinheiros e equiparam-se barcos. Para o bom êxito da operação era necessária informação náutica e geográfica de confiança, mas onde é que os membros da direção a iriam buscar? A região que tinha de ser atravessada era de águas parcialmente desconhecidas. Além do mais, a República não dispunha de marinheiros que soubessem como fazer a travessia do Oceano Atlântico para o Pacífico. As primeiras viagens neerlandesas a dobrar a ponta meridional da América do Sul tinham proporcionado alguma informação. Eram, por exemplo, os mapas náuticos e os mapas com o recorte da costa referentes ao Estreito de Magalhães de 1600 do já citado Jan Outghez, mas também um mapa pequeno do Chiloé do piloto Mees Sandersz do *Trouw* [Lealdade], um navio da esquadra de Mahu e de De Cordes, e vários diários impressos.²² Além disso, foram-lhes entregues mapas do Chile de Samuel Blommaert e Johannes de Laet, dois diretores da WIC com grande conhecimento de mapas terrestres e náuticos, e de um português chamado João Teixeira que, em 1641, fez um mapa da região marítima junto a Chiloé.²³

Para fazer a viagem para o Recife, a Companhia pôs à disposição de Hendrik Brouwer os barcos *Amsterdam*, *Eendracht* e *Abrahams Offerhande* [*Amsterdam*, *Harmonia* e *Dádiva de Abraão*]. Após a chegada de Brouwer ao Brasil, a esquadra seria reforçada por João Maurício com mais barcos e soldados. Os barcos partiram a 6 de novembro de 1642 saindo do embarcadouro de Texel em direção ao Canal. Daí navegaram pelo Golfo da Biscaia e ao longo da costa da Península Ibérica, rumo ao sul e Ilhas de Cabo Verde, para depois, por altura do equador, fazerem a travessia em direção ao Recife.

²¹ NA, OWIC 56, Johan Maurits en Raden aan Heren Negentien, 22 augustus 1641.

²² NA, OWIC 44, Journaal expeditie naar Chili, 1 mei 1643. F.C. Wieder (red.), *De reis van Mahu en De Cordes door de Straat van Magalhães naar Zuid-Amerika en Japan 1598–1600*, eerste deel (s-Gravenhage 1923), p. 52.

²³ NA, OWIC 44, Journaal expeditie naar Chili, 1 mei 1643.

om het eskader van de admiraal te versterken voor een aanval op Chili.²³ In drie weken tijd werd een enigszins gewijzigd eskader samengesteld, dat bestond uit de oorlogsbodems *Amsterdam*, *Vlissingen* en *Eendracht*, het bevoorradingschip *Orangienboom* en het jacht *Dolphijn* dat tot taak had verkenningstochten uit te voeren. De schepen werden van extra geschut voorzien en voor een tocht van vijftien maanden bevoorrad. Van andere compagnieschepen en uit het garnizoen te Recife werden extra manschappen aan het eskader toegevoegd. Bij vertrek bevonden zich uiteindelijk 323 zeelieden en 333 soldaten aan boord, tezamen een strijdmacht van 656 manschappen.²⁴

Het verloop van de expeditie naar Chili (route zie kaart 17)

Op 15 januari 1643 zond Hendrick Brouwer een laatste afscheidsgroet aan Johan Maurits. Diezelfde dag vertrokken hij en zijn vice-admiraal Elias Herckmans met hun schepen naar het zuiden.²⁵ Nadat veertig kilometer ten zuiden van Recife Cabo de Santo Agostinho was gerond, werd een zuid zuidwestelijke koers aangehouden richting Vuurland. Tot daar verliep de tocht probleemloos door bekend zeegebied. Na ruim anderhalve maand werd in het westen Cabo Virgenes waargenomen, de noordelijke kaap die de toegang markeert tot Straat Magellaan. Brouwer passeerde de zeestraat, hij had zijn zinnen namelijk gezet op een passage van de zuidelijker gelegen Straat Le Maire, om van daaruit via Kaap Hoorn naar Chili te zeilen (kaart 8). Op 18 maart ankerden de schepen van zijn eskader in de Valentijnsbaai aan de westkant van Straat Le Maire. Willem Schouten en Jacob le Maire hadden tijdens hun ontdekkingsreis naar de Stille Oceaan in 1616 ook beschutting in de baai gezocht en die in hun journaal beschreven. Zij noemden de oostkant van de door hen ontdekte zeestraat Statenland in de veronderstelling dat het onderdeel was van een grote landmassa die zich in zuidoostelijke richting uitstrekte. Maar Brouwer ontdekte dat het een eiland was dat via de zuidoostelijke zijde eveneens toegang gaf tot het zeegebied richting Kaap Hoorn. Een dag na aankomst in de Valentijnsbaai kreeg schipper Barend Hendricz van de *Dolphijn* opdracht om een verkenningstocht rondom het Staten Eiland uit te voeren en vooral uit te kijken naar beschutte ankerplaatsen. De schipper kreeg enkele varkentjes mee die hij op het eiland moest uitzetten. De dieren, die redelijk goed tegen het koude klimaat bestand waren, zouden zich daar kunnen voortplanten en zo als voedsel kunnen dienen voor de bemanning van Nederlandse schepen die na Brouwer het eiland zouden aandoen. Als de expeditie zou slagen en er in Chili een bruggenhoofd werd gevestigd, zouden in de toekomst veel Nederlandse schepen deze zeeroute nemen. De onbekende tekenaar die de eerste kaart van het Stateneiland heeft gemaakt, noemde de zuidoost punt van het eiland Brouwers Kaap en de nieuwe passage ten zuiden daarvan

²³ NA, OWIC 76, Secrete notulen Hoge Regering, 25 december 1642.

²⁴ NA, OWIC 44, Journaal expeditie naar Chili, 23 december 1642–15 januari 1643.

²⁵ Ibidem, 15 januari 1643.

Depois de uma viagem propícia, a esquadra chegou a 22 de dezembro ao ancoradouro do Recife. Brouwer, após a sua chegada, entregou uma missiva dos membros da direção a João Maurício contendo a ordem de reforçar a esquadra do almirante tendo em vista um ataque ao Chile.²⁴ No espaço de três semanas, formou-se uma esquadra um tanto modificada de que faziam parte os barcos de guerra *Amsterdam*, *Vlissingen* e *Eendracht*, o barco de mantimentos *Orangienboom* [Laranjeira] e o veleiro *Dolphijn* [golfinho], que tinha como missão realizar as viagens de reconhecimento. Os navios foram apetrechados com proteção extra e providos de mantimentos para uma viagem de quinze meses. Retirou-se de outros barcos da Companhia e da guarnição no Recife tripulação extra que foi acrescentada à esquadra. Por fim, à partida, havia 323 marinheiros e 333 soldados a bordo, uma força de, no total, 656 tripulantes.²⁵

O desenrolar da expedição para o Chile (via mapa 17)

A 15 de janeiro de 1643 Hendrick Brouwer enviou uma última carta de despedida a João Maurício. Nesse mesmo dia, ele e o seu vice-almirante, Elías Herckmans, partiram com seus barcos rumo ao sul.²⁶ Após o Cabo de Santo Agostinho ter sido dobrado, a quarenta quilômetros ao sul do Recife, seguiram uma rota sudoeste em direção à Terra do Fogo. Até aí a viagem decorreu sem problemas numa zona marítima conhecida. Passado mais de mês e meio avistaram a oeste o Cabo Vírgenes [Cabo das Virgens], o cabo setentrional que indica a passagem para o Estreito de Magalhães. Brouwer passou o estreito, desejando navegar por uma passagem do Estreito Le Maire situada mais ao sul, para a partir daí, através do Cabo Horn, cursar para o Chile (mapa 8). A 18 de março ancoraram os barcos da esquadra na Bahia Valentim, na costa oriental do Estreito Le Maire. Willem Schouten e Jacob Le Maire tinham durante a sua viagem de descobrimento para o Oceano Pacífico em 1616 procurado abrigo na baía e tinham descrito esta no seu diário. Denominaram Statenland [Ilha dos Estados] o lado oriental do estreito que descobriram pensando que esta parte era uma imensa massa de terra que se estendia em direção sudoeste. Brouwer, porém, descobriu que se tratava de uma ilha que, através do lado sudoeste, dava entrada para a parte do oceano que levava a Cabo Horn. Um dia depois da chegada à Bahia Valentim, o capitão Barend Hendricsz do *Dolphijn* foi incumbido de fazer uma viagem de reconhecimento em volta da Ilha dos Estados e, sobretudo, de procurar locais de ancoragem abrigados. O capitão recebeu alguns leitões que deveria soltar na ilha. Os animais, que agüentavam bastante bem um clima frio, deveriam aí reproduzir-se e, deste modo, poderiam servir de alimento às tripulações de barcos neerlandeses que, depois de Brouwer, aportassem à ilha. Se a expedição fosse bem sucedida e se se construísse no Chile uma cabeça de ponte, no futuro muitos barcos neerlandeses seguiriam esta rota. O desenhador desconhecido, que fez o primeiro mapa da Ilha dos Estados, denominou

²⁴ NA, OWIC 76, Secrete notulen Hoge Regering, 25 december 1642.

²⁵ NA, OWIC 44, Journaal expeditie naar Chili, 23 december 1642–15 januari 1643.

²⁶ Ibidem, 15 januari 1643.

Brouwers Golf. Het was gebruikelijk dat leiders van ontdekkingsreizen hun naam aan nieuw ontdekte gebieden gaven, maar die van Brouwer zou geen stand houden.²⁶

Op drie april voer het eskader op 61 graden, 45 minuten zuiderbreedte, het meest zuidelijke punt dat tot dan toe door schepen was bereikt (kaart XVII). Vervolgens werd in noordwestelijke richting gezeild in de hoop dat Kaap Hoorn kon worden waargenomen, maar het eskader voer daarvoor te ver naar het westen. Pas op 30 april werd weer land gezien. De schepen bevonden zich op dat moment aan de noordzijde van het eiland Chiloë. Alleen het bevoorradingschip *Orangienboom* ontbrak; dat schip was tijdens de ronding van Zuid-Amerika tijdens stormachtig weer van het eskader afgedwaald. Maanden later zou de *Orangienboom* bij Chiloë aankomen, maar toen waren de andere schepen al naar het noordelijker gelegen Valdivia vertrokken. De scheepsraad besloot daarop naar Brazilië terug te keren. De *Orangienboom* arriveerde eind november te Recife zonder een wezenlijke bijdrage aan de expeditie te hebben geleverd.²⁷

Bij aankomst te Chiloë zochten de schepen beschutting in de Schapenbaai aan de noordzijde van het eiland. De naam van die baai stond op een kaartje uit 1600 van Antony Anthonisz waarover Brouwer beschikte. Anthonisz was in 1600 als schipper van de *Trouw* — een van de schepen van het eskader van Mahu en De Cordes — in de omgeving van de baai op zoek gegaan naar voedsel voor zijn bemanning en ontdekte toen veel schapen in het gebied.²⁸ Een naam voor de baai was daarna snel bedacht. Vlak voor de aankomst in de Schapenbaai was het eskader in zwaar weer terecht gekomen, waarin de *Vlissingen* grote schade had opgelopen. De bemanning had de masten moeten kappen om het schip te behouden. Snel doorvaren naar de uiteindelijke bestemming Valdivia was daardoor uitgesloten; eerst moest de *Vlissingen* gerepareerd worden, een karwei dat enkele weken in beslag zou nemen. Tijdens het reparatieproces voerden de *Eendracht* en de *Dolphijn* verkenningstochten uit in de wateren ten oosten van Chiloë (kaart 12). Een gevangen genomen indiaan was bereid om als gids op te treden nadat de Nederlanders hem duidelijk hadden gemaakt dat zij een bondgenootschap met de Araucaner indianen wilden sluiten. Samen met hen zouden zij tegen de Spanjaarden strijden, die de indianen als slaven behandelden. Op 25 mei werd de ten noorden van Chiloë gelegen plaats Carelmapu verwoest. De plaats, die de Spanjaarden overhaast hadden verlaten, bestond uit 26 huizen en een versterking van palissaden. Begin juni arriveerden de *Eendracht* en de *Dolphijn* bij Castro, waar een groep soldaten aan land werd gezet om de plaats vanaf de landzijde te naderen. De Nederlanders wilden Castro (kaart 14) brandschatten, maar toen bleek dat de bewoners zich in het achterland hadden teruggetrokken, werd ook deze plaats verwoest.²⁹ Daarna keerden de schepen terug naar de Schapenbaai om van daaruit

²⁶ NA, OWIC 44, Kaart van Straat le Maire en het Stateneiland, 1643.

²⁷ NA, OWIC 58, J. van Rasenberg aan Heren Negentien, 11 januari 1644. W. van Rooij, *Het jacht Dolphijn van Hoorn. Verkenner in de vloot van Hendrick Brouwer 1643* (Hoorn 2007), p. 90.

²⁸ Wieder, *De reis van Mahu en De Cordes*, eerste deel, 265-299; Van Rooij, *Het jacht Dolphijn van Hoorn*, 43. Het kaartje van Anthonisz waarover Brouwer beschikte, is verloren gegaan.

²⁹ NA, OWIC 44, Journaal expeditie naar Chili, 3-8 juni 1643.

a ponta sudoeste da ilha Cabo Brouwer e a nova passagem a sul Golfo Brouwer. Era costume os comandantes das viagens de descobrimento darem o seu nome às regiões descobertas, contudo, o nome que foi dado por Brouwer não perdurou.²⁷

A três de abril, a esquadra seguiu até 61 graus e 45 minutos de latitude sul, o ponto mais meridional que até então fora alcançado por um barco (mapa XVII). Depois navegaram na direção nordeste na esperança de que o Cabo Horn pudesse ser avistado, porém, a esquadra desviou-se demais para o oriente. Só a 30 de abril se tornou a ver terra. Os barcos encontravam-se nesse momento no lado norte da ilha Chiloé. Faltava apenas o barco com mantimentos *Orangienboom*; este barco tinha-se perdido da esquadra durante o dobrar da ponta meridional da América do Sul e durante um temporal. Meses mais tarde o *Orangieboom* aportaria a Chiloé, porém, nessa altura já os outros barcos tinham partido para Valdivia, situada mais a norte. O conselho de guerra decidiu por isso regressar ao Brasil. O *Orangienboom* aportou em fins de novembro no Recife sem ter prestado serviços significativos a esta expedição.²⁸

À chegada a Chiloé as embarcações procuraram abrigar-se na Schapenbaai [Baía das Ovelhas] na parte norte da ilha. O nome da baía figurava num pequeno mapa de 1600 de Antony Anthonisz que Brouwer possuía. Em 1600, Anthonisz enquanto capitão do barco *Trouw* [Confiança]—uma das embarcações da esquadra de Mahu e de De Cordes—esteve nas imediações da baía procurando alimento para a sua tripulação e deparou-se então com muitas ovelhas na região.²⁹ Este fato deu de imediato um nome à baía. Um pouco antes da chegada à Schapenbaai, a esquadra foi apanhada por mau tempo, tendo o barco *Vlissingen* sofrido grandes danos. A tripulação foi obrigada a cortar os mastros para salvar o barco. Por esta razão com rapidez, não foi possível continuar para o destino final tendo Valdivia sido posta de parte; primeiramente *Vlissingen* tinha de ser reparado, uma tarefa que levou algumas semanas. Durante a reparação os barcos *Eendracht* e *Dolphijn* realizaram viagens de reconhecimento nas águas a oriente de Chiloé (mapa 12). Um índio aprisionado prontificou-se a servir de guia depois de os neerlandeses lhe terem devidamente explicado que queriam fazer uma aliança com os índios Araucanos. Em conjunto, lutariam contra os espanhóis, que tratavam os índios como escravos. A 25 de maio, o lugar Carelmapu situado a norte de Chiloé foi destruído. O lugar, que os espanhóis tinham abandonado à pressa, era constituído por 26 casas e por uma fortificação feita com paliçadas. No início de junho o *Eendracht* e o *Dolphijn* aportaram na cidade Castro, onde um grupo de soldados fora colocado para se poder chegar a esse local pelo interior. Os neerlandeses queriam saquear Castro, mas quando se verificou que os habitantes se tinham retirado para o interior, também destruíram este local.³⁰ Depois

²⁷ NA, OWIC 44, Kaart van Straat le Maire en het Stateneiland, 1643.

²⁸ NA, OWIC 58, J. van Rasenberg aan Heren Negentien, 11 januari 1644. W. van Rooij, *Het jacht Dolphijn van Hoorn. Verkenner in de vloot van Hendrick Brouwer 1643* (Hoorn 2007), p. 90.

²⁹ Wieder, *De reis van Mahu en De Cordes*, eerste deel, 265-299; Van Rooij, *Het jacht Dolphijn van Hoorn*, 43. O pequeno mapa de Anthonisz, que Brouwer possuía, perdeu-se.

³⁰ NA, OWIC 44, Journaal expeditie naar Chili, 3–8 juni 1643.

naar Valdivia, het hoofddoel van de expeditie, te vertrekken. Slecht weer en de laatste reparaties aan de *Vlissingen* hielden het eskader echter tot eind augustus op. Hendrick Brouwer heeft dat vertrek niet meer meegemaakt, hij was begin juni ziek geworden en stierf op 7 augustus aan boord van de *Amsterdam*. Hij kreeg geen zeemansgraf maar werd op zijn uitdrukkelijk verzoek later te Valdivia begraven. Tijdens het gedwongen oponthoud aan de noordzijde van Chiloë meldden zich steeds meer indianen om vanuit Valdivia tegen de Spanjaarden ten strijde te trekken. Bij het vertrek op 21 augustus bevonden zich 470 Araucanen aan boord van de schepen.

De toegang tot Valdivia via een kronkelige zee-arm (kaart 15) vereiste van de bemanning de nodige stuurmanskunst, maar na vier dagen manoeuvreren konden de schepen op 28 augustus eindelijk voor de stad het anker laten vallen. De naam stad is overigens een te groot woord voor wat de Nederlanders bij aankomst aantroffen. Valdivia (kaart 16) was in 1599 tijdens een opstand van Araucanen tegen de Spanjaarden goeddeels verwoest.³⁰ Na die opstand hadden de Spanjaarden de geruïneerde stad verlaten, waarna de natuur de rest van het sloopwerk had verricht. Bij aankomst werden de Nederlanders verwelkomd door een grote groep indianen die in de nabijheid van Valdivia woonden. Op 3 september sprak Elias Herckmans, die na de dood van Hendrick Brouwer de leiding van de expeditie had overgenomen, een groep van circa 1200 indianen toe. Hoe hij dat deed is niet bekend, maar dat zal ongetwijfeld met gebaren en in gebrekkig Spaans zijn gebeurd. Herckmans wist de indianen tot een bondgenootschap over te halen. Toen hij echter over de levering van goud uit naburige mijnen begon, namen de leiders van de Araucanen een afwijzende houding aan. De belangrijkste reden voor de opstand tegen de Spaanse kolonisten was de gedwongen levering van edelmetalen geweest, die de indiaanse bevolking in een staat van slavernij had gebracht.³¹ Waarschijnlijk vreesden de Araucanen voor een nieuwe onderdrukking, maar nu van de Nederlanders. Herckmans begreep de gevoeligheid van het onderwerp en liet de kwestie voorlopig rusten. Hij had de indianen hard nodig om tegen de Spanjaarden ten strijde te trekken. Tot half oktober werd gewerkt aan de bouw van een fort en het weer bewoonbaar maken van Valdivia. De indianen hadden beloofd om voor het benodigde voedsel te zorgen. Die leverden de Nederlanders echter voortdurend te weinig voedsel, ondanks herhaaldelijke verzoeken van Herckmans daarvoor aan de hoofden van de Araucanen. Weldra bleek dat voedselschaarste niet het enige probleem was. Op 12 oktober wisten de indiaanse hoofden te melden dat er een Spaanse strijdmacht van circa tweeduizend man met dertien schepen op weg was naar Valdivia. Tot overmaat van ramp was ook nog een groep soldaten gedeserteerd. Zij waren van plan om zich bij de Spanjaarden aan te sluiten. Een inderhaast geformeerde achtervolgingsgroep slaagde erin de deserteurs te achterhalen, waarvan er vijf gefusilleerd

³⁰ H. den Heijer en B. Teensma, *Nederlands-Brazilië in kaart. Nederlanders in het Atlantisch gebied 1600–1650* (Zutphen 2011), pp. 169–171.

³¹ Het journaal van de expeditie eindigt bij de dood van Hendrick Brouwer op 7 augustus 1643. Gegevens over het verblijf te Valdivia en de terugreis naar Recife zijn te vinden in diverse verslagen in NA, OWIC 44. Zie voor een samenvatting van de terugtocht Van Rooij, *Het jacht Dolphijn van Hoorn*.

os barcos regressaram à Schapenbaai para daí seguir para Valdivia, o destino principal da expedição. O mau tempo e as últimas reparações no *Vlissingen* detiveram, efetivamente, a esquadra até fins de agosto. Hendrick Brouwer já não participou da partida, em princípios de junho adoeceu e a 7 de agosto faleceu a bordo do navio *Amsterdam*. Não foi sepultado como marinheiro mas, por vontade expressa, foi mais tarde sepultado em Valdivia. Durante a paragem forçada na parte norte de Chiloé vinham cada vez mais índios, para a partir de Valdivia se associarem na luta contra os espanhóis. À partida, a 21 de agosto, encontravam-se 470 Araucanos a bordo dos navios.

A entrada para Valdivia através de um sinuoso braço de mar (mapa 15) exigia a necessária perícia da tripulação, mas a 28 de agosto, após quatro dias de manobras, os navios puderam finalmente fundear em frente da cidade. O nome da cidade é, de resto, uma palavra grande demais em comparação com aquilo que os neerlandeses encontraram à chegada. Valdivia (mapa 16) foi em grande parte destruída em 1599 durante uma revolta dos Araucanos contra os espanhóis.³¹ Depois dessa revolta os espanhóis tinham abandonado a cidade destruída, tendo-se a natureza encarregado de destruir o resto. À chegada, os neerlandeses receberam as boas vindas de um grupo de índios, que viviam nas imediações de Valdivia. A 3 de setembro Elias Herckmans, que depois da morte de Hendrick Brouwer tomou o comando da expedição, falou para um grupo de cerca de 1200 índios. Como o fez não se sabe, mas sem dúvida que deve ter sido com gestos e num espanhol incorreto. Herckmans soube como levar os índios a fazer uma aliança. No entanto, quando ele começou a falar sobre a entrega de ouro das minas próximas os chefes dos Araucanos adotaram uma atitude de desaprovação. O motivo mais importante para a revolta contra os colonos espanhóis tinha sido serem obrigados a entregar metais preciosos, o que tinha levado a população índia a um estado de escravidão.³² É provável que os Araucanos temessem nova repressão, agora da parte dos neerlandeses. Herckmans compreendeu a delicadeza deste assunto e deixou que, provisoriamente, a questão serenasse. Ele precisava muito dos índios para iniciar uma luta contra os espanhóis. Até meados de outubro trabalharam na construção de um forte e procuraram reconstruir Valdivia de modo a poder ser de novo habitável. Os índios tinham prometido cuidar dos mantimentos necessários. Porém, continuamente entregavam aos neerlandeses poucos mantimentos, apesar dos repetidos pedidos de Herckmans aos chefes dos Araucanos. Em breve se verificou que a escassez de alimentos não era o único problema. A 12 de outubro os chefes índios conseguiram informar que ia a caminho de Valdivia uma força armada de cerca de dois mil homens com treze embarcações. Para cúmulo da desgraça, um grupo de soldados tinha desertado. Estes planejavam juntar-se aos espanhóis. Um grupo formado à pressa para os capturar, conseguiu recuperá-los, tendo cinco sido fuzilados e seis sofrido

³¹ H. den Heijer en B. Teensma, *Nederlands-Brazilië in kaart. Nederlanders in het Atlantisch gebied 1600–1650* Zutphen 2011), pp. 169–171.

³² O diário da expedição termina com a morte de Hendrick Brouwer a 7 de agosto de 1643. Informações sobre a estadia em Valdivia e a viagem de regresso ao Recife encontram-se em vários relatórios inseridos em NA, OWIC 44. Para um resumo da viagem de regresso veja-se Van Rooij, *Het jacht Dolphijn van Hoorn*.

werden en zes minder zware straffen kregen opgelegd. De situatie werd uiteindelijk zo penibel dat Herckmans na overleg met zijn officieren besloot om Valdivia op te geven en naar Brazilië terug te keren. Dat was een opmerkelijk besluit aangezien Herckmans op 26 september de *Amsterdam* met Ellert Chrispijnsen als bevelhebber naar Recife had gezonden om hulptroepen te halen.³² Toen had hij kennelijk nog voldoende vertrouwen in het welslagen van de operatie.

Op 28 oktober vertrok het eskader van de rede van Valdivia. De leiders van de Araucanen hadden voor het vertrek nog geprobeerd om Herckmans op andere gedachten te brengen. Zij beloofden hem de voedselaanvoer te zullen verbeteren, maar dat mocht niet meer baten. Op de terugreis werd de route ten oosten van het door Brouwer ontdekte Stateneiland genomen. Het jacht *Dolphijn* werd door Herckmans vooruit gezonden om in Recife de onverwachte terugtocht uit Valdivia aan Johan Maurits en de Hoge Regering te melden. Eind december 1643 arriveerde Herckmans daar zelf met de *Eendracht*. Bij zijn aankomst constateerde hij dat de verloren gewaande *Orangienboom*, de *Amsterdam* en het jacht *Dolphijn* al op de rede voor anker lagen. Herckmans bracht verslag uit van de expeditie aan de gouverneur en de andere leden van de Hoge Regering en werd kort daarna ziek. Hij overleed na een kort ziekbed op 8 januari 1644 en werd een dag later in Recife begraven. Een dag na zijn begrafenis arriveerde het laatste schip van zijn eskader, de *Vlissingen*, te Recife.³³ Daarmee was een einde gekomen aan een weinig gelukkige expeditie naar Chili.

Nederlandse tochten naar Chili na de expeditie van Brouwer.

De expeditie van Brouwer en Herckmans was door een voor Nederlanders vrijwel onbekend zeegebied gegaan. Vijfmaal eerder hadden Nederlandse schepen een tocht door Straat Magellaan of Straat Le Maire gemaakt. Brouwer ontdekte echter dat het Statenland in werkelijkheid een eiland was, en voegde zo een derde mogelijkheid om van de Atlantische naar de Stille Oceaan te zeilen toe aan de twee reeds bekende. Francis Drake had in 1578 op basis van een sterke westelijke zeestroming al vermoed dat er zo'n zuidelijke passage moest zijn, maar had die toen niet ontdekt. Hendrick Brouwer deed dat wel. Hij gaf de door hem ontdekte zeestraat de naam Brouwers Golf, maar die is helaas in vergetelheid geraakt. Geheel ten onrechte is die zeestraat tussen Zuid-Amerika en Antarctica door latere kaartenmakers Drake Passage genoemd. De meeste Nederlandse expedities vóór Brouwer hadden weinig gedetailleerde informatie over het zuiden van Chili opgeleverd. Dat was bij Brouwer en Herckmans niet het geval. Voor de

³² NA, OWIC 44, Rapport E. Chrispijnsen aan Hoge Raad, 26 november 1643. Na zijn terugkeer in Recife stelde Chrispijnsen voor om een vloot van tien oorlogsbodems en drie jachten met een troepenmacht van achthonderd soldaten naar Valdivia te zenden.

³³ NA, OWIC 59, Johan Maurits en Hoge Raden aan Heren Negentien, 28 december; OWIC 70, Resolutie 9 januari 1643. De eerste brief moet geantidateerd zijn aangezien Elias Herckmans anderhalve week na de datum van de brief overleed.

um castigo menos pesado. Por fim, a situação tornou-se tão penosa que Herckmans, depois de consultar os seus oficiais, decidiu desistir de Valdivia e regressar ao Brasil. Uma decisão estranha, visto que, a 26 de setembro, Herckmans tinha enviado ao Recife o *Amsterdam* comandado por Ellert Chrispijnsen para pedir ajuda militar.³³ Parece que na altura ele ainda acreditava bastante no bom êxito da operação.

A 28 de outubro a esquadra partiu do ancoradouro de Valdivia. Antes da partida os chefes dos Araucanos ainda procuraram que Herckmans mudasse de ideias. Prometeram melhorar a entrega de mantimentos, porém, sem resultado. Na viagem de regresso tomaram a rota a oriente da Ilha dos Estados, descoberta por Brouwer. Herckmans enviou o veleiro *Dolphijn* à frente para, no Recife, informar João Maurício e o Alto Governo acerca da inesperada viagem de regresso de Valdivia. Em fins de dezembro de 1643 chegou o próprio Herckmans no *Eendracht*. À sua chegada constatou que o *Orangienboom*, que se dizia perdido, o *Amsterdam* e o veleiro *Dolphijn* já se encontravam fundeados no ancoradouro. Herckmans entregou um relatório da expedição ao governador e aos outros membros do Alto Governo e, pouco tempo depois, adoeceu. Após um curto período acamado, faleceu a 8 de janeiro de 1644 e um dia mais tarde foi sepultado no Recife. Um dia após o seu enterro, chegou ao Recife o último navio da sua esquadra, o *Vlissingen*.³⁴ A pouco afortunada expedição para o Chile chegou ao fim.

Viagens neerlandesas para o Chile depois da expedição de Brouwer

A expedição de Brouwer e Herckmans ocorreu numa zona marítima bastante desconhecida dos neerlandeses. Anteriormente e já por cinco vezes, os barcos neerlandeses tinham feito uma viagem através do Estreito de Magalhães ou do Estreito Le Maire. Brouwer descobriu efetivamente que a Statenland era na realidade uma ilha e, deste modo, juntou às duas já existentes possibilidades de navegar do Oceano Atlântico para o Oceano Pacífico uma terceira. Em 1578, Francis Drake, baseando-se numa forte corrente marítima de oriente, já supusera que deveria existir uma passagem meridional, porém, na altura não a descobriu. Isto foi realmente realizado por Brouwer. Deu o nome de Brouwers Golf [Golfo de Brouwer] ao golfo por ele descoberto, porém, infelizmente este caiu no esquecimento. Cartógrafos posteriores, de um modo totalmente injusto, denominaram o passagem entre a América do Sul e a Antártica Drake Passage [Passagem de Drake]. A maior parte das expedições neerlandesas antes de Brouwer forneceu pouca informação detalhada sobre o sul do Chile. O mesmo não aconteceu com Brouwer e com Herckmans. Com o fim de estabelecer a comunicação entre as embarcações e de fazer

³³ NA, OWIC 44, Rapport E. Chrispijnsen aan Hoge Raad, 26 november 1643. Após o seu regresso ao Recife, Chrispijnsen propôs enviar para Valdivia uma esquadra de dez barcos de guerra e três veleiros e uma força armada de oitocentos soldados.

³⁴ NA, OWIC 59, Johan Maurits en Hoge Raden aan Heren Negentien, 28 december; OWIC 70, Resolutie 9 januari 1643. A primeira carta tem de ser antedatada, uma vez que Elias Herckmans faleceu semana e meia depois da carta.

communicatie tussen de schepen en het verzamelen van hydrografische gegevens was het jacht *Dolphijn* aan het eskader toegevoegd.³⁴ Door zijn geringe diepgang kon het jacht dicht onder de kust komen om dieptes te loden en het kustgebied zo nauwkeurig mogelijk in kaart te brengen. In het archief van de Eerste WIC bevinden zich de verslagen en andere stukken van deze expeditie, waaronder enkele door Elias Herckmans vervaardigde detailkaarten van het noordelijk deel van het eiland Chiloé en de vaarwegen die toegang geven tot de stad Valdivia.³⁵ Een manuscriptatlas van de Braziliaanse kust die zich in het Nationaal Archief in Den Haag bevindt, bevat twee interessante kaarten van Chili. Een kopie van één van die kaarten bevindt zich in de collectie van de Universiteit van Utrecht (kaart 13). Die kaarten zijn gebaseerd op de opnemingen van het jacht *Dolphijn* en de schetsen van Elias Herckmans. De hydrografische en geografische gegevens die tijdens de expeditie werden verzameld, werden later verwerkt in kaarten van de Amsterdams firma Van Keulen (kaarten X, XI, XV). Tot aan het eind van de achttiende eeuw was de door Elias Herckmans vervaardigde kaart van Chiloë de meest nauwkeurigste van het gebied.³⁶

De WIC heeft na 1643 geen pogingen meer ondernomen om Chili te veroveren. Enkele maanden na de terugkeer van het eskader te Recife vertrok Johan Maurits naar de Republiek. Na zijn vertrek brak er een opstand onder Portugese planters uit die op termijn tot de ondergang van Nederlands-Brazilië zou leiden. De Compagnie was door de vele militaire operaties die zij had uitgevoerd in grote financiële problemen geraakt en had geen geld meer om in de verdediging van de kolonie te investeren. Vanuit de Republiek was ook weinig animo om Nederlands-Brazilië te redden, waardoor de kolonie uiteindelijk in januari 1654 werd opgegeven. Twintig jaar na het verlies van de kolonie diende Arent Jansz Roggeveen bij de Staten-Generaal een verzoek in voor een expeditie naar de Stille Oceaan. Hij hoopte daar het onbekende Zuidland te ontdekken. Roggeveen kreeg toestemming, maar wist onvoldoende kapitaal bijeen te brengen om zijn plan te realiseren. Zijn plan verdween in een lade en kwam daar pas uit tevoorschijn toen zijn zoon Jacob het in 1720 nieuw leven inblies. Die wist de bewindhebbers van de WIC voor een expeditie naar de Stille Oceaan te interesseren. De Compagnie had kort voor Jacobs voorstel haar kapitaal dankzij een voordelige aandelenemissie fors weten te verhogen, en voelde wel voor een riskante maar mogelijk lucratieve investering. Begin augustus 1721 vertrok Jacob Roggeveen met drie schepen naar de zuidelijke Atlantische Oceaan waar de route van Hendrick Brouwer werd gevolgd. Roggeveen voer langs de kust van Chili en passeerde op 14 februari 1722 Valdivia waar Hendrick Brouwer bijna tachtig jaar eerder

³⁴ Van Rooij, *Het jacht Dolphijn van Hoorn*, pp. 5–6.

³⁵ NA, OWIC 44, Stukken betreffende de expeditie naar Chili onder leiding van Hendrick Brouwer. Zie ook B. Brommer en H. den Heijer, *Grote atlas van de West-Indische Compagnie / Comprehensive Atlas of the Dutch West India Company; Deel I: De Oude WIC, 1621–1674 / Volume I: The Old WIC, 1621–1674* (Voorburg 2011), pp. 320–327.

³⁶ K. Zandvliet, 'Johan Maurits and the cartography of Dutch Brazil, the South-West-passage and Chile' in E. van den Boogaart (ed.), *Johan Maurits van Nassau-Siegen 1604–1679. A Humanist Prince in Europe and Brazil* (The Hague 1979), pp. 517–518.

a recolha de dados hidrográficos foi integrado na esquadra o veleiro *Dolphijn*.³⁵ Devido ao seu pequeno calado, o veleiro podia aproximar-se muito da costa para sondar e ter a possibilidade de cartografar a região costeira, de modo tão preciso quanto possível. No arquivo da Primeira WIC encontram-se os relatórios e outros documentos relativos a esta expedição, entre os quais figuram alguns mapas detalhados da parte setentrional da ilha Chiloé e rotas marítimas, que dão acesso à cidade Valdivia, da autoria de Elias Herckmans.³⁶ Um atlas manuscrito da costa brasileira, que se encontra no Arquivo Nacional em Haia, inclui dois interessantes mapas do Chile. Uma cópia de um destes mapas integra a coleção da Universidade de Utrecht. Os mapas estão baseados nas recolhas do veleiro *Dolphijn* e nos desenhos de Elias Herckmans. Os dados hidrográficos e geográficos que foram coligidos durante a expedição foram mais tarde cartografados pela firma Van Keulen de Amsterdam (mapas X, XI, XV). Até aos finais do século XVIII, o mapa da região mais preciso foi o mapa do Chile, elaborado por Elias Herckmans.³⁷

Após 1643, a WIC não fez qualquer tentativa para reconquistar o Chile. Alguns meses depois do regresso da esquadra ao Recife, João Maurício partiu para a República. Depois da sua partida rebentou uma revolta entre os portugueses das plantações o que, por fim, irá levar à queda do Brasil neerlandês. A Companhia, devido às muitas operações militares que tinha realizado, caíra em grandes problemas financeiros e já não tinha mais dinheiro para investir na defesa da colônia. Da parte da República também havia pouco entusiasmo para salvar o Brasil neerlandês, pelo que, por fim, em Janeiro de 1654, a colônia foi abandonada. Vinte anos depois da perda da colônia, Arent Jansz Roggeveen entregou aos Estados-Gerais um pedido para realizar uma expedição para o Oceano Pacífico. Esperava aí encontrar a desconhecida Zuidland [Terra australis incognita]. Roggeveen obteve o consentimento, mas não conseguiu juntar capital suficiente para realizar o seu plano, o qual desapareceu no fundo de uma gaveta e só de lá saiu quando, em 1720, o seu filho Jacob lhe incutiou nova vida. Este conseguiu despertar o interesse dos membros da direção da WIC para uma expedição para o Oceano Pacífico. Pouco tempo antes da proposta de Jacob, a Companhia, graças a uma vantajosa emissão de ações, tinha conseguido aumentar bastante o seu capital e estava receptiva a um investimento arriscado, mas possivelmente vantajoso. Nos princípios de agosto de 1721, Jacob Roggeveen partiu com três navios para o Oceano Atlântico Sul, onde seguiu a rota de Hendrick Brouwer. Roggeveen navegou ao longo da costa do Chile e, a 14 de fevereiro, passou Valdivia, onde cerca de oitenta anos antes Hendrick Brouwer fora sepultado.³⁸ Daí rumou para

³⁵ Van Rooij, *Het jacht Dolphijn van Hoorn*, pp. 5–6.

³⁶ NA, OWIC 44, Documentos referentes à expedição para o Chile sob o comando de Hendrick Brouwer. Veja-se também B. Brommer en H. den Heijer, *Grote atlas van de West-Indische Compagnie / Comprehensive Atlas of the Dutch West India Company; Deel I: De Oude WIC, 1621–1674 / Volume I: The Old WIC, 1621–1674* (Voorburg 2011), pp. 320–327.

³⁷ K. Zandvliet, 'Johan Maurits and the cartography of Dutch Brazil, the South-West-passage and Chile' in E. van den Boogaart (ed.), *Johan Maurits van Nassau-Siegen 1604–1679. A Humanist Prince in Europe and Brazil* (The Hague 1979), pp. 517–518.

³⁸ F.E. baron Mulert (red.), *De reis van Mr. Jacob Roggeveen ter ontdekking van het Zuidland (1721–*

begraven was.³⁷ Vandaar zette hij koers naar het westen en ontdekte het Paaseiland en de Samoa archipel. Uiteindelijk werden de schepen door de VOC in Batavia opgebracht. Na Roggeveen werden nog twee Nederlandse expedities naar de westkust van Zuid-Amerika gezonden. In 1724 reedde de Middelburgse Commercie Compagnie (MCC) drie schepen uit voor een handelstocht naar Chili en Peru. De fregatten *Don Louis*, *Don Carlos* en het bevoorradingschip *Patache el Mercurio* vertrokken van de rede van Vlissingen om daar nooit meer terug te keren. De *Don Carlos* en de *Patache el Mercurio* slaagden er niet in om Zuid-Amerika te ronden en keerden terug. Zij deden Rio de Janeiro aan en werden daar door de autoriteiten in beslag genomen. Alleen de bemanning van de *Don Louis* wist Kaap Hoorn te ronden en de Stille Oceaan te bereiken, maar zij betaalde daar een hoge prijs voor. Na een reeks stormen, zeer veel doden en muiterij werd het schip door de Spanjaarden veroverd en in januari 1726 te Callao de Lima opgebracht. Slechts enkele bemanningsleden keerden bijna anderhalf jaar later terug in Middelburg.³⁸ In hetzelfde jaar dat de MCC-expeditie vertrok, reedde ook een Amsterdamse firma twee schepen uit naar de westkust van Zuid-Amerika. De *Sint Louis* en de *Sint Franciscus* slaagden er beide in Kaap Hoorn te ronden, maar daarna ging het contact tussen de schepen verloren. Van de *Sint Franciscus* is nooit meer iets vernomen, terwijl de *Sint Louis* door Spaanse schepen werd veroverd en net als de *Don Louis* in Callao de Lima opgebracht.³⁹

De Nederlandse expedities naar de kusten van Chili en Peru in de vroegmoderne tijd zijn bijna allemaal mislukt. Tijdens twee expedities werden nieuwe passages naar de Stille Oceaan ontdekt. Tegenover deze ontdekkingen en interessante geografische gegevens stond een groot verlies aan mensenlevens, schepen en kapitaal. Na de drie expedities in de achttiende eeuw zijn er bijna een eeuw lang geen Nederlandse schepen meer via Zuid-Amerika naar de Stille Oceaan uitgereed. Pas tijdens de opkomst van de grote zeilvaart in de negentiende eeuw ontstond onder reders opnieuw belangstelling voor de vaart op Chili en Peru. Het eerste Nederlandse schip dat in 1823 Kaap Hoorn rondde, was de *Harmonie* onder bevel van kapitein H. Janssen de Bloom.⁴⁰ Of de bemanning van dat schip zich realiseerde dat zij bij Valdivia een voormalige Nederlandse bezitting passeerden is niet bekend.

³⁷ F.E. baron Mulert (red.), *De reis van Mr. Jacob Roggeveen ter ontdekking van het Zuidland (1721–1722)* (s-Gravenhage 1911), p. 297.

³⁸ C. Reinders Folmer-van Prooijen, *Van goederenhandel naar slavenhandel. De Middelburgse Commercie Compagnie 1720–1755* (Middelburg 2000), pp. 76–80.

³⁹ Over de reis van de *Sint Franciscus* en de *Sint Louis* is weinig bekend. De schaarse gegevens daarover zijn te vinden in R. Paesie, *Voor zilver en Zeeuws belang. De rampzalige expeditie van de Middelburgse Commercie Compagnie 1724–1725*. Het boek verschijnt in het najaar van 2012 als deel 111 van de Linschoten-Vereeniging bij de Walburg Pers in Zutphen.

⁴⁰ H. Hazeloff Roelfzema, *Reizen rond Kaap Hoorn onder Nederlandse vlag vanaf de ontdekking in 1616 tot het einde van de Nederlandse grote zeilvaart in 1911* (Hoorn 2010), pp. 24–27.

o ocidente e descobriu a Ilha da Páscoa e o Arquipélago de Samoa. Por fim os navios foram levados para Batávia pela VOC. Depois de Roggeveen ainda se fizeram mais duas expedições neerlandesas para a América do Sul. Em 1724, a Companhia Comercial de Middelburg (MCC) equipou três navios para uma viagem de cunho comercial para o Chile e Peru. As fragatas *Don Louis*, *Don Carlos* e o navio de mantimentos *Patache el Mercurio* partiram do ancoradouro de Vlissingen para aí não mais voltar. A *Don Carlos* e o *Patache el Mercurio* não conseguiram circundar a América do Sul e regressaram. Chegaram ao Rio de Janeiro e aí foram capturadas pelas autoridades. Apenas a tripulação do *Don Louis* conseguiu dobrar o Cabo Horn e alcançar o Oceano Pacífico, porém, para isso pagaram um preço bem alto. Depois de uma série de tempestades, de muitos mortos e motins o navio foi roubado pelos espanhóis e, em janeiro de 1726, levado para Callao de Lima. Apenas alguns membros da tripulação é que regressaram a Middelburgo quase ano e meio mais tarde.³⁹ No mesmo ano em que a expedição da MCC partiu, uma firma de Amsterdã equipou e enviou dois navios para a costa ocidental da América do Sul. O *Sint Louis* [São Luís] e o *Sint Franciscus* [São Francisco] conseguiram dobrar o Cabo Horn, mas depois se perdeu o contacto entre eles. Do *Sint Franciscus* nunca mais se ouviu falar, enquanto o *Sint Louis* foi capturado por barcos espanhóis e, como aconteceu com o *Don Louis*, levado para Callao de Lima.⁴⁰

As expedições neerlandesas para as costas do Chile e do Peru no início da época moderna foram quase todas mal sucedidas. Durante duas expedições descobriram-se novas passagens para o Oceano Pacífico. Contrapondo-se a estas descobertas e interessantes dados geográficos estava uma enorme perda de vidas humanas, de barcos e de capital. Após três expedições no século XVIII e durante quase mais de um século não rumou mais nenhum barco neerlandês para o Oceano Pacífico através da América do Sul. Só durante o século dezanove, quando do aparecimento da navegação à vela, é que, entre os armadores, surgiu de novo interesse pela navegação para o Chile e o Peru. O primeiro barco neerlandês que, em 1823, dobrou Cabo Horn foi o *Harmonie*, sob o comando do capitão H. Janssen de Bloom.⁴¹ Desconhece-se se a tripulação do navio ao passar por Valdivia se deu conta de que esta, outrora, foi uma possessão neerlandesa.

1722) (s-Gravenhage 1911), p. 297.

³⁹ C. Reinders Folmer-van Prooijen, *Van goederenhandel naar slavenhandel. De Middelburgse Commercie Compagnie 1720-1755* (Middelburg 2000), pp. 76–80.

⁴⁰ Acerca da viagem do *Sint Franciscus* e do *Sint Louis* pouco se sabe. Os poucos dados que existem sobre eles encontram-se em R. Paesie, *Voor zilver en Zeeuws belang. De rampzalige expeditie van de Middelburgse Commercie Compagnie 1724–1725*. O livro aparece no outono de 2012 como parte III da Linschoten-Vereeniging, na Editora Walburg Pers em Zutphen.

⁴¹ H. Hazeloff Roelfzema, *Reizen rond Kaap Hoorn onder Nederlandse vlag vanaf de ontdekking in 1616 tot het einde van de Nederlandse grote zeilvaart in 1911* (Hoorn 2010), pp. 24–27.

FILIPS III EN DE NEDERLANDSE DREIGING IN BRAZILIË: ANGST WERELDWIJD, KONINKLIJKE STRATEGIE EN LOKALE ANTWOORDEN¹

José Manuel Santos Pérez

Die ochtend in augustus schrokken de inwoners van Salvador wakker. In de Allerheiligenbaai waren zeven grote oorlogsschepen verschenen met de onmiskenbare driekleur van de Republiek. En hun bedoelingen waren niet goed. De elf karvelen en de twee hulken die in de haven voor anker lagen, kwamen onmiddellijk in actie. Toen het eb was, verzamelden de lokale strijdkrachten zich en slaagden erin stand te houden tegen de soldaten die inmiddels aan land de aanval hadden ingezet. De verdediging van de Portugese soldaten was te sterk voor de Nederlanders, die zich moesten terugtrekken, maar niet zonder eerst twee nabijgelegen molens en enkele karvelen in de haven in brand te hebben gestoken.

De passage doet sterk denken aan wat er in juni 1624 gebeurde in Salvador de Bahia. De gebeurtenissen vonden echter twintig jaar eerder plaats, op 21 augustus 1604. Het was een aanval van de vloot die door de Nederlandse Staten-Generaal was gestuurd, onder bevel van Paulus van Caerde. Getuigen die in oktober van datzelfde jaar in Lissabon aankwamen, brachten van de gebeurtenissen verslag uit aan de Staatsraad, die zich erg verontrust toonde door de aanval, maar vooral door het bericht van dezelfde bron dat de Nederlandse schepen na de aanval op Salvador koers hadden gezet naar de Cariben. De leden van de Raad adviseerden de koning (Filips III van Spanje, II van Portugal) “opstandige” hulken de toegang tot het grondgebied van de Spaanse Monarchie (inclusief Portugees Amerika) te verbieden. De Spaanse Monarchie leed onder de buitenlandse aanwezigheid door “*gebrek aan natuurlijke schepen*” en Portugal moest ervoor zorgen dat er nieuwe schepen gebouwd werden om deze te vervangen. De hertog van het Infantado,

¹ Met dank Alírio Cardoso voor het corrigeren van het Portugees en aan Rubén Álvarez voor zijn hulp bij het localiseren van enkele gebruikte teksten.

FILIPPE III E A AMEAÇA NEERLANDESA NO BRASIL: MEDOS GLOBAIS, ESTRATÉGIA REAL E RESPOSTAS LOCAIS¹

José Manuel Santos Pérez

Os moradores de Salvador acordaram sobressaltados aquela manhã de agosto. Na Bahia de Todos os Santos apareceram sete grandes navios de guerra, com a inconfundível bandeira tricolor da República Neerlandesa. Não chegavam com boas intenções. Imediatamente apreenderam as onze caravelas e duas urcas que estavam ancoradas no porto. As forças locais se reuniram na “baixa” e conseguiram resistir ao ataque dos soldados que já iniciavam o assalto em terra. Ante a cerrada defesa dos soldados portugueses, os neerlandeses recuaram, não sem antes queimar dois engenhos próximos e algumas das caravelas do porto.

A cena lembra muito o que aconteceu em Salvador de Bahia em junho de 1624, mas ocorreu 20 anos antes, no dia 21 de agosto de 1604. Era um ataque da frota enviada pelos Estados Gerais neerlandeses sob o comando de Paulus van Caerde. O acontecimento foi narrado por testemunhas que chegaram a Lisboa em outubro do mesmo ano e logo enviaram um informe para o Conselho de Estado que se mostrou muito preocupado pelo ataque, mas fundamentalmente, pela informação que chegava da mesma fonte, segundo a qual os navios neerlandeses, depois do ataque contra Salvador, teriam navegado para o Caribe. Os membros do Conselho recomendaram ao Rei (Filipe III de Espanha, II de Portugal), proibir a entrada das urcas “rebeldes” nos territórios da Monarquia Hispânica (incluída a América Portuguesa), que sofria com a presença estrangeira pela “falta de navios naturais”, sendo necessário que Portugal se esforçasse em construir barcos para substituí-los. O duque do Infantado, consciente das dificuldades dos portugueses, sugeria que se fretassem navios biscainhos, “começando assim o remédio”.²

Segundo as informações que chegavam da Inglaterra, os “rebeldes” neerlandeses, temerosos com o fim do apoio inglês, após a assinatura do Tratado de Paz de 1604,

¹ Agradeço a Alírio Cardoso pela revisão do português e a Rubén Álvarez pela ajuda para localização de alguns dos textos utilizados.

² “Carta del Consejo de Estado al Rey”, sem data, *Archivo General de Simancas (AGS), Estado, 842*.

zich bewust van de moeilijkheden van de Portugezen, stelde voor schepen te huren uit Biskaje om zo “een begin te maken met de oplossing”.²

Volgens berichten uit Engeland zochten de Nederlandse “opstandelingen” naar manieren om de vijandelijkheden tussen Koning James I en de Spaanse Monarchie in stand te houden uit angst dat ze na het ondertekenen van het Vredesverdrag van 1604 geen steun meer zouden krijgen van Engeland en hadden ze zelfs aangeboden een aanval op de Cariben te plegen die als resultaat zou hebben dat Engeland Cuba zou krijgen.³

Deze gebeurtenissen maken allemaal deel uit van de brede context van de binnendringing van de Nederlandse “opstandelingen” in de Atlantische gebiedsdelen van de Spaans-Portugese Dubbelmonarchie aan het begin van de zeventiende eeuw. Dat binnendringen was beslist niet uitsluitend militair van aard of gerelateerd aan de aanvallen van piraten, maar gebeurde op vele wijzen. Enerzijds door de aanwezigheid van kooplieden, legaal of illegaal, in de havens aan beide kanten van de Atlantische Oceaan. Anderzijds door de aanwezigheid van kolonisten en de bouw van forten op verschillende plaatsen waarop de Habsburgse Monarchie aanspraak maakte. Daarnaast werd de aanwezigheid vermoed van informanten of spionnen die inlichtingen over de regio zochten, maar die was minder goed waarneembaar. Ten slotte waren er de zeelieden, reizigers, mensen uit allerlei bevolkingsgroepen die—soms toevallig, soms omdat ze bij één of andere vloot hoorden—aan de kust van Brazilië terecht kwamen en verslagen schreven van wat zij hadden gezien of meegemaakt.⁴

In de geschiedschrijving wordt aan de kwestie van de Nederlanders in Brazilië vóór 1621 lang niet zoveel aandacht besteed als aan de periode na de oprichting van de WIC. Studies van de Nederlandse “invasies” van Bahia en Pernambuco beginnen bijna altijd met een inleiding daarover, maar daarin worden altijd dezelfde werken genoemd: de klassiekers van Stols en Sluiter.⁵ Echter, vanaf 2000 zijn er belangrijke veranderingen gekomen in de behandeling van dit thema. Enerzijds is het geïntegreerd in het brede kader van de Spaans-Portugese Dubbelmonarchie. Het werk van Rafael Ruiz is in dit opzicht erg belangrijk.⁶ Volgens hem was de aanwezigheid van de Nederlanders, in de verschillende vormen zoals hierboven besproken, geen mozaïek van tegengestelde belangen, maar een strategie van de Staten-Generaal om uiteindelijk Potosí te veroveren. In verschillende artikelen noemt de historicus Alírio Cardoso, die in Salamanca zijn proefschrift aan het afronden is, de kwestie van Maranhão en de Nederlandse dreiging in het uiterste noorden

² “Carta del Consejo de Estado al Rey”, zonder datum, *Archivo General de Simancas (AGS), Estado 842*.

³ “Carta del Conde de Villa Mediana al Rey”, 4 maart 1604, *AGS, Estado, Inglaterra, 842*.

⁴ *Roteiro de um Brasil desconhecido. João de Laet. Descrição das costas do Brasil*. Kapa Editorial, 2007.

⁵ Stols, Eddy, “Os Mercadores flamengos em Portugal e no Brasil antes das conquistas holandesas”, *Anais de História*, Assis, 5, p. 9–54, en Sluiter, Engel, “Os Holandeses no Brasil antes de 1621”, *Revista do museu do Açúcar*, Rio de Janeiro, 1, 1968, p. 65–82.

⁶ Rafael Ruiz, “The Spanish-Dutch War and the Policy of the Spanish Crown Toward the Town of São Paulo”, *Itinerario*, 26, 1/2002; *São Paulo na monarquia hispânica*, São Paulo, Instituto Brasileiro de Filosofia e Ciencia `Raimundo Lúlio`, 2004.

estavam procurando motivos para manter as hostilidades entre o Rei Jaime I e a Monarquia Hispânica, chegando a oferecer um ataque ao Caribe que teria como resultado a cessão da ilha de Cuba aos ingleses.³

Todos esses acontecimentos fazem parte do contexto geral da penetração dos “rebeldes” neerlandeses nos territórios atlânticos da dupla Monarquia Hispano-Portuguesa, a inícios do século XVII. Essa penetração não era, de maneira nenhuma, somente militar ou devida à incursão de piratas. Estava expressada de muitas formas. De um lado, com a presença de comerciantes, legal ou ilegalmente, nos portos de um e outro lado do Atlântico. De outro, com a presença de colonos e a construção de fortes em vários lugares reclamados pela Monarquia dos Habsburgos. Estava também a suspeita de uma presença mais difícil de perceber, a de informantes ou espões que procuravam informações sobre a região. E finalmente estava a presença de marinheiros, viajantes, pessoas de diferentes estratos sociais que às vezes por acaso, outras por pertencer a alguma frota, acabaram nas costas do Brasil e escreveram relatórios sobre o que tinham visto ou vivido.⁴

A questão dos neerlandeses no Brasil antes de 1621 não tem tido na historiografia, nem de longe, o mesmo tratamento oferecido ao período posterior à criação da WIC. Os estudos das “invasões” neerlandesas de Bahia e Pernambuco quase sempre começam com uma introdução sobre esse assunto, mas as obras citadas são sempre as mesmas: os clássicos de Stols e Sluiter.⁵ Porém, desde o ano 2000 produziram-se várias e significativas mudanças no tratamento do tema. De um lado, integrou-se esta questão dentro do amplo marco da União das Coroas. A obra de Rafael Ruiz é muito importante a respeito.⁶ O autor propõe que a presença neerlandesa, com as diversas expressões já comentadas, não era um mosaico de interesses confrontados e sim uma estratégia dos Estados Gerais para um objetivo concreto e ambicioso: a conquista de Potosi. Em diversos artigos o historiador Alírio Cardoso, que está completando sua tese de doutorado em Salamanca, insere a questão do Maranhão e da ameaça neerlandesa ao extremo norte da América Portuguesa no mesmo contexto hispano-luso, que seria o adequado para entender todo o processo.⁷ O livro de Ebert sobre o comércio do açúcar tem discutido também o tema, desafiando a ideia de confronto e mostrando que muitas vezes os interesses neerlandeses e hispano-lusos entremeavam-se e conformavam redes “inter-imperiais”. Em geral as novas

³ “Carta del Conde de Villa Mediana al Rey”, 4 de março de 1604, *AGS, Estado, Inglaterra*, 842.

⁴ *Roteiro de um Brasil desconhecido. João de Laet. Descrição das costas do Brasil*. Kapa Editorial, 2007.

⁵ Stols, Eddy, “Os Mercadores flamengos em Portugal e no Brasil antes das conquistas holandesas”, *Anais de História*, Assis, 5, p. 9-54, e Sluiter, Engel, “Os Holandeses no Brasil antes de 1621”, *Revista do museu do Açúcar*, Rio de Janeiro, 1, 1968, p. 65-82.

⁶ Rafael Ruiz, “The Spanish-Dutch War and the Policy of the Spanish Crown Toward the Town of São Paulo”, *Itinerario*, 26, 1/2002; *São Paulo na monarquia hispânica*, São Paulo, Instituto Brasileiro de Filosofia e Ciência “Raimundo Lúlio”, 2004.

⁷ Alírio Cardoso, “Notícias do norte: primeiros relatos da presença holandesa na Amazônia brasileira (século XVII)”, *Nuevo Mundo Mundos nuevos*, Debates, 2008, –A conquista do Maranhão e as disputas atlânticas na geopolítica da União Ibérica (1596-1626), *Revista Brasileira de História*. São Paulo, v. 31, nº 61, p. 317-338, 2011.

van Portugees Amerika in dezelfde Spaans-Portugese context, wat een goed begrip van het gehele proces ten goede komt.⁷ Eberts boek over de suikerhandel behandelt het onderwerp ook. Hij betwist het idee van de confrontatie tussen de Nederlandse en de Spaans-Portugese belangen en toont aan dat deze vaak juist met elkaar verweven waren en samen “inter-imperiale” netwerken vormden. Ook nieuwe perspectieven in de wereldgeschiedenis, de Atlantische of de Zuid-Atlantische geschiedenis in het algemeen dwingen ons de kwestie op een andere manier te behandelen.

Ons doel is hier het onderwerp van de Nederlanders in Brazilië vóór 1621 te onderzoeken met dat nieuwe perspectief als uitgangspunt, door oude vraagstukken opnieuw te bekijken, nieuwe interpretaties te bespreken en proberen erachter te komen met welke strategie de Spaans-Portugese Kroon probeerde die meervoudige bedreiging van de Portugese gebieden het hoofd te bieden, zonder daar volledig in te slagen. We denken dat, hoewel de dreiging mondiaal was, zowel vanuit geografisch oogpunt – Nederlandse aanvallen of aanwezigheid in zowel het noorden als het zuiden van Brazilië – als vanuit het perspectief van de verschillende niveaus van de koloniale samenleving–handel, contracten met betrekking tot de exploratie van handelswaren, soldaten, nederzettingen van kolonisten, enz. – de Kroon de dreigingen die op het Portugees-Amerikaanse grondgebied heersten niet op een gecoördineerde, geïntegreerde wijze heeft aangepakt, maar steeds nieuwe, geïmproviseerde maatregelen bedacht met wisselend effect al naar gelang de Nederlandse dreiging toenam. Deze maatregelen verschilden afhankelijk van het niveau van de samenleving dat ze betroffen. We denken ook dat we, na al deze “mondiale” interpretaties, meer in detail moeten kijken naar de acties van de mensen *on the spot*, op lokaal niveau, die de “mondiale” dreiging uitbuitten, en soms overdreven, om zich door middel van koninklijke gunsten en privileges omhoog te werken op de sociale ladder⁸. Ook moeten we de losse en gefragmenteerde analyses uit het verleden, die de commerciële, politieke en militaire aspecten afzonderlijk belichtten, met elkaar in verband brengen. Door het ontbreken van een gezamenlijke visie verliezen we het zicht op één van de belangrijkste episodes was in de koloniale geschiedenis van Brazilië.

Voor de invasies waren de handelsbetrekkingen van de Nederlanders met Brazilië intensief. In het beroemde verslag dat kooplieden in 1622 naar de Staten-Generaal stuurden, werd berekend dat jaarlijks tussen de 35.000 en de 40.000 gulden de schatkist

⁷ Alírio Cardoso, “Notícias do norte: primeiros relatos da presença holandesa na Amazônia brasileira (século XVII)”, *Nuevo Mundo Mundos nuevos*, Debates, 2008, - A conquista do Maranhão e as disputas atlânticas na geopolítica da União Ibérica (1596-1626), *Revista Brasileira de História*, São Paulo, v. 31, nr. 61, p. 317-338, 2011.

⁸ Mignolo, Walter, *Historias locales / diseños globales. Colonialidad, conocimientos subalternos y pensamiento fronterizo*. Madrid: Akal. 2002; Adas, Michael, “Bringing Ideas and Agency Back In: Representation and the Comparative Approach to World History”, in Pomper, et alii, (eds), *World History: Ideologies, Structures, and Identities*, Oxford, Blackwell, 1998.

perspectivas de História Global, de História do Atlântico, ou da História do Atlântico Sul, nos obrigam também a tratar a questão de maneira diferente.

O nosso objetivo aqui é analisar o tema dos neerlandeses no Brasil antes de 1621 a partir dessa nova perspectiva, revisando as velhas questões, discutindo as novas interpretações e tratando de ver qual foi a estratégia que intentou, e quase nunca conseguiu, ao menos completamente, implementar o sistema hispano-luso da União de Coroas para confrontar essa múltipla ameaça sobre os territórios portugueses da Monarquia Católica. Aachamos que mesmo sendo uma ameaça global, tanto do ponto de vista geográfico, com ataques ou presença neerlandesa tanto no norte quanto no sul do Brasil, como do ponto de vista dos diferentes planos da realidade colonial: seja o comércio, os contratos de exploração de mercadorias, a presença militar, as colônias de povoamento, etc., a coroa não pensou numa resposta global e coordenada para todas as ameaças que pairavam sobre o território da América Portuguesa, senão que foi improvisando ações de diferente efetividade à medida que essa ameaça neerlandesa avançava, adquirindo formas novas. As respostas eram diferentes em função dos distintos planos da realidade. Aachamos também que, depois da febre de interpretações “globais” devemos descer ao terreno do local, e perceber com mais detalhes a ação dos homens *on the spot*, que parece que usaram e às vezes exageraram essa ameaça “global” para conseguir ascender na escala social através de mercês e privilégios reais.⁸ Também é preciso articular o que no passado foram análises dispersas e fragmentadas, que atingiam de maneira desconectada os aspectos comerciais, políticos e militares. A falta de uma visão de conjunto faz com que perdamos a perspectiva do que foi um dos mais importantes episódios da história do Brasil colonial.

A relação comercial dos neerlandeses com o Brasil antes das invasões era intensa. No famoso relatório enviado pelos comerciantes aos Estados Gerais em 1622, calculava-se que entre 35 e 40.000 florins entravam nos cofres do tesouro cada ano através da arrecadação de impostos sobre o açúcar brasileiro.⁹ Amsterdam era desde 1595 o centro do comércio açucareiro. Stols estimou que entre 1550-1630 haveria uns 587 comerciantes dos Países Baixos participando no comércio com a Península Ibérica. Umhas 175 famílias de comerciantes do Noroeste europeu residiriam em Portugal ou nas colônias portuguesas atlânticas.¹⁰ No mesmo relatório, os comerciantes neerlandeses informavam que dois terços dos barcos que participavam no comércio do açúcar eram neerlandeses. Recentemente essa afirmação, reproduzida em todas as obras dedicadas ao

⁸ Mignolo, Walter, *Historias locais / diseños globales. Colonialidad, conocimientos subalternos y pensamiento fronterizo*. Madrid: Akal. 2002; Adas, Michael, “Bringing Ideas and Agency Back In: Representation and the Comparative Approach to World History”, em Pomper, et alii, (eds), *World History: Ideologies, Structures, and Identities*, Oxford, Blackwell, 1998.

⁹ Ebert, Christopher, *Between Empires: Brazilian Sugar in the Early Atlantic Economy, 1550-1630*, Leiden-Boston, Brill, 2008. p. 45, apud Stols.

¹⁰ *Ibidem*, p. 73.

instroomde door middel van belastingen op Braziliaanse suiker.⁹ Vanaf 1595 was Amsterdam hét centrum van de suikerhandel. Stols schat dat er tussen 1550 en 1630 zo'n 587 Nederlandse kooplieden waren die met het Iberisch schiereiland handelden. Zo'n 175 handelsfamilies uit Noordwest-Europa woonden in Portugal of één van Portugals Atlantische koloniën.¹⁰ Volgens hetzelfde verslag was twee derde van de schepen die suiker vervoerden Nederlands. Onlangs is deze stelling, die in alle werken over dit onderwerp wordt herhaald, in twijfel getrokken,¹¹ maar we mogen niet vergeten dat Sluiter heeft aangetoond dat tussen 1587 en 1599 meer dan 100 Nederlandse of aan Nederland verbonden schepen de routes van de suikerhandel bevoeren.¹²

Wat wel waar lijkt te zijn, is dat er in Bahia en Recife kleine koloniën van Nederlandse kooplieden waren, die belangrijke banden hadden aangeknoopt met de lokale samenleving en deel uitmaakten van grote netwerken van kooplieden, al dan niet van bekeerde joden, met verschillende zaken in Brazilië, Portugal en de Nederlanden waarvan suiker slechts een deel was. Deze netwerken waren "inter-imperiaal", daar ze bestonden uit mensen van Portugese, Nederlandse (zowel uit de "Gehoorzame" als uit de "Opstandige" provincies), Engelse, Italiaanse of andere herkomst, en verplaatsten zich steeds om de belemmeringen die de verschillende staten (zowel de Spaanse Monarchie als de Staten-Generaal) opwierpen tegen deze vorm van handel te omzeilen.¹³ Sommige van deze netwerken zijn zeer bekend, maar het is toch de moeite waard hier de van oorsprong Duitse familie Hulscher te noemen, die belangrijke banden met Brazilië had. Duarte "Osquer" en Manuel Van Dale, die tot deze familie behoorden, hadden hun basis in Salvador. In 1593 vormden de vier broers van Duarte een netwerk dat zich over een vaste handelsroute uitstreckte: João in Lissabon, Adam in Hamburg, Hendrik in Antwerpen en Gulherme "Holsquer" in Olinda.¹⁴

Er zijn veel voorbeelden van Nederlanders die de Atlantische handelsroutes bevoeren. In 1595 tekende de koopman Hans de Schot, uit Antwerpen, een contract met de eigenaar van een schip om een handelsreis te maken; de eigenaar moest in Danzig het schip bevrachten met granen en andere handelswaar, van Danzig naar Tanger, Ceuta of Mazagão varen, waar hij de producten uit het Baltisch gebied moest verkopen. Vanaf daar zou hij verder reizen naar Bahia of Recife, waar hij vier maanden mocht blijven om suiker te laden en naar Lissabon te vervoeren, maar in plaats daarvan ging hij rechtstreeks naar Zeeland.¹⁵

Het lijkt dat een belangrijk deel van de kooplieden die deel uitmaakten van de handelsnetwerken tussen de verschillende rijken bekeerde joden waren, zoals Jacob Lopes

⁹ Ebert, Christopher, *Between Empires: Brazilian Sugar in the Early Atlantic Economy, 1550-1630*, Leiden-Boston, Brill, 2008. p. 45, apud Stols.

¹⁰ *Ibidem*, p. 73.

¹¹ *Ibidem*, *passim*.

¹² Sluiter, *op. cit.*, 76.

¹³ Ebert, 80.

¹⁴ Stols, "Os mercadores...", p. 36.

¹⁵ Boogaart, Emmer, Klein, Zandvliet, *La expansión holandesa en el Atlántico*, Madrid, Mapfre, 1992, p. 76.

tema, tem sido questionada,¹¹ mas não podemos esquecer que Sluiter comprovou que mais de 100 embarcações neerlandesas ou relacionadas com neerlandeses transitavam pelas rotas do comércio do açúcar entre 1587 e 1599.¹²

O que sim parece certo é que havia pequenas colônias de comerciantes neerlandeses na Bahia e no Recife, que estabeleceram importantes vínculos com a sociedade local e que faziam parte de grandes redes de comerciantes, cristãos-novos ou não, que tinham negócios diversos no Brasil, Portugal e nos Países Baixos, nos quais o açúcar era só uma parte do complexo comercial. Estas redes eram “inter-imperiais”, já que estavam constituídas por pessoas de origem portuguesa, neerlandesa (das Províncias “Obedientes” e das “Rebeldes”), inglesa, italiana ou outras, e mudavam constantemente estratégia para evitar os entraves que os diferentes estados (tanto a Monarquia Hispânica quanto os Estados Gerais) estabeleciam sobre este tipo de comércio.¹³ Alguns exemplos dessas redes são bem conhecidos, mas vale a pena lembrar: destacava-se a família Hulscher, de origem alemã, com importantes vínculos com o Brasil. Duarte “Osquer” e Manuel Van Dale, membros da família, tinham a base em Salvador. Em 1593, os quatro irmãos de Duarte formavam uma rede que se espalhava por uma vasta rota comercial: João em Lisboa, Adam em Hamburgo, Hendrik em Antuérpia e Guilherme “Holsquer” em Olinda.¹⁴

São muitos os exemplos de comerciantes neerlandeses que participavam nas rotas do Atlântico. Em 1595, o mercador Hans de Schot, de Antuérpia, assinou um contrato com o proprietário de um de navio, para fazer uma viagem comercial: o proprietário deveria carregar cereais e outras mercadorias em Danzig, e de lá navegar a Tanger, Ceuta ou Mazagão, onde devia vender os produtos do Báltico. Dali deveria seguir para a Bahia ou o Recife, onde poderia permanecer durante quatro meses para carregar açúcar e transportá-lo a Lisboa. Em lugar disso foi diretamente à Zeeland.¹⁵

Parece que uma parte importante dos comerciantes eram cristãos-novos que participavam nas redes comerciais inter-imperiais, entre eles o famoso Jacop Lopes da Costa (Jacob Tirado), um dos fundadores da sinagoga portuguesa em Amsterdam¹⁶. Porém, nos últimos anos se discute que essas redes de cristãos-novos tivessem uma espécie de monopólio do comércio do açúcar. Eles não eram os únicos no negócio. Na verdade, esses comerciantes formavam redes que têm sido recentemente caracterizadas como “atomísticas, altamente móveis e muito extensas”.¹⁷

Algumas das redes mantinham negócios no Brasil através de correspondentes portugueses, mas uma parte dos comerciantes neerlandeses residiam em território luso-americano. A partir de finais do século XVI, a participação dos estrangeiros no comércio

¹¹ *Ibidem, passim.*

¹² Sluiter, *op. cit.*, 76.

¹³ Ebert, 80.

¹⁴ Stols, “Os mercadores...”, p. 36.

¹⁵ Boogaart, Emmer, Klein, Zandvliet, *La expansión holandesa en el Atlántico*, Madrid, Mapfre, 1992, p. 76.

¹⁶ *Ibidem*, p. 77.

¹⁷ Ebert, *Between Empires*, p. 61.

da Costa (Jacob Tirado), één van de stichters van de Portugese synagoge in Amsterdam.¹⁶ De laatste jaren wordt echter betwist dat de netwerken van bekeerde joden een soort monopolie hadden op de suikerhandel. Ze waren niet de enigen. De netwerken van deze kooplieden zijn onlangs juist omschreven als “zeer verscheiden, zeer beweeglijk en zeer uitgebreid”.¹⁷

Sommige van deze handelsnetwerken maakten bij hun zaken in Brazilië gebruik van Portugese contactpersonen, maar een deel van de Nederlandse kooplieden woonde op Portugees-Amerikaans grondgebied. Vanaf eind zestiende eeuw woonde een belangrijk aantal niet-Portugese kooplieden, hoofdzakelijk uit de Nederlanden, vanwege de suikerhandel in Brazilië. Verschillende Nederlanders gingen ook suiker produceren, vooral in Pernambuco en São Vicente.¹⁸

De legale handel, die afhankelijk was van vergunningen van de autoriteiten en die de regels respecteerde met betrekking tot de betaling van belasting en de verplichting bij terugkeer in Europa langs de Portugese douane te varen, werd aangevuld met illegale handel, bijvoorbeeld door de Portugese havens te omzeilen en van Brazilië rechtstreeks naar Nederland te varen of door piraterij, die soms door de kooplieden zelf werd gesteund en gefinancierd en waarvan ze soms zelf slachtoffer waren. In werkelijkheid lijkt er sprake te zijn van een combinatie van beide strategieën, zoals de Portugese Raad in 1607 opmerkte:

*“Een paar dagen geleden toonde de graaf van Salinas in de Raad een kopie van een asiento afkomstig van de opstandige provincies waarmee zij met meer troepen met hun schepen schade willen blijven aanrichten in India, aan de kusten van Brazilië en Guinee, en op andere plaatsen. En omdat de zaak zo belangrijk is, heeft de Raad gemeend, zodat ze met meer inzicht kan worden opgevolgd, de kopie van voornoemd asiento naar de onderkoning te moeten sturen (zoals zij heeft gedaan) met de brief van Uwe Majesteit, waarin Uwe Majesteit opdracht geeft de asiento te tonen in de raad van India en, indien die raad zulks nodig achtte, met Uwe Majesteit bespreken wat nodig was om de schade te voorkomen. Hierop heeft de onderkoning de zaak in de raad van India getoond en heeft Uwe Majesteit met zijn brief van de tiende van deze maand zijn advies gestuurd dat erop neerkomt dat de strekking van de asiento kan worden opgevat als een poging van de Opstandelingen handel te drijven in genoemde gebieden evenals met piraterij, zoals ze dat tot nu toe plachten te doen, en dat ze hiertoe, en om dit op een zo veilig mogelijke manier te bereiken, zij zullen proberen enkele havens in te nemen en er factorijen neer te zetten...”*¹⁹

Om een eind te maken aan die dreiging van piraterij bereikte in 1606 een opmerkelijk voorstel van een anonieme Engelsman de Raad van Portugal: door de invoering van een vlotensysteem zou een eind gemaakt kunnen worden aan die aanvallen. Volgens de Engelsman veroverden de Nederlanders het grootste deel van de karvelen die Braziliaanse

¹⁶ *Ibidem*, p. 77.

¹⁷ Ebert, *Between Empires*, p. 61.

¹⁸ Ebert, p. 78.

¹⁹ Madrid, 22 maart 1607, “El Consejo de Portugal al Rey”, *AGS, Secretarías Provinciales, libro 1476, fol. 253 y ss.*

do açúcar fez com que um importante número de negociantes não portugueses, fundamentalmente dos Países Baixos, estivesse presente no Brasil. Vários neerlandeses acabaram participando também na produção de açúcar, sobretudo em Pernambuco e em São Vicente.¹⁸

Esse comércio, que dependia das licenças das autoridades e que respeitava as normas de pagamento de impostos e de obrigação da passagem pelas alfândegas portuguesas no regresso à Europa, considerado “legal”, complementava-se com o comércio “ilegal”, que podia ser na forma de evitar passar pelos portos portugueses, e ir diretamente do Brasil para os Países Baixos, ou na forma de ações de pirataria, que às vezes eram apoiadas e financiadas pelos mesmos comerciantes, e às vezes iam contra eles. Na verdade, parece que se produzia uma combinação de ambas as estratégias, como advertia o Conselho de Portugal em 1607:

“O conde de Salinas mostrou os dias atras em Conselho a copia de hum assento que hora fizerao as provincias rebeldes para effeito de poderem com mais forças continuar os danos que conseus navios causao, na India, e nas costas do Brasil, e de Guíne, e em outras partes: e por amatteria ser tao importante pareceo ao Conselho que para com mais luz poder tratar della se devia remetter a copia do ditto assento ao visorey (como se fez) com carta de V. Magde. pola qual se lhe ordenou que o fizesse ver no conselho da India, e que com seu parecer consultasse a V. Magde. o que conviria que se provesse para se obviar a estes danos. Em cumprimento disto fez o visorey ver o negocio no ditto conselho, e enviou a V. Magde. com carta sua de 10 deste mes a consulta que por elle se fez, na qual em substancia se contem que do theor do ditto assento se deixa entender que “o intento dos Rebeldes he exercitar a marcancia e comércio nas dittas partes juntamente com a pirataica, como atte gora fizerao” e que para este effeito, e para mais a seu salvo executarem tudo isto, tratao de tomar alguns portos e assentar nelles feitorias...¹⁹

Com o intuito de acabar com essa ameaça pirática chegou ao Conselho de Portugal uma curiosa proposta de um inglês anônimo, de 1606, que pretendia acabar com os ataques mediante um sistema de frotas. Segundo o inglês, os neerlandeses capturavam a maior parte das caravelas que traziam açúcar do Brasil, podendo assim abastecer “de açúcar a Inglaterra, França, Alemanha e parte de Itália”, além do dano que se fazia à fazenda real. O que o inglês propunha era fretar todos os anos dez ou doze navios, enviá-los ao Brasil e trazer de lá os açúcares e as mercadorias obtidas. Comprometia-se também, com os mesmos barcos, a abastecer de mantimentos as possessões portuguesas na África. Advertia também o comerciante inglês da necessidade de fortificar o estreito de Singapura para evitar assim a entrada de ingleses e neerlandeses no espaço comercial do sudeste asiático. O próprio Conselho que enviava a informação ao Rei desaconselhava aceitar a proposta, entre outras razões porque a proposição seria contrária a uma lei “muy moderna” que proibia a entrada de estrangeiros nas rotas comerciais da Monarquia Hispânica (a proibição de 1605).²⁰

¹⁸ Ebert, p. 78.

¹⁹ Madri, 22 de março de 1607, “El Consejo de Portugal al Rey”, *AGS, Secretarías Provinciales, libro 1476, fol 253 y ss.*

²⁰ 28 de fevereiro de 1607. “El Consejo de Portugal al rey. Sobre la oferta que ha hecho un inglés

suiker vervoerden, waarmee ze “Engeland, Frankrijk, Duitsland en een deel van Italië van suiker konden voorzien”, naast de schade die ze koninklijke schatkist toebrachten. De Engelsman stelde voor elk jaar tien of twaalf schepen te huren en die naar Brazilië te sturen om de verkregen suiker en handelswaren te vervoeren. Dezelfde schepen zouden ook de Portugese gebieden in Afrika bevoorraden. De Engelsman wees ook op de noodzaak forten te bouwen bij de straat van Singapore om te voorkomen dat Engelse en Nederlandse schepen het handelsgebied in Zuidoost-Azië zouden binnenvaren. De Raad, die het bericht naar de koning stuurde, raadde hem af op het voorstel in te gaan, onder andere omdat het in strijd was met een “zeer moderne” wet die de toegang van buitenlanders op de handelsroutes van de Spaanse Monarchie verbood (het verbod van 1605)²⁰.

In de geschiedschrijving zijn de gevolgen van de piraterij voor de handel verschillend geïnterpreteerd. Stols kende het veel belang toe. Na het bestuderen van de netwerken van Nederlandse of Vlaamse kooplieden die in Brazilië en Portugal actief waren, ook tijdens de embargo's en zelfs nadat het buitenlanders in 1605 verboden werd op Portugees grondgebied te wonen, concludeerde hij dat er in 1621 vanuit economisch oogpunt geen enkele noodzaak was om een handelscompagnie (zoals de WIC) op te richten. De reden voor het oprichten van de Compagnie zou dus politiek zijn geweest, echter niet als antwoord op de embargo's van de Spaanse Monarchie, een voor de hand liggende reden die in het verleden veel werd aangevoerd, maar als antwoord van kooplieden en de staat op de constante en ongecontroleerde aanwezigheid van piraten op de handelsroutes om de handel op de Atlantische Oceaan te beschermen met behulp van een Compagnie die het monopolie had en grote oorlogsschepen huurde.²¹ Ebert wijst erop dat, zonder het belang van het geweld te onderschatten, de illegale handel omvangrijker leek dan zij in werkelijkheid was, gegeven de moeilijke omstandigheden, en dat illegale handel in ieder geval in de eerste twee decennia van de zeventiende eeuw niet zo wijdverspreid was.²²

Zoals bekend wilde de Kroon buitenlandse inmenging in de handel tegengaan door de invoering van embargo's tegen de Nederlanders en een verbod voor buitenlanders (Nederlanders in het bijzonder) om zich in Portugese overzeese gebieden te vestigen. De maatregelen duurden voort vanaf 1585, het jaar waarin Filips II ze invoerde, tot 1591 en 1598, toen reeds onder Filips III. Het vestigingsverbod voor buitenlanders, in 1605, was het hoogtepunt van deze maatregelen. Het succes van de verschillende maatregelen liep uiteen. De eerste waren weinig effectief en de Kroon deed weinig moeite om daar verandering in te brengen. Het embargo van 1598, dat meer effect had, had zulke negatieve gevolgen voor de Portugese handel dat de Kroon de maatregel verving door een speciaal tegen Nederlanders gerichte belasting van 30% van de waarde van de uitgevoerde handelswaren. Het vestigingsverbod van 1605 had ingrijpender en schadelijker gevolgen. De Nederlandse handelsnetwerken werden weliswaar verzwakt

²⁰ 28 februari 1607. “El Consejo de Portugal al Rey. Sobre la oferta que ha hecho un inglés de armar navios para el trato del Brasil”, *AGS, Secretarías Provinciales, 1476*.

²¹ Stols, “Os mercadores flamengos...”.

²² Ebert, p. 148.

As consequências das ações de pirataria sobre o comércio têm diferentes interpretações na historiografia. Stols deu muita importância a este fato. Depois de analisar as redes de comerciantes neerlandeses ou flamengos que operavam no Brasil e em Portugal, inclusive durante os embargos, e mesmo depois da proibição de residência dos estrangeiros nos territórios portugueses de 1605, o autor concluiu que não havia necessidade nenhuma, em 1621, de organizar uma Companhia Comercial (como a WIC) do ponto de vista econômico. A razão da criação da Companhia teria sido então política, mas não como uma resposta aos embargos da Monarquia Hispânica, interpretação óbvia que foi muito usada no passado, senão como uma resposta dos comerciantes e do Estado contra a constante e incontrolada presença de piratas nas rotas comerciais, podendo assim, mediante uma Companhia de monopólio que fretava grandes navios de guerra, proteger o comércio no Atlântico.²¹ Ebert, sem menosprezar a importância das ações violentas, indica que o comércio ilegal não teve o alcance que parecia, dadas as dificuldades existentes em realizá-lo, e, pelo menos nas duas primeiras décadas do século XVII, não estaria tão estendido.²²

Como se sabe, a estratégia da Coroa contra essa forte penetração estrangeira no comércio seria a implementação dos embargos contra os negócios dos neerlandeses e as proibições para a residência de estrangeiros (especialmente neerlandeses) nos territórios portugueses de além-mar. Começadas por Filipe II em 1585, continuariam em 1591 e, já no reinado de Filipe III, em 1598, culminando com a proibição de residência de estrangeiros de 1605. Essas medidas tiveram diferentes resultados. As primeiras foram pouco efetivas e a coroa não dedicou muito esforço para fazê-las funcionar. O embargo de 1598, mais efetivo, teve um impacto tão negativo sobre o comércio português que a coroa acabou desistindo da medida e substituindo-a por um imposto especial contra os neerlandeses de 30 % do valor das mercadorias exportadas. Já a medida de 1605 foi mais profunda e nociva. As medidas influíram negativamente sobre a fortaleza das redes comerciais neerlandesas, mas a forte integração e a mobilidade dos negociantes conseguiram manter, a duras penas, o negócio do açúcar a finais do século XVI. Conhecemos alguns casos do impacto da medida em pessoas particulares. O comerciante Manuel van Dale, o flamengo anteriormente citado, enviou um pedido a Madri em 1606 solicitando voltar ao Brasil, de onde teria sido expulso, para buscar a sua mulher que ficou na Bahia. O Rei desaconselhou dar essa licença pois havia suspeitas de que o flamengo iria provocar um levantamento de escravos no interior do Recôncavo.²³

A historiografia se inclina mais por relativizar a importância dos embargos no fluxo geral do comércio dos neerlandeses no Atlântico, mas Jonathan Israel mostra que

de armar navios para el trato del Brasil”, *AGS, Secretarias Provinciales, 1476*.

²¹ Stols, “Os mercadores flamengos...”.

²² Ebert, p. 148.

²³ Madrid, 23 de diciembre de 1607, “El Consejo al Rey”, *AGS, Secretarias provinciales, libro 1476, fol. 407*. O caso é também tratado por Stols, os comerciantes...

door de maatregelen, maar door hun hoge mate van integratie en hun mobiliteit slaagden de kooplieden er aan het eind van de zestiende eeuw met veel moeite in de suikerhandel te behouden. Van enkele individuele gevallen is bekend hoe groot de impact van het verbod was. De eerder genoemde Vlaamse koopman Manuel van Dale stuurde in 1606 een verzoekschrift naar Madrid waarin hij vroeg te mogen terugkeren naar Brazilië, waar hij was uitgezet, om zijn vrouw te halen die in Bahia was gebleven. Omdat hij ervan verdacht werd een slavenopstand te willen ontketenen in het binnenland van Recôncavo, adviseerde de koning geen toestemming te geven.²³

De geschiedschrijving is geneigd het belang van de embargo's op de algemene handelstroom van de Nederlanders over de Atlantische Oceaan te relativeren, maar Jonathan Israël toont aan dat de impact groter was en werkelijk een grote klap voor het import-export systeem van de Nederlandse Republiek in het eerste decennium van de zeventiende eeuw.²⁴

Een andere kwestie die meegewogen moet worden, is de aanwezigheid van Nederlandse schepen voor de Braziliaanse kust. Daar ging een constante militaire dreiging van uit, of in ieder geval werd die zo ervaren door de agenten van de Monarchie die uitgezonden waren naar Brazilië, door de Portugese autoriteiten in de verschillende raden en door de koning zelf. Al in 1598, na het eerste embargo, besloten de Staten-Generaal de Zuid-Atlantische regio, hoofdzakelijk Brazilië, te plunderen. Het was duidelijk dat de Nederlanders dachten dat de lange kust van Portugees Amerika de zwakste plek van het Spaans-Portugese rijk was. Dit was op zichzelf al interessant, omdat dit het belangrijkste gebied was op het gebied van suikerproductie, maar ook van fundamenteel belang voor de verdediging van de mijnen in Peru. De Nederlanders dachten ook dat de Portugese bevolking een eventuele aanval zou steunen uit ontevredenheid, zo werd verondersteld, met de Spaanse overheersing, net als de Bataven. Dat de invasies van 1624 (Salvador) en 1630 (Recife) niet eerder plaatsvonden was vooral te danken aan toeval, de meteorologische en natuurlijke elementen (ziekten e.d.) of aan het gebrek aan organisatie van de Nederlandse vloeten en niet zo zeer aan de effectiviteit van de beperkte Spaans-Portugese marine.

In 1599 vertrok een vloot van 75 schepen en 8000 soldaten en zeelieden onder bevel van admiraal Pieter van der Does uit Nederland. Zo'n belangrijke vloot, groter dan die onder bevel van Hendrik Corneliszoon Loncq in 1629-1630 voor de aanval op Pernambuco (69 schepen en 7000 man),²⁵ moest grootse doelen hebben. Behalve de

²³ Madrid, 23 december 1607, "El Consejo al Rey", *AGS, Secretarías provinciales, libro 1476, fol. 407*. Het geval wordt ook besproken door Stols, "Os comerciantes..."

²⁴ Jonathan Israël, *Dutch Primacy in World Trade, 1585-1740*, New York, Oxford University Press, 1989, pp. 58-60.

²⁵ Het getal is van Boxer, *Os holandeses no Brasil, (1624-1654)*, Recife, CEPE, 2004, p. 52. Onlangs wees Bruno Miranda erop dat de troepen van de WIC in 1630 in Brazilië uit hooguit 3600 man bestonden. Bruno Miranda, *Gente de guerra. Origem, cotidiano e resistência dos*

o impacto foi maior e que realmente significou um golpe importante para o sistema exportador-importador da República neerlandesa no primeiro decênio do século XVII.²⁴

Outro assunto a considerar seria a presença dos navios de guerra neerlandeses nas costas do Brasil. A ameaça militar era permanente, ou assim era entendido pelos agentes da Monarquia destacados no Estado do Brasil, pelas autoridades portuguesas dos diferentes conselhos, e pelo mesmo Rei. Já em 1598, depois do primeiro embargo, os Estados Gerais decidiram realizar um saqueio na região do Atlântico sul, fundamentalmente contra o Brasil. Estava claro que os neerlandeses pensavam que a parte mais fraca do império hispano-luso era a longa costa da América Portuguesa, que de um lado podia ser interessante por si mesma, já que era a primeira região de produção açucareira desde finais do século XVI, mas de outro lado, era fundamental para a defesa das regiões mineiras do Peru. Os neerlandeses pensavam também que um eventual ataque poderia ser apoiado por uma, supostamente, descontente população portuguesa, que a exemplo dos batavos sofreria com a dominação espanhola. Se as invasões dos anos 1624 (Salvador) e 1630 (Recife) não ocorreram antes foi mais graças à sorte, aos elementos meteorológicos e naturais (doenças, etc), ou à desorganização das frotas neerlandesas que à efetividade das escassas forças navais hispano-lusas.

No ano de 1599 saiu de Holanda uma frota de 75 barcos e 8.000 soldados e marinheiros sob o comando do almirante Pieter van der Does. Uma frota tão importante, maior que a que comandou Hendrick Corneliszoon Loncq em 1629-30 para o ataque a Pernambuco (69 navios e 7.000 homens),²⁵ devia ter grandes objetivos. Além de cortar as comunicações espanholas e portuguesas com América, devia realizar ataques em pontos estratégicos do litoral dominado pelos ibéricos, mas parece que o principal objetivo podia ser, inclusive, um poderoso ataque, e talvez invasão de algum ponto da costa do Brasil.²⁶ O primeiro golpe se materializou contra a cidade de Las Palmas, nas Ilhas Canárias, a partir de onde a frota se dirigiu à ilha de São Tomé, cuja praça forte, Pavoasán, foi saqueada.²⁷ O clima e o complexo microbiano das costas africanas cobraram seu preço: a expedição neerlandesa foi afetada por uma epidemia, provavelmente de malária, que atingiu a milhares de soldados e marinheiros, obrigando-os a fazer uma mudança de planos. Já uma parte importante da frota tinha regressado para os Países Baixos, e o

²⁴ Jonathan Israel, *Dutch Primacy in World Trade, 1585–1740*, Nueva York, Oxford University Press, 1989, pp. 58–60.

²⁵ A cifra é de Boxer, *Os holandeses no Brasil, (1624–1654)*, Recife, CEPE, 2004, p. 52. Recentemente, Bruno Miranda aponta que em 1630 as forças da WIC no Brasil seriam no máximo de 3.600 homens. Bruno Miranda, *Gente de guerra. Origem, cotidiano e resistência dos soldados do exército da Companhia das Índias Ocidentais no Brasil (1630-1654)*. Tese de doutorado inédita, Universidade de Leiden, 2011.

²⁶ Sluiter, “Os holandeses no Brasil antes de 1621”, p. 70.

²⁷ Germán Santana Pérez, “El ataque de van der Does: piedra de toque para una transformación económica de Gran Canaria”, *Vegueta*, 6, 2001–2002, pp. 45–52. Povoasán =Povoção.

Spaanse en Portugese verbinding met Amerika te verstoren, moest de vloot strategische punten op de kust aanvallen. Het belangrijkste doel van de vloot lijkt echter een machtige aanval op, en wellicht de invasie van, een punt op de Braziliaanse kust te kunnen zijn geweest.²⁶ De stad Las Palmas op de Canarische Eilanden kreeg de eerste klap, vanwaar de vloot koers zette naar het eiland São Tomé, waar het kasteel van Pavoasan werd geplunderd.²⁷ Het klimaat en de microben van de Afrikaanse kust eisten hun prijs: de Nederlandse expeditie werd getroffen door een epidemie, waarschijnlijk malaria, die duizenden soldaten en zeelieden trof, en noodzaakte tot verandering van de plannen. Een groot deel van de vloot was al eerder teruggekeerd naar de Nederlanden en de admiraal besloot met de rest van de schepen terug te gaan. Zeven schepen werden echter naar Brazilië gestuurd onder bevel van Hendrik Hartman. De vloot belegerde de stad Salvador en combineerde handel met het plunderen van de plantages van het Recôncavo.²⁸ In 1604 keerde de eerder genoemde expeditie van Paulus van Caerde terug naar Salvador en viel gedurende zes weken de inwoners van de stad en de omgeving. Bij de aanval werd een molen van de Vlaamse koopman Hulscher in Itaparica in brand gestoken.²⁹

In 1606 waarschuwden de Raad van Portugal de koning dat de Nederlandse opstandelingen een aanval op het kasteel van São Jorge da Mina, in Afrika, aan het voorbereiden waren, onmisbaar voor de slavenhandel waarvan de Braziliaanse suikerindustrie afhankelijk was. Volgens de leden van de Raad had de Nederlandse Republiek, alleen al in 1605, vijfhonderd duizend gouden *cruzados* verdiend, die de koninklijke schatkist zo dus mis liep. Filips III antwoordde dat er geen geloof moest worden gehecht aan willekeurige geruchten uit de Nederlanden, maar dat het goed zou zijn enkele karvelen met de nodige economische middelen te sturen. De Raad probeerde de expeditie te organiseren, maar trof de koffers leeg.³⁰ Dit bericht maakte duidelijk dat als het moment daar was, de Nederlanders zich niet zouden beperken tot de controle over de handelsroutes, maar naar volledige controle over alle pilaren van de Atlantische suikerhandel streefden: Afrika, de handelsroutes en de plaatsen van de productie.

Een ander plan voor de invasie van Pernambuco werd in 1607 ontdekt door kapitein-generaal Alexandre de Moura, die per brief aan de Raad verslag deed van zijn waarnemingen om zich te verdedigen tegen de opstandelingen, terwijl hij zich dankbaar toonde voor de constante waarschuwingen uit Europa over de bewegingen van de Nederlanders en hun intenties de Braziliaanse kust aan te vallen. Het was een Engelsman, opgepakt in Alagoas, die de plannen vertelde: de Nederlandse vloot van drie schepen

soldados do ejército da Companhia das Índias Ocidentais no Brasil (1630–1654). Tesis de doutorado inédita, Universiteit Leiden, 2011.

²⁶ Sluiter, “Os holandeses no Brasil antes de 1621”, p. 70.

²⁷ Germán Santana Pérez, “El ataque de van der Does: piedra de toque para una transformación económica de Gran Canaria”, *Vegeta*, 6, 2001–2002, pp. 45–52. Povoasan = Povoção.

²⁸ Boogaart, Emmer, etc. *op. cit.* p. 78.

²⁹ Stols, *Os mercadores*, p. 46.

³⁰ 28 augustus 1606, “El Consejo de Portugal al Rey. Sobre el abiso que hay de q los rebeldes intentan ir tomar el castillo de S. Jorge de la Mina”, *AGS, Secretarías Provinciales*, libro 1476.

almirante decidiu retornar com o resto dos navios, mas foram enviados sete barcos ao Brasil sob o comando de Hendrik Hartman. A esquadra sitiou a cidade de Salvador e combinou o comércio com os saqueios às plantações do Recôncavo.²⁸ Em 1604, a já comentada expedição de Paulus van Caerde voltou a Salvador e durante seis semanas acoossou os moradores da cidade e da região circundante. No ataque foi incendiado um engenho que o comerciante flamengo Hulscher tinha em Itaparica.²⁹

Em 1606 o Conselho de Portugal alertava a El Rey que os rebeldes neerlandeses estariam planejando um ataque à praça de São Jorge da Mina, na África, vital para o comércio de escravos do qual dependia a indústria açucareira do Brasil. Os conselheiros informaram que a República neerlandesa ingressou, só no ano de 1605, quinhentos mil cruzados em ouro, que dessa forma não entravam na Fazenda Real. Filipe III respondia que não se devia dar crédito a quaisquer rumores que chegavam dos Países Baixos, mas que seria bom enviar umas caravelas com os devidos recursos econômicos. O Conselho tentou organizar a expedição mas achou os cofres vazios.³⁰ Essa informação deixava claro que, chegado o momento, os neerlandeses não se limitariam a um controle de rotas comerciais, senão a um autêntico plano de domínio de todos os pilares do comércio do açúcar no Atlântico: África, rotas comerciais e lugares de produção.

Outro plano para a invasão de Pernambuco foi descoberto em 1607 pelo capitão-mor Alexandre de Moura, que em carta ao Conselho dava conta dos “apercebimentos” que ele fez para se defender dos “rebeldes”, ao tempo que agradecia os avisos que constantemente chegavam da Europa com notícias sobre o movimento dos neerlandeses e as intenções de atacar o litoral do Estado do Brasil. Foi um inglês, interceptado em Alagoas, quem deu conta dos planos: a frota neerlandesa de 3 navios capturou perto de Gibraltar a embarcação inglesa em que o declarante viajava. Passadas as Canárias, o capitão da frota abriu o “Regimento” que continha instruções precisas para um ataque a Pernambuco:

querião buscar o porto de Pernambuco donde visem terra, e elles nam fossem vistos della, e que aby botarião ferro, e como estevessem leste, oeste com o Arreciffê fariam nella a boca da noite e veriaio botar quinhentos homens na praya com noite de escuro em parte donde não podessem ser vistos do forte, e que o cometerião com escadas q traziam, e artefficios de fogo para a Porta, e que logo farião huma cava muy depegada com o dito forte em que entrasse o Mar no Rio, para assij o nam poder socorrer a gente da Villa.

Eram três navios com 500 soldados (flamengos, franceses, ingleses e neerlandeses) e 80 peças de artilharia. O plano frustrou-se porque depois de cruzar o equador a esquadra encontrou ventos contrários e os soldados se amotinaram, pedindo o regresso às Províncias Unidas. O capitão, alegando o dever de cumprir o Regimento, deixou regressar dois dos barcos e navegou até Pernambuco, desembarcando na localidade de Santo Antônio Mirim, no sul da capitania, para aprovisionar-se, seguindo depois em

²⁸ Boogaart, Emmer, etc. *op. cit.* p. 78.

²⁹ Stols, Os mercadores, p. 46.

³⁰ 28 de agosto de 1606, “El consejo de Portugal al Rey. Sobre el abiso que hay de q los rebeldes intentan ir tomar el castillo de S. Jorge de la Mina”, *AGS, Secretarías Provinciales*, libro 1476.

had bij Gibraltar het schip gevangen waarop de Engelsman zich bevond. Voorbij de Canarische Eilanden opende de kapitein van de vloot het “Regiment”, dat nauwkeurige instructies bevatte voor een aanval op Pernambuco:

Ze wilden de haven van Pernambuco zoeken waar ze land zagen zonder vanaf het land te worden gezien. Daar zouden ze voor anker gaan en, omdat ze in het oosten waren met Recife ten westen, zouden ze overnachten en zouden 's nachts, bij donker, op een plek waar ze vanaf het fort niet gezien konden worden, vijfhonderd man op het strand van boord gaan. Ze zouden met ladders, die ze meebrachten, en vuurwerk, voor de poort, het fort aanvallen, en vervolgens naast het fort een grot maken waar het water van de rivier in de zee uitmondt, zodat de mensen uit de stad niet gered konden worden.

Het waren drie schepen met 500 soldaten (Vlamingen, Fransen, Engelsen en Nederlanders) en 80 stuks artillerie. Het plan mislukte doordat, toen de vloot eenmaal de evenaar over was te maken kreeg met tegenwind en de soldaten begonnen te muiten en wilden terugkeren naar de Verenigde Provinciën. De kapitein hield zich niet aan zijn opdracht en gaf twee schepen toestemming terug te keren. Zelf voer hij door naar Pernambuco, ging aan wal in Santo Antônio Mirim, in het zuiden van het kapiteinschap, om voorraden in te slaan en zette vervolgens koers naar Salvador.³¹ De dreiging leek mogelijk, maar we moeten niet vergeten dat de afzender van de waarschuwingsbrief, Alexandre de Moura, in die tijd kapitein-generaal van Pernambuco, probeerde het vertrouwen van de koning te winnen door zich betrokken te tonen bij de verdediging van het grondgebied, en dat hij later een fundamentele rol zou spelen bij de verovering van Maranhão.

Nog in het jaar 1613 werd een nieuwe waarschuwing van Lissabon naar Alexandre de Moura gestuurd over nog een plan van de Nederlanders voor een invasie in Pernambuco, ditmaal met vier schepen en 400 man die een plek moesten vinden om een fort te bouwen. Filips III stuurde karvelen met voldoende mannen, wapens en munitie om de verdediging die mogelijkwijs georganiseerd was te steunen, “het belang van de materie begrijpend”, en verzocht dat het bericht spoedig werd verstuurd om op tijd in Brazilië aan te komen.³²

Terwijl we de commerciële inmenging van de Nederlanders en hun militaire aanvallen blijven beschouwen als verschillende niveaus van de diffuse Nederlandse dreiging, moeten we niet vergeten hoe Maurits Ebben er terecht op wees dat de militaire expedities in de Zuid-Atlantische regionen ondernemingen waren waarbij een nauwe samenwerking tot stand kwam tussen kooplieden, regering en militaire autoriteiten.

³¹ 4 juli 1607, “El Consejo de Portugal al rey, Sobre lo que aviso Alexandre de Moura Capitan de Pernambuco del Brasil de los navios de Olandeses, que alli aparecieron.” *AGS, Secretarías Provinciales*, 1476, fol. 317-319v.

³² 15 mei 1613, “Sobre o aviso que se tiene de que os olandeses intentavao tomar Pernambuco.” *AGS, Secretarías Provinciales*, libro 1506. Dit bericht veroorzaakte een incident met de Raad van Indië, die de koning een brief stuurde waarin ze zich beklaagden dat ze niet was gewaarschuwd voor de dreiging van de Nederlanders. De koning antwoordde dat ze klachten op de correcte wijze moesten indienen, bij de onderkoning en niet rechtstreeks bij hem, omdat hij verder geen aandacht zou besteden aan de klachten. *AGS, Secretarías Provinciales*, libro 1506.

direção a Salvador.³¹ A ameaça parecia possível, mas não podemos esquecer que o autor da carta de aviso, Alexandre de Moura, capitão-mor de Pernambuco na época, tratava de ganhar a confiança real, se apresentando como alguém comprometido com a defesa do território, e que teria mais tarde um papel fundamental na conquista do Maranhão.

Ainda no ano de 1613 foi enviado de Lisboa um novo aviso a Alexandre de Moura sobre outro plano neerlandês de invadir Pernambuco, dessa vez com quatro navios e quatrocentos homens que deviam encontrar um lugar para se fortificar. Filipe III ordenava o envio de caravelas com suficientes homens, armas e munições para apoiar a defesa que pudesse ser organizada no território, “entendendo a importância da matéria” e pedindo que o aviso partisse com brevidade para chegar a tempo ao Brasil.³²

Sem deixar de considerar a penetração comercial neerlandesa e os ataques militares como planos diferentes da difusa ameaça neerlandesa, devemos lembrar, como acertadamente apontou Maurits Ebben, que as expedições militares no Atlântico Sul eram empresas nas quais se produzia uma estreita colaboração entre mercadores, governo e autoridades militares. Os comerciantes financiavam com frequência essas operações, fornecendo adiantamentos. Às vezes organizavam-se as viagens como empresas comerciais que eram financiadas mediante a pilhagem. O governo, por sua parte, coordenava as ações, outorgava subvenções e dava licenças de corso.³³

Portanto, a ameaça parecia certa e isso fez com que os Habsburgos optassem por uma contra-estratégia de defesa dos territórios do Atlântico Sul. Os monarcas espanhóis reclamavam constantemente mais esforços para a defesa de um território considerado como “as costas do Peru”; um grande escudo de defesa do território das minas. Além disso, o Estado do Brasil deveria ser defendido em função das especulações sobre a existência de importantes jazidas minerais, o que faria dele “um outro Peru”.³⁴ Mas o sistema defensivo da América portuguesa era muito frágil e exigia a construção de uma

³¹ 4 de julho de 1607, “El consejo de Portugal al rey, Sobre lo que aviso Alexandre de Moura Capitan de Pernambuco del Brasil de los navios de Olandeses, que alli aparecieron.” *AGS, Secretarias Provinciales*, 1476, fol. 317-319v.

³² 15 de maio de 1613, “Sobre o aviso que se tiene de que os olandeses intentavan tomar Pernambuco.” *AGS, Secretarias Provinciales*, libro 1506. Esse aviso causou um incidente com o Conselho da Índia, que enviou uma carta ao Rei reclamando por não ter sido avisado da ameaça neerlandesa. O Rei respondeu que deviam fazer as reclamações da forma adequada, por intermédio do Vice-rei e não diretamente com ele, já que não prestaria mais atenção aos protestos. *AGS, Secretarias Provinciales*, libro 1506.

³³ Maurits Ebben, “El ataque de Pieter van der Does a Canarias y la expansión neerlandesa a finales del siglo XVI y comienzos del siglo XVII” disponível em <http://dutchrevolt.leiden.edu/dutch/bibliografie/Pages/bibliografie-Secundaire%20literatuur-ebben%20canarias.aspx>, consultado no dia 16 de junho de 2012.

³⁴ José Manuel Santos Pérez, “La historia de la Unión Ibérica y su importancia en las relaciones España-Brasil: viejos asuntos, nuevas (y buenas) noticias”, *Revista de Cultura Brasileña*, nº 3 Nueva Serie. Março, 2005; “A estratégia dos Habsburgos para a América portuguesa. Novas propostas para um velho assunto”, *Actas do III Congresso de História Colonial, Recife 2010*, no prelo; Alirio Cardoso, *op. Cit.*; Guida Marques, “L’invention du Brésil entre deux monarchies.

Vaak werden deze operaties gefinancierd door kooplieden die een voorschot verstrekten. Soms werden de reizen, die gefinancierd werden door middel van buit, georganiseerd als commerciële ondernemingen. De regering op haar beurt coördineerde de acties, gaf subsidies en vergunningen.³³

De dreiging leek echter zeker en dus kozen de Habsburgers voor een contra-verdedigingsstrategie van het Zuid-Atlantische grondgebied. De Spaanse koningen eisten steeds meer inspanningen ter verdediging van het gebied dat beschouwd werd als “de kust van Peru”; een groot verdedigingsschild van het mijngebied. Bovendien moest de staat Brazilië beschermd worden, in verband met speculaties over de aanwezigheid van belangrijke mineralenvoorraden, waardoor het een “tweede Peru” zou worden.³⁴ Maar het verdedigingsstelsel van Portugees Amerika was zeer kwetsbaar en vereiste een verdedigingslijn langs de kust om het gebied te controleren en te voorkomen dat het veroverd zou worden door de talrijke vijanden die erop aasden. Tijdens de laatste jaren dat Filips II regeerde en de eerste jaren van Filips III werden er vele forten gebouwd op Portugees Amerikaans grondgebied en werden er vele vloten gestuurd om te helpen tegen de eerder besproken dreigingen en de vele berichten van Europese ambassades over plannen van vijanden van de monarchie om de Zuid-Atlantische regio aan te vallen. Het is niet overdreven te stellen dat die lijn van forten, die in die tijd gebouwd zijn, het begin zijn van een groot deel van de kuststeden van het moderne Brazilië.³⁵

Echter, voor de Spaanse Monarchie was de kwestie van de verdediging van een gebied niet altijd haar verantwoordelijkheid. Het hoofd van het imperium moest zich bezig houden met de marine, maar het landleger moest lokaal georganiseerd en gefinancierd worden. Zodoende werd het project van het bouwen van de forten vanaf 1580 bijna altijd ondersteund door lokale middelen, hoofdzakelijk bijegebracht door

³³ Maurits Ebben, “El ataque de Pieter van der Does a Canarias y la expansión neerlandesa a finales del siglo XVI y comienzos del siglo XVII” op <http://dutchrevolt.leiden.edu/dutch/bibliografie/Pages/bibliografie-Secundaire%20literatuur-ebben%20canarias.aspx>, op 16 juni 2012.

³⁴ José Manuel Santos Pérez, “La historia de la Unión Ibérica y su importancia en las relaciones España-Brasil: viejos asuntos, nuevas (y buenas) noticias”, *Revista de Cultura Brasileña*, n° 3 Nueva Serie. Maart, 2005; “A estratégia dos Habsburgos para a América portuguesa. Novas propostas para um velho assunto”, *Actas do III Congresso de História Colonial*, Recife 2010, no prelo; Alírio Cardoso, op. cit.; Guida Marques, “L’invention du Brésil entre deux monarchies. Gouvernement et pratiques politiques de l’Amérique portugaise dans l’Union Ibérique (1580–1640)”, niet gepubliceerd proefschrift, Parijs, École des Hautes Études en Sciences Sociales, 2009.

³⁵ De volgende forten werden toen gebouwd: São José in Macapá, Forte Presépio (Belém), São Philippe in Maranhão, São Sebastião (oorsprong van Fortaleza), nog twee forten in Ceará; Reis Magos aan de monding van de Potengi, Cabedelo en Santo Antonio in Paraíba, São Jorge en Forte do Mar in Pernambuco, Monte Serrate, Santo Antônio da Barra, Santa Maria, São Diogo en nog drie forten in Bahía; drie forten in het kapiteinschap Espírito Santo; nog vijf forten in Rio de Janeiro, en tot slot Santo Amaro da Barra Grande in São Vicente, dat werd toegevoegd aan de al bestaande. Rafael Ruiz, “The Spanish-Dutch War and the Policy of the Spanish Crown Toward the Town of São Paulo”, *Itinerario*, 26, 1/2002, p. 109.

linha de defesa no litoral para controlar o território e evitar que este fosse conquistado pelos numerosos inimigos que o cobiçavam. Durante os últimos anos do reinado de Filipe II e os primeiros do de Filipe III houve uma grande atividade de construção de fortalezas no território da América Portuguesa, e foram enviadas várias frotas de socorro como resposta às ameaças já comentadas e às numerosas informações que chegavam das embaixadas europeias sobre planos dos inimigos da monarquia para ataques à região sul do Atlântico. Não é exagerado dizer que essa linha de fortalezas construídas nesse período foi a origem de uma boa parte das cidades litorâneas do Brasil contemporâneo.³⁵

Mas, para a Monarquia Hispânica a questão da defesa de um território nem sempre era sua responsabilidade. A cabeça do império devia ocupar-se da defesa naval, mas a defesa em terra devia ser organizada e financiada localmente. Assim, o programa de construção de fortalezas desenvolvido desde 1580 teve quase sempre um apoio em recursos locais, provenientes fundamentalmente do arrecadado através dos dízimos (sendo o do açúcar o mais importante), ou do arrendamento dos monopólios régios (pau-brasil e pesca da baleia), além de pagamentos nas alfândegas e direitos de entrada e saída de mercadorias. Os gastos militares do Estado do Brasil nos primeiros anos do século XVII representaram mais de 50 % do total das despesas, chegando a 60 % na época da conquista do Maranhão.³⁶

Por paradoxal que possa parecer, a Coroa também dependia dos “flamengos” em algum dos mais importantes aspectos da arrecadação fiscal, concretamente o monopólio do pau-brasil. O financiamento por essa via resultou ser mais complicado do que parecia: uma vez que a coroa começou a investigar o que se arrecadava com esse produto, percebeu que a fraude era generalizada e que os flamengos e inclusive os “rebeldes” neerlandeses estavam participando no negócio e desviando fundos. Isso foi o que Alexandre de Moura e outros agentes da coroa avisaram ao Rei durante os primeiros anos do século XVII. Parece que havia alguma participação direta dos comerciantes neerlandeses na arrematação do pau-brasil no Espírito Santo, e alguns arrematadores como André Ximenes estavam desviando parte da produção para comerciantes neerlandeses que supostamente encontravam melhores condições que por meio dos canais oficiais. São

Gouvernement et pratiques politiques de l'Amérique portugaise dans l'Union Ibérique (1580–1640)”, Tese de doutorado inédita, Paris, École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, 2009.

³⁵ Os fortes construídos são: São José em Macapá; Forte Presépio (Belém); São Philippe no Maranhão; São Sebastião (origem de Fortaleza), mais outros dois fortes no Ceará; Reis Magos na boca do Potengi; Cabedelo e Santo Antonio na Paraíba; São Jorge e Forte do Mar em Pernambuco; Monte Serrate, Santo Antônio da Barra, Santa Maria, São Diogo e mais três fortes na Bahia; três fortes na capitania de Espírito Santo; cinco fortes mais no Rio de Janeiro e finalmente Santo Amaro da Barra Grande em São Vicente, que se acrescentava aos já existentes Rafael Ruiz, “The Spanish-Dutch War and the Policy of the Spanish Crown Toward the Town of São Paulo”, *Itinerario*, 26, 1/2002, p. 109.

³⁶ Cleonir Xavier de Albuquerque da Graça e Costa, “Receita e despesa do Estado do Brasil no Período Filipino. Aspectos Fiscais da Administração Colonial”, Dissertação de Mestrado inédita, UFPE, 1985,

inning van de tiende (die op suiker was daarbij het belangrijkste) of door de penningen voor de koninklijk monopolieën (brazielhout en walvisjacht), naast de betalingen bij de douane en in- en uitvoerrechten voor handelswaren. De militaire uitgaven in de staat Brazilië in de eerste jaren van de zeventiende eeuw vertegenwoordigden meer dan 50% van de totale uitgaven, tot 60% in de periode van de verovering van Maranhão.³⁶

Hoe paradoxaal het ook moge lijken, was de kroon ook afhankelijk van de “Vlamingen” voor sommige van de belangrijkste aspecten van belastinginning, concreet het monopolie op brazielhout. Financiering langs die weg bleek ingewikkelder dan het leek: toen de kroon onderzocht hoeveel geld er aan dat product verdiend werd, bleek dat er op grote schaal gefraudeerd werd en dat er Vlamingen en zelfs de “opstandige” Nederlanders waren die in brazielhout handelden, waardoor de kroon inkomsten misliep. Alexandre de Moura en andere agenten hadden de koning hierover ingelicht tijdens de eerste jaren van de zeventiende eeuw. Het lijkt erop dat de Nederlandse kooplieden rechtstreeks betrokken waren bij de kap van brazielhout in Espírito Santo, en sommige houtkappers, zoals André Ximenes, hielden een deel van de opbrengst achter om aan Nederlandse kooplieden te verkopen die verondersteld werden gunstiger voorwaarden te hanteren dan de officiële kanalen. Over deze kooplieden zijn vele berichten. Volgens Stols bedroeg alleen al het brazielhout dat de houtkapper Miguel Fernandes Anjo in 1603 naar Noord-Europa, Nederland en Zeeland, Ruão, Calais en Hamburg uitvoerde 9.077 *quintais*. Een belangrijk deel van de netwerken van kooplieden die al op de Braziliaanse handelsroutes actief waren, waren bij die handel betrokken, zoals de eerder genoemde André Ximenes, Henrique Bernaldes, eerst *feitor* in Pernambuco en daarna in Amsterdam, of Cornelis Snellinck, ook in Amsterdam.³⁷ Alexandre de Moura, de bevelhebber van Pernambuco, waarschuwde al in 1605 voor de verdwijning van brazielhout.³⁸ In 1609 werden de berichten ernstiger. De koning wist dat de aannemer André Ximenes brazielhout verkocht aan de “opstandelingen” en beval een onderzoek naar de kwestie.³⁹ Zoals bekend had de kroon in 1606 de onderzoeksrechter Sebastião Carvalho al gestuurd om de vermoedelijke verdwijningen te onderzoeken, maar dit maal, in 1609, zou het onderzoek meer gericht zijn op het achterhouden van brazielhout ten gunste van de Nederlanders.⁴⁰ De koning wist dat de aannemers brazielhout inderdaad rechtstreeks naar bestemmingen buiten Portugal stuurden, fraudeerden met de geproduceerde hoeveelheid, zich niet hielden aan hun verplichting de schepen uit Indië en de Afrikaanse forten te voorzien van poeder en ook buitenlandse *feitores* contracteerden, waarmee ze de wet van 1605 overtraden. Filips III besloot daarom de contracten op te zeggen en de houtexploratie in handen van

³⁶ Cleonir Xavier de Albuquerque da Graça e Costa, “Receita e despesa do Estado do Brasil no Período Filipino. Aspectos Fiscais da Administração Colonial”, Dissertação de Mestrado inédita, UFPE, 1985.

³⁷ Stols, *mercadores... op. cit.*, p. 41.

³⁸ *AGS, Secretarías Provinciales*, libro 1492, fol. 73v.

³⁹ 29 mei 1609, Carta de Felipe III al virrey sobre contratadores del palo brasil, *AGS, Secretarías Provinciales*, libro 1500, fol. 44v.

⁴⁰ Guida Marques, “O Estado.

numerosas as informações sobre esses comerciantes. Segundo Stols só o pau-brasil levado pelo arrematador Miguel Fernandes Anjo para o norte da Europa, Holanda e Zelândia, Ruão, Calais e Hamburgo em 1603, montou a 9.077 quintais. Do negócio participava uma parte importante das redes de comerciantes que já estavam presentes nas rotas do Brasil, como o já citado André Ximenes, Henrique Bernaldes, primeiro feitor em Pernambuco e depois em Amsterdam ou Cornelis Snellinck também em Amsterdam³⁷. Alexandre de Moura, o capitão-mor de Pernambuco, já avisava em 1605 dos “descaminhos” do pau-brasil.³⁸ Em 1609 as informações que chegavam eram mais preocupantes. O Rei soube que o contratador André Ximenes estaria vendendo pau-brasil aos “rebeldes”, e mandou investigar o assunto.³⁹ Como já é sabido, em 1606 a coroa enviou ao desembargador Sebastião Carvalho para fazer uma inspeção das desviações que estariam sendo produzidas, mas agora, em 1609 a questão seria mais encaminhada para o desvio que se estaria produzindo em favor dos neerlandeses.⁴⁰ O Rei soube que os contratadores, efetivamente, enviavam o pau-brasil diretamente a destinos fora de Portugal, defraudavam com as quantidades produzidas, não cumpriam com a obrigação de prover de pólvora as naus da Índia e os fortes da África, e ainda contratavam feitores estrangeiros, saltando assim a proibição de 1605. Em consequência, Filipe III decidiu anular os contratos e deixar a exploração da madeira em mãos da coroa.⁴¹ Mas adiante, em 1615, foi descoberto que em Viana um navio flamengo que carregava pau-brasil havia levado 400 quintais a mais que os declarados na alfândega.⁴² Nessa mesma época recebiam-se notícias de que as autoridades do Espírito Santo estavam fazendo tratos com os neerlandeses que chegavam no litoral da capitania para carregar pau-brasil, com a ajuda dos indígenas da região.⁴³

Portanto existia a contradição que uma das fontes de ingressos que devia ser utilizada para financiar o esforço defensivo estava nas mãos ou era aproveitada pelos mesmos inimigos dos quais o território devia se defender.

Porém, não era apenas o litoral do Brasil que devia ser defendido: a América Portuguesa, como já foi citado, era considerada, no entendimento de Madrid, como um complemento defensivo, o escudo que devia proteger o Peru, a possessão mais apreciada pelos Habsburgos. Assim, várias notícias que chegavam do Estado do Brasil eram muito preocupantes. Além das tentativas de invasão, a nutrida presença de comerciantes, os

³⁷ Stols, mercadores... op cit., p. 41.

³⁸ *AGS, Secretarías Provinciales, libro 1492, fol. 73v.*

³⁹ 29 de maio de 1609, Carta de Felipe III al virrey sobre contratadores del palo brasil, *AGS, Secretarías provinciales, libro 1500, fol. 44v.*

⁴⁰ Guida Marques, “O Estado do Brasil na União Ibérica. Dinâmicas políticas no Brasil no tempo de Filipe II de Portugal, *Penélope*, nº 27, 2002.

⁴¹ Cleonir Xavier de Albuquerque da Graça e Costa, “Receita e despesa do Estado do Brasil no Período Filipino, p. 56. Em 1616, uma carta do Rei ao Viceré de Portugal apontava que João Nunes Correia e Andre Ximenes seguiram com o arrendamento até 1612. *AGS, Secretarías Provinciales, libro 1513*, 29 de junho de 1616.

⁴² 21 de janeiro de 1615, *AGS, Secretarías Provinciales, libro 1512*,

⁴³ Rafael Ruiz, “The Spanish-Dutch War and the policy... p. 114.

de kroon te houden.⁴¹ Later, in 1615 werd ontdekt dat in Viana een Vlaams schip met brazielhout 400 *quintails* meer bij zich had dan aangegeven bij de douane.⁴² In diezelfde tijd kwamen er berichten dat de autoriteiten van Espírito Santo afspraken maakten met de Nederlanders die aan de kust van dat kapiteinschap kwamen om brazielhout te laden met de hulp van de inheemse bevolking van de regio.⁴³

Het was dus tegenstrijdig dat één van de bronnen van inkomsten die aangewend moesten worden voor de financiering van de verdediging uitgerekend in handen was van, of benut werd door, diezelfde vijanden tegen wie het gebied zich moest verdedigen.

Het was echter niet alleen de Braziliaanse kust die verdedigd moest worden. Portugees Amerika werd in Madrid immers beschouwd als een aanvulling van de defensie, het schild dat Peru—het meest gewaardeerde bezit van de Habsburgers—moest beschermen. Sommige berichten uit Brazilië baarden dan ook veel ontrust. Behalve de pogingen tot invasie, de aanwezigheid van de kooplieden, de piraterij en zelfs hun participatie aan de koninklijke monopolies, hadden de Nederlanders zich ook begeven op de twee belangrijkste verbindingswegen met het binnenland, die leidden naar het zilveren hart van het rijk. In het zuiden langs de hoogvlakte van Piratininga en in het noorden door het Amazonegebied. Het schijnt dat de jezüeten berichten verspreidden over de aanwezigheid van joden van Nederlandse herkomst die de paden van het binnenland van São Paulo aan het verkennen zouden zijn, het grote werkterrein van de missionarissen, om hun geografische kennis van de “sertões” te vergroten.⁴⁴ Tegelijkertijd bevonden zich Nederlanders op een waterweg die de Portugezen nog niet kenden: de Amazone, en zouden de Nederlanders daar forten bouwen. Volgens sommige bronnen hadden de Nederlanders aan het begin van de zeventiende eeuw een grote vloot opgebouwd die op de hulp van onder Engelse vlag varende schepen zou wachten om een arm van de Amazonerivier in te nemen.⁴⁵ Er waren echter vooral Zeeuwen actief in de regio, hoofdzakelijk afkomstig uit Vlissingen. Eén van die Zeeuwen, Baltasar de Moucheron, was aan het eind van de zestiende eeuw al op expeditie geweest naar de Amazone. Het waren niet slechts avonturiers. De kolonisatie van de regio was een belangrijk project. Volgens sommige bronnen hadden de Nederlanders minstens drie forten gebouwd in de grote regio Grão Pará-Maranhão, vooral langs de Xingu en de Amazone.⁴⁶ Sommige van hout, andere werden al wat steviger gebouwd, van leem. Het belangrijkste fort was waarschijnlijk “Corupá”, dat ook wel het fort van Tucujús werd genoemd, op de oever van de Amazone vlak bij het eiland Gurupá en de monding van de Xingu.⁴⁷ Dit fort moest waarschijnlijk de ingang van de Xingu beschermen, waar zich de twee bekendste Nederlandse nederzettingen bevonden: de forten-kampementen

⁴¹ Cleonir Xavier de Albuquerque.

⁴² 21 januari 1615, *AGS Secretarías Provinciales*, libro 1512.

⁴³ Rafael Ruiz, “The Spanish-Dutch War and the Policy... p. 114.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ Alírio Cardoso, “Notícias do norte... p. 7.

⁴⁶ Carlos Garrido, “Fortificações do Brasil”, *Separata do III volume dos Subsídios para a História Marítima do Brasil*, Imprensa Naval, Rio de Janeiro, 1940.

⁴⁷ Dit fort lijkt hetzelfde te zijn als het fort van Mairocay dat in meerdere werken over dit onderwerp genoemd wordt.

ataques dos piratas e a participação, inclusive, nos monopólios reais, os neerlandeses tinham começado já a transitar nas duas mais importantes vias de comunicação com o interior, as que podiam ser utilizadas para chegar ao coração argentífero do império: ao sul através do planalto de Piratininga e ao norte através do Amazonas. Parece que chegavam informações, espalhadas pelos jesuítas, e portanto, talvez interessadas, sobre a presença de judeus de origem neerlandesa, que estariam reconhecendo as trilhas do interior de São Paulo, o grande campo missionário dos padres da Companhia, com o intuito de conhecer melhor a geografia dos “sertões”.⁴⁴ Ao mesmo tempo, havia presença neerlandesa numa via de comunicação fluvial ainda desconhecida para os portugueses: o Amazonas, onde os batavos estariam construindo fortes. Segundo algumas fontes, por volta de inícios do século XVII os neerlandeses teriam preparado uma grande frota que estaria aguardando o auxílio de naus de bandeira inglesa para tomar algum braço do rio Amazonas.⁴⁵ Porém, os que estavam muito ativos na região eram os zelandeses, fundamentalmente procedentes de Vlissingen. Um personagem procedente dessa região dos Países Baixos, Baltasar de Moucheron, realizou expedições ao Amazonas já a finais do século XVI. A presença não era simplesmente de aventureiros. Havia um projeto importante para colonizar a região. Segundo algumas fontes, os neerlandeses teriam construído pelo menos três fortes na grande região do Grão Pará-Maranhão, fundamentalmente nas margens do rio Xingu e do Amazonas.⁴⁶ Alguns foram realizados em madeira, outros já mais estáveis, construídos em taipa de pilão. O forte mais importante da região parece que era o chamado de “Corupá”, também chamado forte de Tucujús, perto da Ilha de Gurupá, e da foz do Xingu, na margem norte do rio das Amazonas⁴⁷. Parece que esse forte devia proteger a entrada ao Xingu, aonde estavam os dois assentamentos neerlandeses mais conhecidos: os fortes-acampamentos de Orange e Nassau, nas margens direita e esquerda do Xingu, respetivamente. Os dois assentamentos eram parte do esforço dos habitantes de Vlissingen para estabelecer relações comerciais permanentes com os indígenas do interior. Em 1622, pouco depois de seu apontamento como Capitão-mor do Pará, Bento Maciel Parente escrevia ao Rei para informar da reforma da fortaleza de Belém e da presença estrangeira na região do Cabo do Norte. Segundo Maciel, dois flamengos informaram que

*“na entrada da barra do rio das Amazonas, da banda e junto ao Cabo do Norte, estavam em huma povoação cento e cinquenta soldados framengos, pechilingues, irlandeses e ingleses, e dezião aguardar neste mês de mayo passado 120 naos grandes de mercadores com 400 homes cada huma que ião povoar naquella costa da qual tiravão pao de tinta, tabaco, Carapurú, Vuren, Cujás, algodão e outras mercadorias...”*⁴⁸

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ Alírio Cardoso, “Notícias do norte... p. 7.

⁴⁶ Carlos Garrido, “Fortificações do Brasil”, *Separata do III volume dos Subsídios para a História Marítima do Brasil*, Imprensa Naval, Rio de Janeiro, 1940.

⁴⁷ Esse forte parece ser o mesmo que o de Mairocay, citado em varias obras sobre o tema.

⁴⁸ 30 de agosto de 1623, “Descripción de la fortaleza erigida por Bento Maciel”, *Archivo General de Indias (AGI) QUITO, 158. Fols. 54–56*.

van Oranje en Nassau, op respectievelijk de rechter- en linkeroever van de Xingu. Beide nederzettingen waren onderdeel van de pogingen van de inwoners van Vlissingen om permanente handelsbetrekkingen aan te gaan met de inheemse bevolking in het binnenland. In 1622, niet lang na zijn benoeming als kapitein-generaal van Pará, schreef Bento Maciel Parente de koning om hem te informeren over de verbouwing van het fort van Belém en de aanwezigheid van buitenlanders in Cabo do Norte. Volgens Maciel hadden twee Vlamingen gezegd dat

*“langs de ingang van de Amazone, bij en naast Cabo do Norte bevonden zich in een nederzetting honderdvijftig Vlaamse soldaten, boeven, Ieren en Engelsen die zeiden de afgelopen maand mei 120 grote koopvaardijsschepen te verwachten met elk aan boord 400 man die de kusten zouden bevolken van welke ze brazielhout, tabak, Carapurú, Vuren, Cujás, katoen en andere handelswaren zouden betrekken...”*⁴⁸

Maciel Parente vroeg om mannen en middelen voor de uitzetting van de buitenlanders. Zijn verzoek werd ingewilligd en daarbij werd gesuggereerd dat hij de inheemse bevolking moest inschakelen. Na het verzoek ontving de bevelhebber Luis Aranha de Vasconcelos die uit Madrid was overgekomen met de missie de buitenlanders uit te zetten. In 1623 hadden ze samen een grote macht verzameld en vielen ze de Nederlandse posten aan. Het fort werd verwoest en de kolonisten sloegen op de vlucht.⁴⁹ Diezelfde Bento Maciel Parente zou op die plek het Portugese fort van Santo Antônio do Gurupá bouwen, voor de rest van de eeuw het belangrijkste Portugese bastion in de regio. Als Edmundson hedendaagse Engelse bronnen uit zijn tijd aanhaalt, noemt hij nog een Nederlandse nederzetting, die voor 1616 zou hebben bestaan op de plek waar de Portugezen later het Desterro-fort zouden bouwen. Volgens Edmundson zouden in 1616, toen de Engelsen Vlissingen hadden bevrijd, twee kolonisatie-expedities zijn vertrokken, één naar Essequibo en de andere naar het Amazonegebied. De stichter van Belém, Francisco de Caldeira, bericht over de Zeeuwse nederzetting in hetzelfde jaar als de stichting van die nieuwe Portugese stad, in 1616. Een Franse bezoeker vertelde hem dat de Zeeuwen en de Nederlanders 250 of 300 man hadden in twee houten forten en twee suikermolens aan de “Ginipape” rivier, waarschijnlijk de Jenipape of Peru, waar later het Portugese fort Desterro gebouwd zou worden. De nederzetting zou in 1625 door Pedro Teixeira zijn verwoest.⁵⁰

Er zou dus een gemengde onderneming bestaan: kooplieden langs de rivier, de genoemde forten, de kolonie van de Zeeuwen uit Vlissingen (met daarbij veel Engelsen) en een beperkte militaire macht als dekking van de pogingen tot kolonisatie. Het lijkt zelfs of de vloot van Van der Does tot doel had die nederzettingen te ondersteunen en gesteund werd door de eerder genoemde Moucheron.

⁴⁸ 30 augustus 1623, “Descripción de la fortaleza erigida por Bento Maciel”, *Archivo General de Indias (AGI) QUITO*, 158. Fols. 54–56.

⁴⁹ G. Edmundson, “The Dutch on the Amazon and Negro in the Seventeenth Century”, *English Historical Review*, 18, 1903, p. 652.

⁵⁰ *Ibidem*.

Maciel Parente pedia homens e meios para levar a cabo a expulsão dos estrangeiros, recebendo resposta favorável, sugerindo ainda que deveria contar com a ajuda do “gentio” para a empresa. Logo depois do pedido, o capitão recebia a Luis Aranha de Vasconcelos, que chegava de Madri com a missão de expulsar os estrangeiros da região. Em 1623, os dois reuniram uma força importante e atacaram as posições neerlandesas, destruindo o forte e dando fuga aos povoadores do Xingu.⁴⁹ O mesmo Bento Maciel Parente construiria ali o forte português de Santo Antônio do Gurupá, principal bastião português da região durante o resto do século. Citando fontes inglesas contemporâneas, Edmundson fala de outro assentamento neerlandês, que existiria antes de 1616 no lugar onde os portugueses construiriam depois o forte do Desterro. Segundo Edmunson, quando a cidade zelandesa de Vlissingen foi liberada pelos ingleses, em 1616, foram lançadas duas expedições de colonização, uma para Essequibo e outra para o Amazonas. Sobre o assentamento zelandês dá notícias o fundador de Belém, Francisco Caldeira, no mesmo ano da fundação da nova cidade portuguesa, em 1616. Um visitante francês lhe deu informações de que os zelandeses e os neerlandeses tinham 250 ou 300 homens em duas fortalezas de madeira e dois moinhos de açúcar no rio “Ginipape”, provavelmente o Jenipapo ou Peru, onde mais tarde seria construída a fortaleza portuguesa do Desterro. O assentamento teria sido destruído por Pedro Teixeira em 1625.⁵⁰

Existiria então, uma empresa mista: feitores comerciando ao longo do rio, os fortes mencionados, a colônia de zelandeses (com muitos ingleses) de Vlissingen e uma força militar limitada que serviria de cobertura aos esforços colonizadores. Parece que inclusive a frota de Van der Does teria como objetivo dar suporte a esses assentamentos e foi apoiada pelo Moucheron mencionado anteriormente.

A Madrid chegavam numerosos informes com notícias sobre a presença inimiga na região do Amazonas. Talvez um dos mais importantes foi a “Derrota del río de las Amazonas dada por el Capitán Manuel de Sosa Dessa al Señor Virrey”, de 1615, do Capitão Manuel de Sousa de Eça, que informava da presença de estrangeiros mas também a respeito de outro fato muito preocupante. Eça escrevia o seguinte sobre os perigos da presença forânea na região:

Y también porque este río va a dar al Pirú, y se tiene que es todo navegable, que lo son trecientas y tantas leguas, se sabe de personas que ya lo navegaron, y podrá el enemigo irlo conquistando y poblando y llegar al Pirú y molestarnos a todo lo qual se puede atajar en estos principios con bien poca costa, y no faltará quien sirva a su Magestad en esta conquista, dando lo necessario y porque también deste dicho río se podrá sacar la plata que viene del Pirú, con mucho menos costa de lo que se haze al presente, por quanto el Río es navegable todo.⁵¹

⁴⁹ G. Edmunson, “The Dutch on the Amazon and Negro in the Seventeenth Century”, *English Historical Review*, 18, 1903, p. 652.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ “Derrota del río de las Amazonas, dada por el Capitán Manuel de Sosa Dessa al Señor Virrey” *AGI, Patronato*, 272, R. 5, Fols. 57–59/1615.

In Madrid kwamen vele berichten binnen over de vijandelijke aanwezigheid in het Amazonegebied. Wellicht was één van de belangrijkste berichten “Onderwerping van de Amazonerivier verteld door kapitein Manuel de Sosa Dessa aan de Onderkoning” uit 1615, van kapitein Manuel de Sousa de Eça, die berichtte over de aanwezigheid van buitenlanders, maar ook over een ander verontrustend feit. Hij schreef het volgende over de gevaren van de aanwezigheid van buitenlanders in de regio:

En ook omdat deze rivier uitkomt in Peru en er wordt beweerd dat de rivier helemaal te bevaren is, dat het driehonderd zoveel uur gaans, dat men weet van mensen die de rivier bevaren hebben, en de vijand de rivier zal kunnen veroveren, koloniseren en Peru bereiken en ons storen. Dit kan allemaal nog voorkomen worden tegen lage kosten en niemand zal ontbreken, in dienst van Uwe Majesteit, bij deze verovering en het nodige geven, omdat ook over deze rivier het zilver uit Peru zal kunnen worden verscheept, tegen veel lagere kosten dan dat nu gebeurt, want de rivier is helemaal te bevaren.⁵¹

Je zou kunnen zeggen: Pará-Maranhão kon het verdedigingsschild van Peru zijn, maar ook de toegangspoort tot Potosí. Het lijkt duidelijk dat dit één van de kwesties was die Filips III hebben overtuigd van de noodzaak Maranhão te veroveren, een Spaans-Portugees-Pernambucaans project met flinke steun van Indiaanse bondgenoten, dat één van de belangrijkste militaire gebeurtenissen was tijdens een koningschap dat zich aan de andere kant meer kenmerkte door het streven naar vrede en de consolidatie van het grondgebied van de Monarchie dan door de ambitie dat grondgebied uit te breiden.⁵²

Zoals Alírio Cardoso jaren eerder had benadrukt, was de verovering van Maranhão door Spaans-Portugese troepen in 1615 op geen enkele manier een geïmproviseerd antwoord op de stichting van São Luis in 1612, door de Fransen. De kroon was al jaren bezig een krachtige actie voor te bereiden met de bedoeling een eind te maken aan de activiteiten van de buitenlanders die een verontrustende omvang waren gaan aannemen. Vanuit verscheidene instanties werden de autoriteiten gewaarschuwd voor de mogelijkheid van een gezamenlijke actie van de vijanden van de Katholieke Monarchie: Engelsen, Fransen en Nederlanders, en zelfs, in het ergste geval, een gecoördineerde aanval met plaatselijke Indiaanse bondgenoten. Die mogelijkheid zou de katholieke hegemonie op het Amerikaanse continent breken en zou de deur openen voor een aanval op Potosí vanaf de Amazone. De verovering van Maranhão zou dus jaren voor de daadwerkelijke aanval al perfect voorbereid zijn en volledig gerechtvaardigd voor de Portugese autoriteiten. Er zijn veel bronnen die dit argument bevestigen: de berichten van Iñigo de Cárdenas, Spaans ambassadeur in Frankrijk, zijn zeer duidelijk over de bestaande dreiging, evenals de berichten van agenten in Londen en Den Haag. Gezien de activiteiten van de Fransen op het eiland Maranhão, lijkt het zeker dat in oktober

⁵¹ “Derrota del río de las Amazonas, dada por el Capitán Manuel de Sosa Dessa al Señor Virrey”, *AGI, Patronato*, 272, R. 5, Fols.57–59/1615.

⁵² Bernardo García García, “La Pax Hispánica: una política de conservación”, in J. Martínez Millán y Mª Visceglia (dirs.), *La monarquía de Felipe III. Los Reinos*. Vol. IV, Madrid, Mapfre, 2008, p. 1215–1276.

Vale dizer: o Pará-Maranhão podia ser o escudo de defesa do Peru, mas também a porta de entrada para Potosi. Parece claro que essa foi uma das grandes questões que convenceram a Filipe III da necessidade de levar a cabo a conquista do Maranhão, projeto Luso-hispano- pernambucano, com forte presença de aliados indígenas, que foi um dos mais importantes eventos militares ocorridos durante um reinado que, por outro lado, caracterizou-se mais pela busca da paz e da consolidação dos territórios da Monarquia que pela ambição de ampliar essas conquistas.⁵²

Como salientou Alírio Cardoso anos atrás, a conquista do Maranhão pelas tropas hispano-lusas em 1615 não foi de maneira alguma uma resposta improvisada à fundação francesa de São Luís em 1612. Fazia tempo já que a coroa estava planejando uma ação contundente com o intuito de acabar com uma atividade estrangeira que estava tomando já uma dimensão preocupante. A partir de várias instâncias advertia-se às autoridades imperiais na península da possibilidade de uma ação conjunta dos inimigos da Monarquia Católica: ingleses, franceses e neerlandeses, e inclusive, o que seria pior, um ataque coordenado com aliados indígenas da região. Essa possibilidade quebraria a hegemonia católica no continente americano, e deixaria aberta a porta para um possível ataque a Potosi a partir do Amazonas. A conquista do Maranhão estaria portanto perfeitamente planejada anos antes do próprio ataque e plenamente justificada perante as autoridades portuguesas. São numerosas as fontes que confirmam este argumento: os informes de Iñigo de Cardenas, embaixador espanhol na França são muito claros sobre as ameaças existentes, assim como os informes que chegavam dos agentes destacados em Londres ou na Haia. Parece certo que em outubro de 1612 se apressaram os projetos já existentes de conquista do território maranhense, vistas as atividades francesas na ilha do Maranhão. No mesmo ano, Filipe III dava instruções ao governador do Estado do Brasil, Gaspar de Sousa, autorizando a conquista da região.⁵³ Esse “medo” à grande aliança protestante, materializada nas Américas, conformaria uma série de respostas da Monarquia católica pensadas para o território luso-americano. Nas palavras de Cardoso:

uma parte da historiografia especializada, já faz algum tempo, tem concordado em que esse período significou para o Estado do Brasil aumento do complexo burocrático, reforço da hierarquia militar, incremento da construção de fortes. A própria conquista do Maranhão se vê favorecida por uma política de ocupação produtivo-defensiva da faixa equatorial do Atlântico, empreendida entre os governos de Filipe II e Filipe III, com objetivo de reforçar os vínculos comerciais, políticos e militares entre as partes do império, de modo a organizar melhor a defesa contra o assédio de outras nações europeias, mas também desenvolver um mercado inter-regional, a partir do contato entre as experiências ‘maranhenses’, ‘peruanas’ e ‘brasileiras’.⁵⁴

⁵² Bernardo García García, “La Pax Hispanica: una política de conservación”, em J. Martínez Millán y M. ^a Visceglia (dirs.), *La monarquía de Felipe III. Los Reinos. Vol. IV*, Madrid, Mapfre, 2008, p. 1215–1276.

⁵³ Alírio Cardoso, *Notícias do norte: primeiros relatos da presença holandesa na Amazônia brasileira (século XVII); A conquista do Maranhão e as disputas atlânticas na geopolítica da União Ibérica (1596–1626)*.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 320-321.

1612 haast gemaakt werd met de bestaande plannen voor de verovering van Maranhão. In dat jaar gaf Filips III de gouverneur van Brazilië, Gaspar de Sousa, instructie de regio te veroveren.⁵³ Uit die “angst” voor de grote protestantse alliantie, gematerialiseerd in Amerika, kwam een reeks antwoorden voort van de Katholieke Monarchie bedacht voor het Portugees-Amerikaanse grondgebied. In de woorden van Cardoso:

Een deel van de gespecialiseerde geschiedschrijving is het er al een hele tijd over eens dat deze periode voor de Staat Brazilië een toename van de bureaucratie betekende, versteviging van de militaire hiërarchie, de bouw van meer forten. De verovering van Maranhão zelf is gebaat bij een productief-defensieve bezettingspolitiek in de gebieden rondom de evenaar aan weerszijden van de Atlantische Oceaan ondernomen tijdens de heerschappij van Filips II en Filips III met als doel de commerciële, politieke en militaire banden tussen de verschillende delen van het rijk te versterken om de verdediging tegen de andere Europese naties beter te organiseren, maar ook om een interregionale markt te ontwikkelen op basis van het contact tussen de ervaringen in Maranhão, Peru en Brazilië.⁵⁴

In zekere zin komt dit overeen met hetgeen eerder door Rafael Ruiz werd uiteengezet, in zijn analyse van São Paulo tijdens de Spaanse Monarchie, waarin hij dezelfde gebeurtenissen toonde vanuit het perspectief van het zuiden. Volgens Ruiz werden de berichten over de aanwezigheid van de Nederlanders in het noorden gecombineerd met het gerucht dat de zoon van de Prior do Crato, de hoogste in rang in de Orde van de Hospitalários of de Orde van São João van Jerusalem, Dom Manuel, werd gesteund door de Nederlanders en dat ze een alliantie zouden aangaan met de Fransen om de verloren gebieden te heroveren. De verdenkingen kwamen de nieuwe gouverneur van Maranhão, Diego de Cárcamo, ter ore, die bij de prior in dienst was geweest. Het werd de koning afgeraden Dom Manuel te benoemen, zowel wegens zijn leeftijd als wegens zijn banden met de opvolger van de pretendent.⁵⁵ Een andere verdachte was de bevelhebber van Paraíba, Francisco Ribeiro, die “joodse verwanten in Nederland” zou hebben.⁵⁶ Het uiteindelijke doel van de Nederlanders zou, na de aanval op Pernambuco van 1630, de verovering van Potosí zijn en zouden de eerdere gebeurtenissen de voorbereiding zijn voor die grote onderneming.⁵⁷ Volgens Ruiz hadden de Nederlandse dreigingen drie reacties van de kroon opgeleverd die ook Cardoso noemt: 1) het betrekken van de indianen (uit de regio São Paulo) bij de verdediging; 2) de verovering van het noorden en de verdediging van de kust; en 3) de controle op de nieuwe christenen die ervan werden verdacht contact te hebben met de Nederlanders. We moeten ons de zorgen van de kroon voorstellen toen er in die eerste jaren van de zeventiende eeuw berichten waren dat er in het zuiden van Brazilië zilvermijnen waren, waardoor het belang van het gebied sterk toenam.

⁵³ Alírio Cardoso, *Notícias do norte: primeiros relatos da presença holandesa na Amazônia brasileira (século XVII); A conquista do Maranhão e as disputas atlânticas na geopolítica da União Ibérica (1596–1626)*.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 320-321.

⁵⁵ 28 april 1621, *AGS, Estado-Francia, libro: K 1431, A42*, nr. 116–143.

⁵⁶ Ruiz, “The Spanish-Dutch War... p. 114.

⁵⁷ *Ibidem*, 117.

De alguma maneira concorda com o exposto anteriormente por Rafael Ruiz, quando este analisou São Paulo durante a Monarquia Hispânica mostrando os mesmos acontecimentos a partir da perspectiva do sul. Segundo Ruiz, essas mesmas notícias da presença holandesa no norte se combinavam com o rumor de que o filho do prior do Crato, D. Manuel, estava sendo apoiado pelos holandeses, e que com os franceses fariam uma aliança para recuperar a conquista perdida. As suspeitas chegavam até o novo governador do Maranhão, Diego de Cárcamo, que havia sido mordomo do prior. Os pareceres que chegavam aos ouvidos do Rei desaconselhavam sua nomeação, tanto pela idade como pela ligação com o sucessor do pretendente.⁵⁵ Outro suspeito era o Capitão da Paraíba, Francisco Ribeiro, que teria “parentes judeus nos Países Baixos.”⁵⁶ O objetivo último dos neerlandeses, depois do ataque a Pernambuco de 1630 seria a conquista de Potosi, com o qual os acontecimentos anteriores seriam os preparativos para essa grande empresa.⁵⁷ As ameaças neerlandesas teriam determinado, segundo Ruiz, três respostas por parte da coroa, coincidentes com as que expõe Cardoso: 1) a inclusão dos índios (da região de São Paulo) no sistema de defesa; 2) a conquista do norte e a defesa da costa e 3) o controle dos Cristãos-novos que eram suspeitos de contatar com os neerlandeses. Devemos imaginar também a preocupação da coroa quando nesses primeiros anos do século XVII chegavam informações da existência de minas de prata na região sul do Brasil, o que agregava muito mais valor ao território.

Não há dúvida de que as análises de Ruiz e Cardoso são extremamente importantes, mas considero que devemos entender todas essas notícias, e o que está acontecendo desde inícios do século XVII com uma perspectiva diferente. Não é simplesmente que a coroa queria afiançar o território, reforçar a defesa e portanto conquistar o norte e manter o sul. Os homens no local também foram muito importantes. Francisco de Sousa ficou anos tentando convencer ao Rei sobre os projetos das minas, o que finalmente conseguiu, mesmo que a busca pelos metais não tenha dado resultado. Numa época em que a “conquista” era a melhor forma de ascensão social, era normal apresentar a necessidade de empreender operações militares que permitiam aos locais promoverem-se perante a monarquia como homens de mérito, para conseguir cargos, títulos ou privilégios.⁵⁸ Isto é o que explica que a conquista do Maranhão fosse desenhada, financiada, e efetivada fundamentalmente por pernambucanos, com a ajuda de alguns espanhóis e portugueses, com muitos indígenas e com um apoio, na prática, discreto e distante da coroa. Desde o norte até o sul, os homens com possibilidades de ganhar méritos apresentavam seus planos para o território. Calculavam quais projetos a coroa poderia melhor considerar, estimavam quais desses projetos chamariam mais a atenção de uma corte longínqua e

⁵⁵ 28 de abril de 1621, *AGS, Estado-Francia, libro: K 1431, A42*, nos. 116–143.

⁵⁶ Ruiz, “The Spanish-Dutch War...” p. 114.

⁵⁷ *Ibidem*, 117.

⁵⁸ João Fragoso, “Potentados coloniais e circuitos imperiais: notas sobre uma nobreza da terra, supracapitanias, no Setecentos” em Nuno Gonçalo F. Monteiro, Pedro Cardim, Mafalda Soares da Cunha (organizadores), *Optima pars : elites ibero-americanas do Antigo Regime*, Lisboa, Imprensa de Ciências Sociais, 2005.

Er bestaat geen twijfel dat de analyses van Ruiz en Cardoso buitengewoon belangrijk zijn, maar ik vind dat we al deze berichten, en alles wat er gebeurde sinds het begin van de zeventiende eeuw, vanuit een ander perspectief moeten begrijpen. Het is niet eenvoudigweg zo dat de kroon het behoud van het gebied wilde garanderen, de verdediging versterken en dus het noorden veroveren en het zuiden behouden. Ook de plaatselijke bevolking was erg belangrijk. Francisco de Sousa heeft jarenlang geprobeerd de koning te overtuigen van zijn plannen voor mijnen, wat hem uiteindelijk is gelukt, hoewel de zoektocht naar metalen geen resultaat heeft opgeleverd. In een tijd waarin verovering de beste manier was om hogerop te komen, was het normaal de noodzaak van militaire operaties te presenteren, die de plaatselijke bevolking de gelegenheid boden zich als succesvolle mensen te promoveren om posten, titels of privileges te verkrijgen.⁵⁸ Dit verklaart waarom de verovering van Maranhão hoofdzakelijk door Pernambucanen werd opgezet, gefinancierd en uitgevoerd, met de hulp van enkele Spanjaarden en Portugezen, vele indianen en de steun, in de praktijk, discreet en afstandelijk, van de kroon. Van het noorden tot het zuiden presenteerden de mannen die mogelijk succesvol waren hun plannen voor het gebied. Ze berekenden welke plannen de kroon beter zou beoordelen, inschatten welke van die plannen meer aandacht zouden trekken van het verafgelegen, onbekende hof. Die voorstellen konden zowel positief zijn, zoals in het geval van het bestaan van mijnen, als negatief, zoals in het geval van de dreiging van de “opstandelingen”. De plaatselijke autoriteiten buiten de angst en de gewekte verwachtingen uit om zich te presenteren als de beste keus om de fundamentele beginselen van de Monarchie te handhaven.

We moeten de analyse van de aanwezigheid van de Nederlanders in Brazilië voor de spectaculaire gebeurtenissen van de jaren ‘20 en ‘30 van de zeventiende eeuw voortzetten. Het was niet simpelweg een “inleidend” proces voor wat daarop zou volgen. Zelfs als de dreigingen voor de Monarchie serieus waren, kunnen we in de reeks acties van de Nederlanders geen gezamenlijke, georganiseerde en gecoördineerde impuls zien die gericht was op een groter doel, of dit nu de verovering was van het gehele Portugees-Amerikaanse grondgebied was of zelfs de verovering van de mijnen van Potosí. Evenmin kunnen we zeggen dat de Habsburgers, en met name Filips III, een gezamenlijk strategisch plan voorbereidden en uitvoerden tegen de dreiging, reëel of imaginair. Wat we wel kunnen zeggen is dat de diverse en sterke aanwezigheid van de Nederlanders ertoe leidde dat de waarde van de Portugese bezittingen in Amerika voor de Castiliaanse bureaucraten toenam, waardoor ze werden gedwongen hun blik te richten naar die kant van de Atlantische Oceaan en zelfs de verovering van een groot gebied, Maranhão, te forceren in een tijd die werd gekenmerkt door de afwezigheid van grote militaire confrontaties en het streven naar vrede.

⁵⁸ João Fragoso, “Potentados coloniais e circuitos imperiais: notas sobre uma nobreza de terra, supracapitanias, no Setecentos” in Nuno Gonçalo F. Monteiro, Pedro Cardim, Mafalda Soares da Cunha (organisatoren), *Optima pars: elites iber-americanas do Antigo Regime*, Lissabon, Imprensa de Ciências Sociais, 2005.

desconhecida. Essas propostas podiam ser tanto positivas, como no caso da existência de minas, quanto negativas, como era o caso da ameaça dos “rebeldes”. As autoridades locais aproveitavam o medo e as expectativas criadas para apresentar-se como a melhor opção para manter os princípios irrenunciáveis da Monarquia.

Devemos continuar com a análise da presença neerlandesa no Brasil antes dos espetaculares fatos dos anos 20 e 30 do século XVII. Não foi simplesmente um processo “introdutório” para a trama posterior. Inclusive se as ameaças para a Monarquia eram profundas, não podemos ver na série de ações neerlandesas um impulso conjunto, organizado e coordenado dirigido à execução de um grande objetivo, fora este a conquista de todos os territórios da América Portuguesa ou mesmo a tomada das minas de Potosí. Também não podemos dizer que os Habsburgos, e fundamentalmente Filipe III, organizaram e executaram um plano estratégico conjunto contra essa ameaça, real ou imaginada. Mas o que sim podemos dizer é que a diversa e múltipla presença neerlandesa serviu para aumentar o valor que tinham os territórios portugueses na América para os burocratas castelhanos, obrigando-os a olhar para essa parte do Atlântico e, inclusive, para forçar uma grande conquista territorial, a do Maranhão, num período caracterizado, não obstante, pela ausência de grandes confrontos bélicos e pela busca da paz.

DE CIRCULATIE VAN GELD EN HET GEBRUIK VAN SUIKER ALS BETAALMIDDEL IN HET KOLONIALE BRAZILIË VAN DE ZEVENTIENDE EEUW: EEN POGING TOT VERGELIJKING

Lucia Werneck Xavier
Fernando Carlos Greenhalgh de Cerqueira Lima

In 1637 werd tijdens de vergadering van de Heren XIX van de Nederlandse West-Indische Compagnie (WIC), een rapport gepresenteerd over Brazilië, dat was gebaseerd op brieven uit Recife. De auteur van de brieven, wiens naam niet wordt genoemd, concludeerde dat grootste probleem van Brazilië het gebrek aan contanten in de kas van de Compagnie was. Dat zou het gevolg zijn van de gebrekkige bevoorrading van de pakhuizen van de WIC, wat niet alleen de soldaten maar ook de Hoge Raad van Brazilië noodzaakte allerlei handelswaren bij vrije handelaren te kopen.¹ Acht jaar later deed dit probleem zich opnieuw voor. Zo benadrukt de Hoge Raad van Brazilië in haar Dagelijkse Notulen dat de kas leeg was wegens het “gebrek aan handelswaar en allerlei voorraden [en daarom] was het noodzakelijk voor een buitensporige prijs te kopen bij particuliere handelaren.”²

In Nieuw-Holland werden door het terugkerende gebrek aan muntgeld verschillende handelswaren aangewend als betaalmiddel. Op 8 december 1635, bijvoorbeeld, bevond politiek adviseur Wilhelm Schott zich in Muribeca om meel te kopen. Echter, “hij kon geen meel kopen tenzij hij betaalde met geld of handelswaren,

¹ “Rapport opgesteld door een functionaris van de WIC en gepresenteerd aan de vergadering van de Heren XIX.” Nationaal Archief te Den Haag, collectie Staten-Generaal, Toegangsnummer 1.01.07, inventaris 12564.5, document 2.

² *Dagelijkse Notulen van de Hoge en Secrete Raad van Brazilië* van 30 maart 1645. Nationaal Archief te Den Haag, collectie Oude West Indische Compagnie, Toegangsnummer 105.01.01, inventaris 68-75. Om herhaling in de voetnoten te voorkomen, zullen in het vervolg alleen de registratiedatum van de Notulen genoemd worden, bijvoorbeeld DN, 30 maart 1645.

CIRCULAÇÃO MONETÁRIA E USO DO AÇÚCAR COMO MEIO DE PAGAMENTO NO BRASIL COLONIAL SEISCENTISTA: UMA TENTATIVA DE COMPARAÇÃO

Lucia Werneck Xavier

Fernando Carlos Greenhalgh de Cerqueira Lima

Em 1637, foi apresentado, na reunião dos Diretores XIX da Companhia das Índias Ocidentais neerlandesa (WIC), um relatório sobre o Brasil, escrito com base em cartas enviadas de Recife. O autor, não nomeado, conclui que o principal problema do Brasil era a falta de numerário no caixa da Companhia. Tal situação seria consequência do desabastecimento dos armazéns da WIC, o que obrigava não só os soldados, mas também o Alto Conselho, a recorrer aos comerciantes livres para a aquisição de todo tipo de mercadoria.¹ Oito anos depois, o problema se repetia, tendo o Alto Conselho do Brasil ressaltado em suas Atas Diárias que o caixa estava vazio devido à “falta de mercadorias e de todo tipo de suprimentos [e por isso] foi necessário adquiri-los por um preço excessivo dos comerciantes particulares.”²

Na Nova Holanda, a recorrente falta de moeda metálica levou ao uso de mercadorias diversas como meio de pagamento. Em 08 de dezembro de 1635, por exemplo, o conselheiro político Wilhelm Schott encontrava-se em Muribeca para comprar farinha. Mas “não podia comprar farinha alguma a não ser que pagasse em dinheiro ou com mercadorias pois os portugueses não mais queriam fornecer farinha e outras necessidades com base em promessas ou com base na palavra (...)”. Foram enviados então tecidos

¹ “Rapport opgesteld door een functionaris van de WIC en gepresenteerd aan de vergadering van de Heren XIX.” Arquivo Nacional em Haia, coleção Estados Gerais, número de chamada 1.01.07, inventário 12564.5, documento 2.

² *Dagelijkse Notulen van de Hoge en Secrete Raad van Brazilië* [Atas Diárias do Alto e Secreto Conselho do Brasil] em 30 de março de 1645. Arquivo Nacional em Haia, coleção *Oude West Indische Compagnie* [Companhia das Índias Ocidentais Velha], número de chamada 105.01.01, inventários 68–75. Para não tornar as notas repetitivas, daqui em diante, menciona-se apenas a data da entrada nos registros das Atas, por exemplo *DN*, 30 de março de 1645.

daar de Portugezen geen meel of andere middelen wilden leveren op grond van beloften of woord (...).” Er werd daarom linnen gestuurd om oude schulden mee te kunnen betalen, zodat de Portugezen trouw bleven aan de Compagnie.³ Al op 15 juli 1644 vroegen de inwoners van de regio van Rio São Francisco de Hoge Raad in Recife hun crediteuren te betalen volgens het oude gebruik, oftewel in hout en tabak, want er was nooit geld geweest in die regio.⁴

Voor suiker geldt dat dit als alternatief betaalmiddel zeer geaccepteerd was bij grote transacties, bijvoorbeeld voor de betaling van belastingen, de aanschaf van onroerend goed en de aflossing van schulden, naarmate kooplieden of de Compagnie de suiker gemakkelijk konden verkopen in Europa—met andere woorden, suiker had een zekere liquiditeit. Omdat het gebruik van suiker als betaalmiddel echter niet werkbaar was voor uitzonderlijke of kleine transacties, was een metalen munt onmisbaar voor de betaling van soldaten en het overige personeel van de Compagnie, evenals voor enkele dagelijkse activiteiten zoals het lossen van de schepen.

In Nederlands-Brazilië werden daarom verschillende handelswaren en een metalen munt als betaalmiddel gebruikt.⁵ Muntgeld bereikte Nieuw-Holland hoofdzakelijk via de zendingen van de WIC. Hoewel het gebrek aan contant geld, vooral in de kas van de Compagnie, voor de tijdgenoten een constant probleem was, is er in de literatuur weinig aandacht besteed aan vragen over de circulatie van geld in het algemeen, en over het gebruik van suiker als betaalmiddel in het bijzonder.

Het probleem van de schaarste aan contant geld beperkte zich niet tot Nieuw-Holland. Al voor de komst van de Nederlanders in Brazilië begon de metalen munt schaars te worden in Portugees Amerika, hoofdzakelijk wegens de lagere productie in Potosí, de sterke afname van de handel met de Plata-regio en de onzekerheid veroorzaakt door de invasie van Salvador door de WIC in 1625. Al in het volgende jaar “vraagt de stad Bahia de koning de waarde van de *pataca* met 40 realen te verhogen” zodat ze Brazilië niet zouden verlaten en de prijzen te veel zouden zakken “en Brazilië aan te munten voor 50.000 *cruzados* in koperen munten en nog een bedrag in *vintens*”.⁶

De volgende tekst presenteert de voorlopige resultaten van een lopend onderzoek. Het eerste doel is de geldcirculatie en het gebruik van suiker als betaalmiddel in Portugees Amerika te begrijpen om vervolgens de monetaire situatie in Nederlands-Brazilië te

³ DN, 8 december 1635.

⁴ DN, 15 juli 1644.

⁵ Keynes definieert de ruilhandel-munt als de bestaande uit “eenheden van handelswaar die vrij verkregen kan worden, niet gemonopoliseerd is, die bewust is gekozen om te dienen als munt, maar waarvan het aanbod gegeven is—als die van elke andere handelswaar—door schaarste en productiekosten”. Keynes, J.M., *A Treatise on Money*, vol. 1. The Collected Writings of John Maynard Keynes, Vol. V. New York: Macmillan, 1971, p. 6.

⁶ Frédéric Mauro, *Portugal, o Brasil e o Atlântico, 1750–1670*, Lisboa: Editorial Estampa, 1997, vol. II, p. 174.

de linho para que pudesse pagar as dívidas antigas, mantendo os portugueses fiéis à Companhia.³ Já em 15 de julho de 1644, os moradores da região do Rio São Francisco solicitaram ao Alto Conselho no Recife que pudessem pagar seus credores segundo o costume antigo, ou seja, pagando com bois e tabaco pois naquela região nunca houve dinheiro.⁴

No caso particular do açúcar, essa forma de moeda alternativa era amplamente aceita em transações de maior vulto, como, por exemplo, pagamento de impostos, aquisição de imóveis e cancelamento de dívidas, na medida em que o produto poderia ser vendido facilmente na Europa pelos comerciantes ou pela Companhia – em outras palavras, o açúcar tinha certa liquidez. Entretanto, era impraticável seu uso em transações corriqueiras e de baixo valor, e por esta razão a moeda metálica era indispensável nos pagamentos dos militares e do restante do pessoal da Companhia, bem como em algumas atividades cotidianas, como a retirada de carregamentos de navios.

Portanto, no Brasil Neerlandês eram utilizados como meio de pagamento diversos tipos de moeda mercadoria, inclusive a metálica.⁵ Moedas chegavam à Nova Holanda principalmente através das remessas da WIC. Embora, para os contemporâneos, a falta de numerário, principalmente no caixa da Companhia, representasse um problema constante a ser enfrentado, questões relativas à circulação monetária em geral e, em particular, ao uso do açúcar como meio de pagamento, têm recebido pouca atenção na literatura.

A escassez de numerário não era um problema restrito apenas à Nova Holanda. Antes mesmo da chegada dos neerlandeses ao Brasil, a moeda metálica começava a escassear na América Portuguesa, principalmente em razão da queda da produção de Potosi, da forte diminuição do comércio com a região do Prata, e das incertezas causadas pela invasão de Salvador pela WIC em 1625. Já no ano seguinte, “a cidade da Baía pede ao rei que aumente de 40 réis o valor patacas — assim elas não sairão do Brasil e os preços não baixarão demasiado — e que deixe cunhar no Brasil 50.000 cruzados em moedas de cobre e outro tanto de vinténs”.⁶

O texto que se segue apresenta resultados preliminares de uma pesquisa em andamento. O objetivo primeiro é entender a circulação monetária e o uso do açúcar como meio de pagamento na América Portuguesa para em seguida descrever a situação

³ DN, 08 de dezembro de 1635.

⁴ DN, 15 de julho de 1644.

⁵ Keynes define moeda-mercadoria como aquela composta de “unidades de uma mercadoria que pode ser obtida livremente, não monopolizada, que tenha sido escolhida para os conhecidos propósitos de moeda, mas cuja oferta é dada – como a de qualquer outra mercadoria – pela escassez e custo de produção” Keynes, J. M. A. *Treatise on Money*, vol. 1. The Collected Writings of John Maynard Keynes, Vol. V. New York: Macmillan, 1971, p.6.

⁶ Frédéric Mauro, *Portugal, o Brasil e o Atlântico, 1570–1670*, Lisboa: Editorial Estampa, 1997, vol. II, p. 174.

beschrijven; tot slot zullen we proberen een vergelijking te trekken tussen de kolonie van de WIC en de Portugees Brazilië.⁷

De financiën van Portugees Brazilië

De Portugese institutionele inrichting met betrekking tot het slaan en de circulatie van metalen munten en de regels met betrekking tot de munteenheid werden gedurende de hele koloniale periode ook in Brazilië toegepast. De dubbele standaard was van kracht: de Staat bepaalde de goud- en de zilverprijs die de munterijen betaalden voor het slaan van metalen munten. Die prijs werd vastgesteld in *reais*, of *rêis* (de munteenheid heette *real*), waardoor er een vaste, officiële relatie was tussen die twee metalen. Die relatie veranderde in de loop van de tijd, over het algemeen als reactie op de verandering in marktwaarde. Munterijen mochten vrijelijk uit goud en zilver munt slaan, nadat de kosten voor het stampen en de rechten van de monarch waren voldaan. Deze munten konden onbepaald als betaalmiddel dienen. Net als in de Nederlanden circuleerden er op Portugees grondgebied munten van de meest uiteenlopende herkomst, maar hoofdzakelijk zilveren munten uit Spanje en diens Amerikaanse koloniën.⁸ Er waren ook koperen munten in omloop, waarvan de munterij niet vrij was, maar voorbehouden aan de Kroon, naarmate koper andere belangrijke toepassingen had, zoals de productie van onderdelen van kanonnen, schepen, etc. De nominale waarde van koperen munten was laag, maar nog altijd hoger dan de intrinsieke waarde ervan. Er was, met andere woorden, praktisch sprake van een fiduciaire munt. Het was een “subsidiare munt”, een “ruilmunt”.⁹

In de eerste decennia na de ontdekking was er geen vraag naar een metalen munt.¹⁰ Er was geen geld in omloop, maar er was ook geen gebrek aan. Met de daadwerkelijke

⁷ Hier is gekozen voor de term “Nederlands-Brazilië” en “Nederlands” om alle mensen die onder toezicht van de West-Indische Compagnie in Brazilië waren. Holland was de grootste van de Zeven Verenigde Provinciën. Om te voorkomen dat de lezer in verwarring gebracht wordt, is gekozen voor “Nederlands”, omdat “Hollands” personen uit de provincie Holland bedoeld kunnen worden. Ten slotte gebruiken we nu eens “Nederlands-Brazilië” en dan weer “Nieuw Holland” om de kolonie van de WIC tussen 1630 en 1654 in Portugees Brazilië aan te duiden.

⁸ Zie, bijvoorbeeld, Godinho, Vitorio M., *Os Descobrimentos e a Economia Mundial*, 2 Volumes. Lisboa: Editorial Presença, 1991. Pas in 1785 werd de circulatie van vreemde, hoofdzakelijk Spaanse, munten verboden die in de grensgebieden echter bleven circuleren. (Sousa, Rita Martins. *Moeda e Metais Preciosos no Portugal Setecentista, 1688–1979*. Lisboa: Imprensa Nacional – Casa de Moeda, 2006). Men moet echter niet vergeten dat in Brazilië nog in de 19e eeuw vreemde munten geaccepteerd werden.

⁹ In Brazilië werd in 1729 voor het eerst een koperen munt geslagen. Daarvoor werden die ingevoerd uit het moederland.

¹⁰ Sombra, Severino, *Pequeno Esboço de História Monetária do Brasil Colonial*. Rio de Janeiro: Imprensa Nacional, 1940. Sombra beschouwt dit als de “naturistische periode”, die in 1580 zou worden afgesloten. Er was echter al voor 1580 muntgeld in omloop; tussen 1549 en 1553 werd bijna 30% van de betalingen van de regering gedaan in de vorm van geld (Maria B. Levy. *História Financeira do Brasil Colonial*. Rio de Janeiro: IBMEC, 1979).

monetária do Brasil Neerlandês; por fim, ensaiaremos uma comparação entre a colônia da WIC com o Brasil Português.⁷

As finanças do Brasil português

Os arranjos institucionais relativos à cunhagem e circulação de moeda metálica de Portugal, assim como as regras pertinentes à sua moeda de conta aplicavam-se para o Brasil durante todo o período colonial. Vigorava o bimetalismo: o estado determinava o preço do ouro e da prata pago pelas casas de moeda para cunhar os metais. Esse preço era estabelecido em reais, ou réis (a unidade de conta chamava-se real), havendo, portanto, uma relação oficial, fixa, entre valores desses dois metais. Tal relação ia sendo modificada ao longo do tempo, geralmente em resposta às alterações nos respectivos valores de mercado. Ouro e prata podiam ser amoedados livremente nas casas da moeda, após serem pagos os custos de cunhagem (brassagem) e os direitos do monarca (senhoriagem), tendo essas moedas poder liberatório irrestrito. Assim como nos Países Baixos, ao longo desse período circulavam em território português moedas das mais variadas procedências, mas principalmente moedas de prata originárias da Espanha e de suas colônias americanas.⁸ Também circulavam moedas de cobre, cuja cunhagem não era livre, mas feita parcimoniosa e exclusivamente pela Coroa, na medida em que o cobre tinha outras aplicações importantes, como na fabricação de peças de canhão, navios, etc. O valor nominal das moedas de cobre era baixo, mas mesmo assim superior ao seu valor intrínseco, ou seja, constituía-se praticamente em uma moeda fiduciária. Era uma “moeda subsidiária”, uma “moeda de troco”.⁹

Nas primeiras décadas após o descobrimento, não havia demanda por moeda metálica.¹⁰ Não corria moeda, mas também não faltava moeda. A efetiva ocupação

⁷ Aqui optou-se pelo uso do termo “Brasil Neerlandês” e “neerlandeses” para referir-se a todos os que estiveram no Brasil sob os auspícios da Companhia das Índias Ocidentais. Holanda era a maior das Sete Províncias Unidas. Para evitar confundir o leitor, optou-se por “neerlandês”, pois “holandês” pode referir-se às pessoas provenientes da província da Holanda. Por fim, usamos ora “Brasil Neerlandês” ora “Nova Holanda” para nos referirmos à colônia da WIC na América Portuguesa entre 1630 e 1654.

⁸ Ver, por exemplo, Godinho, Vitorino M., *Os Descobrimentos e a Economia Mundial*, 2 Volumes. Lisboa: Editorial Presença, 1991. Somente em 1785 foi proibida a circulação de moedas estrangeiras, principalmente espanholas, que entretanto continuaram a circular nas regiões fronteiriças (Sousa, Rita Martins. *Moeda e Metais Preciosos no Portugal Setecentista, 1688–1979*. Lisboa: Imprensa Nacional – Casa da Moeda, 2006). Vale lembrar, contudo, que no Brasil moedas estrangeiras eram aceitas ainda no século XIX.

⁹ No Brasil, foi cunhada pela primeira vez em 1729: até então, as moedas de cobre eram importadas da metrópole.

¹⁰ Sombra, Severino, *Pequeno Esboço de História Monetária do Brasil Colonial*. Rio de Janeiro: Imprensa Nacional, 1940. Sombra considerou este como o “período naturista”, que se encerraria em 1580. Entretanto, já corria moeda antes de 1580; entre 1549 e 1553, quase 30% dos pagamentos do governo foram feitos na forma de dinheiro (Maria B. Levy. *História Financeira do Brasil Colonial*. Rio de Janeiro: IBMEC, 1979).

bezetting van het gebied, de productie van suiker en andere producten, en vooral met het proces van urbanisatie met de installatie van de zetel van de regering in Salvador, de komst van bureaucratische structuren vanaf de tweede helft van de 16^e eeuw, kwam ook toenemende vraag naar muntgeld. Vanaf de daadwerkelijke kolonisatie, en meer specifiek het proces van verstedelijking, begon de circulatie van geld.

In haar reeds klassieke werk toont Alice Canabrava aan dat halverwege de jaren 1580 een voorspoedige handelsbeweging op gang kwam, die later werd verboden, maar werd voortgezet als een vorm van bijna officiële contrabande, die de mijnen van Potosí verbond met Braziliaanse kustplaatsen via de haven van Buenos Aires.¹¹ Deze handel, en de monetaire consequenties ervan, werden al aan het begin van de 17^e eeuw opgetekend door Brandônio: “vanaf de Rio de la Plata komen veel *peruleiros* met karvelen van kleine tonnage met een groot bedrag aan *patacas* van vier en acht realen, bewerkt en onbewerkt zilver in hoorns en staven, poedergoud en goudkorrels en goud in ketens. Ze brengen deze naar Rio de Janeiro, Bahia de Todos os Santos en Pernambuco en ruilen ze voor goederen die ze nodig hebben, laten hun goud en zilver achter en laden de goederen aan boord en aanvaarden de terugreis naar de Rio de la Plata.”¹²

De verwijzing van Brandônio naar de verschillende vormen waarin de metalen aangevoerd werden, verklaard misschien het feit dat de kolonisten reeds in 1613 verzochten om de bouw van een munterij “om munten te kunnen gieten zonder dat ze eerst langs Lissabon hoefden”.¹³ Omdat het in de kolonie nog niet mogelijk was om nieuwe munten te merken of bestaande munten opnieuw te merken, was het noodzakelijk de munten naar de munterijen in Portugal te sturen, waardoor de bezitters voor lange tijd afstand moesten doen van hun munten, nog afgezien van de risico's van reizen over zee.

Andere vermeldingen door tijdgenoten doen geloven dat er voldoende zilveren munten van Spaanse herkomst in omloop waren. “De gouverneur van de provincies van de Rio de la Plata (..), die in 1598 onderweg naar Buenos Aires Bahia aandeed, was verbaasd over de hoeveelheid Spaanse munten die in de haven van Bahia in omloop was.” Voor wat betreft het zilver dat in Bahia circuleerde, deed de Franse reiziger Pyrad de Laval in 1612 precies dezelfde observatie, wat hem ertoe bracht ons land te beschouwen als het rijkste ter wereld.¹⁴ De waarschijnlijkheid van deze stellingen wordt gesteund door de melding die Evaldo Cabral de Mello maakt van het bestaan van voldoende oorspronkelijk Peruaanse munten in de regio's Olinda en Recife in diezelfde periode: “over de betrekkelijke overvloed aan zilveren munten in Pernambuco volstaat te zeggen dat, na de verovering van Arraial do Bom Jesus door de Nederlanders (1635), de

¹¹ Canabrava, Alice P., *O Comércio Português no Rio da Prata (1580–1640)*.

¹² Brandão, Ambrósio Fernandes (Brandônio), *Diálogos das grandezas do Brasil*. Rio de Janeiro: Off Industrial Graphica, 1930.

¹³ Frédéric Mauro, *Portugal, o Brasil e o Atlântico*, p. 174.

¹⁴ Canabrava, Alice P., *O Comércio Português no Rio da Prata (1580-1640)*. Belo Horizonte: Ed. Itatiaia, 1984, p. 121.

do território, a produção de açúcar e outros produtos, e principalmente o processo de urbanização, com a instalação da sede do governo em Salvador, com a chegada de estruturas burocráticas a partir de meados do século XVI, certamente representaram o surgimento e posterior aumento da demanda por moeda. Foi a partir da colonização efetiva e, mais especificamente, do processo de urbanização, que teve início a circulação monetária.

Em seu trabalho já clássico, Alice Canabrava demonstra que em meados da década de 1580 teve início um próspero movimento comercial, depois tornado ilegal, mas que continuou sob a forma de contrabando quase oficial, que ligava as minas de Potosi a vilas costeiras do Brasil através do porto de Buenos Aires.¹¹ Tal comércio, e suas conseqüências monetárias, já haviam sido registrados no início século XVII por Brandônio: “do Rio da Prata costumam a navegar muitos peruleiros em caravelas... De pouco porte, onde trazem somma grande patacas de quatro e oito reales, e assim prata lavrada e por lavar, em pinhas e em postas, ouro em pó e em grão, e outro lavrado em cadeias, os quaes aportam com estas cousas no Rio de Janeiro, Bahia de Todos Os Santos e Pernambuco, e comutam as taes cousas por fazendas das sortes que lhe são necessarias, deixando toda a prata e ouro que trouxeram na terra, donde tornam carregados de taes fazendas a fazer outra vez viagem para o Rio da Prata”.¹²

A referência que Brandônio faz às diferentes formas em que eram trazidos os metais talvez explique o fato de que, já em 1613, requeriam os colonos a criação de uma casa da moeda “para poder fundir as moedas sem que seja obrigatório fazê-las passar por Lisboa”.¹³ Como na colônia não havia ainda possibilidade de se “abrir cunho” para cunhar novas moedas ou simplesmente remarcar as já existentes, era necessário enviá-las às casas da moeda de Portugal, obrigando seus possuidores a desfazerem-se delas por longos períodos, sem contar que as viagens marítimas eram pouco seguras.

Outras menções feitas por contemporâneos levam a crer que era farta a circulação de moeda de prata de origem espanhola. “o governador das províncias do rio da prata (...) Que estacionou em 1598 quando em viagem para Buenos Aires, ficou admirado da quantidade de moeda espanhola que corria naquele porto da Baía”. (...) Idêntica observação quanto à prata que circulava na Bahia fez o viajante francês Pyard de Laval quando lá esteve em 1612, o que o levou a considerar nosso país o mais rico do mundo”.¹⁴ A plausibilidade destes depoimentos é apoiada pela menção que faz Evaldo Cabral de Mello da existência de farta quantidade de moeda de origem peruana nas regiões de Olinda e Recife nessa mesma época: “da relativa abundância da moeda de prata em Pernambuco, basta dizer que, quando da conquista do Arraial do Bom Jesus

¹¹ Canabrava, Alice P., *O Comércio Português no Rio da Prata (1580–1640)*.

¹² Brandão, Ambrósio Fernandes (Brandônio), *Diálogos das grandezas do Brasil*. Rio de Janeiro: Off Industrial Graphica, 1930.

¹³ Frédéric Mauro, *Portugal, o Brasil e o Atlântico*, p. 174

¹⁴ Canabrava, Alice P., *O Comércio Português no Rio da Prata (1580–1640)*. Belo Horizonte: Ed. Itatiaia, 1984, p. 121.

bewoners die daarheen gevlucht waren, kochten zich vrij voor 20.000 realen van acht; en dat na vijf jaar oorlog”.¹⁵

Aanwijzingen dat er een overvloed aan munten was in Salvador en Recife leidden tot twijfels over de werkelijke monetaire omstandigheden in Rio de Janeiro toen, in 1614, gouverneur van die stad Constantino Menelau, bepaalde dat suiker als munt gebruikt werd. Volgens Coaracy zou het gebrek aan muntgeld geleid hebben tot de terugkeer van directe ruilhandel, wat zou leiden tot onenigheid over de waarde van goederen.¹⁶ Wellicht was er muntgeld nodig om te ruilen, voor kleine transacties, zoals overall. Of, zoals Lessa en Mello stellen, wellicht was het aanbod van munten voldoende, maar werd er veel gespaard waardoor er minder in omloop was.¹⁷ Het feit is dat in dat jaar de gouverneur de suikerprijs bepaalde en die prijs verplicht moest worden geaccepteerd bij alle betalingen.

Het besluit om de vaste suikerprijs op te leggen, van 1614, zou slechts een truc zijn geweest van de suikerproducenten die toen de Kamer controleerden, en niet het resultaat van de werkelijke algemene schaarste van muntgeld.¹⁸ De transacties tussen producenten en handelaren werden bijgehouden als rekening-courant, wat zou kunnen betekenen dat de producenten geen toegang tot geld hadden, omdat ze werden uitgebuit door de grote handelaren die alle handel, zowel de import als de export, monopoliseerden. Het zou de moeite waard kunnen zijn te onderzoeken of de relatie tussen deze twee groepen de schaarste van muntgeld, waarover alleen de producenten klaagden, kan verklaren.

In de periode die volgt op de eerste Hollandse aanvallen, halverwege de jaren 1620, tot de eerste activiteiten van de rondtrekkende munterijen in 1695 wordt de schaarste van muntgeld steeds groter. Mogelijk als gevolg van de geleden verliezen bij de eerste invasie van Salvador in 1624, sturen de ambtenaren van de Kamer van Bahia een afgezant naar de koning met het verzoek om toestemming de *pataca* met twee *vintens* te vermeerderen opdat het geld niet uit die staat zou worden meegenomen.¹⁹ Aan het begin van de jaren 1640 was Potosí al in verval geraakt en begon Portugal de Restauratieoorlog tegen Spanje, wat leidde tot de afname van het aanbod en toename van de vraag voor geld voor militaire uitgaven.

Al vanaf de jaren 1630 herhalen zich klachten van de koloniale autoriteiten in Brazilië, ook in de zuidelijke kapiteinschappen, over het gebrek aan geld, bijna altijd gekoppeld aan de noodzaak de “infanterie” te betalen. Dat gebrek aan geld betekende

15 Mello, Evaldo Cabral de, *A Fronda dos Mazombos: nobres contra mascates, Pernambuco, 1666–1715*. São Paulo: Editora 34, 2003, pp. 90–91. *Reales de a ocho* of *reais de oito* waren zilveren munten van Spaanse herkomst, ook bekend als *patacas*.

16 Coaracy, Vivaldo, *O Rio de Janeiro no século XVII*. Rio de Janeiro: José Olympio, 1965.

17 Lessa, Carlos, *O Rio de todos os brasis: uma reflexão em busca de auto estima*. Rio de Janeiro: Editora Record, 2000 en Mello, Carl E.H. Vieira de, *O Rio de Janeiro no Brasil quinhentista*. São Paulo: Editora Giordamo, 1996.

18 Voor Stuart Schwartz geloofden de suikerproducenten van Bahia dat de schaarste van geld de directe oorzaak was van hun afhankelijke relatie met de kooplieden. Schwartz, Stuart B., *Segredos Internos: engenhos e escravos na sociedade colonial, 1550–1835*. São Paolo: Companhia das Letras, 1988.

19 Sombra, Severino, *Pequeno Esboço de História*, p.67.

pelos neerlandeses (1635), os moradores aí refugiados resgataram-se por 20.000 peças de a ocho; e isto após mais de cinco anos de guerra”.¹⁵

Evidências de que havia abundância de moeda em Salvador e Recife levantam dúvidas sobre as reais condições monetárias do Rio de Janeiro quando, em 1614, o governador daquela cidade, Constantino Menelau, determinou que o açúcar corresse como moeda. Segundo Coaracy, a falta de moeda teria levado ao retorno das trocas diretas, causando discórdias quanto ao valor dos produtos.¹⁶ Talvez faltasse moeda para troco, para transações de pequeno vulto, como de resto faltava em todo lugar. Ou talvez, como afirmam Lessa e Mello, a oferta de moeda fosse abundante, mas a prática do entesouramento restringisse sua circulação.¹⁷ O fato é que naquela data o governador fixou o preço do açúcar a ser compulsoriamente aceito em todos os pagamentos.

A decisão de se determinar o curso forçado do açúcar em 1614 teria sido apenas uma manobra dos produtores de açúcar que então controlariam a câmara, e não fruto de uma efetiva escassez generalizada de moeda.¹⁸ As transações entre produtores e comerciantes eram escrituradas em conta-corrente, o que poderia significar que aos produtores fosse negado acesso à moeda, explorados que eram pelos grandes negociantes que monopolizavam a comercialização tanto das exportações como das importações. Caberia investigar, portanto, se não seria a relação entre esses dois grupos que explicaria a “escassez de moeda”, de que se queixariam apenas os produtores.

O período que se segue desde às primeiras incursões neerlandesas, em meados dos anos 1620, até o início dos trabalhos da casa da moeda itinerante (ou ambulante) em 1695 foi de crescente escassez de moeda metálica. Possivelmente já como resultado dos estragos sofridos com a primeira invasão de Salvador, em 1624 os oficiais da câmara da Bahia enviam procuração ao rei solicitando “licença para se acrescentar 2 vinténs em cada pataca para que assim se não leve deste estado o dinheiro”.¹⁹ No início da década de 1640, Potosi já se encontrava em declínio e Portugal iniciava a guerra da restauração contra a Espanha, o que resultava, simultaneamente, em redução da oferta e aumento da demanda por moeda para gastos militares.

Já desde a década de 1630 repetem-se, inclusive nas capitânicas do Sul, as queixas, por parte das autoridades coloniais no Brasil, de “falta de moeda”, quase sempre vinculadas às necessidades de pagamento à “infantaria”. Tal falta de moeda nem sempre

¹⁵ Mello, Evaldo Cabral de, *A Fronda dos Mazombos: nobres contra mascates, Pernambuco, 1666–1715*. São Paulo: Editora 34, 2003, pp. 90–91. Reales de a ocho, ou reais de oito, eram moedas de prata de origem espanhola, conhecidas também como patacas.

¹⁶ Coaracy, Vivaldo, *O Rio de Janeiro no século XVII*. Rio de Janeiro: José Olympio, 1965.

¹⁷ Lessa, Carlos, *O Rio de todos os brasis: uma reflexão em busca de auto estima*. Rio de Janeiro: Editora Record, 2000 e Mello, Carl E. H. Vieira de, *O Rio de Janeiro no Brasil quinhentista*. São Paulo: Editora Giordano, 1996.

¹⁸ Para Stuart Schwartz, os produtores de açúcar baianos acreditavam que a escassez de moeda era a responsável direta pela sua relação de dependência com os comerciantes. Schwartz, Stuart B, *Segredos Internos: engenhos e escravos na sociedade colonial, 1550–1835*. São Paulo: Companhia das Letras, 1988.

¹⁹ Sombra, Severino, *Pequeno Esboço de História*, p. 67.

niet altijd schaarste van geld in omloop in het algemeen. In diverse situaties besloten de autoriteiten dan de handelaren te verplichten voor geld een deel van de suiker te kopen die bij de douane als belasting geïnd was.²⁰ De tweede helft van de 17^e eeuw was het economische crisis in Europa, wat een sterke afname van de prijs van suiker en andere producten betekende en derhalve het probleem van muntgeld in omloop verergerde.

De financiën van Nieuw-Holland

Tussen en 1654 veroverde en bezette de Nederlandse West-Indische Compagnie (WIC) een deel van Portugees Amerika. Chronologisch gezien begon de Nederlandse bezetting in de zogenaamde veroveringsperiode (1630–1636).²¹ Na het behalen van de militaire overwinning bleven de troepen van de WIC aanvankelijk binnen de stadsmuren. Langzamerhand breidden ze hun gebied uit, tot het laatste fort van het Portugese verzet zich in 1635 overgaf, Arraial do Bom Jesus. De suikerproductie en de slavenhandel kelderden. Het “gouden tijdperk” van Nieuw-Holland (1637–44) werd gekenmerkt door het bestuur van graaf Johan Maurits van Nassau-Siegen. De relatief rustige situatie trok de moleneigenaren aan die zich hadden teruggetrokken, waardoor de suikerproductie en de slavenhandel weer op gang kwamen. Er is bewijs dat 1640 een positief jaar was voor de Nieuw-Hollandse economie, zo blijkt uit de woorden van een tijdgenoot: “(...) en de moleneigenaren en de boeren deden veel zaken (...)”.²² Echter, in het daaropvolgende jaar (1645), met de terugkeer van Nassau naar Europa (1644), hervatten de Portugezen het gewapende verzet tegen de WIC. Vanaf dat moment tot aan de definitieve nederlaag van de Nederlanders in 1654, nemen de suikerproductie in de regio, de slavenhandel en de handel af.

Idealiter zou de economie in de kolonie als volgt hebben moeten functioneren: boeren en moleneigenaren plantten suikerriet en produceerden suiker die werd verkocht aan de Compagnie; deze verkocht de suiker in Europa en leverde Europese producten en slaven aan Brazilië. In de loop der jaren had de Compagnie haar monopolie op de handel met Brazilië verloren aan vrije handelaren. Dat verlies betekende voor de Compagnie minder inkomsten, die toch al laag waren. Zolang de Compagnie het monopolie op de handel had, verdiende zij aan de handel op allerlei producten. Vanaf het moment dat de handel werd opengesteld, ontving de Compagnie slechts nog zeer diverse belastingen en de kosten voor het transport van goederen naar Brazilië. Ondanks het verlies van inkomsten moest de Compagnie de administratieve en militaire kosten van de kolonie

²⁰ Zie, bijvoorbeeld, Frédéric Mauro, *Portugal, o Brasil e o Atlântico*, vol. II, p. 174.

²¹ Voor de gebeurtenissen van die periode wordt aanbevolen het werk van Boxer, Charles R., *Os holandeses no Brasil: 1624–1654*. [Londen, 1957] Recife: CEPE, 2004. Zie voor een analyse van de impact van de Nederlandse verovering op de samenleving van Pernambuco Mello, José Antonio Gonsalves de, *Tempo dos Flamengos — influência da ocupação holandesa na vida e na cultura do Norte do Brasil*. Rio de Janeiro: Topbooks, 2001.

²² “Rapport van H.Hamel, A. van Bullestraten en P. Jansen Bas over de toestand in Brazilië”. In *Stukken betreffende de Nederlandse bezittingen in Brazilië; 1644–1645*, Koninklijke Bibliotheek, aanvraagnummer KW 76 A 16.

significava escassez generalizada de meio circulante, uma vez que, em diversas situações, as autoridades recorriam então ao expediente de obrigar os comerciantes a comprar, em dinheiro, parte do açúcar que havia sido recolhido na alfândega para pagamento de impostos.²⁰ A segunda metade do século XVII foi de crise econômica na Europa, o que levou a uma forte queda dos preços do açúcar e outros produtos e, portanto, de agravamento do problema de falta de moeda corrente.

As finanças da Nova Holanda

Entre 1630 e 1654, a empresa neerlandesa Companhia das Índias Ocidentais (WIC) conquistou e ocupou parte da América Portuguesa. Cronologicamente, a ocupação neerlandesa teve início no chamado período de conquista (1630-36).²¹ Após alcançar a vitória militar em Recife, em 1630, as tropas da WIC ficaram confinadas dentro dos muros da cidade. Lentamente foram expandindo seus domínios até a rendição do último reduto de resistência portuguesa, o Arraial do Bom Jesus em 1635. A produção de açúcar desceu a níveis baixíssimos, assim como o tráfico negreiro. O “período de ouro” da Nova Holanda (1637–44) foi marcado pelo governo do conde João Maurício de Nassau-Siegen. A situação relativamente pacífica da colônia atraiu os senhores de engenho que haviam se retirado, proporcionando, assim, a retomada da produção açucareira e do tráfico negreiro. A evidência sugere que o ano de 1640 foi positivo para a economia da Nova Holanda, pois, nas palavras de um contemporâneo, “(...) os senhores de engenho e os lavradores fizeram muitos negócios (...)”.²² Mas, no ano seguinte (1645) ao retorno de Nassau à Europa (1644) recomeçou a resistência armada dos portugueses contra a WIC. Desde então, e até a derrota final dos neerlandeses em 1654, mais uma vez a produção açucareira na região, o tráfico negreiro e o comércio declinam.

Idealmente, a economia da nova colônia deveria funcionar da seguinte maneira: agricultores e senhores de engenho plantavam cana e produziam açúcar que era vendido à Companhia; esta, por sua vez, revendia o açúcar na Europa e abastecia o Brasil com produtos europeus e escravos. Porém, com o passar dos anos, a Companhia foi perdendo o monopólio do comércio com o Brasil para comerciantes livres. Essa perda significou para a Companhia diminuição de sua já magra receita. Enquanto detinha o monopólio do comércio, a Companhia ganhava com o comércio de todo o gênero de produtos. Mas, a partir da abertura do comércio, passou a receber somente impostos os mais variados possíveis e o transporte de produtos enviados ao Brasil. Apesar da perda de receita, a

²⁰ Ver, por exemplo, Frédéric Mauro, *Portugal, o Brasil e o Atlântico*, vol. II, p. 174.

²¹ Para os eventos do período, recomenda-se a obra de Boxer, Charles R., *Os holandeses no Brasil: 1624–1654*. [London, 1957] Recife: CEPE, 2004. Para uma análise do impacto da conquista neerlandesa na sociedade pernambucana, ver Mello, José Antonio Gonsalves de, *Tempo dos Flamengos – influência da ocupação holandesa na vida e na cultura do Norte do Brasil*. Rio de Janeiro: Topbooks, 2001.

²² “Rapport van H.Hamel, A. van Bullestraten en P. Jansen Bas over de toestand in Brazilië”. In *Stukken betreffende de Nederlandse bezittingen in Brazilië; 1644–1645*, Biblioteca Nacional do Países Baixos, Número de chamada KW 76 A 16.

blijven betalen. Het tekort dat dit opleverde lijkt aan de oorsprong te staan van de klachten over het “tekort aan geld” die naar de WIC in Nederland gestuurd werden en van de afspraken om betaling te accepteren in de vorm van diverse handelswaren, maar vooral suiker.

Zoals reeds gezegd werd de kas van Nieuw-Holland hoofdzakelijk gevuld met geld dat uit de Verenigde Provinciën werd gestuurd. Bij het analyseren van de economie van de Nederlandse kolonie, wijst Wätjen op het aarzelende beleid van de WIC ten aanzien van het sturen van geld naar Brazilië en concludeert dat de schaarste van munten zou moeten worden geweten aan “(...) de gemeenheid en de gierigheid van de Heren XIX zelf (...)” die onvoldoende geld stuurden om de administratieve kosten van de kolonie te dekken.²³ Uit de voor dit artikel geraadpleegde documentatie (ook geraadpleegd door Wätjen) blijkt echter dat de Heren XIX een consistent beleid hadden ten aanzien van het sturen van geld alsmede voor het laten circuleren ervan in de kolonie.

Op grond van brieven van de Heren XIX aan de autoriteiten in Brazilië kan geconcludeerd worden dat het beleid van de WIC erop was gericht de hoeveelheid geld in omloop beperkt te houden, daar ze bij elke zending naar Brazilië benadrukken dat het alleen mag worden gebruikt voor het uitbetalen van soldaten. Bijvoorbeeld op 31 oktober 1631, wanneer zij berichtten over een zending van 162 duizend gulden, benadrukken zij dat dit “(...) door de heren niet mag worden gebruikt op een andere manier *dan voor de betaling van de soldaten* (...)”.²⁴ Het zij benadrukt dat, hoewel de gulden de zakelijke munteenheid was, de Zeven Provinciën geen gemeenschappelijk monetair beleid hadden en er intern, naast de Nederlandse munten, diverse vreemde munten in omloop waren; sommige auteurs schatten dat er in Amsterdam ongeveer 800 vreemde munten werden geaccepteerd.²⁵ Ongetwijfeld zaten er in de zendingen van de Heren XIX Spaanse en/of Portugese munten.²⁶

Volgens het *groot deszyn* van de Compagnie zou de geldstroom in Nieuw-Holland beginnen en eindigen in de kas van de WIC. Eerst zouden de commiezen (administratieve

²³ Wätjen, H., *O domínio colonial holandês no Brasil: um capítulo da história colonial do século XVII*. Recife: CEPE, 2004. Zie in het bijzonder het hoofdstuk “A organização da administração colonial e as finanças da Nova Holanda”, pp. 291–343. Zie voor citaat pagina 312.

²⁴ Brief van 31 oktober 1631 van de Heren XIX aan de Politieke Raad in Brazilië. Nationaal Archief te Den Haag, collectie “Oude West-Indische Compagnie”, toegangsnummer 1.05.01.01, inventaris 8 blad 90. Onze cursivering.

²⁵ Zie voor de financiële situatie van de Verenigde Provinciën voor, tijdens en na de bezetting van Brazilië Vries, J. de & Woude, A. van der, *The first modern economy: success, failure, and perseverance of the Dutch economy, 1500–1815*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997, in het bijzonder hoofdstuk 4 “Money and taxes, borrowing and lending”, pp. 81–159. Zie voor citaat ‘t Hart, Marjolijn; Jonker, Jooster e Zanden, Luiten van, *A financial history of the Netherlands*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997, p. 40.

²⁶ Zie hiervoor bijvoorbeeld het volgende document: “Notitie van de contanten uit Nederland ontvangen op de thesaurie, in de periode vanaf maart tot eind juni” van 30 juni 1648. Nationaal Archief te Den Haag, collectie “Oude West-Indische Compagnie”, toegangsnummer 1.05.01.01, inventaris 64, document 35.

WIC tinha de arcar integralmente com as despesas administrativas e militares da colônia. O resultante déficit fiscal parece estar na origem das queixas enviadas à Companhia nos Países Baixos sobre a “falta de dinheiro” e, portanto, nos acordos para que pagamentos fossem aceitos em mercadorias diversas, mas principalmente em açúcar.

Como já mencionado, o caixa da Nova Holanda era abastecido principalmente com numerário enviado das Províncias Unidas. Ao analisar a economia da colônia neerlandesa, Wätjen chama a atenção para a vacilante política da WIC de envio de numerário para o Brasil, concluindo que a escassez de moedas deveria ser atribuída “(...) à mesquinhez e avareza dos próprios Diretores XIX (...)” que não enviavam numerário suficiente para cobrir as despesas de administração da colônia.²³ Entretanto, a documentação consultada para este artigo (e também consultada por Wätjen) nos mostra que os Diretores XIX tinham uma política consistente de envio de numerário bem como para a sua circulação na colônia.

Com base nas cartas enviadas pelos Diretores XIX para as autoridades no Brasil, pode-se concluir que a política econômica da WIC caminhava no sentido de manter o meio circulante reduzido, pois sempre que enviavam numerário para o Brasil, os XIX frisavam que o mesmo era para ser empregado somente no pagamento dos soldados. Por exemplo, em 31 de outubro de 1631, quando comunicam o envio de numerário no valor de 162 mil Florins, enfatizam que o mesmo “(...) não deveria ser utilizado pelos senhores de outra forma *que não o pagamento dos soldados* (...)”.²⁴ Cabe ressaltar que embora o florim fosse a unidade de conta para negócios, não havia nas Setes Províncias uma política de cunhagem unificada e, internamente, circulavam várias moedas estrangeiras ao lado de diferentes moedas neerlandesas; alguns autores estimam que cerca de 800 moedas estrangeiras eram permitidas em Amsterdam.²⁵ Indubitavelmente, nas remessas feitas pelos XIX havia moedas espanholas e/ou portuguesas.²⁶

²³ Wätjen, H., *O domínio colonial holandês no Brasil: um capítulo da história colonial do século XVII*. Recife: CEPE, 2004. Ver especialmente o capítulo “A organização da administração colonial e as finanças da Nova Holanda”, pp. 291–343. Para a citação, página 312.

²⁴ Carta de 31 de outubro de 1631 dos Diretores XIX para o Conselho Político no Brasil. Arquivo Nacional em Haia, coleção “Companhia das Índias Ocidentais velha”, número de chamada 1.05.01.01, inventário 8, fólio 90. Ênfase nossa.

²⁵ Para a situação financeira das Províncias Unidas antes, durante e depois da ocupação do Brasil, ver Vries, J. de & Woude, A. van der. *The first modern economy: success, failure, and perseverance of the Dutch economy, 1500–1815*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997, especialmente o capítulo 4 “Money and taxes, borrowing and lending”, pp. 81–159. Para a citação, ver 't Hart, Marjolein; Jonker, Jooster e Zanden, Luiten van. *A financial history of the Netherlands*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997, p. 40.

²⁶ Para isso, consultar por exemplo o seguinte documento: “Notitie van de contanten uit Nederland ontvangen op de thesaurie, in de periode vanaf maart tot eind juni” [Notícia do dinheiro recebido dos Países Baixos e depositado na tesouraria, no período entre março e final de junho], de 30 de junho de 1648. Arquivo Nacional em Haia, coleção “Companhia das Índias Ocidentais velha”, número de chamada 1.05.01.01, inventário 64, documento 35

medewerkers) wekelijks de soldij uitbetalen aan de troepen. Met dat geld zouden de soldaten kopen wat ze wilden en/of nodig hadden in de pakhuizen van de Compagnie. De commissarissen zouden wekelijks het geld in de pakhuizen ophalen en in de kas van de Compagnie storten. Van daaruit zou het geld opnieuw gebruikt worden voor de uitbetaling van de soldaten, en was de cirkel rond.²⁷ Het verdient te worden opgemerkt dat in de voor dit artikel geraadpleegde documentatie geen aanwijzingen zijn gevonden dat het contante geld zou moeten worden gebruikt voor de aankoop van suiker of andere producten.

Een andere manier om de kas te vullen was het innen, in geld, van belastingen en toeslagen van kleinere omvang die in de kolonie moesten worden betaald. Een van die wijzen van inning had te maken met de vracht. Op 12 november 1635 gaven de Heren XIX de Hoge Raad van Brazilië opdracht dat “handelswaren van particulieren niet mochten worden weggehaald uit de pakhuizen van de Compagnie en al helemaal niet uit de schepen, zonder dat daarvoor aan uwe heren de vracht is betaald in geld (...).²⁸ De bijdrage van die inningen in de kolonie was niet constant, want op bepaalde momenten was het tekort aan geld in Nieuw-Holland nijpend. Als dat gebeurde, werd suiker het geprefereerde betaalmiddel. Daarom dienden de inwoners van Paraíba, vertegenwoordigd door Isaacq van Rasiere, bij de Hoge Raad op 20 februari 1645 een klacht in tegen de betaling van belasting. Omdat “contant geld in Paraíba schaars was, moesten de suikerbelastingen betaald worden in suiker en dat is al twee jaar niet veranderd (...)” en de suikerprijs hiervoor was lager dan de marktprijs.²⁹

Er kunnen nog enkele opmerkingen gemaakt worden over het tekort aan muntgeld in Nieuw-Holland. Over het algemeen was er in de samenleving contant geld aanwezig. Er zijn echter aanwijzingen voor te vinden dat het geld op twee verschillende momenten helemaal verdwenen was. De eerste keer gebeurde dat in het jaar 1639. In hun brief van 5 maart 1639 stelden Nassau en zijn Raad dat wegens gebrek aan Nederlandse munten met een lage waarde, de soldaten werden uitbetaald in *patacas* nu “*patacas* en realen van acht hier in grote hoeveelheden zijn en niemand enig ander geld ziet”.³⁰ Mettertijd verslechterde de situatie in Nieuw-Holland, want in hun brief van 10 juli 1639 berichtten Nassau en zijn Raad dat moleneigenaren en particuliere handelslieden hun belastingen betaald hadden in suiker, omdat er onder de bevolking geen geld was.³¹

²⁷ Zie noot 22. Het genoemde voorbeeld staat op hetzelfde blad, 90.

²⁸ Brief van de Heren XIX aan de Hoge Raad van Brazilië van 12 november 1635. Nationaal Archief te Den Haag, collectie “Oude West-Indische Compagnie”, toegangsnummer 1.05.01.01, inventaris 8 blad 180.

²⁹ DN, 28 februari 1645.

³⁰ Brief van Gouverneur-generaal Johan Maurits van Nassau en de raadsleden M. van Ceulen en Adriaen van der Dussen aan de vergadering van de Heren XIX van 5 maart 1639, Nationaal Archief te Den Haag, collectie “Oude West-Indische Compagnie”, toegangsnummer 1.05.01.01, inventaris 54 document 1 en 2.

³¹ Brief van de Gouverneur-generaal Johan Maurits van Nassau en de raadsleden M. van Ceulen, Johan Ghijselin en Adriaen van der Dussen aan de vergadering van de Heren XIX van 10

No *groot dessyn*, ou grande plano, da Companhia, a circulação monetária na Nova Holanda começaria e acabaria pelo caixa da WIC. Em uma primeira etapa, os auxiliares administrativos (*commies*) pagariam soldos da tropa, semanalmente. Com as moedas recebidas, os soldados comprariam o que quisessem e/ou precisassem nos armazéns da Companhia. Nos armazéns, os respectivos comissários (*commissarissen*) recolheriam o numerário e semanalmente o depositariam no caixa da Companhia. Do caixa, as moedas seriam re-utilizadas para o pagamento dos soldados, fechando assim o ciclo da circulação monetária.²⁷ Cabe frisar que, na documentação consultada para este artigo, não foi encontrada evidência de que o “dinheiro de contado” enviado deveria ser empregado na aquisição de açúcar ou outros produtos.

Outra forma de abastecer o caixa era a cobrança, em dinheiro, de impostos e taxas de menor vulto, a serem pagos na colônia. Uma dessas formas de cobrança era relativa ao frete. Em 12 de novembro de 1635, os XIX instruem o Alto Conselho do Brasil que “nenhuma mercadoria de particulares poderia ser retirada dos armazéns da Companhia muito menos dos navios (...) sem que fosse pago nas mãos de Suas Senhorias, o frete em dinheiro (...)”.²⁸ A contribuição das cobranças feitas na colônia não era constante, pois em determinados momentos faltava dinheiro na Nova Holanda como um todo. Quando isso acontecia, o açúcar passa a ser o meio de pagamento preferencial. Por isso, em 20 de fevereiro de 1645, os moradores da Paraíba, representados por Isaacq van Rasiere, apresentam ao Alto Conselho um protesto contra o pagamento dos impostos. Como o “dinheiro de contado era escasso na Paraíba, os impostos do açúcar deviam ser pagos em açúcar e há dois anos que isso não muda (...)” e o preço do açúcar para tal era sempre menor do que o preço de mercado.²⁹

Ainda sobre a falta de moedas na Nova Holanda pode-se fazer mais algumas considerações. De modo geral, na sociedade, havia numerário. Em dois momentos distintos, porém, a evidência sugere que o dinheiro desaparecera por completo. O primeiro desses momentos foi no ano de 1639. Em carta de 05 de março de 1639, Nassau e seu Conselho afirmam que por falta de moedas neerlandesas de baixo valor, os soldados estavam sendo pagos com Patacas, uma vez as “[p]atacas e os Reais de Oito existem aqui em grande quantidade e que ninguém vê nenhum outro dinheiro”.³⁰ Com o correr do tempo, a situação piora na Nova Holanda, pois em correspondência de 10 de julho de 1639, Nassau e seu Conselho informam que os senhores de engenho e comerciantes

²⁷ Ver nota 22. O exemplo mencionado está no mesmo fólio, a saber 90.

²⁸ Carta dos Diretores XIX para o Alto Conselho do Brasil de 12/11/1635. Arquivo Nacional em Haia, coleção “Companhia das Índias Ocidentais velha”, número de chamada 1.05.01.01, inventário 8, folio 180.

²⁹ *DN*, 28 de fevereiro de 1645.

³⁰ “Carta do governador geral Johan Maurits van Nassau e dos conselheiros M. van Ceulen e Adriaen van der Dussen para a reunião dos Diretores XIX”, de 05 de março de 1639, Arquivo Nacional em Haia, coleção “Companhia das Índias Ocidentais velha”, número de chamada 1.05.01.01, inventário 54, documento 1 e 2.

De toestand moest alarmerend zijn want aan het eind van diezelfde brief zeiden ze dat “als er niet binnen een maand een schip komt, zullen we te gronde gaan”.³²

Het tweede moment van volledig gebrek aan geld deed zich voor in 1643. Ondanks de inspanningen van de Raad van Financiën was de kas leeg en kon zelfs de gouverneur-generaal niet betaald worden. Daarom riep Nassau op 20 maart 1643 de elite van het land bij zich op zijn paleis en waarschuwt hen dat hij niets zou ontvangen van de Compagnie en dat hij, om zich te onderhouden middelen zou gebruiken die “indien anderen dat deden, zij gestraft zouden worden”, waarmee hij hen goed duidelijk maakte hun bezittingen goed op te bergen, want hij zou ze in beslag nemen.³³

Terwijl in de kolonie over het algemeen contant geld aanwezig was, zij het soms schaars, vinden we in de Dagelijkse Notulen meerdere verwijzingen naar het feit dat de kas helemaal leeg was. Een methode om het probleem op te lossen bestond uit een beroep op de vrije handelaren. Zo leent de Hoge Raad op 19 oktober 1635 4000 Carolus Guldens van de vermogende Isaacq van Raisere om de kas te vullen, terug te betalen in suiker waarbij de volgende vaste prijs voor suiker gold: witte suiker, 16 schellingen per *arroba* en ruwe suiker, 10 schellingen per *arroba*.³⁴

In situaties waarin het tekort aan geld algemeen was, werd toevlucht genomen tot het slaan van lokale munten. Op 18 augustus 1645 schreef de Hoge Raad dat “daar er geen manier is om in de samenleving geld te kopen (...) [werd besloten om met de] 360 gouden *marcos* die net uit Guinee waren aangekomen (...) vierkante gouden munten te slaan ter waarde van 3, 6 en 12 gulden (...)”.³⁵ Voordat de munten werden geslagen, werd een andere methode gebruikt om te proberen de nadelige effecten van het tekort aan geld te ondervangen. In het jaar 1639 werd een flinke productie maniokmeel verwacht, maar er was geen betaalmiddel voor handen om de maniok te kunnen kopen. Daarom “werd het toegestaan dat de commissarissen die het meel ontvingen, in onze naam obligaties uitgaven, die wij op grond van een door een notaris opgemaakte akte, verplicht waren te betalen”.³⁶

Zoals hierboven aangetoond, werd het tekort aan geld in de kas van de WIC verklaard door te weinig aanlevering. Sinds het begin van haar activiteiten werd de WIC geplaagd door financiële druk. Dit belemmerde de regelmatige bevoorrading van de

juli 1639, Nationaal Archief te Den Haag, collectie “Oude West-Indische Compagnie”, toegangsnummer 1.05.01.01, inventaris 54 document 164.

³² Zie vorige noot.

³³ DN, 10 maart 1643.

³⁴ DN, 19 oktober 1635. De schelling was een zilveren munt met een waarde van Fl. 0,30. De prijs van witte suiker was dus Fl. 4,8 per *arroba* en van ruwe suiker Fl. 3,0. In het document wordt geen termijn voor de terugbetaling genoemd.

³⁵ DN, 18 oktober 1645.

³⁶ Brief van de Gouverneur-generaal Johan Maurits van Nassau en de raadsleden M. van Ceulen, Johan Ghijselin en Adriaen van der Dussen aan de vergadering van de Heren XIX van 5 augustus 1639, Nationaal Archief te Den Haag, collectie “Oude West-Indische Compagnie”, toegangsnummer 1.05.01.01, inventaris 54 document 193. Het wordt obligatie duidt op een schriftelijk document vergelijkbaar met een schuldbrief.

particulares pagavam os impostos em açúcar, pois não havia dinheiro entre a população.³¹ A situação deveria ser alarmante: ao final da mesma carta, afirmam que “se não chegar navio algum no prazo de um mês, seremos aniquilados”.³²

O segundo momento de completa escassez monetária se dá em 1643. Apesar dos esforços do Conselho de Finanças, o caixa estava vazio e nem mesmo o governador geral podia ser pago. Por isso, no dia 20 de março de 1643, Nassau convoca os principais da terra a seu palácio e avisa-os de que não ia receber nada da Companhia e que para se manter usaria meios que, “se usados por outros, esses seriam punidos”, e com isso deixa bem claro aos principais que guardassem bem seus pertences, pois iria confiscá-los.³³

Se, na colônia, o numerário geralmente existia, ainda que em certas ocasiões fosse escasso, nas Atas Diárias encontramos diversas referências ao fato de o caixa estar completamente vazio. Um expediente para contornar o problema consistia em apelar para os comerciantes livres. Em 19 de outubro de 1635, por exemplo, para abastecer o caixa, o Alto Conselho toma emprestado de Isaacq van Raisere, que possuía boa quantidade de dinheiro, 4.000 Carolus Guldens (Florins), a serem pagos com açúcar, sendo o preço do açúcar assim fixado: açúcar branco = arroba a 16 *schellingen* e a arroba de moscavados a 10 *schellingen*.³⁴

Em situações em que a falta de dinheiro era generalizada, apelou-se para a cunhagem de moedas locais. Em 18 de agosto de 1645, o Alto Conselho escreve que “como não há meios de achar dinheiro na sociedade (...) [resolveu-se então que com os] 360 marcos de ouro recém chegados da Guiné (...) fossem feitas moedas (...) de ouro quadradas no valor de 3, 6 e 12 Florins (...)”.³⁵ Antes da cunhagem de moedas, outro expediente foi utilizado para tentar mitigar os efeitos deletérios da falta de moedas. No ano de 1639, esperava-se boa produção de farinha de mandioca, mas não havia com o que pagar a aquisição da mesma, nem dinheiro, nem mercadorias. Por isso, “foi autorizado que os comissários que receberiam a farinha, passariam em nosso nome, *obligaties*, as quais nós estávamos obrigados por instrumento público a pagar”.³⁶

³¹ “Carta do governador geral Johan Maurits van Nassau e dos conselheiros M. van Ceulen, Johan Ghijselin e Adriaen van der Dussen para a reunião dos Diretores XIX” de 10 de julho de 1639. Arquivo Nacional em Haia, coleção “Companhia das Índias Ocidentais velha”, numero de chamada 1.05.01.01, inventário 54, documento 164.

³² Ver nota acima.

³³ *DN*, 10 de março de 1643.

³⁴ *DN*, 19 de outubro de 1635. Desconhecemos a tradução de *Schelling* para Português. *Schelling* era uma moeda de prata no valor de Fl. 030. Assim, a arroba de brancos seria Fl. 4,8 e a de moscavados Fl. 3,0. O documento não estipula um prazo para o pagamento.

³⁵ *DN*, 18 de outubro de 1645.

³⁶ “Carta do governador geral Johan Maurits van Nassau e dos conselheiros M. van Ceulen, Johan Ghijselin e Adriaen van der Dussen para a reunião dos Diretores XIX” de 05 de agosto de 1639. Arquivo Nacional em Haia, coleção “Companhia das Índias Ocidentais velha”, numero de chamada 1.05.01.01, inventário 54, documento 193. A palavra *obligatie* indica um documento escrito semelhante a uma nota promissória.

pakhuizen van de Compagnie in Recife. Als de soldaten hun soldij hadden ontvangen, moesten zij in die pakhuizen alles kopen wat ze nodig hadden. Als die pakhuizen niet goed bevoorrad waren, gingen ze uiteraard naar de winkels van de particuliere handelslieden en brachten ze dus daar hun geld, en vloede dat dus niet terug in de kas. Een andere wijze waarop geld aan de kas werd onttrokken, was de aankoop van ontbrekende goederen, zoals op 26 januari 1636 gebeurde, toen de Hoge Raad van een vrije handelaar tegen betaling in geld linnen kocht, noodzakelijk voor de verzorging van zieken.³⁷ Behalve voor de bevoorrading van de pakhuizen werd het kasgeld ook gebruikt voor het kopen van suiker, zoals op 9 april 1638, toen 10.000 gulden naar Paraíba werd verzonden om suiker te kopen voor de WIC.³⁸

Een kort vergelijkend schema

Je ziet dat monetaire problemen zowel in de staat Brazilië als in Nieuw-Holland voorkwamen. Rekening houdend met de financiële moeilijkheden in de moederlanden is het ook moeilijk voor te stellen dat dit anders was geweest. Vooral voor bepaalde betalingen, zoals militaire uitgaven en de bouw, was vraag naar metalen munten. Daarvoor was vooral behoefte aan munten van geringe waarde, die niet noodzakelijkerwijs ook door de grote handelslieden werden gebruikt. De grote handel geschiedde over het algemeen door het uitruilen van handelswaren, schuldbrieven of wissels opgesteld in de eigen munteenheid — de real in Portugees Brazilië en de gulden in Nieuw-Holland.

In beide koloniën werden de schatkisten op twee manieren gevuld, een externe en een interne manier. De laatste bestond uit het innen van belastinggeld. Deze methode leverde echter niet altijd voldoende op om “de geldkist van de Kamers” of de “kas van de Compagnie” te vullen, vooral op momenten dat geld schaars was in de hele samenleving. In dat opzicht kan gezegd worden dat de oorsprong van het monetaire probleem is gelegen in een fiscaal probleem.

De externe wijze, aan de andere kant, verschilde in de twee hier besproken koloniën. In Portugees Brazilië waren vooral munten in omloop afkomstig van de — legale of illegale — handel met de Rio de la Plata regio, wat leidde tot een aanbod, soms ruim, van zilveren munten. Langzamerhand nam die handel af, maar tot halverwege de 17^e eeuw betekende die handel een autonome positie ten opzichte van de zendingen van geld uit het moederland, uiteraard met uitzondering van de koperen munten en de zilveren munten van weinig waarde. In dit kader, kan het gebruik van suiker als betaalmiddel in deze periode, eerder worden verklaard uit een truc van de suikerproducenten dan uit een gebrek aan muntgeld.

Nieuw-Holland was bijna volledig afhankelijk van het geld dat de Heren XIX stuurden. Door de afhankelijkheid van één bron van inkomsten was de financiële situatie

³⁷ DN, 26 januari 1636. Wabeliau kan een verbastering zijn van Cabeljau, de achternaam van een serie handelslieden in Recife.

³⁸ DN, 9 april 1638.

Como demonstrado acima, a falta de moedas no caixa da WIC explica-se principalmente pelo desabastecimento. Desde o início de suas atividades, a WIC foi afetada por apertos financeiros. Esses apertos dificultaram o abastecimento regular dos armazéns da Companhia no Recife. Quando recebiam seu pagamento, os soldados deveriam adquirir nos armazéns tudo o que precisassem. Estando esses armazéns desabastecidos, os soldados certamente dirigiam-se às lojas de comerciantes particulares, deixando aí seu dinheiro, que portanto não retornava ao caixa. Outra forma de evasão monetária do caixa era utilizar dinheiro na aquisição de produtos faltantes, como ocorreu em 26 de janeiro de 1636, quando o Alto Conselho comprou linho, tão necessário ao tratamento dos doentes, de um comerciante livre, com pagamento em dinheiro.³⁷ Além de ser usado para suprir os armazéns, muitas vezes o dinheiro do caixa era utilizado para a compra de açúcar, como em 09 de abril de 1638, quando foram enviados 10 mil Florins para a Paraíba para a compra de açúcar para a WIC.³⁸

Um breve esquema comparativo

Percebe-se que problemas monetários foram enfrentados tanto no Estado do Brasil português como na Nova Holanda. Seria difícil imaginar que assim não fosse, quando se levam em conta as dificuldades financeiras vivenciadas nas respectivas metrópoles. A moeda metálica era demandada principalmente para a realização de certos pagamentos, como por exemplo, os gastos militares e a construção civil. Nesse particular, havia especial necessidade de circulação de moeda de baixo valor, que não necessariamente era a moeda usada pelos grandes comerciantes. O grande comércio era geralmente efetuado através de simples troca de mercadorias, notas promissórias ou letras de câmbio, escrituradas em suas respectivas unidades de conta — *real* no Brasil português, e *florim* na Nova Holanda.

Em ambas as colônias, as respectivas tesourarias eram abastecidas de duas maneiras: uma forma externa e uma interna. Esta última consistia no recolhimento em dinheiro de alguns impostos. Porém, esse expediente nem sempre era suficiente para abastecer “os cofres das Câmaras” ou o “caixa da Companhia”, principalmente em momentos em que a moeda era escassa no conjunto da sociedade. Nesse sentido, pode-se dizer que o problema monetário originava-se de um problema fiscal.

Por outro lado, o abastecimento externo de moeda dava-se de maneira diferente para as duas colônias aqui em destaque. No Brasil português circulavam principalmente as moedas oriundas do comércio, legal ou não, com a região do Rio da Prata e que resultava em suprimento — às vezes farto — de moedas de prata. Tal comércio foi sendo reduzido paulatinamente, mas, até meados do século XVII, significou uma autonomia da colônia em relação ao envio de moedas da metrópole, exceção feita, naturalmente, às moedas de cobre e de prata de muito baixo valor. Dentro desse quadro, o uso do açúcar

³⁷ *DN*, 26/01/1636. Destaca-se que Wabeliau pode ser corruptela de Cabeljau, sobrenome de uma série de comerciantes no Recife.

³⁸ *DN*, 09 de abril de 1638.

van de Nederlandse kolonie vrij zwak. Doordat de WIC er niet in slaagde de pakhuizen van de Compagnie te bevoorraden met basislevensmiddelen — of dat dit de WIC niet interesseerde — ontstond een gat in de door de Heeren geïdealiseerde monetaire cirkel. Naarmate de pakhuizen niet konden voorzien in de behoeften van de soldaten (en overige ambtenaren), waren deze genoodzaakt hun salaris uit te geven in de winkels van de vrije handelaren. In de praktijk betekende dit dat al het uit Europa gestuurde geld uiteindelijk in de zakken van de handelslieden belandde en er steeds weer nieuwe geldzendingen nodig waren. Vanaf de tweede helft van de jaren 1640 groeide het probleem van de schaarste van geld naarmate de onzekerheid toenam over het vermogen van de WIC om haar taak uit te voeren en de Europese investeerders begonnen het geld dat zij aan hun vertegenwoordigers in het noordoosten van Brazilië hadden voorgeschoten, terug te eisen.

In beide koloniën was contant geld dus schaars. Het is echter belangrijk te benadrukken dat het tekort aan geld tijdelijk van aard was, in die zin dat periodes van relatieve overvloed werden onderbroken door periodes van schaarste die over het algemeen samen vielen met politieke onzekerheid — dreigende invasies, politieke instabiliteit in het moederland, etc. — en met economische crises die de prijs van suiker deden dalen. Vooral in het geval van Nieuw-Holland dient onderscheid te worden gemaakt in gebrek aan geld in de kas van de WIC enerzijds, en in de samenleving anderzijds. Het aangevoerde bewijs toont aan dat het chronische tekort aan geld zich meestens beperkte tot de kas van de Compagnie en was het gebruik van suiker als betaalmiddel een direct gevolg van dit gebrek aan contanten.

como meio de pagamento nesse período pode ser atribuído mais a uma manobra dos produtores de açúcar do que à falta de moedas.

Já a Nova Holanda dependia quase que exclusivamente de remessas feitas pelos Diretores XIX. Ao depender basicamente de uma única fonte de moedas, a situação financeira da colônia neerlandesa ficou bastante fragilizada. O fato de a WIC não conseguir — ou não se interessar em — manter abastecidos de gêneros básicos os armazéns da Companhia significava um rompimento do circuito monetário idealizado pelos Diretores. Na medida em que não tinham como satisfazer suas demandas junto aos armazéns, os soldados (e demais funcionários) eram obrigados a gastar seus soldos adquirindo produtos oferecidos pelos comerciantes livres. Tal processo significava, na prática, que todo dinheiro porventura enviado da Europa acabava nas mãos dos comerciantes, e com isso, havia permanentemente necessidade de novas remessas de dinheiro. O problema da escassez de moeda avolumou-se a partir de meados dos anos 1640, na medida em que aumentavam as incertezas em relação à capacidade do WIC de manter a empreitada e os investidores europeus passaram a exigir o retorno do dinheiro adiantado a seus representantes no nordeste brasileiro.

Portanto, em ambas as colônias havia escassez de numerário. Mas é importante destacar que a falta de moeda era periódica, no sentido de que períodos de relativa fartura eram intercalados por períodos de escassez que estavam geralmente associados a incertezas políticas — ameaças de invasões, instabilidade política na metrópole, etc — e a crises econômicas que forçavam para baixo o preço do açúcar. No caso particular da Nova Holanda, é preciso distinguir entre falta de numerário no caixa da WIC e na sociedade. A evidência apresentada revelou que a falta crônica de moedas se dava principalmente no caixa da Companhia, sendo o uso do açúcar como meio de pagamento uma consequência direta desta falta de numerário.

AANVULLING VAN DEEL 4

Lucia Werneck Xavier

Ten tijde van de samenstelling van deel 4 was het bestaan van inventaris 4845 van de collectie Staten-Generaal deze onderzoeker niet bekend. Deze bestaat uit besluiten van de Staten-Generaal met betrekking tot de WIC. In het vorige deel stond niet vermeld op welke bladen de besluiten van de Staten-Generaal stonden. Daarom werd besloten de onderstaande lijst op te stellen. In dit deel wordt door middel van voetnoten aangegeven op welke bladen van de relevante inventaris besluiten van de Staten-Generaal vanaf 1645 te vinden zijn. Het zij benadrukt dat de besluiten beginnen in 1638.

1638, vanaf 16 april, bladen 1–17

1639 bladen 17–37

1640 bladen 38–48

1641 bladen 49–58

1642 bladen 59–84

1643 bladen 85–110

1644 bladen 111–139

Vanaf 1645 bevindt de beschrijving zich bij de brieven van de Heren XIX, verderop in dit deel.

In het vorige deel waren ook de brieven naar Afrika niet opgenomen. De brieven tot 1644 worden hieronder beschreven. De brieven vanaf 1645 staan bij de brieven naar Brazilië.

Collectie Oude West-Indische Compagnie, toegangsnummer 1.05.01.01, inventaris 8

23 Amsterdam, 12 november 1635

Aan generaal Pompeüs de La Salle, aan de Kust van Guinee. Kondigt het vertrek van de schepen *Witte Leeuw* en *Munnekendam* aan. Bericht dat enkele andere schepen zich voorbereidden om zo spoedig mogelijk te vertrekken. Bevestigt de generaal dat, krachtens besluit van de Heren XIX, elke drie maanden een schip met een flinke lading zou worden gestuurd. De datum van het besluit wordt niet vermeld. Ze hoopten zo de Engelse en de Franse concurrenten af te kunnen schrikken, die probeerden handel te drijven op de Afrikaanse kust.

De Heren XIX zijn tevreden met het feit dat onderhandelingen met de “Koning van Comene” en de “Koning van Acra”¹ opnieuw mogelijk waren. Beiden

¹ Hier is ervoor gekozen deze uitdrukkingen over te nemen uit de oorspronkelijke tekst. Comene heet tegenwoordig Komenda en Acra heet tegenwoordig Accra, beide gelegen aan de Golf van Guinee.

ADENDO AO VOLUME 4

Lucia Werneck Xavier

No momento de confecção do volume 4, não era do conhecimento desta pesquisadora o inventário 4845 da coleção Estados Gerais. O mesmo consta das resoluções dos Estados Gerais referentes à WIC. No volume anterior, não foi indicado em quais fólhos as resoluções dos Estados Gerais constavam. Assim, resolveu-se confeccionar a listagem abaixo. Já no presente volume indica-se, através de notas de rodapé em quais fólhos do referido inventário encontram-se as resoluções dos Estados Gerais a partir de 1645. Ressalta-se que as resoluções começam no ano de 1638.

1638, começando em 16 de abril Fólhos 1–17

1639 fólhos 17–37

1640 fólhos 38–48

1641 fólhos 49–58

1642 fólhos 59–84

1643 fólhos 85–110

1644 fólhos 111–139

A partir de 1645, a descrição aparece junto com as cartas enviadas pelos XIX, mais adiante neste volume.

Também no volume anterior não foram incluídas as cartas para a África. As enviadas até 1644 estão descritas abaixo. A partir de 1645, foram inseridas junto com as cartas para o Brasil.

Coleção Velha Companhia das Índias Ocidentais, inventário 8, número de chamada 1.05.01.01.

23 1635, novembro, 12; Amsterdam

Para o general Pompeus de La Salle, na costa da Guiné. Anuncia a partida dos navios *Witte Leeuw* e *Munnekendam*. Comunica que alguns outros navios se encontram em preparação para partirem o mais breve possível. Afirmam ao general que, segundo resolução dos Diretores XIX, a cada três meses seria enviado um navio com um bom carregamento. Não se menciona a data da resolução. Esperam que assim, possam espantar os concorrentes ingleses e franceses que tentavam comercializar na costa da África.

Os Diretores XIX estão satisfeitos com o fato que novamente era possível negociações com o “Rei de Comene” e com o “Rei de Acra”.¹ Ambos prometeram

¹ Optou-se aqui por manter essas expressões tais como aparecem no original. Atualmente Comene é Komenda e Acra é Accra, ambas no Golfo da Guiné.

hadden beloofd de Engelsen en de Fransen uit hun gebieden te weren. Ze dringen er bij de generaal op aan goede betrekkingen met de twee autoriteiten te onderhouden.

Dan volgen enkele overwegingen over eerdere vrachten en welke maatregelen werden genomen om te voorkomen dat bedorven vrachten werden verzonden en tegelijkertijd de inrichting van de schepen te verbeteren, opdat de vrachten niet verloren zouden gaan.

Ze benadrukken dat de generaal alles in het werk moet stellen om te voorkomen dat particulieren handel dreven, net zoals de Heren XIX in de Republiek deden. De particuliere kooplieden waren voornamelijk voormalige functionarissen die, na afloop van hun termijn, handel gingen drijven in hun regio.

De Heren XIX vertrouwden erop dat de generaal zijn best deed om zwarten te kopen. Het schip *Maen* kreeg vaten aan boord voor water en bonen ter verlichting van de zwarten en zou binnenkort van Texel vertrekken. De Kamer van Zeeland zou het schip *Eendracht* sturen, ook bestemd voor de handel in zwarten. Ze deelde mede dat ze het bestuur van Brazilië hadden verzocht twee schepen te sturen om voor de kust van Angola te patrouilleren en te proberen daar schepen met zwarten te overmeesteren.

De brief eindigt met administratieve zaken.

Ondertekend door: G. van Arnhen, J. de Laet, Jean van der Poort, J. de Voocht, D. Codde vander Burch, D. Scherft.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.8

26 1639, maart, 24; Den Haag

Aan generaal Claes van IJperen. Bij de behandeling van het verzoek van Van IJperen was eindelijk een generaal gevonden om hem te vervangen. Zodra generaal Arendt Jacobsen van Amersfoort was aangekomen op de Afrikaanse kust, moest hij geïnstalleerd worden en de nodige instructies ontvangen van Van IJperen om het bevel over te nemen.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.8

27 1639, maart, 26; Amsterdam

Brief (kopie) van de Kamer van Amsterdam aan generaal Van IJperen. Stelt hem op de hoogte van het vertrek van generaal Amersfoort om het bevel van hem over te nemen.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.8

28 1639, juni, 30; Middelburg

Aan generaal Arent Jacobsen van Amersfoort, te Guinee. De Vergadering van de Heren XIX is akkoord gegaan met de door Amersfoort gestelde voorwaarden. Wat die voorwaarden inhouden wordt niet vermeld.

Er zijn stellige berichten dat de Engelsen binnenkort ladingen naar Guinee zouden sturen om de Nederlandse handel te belemmeren. Ze verzoeken de

manter os ingleses fora de suas possessões. Instam o general a manter bons relacionamentos com as duas autoridades.

Em seguida há algumas considerações sobre carregamentos anteriores e quais medidas estavam sendo tomadas para evitar o envio de carregamentos estragados e ao mesmo tempo para melhor acondicionamento nos navios para evitar-se a perda de carregamentos.

Ressaltam que o general deveria fazer o possível e o impossível para evitar o comércio de particulares assim como os XIX faziam nas Províncias Unidas. O principal grupo de comerciantes era composto de antigos oficiais que, acabado seu tempo, passavam a comercializar na região.

Os XIX confiavam que o general estivesse fazendo o seu melhor para comprar negros. O navio *Maen* estava sendo carregado com tonéis para água e feijão para conforto nos negros. Partiria de Texel dentro de pouco tempo. Já a Câmara da Zelândia enviaria o navio *Eendracht*, também a ser utilizado no comércio de negros. Ainda sobre o tráfico, informam que solicitaram ao governo do Brasil que enviasse dois navios para cruzarem na costa de Angola e tentarem aí, capturar embarcações com negros.

Esta carta termina com assuntos administrativos.

Assinada por: G. van Arnhen, J. de Laet, Jean van der Poort, J. de Voocht, D. Codde vander Burch, D. Scherft.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.8

26 1639, março, 24; Haia

Para o general Claes van IJperen. Atendendo ao pedido de IJperen foi encontrado finalmente um general para substituí-lo. Tão logo o general Arendt Jacobsen van Amersfoort chegasse à costa da África, deveria ser empossado e receber de IJperenperen todas as instruções necessárias para seguir no comando.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.8

27 1639, março, 26; Amsterdam

Carta (cópia) da Câmara Amsterdam para o general IJperen. Informa a partida do general Amersfoort para substituí-lo no comando.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.8

28 1639, junho, 30; Middelburg

Para o general Arent Jacobsen van Amersfoort, na Guiné. As condições apresentadas por Amersfoort foram aprovadas pela Assembléia dos XIX. Não se menciona o teor de tais condições.

Havia informações seguras de que dentro de pouco tempo os ingleses enviariam carregamentos para a Guiné para dificultar o comércio neerlandês. Solicitam que o general envie para as Províncias Unidas sugestões sobre como expulsar os ingleses da região. Há referência ao envio de um anexo com resoluções da Assembléia dos XIX, não presente.

generaal de Republiek suggesties te doen over hoe de Engelsen uit de regio te zetten. Er wordt verwezen naar een bijlage met besluiten van de Vergadering van de Heren XIX die meegestuurd zou zijn, niet aanwezig.

De Kamer Amsterdam zou binnen korte tijd het schip *Cameel* sturen dat van Texel zou vertrekken met levensmiddelen, materieel en andere zaken waar de generaal om had gevraagd.

Over de handel in zwarten vragen ze de generaal deze in stand te houden en passende maatregelen te treffen om te voorkomen dat die stil komt te liggen. Ze benadrukken dat “zonder zwarten de verovering van Brazilië niet perfect kan verlopen” en dat, ter bevordering van de slavenhandel, elke Kamer gepaste ladingen zou sturen, zoals bepaald door de Vergadering.

In de volgende Vergadering zouden instructies opgesteld worden voor het bestuur en de handhaving van de Kust van Afrika. Totdat hij die instructies ontvangen had, moest de generaal zijn goede werk voortzetten.

De Heren XIX verzoeken de generaal voldoende aandacht te schenken aan smokkel en de handel van particulieren. Vaak waren dit functionarissen van de Compagnie zelf, die probeerden een graantje mee te pikken ten koste van de WIC. De schuldigen moesten overeenkomstig gestraft worden, met andere woorden, hun goederen moesten in beslag genomen worden.

Het schip *Cameel* moest een korte stop maken in Sierra Leone om Gedion Morris te redden, die in Ceará enkele zaken had buit gemaakt en van plan was geweest naar Pernambuco te gaan, maar in Sierra Leone terecht was gekomen. Zijn vracht was zeer waarschijnlijk al bedorven en van weinig nut. De Heren XIX laten het daarom aan het oordeel van de generaal over wat ermee moest gebeuren. Als er nog iets van gebruikt kon worden voor het voedsel van de zwarten, dan moest dat gebeuren. Als er nog iets in Brazilië verkocht kon worden, dan moest het daar bij de eerste gelegenheid heen gestuurd worden.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.8

34 1639, oktober, 22; Amsterdam

Antwoord op de brief van Van IJperen en Amersfoort van 14 februari 1639. De Heren XIX delen mede dat een schip met een lading ter waarde van 150 duizend gulden is gestuurd.

Alles wijst erop dat de onderhandelingen met de “koning van Acra” moeizaam verlopen. Ze herinneren de generaal eraan dat hij mannen beloofd had om het Nederlandse contingent te versterken, maar wijzen er ook op dat de Afrikanen niet te vertrouwen zijn.

Ze tonen zich tevreden met de twee nieuwe forten en hopen dat, zodra de Fransen en de Engelsen verdreven zijn, de handel op Afrika een nieuwe impuls zal krijgen. De Engelsen zijn meer vasthoudend en bouwen ook forten, zij het kleine. De generaal moet alles observeren wat de Engelsen doen en voorkomen dat ze succes hebben. De generaal moet ook met de Engelsen zeer voorzichtig zijn, omdat die even onbetrouwbaar zijn als de Afrikanen.

A Câmara Amsterdam enviaria em breve o navio *Cameel* que partiria de Texel levando víveres, material e outras coisas pedidas pelo general.

Sobre o comércio dos negros, pedem que o general mantenha-o em funcionamento e que tome as medidas cabíveis para evitar sua paralisação. Ressaltam que “sem negros a conquista do Brasil não pode funcionar perfeitamente”. Para favorecer o comércio negreiro, ressaltam que cada uma das Câmaras enviaria carregamentos pertinentes, conforme determinação da Assembléia.

Na próxima Assembléia seriam confeccionadas instruções para o governo e manutenção da Costa da África. Até que tais instruções chegassem, o general deveria continuar com seu bom trabalho.

Os XIX pedem que o general preste bastante atenção ao contrabando e ao comércio de particulares. Os particulares muitas vezes eram funcionários da própria Companhia que buscavam seu ganho em detrimento ao ganho da WIC. Os culpados deveriam ser punidos de acordo, ou seja, ter seus bens confiscados. O navio *Cameel* deveria fazer uma breve parada em Serra Leoa para resgatar Gedion Morris que capturara algumas coisas no Ceará e pretendia chegar em Pernambuco mas acabou em Serra Leoa. Muito provavelmente a carga de Morris já estaria deteriorada e não serviria para muita coisa. Assim, os XIX deixam a critério do general o que fazer com a mesma. Caso algo pudesse ser utilizado na alimentação dos negros, que assim o fosse. Aquilo que pudesse ser comercializado no Brasil, deveria ser enviado para lá, na primeira oportunidade.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.8

34 1639, outubro, 22; Amsterdam

Resposta à carta de IJperen e Amersfoort de 14 de fevereiro de 1639. Comunicam o envio de carregamento no valor de 150 mil Florins.

Ao que tudo indica, as negociações com o “rei de Acra” estavam muito lentas. Lembram ao general que o mesmo prometera homens para reforçar o contingente neerlandês, mas destacam também que os africanos não são confiáveis.

Os XIX mostram-se satisfeitos com as duas novas fortificações e esperam que tão logo os franceses e os ingleses sejam expulsos, que os negócios na África ganhem novo impulso. Os ingleses são mais determinados, construindo fortificações, ainda que pequenas. Cabia ao general observar tudo o que os ingleses faziam e evitar que tivessem sucesso. Cabia ao general também tomar muito cuidado com os ingleses pois, assim como os africanos, os ingleses não são confiáveis.

Depois de descrever os confrontos com os ingleses em diferentes localidades, a carta segue com assuntos administrativos, seguidos de observações sobre o tráfico negreiro em Angola. Informam sobre isso que no Cabo das Sombras, o tráfico progredia, sendo o preço de cada escravo, 12 Florins. Já em Ardra foram negociados 688 escravos e esperava-se ainda receber cerca de quatrocentos a quinhentos outros.

A carta termina com comentários sobre carregamentos já enviados e futuros.

Na de beschrijving van confrontaties met de Engelsen op verschillende locaties, vervolgt de brief met administratieve kwesties, gevolgd door opmerkingen over de slavenhandel in Angola. Ze zeggen daarover dat op de Cabo das Sombras, waar de prijs per slaaf 12 gulden was, de handel bloeide. In Ardra waren al 688 slaven verhandeld en men verwachtte er nog ongeveer vier- of vijfhonderd te ontvangen. De brief eindigt met opmerkingen over reeds verzonden en nieuwe vrachten.

N.B. deze brief wordt voorafgegaan door een uittreksel van de Besluiten van de Vergadering van de Heren XIX van 22 september 1639. Het uittreksel betreft de instructies voor het bestuur van de Kust van Guinee.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.8

36 1639, november, 28, Amsterdam

De geadresseerde wordt niet vermeld, maar waarschijnlijk is dit generaal Amersfoort. De brief begint met de mededeling dat het schip *Swarten Arent* was beladen met een vracht conform het verzoek van generaal Van IJperen.

Willem Janssen van Meeckeren was benoemd tot hoofdkassier en Daniël van der Heijden tot kassier. Beiden hadden ze enkele kleine geschenken ontvangen voor de “Koning van Ardra”.

Dan volgen enkele opmerkingen over de “handel in zwarten”. Zowel in deze brief als in document nr. 34 tonen de Heren XIX zich oprecht bezorgd om het welzijn van de zwarten gedurende de oversteek van de Atlantische Oceaan. Daarom benadrukken ze in beide brieven dat ze vaten sturen voor water en bonen en daarnaast dat gedroogde vis ook zou kunnen worden gebruikt als voedsel voor de zwarten.

Er wordt verwezen naar een niet bij name genoemde echtgenote van een sergeant die een toelage krijgt in één van de forten. Daar moet een einde aan komen want in alle door de WIC veroverde gebieden, is het gebruikelijk dat echtgenotes worden onderhouden met het wekelijkse salaris van hun echtgenoten.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.8

37 1639, december, 16; Amsterdam

Aan generaal Amersfoort. Generaal Claes van IJperen was zonder problemen teruggekeerd in de Republiek. De Heren XIX vonden de opbrengst die hij meebracht mager, maar begrepen ook dat de oorlog betere zaken niet toe liet en hoopten dat met de vrede de handel zou opbloeien.

Ze geloofden dat de Engelsen weinig vrachten naar de Afrikaanse kust hadden gestuurd en dat een belangrijk deel van dat weinige verbrand was. De vracht van de Fransen was in beslag genomen door generaal Van IJperen.

De Kamer van Amsterdam zou binnenkort het materiaal voor het onderhoud van Kasteel Elmina sturen, evenals materiaal voor het onderhoud van de forten Nassau en Chama. De generaal diende de genoemde forten zorgvuldig te

N.B. Precede essa carta extrato das Resoluções da Assembléia dos Diretores XIX de 22 de setembro de 1639. Tal extrato trata das instruções para o governo da costa da Guiné.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.8

36 1639, novembro, 28; Amsterdam

Não há referência ao destinatário, mas provavelmente o general Amersfoort. Começa informando que no navio *Swarten Arent* foi enviado um carregamento segundo o pedido do general IJperen.

Willem Janssen van Meekeren foi nomeado caixeiro-mor e Daniel van der Heijen apenas caixeiro. Ambos receberam algumas pequenas honrarias para o “Rei de Ardra”.

Em seguida há algumas considerações sobre o “negócio dos negros”. Tanto nessa carta, quanto no documento 34 há uma preocupação sincera dos Diretores XIX com o bem estar dos negros durante a travessia do Atlântico. Assim, ressaltam em ambos que enviam barris para água e feijão. Além disso, ressaltam que peixe seco poderia ser também utilizado na alimentação dos mesmos.

Há referência a uma esposa de sargento não nomeada que recebia ajuda de custo em um dos fortes. Isso não deveria continuar pois o costume em todas as conquistas da WIC era que as esposas se mantivessem com o salário semanal de seus maridos.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.8

37 1639, dezembro, 16; Amsterdam

Para o general Amersfoort. O general Claes van IJperen chegou sem problemas às Províncias Unidas. O retorno que trazia era magro, na opinião dos XIX mas os mesmos entendem que a guerra não permitiu negócios melhores e desejam que com a paz os negócios floresçam.

Acreditam que os ingleses tenham enviado poucos carregamentos para a costa da África e que desse pouco, parte significativa foi queimada. Já o carregamento dos franceses foi confiscado pelo general IJperen.

O material necessário para a manutenção do Castelo da Mina seria enviado em breve pela Câmara Amsterdam. Seria enviado também material para a manutenção dos fortes Nassau e Chama. Cabia ao general cuidar meticulosamente das referidas fortificações para evitar que a WIC sofresse danos consideráveis com a mesmas por falta de manutenção.

Assim como nas cartas anteriores, há diferentes referências à concorrência inglesa na Costa da África. Uma forma de eliminar tal concorrência era fazer tratados de aliança com os nativos, mantendo-os leais à WIC.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.8

onderhouden om te voorkomen dat de WIC schade zou lijden door achterstallig onderhoud van de forten.

Net als in eerdere brieven wordt meerdere malen verwezen naar de Engelse concurrentie op de Kust van Afrika. Een manier om die concurrentie te elimineren was het sluiten van allianties met de inheemse bevolking en deze zo loyaal te houden aan de WIC.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.8

40 1640, april, 04; Amsterdam

Aan generaal Amersfoort. De Heren XIX delen mede dat het schip *Arent* is gestuurd voor de “handel in zwarten”. De schepen *Leijden* en *Amersfoort* worden uitgerust om naar Angola te vertrekken.

Ze sturen de generaal een kopie van de brief van de ambassadeur van de Staten-Generaal van Engeland. Volgens de brief was er een complot om een confrontatie tussen de Engelse Kroon en de WIC uit te lokken. Ze benadrukken dat de handel van de Engelsen in Sierra Leone toeneemt en dat ze daarom met het schip *Leijden* een vracht meesturen om met de Engelsen te concurreren.

Ze delen mede dat de Kamer van Amsterdam een speciale vracht zal sturen voor de handel met Guinee en dat er nieuwe regels zijn voor de handel in zwarten, maar die regels zijn niet aanwezig. De generaal moet alles doen om de handel in zwarten in Ardra, Calabari en andere plaatsen te doen toenemen.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.8

41 1640, juni, 29; Amsterdam

Aan generaal Arent Jacobsen Amersfoort. Begint met het bericht dat de schepen *Leijden* en *Amersfoort* gestuurd zijn door de Kamer van Amsterdam en een niet met naam genoemd schip door de Kamer op de Maze.

De generaal moet al het mogelijke doen om de belangen van de Compagnie veilig te stellen, de handel in zwarten te bevorderen en deze naar Brazilië sturen.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.8

45 1640, december, 18; Amsterdam

Aan generaal Amersfoort. Antwoord op drie brieven van de generaal, van 21 februari, 14 maart en 30 april 1640.

De generaal had geklaagd over het gebrek aan schepen aan de Kust van Afrika, omdat de schepen die zwarten naar Brazilië vervoerden daar bleven. Daardoor liep de gehele handel in zwarten vertraging op. De Vergadering van Heren XIX besloot de gouverneur-generaal van Brazilië te schrijven zodat meer schepen zouden terugkeren naar de kust van Afrika om handel in zwarten te bevorderen. Wegens de Engelse vijandelijkheden zouden er dertig Duitse soldaten aan boord gaan van elk schip dat naar de Kust van Afrika gezonden werd. De Kamer die achter bleef met het sturen van die soldaten zou worden beboet. Daarom verzochten de Heren XIX de generaal periodieke verslagen te sturen over de aankomst van de soldaten.

40 1640, abril, 04; Amsterdam

Para o general Amersfoort. Comunicam o envio do navio *Arent* para o “negócio dos negros”. Já os navios *Leijden* e *Amersfoort* estavam sendo equipados para partir para Angola.

Enviam para o general cópia de carta do embaixador dos Estados Gerais na Inglaterra. Segundo a mesma, havia um complô para provocar confrontos entre a coroa inglesa e a WIC. Ressaltam que o comércio inglês em Serra Leoa estava aumentando e por isso enviavam no navio *Leijden* um carregamento para concorrer com os ingleses.

Comunicam que a Câmara Amsterdam enviará um carregamento especial para o comércio da Guiné e que há novas regras para o comércio dos negros, mas as mesmas não estão presentes. Com relação ao comércio dos negros”em Ardra, Calabari e outros lugares, cabia ao general fazer de tudo para o que o mesmo aumentasse.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.8

41 1640, junho, 29; Amsterdam

Para o general Arent Jacobssen Amersfoort. Começa comunicando o envio dos navios *Leijden* e *Amersfoort* pela Câmara de Amsterdam e um navio não nomeado pela Câmara do Mosa.

Cabia ao general fazer todo o possível para que os interesses da Companhia fossem defendidos e para incitar o comércio dos negros e enviá-los ao Brasil.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.8

45 1640, dezembro, 18; Amsterdam

Para o general Amersfoort. Resposta a três cartas do general, de 21 de fevereiro, 14 de março e 30 de abril de 1640.

O general reclamou da falta de embarcações na Costa da África pois os navios que iam para o Brasil levando negros, ficavam por lá. Com isso, todo o comércio dos negros ficava atrasado. Ficou resolvido pela Reunião dos Diretores XIX que escreveriam ao governador geral do Brasil para que mais navios fossem enviados de volta à costa da África, para favorecer o comércio dos negros.

Devido às hostilidades inglesas, em cada navio que fosse enviado para a Costa da África, seriam embarcados trinta soldados alemães. A Câmara que ficasse atrasada com o envio dos tais soldados seria multada. Por isso, os XIX solicitam do general que envie relatórios periódicos sobre a chegada dos soldados.

A Câmara de Amsterdam enviaria em breve medicamentos para o tratamento dos doentes.

A carta segue tratando do abastecimento da Costa da África, respondendo pontualmente aos pedidos do general.

Resposta à carta de 14 de março. Ardra estava abastecida pelo período de dois anos. Até que chegasse um bom carregamento de búzios, pouco seria enviado para lá novamente.

De Kamer van Amsterdam zou binnenkort medicijnen sturen voor de behandeling van de zieken.

De brief vervolgt met de bevoorrading van de Kust van Afrika en beantwoordt puntsgewijs de bestelling van de generaal.

Antwoord op de brief van 14 maart. Twee jaar lang was Ardra bevoorraad. Totdat er een goede vracht zeeslakkenhuisjes ontvangen werd, zou er weinig die kant op gestuurd worden.

De Heren XIX delen de generaal mede dat hij een verzegelde brief zou ontvangen waarin stond wie zijn opvolger was, als hij kwam te overlijden, om eventuele administratieve onrust te vermijden. Zo zou de Kust bestuurd blijven worden en konden de zaken door blijven gaan.

De generaal moest ervoor zorgen dat alle schepen en jachten die naar Angola voeren goede voorraden bonen en watervaten aan boord hadden voor de zwarten. Er was een brief gekomen van het bestuur van Brazilië waarin stond dat Angola rechtstreeks vanuit Brazilië bevoorraad zou worden.

De ziekenverzorger stond op het punt Afrika te verlaten. De Heren XIX deelden mede dat ze op zoek waren naar een geschikte persoon voor die positie.

Antwoord op de brief van 30 april. Begint met de puntsgewijze behandeling van de bestelling van de generaal.

Er waren verdenkingen dat sommige mensen in het geheim correspondeerden met de Engelsen. De generaal moest dit tot de bodem uitzoeken en de schuldigen straffen.

Sommige scheepskapiteins gedroegen zich niet naar behoren door te weigeren de vrachten van de Compagnie af te geven. De generaal moest de ladingen van de Kamers binnenhalen en ze in Afrika houden.

Generaal Van IJperen had stekjes van pepers uit Benin naar Brazilië gestuurd, die echter nooit waren aangekomen. Ze raadden generaal Van Amersfoort aan met alle schepen die via Benin naar Brazilië voeren peperstekjes mee te sturen. Daarnaast moesten de kapiteins van de schepen worden geïnstrueerd om voor de planten te zorgen en deze af en toe water te geven, zodat ze levend in Brazilië zouden aankomen. Hij moest ook contact opnemen met Nassau om te weten of deze pepers goed ontvangen zouden worden in Brazilië.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.8

50 1642, februari, 21

Aan de Directeur in São Paulo de Luanda in Angola. Er waren geruchten dat ongeveer 15 tot 17 oorlogsschepen Portugal hadden verlaten onder het voorwendsel naar het eiland Ilha Terceira te varen om daar hout te halen. De Heren XIX geloofden echter dat het belangrijkste doel was de bezittingen van de Compagnie aan te vallen, in Brazilië of elders. De Directeur mocht niemand vertrouwen, want iedereen was zijn vijand.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.8

Informam que o general receberia uma carta lacrada na qual se indica quem seria seu sucessor caso viesse a falecer, evitando assim, desordem administrativa que poderia surgir. Com isso, a Costa não ficaria desgovernada e os negócios poderiam continuar.

O general deveria cuidar para que todos os navios e iates que fossem para Angola estivessem bem abastecidos de feijão e barris de água para os negros.

Chegara carta do governo do Brasil informando que Angola seria abastecida diretamente do Brasil.

O confortador de doentes estava pronto para deixar a África. Os XIX informam que estavam procurando pessoa capaz para ocupar a posição.

Resposta à carta de 30 de abril. Começa informando pontualmente sobre os pedidos do general.

Havia suspeitas de que pessoas se correspondiam secretamente com os ingleses.

O general deveria investigar a fundo e punir os culpados.

Alguns capitães de navio não se comportavam direito, recusando-se a entregar os carregamentos pertencentes à Companhia. Cabia ao general recolher os carregamentos das câmaras e mantê-los na África.

O general IJperen enviara mudas de pimenta do Benin para o Brasil mas essas nunca chegaram. Recomendam que o general Amersfoort envie mudas de pimenta para o Brasil em todos os navios que passarem pelo Benin. Além disso, os capitães de navio deveriam ser instruídos a cuidarem das plantas, molhando-as de vez em quando para que chegassem vivas ao Brasil. Deveria também corresponder-se com Nassau para saber se tais pimentas teriam aceitação no Brasil.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.8

50 1642, fevereiro, 21

Para o Diretor em São Paulo de Luanda em Angola. Chegaram rumores de que cerca de 15 a 17 navios de guerra deixaram Portugal com a desculpa de irem até a Ilha Terceira e aí extrair madeira. Porém os XIX acreditam que o objetivo principal era atacar as possessões da Companhia seja no Brasil ou em outro lugar. O Diretor não deveria confiar em ninguém pois todos eram seus inimigos.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.8

51 1642, abril, 18

Para o Diretor em São Paulo de Luanda em Angola. Considerações dos XIX sobre a conquista de Luanda.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.8

51 1642, april, 18

Aan de Directeur in São Paulo de Luanda in Angola. Overwegingen van de Heren XIX over de verovering van Luanda.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.8

Inventaris 9, toegangsnummer 10.05.01.01

3 1642, april, 19

Aan de commandant te Guinee. Antwoord op zijn brief van 8 juni 1641.

De Heren XIX hoopten dat de vijandelijkheden met de Engelsen weldra zouden stoppen, wegens de verloving van Prins Willem met een Engelse prinses. Daarom moesten de Engelsen geen reden krijgen tot klagen. De handel moest gewoon doorgaan.

De Kamer op de Maze en de Kamer van Noord-Holland hadden elk een schip met een lading beloofd, bestemd voor de handel in zwarten in Ardra, Calabari en het koninkrijk Bonny.

Vanwege het Vredesverdrag tussen de Staten-Generaal en de Koning van Portugal, D. João IV, raadden de Heren XIX de Directeur aan de Portugezen niet uit te dagen.

Het bestuur van Afrika werd in twee delen verdeeld, te weten: Guinee en alles wat daarvan afhankelijk was, vanaf Kaap Drie Punten langs de kust van Guinee, Ardra, Calabari, de Rio Real en de Comeron-rivier tot Cabo de Lopo Gonsalves en het tweede, Bestuur van de Districten van Noord Afrika.

Om de handel op São Thomé te bevorderen en de Engelsen daar weg te krijgen, zouden handelswaren gestuurd worden.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

4 1642, juni, 19

Aan de Directeur van de Kust van Afrika. De Heren XIX schrijven wederom dat het bestuur van de veroverde Afrikaanse gebieden in twee delen was gesplitst, de Noordelijke en de Zuidelijke Districten. Het bestuur van de Noordelijke Districten zou zetelen in Mina. Het bestuur van de Zuidelijke Districten in São Paulo de Luanda. Hans Mols zou de directeur van het Zuiden worden.

Het bestuur van Luanda en dat van Brazilië waren gescheiden. De Directeur moest daarom rechtstreeks met de Heren XIX communiceren en niet meer met Nassau. Dat betekende dat geen enkele zwarte moest worden gemerkt met het merk van Nassau en dat het niet nodig was de naam van de gouverneur-generaal, noch die van de Hoge Raad van Brazilië, op te nemen in de kop van openbare bekendmakingen (plakkaten).

Om het religieus onderwijs te stimuleren zouden drie predikanten gestuurd worden: Nicolaus Ketel, die zich in Brazilië bevond, en twee anderen uit de Republiek; vier kandidaatpredikanten en drie schoolmeesters.

Inventário 9, número de chamada 10.05.01.01

3 1642, abril, 19

Para o Comandante na Guiné. Resposta à carta de 8 de junho de 1641.

Sobre as hostilidades com os ingleses, esperavam que estas cessassem em breve devido ao noivado do Príncipe Willem com uma princesa inglesa. Por isso não se deveria oferecer ocasião para os ingleses se queixarem. Com relação aos negócios, os mesmos deveriam ser conduzidos como sempre.

A Câmara do Mosa e a Câmara da Holanda do Norte se comprometeram a enviar cada uma, um navio com carregamento destinado ao comércio dos negros em Ardra, Calabari e no Rio Real e região.

Devido ao Tratado de Paz entre os Estados Gerais e o Rei de Portugal, d. João IV, os Diretores XIX recomendam ao diretor que não provoque ofensas aos portugueses.

O governo da África foi dividido em dois, a saber: Guiné e tudo o que dela dependia, começando no Cabo Três Pontas, passando pela costa da Guiné, Ardra, Calabari, rio Real, Rio de “Comerons” até o Cabo de Lopo Gonsalves e o segundo, Governo dos Distritos do Norte da África.

Para incentivar o comércio em São Thomé e expulsar os ingleses de lá, seriam enviadas mercadorias.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

4 1642, junho, 19

Para o Diretor da Costa da África. Novamente os Diretores XIX afirmam que o governo das conquistas na África foi dividido em dois, os Distritos do Sul e os do Norte. A sede do governo do Norte seria na Mina. A sede do Sul situava-se em São Paulo de Luanda. O diretor do Sul seria Hans Mols.

O governo de Luanda estava separado do governo do Brasil, portanto cabia ao Diretor comunicar-se diretamente com os XIX e não mais com Nassau. Isso significava que nenhum negro deveria ser marcado com a marca de Nassau e nos editais públicos (placcarden) não era necessário colocar no cabeçalho o nome do governador geral nem do Alto Conselho do Brasil.

Para fomentar o ensino religioso, seriam enviados três predicantes: Nicolaus Ketel que estava no Brasil e mais dois seriam enviados das Províncias Unidas; quatro proponentes e três mestres-escola.

Seria feita uma prova para saber como melhor conduzir os negócios na África. Não era necessário comunicar tal prova e os resultados da mesma ao governo do Brasil. Para melhorar o serviço no escritório geral, seriam enviados um subcaixeiro e um assistente, além de seis funcionários.

Enviavam nova cópia da ratificação do Tratado de Paz entre os Estados Gerais e o rei de Portugal, d. João IV para que novamente seja publicada, para aqueles que ainda não tomaram conhecimento do referido tratado.

Há referência a instruções sobre como o governo deveria se relacionar com os

Er zou worden onderzocht hoe de zaken in Afrika beter konden gaan. Het was niet nodig dit onderzoek, noch de uitkomsten ervan, aan het bestuur van Brazilië te communiceren. Om de dienst in het algemeen kantoor te verbeteren, zouden behalve zes ambtenaren een onderkassier en een assistent gestuurd worden.

De Heren XIX stuurden een nieuw afschrift van de ratificatie van het Vredesverdrag tussen de Staten-Generaal en de Koning van Portugal, D. João IV, om deze opnieuw te publiceren voor degenen die nog geen kennis hadden genomen van dat verdrag.

Er wordt verwezen naar instructies over hoe het bestuur met de Portugezen en de inheemse bevolking zou moeten omgaan, maar deze instructies zijn niet aanwezig.²

De brief vervolgt met enkele administratieve maatregelen.

Aan het eind van de brief wordt verwezen naar enkele zeelieden van het schip *Winthont van Amsterdam*, dat voor de kust van Angola was gekeerd. De zeelieden waren gevangen genomen door de Portugezen, tot slaaf gemaakt, en bevonden zich nu in het binnenland van Angola. De Heren XIX verzoeken de Directeur te proberen de zeelieden te bevrijden.

Aan de gouverneur van São Cristovão. De Heren XIX delen mede dat ze na het ontvangen van zijn klachten over enkele beledigingen van Nederlanders aan het adres van de bevolking van het eiland, de klachten hebben onderzocht en de daders zijn gestraft. Ze hopen zo de goede vriendschappelijke banden met de gouverneur te behouden.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

8 1643, augustus, 9; Amsterdam

Aan de Directeuren in São Paulo de Luanda. De Heren XIX berichtten dat de volgende schepen waren gestuurd: *Eenboorn*, *Regenbooge*, *Walcheren*, *Moriaen*, *Liefde*, *Bruijnvis*, *Poortier* en *Graeff Hendrick* met handelswaren voor de handel op de Kust van Afrika.

D. Miguel de Castro, ambassadeur van de Graaf van Sonho, had de vergadering van de Raad van Heren XIX een brief van de Graaf overhandigd en deze was doorgestuurd naar de Directeuren in Angola.

De Heren XIX verzoeken een gedeeltelijk overzicht van de blanke bevolking te sturen om gepaste plannen voor de verdediging te ontwikkelen. Tegelijkertijd wordt bekend gemaakt dat het militaire personeel zou worden beperkt.

Er was niets besloten over woningen van de Portugezen, hun godsdienst en de relatie met Congo.

² Zoals eerder gezegd bestaat een groot deel van de Notulen van de vergadering van de Raad van Heren XIX vandaag de dag niet meer. Daarom ontbreken de bijlagen bij de gestuurde brieven. Hoewel sommige besluiten uit 1642 onze tijd wel bereikt hebben, hebben die met betrekking tot de samenleving met de Portugezen in Afrika het niet gehaald. Zie voor enkele besluiten van de Raad van Heren XIX uit het jaar 1642 collectie Staten-Generaal, toegangsnummer 1.01.02, inventaris 9410, die verderop in dit deel wordt beschreven.

portugueses e com os naturais da terra, não presentes cópias das mesmas.²

A carta segue mencionando diversas medidas administrativas.

No final da carta há uma referência a diversos marinheiros do navio *Winthont van Amsterdam*, capturado na Costa de Angola. Os mesmos teriam sido presos por portugueses e estavam no interior de Angola, escravizados. Os Diretores XIX solicitam ao Diretor que tente libertar os referidos marinheiros.

Para o governador de São Cristovão. Informam que após o recebimento das queixas do governador de algumas injúrias praticadas por neerlandeses contra os moradores da ilha, tais queixas foram investigadas e os perpetradores punidos. Esperavam assim, manter os bons laços de amizade com o governador.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

8 1643, agosto, 9; Amsterdam

Para os Diretores em São Paulo de Luanda. Comunicam o envio dos seguintes navios: *Eenhoorn*, *Regenbooge*, *Walcheren*, *Moriaen*, *Liefde*, *Bruijnvis*, *Poortier* e *Graeff Hendrick* levando mercadorias para o comércio na Costa da África.

D. Miguel de Castro, embaixador do Conde do Sonho, entregou à reunião do Conselho dos XIX uma carta do Conde e a mesma foi remetida aos Diretores em Angola.

Os XIX solicitam o envio de um levantamento parcial da população branca para se projetarem defesas apropriadas. Juntamente informam que seria reduzido o pessoal militar.

Nada fora decidido sobre as moradias portuguesas, a religião dos mesmos e o relacionamento com o Congo.

A carta segue com diversos assuntos administrativos.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

12 1644, janeiro, 14

Para o Diretor da Guiné, Ruychaver. A carta começa com assuntos administrativos. Cabia ao diretor manter boas relações de amizade com o Rei de Ardra e ao mesmo tempo, manter os portugueses fora daquela região.

A rivalidade com os ingleses continua mas capturar um navio inglês não nomeado foi uma medida não muito prudente e não agradou aos XIX. Também não agradou o envio de ouro para Luanda. O mesmo não era necessário lá.

O Diretor deveria criar uma escola para o ensino de crianças negras e mulatas, para que aprendessem sobretudo o idioma Neerlandês.

² Como já mencionado anteriormente, boa parte das Atas das reuniões do Conselho dos XIX não chegou aos nossos dias, e portanto, os anexos às cartas enviadas não estão presentes. Embora para o ano de 1642 tenham chegado aos nossos dias algumas resoluções, as relativas ao convívio com os portugueses na África não sobreviveram. Para algumas resoluções do Conselho dos XIX para o ano de 1642, ver coleção Estados Gerais, número de chamada 1.01.02, inventário 9410, descrito mais abaixo neste volume.

De brief gaat verder met diverse administratieve zaken.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

12 1644, januari, 14

Aan de bestuurder van Guinee, Ruychaver. De brief begint met administratieve zaken.

De Directeur moest de vriendschappelijke verhouding met de Koning van Ardra behouden en tegelijkertijd de Portugezen uit dat gebied houden.

De rivaliteit met de Engelsen duurt voort, maar het aanvallen en kapen van een niet met name genoemd Engels schip was niet erg voorzichtig geweest en daar waren de Heren XIX niet blij mee. Ze waren ook niet blij met het sturen van goud naar Luanda. Dat was daar niet nodig.

De Directeur moest een school opzetten voor het onderwijs van zwarte en mulatkinderen, zodat ze vooral de Nederlandse taal leerden.

De brief vervolgt met administratieve zaken.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

13 1644, januari, 14

Aan Hans Mols, Directeur te São Paulo de Luanda. Henderick Redinckhoven was gezonden om de gouverneur te helpen bij de goede diensten die hij reeds verleende.

Na de kwaliteiten en de goede dienst van secretaris Croesen te hebben genoemd, werd zijn verzoek om ontslag ingewilligd. Joannes Mignon zou in zijn plaats komen.

Er wordt kort verwezen naar het bloedbad op de Bengo-rivier.³

Veel militairen hadden gevraagd van hun functies te worden ontheven. De Heren XIX waren op zoek naar anderen om hen te vervangen. De twee Directeuren moesten voorzichtig zijn met het ontslaan van personeel om te voorkomen dat er in het gebied een tekort aan administratief personeel zou ontstaan.

Ze herinnerden de Directeur eraan dat de slaven die hij gepresenteerd had gekregen niet zijn eigendom waren, maar van de Compagnie.

De brief vervolgt met administratieve zaken.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

16 1644, augustus, 22; Amsterdam

Aan Directeur Ruijchaver, te Guinee. De Heren XIX benadrukken dat de Kamers op de hoogte zijn gesteld van de problemen met de lading van het schip *Zeelandia*, om te voorkomen dat opnieuw beschadigde ladingen zouden worden gestuurd.

Er was een Nederlands-Portugese vloot in Guinee aangekomen. Dat was in

³ De documenten met betrekking tot het bloedbad op de Bengo-rivier bevinden zich in de collectie Staten-Generaal. Zie hiervoor Mauritiana 3, pp. 224–227.

A carta segue com assuntos administrativos.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

13 1644, janeiro, 14

Para Hans Mols, diretor em São Paulo de Luanda. Informa que Henderick Redinckhoven foi enviado para auxiliar o governador no bom serviço que o mesmo já vinha prestando.

Depois de observadas as qualidades e o bom serviço do secretário Croesen, o pedido de demissão do mesmo foi aceito. No lugar do mesmo ficaria Joannes Mignon.

Há uma leve referência ao massacre no rio Bengo.³

Muitos militares pediram desligamento de suas funções. Os XIX estavam à procura de outros para substituí-los. Os dois Diretores deveriam ser prudentes na demissão de pessoal para evitar que a conquista ficasse sem pessoal administrativo suficiente.

Lembram ao diretor que os escravos oferecidos como presentes não eram propriedade pessoal e sim da Companhia.

A carta segue com assuntos administrativos.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

16 1644, agosto, 22; Amsterdam

Para o Diretor Ruijchaver, na Guiné. Ressaltam que as respectivas câmaras foram informadas dos problemas com o carregamento do navio *Zeelandia*, para evitar-se assim, o envio de novos carregamentos danificados.

Chegou na Guiné uma frota neerlandoportuguesa. A mesma estava de acordo com o edital dos Estados Gerais de 14 de junho de 1632 que autorizava navios portugueses tripulados por neerlandeses a comercializar na Costa da África, e com o primeiro artigo do Privilégio da WIC.⁴

Chegou à Guiné uma barca chamada *Prins Maurits*. O capitão da mesma estava autorizado por Nassau a buscar escravos para vender em Barbados. Os XIX não permitiam tal prática e não entendiam porque o Conde de Nassau a autorizara. Outros barcos que chegassem com a mesma finalidade não deveriam receber escravos.

Por fim, a carta trata de diferentes assuntos administrativos.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

³ Os documentos relativos ao massacre no rio Bengo encontram-se na coleção Estados Gerais. Para os mesmos, ver Maurítiana 3, páginas 224–27.

⁴ Embora o navio fosse português, a tripulação era neerlandesa e portanto poderia comercializar dentro dos limites do Privilégio da WIC. Para uma cópia impressa do Privilégio, ver Johannes de Laet, em português, Anais da Biblioteca Nacional. Para o édito dos Estados Gerais de 14 de junho de 1632, ver *Groot Plakkaat Boek*, coluna 599 até 603/604. Pouco depois disso há também alguns éditos sobre o comércio de Pernambuco, colunas 603/604 até 617/618.

overeenstemming met de bekendmaking van de Staten-Generaal van 14 juni 1632, die toestond dat Portugese schepen met Nederlandse bemanning handel dreven op de Kust van Afrika, en met het eerste artikel van het Privilege van de WIC.⁴

Er was een boot genaamd *Prins Maurits* aangekomen in Guinee. De kapitein van die boot had toestemming van Nassau om slaven te halen om te verkopen op Barbados. De Heren XIX stonden dit niet toe en begrepen niet dat de Graaf van Nassau daar wel toestemming voor had gegeven. Als er meer schepen kwamen met hetzelfde doel, mochten deze geen slaven meekrijgen.

Tot slot behandelt de brief enkele administratieve zaken.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

21 1644 november, 30; Amsterdam

Aan de Directeuren van de Zuidelijke Districten van de Kust van Afrika. De brief begint met het bericht dat de volgende schepen zijn vertrokken: *Hollandia, Brack, Swaen, Utrecht, Eenhoorn* en *Zoutelande*.

Het zout uit de omgeving van de Benguela-rivier mocht alleen naar Brazilië worden vervoerd als dat niet het transport van de zwarten in gevaar bracht. De Directeuren moesten dienaangaande de instructies van de Hoge en Secrete Raad van Brazilië opvolgen.

Er waren geruchten dat er in Portugal een vloot met een vracht van stenen en kalk werd voorbereid. De bouwmaterialen waren bestemd om een fort te bouwen bij de Coança-rivier.⁵ De Directeuren moesten dat gebied daarom goed in de gaten houden om te voorkomen dat de Portugezen of een andere natie zich daar zou vestigen.

Het was zaak de gebeurtenissen bij de Benguela-rivier te onderzoeken en de twee kisten van de Portugese ex-gouverneur Pedro César de Meneses te vinden. De voormalige secretaris Croesen had twee kisten in beslag genomen, ze gemarkeerd als toebehorend aan de WIC, maar ze zelf gehouden. Die kisten waren minstens twaalf duizend *cruzados* waard. Deze gang van zaken moest ook onderzocht worden.

Er was veel kritiek op de lege magazijnen. Mensen uit alle sociale lagen beweerden dat de Afrikaanse bezittingen van de WIC niet behouden kunnen blijven wegens gebrek aan levensmiddelen. De Heren XIX zouden hun best doen om te zorgen dat de magazijnen goed bevoorrad werden en de Directeuren moesten

⁴ Hoewel het schip Portugees was, was de bemanning Nederlands en mocht deze dus handel drijven binnen de grenzen van het Privilege van de WIC. Voor een afdruk van het Privilege, zie Johannes de Laet, *Em Português*, Anais da Biblioteca Nacional. Voor het geschrift van de Staten-Generaal van 14 juni 1643, zie *Groot Plakkaat Boek*, kolom 599 tot 603/604. Iets verderop staan ook enkele geschriften over de handel in Pernambuco, kolom 603/604 tot 617/618.

⁵ Tegenwoordig heet deze rivier Cuanza.

21 1644, novembro, 30; Amsterdam

Para os Diretores dos distritos do Sul da Costa da África. Começa informando a partida dos seguintes navios: *Hollandia, Brack, Swaen, Utrecht, Eenhoorn e Zoutelande.*

O sal extraído na região do rio Benguela só deveria ser enviado ao Brasil caso não prejudicasse o transporte dos negros. Sobre isso, os Diretores deveriam seguir as instruções do Alto e Secreto Conselho do Brasil.

Chegaram rumores de que em Portugal uma frota com carregamento de pedras e cal estava sendo preparada. O material de construção era destinado a erigir uma fortificação no Rio Coança.⁵ Os Diretores deveriam então, observar a região cuidadosamente para evitar que nem portugueses nem outra nação estrangeira ali se estabelecesse.

Era preciso investigar os acontecimentos do Rio Benguela e localizar as duas caixas pertencentes ao ex-governador português Pedro César de Meneses. O antigo secretário Croesen confiscou duas caixas, marcou-as como pertencentes à WIC, mas ficou com as mesmas para si. Tais caixas valiam pelo menos doze mil cruzados. Tal procedimento deveria ser também investigado.

Havia muitos comentários maldosos sobre o desabastecimento dos armazéns, com pessoas de todos os níveis afirmando que as possessões africanas da WIC não poderiam ser mantidas devido à falta de viveres. Os XIX se esforçariam para manter os armazéns abastecidos e os Diretores deveriam investigar quem espalhava tais comentários. Ao mesmo tempo, a cultura da terra deveria ser incentivada. Sugerem ainda, o fomento da criação de gado principalmente suíno e bovino. A pesca no rio Benguela não deveria ser esquecida, utilizando-se para a mesma, negros da Companhia.

Cartas de particulares informam que durante o domínio português, o arrendamento dos impostos não gerava mais do que cinqüenta mil patacas, por isso, fazia-se necessário ampliar as atividades econômicas para que os rendimentos da WIC aumentassem.

O efetivo militar constava de cerca de 929 indivíduos. O mesmo deveria ser reduzido para 600. O pessoal do trem também deveria ser reduzido.

Cabia aos Diretores manter boas relações de amizade com a Rainha Anna Singo para evitar que ela se aproximasse dos portugueses.

Pedro César de Meneses, antigo governador de Angola, estava preso na residência do Major Tack. Escapou. Os XIX pedem que os Diretores investiguem o que houve pois certamente houve conivência do lado neerlandês. Caso os culpados fossem localizados, deveriam ser punidos de acordo.

Foram recebidos vários papéis em Português. Os XIX lembram aos Diretores que todo papel enviado para as Províncias Unidas deveria ser primeiro traduzido localmente.

⁵ Atualmente esse rio chama-se Cuanza.

uitzoeken wie die kritiek verspreidde. Tegelijkertijd moest de landbouw worden gestimuleerd. De Heren XIX stelden nog voor vee te fokken, vooral varkens en koeien. De visvangst op de Benguela-rivier moest niet vergeten worden, waarvoor de zwarten van de Compagnie moesten worden gebruikt.

Volgens brieven van particulieren leverde de inning van belastingen tijdens de Portugese heerschappij niet meer op dan vijftig duizend *patacas*. Het was daarom nodig de economische activiteiten uit te breiden, zodat de opbrengst van de WIC zou toenemen.

De militaire macht bestond uit ongeveer 929 man. Dit kon gereduceerd worden tot 600. Ook het personeel van de trein diende te worden beperkt.

De Directeuren moesten de vriendschappelijke band met Koningin Anna Singo behouden om te voorkomen dat zij de Portugezen zou benaderen.

Pedro César de Meneses, de voormalig gouverneur van Angola, werd gevangen gehouden in de residentie van Majoor Tack, maar was ontsnapt. De Heren XIX verzochten de Directeuren te onderzoeken wat er was gebeurd, want er was zeker sprake van Nederlandse betrokkenheid. Als de schuldigen waren gevonden, moesten ze streng gestraft worden.

De Heren XIX hadden verschillende documenten in het Portugees ontvangen. De Heren XIX herinnerden de Directeuren eraan dat elk document dat naar de Republiek gestuurd werd, eerst moest worden vertaald naar het Nederlands. De brief vervolgt met administratieve zaken.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

22 1644, november, 30; Amsterdam

Aan de Directeuren van de Zuidelijke Districten van de Kust van Afrika. Er waren diverse monsters van mineralen uit Brazilië aangekomen, die goed waren onderzocht. De Directeuren dienden degenen die zich voorstelden als ertskenner – of het nu goud, zilver, koper of een ander metaal betrof – altijd te horen. In de bijlage een Memorie over de analyse van de genoemde monsters.

N.B. Ondertekend door, onder anderen Henr van der Capellen Toe Rijssel, A. Haelewijn, Charles Loen, Bern Julsing, Theophilus Semeyns. Omdat het handtekeningen betreft, is het niet altijd mogelijk de ondertekenaar te identificeren. In dit geval is dit nagelaten.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

23 1644, november, 30; Amsterdam

Aan fiscaal Hendrick Gum. In zijn brief van 25 mei 1644 had Gum geklaagd dat de Directeuren hem zijn functie niet naar behoren lieten uitoefenen. De Heren XIX hadden de Directeuren geschreven dat ze hem zijn werk moesten laten doen en berichtten hem daarvan in deze brief.

Het was de taak van de fiscaal (inspecteur) om smokkel zo veel mogelijk tegen te gaan.

Aan fiscaal Van der Wel. De Heren XIX hadden zijn brief van 6 juni 1644

A carta prossegue sobre assuntos administrativos.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

22 1644, novembro, 30; Amsterdam

Para os Diretores dos Distritos do Sul da Costa da África. Chegaram várias amostras de mineral vindas do Brasil. Foram devidamente analisadas. Os Diretores deveriam sempre ouvir aqueles que se apresentassem como conhecedores de minério, seja de ouro, prata, cobre ou outros. Em anexo, uma Memória sobre a análise das referidas amostras.

N.B. Assinada por, entre outros Henr van der Capellen toe Rijssel, A. Haelewijn, Charles Loen, Bern Julsing, Theophilus Semeyns. Por se tratar de assinaturas, nem sempre foi possível identificar o signatário. Nesse caso, omitiu-se.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

23 1644, novembro, 30; Amsterdam

Para o fiscal Hendrick Gum. Em carta de 25 de maio de 1644, Gum reclamou que os Diretores não lhe permitiam cumprir suas funções como deveria. Os XIX escreveram aos Diretores para que facilitassem o trabalho de Gum e nessa oportunidade, comunicam isso ao fiscal.

Cabia ao fiscal dificultar ao máximo o contrabando.

Para o fiscal Van der Wel. Os XIX receberam a carta do fiscal de 6 de junho de 1644. Ressaltam que todos comerciantes estrangeiros que tentassem comercializar no Castelo da Mina deveriam ser investigados e caso não fossem neerlandeses, seus navios e as respectivas cargas deveriam ser confiscadas.

A carta segue descrevendo algumas das obrigações do fiscal.

N.B. Documento de leitura muito difícil.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

24 1644, dezembro, 3; Amsterdam

Para o general Ruijchaver. A carta começa anunciando a chegada dos seguintes navios: *Eenhoorn*, *Wapen van Dordrecht* e *Omlandia*.

Em seguida, há referência a tudo o que falta na Costa da África, de iates a canhões.

O preço dos negros no Brasil estava muito baixo. E faltavam navios na costa brasileira para transportar açúcar. Com isso, muitas caixas não foram enviadas para as Províncias Unidas.

Um carregamento no valor entre 150 e 180 mil Florins estava sendo embarcado em alguns navios para ser enviado para estimular o comércio na região. E para manter a região sempre abastecida, seriam enviados anualmente quatro carregamentos totalizando 180 mil Florins.

Os XIX alegam-se que o predicante Meynardi resolveu continuar por mais um ano. Nesse ínterim, procurariam pessoas qualificadas para enviar para a África, principalmente para educar as crianças nativas no uso do Neerlandês.

ontvangen. Zij benadrukken dat de herkomst van alle vreemde kooplieden die met Kasteel Elmina probeerden handel te drijven moest worden onderzocht. Als het geen Nederlanders bleken te zijn, moesten hun schepen en vrachten in beslag genomen worden.

De brief vervolgt met de beschrijving van enkele verplichtingen van de fiscaal. N.B. Zeer slecht leesbaar document.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

24 1644, december, 03, Amsterdam

Aan generaal Ruijchaver. De brief begint met de vermelding dat de volgende schepen waren aangekomen: *Eenhoorn*, *Wapen van Dordrecht* en *Omlandia*.

Dan volgt een opsomming van alles wat er op de Kust van Afrika ontbreekt, van jachten tot kanonnen.

De prijs van zwarten was erg laag in Brazilië. En er waren aan de Braziliaanse kust te weinig schepen om de suiker te vervoeren. Daarom werden veel kisten niet naar de Republiek vervoerd.

Er zou een vracht met een waarde van 150 tot 180 duizend gulden aan boord van enkele schepen geladen en gestuurd worden om de handel in de regio te stimuleren. Om de regio steeds goed bevoorrad te houden, zouden voortaan elk jaar vier ladingen met een totale waarde van 180 duizend gulden gestuurd worden.

De Heren XIX zijn verheugd dat dominee Meynardi heeft besloten nog een jaar te door te gaan. In de tussentijd zouden zij gekwalificeerde mensen zoeken om naar Afrika te sturen, hoofzakelijk om de inheemse kinderen Nederlands te leren.

De brief vervolgt met administratieve zaken, vooral over de smokkel in de regio, N.B. Ondertekend door Henr. van Capellen Toe Rijssel, A. Haelewijn, Charles Lotens, Theophilus Semeyns Bern Julsing.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

25 1644, december, 1644; Amsterdam

Aan commandant Mulder te São Thomé. De Heren XIX bevestigen de ontvangst van zijn brief van 26 juni. Ze betreuren dat door de “ziekte van het land” veel van Mulders soldaten zijn overleden of fysiek te zwak om krachtig op te treden tegen de vijand.

Ze zien uit naar het getekende akkoord tussen de commandant en Lourenço Pires, de oude gouverneur van het eiland. Zowel de Koning van Portugal als de Staten-Generaal zouden het akkoord accepteren. Ondertussen moest hij niets proberen tegen de Portugezen te ondernemen, tenzij zij de Nederlanders onheus bejegenden.

Behalve de Heren XIX diende de commandant ook de Directeuren in Luanda en Kasteel Elmina te informeren over wat er onder zijn bevel gebeurde.

Om het eiland te bevolken stellen de Heren XIX gebruik te maken van soldaten

A carta prossegue com assuntos administrativos, principalmente sobre o contrabando na região.

N.B. Assinada por: Henr. van Capellen toe Rijssel, A Haelewijn, Charles Lotens, Theophilus Semeyns, Bern Julsing.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

25 1644, dezembro, 1644; Amsterdam

Para o comandante Mulder em São Thomé. Anunciam o recebimento da carta do comandante de 26 de junho. Lamentam que devido à “doença da terra”, muitos dos militares de Muller tenham falecido ou encontravam-se fisicamente debilitados para enfrentarem o inimigo com vigor.

Aguardam o recebimento do acordo assinado entre o comandante e Lourenço Pires, antigo governador da ilha. Tanto o rei de Portugal quanto os Estados Gerais aceitariam tal tratado. Enquanto isso, o comandante não deveria tentar nada contra os portugueses, a não ser que esses atentassem contra os neerlandeses.

Além de se corresponder com os XIX, cabia ao comandante também informar aos Diretores em Luanda e no Castelo da Mina, sobre os acontecimentos de seu comando.

Para povoar a ilha, os XIX sugerem ao comandante que utilize soldados cujo tempo expirou, oferecendo-lhe vantagens econômicas.

Seguindo o costume da época, a carta contém diversos assuntos administrativos. Assinada por: Henr van der Capellen toe Rijssel, A Haelewijn, Jacob Hamel, Theophilus Semeyns, B. Julsing.

Segue um adendo para o capitão comandante em São Thomé informando a preparação de uma esquadra em Lisboa sob o comando de Salvador Correia de Sá, com destino ao Rio de Janeiro.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

26 1644, dezembro, 9; Amsterdam

Para os Diretores nos Distritos do Sul da África. Informa sobre a preparação da frota em Lisboa que levará Salvador Correia de Sá para o Rio de Janeiro.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

27 1644, dezembro, 9; Amsterdam

Para o Diretor do Distrito Norte da África. Carta com conteúdo semelhante à carta anterior.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

Seguindo de onde parou-se no volume IV.

wier termijn is verstreken door hen economische voordelen te bieden.

Volgens de gewoonte in die tijd bevat de brief diverse administratieve onderwerpen.

Ondertekend door Henr van der Capellen toe Rijssel, A. Haelewijn, Jacob Hamel, Theophilus Semeyns, B. Julsing.

Er volgt een toevoeging voor de kapitein-commandant te São Thomé over de voorbereiding van een vloot in Lissabon onder leiding van Salvador Correia de Sá, met bestemming Rio de Janeiro.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

26 1644, december, 9; Amsterdam

Aan de Directeuren in de Zuidelijke Districten van Afrika. Informeert over de voorbereiding van de vloot die Salvador Correa de Sá naar Rio de Janeiro zal brengen, in Lissabon.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

27 1644, december, 9; Amsterdam

Aan de Directeuren in de Noordelijke Districten van Afrika. Brief met vergelijkbare inhoud met de vorige brief.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

Vervolg van waar deel IV eindigde.

Collectie Oude West-Indische Compagnie, Inventaris 9, toegangsnummer 1.05.01.01

28 1645, april, 15⁶

Aan de Hoge Raad. De Heren XIX bevestigen de ontvangst van de post die met de schepen *Erasmus*, *Tempel Salomons* en *Eijkenboom* was gestuurd.

Ze herhaalden wat ze in hun brief van 30 november 1644 hadden geschreven: om meer geld in de kas van de Compagnie te krijgen, zouden handelswaren niet naar de Republiek verscheept mogen worden zonder dat het transport in Brazilië betaald was. Ze benadrukten dat de Raad schulden niet gedeeltelijk mocht kwijtschelden, zonder uitzonderingen. Wederom bevolen de Heren XIX de soldaten wekelijks te betalen.

De Hoge Raad was bevoegd de schuldeisers van de Compagnie te betalen in “zwarten”⁷ of door aflossing van oude schulden. Voorzichtigheid was hierbij echter geboden om de Compagnie niet te veel te benadelen.

⁶ Voor de besluiten van de Staten-Generaal over de WIC voor het jaar 1645, zie Collectie Staten-Generaal, toegangsnummer 1.01.02, inventaris 4845, folio 139–185.

⁷ In de beschrijving van de documenten is ervoor gekozen sommige termen te laten zoals ze in de

Coleção Velha Companhia das Índias Ocidentais, inventário 9, número de chamada 1.05.01.01.

28 1645, abril, 15⁶

Para o Alto Conselho. Os XIX comunicam o recebimento da correspondência enviada nos navios *Erasmus*, *Tempel Salomons* e *Eijkenboom*.

Reforçam o que escreveram na carta de 30 de novembro de 1644: para arrecadar mais numerário no caixa da Companhia, nenhuma mercadoria deveria ser enviada para as Províncias Unidas sem pagar em dinheiro, no Brasil, a taxa de transporte. Ressaltam que o Conselho não deveria aceitar abatimentos de dívidas, sem exceções. Novamente os XIX ordenam que os soldados deveriam ser pagos semanalmente.

O Alto Conselho estava autorizado a pagar os credores da Companhia em “negros”⁷ ou com liquidação de dívidas antigas. Porém tal prática requeria cautela para não prejudicar a Companhia em demasia.

O arrendamento dos dízimos e das pensões do açúcar não poderia ser pago com notas promissórias. Deveria ser pago com penhor ou, preferencialmente, com açúcar, já que os arrendatários recebiam em açúcar.

A prataria descoberta em Ipojuca pertencia à Companhia, já que os antigos proprietários não mais estavam na região. Cabia ao Alto Conselho fazer inventário pormenorizado da descoberta e enviar aos XIX.

Tão logo o Alto Conselho aprovasse a sugestão do Conselho da Igreja sobre a oficialização de casamentos, um dos escabinos em cada câmara deveria ser encarregado de tal função.

Os XIX esperam pacientemente o envio dos livros administrativos até 31 de julho de 1644, conforme prometido pelo Alto Conselho. Também solicitam o envio dos livros administrativos até 31 de dezembro de 1644, como era o costume.

Foi acordado com Jacob Nunes que ele forneceria carne e farinha para pagamento de dívidas antigas. Sugerem por fim, que o Alto Conselho dê preferência a firmar contratos em dinheiro. Além de Jacob Nunes, foi contratado Jan de Silveira para fornecer carne e farinha ao Forte Ceulen no Rio Grande. Tal prática deveria ser implementada em toda a colônia por um prazo de 6 meses. O resultado dessa experiência deveria ser comunicado aos XIX.

Enviam cópia do edital sobre os direitos das famílias neerlandesas e leais. Este deveria ser exibido nas diversas freguesias para que todos tomassem conhecimento de seu conteúdo. Aqueles que desejassem ocupar propriedades de terra ou

⁶ Para as resoluções dos Estados Gerais sobre a WIC para o ano de 1645, ver coleção Estados Gerais, número de chamada 1.01.02, inventário 4845, fólhos 139 até 185.

⁷ Optou-se na descrição dos documentos manter alguns termos tais como aparecem nos documentos originais. Nesse caso aqui, utiliza-se a palavra “negros” para dizer, escravos africanos.

De tienden en de suikerrechten konden niet geïnd worden met promesses. Deze moesten betaald worden door middel van een pand of, bij voorkeur, in suiker, aangezien de pachters suiker hadden.

Het zilverwerk dat in Ipojuca was gevonden, was eigendom van de Compagnie, daar de voormalige eigenaren zich niet meer in de regio bevonden. De Hoge Raad moest tot in detail de het bestek inventariseren en het naar de Heren XIX sturen.

Zodra de Hoge Raad het voorstel van de Kerkenraad met betrekking tot de erkenning van huwelijken had goedgekeurd, zou in elke Kamer één van de schepenen met die taak moeten worden belast.

De Heren XIX wachten geduldig op de boekhouding tot en met 31 juli 1644, zoals beloofd door de Hoge Raad. Ze vragen ook om de boekhouding tot en met 31 december 1644, zoals gebruikelijk.

Met Jacob Nunes is overeengekomen dat hij vlees en meel zal leveren als aflossing van oude schulden. Tot slot stelden de Heren XIX voor de Hoge Raad bij voorkeur contracten te sluiten in geld. Behalve Jacob Nunes was ook Jan de Silveira gecontracteerd om vlees en meel te leveren aan Fort Ceulen in Rio Grande. Dit moest gedurende zes maanden worden geïmplementeerd in de gehele kolonie. De Heren XIX dienden op de hoogte gesteld te worden van het resultaat van het experiment.

De Heren XIX sturen een kopie mee van de bekendmaking over de rechten van Nederlandse en loyale families. Deze moest in de diverse parochies worden opgehangen, zodat een ieder van de inhoud kennis kon nemen. Degenen die een stuk grond wilden bezetten of de grenzen van hun bezit wilden uitbreiden moesten daarbij geholpen worden.

Nu de prijs van maniokmeel in Brazilië laag was, verzochten de Heren XIX de Hoge Raad een flinke hoeveelheid te kopen en naar São Paulo de Luanda te verschepen om als voedsel te dienen voor de zwarten tot ze in Brazilië aankwamen.

De Hoge Raad mag katholieke geestelijken, priesters of monniken, niet toestaan Brazilië te verlaten en naar Afrika te gaan.

De jassen die in de magazijnen lagen te vergaan, moesten worden geveild en worden betaald in geld.

De burgemeesters en de schepenen van Amsterdam hadden voorzieningen gepresenteerd met betrekking tot de testamenten van functionarissen van de Compagnie. Zulke bedragen dienden te worden aangewend voor de hulp aan de armen, niet alleen in Amsterdam maar ook in Brazilië en Luanda. Daartoe moest de Raad de secretarissen en notarissen van alle parochies opdracht geven in de testamenten een bepaling op te nemen betreffende de schenking aan de armen.

oorspronkelijke documenten voorkomen. In dit geval wordt het woord “zwarten” gebruikt om Afrikaanse slaven aan te duiden.

expandir os limites de suas propriedades, deveriam ser auxiliados para tal. Já que o preço da farinha de mandioca no Brasil estava baixo, os XIX pedem que o Alto Conselho compre boa quantidade da mesma e envie para São Paulo de Luanda para servir de alimento dos negros até a chegada deles ao Brasil.

O Conselho não deve autorizar religiosos católicos, padres ou monges, a saírem do Brasil para a África.

As casacas que estavam deteriorando-se nos armazéns do Recife deveriam ser vendidas em leilão público com pagamento em dinheiro.

O prefeito e os regedores de Amsterdam apresentaram dispositivo sobre o testamentos dos funcionários da Companhia. Tal valor deveria ser utilizado na assistência aos pobres não só em Amsterdam mas também no Brasil e em Luanda. Para tal, o Conselho deveria instruir os secretários e notários de todas as freguesias a incluir, nos testamentos, uma cláusula de doação aos pobres.

O capitão Driekercken ainda não apresentou as contas de sua companhia, apesar dos repetidos pedidos. O Conselho não deveria poupar esforços em forçá-lo a entregar seus livros. Os livros seriam então, remetidos o mais rápido possível às Províncias Unidas. Se, depois desta carta, não fossem recebidos os referidos livros, a dívida do capitão Driekercken seria dividida e incluída na conta dos Altos Conselheiros. Não se menciona o valor da mesma.

Cabia ao Alto Conselho incentivar a procura de minerais. Logo que algo fosse descoberto, amostras deveriam ser enviadas às Províncias Unidas.

Os XIX ainda deliberavam sobre o pedido de demissão dos conselheiros. Logo, eles deveriam aguardar futura comunicação quando a reunião do Conselho dos XIX acabasse.⁸

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

29 1645, abril, 14; Amsterdam

Para os Diretores em São Paulo de Luanda. Anunciam a partida do navio *Vlugh*. Em breve responderiam às cartas envidas. Não se menciona a data das mesmas. Essa pequena carta serve apenas para mais uma vez recomendarem aos Diretores que continuem com a boa observância dos negócios da Companhia em Angola. Deveriam para tal, manter os olhos abertos para os inimigos internos e externos.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

30 1645, maio, 6; Amsterdam

Para o Alto e Secreto Conselho do Brasil. Para surpresa dos XIX, a frota do açúcar não partiu como esperado, no final de fevereiro. Surpresa maior ainda causou a falta de informação sobre o real estado das conquistas. Ressaltam que sem informações detalhadas nem os XIX nem os comerciantes particulares poderiam tomar decisões adequadas sobre o comércio e o governo do Brasil.

A Câmara da Holanda do Norte enviaria um navio à Terra Nova para lá comprar

⁸ Para as deliberações dessa reunião do Conselho dos XIX, ver *Mauritiana* 3, pp. 296–303.

Kapitein Driekercken had de jaarrekening van zijn compagnie nog niet overlegd, ondanks herhaalde verzoeken. De Raad moest krachten noch moeite sparen om hem ertoe te dwingen de boekhouding over te dragen. De boeken zouden dan zo snel mogelijk naar de Republiek gezonden worden. Als zij, na deze brief, de boeken niet ontvingen, zou de schuld van Kapitein Driekercken gedeeld worden en opgeteld bij de rekening van de Hoge Raadsleden. Het bedrag van de schuld wordt niet genoemd.

De Hoge Raad moest het zoeken naar mineralen stimuleren. Zodra er iets werd gevonden, moesten onmiddellijk monsters ervan naar de Republiek gestuurd worden.

De Heren XIX hadden nog geen besluit genomen over het verzoek tot ontslag van de raadsleden. Zij moesten dus verdere berichten afwachten, zodra de vergadering van de Raad van Heren XIX was afgelopen.⁸

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

29 1645, april, 14; Amsterdam

Aan de Directeuren te São Paulo de Luanda. Bevestigt het vertrek van het schip *Vlugh*. Binnenkort zullen de Heren XIX antwoorden op de ontvangen brieven. De data van die brieven wordt niet genoemd.

Deze korte brief dient slechts om de Directeuren nogmaals op het hart te drukken goed te passen op de zaken van de Compagnie in Angola. Daarvoor moeten ze goed uitkijken voor interne en externe vijanden.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

30 1645, mei, 6; Amsterdam

Aan de Hoge en Secrete Raad van Brazilië. Tot verrassing van de Heren XIX was de suikervloot eind februari niet vertrokken, zoals verwacht. Het gebrek aan informatie over de werkelijke toestand van de veroverde gebieden verraste hen echter nog meer. Ze benadrukken dat zonder gedetailleerde informatie zichzelf noch particuliere kooplieden gepaste beslissingen kunnen nemen met betrekking tot de handel en het bestuur van Brazilië.

De Kamer van Noord-Holland zou een schip naar Terra Nova (nu Newfoundland) sturen om daar vis te kopen en die naar Brazilië te laten vervoeren. Dat schip moest daarna beladen met suiker naar de Republiek terugkeren.

De vergadering van de Raad van Heren XIX had van verschillende Kamers klachten ontvangen over de slechte communicatie met de Raad van Brazilië. Veel brieven werden niet beantwoord en de weinige antwoorden uit Brazilië waren verwarrend en twijfelachtig. De Heren XIX bevelen dat de assessor van de Raad alle brieven van de verschillende Kamers prompt en helder beantwoordt.

De Heren XIX gaven de Raad opdracht al het hulppersoneel dat was overgeplaatst

⁸ Voor de overwegingen van die vergadering van de Raad van Heren XIX, zie Mauritiaana 3, pp. 296–303.

peixe e de lá transportar o peixe para o Brasil. Tal navio deveria então retornar às Províncias Unidas carregado de açúcar.

Chegaram à reunião do Conselho dos XIX queixas de várias câmaras sobre a má comunicação com o Conselho do Brasil. Muitas cartas não eram respondidas e as poucas respostas chegadas do Brasil eram confusas e duvidosas. Os XIX ordenam que o assessor do Conselho responda prontamente e claramente a todas as cartas escritas pelas diferentes câmaras.

Os XIX ordenam o Conselho a chamar de volta para o Brasil todo o pessoal da ajudância que foi transferido para a Guiné, ao invés de serem liberados do serviço da Companhia. Ao chegarem ao Brasil deveriam ser demitidos.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

31 1645, julho, 6; Amsterdam

Para o Alto Conselho no Brasil. Os XIX comunicam o recebimento das cartas de 13 de fevereiro de 1645 e 24 de março de 1645 trazidas pelos navios *Zaijer, Haerlem, Princes, Witte Hoop, Loanda, St. Christoffel, Argijn, Swaen, Wapen van Medemblick e Goude Leeu*.

Queixam-se que as cartas acima são as primeiras notícias que chegam às Províncias Unidas desde 01/10/1644. Explicam que a falta de notícias prejudica não só o governo da colônia mas também os negócios particulares. Os comerciantes não podem decidir quais mercadorias enviar ao Brasil quando desconhecem a situação dos negócios lá. Ordenam por fim, que o Alto Conselho envie constantemente notícias do Brasil.

Aprovam o segundo contrato com Jorge Homem Pinto, destacando o desejo de que na execução de tal contrato, os interesses da Companhia sejam defendidos. A venda de negros a prazo só poderia acontecer caso os credores particulares dos senhores de engenho autorizassem o crédito e os senhores de engenho entregassem parte de sua safra do corrente ano como adiantamento do pagamento. Tudo que fosse arrecadado deveria ser enviado às Províncias Unidas. Junto a isso, deveriam ser enviados também, os efeitos das novas regras de cobrança de dívidas. Não se menciona quais eram essas regras.

O salário de Gillis Venant foi aumentado, embora as amostras de índigo por ele produzidas ainda não fossem boas o suficiente para cobrir os altos custos de produção. Porém, Venant deveria ser encorajado a continuar na produção de índigo.

Não era permitido ao Conselho enviar suprimentos para Luanda. Só poderiam enviar farinha de mandioca no lugar de farinha de trigo. O resto das provisões, principalmente carne, seria enviado das Províncias Unidas.

Durante a travessia do Atlântico, muitos negros provenientes da Guiné morriam. Para diminuir tal mortandade, boa parte dos negros da Guiné deveriam ser vendidos em São Thomé onde havia falta de escravos.

naar Guinee terug te roepen in plaats van te ontheffen van de dienst van de Compagnie. Pas bij aankomst in Brazilië mochten ze ontslagen worden.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

31 1645, juli, 6; Amsterdam

Aan de Hoge Raad in Brazilië. De Heren XIX bevestigen de ontvangst van de brieven van 13 februari 1645 en 24 maart 1645 die door de schepen *Zaijer, Haerlem, Princes, Witte Hoop, Loanda, St. Christoffel, Argijn, Swaen, Waepen van Medemblick* en *Goude Leeu* zijn meegebracht.

Ze klagen dat de genoemde brieven de eerste brieven zijn sinds 1 oktober 1644 die de Republiek bereiken. Ze leggen uit dat gebrek aan informatie niet alleen slecht is voor het bestuur van de kolonie, maar ook voor particuliere handel. Kooplieden weten niet welke producten ze naar Brazilië moeten verschepen als ze niet op de hoogte zijn van de situatie van de handel daar. Ze bevelen tot slot dat de Hoge Raad voortdurend nieuws uit Brazilië stuurt.

De Heren XIX keuren het tweede contract met Jorge Homem Pinto goed, met de wens dat bij de uitvoering van het contract de belangen van de Compagnie worden veiliggesteld.

De verkoop van zwarten op afbetaling was alleen mogelijk als de particuliere crediteuren van de moleneigenaren dat krediet toestonden en de moleneigenaren een deel van de oogst van het lopende jaar inleverden als aanbetaling. Alles wat opgehaald werd, moest naar de Republiek worden verscheept. Daarbij moest ook de opbrengst van de nieuwe regels ten aanzien van de inning van schulden gestuurd worden. Er wordt niet vermeld hoe die regels luiden.

Het salaris van Gillis Venant werd verhoogd, hoewel de door hem genomen indigomonsters niet goed waren of onvoldoende om de hoge productiekosten te dekken. Venant moest echter worden aangemoedigd de indigoproductie voort te zetten.

Het was de Raad niet toegestaan voorraden naar Luanda te sturen, met uitzondering van maniokmeel in plaats van tarwemeel. De overige benodigdheden, vooral vlees, zouden uit de Republiek gestuurd worden.

Veel zwarten uit Guinee overleden tijdens de oversteek van de Atlantische Oceaan. Om dit te beperken, moest een goed deel van de slaven op São Thomé verkocht worden, waar een tekort aan slaven was.

Bij de volgende vergadering van de Heren XIX zouden schepen en jachten naar Brazilië gestuurd worden. Zo hoopten de Heren XIX het aantal voor de Hoge Raad beschikbare schepen te vergroten.

Behalve het tekort aan schepen, wilden ze ook aan het tekort aan soldaten een eind maken. Ze zouden nieuwe sturen, maar niet meer dan eerder bepaald was. Er wordt niet vermeld hoeveel dat er zijn.

De Compagnie had, als eigenaar van de veroverde gebieden, voorrang bij het innen van schulden bij particulieren. Het betreft voorrang bij het innen van pachtpenningen, tol en publiek geld. De Hoge Raad moest de belangen van de

Na próxima reunião dos XIX, seriam enviados navios e iates para o Brasil. Com isso, os XIX esperavam aumentar o número de embarcações disponíveis para o Alto Conselho.

Além da falta de navios, procuravam também eliminar a escassez de soldados. Enviariam novos, mas não mais do que a quantidade fixada anteriormente. Não se menciona o total dessa quantidade.

A Companhia, senhora das conquistas, tinha preferência no recebimento das dívidas de particulares. Tal preferência refere-se ao recebimento de arrendamentos, pedágios e dinheiro público. Cabia ao Alto Conselho cuidar dos direitos da Companhia, sem no entanto, dar motivo para queixas de comerciantes particulares.

Devido à abundância de farinha de mandioca na colônia, os XIX enviariam somente metade de um carregamento de farinha de trigo. Caso houvesse mudança no estoque de farinha de mandioca, o Conselho deveria notificar os XIX prontamente para que eles enviassem mais farinha de trigo.

Novamente, os XIX recomendam inspeção minuciosa dos navios da Companhia e dos particulares para evitar-se contrabando. Os infratores deveriam ser punidos de acordo.

O povoamento das Alagoas deveria ser incentivado. Terras e escravos seriam consignados a soldados casados.

Mais uma vez ressaltam que enviariam menos farinha de trigo pois farinha de mandioca abundava nas conquistas. Caso houvesse alteração no estoque de farinha de mandioca, cabia ao Conselho comunicar prontamente aos XIX para que estes pudessem enviar mais farinha de trigo, evitando assim, crises de fome. Algumas Câmaras estavam deficitárias no envio de religiosos. Seriam instigadas a cumprirem sua cota.

Além das amostras de mineral enviadas, os XIX precisavam de informações mais detalhadas sobre a possível mina.

Cabia ao Conselho continuar cobrando as dívidas e também ser econômico na compra de víveres e necessidades. Em breve as respectivas Câmaras enviariam carregamentos para abastecer os armazéns.

Nesta carta, os XIX comentam sobre alguns processos em andamento ou já finalizados no Brasil.

Havia queixas de comerciantes particulares sobre a propina exigida pelos comissários ou auxiliares administrativos para liberarem o açúcar. Cabia ao Conselho investigar tal cobrança e punir os culpados de acordo.

Os XIX solicitam o envio dos arquivos pessoais de Nuno Olferdi, Dirck Codde van den Burgh e Hendrick Brouwer. Justificam seu pedido explicando que em tais arquivos há papéis importantes.

Herdeiros de Petrus Huijgens, auditor do almirante Lichthart, aguardavam há 3 anos o espólio do mesmo. Os XIX cobram tal espólio pois 3 anos de espera é muito.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

Compagnie veilig stellen zonder daarbij aanleiding te geven tot klachten van particuliere kooplieden.

Wegens de grote hoeveelheid maniokmeel in Brazilië, zouden de Heren XIX slechts een halve vracht tarwemeel sturen. Mocht er verandering optreden in de voorraad maniokmeel, dan moest de Hoge Raad prompt de Heren XIX op de hoogte stellen en zouden deze meer tarwemeel sturen.

Wederom bevelen de Heren XIX aan de schepen van de Compagnie en die van particuliere kooplieden minutieus te inspecteren om smokkel te voorkomen. Overtreders dienden gestraft te worden.

Het bevolken van Alagoas moest gestimuleerd worden. Land en slaven moesten aan getrouwde soldaten worden toegewezen.

Wederom herhaalden de Heren XIX dat ze minder tarwemeel zouden sturen omdat er zo veel maniokmeel in de kolonie was. Mocht er verandering optreden in de voorraad maniokmeel, dan moest de Hoge Raad prompt de Heren XIX op de hoogte stellen en zouden deze meer tarwemeel sturen om hongersnood te voorkomen.

Enkele Kamers hadden te weinig geestelijken (predikanten en proponenten) gestuurd. Ze zouden worden gemaand om alsnog hun aandeel te sturen.

Behalve de monsters van mineralen die de Heren XIX hadden ontvangen, hadden ze meer gedetailleerde informatie nodig over de mogelijke mijn.

De Raad moest doorgaan met de inning van schulden en zuinig zijn met de aankoop van levensmiddelen en andere benodigdheden. Binnenkort zouden de Kamers vrachten sturen om de voorraden in de magazijnen aan te vullen.

De Heren XIX bespreken in deze brief enkele lopende of reeds afgesloten processen in Brazilië.

Er waren klachten van particuliere kooplieden over de foaien die de commissarissen of administratieve assistenten vroegen om suiker vrij te maken.

De Raad moest dit onderzoeken en de schuldigen straffen.

De Heren XIX verzoeken de persoonlijke archieven van Nuno Olferdi, Dirck Codde van den Burgh en Hendrick Brouwer te sturen. Ze rechtvaardigen hun verzoek door te zeggen dat zich in die archieven belangrijke papieren bevinden.

De erfgenamen van Peter Huijgens, auditor van admiraal Lichthart, wachten al drie jaar op zijn nalatenschap. De Heren XIX eisen de nalatenschap op, want 3 jaar wachten is lang.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

32 1645, juli, 6; Amsterdam

Aan de Directeuren te São Paulo de Luanda. De Heren XIX hadden het bericht ontvangen dat ongeveer 200 soldaten van Brazilië naar Angola waren gestuurd. Daar waren de Heren XIX het niet mee eens, daar er een reglement was voor het sturen van soldaten en het gebeurde was in strijd met het reglement.

Vanwege de smokkel hadden de Directeuren de verkoop van alcoholische drank verboden. De Heren XIX geloofden niet dat die maatregel het probleem zou

32 1645, julho, 6; Amsterdam

Para os Diretores em São Paulo de Luanda. Os XIX receberam notícia que do Brasil foram enviados cerca de 200 soldados para Angola. Isso não foi bem visto pelos XIX pois havia um regulamento para o envio de soldados e o acontecido feria tal regulamento.

Devido ao contrabando, os diretores proibiram a venda de bebidas alcoólicas. Os XIX acreditam que tal medida não resolverá o problema, ao contrário, criará mais confusão pois prejudica os vendedores de bebidas e ao mesmo tempo, priva os soldados de uma de suas poucas alegrias. Uma medida para frear o contrabando seria produzir localmente a cerveja. Para isso, 10 soldados e 30 negros seriam suficientes. Recomendam assim, que os diretores incentivem os soldados a saírem do serviço da Companhia, tornarem-se pessoas livres e trabalhem na produção de cerveja.

Cabia aos diretores estimular a criação de gado bovino e suíno. As primeiras cabeças poderiam ser obtidas em Benguela e em São Thomé. Ressaltam que para adquirir tais cabeças de gado, não deveria ser empregada violência contra os moradores.

Para incentivar a pesca, a Câmara Amsterdam enviou 8 redes de pesca e nos próximos navios novas redes seriam enviadas.

Os XIX estranham que os colonos da WIC passem fome pois na época dos portugueses, a subsistência era farta. Acreditam que os militares são preguiçosos para cuidarem de seu próprio sustento. Muitos poderiam adquirir um ou dois escravos para que estes carregassem água fresca e pegassem lenha nas matas. Também poderiam socar o milho. E quando partissem, seja para o Brasil, seja para as Províncias Unidas, poderiam revender os negros para a Companhia.

Sobre o negócio dos negros recomendam que após o embarque dos mesmos, deveria ser anotadas a qualidade e a quantidade das peças, dos mais velhos para os mais novos, quantos bebês, mulheres e homens. Cabia aos Diretores também cuidar para que os navios que transportariam os negros estivessem abastecidos adequadamente, não esquecendo de recomendar aos respectivos capitães que os negros deveriam ser alimentados o melhor possível durante a travessia do Atlântico para assim, reduzir-se o número de falecimentos.

As seguintes honrarias eram enviadas para o Rei de Luanda: uma cadeira, dois tambores e dois trompetes.

A carta prossegue com diversos assuntos administrativos.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

33 1645, julho, 06; Amsterdam

Para o Rei do Congo. Os XIX agradecem a comunicação enviada pelo Rei e o bom tratamento dispensado a Cornelis Hendericxsen Ouwman.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

oplossen maar juist zou leiden tot meer problemen, omdat de verkopers van drank werden benadeeld en tegelijkertijd de soldaten één hun weinige pleziertjes ontnomen werd. Een maatregel om smokkel tegen te gaan zou zijn om lokaal bier te produceren. Daarvoor zouden 10 soldaten en 30 zwarten voldoende zijn. Zo bevelen de Heren XIX de Directeuren aan de soldaten aan te moedigen uit de dienst van de Compagnie te treden en als vrije mensen bier te gaan produceren. De Directeuren moesten verder het fokken van koeien en varkens stimuleren. De eerste dieren zouden kunnen worden verkregen in Benguela of op São Thomé. Het wordt benadrukt dat voor het verkrijgen van de dieren geen geweld mag worden gebruikt tegen de bevolking.

Om de visvangst te stimuleren stuurde de Kamer van Amsterdam acht visnetten en met de volgende schepen zouden meer netten gestuurd worden.

Het verbaast de Heren XIX dat de kolonisten van de WIC honger lijden, want in de tijd van de Portugezen was er altijd meer dan genoeg. Ze geloven dat de soldaten te lui zijn om in hun eigen levensonderhoud te voorzien. Velen zouden één of twee slaven kunnen kopen om vers water te dragen en hout te halen in de bossen. Ze zouden ook maïs kunnen verbouwen. En als ze Afrika verlieten, hetzij naar de Republiek, hetzij naar Brazilië, konden ze hun slaven terug verkopen aan de Compagnie.

Wat de slavenhandel betreft, nadat de zwarten aan boord van het schip waren gegaan, zouden kwaliteit en kwantiteit van het aantal zwarten moeten worden genoteerd, van de jongsten tot de oudsten, en hoeveel baby's, mannen en vrouwen er waren. De Directeuren moesten er ook voor zorgen dat de schepen die de zwarten vervoerden goed bevoorrad waren en moesten niet vergeten de kapiteins van de schepen te adviseren de zwarten zo goed mogelijk te eten en te drinken te geven gedurende de oversteek van de Atlantische Oceaan om het aantal sterfgevallen te beperken.

De volgende geschenken werden naar de Koning van Luanda gestuurd: een stoel, twee trommels en twee trompetten.

De brief vervolgt met diverse administratieve aangelegenheden.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

33 1645, juli, 6; Amsterdam

Aan de Koning van Congo. De Heren XIX zijn de koning erkentelijk voor zijn brief en de goede behandeling die Cornelis Hendericxen Ouwman had genoten.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

34 1645, juli, 6; Amsterdam

Aan de Directeur aan de Noordelijke Kust van Afrika. De brief begint met de bevestiging van de ontvangst van twee brieven van eind 1644.

Joannes Metkalfff moest naar Brazilië gestuurd worden om zich daar te verantwoorden voor zijn misdaden. Er wordt niet gezegd welke dat waren.

De Heren XIX vonden het verhaal over de diverse onbekende schepen met

34 1645, julho, 6; Amsterdam

Para o Diretor na Costa Norte da África. A carta começa comunicando o recebimento de duas cartas enviadas no final do ano de 1644.

Joannes Metkalfff deveria ser enviado ao Brasil para lá responder por seus crimes. Não se menciona quais seriam.

Os XIX consideram a história dos diversos navios desconhecidos, mas com tripulação neerlandesa, bastante estranha. Para evitar que comerciantes particulares tentem fazer negócios na África, o melhor era manter a região constantemente abastecida de todos os tipos de mercadorias. Também enviavam nova cópia do Privilégio da WIC e do édito dos Estados Gerais de 14 de junho de 1632, regulamentando o comércio dentro dos limites do Privilégio da WIC. Seriam enviados cerca de 50 recrutas em cada navio que partisse para a África. Desses, 30 eram destinados para São Thomé.

Como não eram necessários escravos no Brasil e os moradores de São Thomé pediram cerca de dois mil escravos, os negócios no Rio Forcado⁹ deveriam continuar e os escravos destinados ao Brasil deveriam ser desviados a São Thomé. A demissão de Ruijchaver foi finalmente aceita. Em seu lugar ficaria o fiscal Jacob Vander Wel, substituído, por sua vez, por Hendrick Carloff. Outra mudança diz respeito à jurisdição de Vander Wel, pois a direção de São Thomé e dos negócios lá seriam responsabilidade dele também.

Em São Thomé, um ataque ao forte português foi bem sucedido. Os portugueses se renderam com a condição de poderem retornar para Portugal.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

35 1645, julho, 06; Amsterdam

Para o capitão comandante em São Thomé. Em muitas passagens, apresenta as mesmas informações que a carta acima.

Começa elogiando o acordo feito com os portugueses para que os mesmos deixassem o forte da ilha. Somente quando os portugueses jurassem fidelidade aos Estados Gerais e à WIC e não mais revoltassem, aí sim, seriam protegidos e poderiam permanecer na região. Cabia ao comandante prestar muita atenção aos portugueses suspeitos de rebelarem-se e quando os mesmos não se comportassem como deveriam, seriam expulsos da ilha da maneira mais civil possível.

A carta consta de vários assuntos administrativos.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

36 1645, setembro, 12; Middelburg

Para o Alto e Secreto Conselho do Brasil. Os XIX comunicam a chegada dos navios *Walcheren*, *Hart* e *Groote Gerrit*. Informam também o recebimento da carta de 27 de junho de 1645.

A referida carta revela a rebelião dos portugueses. O Conselho informa também

⁹ Rio Forcado em Benin. Vease *Grote Atlas WIC*, I, p. 392.

Nederlandse bemanning behoorlijk vreemd. Om te voorkomen dat particuliere kooplieden zaken gingen doen in Afrika, was het het beste om ervoor te zorgen dat alle mogelijke handelswaren constant aanwezig waren in de regio. Ze stuurden een nieuw afschrift van het Octrooi van de WIC en van de bekendmaking van de Staten-Generaal van 14 juni 1632, dat de regels bevatte voor de handel binnen de grenzen van de WIC.

Er zouden ongeveer 50 rekruten worden gestuurd op elk schip dat naar Afrika vertrok. Daarvan waren er 30 bestemd voor São Thomé.

Omdat er in Brazilië geen slaven nodig waren en de bewoners van São Thomé hadden gevraagd om ongeveer 2000 slaven, diende de handel bij de Forcadorivier⁹ voortgezet te worden en de slaven die bestemd waren voor Brazilië moesten in plaats daarvan naar São Thomé.

Het ontslag van Ruijchaver werd eindelijk aanvaard. Fiscaal Jacob Van der Wel zou in zijn plaats komen. Hij op zijn beurt werd vervangen door Hendrick Carloff. Een andere verandering betrof de jurisdictie van Van der Wel, daar het bestuur van São Thomé en de zaken aldaar ook onder zijn verantwoordelijkheid zouden vallen.

Op São Thomé was een aanval op het Portugese fort goed verlopen. De Portugezen hadden zich overgegeven op voorwaarde dat ze naar Portugal mochten terugkeren.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

35 1645, juli, 06; Amsterdam

Aan de kapitein commandant op São Thomé. Veel passages bevatten dezelfde informatie als de brief hierboven.

De brief begint met het prijzen van het akkoord met de Portugezen, waarbij de Portugezen het fort op het eiland zouden verlaten. Alleen als ze trouw zwoeren aan de Staten-Generaal en de WIC en niet meer in opstand zouden komen, werden ze beschermd en mochten ze in de regio blijven. De commandant moest de Portugezen die ervan werden verdacht in opstand te komen goed in de gaten houden en als ze zich niet naar behoren gedroegen, zouden ze op zo beschaafd mogelijke wijze worden uitgezet.

De brief vervolgt met diverse administratieve zaken.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

36 1645, september, 12; Middelburg

Aan de Hoge en Secrete Raad van Brazilië. De Heren XIX berichten van de aankomst van de schepen *Walcheren*, *Hart* en *Groote Gerrit*. Ook bevestigen zij de ontvangst van de brief van 27 juni 1645.

Uit genoemde brief blijkt dat de Portugezen in opstand waren gekomen en dat het bestuur in Bahia versterkingen had gestuurd. De brief beschrijft de staat van

⁹ Forcadorivier in Benin. Zie *Grote Atlas WIC*, I, p. 392.

que houve envio de reforços pelo governo da Bahia. Descreve o estado dos armazéns e do efetivo militar. Ressalta-se aqui que no original está escrito “o levante dos portugueses” contra o Estado Neerlandês.

A notícia do levante dos portugueses surpreende os XIX pois repetidas vezes o Conselho informou que a situação nas possessões era relativamente pacífica.

Também estão surpresos com a discrepância nos números do efetivo militar. Pelas informações recebidas, havia efetivo suficiente para resistir aos portugueses. Enfatizam então, que era obrigação do Conselho manter as conquistas, com o menor prejuízo para a Companhia.

Para animar o Conselho, enviam rapidamente o navio *Swaen van Delft* carregado com os pedidos mais urgentes. Como o tempo não permitia o envio de reforços mais expressivos, iniciariam o mais rápido possível a preparação de uma grande armada.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

37 1645, outubro, 06; Middelburg

Para os diretores do Sul da Costa da África. Começam ressaltando que entenderam que o Rei do Congo os alertara para a falsidade dos portugueses apesar dos mesmos fazerem cara de anjo. Apesar desse alerta, os Diretores forneceram armas e munições para o inimigo. Há uma passagem sobre a traição dos portugueses no Brasil e o que se deveria aprender com isso. Esperam que as bênçãos de Deus se mantenham sobre as conquistas pois há rumores vindos do Brasil e de Portugal sobre a armada em preparação no Rio de Janeiro para atacar Angola.

Para povoar a terra, sugerem utilizar soldados cujo tempo de serviço venceu e que tenham conhecimento de agricultura. Assim, passariam à condição de pessoa livre e receberiam crédito, sementes, negros e ferramentas.

Com relação à fuga de Pedro César de Menezes, governador português de Angola, os XIX acreditam que houve negligência por parte dos Diretores.

O Rei do Congo proibiu os portugueses traficantes de escravos de passarem por suas terras levando escravos para os neerlandeses. Os XIX instruem os Diretores em Luanda para que dialoguem com o Rei pois, apesar do tratado de aliança entre ambos contra os portugueses, o negócio dos negros deveria fluir.

O pedido de demissão dos Diretores não foi aceito.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

38 1645, outubro, 16; Middelburg

Para o Alto Conselho no Brasil. Resposta à carta de 27/06/1645. Devido à falta de navios para transportar o açúcar, os XIX autorizam o Conselho a usar os navios que lhes convier. Os XIX por sua vez, enviariam nove flotilhas para o Brasil.

Do minério enviado pelo pastor Jodocus à Stetten, não se produziu nada de valor.

O número de predicantes nas possessões foi fixado em 9, mais um predicante francês como sobre número.

de magazijnen en van de beschikbare militaire macht. Het zij benadrukt dat de originele brief spreekt van “de opstand van de Portugezen” tegen de Nederlandse Staat.

Het bericht van de opstand van de Portugezen verbaasde de Heren XIX, daar de Raad herhaaldelijk had bericht dat de situatie betrekkelijk rustig was.

Ze waren ook verbaasd door de discrepantie tussen de aantallen beschikbare militaire middelen. Volgens eerdere berichten was er genoeg materieel aanwezig om zich tegen de Portugezen te verdedigen. Ze benadrukten dan ook dat de Raad de plicht had de veroverde gebieden te behouden met zo weinig mogelijk nadeel voor de Compagnie.

Om de Raad te bemoedigen, zouden ze snel het schip *Swaen van Delft* sturen met de meest dringende zaken. Omdat er geen tijd was voor krachtiger versterkingen, zouden ze zo snel mogelijk beginnen met de voorbereidingen voor een grote vloot.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

37 1645, oktober, 06; Middelburg

Aan de Directeuren van het Zuiden van de Kust van Afrika. De Heren XIX beginnen met te benadrukken dat ze hadden begrepen dat de Koning van Congo hen had gewaarschuwd voor de valsheid van de Portugezen, hoewel deze de onschuld zelve spelen. Ondanks deze waarschuwing hadden de Directeuren de vijand wapens en munitie geleverd. Er volgt een passage over het verraad van de Portugezen in Brazilië en wat daarvan geleerd kon worden. Ze hoopten op Gods zegen op de veroverde gebieden, want uit Brazilië en Portugal kwamen geruchten over een vloot die in Rio de Janeiro werd voorbereid om Angola aan te vallen.

Om het land te bevolken stelden ze voor oudgediende soldaten te gebruiken die verstand hadden van landbouw. Deze zouden zo vrij mens worden en krediet, zaden, zwarten en gereedschap krijgen.

Met betrekking tot de vlucht van Pedro César de Menezes, de Portugese gouverneur van Angola, geloofden de Heren XIX dat de Directeuren nalatig geweest waren.

De Koning van Congo had de Portugese slavenhandelaren verboden zijn land te betreden om de Nederlanders van slaven te voorzien. De Heren XIX gaven de Directeuren in Luanda opdracht met de Koning in overleg te treden, daar, ondanks de alliantie tussen beiden tegen de Portugezen, de slavenhandel door moest gaan.

Het verzoek om ontslag van de Directeuren was niet geaccepteerd.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

38 1645, oktober, 16; Middelburg

Aan de Hoge en Secrete Raad van Brazilië. Antwoord op de brief van 27 juni 1645. Vanwege het tekort aan schepen om suiker te vervoeren, geven de Heren

Ressaltam que o Conselho deveria recusar todo e qualquer pedido dos Padres de São Bento para livrar as possessões de tais pessoas.

Os navios que retornassem à Pátria deveriam levar somente açúcar ou pau-brasil. Comunicam o recebimento de alguns livros contábeis.

Para surpresa dos XIX, o Conselho não fez nada contra João Fernandes Vieira, cabeça dos rebeldes. Ele e outros deveriam ser presos e condenados de acordo com os crimes que cometeram.

Embora o Conselho tivesse explicado que seria impraticável registrar a quantidade de negros nas conquistas, os XIX insistem em tal pedido, informando que aguardam o recebimento de tal registro.

Para o tentente coronel Haus. Felicitam o tenente coronel pela vitória em Pojuca, contra os portugueses rebeldes. Os XIX esperam receber novas notícias de igual conteúdo e desejam ao tenente coronel sucesso em novos combates.

Para o Conselho de Justiça. Os XIX pedem que o Conselho de Justiça examine e decida sobre o requerimento de Allert Adriaensen van der Willen. Não se menciona o teor do requerimento.

39 1645, novembro, 28; Haia

Para o Alto e Secreto Conselho do Brasil. Os XIX comunicam o recebimento da carta de 15 de setembro de 1645. Informam que negociam com o governo das Províncias Unidas o envio de reforços para o Brasil.¹⁰

Enquanto tais reforços estão em preparação, recomendam que o Conselho reforce as fortificações que ainda estão em mãos holandesas.

Pela falta de tempo, a Câmara da Zeelândia envia o que pôde conseguir. Reforçam que mais está a caminho.

Assinada por: Abraham Trouwers, Davit Boudt, J. de Laet, Johan Roijen, Eduart Man, N. ten Hove e J. Schagen Hoogenlandt.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

40 1645, dezembro, 11; Haia

Para o Alto e Secreto Conselho do Brasil. Mesmo depois da partida dos navios *Vlissingen* e *Trouwe* com a carta de 28/11/1645, os XIX continuam preparando o envio de reforços para o Brasil.

O Príncipe de Orange já fora informado sobre a deslealdade dos portugueses e do perigo sobre as possessões da Companhia. Por isso, ofereceu auxílio efetivo para remediar a situação. Em seguida os XIX discorrem sobre a natureza do auxílio.

Para surpresa dos XIX, apesar das promessas e dos votos, os portugueses enviaram reforços para o Brasil.

Novamente, recomendam que o Conselho tente evitar o avanço inimigo enquanto aguarda a chegada dos reforços. Sugerem assim, que o inimigo seja

¹⁰ Para a proposta dos Estados Gerais ver Maurítiana 3, páginas 268 e 269.

XIX de Raad toestemming de schepen te gebruiken zoals het hen goedgevondt. De Heren XIX zouden op hun beurt negen flottieljes naar Brazilië sturen. De mineralen die dominee Jodocus A. Stetten had gestuurd, hadden niets waardevols opgeleverd.

Het aantal predikanten in de bezittingen werd gesteld op negen, plus een Franse predikant als reserve.

De Heren XIX benadrukten dat de Raad ieder verzoek van de paters Benedictijnen om hun bezittingen vrij te geven moest afwijzen.

De schepen die terugkeerden naar het Vaderland mochten uitsluitend suiker of brazielhout (verfhout) meebrengen.

Ze bevestigden de ontvangst van enkele boekhoudboeken.

Tot verrassing van de Heren XIX had de Raad niets gedaan tegen João Fernandes Vieira, de leider van de opstandelingen. Hij en sommige anderen zouden gevangen genomen moeten worden en veroordeeld al naar gelang de misdaden die ze gepleegd hadden.

Hoewel de Raad had uitgelegd dat het onwerkbaar zou zijn het aantal zwarten in de veroverde gebieden te registreren, dringen de Heren XIX er toch op aan en delen zij mede dat register te verwachten.

Aan luitenant-kolonel Haus. De Heren XIX feliciteren de luitenant-kolonel met de overwinning op de opstandige Portugezen in Pojuca. Ze hopen meer nieuws van dezelfde strekking te ontvangen en wensen de luitenant-kolonel succes bij nieuwe veldslagen.

Aan de Raad van Justitie. De Heren XIX verzoeken de Raad van Justitie het verzoek van Allert Adriaensen van der Willen te onderzoeken. Er wordt niet vermeld wat het verzoek inhoudt.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

39 1645, november, 28; Den Haag

Aan de Hoge en Secrete Raad van Brazilië. De Heren XIX bevestigen de ontvangst van de brief van 15 september 1645 en delen mede dat ze onderhandelen met de regering van de Republiek over het sturen van versterkingen naar Brazilië.¹⁰ Zolang de versterkingen voorbereid worden, raden ze aan de forten die nog in Nederlandse handen zijn te versterken.

Door tijdgebrek stuurt de Kamer van Zeeland wat deze heeft kunnen bemachtigen. De Heren XIX herhalen dat er meer aankomt.

Ondertekend door: Abraham Trouwers, Davit Boute, J. de Laet, Johan Roijen, Eduart Man, N. ten Hove en J. Schagen Hoogenlandt.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

40 1645, december, 11; Den Haag

Aan de Hoge en Secrete Raad van Brazilië. Ook na het vertrek van de schepen *Vlissingen* en *Trouwe* met de brief van 28 november 1645 blijven de Heren XIX

¹⁰ Zie voor het voorstel van de Staten-Generaal Mauritiana 3, pp. 268–269.

atacado no interior das possessões. Destacam que o Conselho em hipótese alguma deve confiar em portugueses.

Os XIX criticam o Conselho por terem expulso a esposa de João Fernandes Vieira e as esposas de outros rebeldes. Justificam sua crítica explicando que os portugueses não tiveram clemência com os prisioneiros holandeses e portanto, o Conselho deveria proceder da mesma maneira com os prisioneiros portugueses.¹¹ A reunião do Conselho dos XIX elegeu finalmente o novo governo do Brasil: Wolter Schonenborch, Michiel van Goch, Simon van Beaumont, Abraham Trouwers e Hendrick Haecx.¹²

Assinada por: Jean Louijs, Johannes de Laet, N. ten Hove e T. Iddekinghe
NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

41 1645, dezembro, 20; Haia

Para o almirante Lichthart. Os XIX comunicam a satisfação em receberem a notícia da vitória alcançada pelo almirante.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

42 1646, janeiro, 22; Amsterdam¹³

Carta dos Diretores da Câmara Amsterdam para o Alto e Secreto Conselho do Brasil. Informa a partida do navio *Huijs van Breda* e de outras embarcações de guerra levando pessoal, soldados, víveres, munição e outros suprimentos.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

43 1646, março, 8; Haia

Para o Alto Conselho. O conteúdo da carta é cópia da carta enviada pelos XIX em 11 de dezembro de 1645.

O navio *Zeelandia* naufragou na costa da Inglaterra mas a correspondência dirigida à reunião do Conselho dos XIX foi salva. Porém, ainda não chegara às Províncias Unidas.

A névoa constante dificulta a equipagem dos navios destinados ao Brasil mas partiram da Zeelândia, tres navios e dois barcos, não nomeados.

O Conselho não deveria enviar destacamentos militares para o interior até que todo o reforço militar chegasse ao Brasil.

As diversas Câmaras enviavam dinheiro em espécie. Apresenta os valores com os quais tais moedas deveriam circular no Brasil.

¹¹ A visão neerlandesa sobre a violência dos portugueses pode ser encontrada em alguns documentos da coleção Estados Gerais, descritos no Mauritiana 3. Ver páginas 230–231, 271–272 e 360–361.

¹² Para as Atas da reunião do Conselho dos XIX sobre a eleição, ver Mauritiana 3, pp. 296–303.

¹³ Para as resoluções dos Estados Gerais sobre a WIC para o ano de 1646, ver coleção Estados Gerais, número de chamada 1.01.02, inventário 4845, fólhos 185 até 219.

bezig met het voorbereiden van versterkingen voor Brazilië.

De Prins van Oranje was al geïnformeerd over de ontrouw van de Portugezen en het gevaar voor de bezittingen van de Compagnie. Daarom had hij hulp aangeboden om de situatie op te redden. Vervolgens bespreken de Heren XIX de aard van de hulp.

Tot verrassing van de Heren XIX hadden de Portugezen versterkingen naar Brazilië gestuurd, ondanks de beloften en de wensen.

Wederom raden de Heren XIX de Raad aan in afwachting van de versterkingen de opmars van de vijand te proberen te verhinderen. Ze stellen voor de vijand in het binnenland van de bezittingen aan te vallen. Ze benadrukken dat de Raad onder geen beding de Portugezen mag vertrouwen.

De Heren XIX bekritisieren de Raad wegens het uitzetten van de echtgenote van João Fernandes Vieira en de echtgenotes van andere opstandelingen. Ze rechtvaardigen hun kritiek door uit te leggen dat de Portugezen geen mededogen hadden getoond met de Nederlandse gevangenen en dat de Raad de Portugese gevangenen dus op dezelfde manier moest behandelen.¹¹

De vergadering van de Raad van Heren XIX had eindelijk het nieuwe bestuur van Brazilië gekozen: Wolter Schonenburch, Michiel van Goch, Simon van Beaumont, Abraham Trouwers en Hendrick Haecx.¹²

Ondertekend door: Jean Louijs, Johannes de Laet, N. ten Hove en T. Iddekingha.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

41 1645, december, 20; Den Haag

Aan admiraal Lichthart. De Heren XIX laten weten tevreden te zijn met het bericht van de door de admiraal behaalde overwinning.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

42 1646, januari, 22; Amsterdam¹³

Brief van Directeuren van de Kamer van Amsterdam aan de Hoge en Secrete Raad van Brazilië. Bericht van het vertrek van het schip *Huijs van Breda* en andere oorlogsschepen met personeel, soldaten, levensmiddelen, munitie en andere supplementen.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

¹¹ De Nederlandse visie op het geweld van de Portugezen is te vinden in enkele documenten van de collectie Staten-Generaal, die beschreven zijn in *Mauritiana 3*. Zie pp. 230–231, 271–272 en 360–361.

¹² Voor de Notulen van de vergadering van de Raad van Heren XIX over de verkiezing, zie *Mauritiana 3*.

¹³ Voor de besluiten van de Staten-Generaal over de WIC voor het jaar 1646, zie collectie Staten-Generaal, toegangsnummer 1.01.02, inventaris 4845, folios 185 tot en met 219.

Assinada por: Jan Louijs, J. de Laet, N. ten Hove, Hen. Somer, Marcus de Vogelaer.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

44 1646, março, 17; Haia

Para George Garstman, comandante provisório dos militares no Brasil. Para reforçar o efetivo militar no Brasil, eram enviadas 36 companhias de 150 soldados cada. Mencionam em seguida como tal efetivo seria comandado.

Garstman foi promovido a coronel e comandaria o terceiro regimento de tropas, caso o coronel Henric Haus ficasse impedido de fazê-lo.

Assinada por: Jan Louijs, J. de Laet, A. Halewijn, B. van Halewijn, P. M. Tuijling, H. van Roijen.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

45 1646, março, 23; Middelburg

Para o almirante Lichtbart no Brasil. O pagamento solicitado por Lichtbart seria efetuado pela Câmara Amsterdam.

Para o Presidente e Conselhos do Alto Governo do Brasil. Envia cópia de algumas resoluções a serem implementadas sem perda de tempo. Não se menciona quais eram essas resoluções.

N.B. Ao final da carta, aparece a data de 09 de julho de 1647.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

46 1647, julho, 15; Haia¹⁴

Para o Alto Conselho do Brasil. Os XIX comunicam o recebimento de carta escrita em 31 de março [1647] e enviada no navio *Huijs van Breda*. Cópias das mesma foram enviadas aos Estados Gerais, ao Príncipe de Orange, Estado da Holanda e Estado da Frísia Ocidental para informá-los da real situação do Brasil. Com isso, esperavam convencê-los a fornecer reforços e assistência ao Brasil.

Informam também, a decisão dos Estados Gerais de 04/07/1647 de fornecer reforços ao Brasil e ressaltam que continuam buscando novos reforços.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

47 1647, julho, 18; Haia

Para o Presidente e o Alto Conselho do Brasil. Para complementar a carta anterior, informam que chegaram boatos de Portugal sobre o confisco de todos os navios lá ancorados para o envio de uma grande armada ao Brasil.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

¹⁴ Para as resoluções dos Estados Gerais sobre a WIC para o ano de 1647, ver coleção Estados Gerais, numero de chamada 1.01.02, inventário 4845, fólhos 219 até 304.

43 1646, maart, 8, Den Haag

Aan de Hoge Raad. De inhoud van de brief is een kopie van de brief van de Heren XIX van 11 december 1645.

Het schip *Zeelandia* had voor de kust van Engeland schipbreuk geleden. De aan de vergadering van de Raad van Heren XIX gericht correspondentie was gered, maar had de Republiek nog niet bereikt.

De constante mist verhinderde de uitrusting van de schepen met bestemming Brazilië, maar er zouden drie schepen en twee niet met naam genoemde barken, uit Zeeland vertrekken.

De Raad moest geen detachement het binnenland in sturen tot alle versterkingen uit de Republiek in Brazilië waren aangekomen.

De diverse Kamers stuurden contant geld. De brief vermeldt de waarden waarmee die munten in Brazilië dienden te circuleren

Ondertekend door Jan Louijs, J. de Laet, N. ten Hove, Hen. Somer, Marcus de Vogelaer.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

44 1646, maart, 17; Den Haag

Aan George Garstman, voorlopig commandant van de soldaten in Brazilië. Om de militaire macht in Brazilië te versterken, waren 36 compagnieën van elk 150 soldaten gestuurd.

Vervolgens wordt uitgelegd hoe het bevel daarover zou worden gevoerd.

Garstman werd bevorderd tot kolonel en zou het bevel over het derde troepenregiment krijgen als kolonel Henric Haus verhinderd was.

Ondertekend door Jan Louijs, J. de Laet, A. Halewijn, B. van Halewijn, P.M. Tuijling, H. van Roijen.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

45 1646, maart, 23; Middelburg

Aan admiraal Lichthart in Brazilië. De Kamer van Amsterdam zou zorgdragen voor de door Lichthart verzochte betaling.

Aan de President en de Raden van het Hoge Bestuur van Brazilië. De Heren XIX sturen een kopie van enkele besluiten die onverwijld moeten worden uitgevoerd.

Er wordt niet vermeld wat dat voor besluiten waren.

N.B. Onderaan de brief staat de datum 9 juli 1647.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

46 1647, juli, 15; Den Haag¹⁴

Aan de Hoge Raad van Brazilië. De Heren XIX bevestigen de ontvangst van de brief van 31 maart [1647] die met het schip *Huijs te Breda* is gestuurd. Kopieën

¹⁴ Voor de besluiten van de Staten-Generaal over de WIC voor het jaar 1647, zie collectie Staten-Generaal, toegangsnummer 1.01.02, inventaris 4845, folios 219 tot en met 304.

Número de inventário 10

1 1646, julho, 21; Middelburg

Para o capitão comandante em São Thomé. Os XIX expressam satisfação em relação à ordem de colocar a direção de São Thomé junto com a direção dos Distritos Norte da Costa da África.

Contém também, algumas recomendações administrativas de praxe, como manter os livros em dia.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

2 1646, julho, 21, Middelburg

Para o Diretor da Costa Norte da África. Os XIX sabem ser difícil para o comandante realizar qualquer coisa sem abastecimento apropriado. Comunicam que as respectivas Câmaras foram alertadas para a importância de se manter a Costa da África abastecida conforme as regras já implementadas.

Para tristeza dos XIX, os ingleses expandiram seus negócios na região. Apresentam como razão principal para tal, a lentidão das respectivas câmaras em montar e enviar carregamentos. Tal lentidão deve-se ao esgotamento da caixa para enviar reforços de toda natureza para o Brasil. Para frear o avanço dos ingleses, os XIX recomendam que os navios desconhecidos que se aproximem do Castelo da Mina sejam confiscados. Também a região de Cormantijn deveria ser abandonada já que os moradores estavam mais inclinados para os ingleses do que para os neerlandeses.

A região de Archijn deveria ser ocupada por cerca de 8 a 10 homens pois lá corria todo tipo de boatos sobre a determinação dos portugueses de expulsarem os invasores neerlandeses. Nessa passagem há uma extensa consideração sobre o perigo dos portugueses devido à “execrável e amaldiçoada revolta” dos portugueses no Brasil.

Chegou inteligência aos XIX de que o antigo governador de São Thomé, Lourenço Pires estava com algumas embarcações do lado oposto da ilha, correspondendo-se e comerciando com os moradores portugueses e ainda agindo como governador. Por tudo isso, recomendam que o Diretor fique bem atento às atividades dos portugueses na região. Por fim, recomendam também que toda e qualquer embarcação portuguesa na região deveria ser capturada pela esquadra neerlandesa.

O comércio dos escravos deveria continuar, apesar da presença e da concorrência de outras nações.

Cabia ao Diretor continuar enviando abastecimento para São Thomé, conforme estabelecido em instruções anteriores. E em cada navio que fosse para São Thomé, deveria voltar um carregamento de açúcar. De preferência os escravos deveriam ser negociados por açúcar.

As respectivas Câmaras continuam procurando predicantes para enviarem, sem sucesso até esse momento.

van de brief zijn naar de Staten-Generaal, de Prins van Oranje, de Staten van Holland en de Staten van West-Friesland gestuurd om deze op de hoogte te stellen van de werkelijke situatie in Brazilië. Ze hopen hen zo te overtuigen versterkingen en hulp te leveren.

Ze berichten ook over dat de beslissing van de Staten-Generaal van 4 juli 1647 om versterkingen te leveren aan Brazilië en benadrukken dat ze blijven zoeken naar nieuwe versterkingen.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

47 1647, juli, 18; Den Haag

Aan de President en de Raden van het Hoge Bestuur van Brazilië. Ter aanvulling op de vorige brief deelden de Heren XIX mede dat er geruchten waren uit Portugal, dat alle schepen die daar voor anker lagen in beslag genomen waren om een grote vloot naar Brazilië te sturen.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.9

Inventaris nummer 10

1 1646, juli, 21; Middelburg

Aan de kapitein-commandant op São Thomé. De Heren XIX tonen zich tevreden met betrekking tot de opdracht tot samenvoeging van het bestuur van São Thomé met het bestuur van de Noordelijke Districten van de Kust van Afrika. De brief bevat ook enkele administratieve aanbevelingen voor het bijhouden van de boeken.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

2 1646, juli, 21; Middelburg

Aan de Directeur van de Noordelijke Kust van Afrika. De Heren XIX weten dat het moeilijk is voor de commandant iets voor elkaar te krijgen zonder behoorlijke bevoorrading. Ze delen mede dat de betrokken Kamers op de hoogte zijn gesteld van het belang de Kust van Afrika bevoorrad te houden in overeenstemming met de reeds geïmplementeerde regels.

Tot verdriet van de Heren XIX hadden de Engelsen hun handel in de regio uitgebreid. Als belangrijkste reden daarvoor noemden ze de traagheid van de betrokken Kamers bij het voorbereiden en zenden van ladingen. Die traagheid was te wijten aan de uitputting van de kas door het sturen van allerhande versterkingen naar Brazilië. Om de opmars van de Engelsen te stoppen raadden de Heren XIX aan alle onbekende schepen die zich in de buurt van Kasteel Elmina wagen in beslag te nemen. Ook diende de regio Cormantijn te worden verlaten, omdat de bevolking meer naar de Engelsen neigde dan naar de Nederlanders.

De regio Archijn moest door acht tot tien man worden bemand worden, want volgens allerlei geruchten waren de Portugezen vastbesloten de Nederlanders

Para surpresa dos XIX, durante o transporte de negros para São Thomé, das 196 peças embarcadas, cerca de 36 faleceram. Para um trajeto tão curto, esse número de vítimas era elevado. Pedem que o Diretor investigue as causas.

A carta trata principalmente de assuntos administrativos.

N.B. Há um *post scriptum* de 25 de julho de 1646.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

3 **1646, agosto, 1; Middelburg**

Para o Presidente e o Alto Conselho do Brasil. Os XIX informam o recebimento da carta de 17 de abril de 1646 enviada nos navios *Deventer, Utrecht* e outros.

Esperam que com a chegada dos reforços, a situação nas possessões tenha melhorado. Mas não se alongam sobre esse tema pois confiam na capacidade dos dirigentes para modificarem a situação no Brasil.

Reforçam que não deveria acontecer troca de prisioneiros com os portugueses. Porém, deixam a decisão final para o Conselho. Ressaltam apenas que tal troca só deveria acontecer em casos muito especiais e por razões contundentes.

Pieter Janssen Bas, tesoureiro, reconheceu que estava devendo 600 Florins. Embora reconhecesse essa e outras dívidas, nunca prestou contas de sua gestão. Ainda assim, o Alto Conselho anterior sempre o recompensou. Agora, os XIX suspendem todas as recompensas a Bas.

O antigo Alto Conselho não poderia partir do Brasil sem antes explicar o destino da soma de 215 mil Florins. Tal soma constituía-se principalmente de marcos de ouro retirados do ouro proveniente da Guiné.

Michael Cardoso, judeu português, foi admitido como advogado e procurador. Porém o Conselho de Justiça ainda não o aceitara. Os XIX ordenam que Cardoso seja empossado e que, caso o Conselho de Justiça tenha alguma objeção a ele, que escreva aos XIX.

Jorge Homem Pinto fizera dois contratos de compra e dívidas com a Companhia. Porém, com o início da revolta, passou para os lados dos revoltosos. Os XIX ordenam ao Conselho que executem o contrato assim mesmo, cobrando a dívida dos fiadores de Homem Pinto.¹⁵

Não chegou notícia alguma sobre as condições em Angola. Os XIX solicitam que o Conselho envie os relatórios sobre Angola que receberem. Ressaltam que era obrigação do Conselho cuidar bem das possessões na África. Devido à falta de notícias sobre a África, a reunião viu-se obrigada a fazer um recesso; retomaria seus trabalhos no final de setembro.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

4 **1646, julho, 17; Middelburg**

Para Jan van Raetsvelt, conselheiro de justiça no Brasil. Em resposta às considerações

¹⁵ O caso de Jorge Homem Pinto e os contratos com ele firmados estão documentados nas Atas Diárias do Alto e Secreto Conselho do Brasil. Para identificar em quais datas seu nome é mencionado, consultar o Índice de Nomes e Instituições no Mauritiana 4.

eruit te zetten. Deze passage bevat een uitgebreide overweging over het gevaar van de Portugezen vanwege de “afschuwelijke en vervloekte opstand” van de Portugezen in Brazilië.

De Heren XIX hadden gehoord dat de oude gouverneur van São Thomé, Lourenço Pires zich met enkele schepen aan de andere kant van het eiland bevond en contact onderhield en handel dreef met de Portugese bevolking en zelfs optrad als gouverneur. Daarom raadden ze de Directeur aan goed te blijven letten op de activiteiten van de Portugezen in de regio. Tot slot bevolen ze aan elk Portugees schip in de regio door het Nederlandse eskader gevangen te laten nemen.

De slavenhandel moest doorgaan, ondanks de aanwezigheid en concurrentie van andere naties.

De Directeur diende voorraden naar São Thomé te blijven sturen, zoals in eerdere instructies was bepaald. Elk schip dat naar São Thomé vertrok, moest terugkeren met een lading suiker. Slaven moesten bij voorkeur worden verhandeld voor suiker.

De betrokken Kamers blijven zoeken naar predikanten om te sturen, maar tot dan toe zonder succes.

Tot verrassing van de Heren XIX waren tijdens het transport van de zwarten naar São Thomé ongeveer 36 van de 196 ingescheepte stuks overleden. Voor zo'n korte afstand was dat een groot aantal. Ze verzochten de Directeur de oorzaken te onderzoeken.

De brief behandelt hoofdzakelijk administratieve zaken.

N.B. De brief bevat een *post scriptum* van 25 juli 1646.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

3 1646, augustus, 01; Middelburg

Aan de President en de Hoge Raad van Brazilië. De Heren XIX bevestigen de ontvangst van de brief van 17 april 1646, die met de schepen *Deventer*, *Utrecht* en andere is verzonden.

Ze hopen dat met de aankomst van de versterkingen de situatie in de bezittingen is verbeterd. Ze gaan niet verder op dit onderwerp in, omdat ze vertrouwen op de capaciteiten van de bestuurders om de situatie in Brazilië te verbeteren.

De Heren XIX herhalen dat er geen gevangenen met de Portugezen dienen te worden uitgeruild. Ze laten de uiteindelijke beslissing echter over aan de Raad. Ze benadrukken slechts dat dergelijke uitruil alleen in uitzonderlijke gevallen en om overtuigende redenen moet plaats vinden.

Pieter Janssen Bas, penningmeester, erkende dat hij 600 gulden schuldig was. Hoewel hij deze en andere schulden erkende, had hij nooit verantwoording afgelegd van zijn bestuur. Desalniettemin had de Hoge Raad hem altijd beloond. Nu schortten de Heren XIX elke beloning van Bas op.

De oude Hoge Raad zou niet uit Brazilië kunnen vertrekken zonder eerst te verklaren waar de 215 duizend gulden gebleven waren. Dat bedrag bestond

de Raetsvelt sobre Michiel Cardoso, judeu português, os XIX comunicam que a decisão de nomear Cardoso advogado será mantida.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

5 1646, agosto, 1; Middelburg

Para os Diretores em São Paulo de Luanda. Referem-se à carta de 06 de outubro de 1645, afirmando não haver muito mais o que dizer, fora o conteúdo da mesma. Os XIX esperam que a revolta portuguesa ainda não tenha atingido Angola. Para evitar que os portugueses se comunicassem, toda a correspondência de e para o forte em Massangana deveria ser confiscada. Também estava proibido o acesso de portugueses a Luanda e o comércio que lá acontecia. Ao mesmo tempo, cabia aos Diretores reforçar as alianças com os nativos, principalmente com a Rainha Anna Zingo. Com isso esperavam “tornar os portugueses tão medrosos e ansiosos que logo se apresentariam como nossos subordinados”. Ressaltam que os portugueses não teriam escrúpulos em jogar os príncipes locais contra os neerlandeses.

Há nessa carta várias recomendações sobre a defesa de Luanda contra prováveis ataques portugueses já que os mesmos não eram confiáveis, como a revolta no Brasil bem mostrava.

Comunicam também a partida do novo governo do Brasil e o envio de muitos recrutas e reforços para vencer os portugueses.

A carta apresenta também, diversas medidas administrativas.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

6 1646, outubro, 17; Middelburg

Para o Presidente e Conselhos do Brasil. Henrick Strijs, aspirante a oficial, foi preso na Bahia, levado para Lisboa e de Lisboa retornou às Províncias Unidas. Pediu para ser novamente contratado pela WIC, na mesma qualidade. Foi encaminhado ao Conselho do Brasil para assumir novamente suas funções.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

7 1646, outubro, 23; Middelburg

Para o Presidente e o Alto Conselho do Brasil. Os XIX informam a retomada dos trabalhos da reunião, suspensa no início de agosto. Reforçam que os trabalhos não avançam muito pois não receberam notícias da chegada e dos resultados das primeiras medidas do novo governo do Brasil. Por isso, instam o Conselho a despachar continuamente relatos para as Províncias Unidas.

Pela falta de novas cartas, essa carta serve de resposta à carta de 21 de junho de 1646, despachada pelo antigo Alto Conselho.

A proposta do Conselho da Igreja de se fazer, nas Províncias Unidas, uma coleta geral em benefício dos *brasilianen* não foi aceita. A Companhia assumiria os gastos envolvidos na manutenção dos indígenas.

Lamentam que George Garstman tenha assassinado Jacob Rabbi. Porém,

vooral uit gouden merken afkomstig van het goud uit Guinee.

Michael Cardoso, een Portugese jood, was toegelaten als advocaat en procureur. De Raad van Justitie had hem echter nog niet geaccepteerd. De Heren XIX gaven opdracht Cardoso te benoemen. Als de Raad van Justitie bezwaren tegen hem had, moest die de Heren XIX maar schrijven.

Jorge Homem Pinto had twee overeenkomsten tot schuldovername gesloten met de Compagnie. Toen de opstand begon, liep hij echter over naar de kant van opstandelingen. De Heren XIX gaven de Raad opdracht het contract alsnog uit te voeren en de schuld te innen bij degenen die zich voor Homem Pinto borg hadden gesteld.¹⁵

De Heren XIX hadden geen enkel nieuws ontvangen over de omstandigheden in Angola. De Heren XIX verzochten dat de Raad de verslagen over Angola, mochten ze die ontvangen, op te sturen. Ze herhaalden dat de Raad verplicht was goed te passen op de bezittingen in Afrika. Vanwege het gebrek aan nieuws over Afrika, zag de vergadering zich genoodzaakt te schorsen; eind september zou zij haar werkzaamheden hervatten.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

4 1646, juli, 17; Middelburg

Aan Jan van Raetsvelt, lid van de Raad van Justitie in Brazilië. In antwoord op zijn overwegingen over Michael Cardoso, de Portugese jood, laten de Heren XIX weten bij het standpunt te blijven dat hij benoemd moet worden als advocaat.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

5 1646, augustus, 01; Middelburg

Aan de bestuurders te São Paulo de Luanda. De Heren XIX verwijzen naar de brief van 6 oktober 1645 en stellen dat er niet veel meer aan valt toe te voegen.

Ze hoopten dat de Portugese opstand Angola nog niet had bereikt. Om communicatie tussen de Portugezen te voorkomen, diende alle correspondentie van en naar het fort in Massangana in beslag te worden genomen. Ook was voor Portugezen de toegang tot Luanda en deelname aan de handel aldaar verboden. Tegelijkertijd moesten de Directeuren de allianties met de inheemse bevolking versterken, vooral met Koningin Anna Zingo. Zo hoopten ze dat daardoor “de Portugezen zo bang en bezorgd zouden worden, dat ze zich als onze ondergeschikten gaan gedragen”. Ze benadrukten dat de Portugezen niet zouden aarzelen de lokale prinsen tegen de Nederlanders uit te spelen.

De brief bevat diverse aanbevelingen voor de verdediging van Luanda tegen waarschijnlijke Portugese aanvallen, omdat de Portugezen niet te vertrouwen waren, zoals de opstand in Brazilië had bewezen.

¹⁵ De zaak van Jorge Homem Pinto en de met hem gesloten contracten zijn gedocumenteerd in de Dagelijkse Notulen van de Hoge en Secrete Raad van Brazilië. Om de data te vinden waarop zijn naam genoemd wordt, zie het Register van Namen en Instellingen in Mauritiana 4.

alegram-se que o antigo Alto Conselho tenha processado Garstman. Como ainda não receberam comunicação alguma, perguntam qual foi a sentença contra Garstman.

Mais uma vez, os retornos do Brasil foram penhorados. Isso não era autorizado mais e prejudicava as diversas Câmaras, privando-as dos recursos necessários para a manutenção das conquistas.

Jacob Aldrichs, tesoureiro, conselheiro de justiça e alto conselheiro, recebia um dos maiores salários da colônia pois era pago pelos três cargos que ocupava. Por isso, os XIX esperavam que o serviço prestado por Adlrichs fosse exemplar.

Muitas pessoas se apresentaram à Companhia pedindo pagamento por terem fornecido farinha, carne e garapa durante o cerco do forte Mauricio. Algumas foram pagas. Mas, o número de solicitantes aumenta diariamente. Por isso, muitas pessoas eram reenviadas ao Alto Conselho para que este regularizasse o pagamento.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

8 1646, outubro, 24; Middelburg

Para o Presidente e Alto Conselho do Brasil. Em complemento à carta anterior, informam que a Reunião do Conselho dos XIX continuará fazendo o possível para enviar enorme quantidade de suprimentos para o Brasil.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

9 1646, novembro, 29; Haia

Para o Presidente e Alto Conselho do Brasil. Jacob van Lintsenick e Abraham de Vries solicitaram aos XIX revisão do seu processo, já sentenciado pelo Conselho de Justiça. Os XIX ordenam ao Alto Conselho que reabra o caso e revise todo o processo, confirmando ou anulando a sentença anterior. Não se menciona o motivo do processo.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

10 1646, dezembro, 13; Haia

Para o Diretor Van der Wel. A carta começa comunicando o recebimento de duas cartas, uma de 01 de junho de 1646 e a outra de 18 de junho do mesmo ano. A segunda carta era proveniente de São Thomé. O comandante Jean Mulder relata, entre outras coisas, que uma epidemia qualquer afetou igualmente a oficiais e soldados. Com isso, eram necessários ainda mais recrutas.

Cabia ao diretor manter as alianças firmadas com os negros, mantendo-os assim, fiéis aos Estados Gerais e à WIC. Com isso, esperavam dificultar se não impedir, que os ingleses fossem bem sucedidos no seu intuito de comercializar e fixarem-se na região pois é notório que “onde os ingleses se estabelecem, são visíveis as perdas da Companhia”.

Sobre as queixas apresentadas, os XIX estavam ocupados em organizar tudo

Ook berichtten ze over het vertrek van het nieuwe bestuur van Brazilië en de zending van vele rekruten en versterkingen om de Portugezen te verslaan. De brief bevat ook diverse administratieve maatregelen.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

6 1646, oktober, 17; Middelburg

Aan de President en Raden van Brazilië. Henrick Strijs, aspirant officier, was gevangen genomen in Bahia, meegenomen naar Lissabon en van Lissabon teruggekeerd naar de Republiek. Hij had gevraagd opnieuw te worden aangenomen door de WIC, in dezelfde hoedanigheid. Hij was onderweg naar de Raad van Brazilië om zijn taken weer op zich te nemen.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

7 1646, oktober, 23; Middelburg

Aan de President en de Hoge Raad van Brazilië. De Heren XIX laten weten dat de vergadering haar werkzaamheden heeft hervat, nadat deze begin augustus waren geschorst. Ze herhalen dat de werkzaamheden niet erg opschieten, omdat ze geen nieuws hebben ontvangen over de aankomst en de resultaten van de eerste maatregelen van het nieuwe bestuur van Brazilië. Daarom dringen ze er bij de Raad op aan continu verslagen naar de Republiek te sturen.

Bij gebrek aan nieuwe brieven, is deze brief een antwoord op de brief van 21 juni 1646, die nog door de oude Hoge Raad was verstuurd.

Het voorstel van de Kerkeraad om in de Republiek een algemene collecte te houden ten behoeve van de *Brasiliaenen* was afgewezen. De Compagnie zou de kosten voor het onderhoud van de inheemse bevolking op zich nemen.

De Heren XIX betreurden dat George Garstman Jacob Rabbi had vermoord. Ze verheugden zich er echter over dat de oude Hoge Raad een proces tegen Garstman had gevoerd. Aangezien ze nog geen bericht hadden ontvangen, vroegen ze hoe het vonnis tegen Garstman luidde.

Wederom waren de opbrengsten uit Brazilië verpand. Dat was niet meer toegestaan en benadeelde de diverse Kamers door deze de inkomsten te ontnemen die noodzakelijk waren voor het onderhoud van de overzeese bezittingen.

Jacob Aldrichs, penningmeester, lid van de Raad van Justitie en van de Hoge Raad, verdiende een van de hoogste salarissen van de kolonie, omdat hij werd betaald voor alle drie de functies die hij bekleedde. De Heren XIX verwachtten dan ook dat hij dat onberispelijk deed.

Er hadden zich veel mensen bij de Compagnie gemeld met het verzoek om betaling voor het leveren van meel, vlees en garapa (suikerwater) tijdens het beleg van Fort Maurits. Sommigen waren betaald. Het aantal verzoeken nam echter dagelijks toe. Daarom waren velen teruggestuurd naar de Hoge Raad opdat deze voor de betaling zou zorgdragen.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

para então enviarem instruções para Wel. Assim, esperavam que os negócios voltassem a crescer e que a WIC pudesse prevalecer sobre seus concorrentes e os negros continuassem leais aos neerlandeses.

O negócio dos escravos estava muito lento devido à revolta dos portugueses no Brasil. Os XIX esperavam que com os reforços já enviados e com os ainda por enviar, a situação no Brasil já estivesse melhor e que em breve, o tráfico voltasse a fluir. Enquanto não houvesse mercado no Brasil, os escravos já adquiridos deveriam ser enviados para São Thomé e outras ilhas na região.

Cabia ao Diretor prestar muita atenção a navios portugueses que chegassem na região e em São Thomé em particular pois tais navios feriam o Tratado de Paz e poderiam incitar os portugueses a se revoltarem, seguindo o exemplo dos do Brasil.

Assim como as outras, aparecem nessa carta, muitos assuntos administrativos.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

11 1646, dezembro, 13; Haia

Para o comandante Mulder, em São Thomé. Comunicam o recebimento de carta de 18 de junho de 1646. Os XIX alegram-se da boa correspondência entre Mulder e os diretores em Luanda.

Cabia ao comandante prestar muita atenção aos portugueses e suas ações para evitar que na ilha estourasse uma revolta, a exemplo do Brasil.

Recomendam que o caixeiro negocie principalmente com os comerciantes ricos da ilha, mantendo assim, os negócios funcionando o mais normal possível.

Boa parte do conteúdo da carta é semelhante à carta anterior.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

12 1646, dezembro, 13; Haia

Para os Diretores em São Paulo de Luanda. Começam agradecendo o bom expediente dos diretores em permitir que os navios parados conseguissem ressarcir o prejuízo no qual incorreriam.

Recomendam que os Diretores façam o melhor para que os negócios tanto em Angola quanto em São Thomé continuem fluindo.

Assim como nas duas cartas anteriores, os XIX deixam transparecer seu receio de que em Angola e em São Thomé estoure uma revolta portuguesa. Por isso, recomendam seriamente que os Diretores mantenham vigilância sobre as ações dos portugueses pois esses não são de confiança. Para impedir o avanço dos portugueses na região de Massangana, recomendam que uma embarcação cruze a região.

Os escravos adquiridos deveriam ser mantidos saudáveis para serem vendidos em São Thomé ou em outra ilha na região, até que o mercado no Brasil voltasse a funcionar.

Boa parte do conteúdo é semelhante às duas cartas anteriores.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

8 1646, oktober, 24; Middelburg

Aan de President en de Hoge Raad van Brazilië. Ter aanvulling op de vorige brief laten de Heren XIX weten dat de Vergadering van de Raad van Heren XIX haar uiterste best zal blijven doen om enorme hoeveelheden voorraden naar Brazilië te sturen.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

9 1646, november, 29; Den Haag

Aan de President en de Hoge Raad van Brazilië. Jacob van Lintsenick en Abraham de Vries hadden de Heren XIX gevraagd om herziening van hun proces, waarin de Raad van Justitie al een uitspraak had gedaan. De Heren XIX gaven de Hoge Raad opdracht de zaak te heropenen, het hele proces te herzien en de eerdere uitspraak te bevestigen dan wel te vernietigen. De aanleiding voor het proces wordt niet genoemd.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

10 1646, december, 13; Den Haag

Aan Directeur Van der Wel. De brief begint met de bevestiging van de ontvangst van twee brieven, één van 1 juni 1646 en één van 18 juni van hetzelfde jaar. De tweede brief is afkomstig uit São Thomé. Commandant Mulder vertelt, onder andere, dat één of andere epidemie zowel officieren als soldaten heeft getroffen. Daarom waren er meer rekruten nodig.

De Directeur diende de bondgenootschappen met de zwarten te onderhouden om zo te zorgen dat deze trouw bleven aan de Staten-Generaal en de WIC. Zo hoopten de Heren XIX het de Engelsen moeilijk te maken, of zelfs te verhinderen dat de Engelsen in hun poging zouden slagen in de regio handel te gaan drijven en er vaste voet krijgen, want het is notoir dat “waar de Engelsen zich vestigen, de verliezen van de Compagnie zichtbaar zijn”.

Wat de klachten betreft, de Heren XIX waren bezig alles te organiseren om vervolgens Van der Wel instructies te sturen. Ze hoopten dat de handel zo weer zouden toenemen en dat de WIC de overhand zou krijgen over zijn concurrenten en de zwarten trouw bleven aan de Nederlanders.

De slavenhandel was traag vanwege de opstand van de Portugezen in Brazilië. De Heren XIX hoopten dat met de reeds gestuurde en de nog te sturen versterkingen de situatie in Brazilië al verbeterd was en dat binnenkort de handel weer zou opbloeien. Zolang er geen markt was in Brazilië moesten de slaven naar São Thomé en andere eilanden in de regio worden gestuurd.

De Directeur moest goed letten op Portugese schepen die in de regio aankwamen en vooral op São Thomé, want die schepen maakten inbreuk op het Vredesverdrag en konden voor de Portugezen aanleiding zijn in opstand te komen naar het voorbeeld van de Portugezen in Brazilië.

Net als in de andere brieven staan ook in deze vele administratieve zaken.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

13 1646, dezembro, 15; Haia

Para o Diretor na Costa da Guiné. Serve de *post scriptum* para a carta de 13 de dezembro. Ficou resolvido que os navios carregados com ouro deveriam parar em São Thomé para lá trocarem ouro por açúcar. De São Thomé, deveriam os navios retornar às Províncias Unidas, sem passar pelo Brasil. Com isso, a resolução de 21 de julho passado (não se menciona o ano) fica revogada.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

14 1646, dezembro, 20; Haia

Para o Presidente e o Alto Conselho do Brasil. Essa carta é complementar à carta geral anterior. Ver documento seguinte.

Os XIX comunicam que foi autorizado a particulares neerlandeses navegarem e comerciarem na costa do Brasil. Os que chegassem assim ao Brasil, deveriam ser bem recebidos pelo Conselho. Cabia ao Conselho cuidar para que navios particulares não retornassem para as Províncias Unidas sem carga.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

15 1646, dezembro, 20; Haia

Para o Presidente e o Alto Conselho do Brasil. Os XIX informam o recebimento de duas cartas do Brasil: uma de 28 de agosto e a outra de 29 de setembro de 1646. Alegam-se que o inimigo tenha se retirado da ilha de Itamaracá. O Conselho deveria então, enviar escravos, pessoas livres e suprimentos para facilitar a reconstrução da ilha.

Com a chegada dos novos reforços, havia certamente força suficiente para frear o inimigo. Ainda assim, as respectivas Câmaras continuariam a enviar reforços e suprimentos.

Os documentos, principalmente cartas inimigas interceptadas, transportados pelo navio *Gouden Valck*, foram confiscados na Inglaterra onde o navio, por razões não mencionadas, chegara. Como na carta geral não havia menção ao conteúdo das cartas interceptadas, tal informação perdeu-se. Para evitar, no futuro, tais perdas, sugerem que nas cartas gerais seja feito um resumo do conteúdo de cartas interceptadas. Com isso, evitar-se-ia que as respectivas Câmaras ficassem sem receber novas informações.

Conforme as instruções dos novos governantes, eles deveriam fazer inventário dos bens, das despesas e dos recebimentos da Companhia e também, das dívidas com a Companhia. Evitava-se assim que a administração caísse na desordem e, ao mesmo tempo, era possível saber sobre o que o Alto e Secreto Conselho anterior tinha que prestar contas. O Conselho novo não deveria esquecer de enviar o efetivo militar.

Lamentam que o inimigo tenha atacado e devastado as capitânicas Paraíba e Itamaracá. Sugerem que o Alto Conselho faça o mesmo, penetre nas possessões inimigas e destrua o máximo que puder, principalmente com fogo.

11 1646, december, 13; Den Haag

Aan commandant Mulder, op São Thomé. De Heren XIX bevestigen de ontvangst van zijn brief van 18 juni 1646. Ze verheugen zich over de goede correspondentie tussen Mulder en de Directeuren in Luanda.

Het was de taak van de commandant goed te letten op de Portugezen en wat ze deden om te voorkomen dat er op het eiland een opstand zou uitbreken, zoals in Brazilië.

Ze raden aan dat de penningmeester hoofdzakelijk zaken doet met de rijke kooplieden van het eiland, opdat de zaken zo normaal mogelijk kunnen blijven doorgaan.

Een groot deel van de inhoud van de brief komt overeen met de vorige.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

12 1646, december, 13; Den Haag

Aan de Directeuren in São Paulo de Luanda. Allereerst betuigden de Heren XIX hun dankbaarheid voor de goede dienst die de Directeuren hen hadden bewezen door toe te staan dat de stilliggende schepen werden gecompenseerd voor de schade die ze opliepen door stil te liggen.

Ze bevelen aan dat de Directeuren zich inzetten om de handel op Angola en São Thomé vlot te laten verlopen.

Zoals in de vorige twee brieven laten de Heren XIX hun vrees voor een Portugese opstand in Angola en op São Thomé doorschemeren. Daarom raden ze dringend aan goed in de gaten te houden wat de Portugezen in hun schild voeren, want die zijn niet te vertrouwen. Om de opmars van de Portugezen in de regio Massangana te verhinderen, raden ze aan een boot te laten patrouilleren in de regio.

De gekochte slaven dienden gezond te worden gehouden om ze op São Thomé of een ander eiland in de regio te kunnen verkopen, totdat de markt in Brazilië weer aantrok.

Een groot deel van de inhoud van de brief komt overeen met de vorige.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

13 1646, december, 15; Den Haag

Aan de Directeur aan de Kust van Guinee. Dient als *post scriptum* bij de brief van 13 december. Het was besloten dat de schepen met goud op São Thomé moesten stoppen om daar goud te ruilen voor suiker. Van São Thomé moesten de schepen terugkeren naar de Republiek zonder langs Brazilië te varen. Daarmee was het besluit van 21 juli jl. (het jaar wordt niet genoemd) herroepen.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

14 1646, december, 20; Den Haag

Aan de President en de Hoge Raad van Brazilië. Deze brief is complementair met de algemene brief hierboven. Zie het volgende document.

Cabia ao Conselho incentivar pessoas livres a retomarem o cultivo da terra em Itamaracá e na Paraíba. Se plantar cana era difícil, ao menos que plantassem alimentos para fornecerem aos militares.

O navio *Grooten Christoffel* encalhou na costa da Inglaterra. Os XIX mostram-se surpresos com a perda da carga pois ao que tudo indica o navio era frágil mas, mesmo assim, transportava carga além de sua capacidade. Para evitar tais perdas, sugerem que o açúcar seja melhor distribuído nos navios que partem do Brasil. As ordenanças passadas pelo antigo Alto Conselho não devem ser pagas, nem em espécie nem em liquidação de dívidas. Mas, deve-se investigar porque tal ordenança foi passada para evitar-se fraudes e também que recebimentos sejam gastos no pagamento das mesmas. Recomendam por fim, que sejam anotadas nas Atas Diárias todas as ordenanças que forem passadas pelo Alto Conselho.

Muitos navios que partiam do Brasil eram novamente abastecidos, embora tivessem partido das Províncias Unidas com carregamento para a viagem de ida e volta. Os armazéns da Companhia no Brasil não tinham capacidade para tal. Por isso, o Alto Conselho deveria prestar melhor atenção aos armazéns pois os viveres aí guardados eram para manutenção dos militares.

Assinada por: Everhart de Vogel, W. Vander Heijden, J. de Laet, N. ten Hove, Floris Huijch, H. Wisfrinck.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

16 1647, fevereiro, 15; Haia

Para o comandante Jan Mulder, em São Thomé. Embora tenha sido objetivo dos XIX manter a ilha constantemente abastecida, algumas das Câmaras estavam atrasadas no envio de seus carregamentos. Para tentar remediar a situação, a Câmara da Zelândia, atualmente a Câmara presidente, enviaria carregamento extra no navio que brevemente partiria para a África.

N.B. Assinada por Everhart de Vogel, N. ten Hove, W. van der Heijden, J. Specx, Pieter Mortamer.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

17 1647, maio, 24; Haia

Para o comandante Jan Mulder em São Thomé. De acordo com carta dos Estados Gerais de 06 de fevereiro de 1646,¹⁶ não era permitido aos ingleses pagar suas dívidas com açúcar, a não ser que autorizado pela Reunião do Conselho dos XIX.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

¹⁶ O original dessa carta encontra-se na coleção Estados Gerais, número de chamada 1.01.02, inventário 5758. O mesmo não está inventariado e portanto os documentos não estão numerados. Em 19 de novembro de 1646, Mulder respondeu aos Estados Gerais. O original de sua carta encontra-se no inventário 5759.

De Heren XIX deelden mede dat het Nederlandse particulieren was toegestaan naar de Braziliaanse kust te varen en daar handel te drijven. Degenen die dat deden dienden goed ontvangen te worden door de Raad. De Raad moest erop toezien dat de particuliere schepen niet zonder vracht terugkeerden naar de Republiek.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

15 1646, december, 20; Den Haag

Aan de President en de Hoge Raad van Brazilië. De Heren XIX bevestigen de ontvangst van twee brieven uit Brazilië: één van 28 augustus en één van 29 september 1646.

Ze zijn blij dat de vijand zich heeft teruggetrokken van het eiland Itamaracá. De Raad moet daarom slaven, vrije mensen en voorraden sturen voor de wederopbouw van het eiland.

Met de komst van de nieuwe versterkingen was er zeker voldoende macht om de vijand te stoppen. Desalniettemin zouden de betrokken Kamers versterkingen en voorraden blijven sturen.

De documenten, voornamelijk onderschepte brieven van de vijand, die op het schip *Gouden Valck* werden vervoerd, waren in Engeland in beslag genomen, waar het schip om niet genoemde redenen was aangekomen. Omdat in de algemene brief niets werd vermeld over de inhoud van de onderschepte brieven, is die informatie verloren gegaan. Om in de toekomst zulke verliezen te voorkomen stellen de Heren XIX voor in de algemene brief een samenvatting van de inhoud van de onderschepte brieven op te nemen. Op die manier zou voorkomen worden dat de Kamers geen nieuws ontvingen.

Conform de instructies van de nieuwe bestuurders, moesten ze de inventaris opmaken van de goederen, de kosten en de inkomsten van de Compagnie en van de schulden aan de Compagnie. Zo zou de administratie op orde blijven en, tegelijkertijd, zou duidelijk worden waarover de vorige Hoge en Secrete Raad verantwoording moest afleggen. De nieuwe Raad moest niet vergeten de huidige stand van de krijgsmacht te sturen.

De Heren XIX betreuren dat de vijand de kapiteinschappen Paraíba en Itamaracá heeft aangevallen en verwoest. Ze stellen voor dat de Hoge Raad hetzelfde doet, binnendringen in de vijandelijke bezittingen en daar zo veel mogelijk schade aanrichten, voornamelijk met vuur.

De Raad diende vrije mensen te stimuleren de landbouw in Paraíba en op Itamaracá te hervatten. Als het planten van suikerriet te moeilijk was, zouden ze tenminste voedsel voor de soldaten moeten verbouwen.

Het schip *Groten Christoffel* was bij de Engelse kust vastgelopen. De Heren XIX waren verbaasd over het verlies van de vracht, want alles wees erop dat het schip zwak was, en toch een vracht vervoerde die groter was dan de capaciteit van het schip. Om dergelijke verliezen te voorkomen stelden de Heren XIX voor de suiker beter te verdelen over de schepen die uit Brazilië vertrokken.

18 1647, agosto, 9; Haia

Para o diretor Jacob Van Der Wel, na costa norte da África. Comunica a chegada dos seguintes navios: *Eendracht*, *Veere*, *St. Pieter* e *Regenboog*. Devido ao acidente com o navio da Câmara de Groningen e Ommelanden, o Diretor não recebeu a carta dos XIX. Por isso, no próximo iate que partiria para Axim, enviariam cópia da mesma. Comunicam também que a Câmara Amsterdam estava equipando um navio segundo as novas regras estabelecidas pela Reunião dos XIX. Não se menciona o teor de tal resolução.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

19 1647, agosto, 29; Haia¹⁷

Para o Presidente e o Alto Conselho do Brasil. Os XIX advertem o Alto Conselho sobre a pessoa do Licenciado La Penha, o pior dos rebeldes. O Conselho deveria cuidar para que ele não escapasse de jeito nenhum.

Assinada por: W. Vander Heijden, P. Mortamer, J. de Laet, Jeronimus Hesters, N. ten Hove.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

20 1647, outubro, 4; Amsterdam

Para o Presidente e o Alto Conselho do Brasil. Os representantes dos XIX em Haia escreveram diversas cartas ao Brasil. A carta seguinte é apenas um complemento ao que foi escrito anteriormente.

Os XIX começam explicando que, caso falte um alto conselheiro para votar, o voto do presidente teria peso dobrado. Ressaltam que essa decisão é provisória e apenas para evitar igualdade de votos.

Não aprovam a eleição de Jacob Le Maire como conselheiro de justiça e nem a contratação de Christoffel Eijerschotel como contador e Jacob Ouseel como secretário. Nenhum dos dois foi capaz de cumprir seus deveres.

O açúcar de São Thomé seria transportado por navios procedentes da Guiné. Por isso, os XIX não entendem porque o Alto Conselho enviou o navio *Ter Veere* para a ilha a fim de pegar açúcar. Para evitar que os navios da Guiné nada tivessem a transportar, não caberia mais ao Conselho enviar navios para São Thomé.

Os pedidos de “suerte du corps” e “atermoiement”¹⁸ deveriam ser avaliados cautelosamente antes de serem autorizados.

Muitos dos contratos firmados pelo antigo Alto Conselho deveriam ser revistos e o pagamento dos mesmos poderia ser feito em liquidação de dívidas (pagamento com produtos, principalmente açúcar), ao contrário do que foi praticado antes.

Jacob Aldrichs reclamou da falta de pagamento do salário de 150 Florins

¹⁷ Para as resoluções dos Estados Gerais sobre a WIC para o ano de 1647, ver coleção Estados Gerais, número de chamada 1.01.02, inventário 4845, fólhos 219 até 304.

¹⁸ “Suerte du corps” e “atermoiement” significam pedir adiamento no pagamento de dívidas.

De verordeningen door de vorige raad afgekondigd moesten niet betaald worden, noch in natura, noch door aflossing van schulden. Er moest onderzocht worden waarom die verordeningen waren afgegeven, om fraude te voorkomen en ook om te voorkomen dat inkomsten werden besteed aan het betalen van die verordeningen. Ze raadden tot slot aan in de Dagelijkse Notulen alle verordeningen die door de oude Hoge Raad waren uitgevaardigd te noteren. Veel schepen die uit Brazilië vertrokken, werden opnieuw bevoorraad hoewel ze in de Republiek waren bevoorraad voor de heen- en de terugreis. De magazijnen van de Compagnie in Brazilië hadden daar niet voldoende capaciteit voor. Daarom diende de Hoge Raad beter te letten op de magazijnen, want de levensmiddelen die daar werden bewaard waren voor het levensonderhoud van de soldaten.

Ondertekend door: Everhart de Vogel, W. Vander Heijden, J. de Laet, N. ten Hove, Floris Huijge, H. Wisfrinck.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

16 1647, februari, 15; Den Haag

Aan commandant Jan Mulder, op São Thomé. Hoewel het de bedoeling van de Heren XIX was geweest het eiland constant bevoorraad te hebben, hadden sommige Kamers vertraging opgelopen bij het verzenden van hun vracht. Om dit op te lossen zou de Kamer van Zeeland, de voorzittende Kamer, een extra schip sturen dat binnenkort naar Afrika zou vertrekken.

N.B. Ondertekend door Everhart de Vogel, N. ten Houve, W. van der Heijden, J. Specx, Pieter Mortamer.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

17 1647, mei, 24; Den Haag

Aan commandant Jan Mulder, op São Thomé. In overeenstemming met de brief van de Staten-Generaal van 6 februari 1646,¹⁶ was het de Engelsen niet toegestaan hun schulden te betalen in suiker, tenzij de Vergadering van de Raad van Heren XIX dit wel had toegestaan.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

18 1646, augustus, 9; Den Haag

Aan Directeur Jacob Van der Wel, op de noordelijke kust van Afrika. Bericht dat de volgende schepen zijn aangekomen: *Eendracht*, *Veere*, *St. Pieter* en *Regenboog*. Vanwege het ongeluk met het schip van de Kamer van Groningen en Ommelanden had de Directeur de brief van de Heren XIX niet ontvangen.

¹⁶ De originele brief bevindt zich in de collectie Staten-Generaal, toegangsnummer 1.01.02, inventaris 5758. De brief is niet geïnventariseerd en daarom zijn de documenten niet genummerd. Op 19 november 1646 antwoordde Mulder de Staten-Generaal. Het origineel van zijn brief bevindt zich in inventaris 5759.

mensais de quando era tesoureiro. Os XIX não concordam com tal reclamação pois Aldrichs acumulou dois cargos e foi mais do que recompensado. Porém, para silenciá-lo, ofereceram um único pagamento de mil Florins.

As listas de soldados e pessoal da ajudância chegadas com os navios *Hollandia*, *Thuijs te Merwe* e *Vlissingen* estão incompletas. Com isso, fica impossível aos XIX saberem qual o efetivo militar que está no Brasil.

Para surpresa dos XIX, receberam uma lista de produtos comprados no Brasil. Tais produtos foram pagos em dinheiro, mas deveriam ser pagos em liquidação de dívidas. Ressaltam que na confecção das Atas Diárias, ao final de cada mês, deveria constar uma listagem de tudo o que foi adquirido pelo Alto Conselho, com pagamento em liquidação.

Pessoas livres e sem dívidas poderiam partir da colônia e não deveriam ser presas antes de partir. Mas, aqueles que ainda tinham dívidas, não poderiam partir e ainda por cima, deveriam ganhar seu sustento até pagarem suas dívidas. Os XIX sugerem que tais pessoas trabalhem nas terras da Companhia em Itamaracá ou no Rio Grande.

Os XIX ressaltam que era proibido o confisco de mercadorias pertencentes aos marinheiros. Caso isso voltasse a acontecer, o capitão do navio no qual tal confisco aconteceu, seria punido. Devido a essa proibição, não entendem porque o Alto Conselho antigo retirou para si percentagem dos bens confiscados, como o Conde de Nassau tinha direito.

Chegou mais pau-brasil às Províncias Unidas embora algumas Câmaras ainda tivessem madeira em estoque. Ainda assim, para diminuir o valor do frete, sugerem que em todos os navios destinados às Províncias Unidas fossem enviados partidos de pau-brasil.

Finalizam informando que o Conselho poderia esperar a chegada de mais reforços.

Assinada por: W. van Raesvelt, Isaac van Beeck, Jan Louijs, N. ten Hove, H. Willemsz., J. Lammeschagen.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

21 1647, novembro, 23; Haia

Para o Presidente e o Alto e Secreto Conselho do Brasil. Embora a reunião do Conselho dos XIX tenha acabado, os XIX continuam preparando o envio de mais reforços para o Brasil para que a armada possa partir em breve.

O pagamento dos soldados passou a ser responsabilidade dos Estados Gerais. Cabia ao Alto Conselho cuidar para que os livros administrativos fossem preenchidos corretamente, segundo as instruções dos Estados Gerais.

Assinada por: J. de Laet, P. Moortamer, N. ten Hove, Herman Willemsz.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

22 1647, setembro, 06; Haia

Para o Diretor dos Distritos do Sul, em Angola. Para manutenção da região, seria

Daarom zouden ze met het volgende jacht dat naar Axim vertrok een kopie meesturen. Verder deelden de Heren XIX mede dat de Kamer van Amsterdam een schip aan het uitrusten was volgens de nieuwe door de Vergadering van de Raad van Heren XIX vastgestelde regels. De inhoud daarvan wordt niet vermeld.
NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

19 1647, augustus, 29; Den Haag¹⁷

Aan de President en de Hoge Raad van Brazilië. De Heren XIX waarschuwen de Hoge Raad voor de persoon de Licenciaet La Penha, de ergste van de opstandelingen. De Raad moest ervoor zorgen dat hij niet zou ontsnappen. Ondertekend door: W. Vander Heijden, P. Mortamer, J. de Laet, Jeronimus Hesters, N. ten Hove.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

20 1647, oktober, 4; Amsterdam

Aan de President en de Hoge Raad van Brazilië. De vertegenwoordigers van de Heren XIX in Den Haag hadden diverse brieven naar Brazilië gestuurd. De volgende brief is slechts een aanvulling op het eerder geschrevene.

De Heren XIX beginnen met uitleggen dat, als er bij een stemming een raadslid ontbreekt, de stem van de president dubbel zou tellen. Ze benadrukken dat dit een voorlopige beslissing is en alleen om te voorkomen dat de stemmen staken. De verkiezing van Jacob Le Marie als lid van de Raad van Justitie keurden ze niet goed, noch het aannemen van Christoffel Eijerschotel als boekhouder en Jacob Ouseel als secretaris. Geen van beiden was in staat aan zijn plichten te voldoen. De suiker uit São Thomé zou worden vervoerd op schepen uit Guinee. Daarom begrepen de Heren XIX niet waarom de Hoge Raad het schip *Ter Veere* naar het eiland had gestuurd om de suiker op te halen. Om te voorkomen dat de schepen uit Guinee niets te vervoeren hadden, moest de Raad geen schepen meer naar São Thomé sturen.

Verzoeken tot “suerte du corps” en “atermoiement”¹⁸ moesten zorgvuldig worden gewaardeerd voordat ze mochten worden goedgekeurd.

Veel contracten die door de vorige Hoge Raad waren ondertekend moesten herzien worden en betaling ervan kon geschieden door aflossing van schulden (betaling met goederen, vooral suiker) in tegenstelling tot wat eerder gebruikelijk was.

Jacob Aldrichs had geklaagd dat hij zijn salaris van 150 gulden per maand, van toen hij penningmeester was, niet had ontvangen. De Heren XIX waren het niet eens met zijn klacht, want Aldrichs bekleedde twee ambten en werd daarvoor

¹⁷ Voor de besluiten van de Staten-Generaal met betrekking tot de WIC van het jaar 1647, zie collectie Staten-Generaal, toegangsnummer 1.01.02, inventaris 4845, folios 219 tot en met 304.

¹⁸ “Suerte du corps” en “atermoiement” betekenen uitstel van betaling.

enviado pela Câmara Zelândia um carregamento no valor de 25 mil Florins e 50 soldados, num navio não nomeado.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

23 1648, janeiro, 18; Haia¹⁹

Para o Presidente e o Alto Conselho do Brasil. O navio Regebooge, que levava suprimentos e soldados para Angola, acidentou-se e foi retido perto de Dunkerke. Aprestar durante o inverno outro navio para enviar a Angola levaria tempo demais. Por isso, os XIX pedem que o Alto Conselho envie, o mais rápido possível, 50 soldados e os suprimentos necessários para Angola. Presente na carta, a lista do carregamento a ser enviado.

Assinada por: Isaack van Beecq, P. Moortamer, Nicolaes ten Hoven, Herman Willemsz., A. Wisfrinck.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

24 1648, fevereiro, 25; Haia

Para o Presidente e o Alto Conselho do Brasil. Os XIX comunicam o recebimento de carta do Conselho de 27 de outubro de 1647. Para sua surpresa, apesar dos recursos enviados, muito acima da capacidade da Companhia, a situação no Brasil era cada vez pior. Animam o Conselho a não se desesperar e aguardar a chegada dos recursos que estavam a caminho.

O pagamento no Brasil do frete de um navio enviado pela Câmara Zelândia não deveria acontecer. Os XIX cuidariam para que tal procedimento não mais voltasse a acontecer, já que os navios fretados nas Províncias Unidas tinham o frete pago aí e não no Brasil.

Assinada por: J. de Laet, P. Moortamer, N. ten Hove, Herman Willemsz. e A. Wisfrinck.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

25 1648, junho, 26; Haia

Para o Diretor da Costa Norte da África e São Thomé. O envio de carregamentos para a região não funcionava como esperado. Por isso, resolveu-se que haveria revezamento entre as Câmaras para o abastecimento da região. Envia em anexo, as novas regras para o abastecimento da África.

N.B. Pelo conteúdo, percebe-se que esta pequena carta é adendo a uma carta anterior, não presente.

Presente um extrato das Resoluções dos Estados Gerais de 17 de março de 1648.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

26 1648, julho, 20; Haia

Para o Presidente e o Alto Conselho do Brasil. Os XIX informam o recebimento das cartas de 20 e 23 de abril e 13 maio de 1648. Lamentam as derrotas sofridas

¹⁹ Para as resoluções dos Estados Gerais referentes à WIC para o ano de 1648, ver coleção Estados Gerais, número de chamada 1.01.02, inventário 4845, fólios 304 até 439.

ruim gecompenseerd. Echter, om hem stil te krijgen boden ze hem een eenmalig bedrag van duizend gulden.

De lijsten van soldaten en hulppersoneel die met de schepen *Hollandia*, *Thuijs te Merwe* en *Vlissingen* waren aangekomen, waren onvolledig. Daarom konden de Heren XIX niet weten hoeveel militairen er in Brazilië zijn.

Tot verrassing van de Heren XIX hadden ze een lijst ontvangen van in Brazilië gekochte producten. De producten waren betaald met geld maar hadden betaald moeten worden door aflossing van schulden. Ze benadrukten dat bij het opstellen van de Dagelijkse Notulen, aan het eind van elke maand, een lijst moest worden opgenomen van alles dat door de Hoge Raad was gekocht, met betaling door middel van aflossing van schulden.

Vrije mensen zonder schulden mochten de kolonie verlaten en mochten vóór het vertrek niet worden opgesloten. Mensen met schulden daarentegen mochten niet vertrekken en moesten bovendien hun onderhoud verdienen totdat ze hun schuld afbetaald hadden. De Heren XIX stelden voor zulke mensen het land van de Compagnie op Itamaracá of in Rio Grande te laten bewerken.

De Heren XIX benadrukten dat het verboden was de handelswaren van zeelieden in beslag te nemen. Als dat weer gebeurde zou de kapitein van het schip waarop dat gebeurde gestraft worden. Met het oog op dat verbod begrepen de Heren XIX niet waarom de vorige Hoge Raad zich een percentage van de in beslag genomen goederen toe-eigende, zoals de Graaf van Nassau had opgedragen.

Er was nieuw brazielhout in de Republiek aangekomen, hoewel sommige Kamers nog hout in voorraad hadden. Desalniettemin om de waarde van de vracht te verminderen stellen de Heren XIX voor dat op alle schepen naar de Republiek partijen brazielhout zou worden verstuurd.

Tot slot delen de Heren XIX mede dat de Raad meer versterkingen kan verwachten.

Ondertekend door: W. van Raesvelt, Isaac van Beeck, Jan Louijs, N. ten Hove, H. Willemsz., Ja. Lammeschagen.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

21 1647, november, 23; Den Haag

Aan de President en de Hoge en Secrete Raad van Brazilië. Hoewel de Vergadering van de Raad van Heren XIX was afgelopen, bleven de Heren XIX het sturen van meer versterkingen naar Brazilië voorbereiden, zodat de vloot zo spoedig mogelijk kon vertrekken.

De betaling van de soldaten was de verantwoordelijkheid van de Staten-Generaal geworden. De Hoge Raad moest ervoor zorgen dat de administratieve boeken correct ingevuld werden, volgens de instructies van de Staten-Generaal.

Ondertekend door: J. de Laet, P. Moortamer, N. ten Hove, Herman Willemsz.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

nas batalhas e encontros com o inimigo, o que certamente não era esperado. Devido ao resultado negativo, informam que aguardam relatórios detalhados para investigarem quem são os responsáveis pela derrota de uma força tão extraordinária.

Em seguida, os XIX respondem brevemente às cartas acima.

Elogiam o novo Conselho pela condução das reformas militares, não nomeadas. O médico e algumas pessoas da ajudância pediram para receberem seus salários no Brasil. Os XIX enviam uma lista com os nomes de tais pessoas e o valor de seu pagamento.

Alguns oficiais navais e marinheiros reclamaram o recebimento de parte em espólios, mas a pretensão era sem fundamento pois tais espólios foram feitos nas montanhas. Logo os militares navais não tinham direito a nada.

Cabia ao Conselho, junto com o almirante, investigar porque alguns navios da Câmara Zelândia foram aportar na Paraíba e não no Recife.

Reforçam a carta enviada pelos Estados Gerais. Estavam fazendo o melhor possível para enviar mais pessoal e víveres para reforçar o Brasil. Não se menciona a data da carta dos Estados Gerais.

Presente ao final da carta, uma listagem de salários e ajuda de custo de algumas funções.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

27 1649, julho, 17; Haia²⁰

Para o Alto Governo no Brasil. Os XIX comunicam a chegada dos senhores Beaumont e Hautain e o recebimento dos documentos por eles trazidos. Destacam que os referidos senhores fizeram relatórios diretamente aos Estados Gerais, ao Príncipe de Orange, aos Estados da Holanda e aos Estados da Frísia Ocidental. Todos esses deliberavam continuamente sobre os problemas do Brasil. Os Estados da Holanda concederam um subsídio de 400 mil Florins. Porém os XIX não receberam ainda nenhum centavo desse dinheiro. Como havia muita necessidade de recursos no Brasil, a compra dos mesmos não poderia esperar a chegada do referido subsídio. A Câmara Amsterdam adiantou-se para poder enviar o navio *THuijs van Breda* carregado principalmente com carne e toucinho. Ressaltavam que o envio de suprimentos das Províncias Unidas para o Brasil era dispendioso e realizado com grandes dificuldades. Novamente instam o Conselho a incentivar o cultivo da terra, principalmente na ilha de Itamaracá. Ainda sobre prováveis retornos, recomendam que o Conselho envie sempre a maior quantidade possível de pau-brasil.

Não chegaram os livros contábeis de pessoal e muitos soldados pagos pelos Estados Gerais importunavam diariamente os XIX, que nada podiam fazer. Pedem que o Conselho seja cuidadoso na administração dos soldados enviados

²⁰ Para as resoluções dos Estados Gerais relativas à WIC no ano de 1649, ver coleção Estados Gerais, número de chamada 1.01.02, inventário 4845, fólios 439 até 519.

- 22 1647, september, 06; Den Haag**
Aan de Directeur van de Zuidelijke Districten, te Angola. Voor de handhaving van de regio zou de Kamer van Zeeland een niet met naam genoemd schip sturen met een lading ter waarde van 25 duizend gulden en 50 soldaten.
NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10
- 23 1648, januari, 18; Den Haag¹⁹**
Aan de President en de Hoge Raad van Brazilië. Het schip *Regebooge*, dat voorraden en soldaten naar Angola vervoerde, was verongelukt en werd bij Duinkerken vastgehouden. Het zou te lang duren om in de winter een ander schip te lenen om naar Angola te sturen. Daarom vroegen de Heren XIX de Hoge Raad zo snel mogelijk 50 soldaten en de nodige voorraden naar Angola te sturen. Er is een lijst met de vracht die gestuurd moest worden.
 Ondertekend door: Isaack van Beecq, Pr. Moortamer, Nicolaes ten Hoven, Herman Willemsz, A. Wisfrinck.
NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10
- 24 1648, februari, 25; Den Haag**
Aan de President en de Hoge Raad van Brazilië. De Heren XIX bevestigen de ontvangst van de brief van de Raad van 27 oktober 1647. Tot hun verrassing is de situatie in Brazilië elke keer slechter, ondanks de gestuurde middelen, die de capaciteit van de Compagnie te bovengaan. De Raad moet niet wanhopen en wachten op de komst van de nieuwe middelen, die onderweg zijn.
 De vracht van een schip dat door de Kamer van Zeeland was gestuurd, diende niet in Brazilië betaald te worden. De Heren XIX zouden ervoor zorgen dat dat niet meer zou gebeuren, daar de vracht van de schepen die in de Republiek werden bevracht daar werd betaald, niet in Brazilië.
 Ondertekend door: J. de Laet, Pr. Moortamer, N. ten Hove, Herman Willemsz en A. Wisfrinck.
NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10
- 25 1648, juni, 26; Den Haag**
Aan de Directeur van de Noordelijke Kust van Afrika en São Thomé. Het sturen van ladingen naar de regio verliep niet zoals gehoopt. Daarom was besloten dat de Kamers om de beurt voor de bevoorrading van de regio zouden zorgdragen. In de bijlage stuurden de Heren XIX nieuwe regels voor de bevoorrading van Afrika.
 N.B. Uit de inhoud blijkt dat deze korte brief een aanvulling is op een eerdere brief, die ontbreekt.

¹⁹ Voor de besluiten van de Staten-Generaal met betrekking tot de WIC voor het jaar 1648, zie de collectie Staten-Generaal, toegangsnummer 1.01.02, inventaris 4845, folios 304–439.

pelos Estados Gerais e que enviem os livros contábeis o mais rápido possível. Militares inúteis deveriam ser dispensados do serviço da Companhia e discretamente enviados de volta para as Províncias Unidas. Acreditam que com o auxílio correto, a Companhia poderia se tornar maior do que já era e com isso, liberar muitos oficiais cuja manutenção tanto custa aos cofres da empresa. Ou seja, os XIX insinuam passar os custos de manutenção dos soldados para os Estados Gerais. Mais adiante na mesma carta, afirmam que os Estados assumiram a manutenção de 3500 soldados que se encontram no Brasil.

Seriam enviados 6 navios e 6 iates para substituírem a frota do almirante De With. Enquanto esses não chegassem, os outros não poderiam partir do Brasil e por motivo algum deveriam receber autorização para partirem.

Os XIX continuam deliberando sobre o pedido de demissão do Alto Governo. Informam que já procuram pessoas capazes para substituir os que estão no Brasil. O Rei de Portugal forneceu patente para uma companhia particular de negócios para o Brasil. O território sob influência da referida companhia estendia-se do Rio de Janeiro até o Rio Grande. Envia cópia do privilégio mencionado, não presente.

As queixas do Alto Conselho sobre a lentidão das negociações com o Rei de Portugal não são justificadas, uma vez que os XIX já enviaram cópia das Resoluções dos Estados Gerais sobre tais negociações.²¹ As Províncias exigiam a devolução dos territórios perdidos e em caso de recusa a tal pedido, as Províncias deveriam fortificar a Companhia. Isso era tudo o que podiam, até aquele momento, comunicar ao Alto Governo do Brasil.

Assinada por: A. van Heijck, N. ten Hove, J. van Beeck, Pr. Moortamer, Johan Lethoor.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

28 1648, outubro, 26; Amsterdam

Para o diretor geral da Costa Norte da África e São Thomé. O comandante Jan Mulder foi licenciado e no seu lugar ficaria Caspar Croesen. Já o envio de Heijndrick Doudens não era para demitir os diretores, mas sim, aliviar o acúmulo de trabalho dos mesmos.

Os XIX estão satisfeitos com a atitude dos Diretores contra as maquinações e mau comportamento dos ingleses perante o Rei de Sabú. Ainda contra os ingleses, os XIX aprovam a construção de um fortim na região de Atia, para assim, impedir que os mesmos tenham acesso ao ouro de lá. Por fim, caso os ingleses utilizassem de violência, ou fossem hostis, os Diretores deveriam proceder da mesma maneira. Cada navio que partisse das Províncias Unidas levaria uma bandeira inglesa para colocar no mastro caso necessário.

²¹ Na coleção Estados Gerais descrita no Mauritiana 3 há uma série de documentos sobre as negociações com o embaixador de Portugal. Para os mesmos, ver páginas 248–95.

Aanwezig is een uittreksel van de Besluiten van de Staten-Generaal van 17 maart 1648.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

26 1648, juli, 20; Den Haag

Aan de President en de Hoge Raad van Brazilië. De Heren XIX bevestigen de ontvangst van de brieven van 20 en 23 april en 13 mei 1648. Ze betreuren de geleden nederlagen bij de veldslagen en confrontaties met de vijand, die ze zeker niet hadden verwacht. Vanwege het slechte resultaat verwachten ze gedetailleerde verslagen om te onderzoeken wie verantwoordelijk zijn voor de nederlaag van zo een buitengewone strijdmacht.

Vervolgens beantwoorden de Heren XIX kort de bovengenoemde brieven.

Ze prijzen de nieuwe Raad voor hun leiding bij de militaire hervormingen, die niet genoemd worden.

De arts en sommige mensen van de hulpdienst hadden gevraagd hun salarissen in Brazilië te ontvangen. De Heren XIX stuurden een lijst met de namen van die personen en het bedrag van hun salaris.

Sommige marineofficieren en zeelieden hadden een deel van de buitgemaakte goederen opgeëist. Die eis was echter niet gegrond, daar de goederen in de bergen buitgemaakt waren. De zeesoldaten hadden daar dus geen enkel recht op. De Raad moest, samen met de admiraal, onderzoeken waarom sommige schepen van de Kamer van Zeeland in Paraíba hadden aangelegd en niet in Recife.

Ze bekrachtigen de brief van de Staten-Generaal. Ze deden hun best om meer personeel en levensmiddelen te sturen om Brazilië te versterken. De datum van de brief van de Staten-Generaal wordt niet vermeld.

Onderaan de brief staat een lijst van salarissen en toelagen van enkele functies.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

27 1649, juli, 17; Den Haag²⁰

Aan het Hoge Bestuur in Brazilië. De Heren XIX delen mede dat de heren Beaumont en Hautain zijn aangekomen en bevestigen de ontvangst van de door hun meegebrachte documenten. Ze benadrukken dat genoemde heren rechtstreeks verslag uitbrachten aan de Staten-Generaal, de Prins van Oranje, de Staten van Holland en de Staten van West-Friesland. Deze delibereerden voortdurend over de problemen in Brazilië.

De Staten van Holland had een subsidie van 400 duizend gulden toegekend. De Heren XIX hadden daar echter nog geen cent van ontvangen. Omdat er in Brazilië grote behoefte was aan middelen, konden ze de aanschaf daarvan niet uitstellen tot ze de subsidie hadden ontvangen. De Kamer van Amsterdam had geld voorgesloten om het schip *T'Huijs van Breda* te kunnen sturen met aan boord hoofdzakelijk vlees en spek.

²⁰ Voor de besluiten van de Staten-Generaal met betrekking tot de WIC voor het jaar 1649, zie de collectie Staten-Generaal, toegangsnummer 1.01.02, inventaris 4845, folios 439–519.

Sobre abandonar Axim e Shama, embora os custos de manutenção fossem altos e ambas rendessem quase nada, o melhor era não abandoná-las para evitar que outras nações ocupassem as mesmas e com isso, impedissem o avanço neerlandês na região.

Por fim, voltam ao problema do pagamento de dívidas com açúcar em São Thomé. De novo, os XIX mencionam que os ingleses podem pagar suas dívidas antigas com açúcar, mas todo abuso deve ser contido.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

29 1649, outubro, 01; Haia

Para o Alto Governo no Brasil. Depois de muita negociação, finalmente os XIX conseguiram subsídios dos Estados Gerais.²²

Comunicam o recebimento da carta de 23 de julho de 1649. Aprovam a diminuição do “lening geld” e do “cost geld”²³ dos oficiais e a mudança na ração dos soldados. Porém esperam que tais medidas não sejam vistas como solução em casos de dificuldade.

A Câmara da Frísia Ocidental e da Holanda do Norte teve que retirar o carregamento de moedas que embarcou no navio *Vinck* pois algumas moedas não eram do tamanho apropriado.

Não aprovam a maneira pela qual o Alto Conselho distribuiu fardamento aos soldados. Não se menciona como foi feito. Destacam que aguardam o recebimento do subsídio prometido para então comprarem também, uniformes. Por outro lado, aprovam a medida do Conselho de Justiça sobre a avaria dos navios particulares. Não se menciona qual era essa medida.

Com relação às amostras enviadas por Mathias Beck, recomendam melhor acondicionamento das mesmas. Incentivam porém a continuidade do trabalho e solicitarão às respectivas câmaras que enviem suprimentos para a continuidade da expedição.

As execuções de dívidas de particulares deveriam ser suspensas para não tornar os devedores ainda mais insatisfeitos.

Vários predicantes pediram pela liberdade de Jodocus à Stetten, preso na Bahia. Assinada por: Johan Lethoor, J. de Laet, Pr. Moortamer, N. ten Hove.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

30 1649, novembro, 10

Para o comandante geral da Costa Norte da África e São Thomé, no castelo São Jorge da Mina. Heijnderick Doudens foi enviado como segundo para auxiliar os Diretores. Porém, mesmo sem ordem, Doudens fora enviado para São

²² Acredito tratar-se de um subsídio de 300 mil Florins. Ver Maurítiana 3, pp. 440–453 sobre diversos documentos relativos ao subsídio acima.

²³ *Lening geld* significa dinheiro de empréstimo. *Cost geld* seria a ajuda de custo mensal à qual cada militar tinha direito.

De Heren XIX benadrukken dat het sturen van voorraden uit de Republiek naar Brazilië kostbaar was en erg veel moeite kostte. Wederom drongen ze er bij de Raad op aan de landbouw te stimuleren, met name op het eiland Itamaracá. Ze bevelen aan altijd zo veel mogelijk brazielhout te sturen.

De boekhouding met betrekking tot het personeel was niet aangekomen en veel soldaten die door de Staten-Generaal betaald moesten worden vielen dagelijks de Heren XIX lastig, die niets konden doen. Ze verzochten daarom zorgvuldig in de administratie de soldaten die door de Staten-Generaal waren gestuurd bij te houden en de boekhouding zo spoedig mogelijk op te sturen.

Overbodige soldaten moesten worden ontheven van hun dienst bij de Compagnie en discreet teruggestuurd worden naar de Republiek. Met de juiste hulp zou de Compagnie nog groter kunnen worden en dan vele officieren vrijstellen, wier onderhoud de schatkist van de Compagnie zo veel kostte. De Heren XIX insinueren dus eigenlijk de onderhoudskosten van de soldaten door de Staten-Generaal te laten betalen. Verderop in deze brief bevestigen ze dat de Staten-Generaal het onderhoud van 3500 soldaten in Brazilië op zich heeft genomen. Er zouden zes schepen en zes jachten worden gestuurd om de vloot van admiraal De With te vervangen. Zolang deze niet waren aangekomen, mochten de andere schepen Brazilië niet verlaten en onder geen beding toestemming krijgen om te vertrekken.

De Heren XIX denken nog steeds na over het verzoek om ontslag van de Hoge Raad. Ze berichten dat ze al op zoek zijn naar capabele mensen om degenen in Brazilië te vervangen.

De Koning van Portugal had een octrooi gegeven voor een particuliere handelscompagnie voor Brazilië. Het gebied dat onder invloed van deze compagnie zou komen te staan strekte zich uit van Rio de Janeiro tot Rio Grande. Een kopie van het privilege werd meegestuurd, maar ontbreekt.

De klachten van de Hoge Raad over de traagheid van de onderhandelingen met de Koning van Portugal waren ongegrond, sinds de Heren XIX een kopie van de Besluiten van de Staten-Generaal over die onderhandelingen hadden meegestuurd.²¹ De Republiek eiste de teruggave van de verloren gebieden en in geval deze eis werd afgewezen, moest de Republiek de Compagnie versterken. Dat was alles wat ze het Hoge Bestuur van Brazilië tot dan toe konden doen laten weten.

Ondertekend door: A. van Heijck, N. ten Hove, J. van Beeck, Pr. Moortamer, Johan Lethoor.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

28 1648, oktober, 26; Amsterdam

Aan de gouverneur-generaal aan de Noordelijke Kust van Afrika en São Thomé.
Commandant Jan Mulder had verlof gekregen en zou worden vervangen door

²¹ In de collectie Staten-Generaal beschreven op Mauritiana 3 bevindt zich een reeks documenten over de onderhandelingen met de ambassadeur van Portugal. Zie hiervoor pp. 248–295.

Thomé. Em lá chegando, não achou muito o que fazer e acabou voltando para as Províncias Unidas para fazer um relatório da situação na ilha.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

31 1650, junho, 1; Haia²⁴

Para o Alto Governo no Brasil. Os XIX começam informando que não escreveram ao Brasil pois nenhum fato de importância se passou nas Províncias Unidas que merecesse a confecção de cartas. Além disso, também não chegou nada do Brasil. O navio *Wildeman* acidentou-se perto de *Portland* na Inglaterra. Dois marinheiros conseguiram chegar até a Zelândia, um deles trazendo alguma correspondência. Continuam fazendo o possível para, nas condições reinantes nas Províncias, conseguirem os subsídios necessários para enviar recursos ao Brasil. Destacam que as resoluções das respectivas Províncias são lentas e são executadas ainda mais lentamente. Já por parte dos XIX, faziam o possível para abastecer os 6 navios e os 6 iates que partiriam para o Brasil.

O recebedor geral recebeu muitas notas promissórias do Brasil, algumas em duplicata inclusive. Os Estados Gerais não aprovam o uso de notas promissórias para aquisição de suprimentos para os militares ou para a manutenção de navios. Assim, os XIX pedem ao Alto Conselho que seja mais cuidadoso ao usar notas promissórias. Além de notas repetidas, os XIX pedem explicação porque algumas notas promissórias têm deságio de 16% e outras não.

A desordem administrativa continua. Os livros contábeis dos militares enviados pelos Estados Gerais chegaram às Províncias Unidas tão desordenados que era impossível à Companhia fornecer, a parentes ou amigos de soldados, qualquer tipo de informação sobre o destino dos mesmos.

O processo contra Witte de With estava nas mãos de dois almirantados para decidirem se houve ou não traição.

Assinada por: Jacob Hamel, Claes Smetters Boschieter, Pr. Moortamer e N. ten Hove.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

32 1650, agosto, 30; Haia

Para o Alto Governo no Brasil. As respectivas câmaras continuam fazendo o possível e o impossível para enviar víveres e outros suprimentos para o Brasil.

O Conselho do Brasil enviou correspondência diretamente para os Estados Gerais, sem cópia para os XIX. Embora os XIX achem que o Conselho deveria escrever para os Estados Gerais, não era correto deixar de enviar cópia para a Companhia.

Não sabem como proceder com relação aos militares a serviço da companhia pois do Brasil chegam notícias conflitantes. Reforçam que o Conselho deve continuar reduzindo o efetivo militar da companhia para que esta possa, em

²⁴ Para as resoluções dos Estados Gerais relativas à WIC no ano de 1650, ver coleção Estados Gerais, numero de chamada 1.01.02, inventário 4845, fólhos 519 até 623.

Caspar Croesen. Dat Heijndrick Doudens was gestuurd betekende niet dat de Directeuren werden ontslagen. Hij zou hen ondersteunen bij de toegenomen werkdruk.

De Heren XIX zijn tevreden met de houding van de Directeuren ten aanzien van de samenzweringen en de slechte behandeling van de Koning van Sabu door de Engelsen. De Heren XIX geven toestemming voor de bouw van een klein fort in de regio Atia om de Engelsen de toegang tot het goud daar te verhinderen. Tot slot, als de Engelsen geweld gebruikten of vijandig waren, mochten de Directeuren op dezelfde manier optreden. Elk schip dat uit de Republiek vertrok zou een Engelse vlag meenemen om aan de mast te bevestigen als dat nodig mocht zijn.

Wat het verlaten van Axim en Chama betrof, hoewel de kosten hoog waren en beide regio's bijna niets opleverden, was het toch beter ze niet te verlaten, om te voorkomen dat andere naties ze zouden innemen en de Nederlandse opmars in de regio zouden belemmeren.

Tenslotte komen de Heren XIX terug op het probleem van de afbetaling van schulden met suiker op São Thomé. Ze herhalen dat de Engelsen hun oude schulden in suiker mogen betalen, maar misbruik moet beperkt worden.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

29 1649, oktober, 01; Den Haag

Aan de Hoge Raad in Brazilië. Na lang te hebben onderhandeld, hebben de Heren XIX eindelijk de subsidies van de Staten-Generaal ontvangen.²²

Ze bevestigen de ontvangst van de brief van 23 juli 1649 en keuren de verlaging van het "lening geld" en het "cost geld"²³ van de officieren en de wijziging van het rantsoen van de soldaten goed. Ze hopen echter dat die maatregelen niet worden gezien als een oplossing voor moeilijke gevallen.

De Kamer van West-Friesland en van Noord-Holland had hun lading munten, die al aan boord van het schip *Vinck* geladen was, moeten terugnemen omdat sommige munten niet de juiste maat hadden.

Ze keurden de wijze waarop de Hoge Raad de uniformen aan de soldaten had uitgedeeld niet goed. Er wordt niet vermeld hoe dat gebeurd was. Ze benadrukten dat ze wachtten op de beloofde subsidie om dan ook uniformen te kopen. Aan de andere kant keurden ze de maatregel van de Raad van Justitie met betrekking tot de averij van particuliere schepen wel goed. Er wordt niet vermeld wat dat voor maatregel was.

Met betrekking tot de door Mathias Beck gestuurde monsters, raden de Heren XIX aan deze beter toe te rusten. Ze moedigen echter aan het werk voort te

²² Ik geloof dat het om een subsidie van 300 duizend gulden gaat. Zie over diverse documenten met betrekking tot bovengenoemde subsidie Mauritiana 3, pp. 440–453.

²³ Lening geld betekent geleend geld. Cost geld zou de maandelijkse onkostentoeslag zijn waarop elke militair recht had.

termos financeiros, sem os custos de guerra, respirar aliviada.

O irmão do tenente coronel Schoppe escreveu diretamente ao Príncipe de Orange reclamando o pagamento do coronel. Os XIX solicitam que tal procedimento não se repita.

As amostras de minério enviadas não servem para nada. Acreditam que as mesmas tenham sido contaminadas durante o transporte. Assim, pedem mais cuidado no acondicionamento das mesmas nos navios.

O uso de parte do numerário enviado para pagamento dos membros do Alto Conselho não foi bem aceito pelos XIX. Ressaltam que isso não mais deve acontecer.

A Província da Holanda não aceitou a decisão do processo contra Witte de With e o processo continua em andamento.

A conta de Roeloff Barro ainda estava em aberto, embora esse falecesse em 1648. Pedem o envio da conta fechada bem como do espólio para serem encaminhados para a viúva de Barro.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

33 1650, março, 27; Haia

Para o Presidente e o Alto Conselho no Brasil. A Câmara Amsterdam acertou com Jaspaer e Coenraed van Heusden a extração e o fornecimento de pau-brasil. Os XIX enviam, em anexo a essa carta, o contrato com eles firmado, não presente no livro de cartas. O Conselho deveria fornecer o necessário para tal empreitada e assisti-los no que fosse necessário. Ressaltam que os Heusden já queixaram-se do Conselho por este não cumprir suas obrigações.

Não aprovam a contratação de Huybrecht Brest como contratador de pau-brasil e reforçam que tais contratos só têm validade quando aprovados pelos XIX. Como o Conselho não esperou a resposta dos XIX, tal contrato era inválido e não poderia ser usado como empecilho ao contrato dos Heusden.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

34 1650, abril, 7; Haia

Para o Presidente e o Alto Conselho no Brasil. Por determinação dos Estados Gerais, o navio *Cleyne Samson* estava pronto para partir. Levaria, entre outras coisas, carta dos Estados Gerais para o Alto Conselho e o coronel Schoppe sobre a situação das negociações nas Províncias Unidas. Os XIX têm pouco a acrescentar ao conteúdo dessa carta.

Acrescentam apenas que todas as possibilidades de negociações com Portugal foram esgotadas pois o embaixador português se pronunciou contra o tratado de paz tal qual apresentado pelos Estados Gerais.

As respectivas Câmaras estão ocupadas em preparar embarcações para o Brasil, utilizando o subsídio de 310 mil Florins. Enviariam víveres, 500 soldados e

zetten en zullen de relevante Kamers verzoeken voorraden te sturen om de expeditie voort te zetten.

De executies van de schulden van particulieren moeten worden opgeschort opdat de schuldenaren niet nog ontevredener worden.

Diverse predikanten hadden gevraagd om de vrijlating van Jodocus A. Stetten, die in Bahia gevangen zat.

Ondertekend door: Johan Lethoor, J. de Laet, Pr. Moortamer, N. ten Hove.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

30 1649, november, 10

Aan de commandant-generaal van de Noordelijke Kust van Afrika en São Thomé, in het kasteel São Jorge da Mina. Heijnderick Doudens was als tweede gestuurd om de Directeuren te helpen. Doudens was echter zonder bevel daartoe naar São Thomé gestuurd. Daar aangekomen vond hij dat er weinig te doen was en was teruggekeerd naar de Republiek om verslag te doen van de situatie op het eiland.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

31 1650, juni, 01; Den Haag²⁴

Aan de Hoge Raad in Brazilië. De Heren XIX beginnen met de mededeling dat ze niet hadden geschreven omdat er in de Republiek niets was gebeurd dat de moeite waard was geweest om een brief te schrijven. Bovendien hadden ze ook niets ontvangen uit Brazilië.

Het schip *Wildeman* had averij geleden nabij Portland in Engeland. Twee zeelieden waren erin geslaagd Zeeland te bereiken en één ervan had enige correspondentie bij zich.

Ze blijven het uiterste doen om, onder de heersende omstandigheden in de Republiek, de nodige subsidies te verkrijgen om middelen naar Brazilië te kunnen sturen. Ze benadrukken dat de besluitvorming van de Provincies traag is en de uitvoering van de besluiten nog langzamer. De Heren XIX hadden al het mogelijke gedaan om de zes schepen en de zes jachten die naar Brazilië zouden vertrekken te bevoorraden.

De algemene ontvanger had veel schuldbrieven uit Brazilië ontvangen, sommige zelfs in duplicaat. De Staten-Generaal keurden het gebruik van schuldbrieven voor het verkrijgen van voorraden voor de soldaten of het onderhoud van schepen niet goed. De Heren XIX verzochten de Hoge Raad daarom zorgvuldiger te zijn bij het gebruik van schuldbrieven. Behalve dubbele schuldbrieven vroegen de Heren XIX uitleg waarom de waarde van sommige schuldbrieven met 16% was verminderd en van andere niet.

De administratieve wanorde houdt aan. De boekhouding met betrekking tot de door de Staten-Generaal gestuurde soldaten was zo ongeordend in de Republiek

²⁴ Voor de besluiten van de Staten-Generaal over de WIC van het jaar 1650, zie collectie Staten-Generaal, toegangsnummer 1.01.02, inventaris 4845, folios 519–623.

numerário.²⁵ Além dos soldados acima, o Conselho podia esperar mais reforços. Assinada por: Marcus de Vogelaer, Jacob Hamel, W. van der Heijden, N. ten Hove.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

35 1651, março, 27; Haia²⁶

Para o coronel Hautain. Comunicam o recebimento de carta de Hautain de 18 de novembro de 1650. A frota portuguesa que partiu da Bahia chegou a Portugal incompleta pois parte da mesma naufragou. A parte que chegou não trouxe carregamento de valor.

Os XIX alegam-se que Hautain tenha capturado 8 embarcações portuguesas que tentavam ancorar no Cabo de Santo Agostinho. Os espólios renderam bem para a Companhia sem mencionar o prejuízo para a coroa portuguesa.

A desordem reinante nas possessões da Companhia trazem apenas perigo para o governo da colônia. Devem ser combatidas para não darem chance ao inimigo de aproveitar tal desordem para atacar o Recife.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

36 1651, março, 15; Haia

Para o Presidente e o Alto Conselho do Brasil. Trata-se de carta dos Estados Gerais para o Alto Governo do Brasil e também para o coronel Schoppe.

Os Estados Gerais fazem o máximo possível para que a Companhia retorne à sua condição anterior à revolta dos portugueses. Assim como os Estados Gerais, os Conselheiros e o Presidente do Brasil deviam fazer seu melhor para a manutenção e conservação das possessões. Enviaem cópia de diversas resoluções para estimular os que estão além mar. Não presente no livro de cartas.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

37 1651, dezembro, 22; Haia

Para o Presidente e o Alto Conselho no Brasil. Dentro de pouco tempo, os XIX receberiam mais subsídios para comprarem e enviarem víveres e outros suprimentos para o Brasil. Para mostrarem sua boa disposição, enviam cópia das atas de diversas reuniões do Conselho dos XIX. Não se menciona a data das reuniões e também não está presente a cópia de tais atas.

Assinada por: F. van Schulenborgh, W. van der Heijden, N ten Hoven.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

²⁵ Descrições do uso desse subsídio encontram-se na coleção Estados Gerais descrita no Mauritiana 3. Ver descrição de diversos documentos nos inventários 12564.30A e 12564.30b.

²⁶ Para as resoluções dos Estados Gerais relativas à WIC no ano de 1651, ver coleção Estados Gerais, numero de chamada 1.01.02, inventário 4845, fólhos 624 até 759.

aangekomen, dat het de Compagnie onmogelijk was familieleden of vrienden van de soldaten ook maar iets te vertellen over hun lot.

Het proces tegen Witte de With was in handen van twee admiraliteiten die moesten beslissen of hij verraad had gepleegd of niet.

Ondertekend door: Jacob Hamel, Claes Smetters Boschieter, Pieter Moortamer en N. ten Hove.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

32 1650, augustus, 30; Den Haag

Aan het Hoge Bestuur in Brazilië. De Kamers doen hun uiterste best om levensmiddelen en andere voorraden naar Brazilië te sturen.

De Raad van Brazilië had correspondentie rechtstreeks naar de Staten-Generaal gestuurd, zonder kopie aan de Heren XIX. Hoewel de Heren XIX het goed vinden dat de Raad rechtstreeks naar de Staten Generaal schrijft, moet een kopie naar de Heren XIX gestuurd blijven worden.

Ze weten niet hoe het verder moet met de soldaten in dienst van de Compagnie, daar ze uit Brazilië tegenstrijdige berichten ontvangen. Ze herhalen dat de Raad de troepenmacht van de Compagnie moet blijven reduceren, zodat deze in financieel opzicht, zonder de kosten van oorlog, wat ruimte krijgt. De broer van luitenant-kolonel Schoppe had rechtstreeks de Prins van Oranje geschreven en betaling van de kolonel geëist. De Heren XIX verzoeken dat dit niet meer gebeurt.

De gestuurde mineraalmonsters zijn waardeloos. Ze geloven dat ze tijdens het transport vervuild zijn. Daarom vragen ze meer zorgvuldigheid te betrachten bij het versturen van de monsters aan boord van de schepen.

Het aanwenden van gestuurd contant geld voor de betaling van de leden van de Hoge Raad was niet goed gevallen bij de Heren XIX. Ze benadrukken dat dit niet meer mag gebeuren.

De Provincie Holland accepteerde de beslissing in het proces tegen Witte de With niet en het proces gaat verder.

De rekening van Roeloff Barro stond nog open hoewel hij al in 1648 was overleden. De Heren XIX verzoeken de gesloten rekening en de nalatenschap te sturen zodat zij deze aan de weduwe kunnen doen toekomen.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

33 1650, maart, 27; Den Haag;

Aan de President en de Hoge Raad in Brazilië. De Kamer van Amsterdam had afspraken gemaakt met Jaspaer en Coenraed van Heussen over de kap en levering van brazielhout. De Heren XIX stuurden, in een bijlage, het getekende contract, maar het ontbreekt in het boek met brieven. De Raad diende het nodige te leveren voor deze onderneming en hen waar nodig helpen. Ze benadrukken dat de Heussens al hadden geklaagd over de Raad, omdat deze zijn verplichtingen niet nakwam.

Ze keuren het aannemen van Huybrecht Brest als contractant voor brazielhout

38 1652, maio, 18, Haia²⁷

Para o Presidente e o Alto Governo do Brasil. Começam repetindo que empregam o subsídio de 310 mil Florins para enviar víveres e suprimentos para o Brasil. Porém, algumas províncias não conseguiram ainda levantar o montante prometido.

Comunicam o recebimento de proposta do rei de Portugal para a compra das possessões da Companhia. Os XIX não sabem qual será a reação dos Estados Gerais a tal proposta.

Presente ao final da carta um questionário do Presidente e do Alto Conselho com 42 perguntas para a Reunião do Conselho dos XIX. A resposta dos XIX está na margem esquerda. Ressalta-se que muitos desses pontos foram enviados por cartas gerais anteriores mas que não foram respondidos pelos XIX.

Assinada por: Johan Lethoor, Willem van der Heijden, N. Ten Hove.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

39 1652, agosto, 08; Haia

Para o general na Costa Norte da África. Os Estados Gerais tentavam negociar com o Parlamento inglês um tratado de paz mas as negociações não corriam como esperado. Com isso, os ingleses resolveram permitir o aprisionamento de todo e qualquer navio neerlandês. Os XIX enviam, por isso, novas resoluções sobre como proceder com relação aos ingleses, não presente.

Conforme já escrito ao governo do Brasil, os XIX não aprovam a forma de negociação do navio *Kasteel Del Mina*. Não se menciona o que aconteceu com o referido navio. Até que chegassem novas instruções, o mesmo deveria permanecer na região e os Diretores deveriam se beneficiar do carregamento.

A carta continua com assuntos administrativos.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

40 1652, agosto, 5; Haia

Para o Presidente e o Alto Governo no Brasil. O objetivo dessa carta é informar ao governo do Brasil que as negociações com a Inglaterra não renderam os frutos esperados e que o conflito armado com essa nação estava próximo pois os ingleses confiscaram alguns navios neerlandeses. Envia cópia das resoluções dos Estados Gerais sobre a conservação do Brasil, Guiné e *Nieuw Nederland*, atual Nova York. Não está presente a cópia das resoluções.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

²⁷ Para as resoluções dos Estados Gerais relativas à WIC no ano de 1652, ver coleção Estados Gerais, numero de chamada 1.01.02, inventário 4846, fólhos 1 até 44.

niet goed en herhalen dat zulke contracten alleen geldig zijn als ze door de Heren XIX worden goedgekeurd. Nu de Raad het antwoord van de Heren XIX niet had afgewacht, was het contract niet geldig en kon niet gehanteerd worden als beletsel voor het contract met de Heussens.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

34 1650, april, 7; Den Haag

Aan de President en de Hoge Raad in Brazilië. Op aanwijzing van de Staten-Generaal was het schip *Cleyne Samsom* klaar om te vertrekken. Het zou, onder andere, een brief van de Staten-Generaal voor de Hoge Raad en kolonel Schoppe meebrengen over de stand van de onderhandelingen in de Republiek. De Heren XIX hadden weinig toe te voegen aan de inhoud van die brief.

Ze voegden slechts toe dat alle mogelijkheden tot onderhandelingen met Portugal waren uitgeput, daar de Portugese ambassadeur zich tegen het door de Staten-Generaal voorgestelde vredesverdrag verklaard had.

De Kamers waren bezig met de subsidie van 310 duizend gulden schepen klaar te maken voor Brazilië. Ze zouden levensmiddelen, 500 soldaten en contant geld²⁵ sturen. Naast deze soldaten, kon de Raad rekenen op meer versterkingen. Ondertekend door: Marcus de Vogelaer, Jacob Hamel, W. van der Heijden, N. ten Hove.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

35 1651, maart, 27; Den Haag²⁶

Aan kolonel Hautain. De Heren XIX bevestigen de ontvangst van zijn brief van 18 november 1650. De Portugese vloot die uit Bahia was vertrokken was niet in zijn geheel in Portugal aangekomen, want een deel had schipbreuk geleden. Het deel dat wel was aangekomen had geen waardevolle lading.

De Heren XIX verheugen zich erover dat hij acht Portugese schepen in handen had gekregen die bij de Cabo de Santo Agostinho voor anker probeerden te gaan. De buit was de Compagnie goed van pas gekomen, om nog te zwijgen van de schade voor de Portugese Kroon.

De heersende wanorde in de bezittingen van de Compagnie leidt slechts tot gevaar voor het bestuur van de kolonie. Er moet orde op zaken gesteld worden om de vijand niet de kans te geven van de wanorde te profiteren en Recife aan te vallen.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

²⁵ Beschrijvingen van hoe deze subsidie is gebruikt bevinden zich in de collectie Staten-Generaal beschreven in Mauritiana 3. Zie de beschrijving van diverse documenten in inventaris 12564.30A en 12564.30b.

²⁶ Voor de besluiten van de Staten-Generaal over de WIC voor het jaar 1651, zie collectie Staten-Generaal, toegangsnummer 1.01.02, inventaris 4845, folios 624–759.

41 1653, novembro, 8; Haia²⁸

Para o Presidente e o Alto Conselho no Brasil. Jacob Crip de Jonge retomaria suas atividades de agricultura e pecuária no Ceará. Os XIX solicitam ao Conselho que forneçam negros e outros materiais a todos os que quiserem se dirigir ao Ceará para lá empreenderem atividades econômicas, facilitando assim, o trabalho na mina de prata.

Para Mathias Beck no Ceará. Conteúdo semelhante à carta acima. Os XIX informam que Jacob Crip e seus representantes se instalarão no Ceará para cultivar a terra e criar gado. Cabia a Beck recebê-los bem.

Essa é a última carta enviada pelos XIX para o Brasil. O inventário continua com cartas para a Guiné e extrato de nótulas das reuniões do Conselho dos XIX a partir de 1655, fugindo portanto, ao escopo deste inventário.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

²⁸ Para as resoluções dos Estados Gerais relativas à WIC no ano de 1652, ver coleção Estados Gerais, número de chamada 1.01.03, inventário 4846, fólios XX até XXXX.

36 1651, maart 15; Den Haag

Aan de President en de Hoge Raad in Brazilië. Het betreft een brief van de Staten-Generaal aan de Hoge Raad van Brazilië en aan kolonel Schoppe.

De Staten-Generaal doen het uiterste om ervoor te zorgen dat de Compagnie zich herstelt tot de staat van voor de opstand van de Portugezen. Net als de Staten-Generaal moeten de leden van de Raad en de President van Brazilië hun best doen om de bezittingen te behouden en te onderhouden. Ze sturen een kopie mee van diverse besluiten om hen die overzee zijn een hart onder de riem te steken. Niet aanwezig.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

37 1651, december; Den Haag

Aan de President en de Hoge Raad in Brazilië. Binnenkort zouden de Heren XIX nieuwe subsidies ontvangen om levensmiddelen en andere voorraden te kopen en naar Brazilië te sturen. Om hun goede wil te tonen stuurden ze een kopie mee van de notulen van diverse vergaderingen van de Raad van Heren XIX. De data van de vergaderingen worden niet genoemd en de kopieën van de notulen zijn niet aanwezig.

Ondertekend door: F. van Schulenborgh, W. van der Heijden, N. ten Hoven.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

38 1652, mei, 18; Den Haag²⁷

Aan de President en de Hoge Raad in Brazilië. De Heren XIX beginnen met de herhaling van de mededeling dat ze de subsidie van 310 duizend gulden gebruiken om levensmiddelen en voorraden naar Brazilië te sturen. Sommige provincies is het echter nog niet gelukt het beloofde bedrag bij elkaar te krijgen. Ze delen mede een voorstel van de Koning van Portugal te hebben ontvangen om de bezittingen van de Compagnie te kopen. De Heren XIX weten niet wat de reactie van de Staten-Generaal hierop zal zijn.

Onderaan de brief staat een vragenlijst van de President en Hoge Raad bestaande uit 42 vragen aan de Vergadering van de Raad Heren XIX. Het antwoord van de Heren XIX staat links in de marge. Het wordt benadrukt dat veel punten in eerdere algemene brieven al waren genoemd, maar nooit door de Heren XIX waren beantwoord.

Ondertekend door: Johan Lethoor, Willem van der Heijden, N. ten Hove.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

²⁷ Voor de besluiten van de Staten-Generaal over de WIC voor het jaar 1652, zie collectie Staten-Generaal, toegangsnummer 1.01.02, inventaris 4846, folios 1–44.

39 1652, augustus, 08, Den Haag

Aan de generaal aan de Noordelijke Kust van Afrika. De Staten-Generaal probeerden met het Engelse parlement te onderhandelen over een vredesverdrag, maar de onderhandelingen verliepen niet zoals gehoopt. Daarom hadden de Engelsen besloten toe te staan dat elk passerend Nederlands schip gevangen genomen werd. De Heren XIX stuurden daarom nieuwe besluiten mee over hoe te handelen met betrekking tot de Engelsen, niet aanwezig.

Zoals eerder geschreven aan het bestuur van Brazilië, keurden de Heren XIX de wijze van onderhandeling van het schip *Kasteel Del Mina* niet goed. Er wordt niet vermeld wat er met dat schip gebeurd was. Tot nader order moest het schip in de regio blijven en de Directeuren moesten hun voordeel doen met de lading. De brief vervolgt met administratieve zaken.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

40 1652, augustus, 5; Den Haag

Aan de President en de Hoge Raad in Brazilië. Het doel van de brief is het bestuur van Brazilië te informeren dat de onderhandelingen met Engeland niet tot het gehoopte resultaat hebben geleid en dat het gewapende conflict met die natie nabij is, nu de Engelsen enkele Nederlandse schepen in beslag hadden genomen [Eerste Engelse oorlog 1652–1654]. Ze sturen kopieën mee van de besluiten van de Staten-Generaal over het behoud van Brazilië, Guinee en *Nieuw Nederland*, het huidige New York. De kopieën de besluiten zijn niet aanwezig.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

41 1653, november, 08; Den Haag²⁸

Aan de President en de Hoge Raad in Brazilië. Jacob Crip de Jonge zou zijn landbouw- en veeteeltactiviteiten in Ceará hervatten. De Heren XIX verzochten de Raad iedereen die naar Ceará vertrok om daar economische activiteiten te ondernemen, te voorzien van zwarten en andere materialen om het werk in de zilvermijn te faciliteren.

Aan Mathias Beck in Ceará. Inhoud vergelijkbaar met de brief hierboven. De Heren XIX informeren hem dat Jacob Crip en zijn vertegenwoordigers zich in Ceará zouden vestigen om het land te bewerken en vee te houden. Beck diende ze goed te ontvangen.

Dat is de laatste brief die de Heren XIX naar Brazilië stuurden. De inventaris gaat verder met brieven naar Guinee en een uittreksel van notulen van de vergaderingen van de Raad van Heren XIX vanaf 1655 en valt dus buiten het bestek van deze inventaris.

NL-HaNA_OWIC 1.05.01.01, inv.nr.10

²⁸ Voor de besluiten van de Staten-Generaal over de WIC van het jaar 1653, zie collectie Staten-Generaal, toegangsnummer 1.01.03, inventaris 4846, folios XX – XXXX.

DAGELIJKSE NOTULEN

1645–1649

Lucia Werneck Xavier

1645

Dit jaar valt de verzetsoorlog ofwel de opstand van de Portugezen het meeste op.

Uit de aantekeningen van de actes van dit jaar komt vooral naar voren hoe ellendig Nieuw Holland eraan toe was. Tijdens de verovering heerste gebrek aan allerlei dingen. Zo waren er geen schepen om de kisten met suiker naar de Verenigde Provinciën te vervoeren. Op 11 april verschenen verschillende privé handelaren voor de Hoge Raad met klachten. Ze hadden nog 2400 kisten om naar de Verenigde Provinciën te sturen, die voor een hoge prijs waren aangeschaft en hoe langer ze in Brazilië bleven, hoe meer schade ze zouden berokkenen aan hun vertegenwoordigers in het vaderland.

Op 3 april was de delegatie onder leiding van Gijsbert de With teruggekeerd van zijn bezoek aan Bahia en had zijn mondelinge en schriftelijke verslag aangeboden. De schriftelijke versie is te vinden in Mauritia 2, p. 383, document 19. Ook in april, maar dan op de 29ste staan enkele overwegingen over het huwelijk tussen Gijsbert de With en Anna Paes. Deze overwegingen kunnen gelden voor alle veel voorkomende huwelijken tussen Nederlanders en Portugezen. Onder andere dacht men dat De With door zijn verbintenis met een Portugese de belangen van de Compagnie niet meer met dezelfde ijver zou behartigen. De With antwoordde dat zijn huwelijk de doorgang van zijn verdediging van de belangen van niet alleen de WIC maar van al zijn landgenoten, de Nederlanders, niet in de weg zou staan.

De wijzigingen in het dagelijkse leven in Recife ten gevolge van de opstand zijn duidelijk waarneembaar. Op 19 juni werd bijvoorbeeld bepaald dat de Portugezen die buiten Recife woonden maar op bezoek in de stad waren, haar dienden te verlaten vóór de wisseling van de wacht. De eethuizen moesten vóór zes uur 's avonds sluiten en mochten daarna niemand meer bedienen. Ook in Paraíba werden maatregelen genomen. Daar verbood bewindhebber Paulus de Linge dat de bewoners zich buiten Frederiksstad zouden begeven. Later, op 26 augustus, vestigde De Linge zich ten slotte in het fort Margareta, vanwaaruit hij meende beter het bevel over het Nederlandse verzet te kunnen voeren.

Op 26 juli ontving de Hoge Raad een petitie van de bewoners van Rio Grande tegen de Tapuias, die de dag ervoor 25 Portugezen hadden vermoord in de suikermolen Cunhaú. In eerdere aantekeningen wordt herhaalde malen melding gemaakt van de mislukkingen van het zelfbestuur van de inboorlingen en de vermindering van de autoriteit van de Nederlanders over hen.

In de aantekening van 9 augustus bevindt zich de transscriptie van het verslag van Adriaen van Bullestrate's reis naar Cabo de Santo Agostinho. In de collectie Brieven en

ATAS DIÁRIAS 1645—1649

Lucia Werneck Xavier

1645

O grande destaque desse ano é o início da guerra de resistência ou revolta dos portugueses.

De modo geral, as entradas das Atas para esse ano nos transmitem a situação miserável da Nova Holanda. Faltava de tudo na conquista, inclusive navios para transportar caixas de açúcar para as Províncias Unidas, como em 11 de abril quando vários comerciantes particulares compareceram perante o Alto Conselho para reclamar que ainda tinham 2400 caixas para enviar para as Províncias Unidas e que as mesmas foram compradas a preço muito alto, e que enquanto estivessem no Brasil, causavam grandes prejuízos aos seus representantes na Pátria.

Em 03 de abril a comitiva liderada por Gijsbert de With e D. van Hoogstraten retornara da visita à Bahia e apresentara relatório oral e escrito. Para a versão escrita, ver *Mauritiana* 2, página 383, documento 19. Ainda no mês de abril, mas no dia 29, há algumas considerações sobre o casamento de Gijsbert de With com Anna Paes. Tais considerações podem ser generalizadas para o casamento, não incomum, entre neerlandeses e portugueses. Uma dessas foi o fato de que ao casar-se com uma portuguesa, De With não mais defenderia os interesses da Companhia com o mesmo vigor. De With respondeu que ao contrário, mesmo com o casamento, continuaria defendendo os interesses não só da WIC mas também de seus conterrâneos, os neerlandeses.

É possível perceber as alterações na vida cotidiana do Recife devido à revolta. Em 19 de junho, por exemplo, estabeleceu-se que os Portugueses que moravam fora do Recife, caso estivessem na cidade, deveriam deixar a mesma antes da parada da guarda civil. As tabernas deveriam fechar às 6 horas da tarde e não mais servir ninguém depois desse horário. Também medidas foram adotadas na Paraíba, onde o diretor Paulus de Linge proibiu a saída dos moradores da cidade Frederica. Posteriormente em 26 de agosto, Linge finalmente se aquartelou no forte Margareta para de lá melhor comandar a resistência neerlandesa.

Em 26 de julho, o Alto Conselho recebeu uma petição dos moradores do Rio Grande contra os Tapuias que no dia anterior massacraram 25 portugueses no engenho Cunhaú. Em entradas anteriores, há repetidas menções ao fracasso do auto-governo dos nativos e como a autoridade dos neerlandeses sobre os mesmos estava diminuindo.

Na entrada de 09 de agosto está presente uma transcrição do relatório de Adriaen van Bullestrate de sua viagem ao Cabo de Santo Agostinho. Na coleção *Cartas e Papéis do Brasil* há um relatório de Bullestrate de uma viagem à Paraíba e ao Rio Grande. Para o mesmo, ver *Mauritiana* 2, página 411, documento 216. Não se verificou se o documento acima é transcrição integral do relatório mencionado nas Atas.

Papieren uit Brazilië bevindt zich een verslag van de hand van Bullestrate van diens reis naar Paraíba en Rio Grande. Zie in dit verband Maurítiana 2, p. 411, document 216. Het is onduidelijk of de genoemde transcriptie van het verslag dat in de Actas wordt vermeld, volledig is.

Bovendien verdient het vermelding, dat in de loop van dit jaar vele door de Graaf van Nassau neergezette gebouwen vernietigd werden ter wille van de verdediging van Recife en Maurícia.

Collaboratie met de vijand wordt als majesteitsschennis beschouwd. Op 16 september werden hierom de kapitein Philips Andries en de secretaris Fernando de Bulhões vanwege verraad opgehangen. Voor het vonnis van Bulhões zie Maurítiana, p. 400, document 141 en de copie 142. Voor de bekentenis van Bulhões zie de documenten 179 (Portugees) en 180 (Nederlands).

Op 30 september zien we een transcriptie van een dagboek invoering van Bullestrate over zijn bezoek aan het eiland Itamaracá. In de collectie Brieven en Papieren van Brazilië bevindt zich geen copie van dit verslag.

Er bevinden in deze collectie zich wel verschillende in deze periode onderschepte brieven en verklaringen van gevangenen. Voor deze, zie Maurítiana 2, 381 en volgende. Het gaat om verschillende documenten. We merken op, dat er ondanks de oorlog ruimte was voor humanitaire acties. Ook beslist de politieke raadsheer Adriaen van Bullestrate op 30 september dat de vijandelijke doden worden begraven.

Ten slotte zijn er in dit jaar slechts twee aantekeningen op 19 juni en op 21 juli.

Economie/*Economia*

Suiker/*Açúcar*

04/01/1645, 23/02/1645, 28/02/1645, 01/03/1645, 06/03/1645, 14/03/1645, 03/04/1645, 08/04/1645, 10/04/1645, 11/04/1645, 13/04/1645, 25/04/1645, 01/05/1645, 08/05/1645, 10/05/1645, 17/05/1645, 07/06/1645, 09/06/1645, 12/07/1645, 18/07/1645, 02/08/1645, 07/08/1645, 27/08/1645, 28/08/1645, 31/08/1645, 08/09/1645, 28/09/1645, 13/11/1645, 28/11/1645

Brazielhout/*Pau-brasil*

03/02/1645, 01/03/1645, 06/03/1645, 11/03/1645, 08/04/1645, 28/04/1645, 08/05/1645, 03/07/1645, 30/10/1645, 15/11/1645

Maniokmeel/*Farinha*

17/01/1645, 25/01/1645, 02/02/1645, 11/03/1645, 30/03/1645, 19/04/1645, 01/06/1645, 26/06/1645, 01/07/1645, 05/07/1645, 07/07/1645, 10/07/1645, 12/07/1645, 18/07/1645, 24/07/1645, 25/07/1645, 27/07/1645, 02/08/1645, 04/08/1645, 06/08/1645, 06/11/1645, 13/12/1645

Veehouderij/*Pecuária*

07/02/1645, 27/02/1645, 11/03/1645, 19/04/1645, 22/06/1645, 10/07/1645, 24/07/1645, 24/08/1645, 25/08/1645, 05/09/1645, 20/09/1645, 05/10/1645, 09/10/1645, 13/10/1645, 17/11/1645, 04/12/1645, 13/12/1645

Visserij/*Pesca*

29/08/1645, 16/10/1645, 25/11/1645

Não se pode deixar de mencionar que ao longo desse ano, muitas das construções realizadas pelo Conde de Nassau foram destruídas para facilitar a defesa do Recife e de Maurícia.

Cooperar com o inimigo torna-se crime de lesa-majestade. Por isso, em 16 de setembro, o capitão Philips Andries e o secretário Fernando de Bulhões foram enforcados por traição. Para a sentença de Bulhões ver Maurítiana 2, página 400, documento 141 e sua cópia 142. Para a confissão de Bulhões, documentos 179, em Português e a tradução para o Neerlandês 180.

Em 30 de setembro, presente a transcrição de um diário de Bullestrate sobre a visita à Ilha de Itamaracá. Não há cópia desse relato na coleção Cartas e Papéis vindos do Brasil.

Nessa mesma coleção existem várias cartas desse período interceptadas e diversos depoimentos de prisioneiros. Para as mesmas, ver Maurítiana 2, 381 e seguintes, diversos documentos. Destaca-se que apesar da Guerra, havia espaço para ações humanas. Também em 30 de setembro, o conselheiro político, Adriaen van Bullestrate determina que os mortos do inimigo fossem enterrados.

Por fim, nesse ano há duas entradas somente em 19 de junho e 21 de julho.

Mijnexploitatie/Mineração

03/02/1645, 07/02/1645, 08/02/1645, 21/02/1645, 27/02/1645, 05/04/1645,
06/04/1645, 12/05/1645, 22/05/1645, 22/11/1645

Slavenhandel/Tráfego negreiro

04/01/1645, 07/01/1645, 10/01/1645, 14/01/1645, 18/01/1645, 23/01/1645,
14/02/1645, 27/02/1645, 28/02/1645, 09/03/1645, 11/03/1645, 13/03/1645,
21/03/1645, 28/03/1645, 05/04/1645, 25/04/1645, 03/05/1645, 10/05/1645,
12/05/1645, 29/05/1645, 03/06/1645, 06/06/1645, 19/06/1645, 23/06/1645,
28/06/1645, 30/06/1645, 14/07/1645, 15/07/1645, 18/07/1645, 19/07/1645,
20/07/1645, 25/07/1645, 18/08/1645, 21/08/1645, 24/08/1645, 06/09/1645,
19/09/1645, 06/10/1645, 21/10/1645, 25/10/1645, 28/11/1645, 29/11/1645,
05/12/1645, 06/12/1645, 07/12/1645, 08/12/1645, 11/12/1645, 12/12/1645,
29/12/1645, 30/12/1645

Binnenlandse handel/Comércio interno

01/02/1645, 09/03/1645, 17/05/1645, 30/05/1645, 13/06/1645, 16/06/1645,
19/06/1645, 21/06/1645, 26/06/1645, 30/06/1645, 20/07/1645, 08/08/1645,
11/08/1645, 01/09/1645, 08/09/1645, 11/09/1645, 16/09/1645, 18/09/1645,
28/09/1645, 05/10/1645, 09/10/1645, 13/10/1645, 16/10/1645, 18/10/1645,
23/10/1645, 30/10/1645, 01/11/1645, 02/11/1645, 06/11/1645, 08/11/1645,
10/11/1645, 16/11/1645, 27/11/1645, 28/11/1645, 12/12/1645, 22/12/1645,
29/12/1645

Binnenlandse productie/Produção interna

06/01/1645, 21/04/1645, 01/05/1645, 20/05/1645, 24/06/1645, 12/10/1645,
30/10/1645, 02/11/1645, 06/11/1645, 15/11/1645, 04/12/1645, 06/12/1645,
09/12/1645

Bevoorrading/Abastecimento

17/01/1645, 21/01/1645, 26/01/1645, 30/01/1645, 01/02/1645, 02/02/1645,
04/02/1645, 07/02/1645, 21/03/1645, 13/04/1645, 22/04/1645, 17/05/1645,
16/08/1645, 26/08/1645, 27/08/1645, 07/09/1645, 25/10/1645, 28/10/1645,
02/11/1645, 06/11/1645, 18/11/1645, 23/11/1645, 04/12/1645, 09/12/1645,
11/12/1645, 28/12/1645

Gebrek aan muntgeld/Falta de moedas

05/01/1645, 17/01/1645, 03/03/1645, 19/04/1645, 21/06/1645, 22/06/1645,
23/06/1645, 07/07/1645, 10/07/1645, 11/07/1645, 20/07/1645, 21/07/1645,
18/08/1645, 25/08/1645, 27/09/1645, 28/09/1645, 02/10/1645, 17/10/1645,
02/11/1645, 09/11/1645, 13/11/1645, 28/11/1645

Economisch beleid/Política econômica

13/01/1645, 17/01/1645, 25/08/1645

*Administratie/Administração**Administratie/Administração*

03/01/1645, 04/01/1645, 05/01/1645, 06/01/1645, 07/01/1645, 09/01/1645,
11/01/1645, 17/01/1645, 18/01/1645, 20/01/1645, 21/01/1645, 25/01/1645,
02/02/1645, 08/02/1645, 09/02/1645, 15/02/1645, 16/02/1645, 20/02/1645,
24/02/1645, 01/03/1645, 06/03/1645, 09/03/1645, 10/03/1645, 11/03/1645,
15/03/1645, 21/03/1645, 30/03/1645, 01/05/1645, 15/05/1645, 19/05/1645,
22/05/1645, 23/05/1645, 26/05/1645, 31/05/1645, 07/06/1645, 14/06/1645,
26/06/1645, 01/07/1645, 03/07/1645, 05/07/1645, 06/07/1645, 08/07/1645,
11/07/1645, 12/07/1645, 20/07/1645, 21/07/1645, 22/07/1645, 28/07/1645,
01/08/1645, 02/08/1645, 04/08/1645, 05/08/1645, 08/08/1645, 09/08/1645,
10/08/1645, 13/08/1645, 16/08/1645, 18/08/1645, 19/08/1645, 21/08/1645,
26/08/1645, 31/08/1645, 01/09/1645, 22/09/1645, 04/10/1645, 05/10/1645,
16/10/1645, 17/10/1645, 20/10/1645, 24/10/1645, 25/10/1645, 01/11/1645,
02/11/1645, 06/11/1645, 09/11/1645, 13/11/1645, 15/11/1645, 18/11/1645,
20/11/1645, 21/11/1645, 22/11/1645, 24/11/1645, 27/11/1645, 28/11/1645,
30/11/1645, 04/12/1645, 05/12/1645, 07/12/1645, 11/12/1645, 12/12/1645,
13/12/1645, 15/12/1645, 21/12/1645, 27/12/1645, 28/12/1645, 29/12/1645,
30/12/1645

Politiek/Política

03/01/1645, 06/01/1645, 09/01/1645, 11/01/1645, 12/01/1645, 14/01/1645,
23/01/1645, 26/01/1645, 23/02/1645, 24/02/1645, 28/02/1645, 03/03/1645,
06/03/1645, 11/04/1645, 19/04/1645, 25/04/1645, 28/04/1645, 10/05/1645,
11/05/1645, 12/05/1645, 13/05/1645, 30/05/1645, 02/06/1645, 07/06/1645,

19/06/1645, 21/06/1645, 03/07/1645, 05/07/1645, 10/07/1645, 17/07/1645,
 21/07/1645, 26/07/1645, 03/08/1645, 08/08/1645, 19/08/1645, 22/08/1645,
 23/08/1645, 24/08/1645, 04/09/1645, 08/09/1645, 13/09/1645, 14/09/1645,
 15/09/1645, 19/10/1645, 23/10/1645, 25/10/1645, 28/10/1645, 09/11/1645,
 11/11/1645, 14/11/1645, 25/11/1645, 12/12/1645, 14/12/1645, 19/12/1645

Justitie/Justiça

02/01/1645, 04/01/1645, 07/01/1645, 09/01/1645, 10/01/1645, 11/01/1645,
 12/01/1645, 13/01/1645, 14/01/1645, 16/01/1645, 17/01/1645, 21/01/1645,
 24/01/1645, 25/01/1645, 26/01/1645, 30/01/1645, 06/02/1645, 09/02/1645,
 11/02/1645, 18/02/1645, 21/02/1645, 23/02/1645, 24/02/1645, 25/02/1645,
 03/03/1645, 04/03/1645, 10/03/1645, 15/03/1645, 17/03/1645, 18/03/1645,
 24/03/1645, 30/03/1645, 01/04/1645, 22/04/1645, 26/04/1645, 27/04/1645,
 28/04/1645, 29/04/1645, 03/05/1645, 05/05/1645, 06/05/1645, 20/05/1645,
 22/05/1645, 26/05/1645, 27/05/1645, 03/06/1645, 09/06/1645, 10/06/1645,
 15/06/1645, 17/06/1645, 30/06/1645, 05/07/1645, 06/07/1645, 08/07/1645,
 12/07/1645, 15/07/1645, 18/07/1645, 22/07/1645, 26/07/1645, 29/07/1645,
 01/08/1645, 03/08/1645, 05/08/1645, 17/08/1645, 18/08/1645, 19/08/1645,
 20/08/1645, 07/09/1645, 09/09/1645, 16/09/1645, 21/09/1645, 23/09/1645,
 07/10/1645, 19/10/1645, 25/10/1645, 30/10/1645, 31/10/1645, 07/11/1645,
 13/11/1645, 18/11/1645, 21/11/1645, 22/11/1645, 29/11/1645, 02/12/1645,
 08/12/1645, 11/12/1645, 13/12/1645, 23/12/1645

Heffingen/Impostos

10/01/1645, 31/01/1645, 03/02/1645, 16/03/1645, 26/04/1645, 17/05/1645,
 28/07/1645

Salaris/Salário

18/01/1645, 08/02/1645, 15/02/1645, 21/02/1645, 24/02/1645, 06/03/1645,
 01/05/1645, 11/05/1645, 26/05/1645, 24/07/1645, 02/08/1645, 28/09/1645,
 09/10/1645, 11/10/1645, 13/10/1645, 25/10/1645, 16/11/1645, 18/12/1645

Boekhouding/Contabilidade

02/01/1645, 20/01/1645, 15/02/1645, 21/02/1645, 03/03/1645, 11/03/1645,
 15/03/1645, 29/03/1645, 03/05/1645, 13/05/1645, 17/05/1645, 02/06/1645,
 04/08/1645, 01/09/1645, 16/09/1645, 24/10/1645, 31/10/1645, 11/11/1645,
 13/11/1645, 24/11/1645, 27/11/1645, 29/11/1645, 29/12/1645, 30/12/1645

Magazijnen/Armazéns

03/01/1645, 14/02/1645, 17/02/1645, 10/04/1645, 26/09/1645, 11/10/1645,
 23/10/1645, 15/11/1645, 30/11/1645

Personeelsadministratie/Administração de pessoal

05/01/1645, 09/01/1645, 11/01/1645, 17/01/1645, 18/01/1645, 23/01/1645,
 25/01/1645, 12/02/1645, 24/02/1645, 04/03/1645, 06/03/1645, 11/03/1645,
 15/03/1645, 21/03/1645, 22/03/1645, 31/03/1645, 03/04/1645, 01/05/1645,
 03/05/1645, 06/05/1645, 10/05/1645, 11/05/1645, 15/05/1645, 16/05/1645,
 19/05/1645, 22/05/1645, 24/05/1645, 07/06/1645, 19/06/1645, 26/06/1645,
 17/07/1645, 21/07/1645, 02/08/1645, 19/08/1645, 24/08/1645, 25/08/1645,

26/08/1645, 28/08/1645, 30/08/1645, 07/09/1645, 08/09/1645, 09/09/1645,
 11/09/1645, 12/09/1645, 13/09/1645, 16/09/1645, 28/09/1645, 30/09/1645,
 02/10/1645, 09/10/1645, 13/10/1645, 17/10/1645, 18/10/1645, 20/10/1645,
 25/10/1645, 07/11/1645, 09/11/1645, 11/11/1645, 13/11/1645, 15/11/1645,
 16/11/1645, 22/11/1645, 23/11/1645, 24/11/1645, 28/11/1645, 29/11/1645,
 30/11/1645, 05/12/1645, 09/12/1645, 12/12/1645, 18/12/1645

Overplaatsen van personeel/*Remanejamento* de pessoal

18/01/1645, 03/05/1645, 15/05/1645, 19/05/1645, 06/06/1645

Gebrek aan middelen/*Falta de recursos*

18/01/1645, 08/02/1645, 23/02/1645, 17/03/1645, 03/04/1645, 08/04/1645,
 13/05/1645, 17/05/1645, 10/10/1645

Scheepsonderhoud/*Manutenção de Navios*

03/01/1645, 05/01/1645, 11/01/1645, 09/02/1645, 12/02/1645, 14/02/1645,
 17/02/1645, 03/03/1645, 06/03/1645, 20/03/1645, 21/03/1645, 29/03/1645,
 03/04/1645, 06/04/1645, 08/04/1645, 10/04/1645, 24/04/1645, 03/05/1645,
 05/05/1645, 18/05/1645, 16/06/1645, 26/06/1645, 27/06/1645, 14/07/1645,
 17/07/1645, 20/07/1645, 21/07/1645, 25/07/1645, 26/07/1645, 01/08/1645,
 09/08/1645, 11/08/1645, 12/08/1645, 19/08/1645, 21/08/1645, 24/08/1645,
 27/08/1645, 28/08/1645, 29/08/1645, 30/08/1645, 31/08/1645, 02/09/1645,
 05/09/1645, 11/09/1645, 14/09/1645, 19/09/1645, 20/09/1645, 22/09/1645,
 26/09/1645, 27/09/1645, 04/10/1645, 05/10/1645, 25/10/1645, 27/10/1645,
 30/10/1645, 31/10/1645, 02/11/1645, 04/11/1645, 06/11/1645, 10/11/1645,
 13/11/1645, 25/11/1645, 27/11/1645, 28/11/1645, 30/11/1645, 05/12/1645,
 06/12/1645, 08/12/1645, 11/12/1645, 12/12/1645, 19/12/1645, 22/12/1645,
 27/12/1645, 30/12/1645

Verpachtingen/*Arrendamentos*

11/01/1645, 20/01/1645, 23/01/1645, 26/01/1645, 30/01/1645, 31/01/1645,
 03/02/1645, 24/02/1645, 27/02/1645, 06/03/1645, 16/03/1645, 08/05/1645,
 15/05/1645, 06/07/1645, 08/07/1645, 17/07/1645, 26/07/1645, 27/07/1645,
 31/07/1645, 01/09/1645, 17/10/1645, 13/11/1645, 23/12/1645

Correspondentie/*Correspondência*

03/01/1645, 09/01/1645, 11/01/1645, 16/01/1645, 23/01/1645, 01/02/1645,
 02/02/1645, 06/02/1645, 07/02/1645, 08/02/1645, 09/02/1645, 10/02/1645,
 17/02/1645, 22/02/1645, 24/02/1645, 14/03/1645, 20/03/1645, 24/03/1645,
 27/03/1645, 28/03/1645, 29/03/1645, 04/04/1645, 05/04/1645, 06/04/1645,
 10/04/1645, 14/04/1645, 19/04/1645, 22/04/1645, 24/04/1645, 10/05/1645,
 12/05/1645, 17/05/1645, 01/06/1645, 02/06/1645, 06/06/1645, 07/06/1645,
 08/06/1645, 09/06/1645, 13/06/1645, 18/06/1645, 27/06/1645, 04/07/1645,
 06/07/1645, 10/07/1645, 15/07/1645, 17/07/1645, 18/07/1645, 20/07/1645,
 24/07/1645, 25/07/1645, 26/07/1645, 28/07/1645, 31/07/1645, 01/08/1645,
 03/08/1645, 04/08/1645, 08/08/1645, 11/08/1645, 13/08/1645, 14/08/1645,
 18/08/1645, 20/08/1645, 25/08/1645, 27/08/1645, 29/08/1645, 30/08/1645,
 31/08/1645, 06/09/1645, 08/09/1645, 10/09/1645, 14/09/1645, 16/09/1645,

19/09/1645, 25/09/1645, 26/09/1645, 27/09/1645, 28/09/1645, 30/09/1645,
03/10/1645, 05/10/1645, 09/10/1645, 10/10/1645, 12/10/1645, 28/10/1645,
30/10/1645, 31/10/1645, 02/11/1645, 03/11/1645, 06/11/1645, 17/11/1645,
22/11/1645, 29/11/1645, 01/12/1645, 02/12/1645, 04/12/1645, 07/12/1645,
08/12/1645, 09/12/1645, 13/12/1645, 14/12/1645, 20/12/1645, 23/12/1645,
28/12/1645, 31/12/1645

Schuldvorderingen/*Cobrança de dívidas*

02/01/1645, 07/01/1645, 09/01/1645, 10/01/1645, 12/01/1645, 20/01/1645,
21/01/1645, 26/01/1645, 27/01/1645, 30/01/1645, 06/02/1645, 07/02/1645,
08/02/1645, 10/02/1645, 11/02/1645, 14/02/1645, 20/02/1645, 25/02/1645,
01/03/1645, 06/03/1645, 09/03/1645, 14/03/1645, 21/03/1645, 23/03/1645,
27/03/1645, 01/04/1645, 03/04/1645, 07/04/1645, 08/04/1645, 10/04/1645,
11/04/1645, 13/04/1645, 14/04/1645, 25/04/1645, 26/04/1645, 27/04/1645,
28/04/1645, 01/05/1645, 02/05/1645, 03/05/1645, 08/05/1645, 09/05/1645,
10/05/1645, 17/05/1645, 22/05/1645, 24/05/1645, 26/05/1645, 12/06/1645,
15/06/1645, 16/06/1645, 22/06/1645, 26/06/1645, 18/07/1645, 03/08/1645,
19/09/1645, 27/09/1645, 02/10/1645, 04/10/1645, 27/10/1645, 02/11/1645,
18/12/1645

Stedelijke problemen/*Questões urbanas*

23/02/1645, 03/04/1645, 27/04/1645, 30/05/1645, 03/07/1645, 10/08/1645,
17/08/1645, 18/08/1645, 19/08/1645, 21/08/1645, 22/08/1645, 23/08/1645,
24/08/1645, 25/08/1645, 29/08/1645, 04/09/1645, 18/09/1645, 27/09/1645,
16/10/1645, 05/12/1645, 08/12/1645

Infrastructuur/*Infraestrutura*

27/01/1645, 24/02/1645, 11/03/1645, 23/03/1645, 25/03/1645, 13/05/1645,
23/05/1645, 02/07/1645, 08/07/1645, 10/07/1645, 02/08/1645, 21/08/1645,
12/09/1645

Diplomatie/*Diplomacia*

18/01/1645, 25/01/1645, 28/03/1645, 03/04/1645, 28/06/1645, 02/07/1645,
03/07/1645, 04/07/1645, 05/07/1645, 06/07/1645, 12/08/1645, 13/08/1645,
30/08/1645, 06/09/1645, 11/09/1645, 13/09/1645, 14/09/1645, 20/09/1645,
22/09/1645, 29/09/1645, 30/09/1645, 05/10/1645, 06/10/1645, 07/10/1645,
25/10/1645, 23/12/1645

Afrika/*África*

11/01/1645, 17/01/1645, 17/02/1645, 27/02/1645, 02/03/1645, 03/03/1645,
06/03/1645, 31/03/1645, 06/06/1645, 04/07/1645, 10/07/1645, 06/11/1645,
10/11/1645, 24/11/1645, 02/12/1645

Maatschappij/Sociedade

Sociale verhoudingen/*Interação Social*

02/01/1645, 03/01/1645, 06/01/1645, 09/01/1645, 24/01/1645, 08/02/1645,
09/02/1645, 12/02/1645, 14/02/1645, 23/02/1645, 28/02/1645, 02/03/1645,

06/03/1645, 10/03/1645, 16/03/1645, 23/03/1645, 29/03/1645, 07/04/1645,
 10/04/1645, 11/04/1645, 25/04/1645, 29/04/1645, 15/05/1645, 16/05/1645,
 22/05/1645, 23/05/1645, 29/05/1645, 30/05/1645, 07/06/1645, 08/06/1645,
 12/06/1645, 18/06/1645, 21/06/1645, 02/07/1645, 03/07/1645, 06/07/1645,
 07/07/1645, 12/07/1645, 15/07/1645, 17/07/1645, 18/07/1645, 24/07/1645,
 25/07/1645, 27/07/1645, 03/08/1645, 04/08/1645, 07/08/1645, 08/08/1645,
 09/08/1645, 10/08/1645, 14/08/1645, 15/08/1645, 18/08/1645, 20/08/1645,
 22/08/1645, 26/08/1645, 28/08/1645, 29/08/1645, 09/09/1645, 15/09/1645,
 16/09/1645, 05/10/1645, 02/11/1645, 13/11/1645, 29/11/1645, 20/12/1645,
 23/12/1645

Religieuze zaken/*Assuntos religiosos*

11/01/1645, 12/01/1645, 13/01/1645, 16/01/1645, 31/01/1645, 02/02/1645,
 03/02/1645, 09/02/1645, 14/02/1645, 15/02/1645, 23/02/1645, 27/02/1645,
 06/03/1645, 09/03/1645, 11/03/1645, 06/04/1645, 12/04/1645, 25/04/1645,
 26/04/1645, 27/04/1645, 01/05/1645, 03/05/1645, 05/05/1645, 08/05/1645,
 18/05/1645, 19/05/1645, 26/05/1645, 21/06/1645, 28/06/1645, 03/07/1645,
 08/07/1645, 11/07/1645, 12/07/1645, 13/07/1645, 27/07/1645, 18/08/1645,
 31/08/1645, 01/09/1645, 04/09/1645, 13/09/1645, 15/09/1645, 20/09/1645,
 22/09/1645, 03/10/1645, 11/10/1645, 18/10/1645, 19/10/1645, 30/10/1645,
 08/11/1645, 09/11/1645, 16/11/1645, 22/11/1645, 30/11/1645, 02/12/1645,
 04/12/1645, 06/12/1645, 19/12/1645, 22/12/1645

Indianen/*Indígenas*

02/01/1645, 23/01/1645, 25/01/1645, 01/02/1645, 10/02/1645, 21/02/1645,
 23/02/1645, 24/02/1645, 27/02/1645, 06/03/1645, 11/03/1645, 30/03/1645,
 31/03/1645, 01/04/1645, 03/04/1645, 04/04/1645, 08/04/1645, 11/04/1645,
 12/04/1645, 24/04/1645, 01/05/1645, 07/06/1645, 18/06/1645, 19/06/1645,
 24/06/1645, 26/06/1645, 27/06/1645, 28/06/1645, 02/07/1645, 03/07/1645,
 04/07/1645, 05/07/1645, 08/07/1645, 10/07/1645, 14/07/1645, 15/07/1645,
 17/07/1645, 18/07/1645, 20/07/1645, 21/07/1645, 25/07/1645, 26/07/1645,
 27/07/1645, 03/08/1645, 06/08/1645, 07/08/1645, 08/08/1645, 17/08/1645,
 19/08/1645, 25/08/1645, 26/08/1645, 27/08/1645, 28/08/1645, 30/08/1645,
 06/09/1645, 08/09/1645, 18/09/1645, 19/09/1645, 20/09/1645, 22/09/1645,
 26/09/1645, 28/09/1645, 29/09/1645, 09/10/1645, 10/10/1645, 12/10/1645,
 16/10/1645, 25/10/1645, 28/10/1645, 31/10/1645, 02/11/1645, 06/11/1645,
 07/11/1645, 13/11/1645, 16/11/1645, 17/11/1645, 22/11/1645, 05/12/1645,
 11/12/1645, 12/12/1645, 13/12/1645, 20/12/1645, 21/12/1645, 27/12/1645,
 28/12/1645, 30/12/1645, 31/12/1645

Slavernij/*Escravidão*

02/01/1645, 06/01/1645, 10/01/1645, 20/01/1645, 25/01/1645, 02/02/1645,
 23/02/1645, 27/02/1645, 06/03/1645, 19/04/1645, 18/05/1645, 15/06/1645,
 05/07/1645, 11/07/1645, 19/08/1645, 21/08/1645, 05/09/1645, 25/09/1645,
 27/09/1645, 28/09/1645, 05/10/1645, 07/11/1645, 22/11/1645, 25/11/1645

Militaire Zaken/Assuntos militares

Militaire organisatie/*Organização militar*

06/01/1645, 10/01/1645, 18/01/1645, 17/02/1645, 22/02/1645, 27/02/1645, 01/03/1645, 06/03/1645, 24/03/1645, 15/05/1645, 15/06/1645, 02/07/1645, 04/07/1645, 07/07/1645, 08/07/1645, 09/07/1645, 10/07/1645, 14/07/1645, 15/07/1645, 16/07/1645, 17/07/1645, 18/07/1645, 24/07/1645, 25/07/1645, 27/07/1645, 10/08/1645, 15/08/1645, 16/08/1645, 17/08/1645, 19/08/1645, 21/08/1645, 23/08/1645, 24/08/1645, 26/08/1645, 01/09/1645, 05/09/1645, 06/09/1645, 07/09/1645, 09/09/1645, 14/09/1645, 15/09/1645, 16/09/1645, 18/09/1645, 19/09/1645, 20/09/1645, 21/09/1645, 22/09/1645, 25/09/1645, 03/10/1645, 12/10/1645, 25/10/1645, 30/10/1645, 01/11/1645, 04/11/1645, 07/11/1645, 21/11/1645, 07/12/1645, 09/12/1645, 14/12/1645, 18/12/1645, 23/12/1645

Missies/*Expedições*

15/05/1645, 02/07/1645, 25/07/1645, 01/08/1645, 15/08/1645, 09/11/1645, 10/11/1645, 04/12/1645

Bouwen en onderhouden van forten/*Construção e manutenção de fortificações*

09/01/1645, 16/01/1645, 31/01/1645, 10/02/1645, 27/03/1645, 01/04/1645, 01/05/1645, 12/05/1645, 06/06/1645, 14/06/1645, 16/06/1645, 22/06/1645, 23/06/1645, 24/06/1645, 26/06/1645, 28/06/1645, 14/07/1645, 18/07/1645, 25/07/1645, 02/08/1645, 09/08/1645, 10/08/1645, 17/08/1645, 22/08/1645, 23/08/1645, 24/08/1645, 26/08/1645, 15/09/1645, 18/09/1645, 20/09/1645, 27/09/1645, 30/09/1645, 07/10/1645, 10/10/1645, 12/10/1645, 23/10/1645, 06/11/1645, 25/11/1645

Adminstratie van militair personeel/*Administração de pessoal militar*

06/01/1645, 18/01/1645, 12/02/1645, 20/02/1645, 23/02/1645, 28/02/1645, 01/03/1645, 03/03/1645, 09/03/1645, 10/03/1645, 15/03/1645, 17/03/1645, 28/03/1645, 19/04/1645, 24/04/1645, 26/04/1645, 03/05/1645, 05/05/1645, 08/05/1645, 15/05/1645, 17/05/1645, 18/05/1645, 24/05/1645, 02/06/1645, 28/06/1645, 05/07/1645, 27/07/1645, 02/08/1645, 11/08/1645, 14/08/1645, 18/08/1645, 21/08/1645, 29/08/1645, 12/09/1645, 13/09/1645, 15/09/1645, 18/09/1645, 20/09/1645, 21/09/1645, 29/09/1645, 03/10/1645, 16/10/1645, 18/10/1645, 04/11/1645, 13/11/1645, 17/11/1645, 27/11/1645, 12/12/1645, 18/12/1645, 28/12/1645, 30/12/1645

Militaire justitie/*Justiça militar*

12/01/1645, 23/01/1645, 21/02/1645, 20/03/1645, 22/03/1645, 04/04/1645, 07/04/1645, 05/07/1645, 18/07/1645, 24/07/1645, 09/08/1645, 15/08/1645, 16/09/1645, 12/10/1645, 17/11/1645, 28/12/1645

Deserties/*Deserções*

17/02/1645, 05/07/1645, 18/07/1645, 30/08/1645, 11/09/1645, 13/09/1645, 09/11/1645, 10/11/1645, 22/11/1645, 02/12/1645, 04/12/1645, 06/12/1645

Logistiek/Logística

25/01/1645, 14/02/1645, 17/02/1645, 13/04/1645, 28/04/1645, 01/05/1645,
 15/05/1645, 06/06/1645, 09/06/1645, 15/06/1645, 18/06/1645, 19/06/1645,
 22/06/1645, 03/07/1645, 17/07/1645, 18/07/1645, 21/07/1645, 26/07/1645,
 27/07/1645, 01/08/1645, 02/08/1645, 11/08/1645, 13/08/1645, 24/08/1645,
 26/08/1645, 08/09/1645, 12/09/1645, 16/09/1645, 19/09/1645, 25/09/1645,
 28/09/1645, 30/09/1645, 20/11/1645, 02/12/1645, 04/12/1645, 05/12/1645,
 07/12/1645, 09/12/1645

Soldij/Soldos

05/01/1645, 09/01/1645, 22/02/1645, 28/08/1645, 16/09/1645, 16/10/1645,
 18/10/1645, 04/12/1645

Rantsoen/Ração

05/01/1645, 23/08/1645, 24/08/1645, 05/09/1645, 18/10/1645, 09/11/1645,
 23/11/1645, 11/12/1645

Inlichting/Inteligência

10/04/1645, 20/04/1645, 19/05/1645, 24/05/1645, 26/05/1645, 29/05/1645,
 08/06/1645, 15/06/1645, 26/06/1645, 27/06/1645, 05/07/1645, 07/07/1645,
 09/07/1645, 14/07/1645, 16/07/1645, 19/07/1645, 25/07/1645, 09/08/1645,
 13/08/1645, 15/08/1645, 17/08/1645, 19/08/1645, 21/08/1645, 24/08/1645,
 26/08/1645, 15/09/1645, 25/09/1645, 26/09/1645, 27/09/1645, 28/09/1645,
 29/09/1645, 30/09/1645, 02/10/1645, 11/11/1645, 27/11/1645, 13/12/1645,
 19/12/1645, 27/12/1645, 31/12/1645

Guerilla/Guerrilha

04/04/1645, 24/04/1645, 12/05/1645, 09/06/1645, 06/11/1645, 20/12/1645,
 27/12/1645, 30/12/1645

Portugese opstand/Revolta Portuguesa

15/06/1645, 26/06/1645, 27/06/1645, 28/06/1645, 30/06/1645, 01/07/1645,
 02/07/1645, 03/07/1645, 05/07/1645, 07/07/1645, 08/07/1645, 09/07/1645,
 10/07/1645, 11/07/1645, 14/07/1645, 15/07/1645, 17/07/1645, 18/07/1645,
 20/07/1645, 24/07/1645, 01/08/1645, 04/08/1645, 09/08/1645, 10/08/1645,
 11/08/1645, 13/08/1645, 14/08/1645, 15/08/1645, 16/08/1645, 17/08/1645,
 18/08/1645, 19/08/1645, 20/08/1645, 27/08/1645, 28/08/1645, 29/08/1645,
 31/08/1645, 01/09/1645, 05/09/1645, 06/09/1645, 07/09/1645, 22/09/1645,
 24/09/1645, 25/09/1645, 29/09/1645, 10/10/1645, 30/10/1645, 02/11/1645,
 21/11/1645, 22/11/1645, 04/12/1645, 31/12/1645

*Dagelijkse leven/Vida cotidiana**Scheepsverkeer/Movimento de navios*

07/01/1645, 14/01/1645, 18/01/1645, 02/02/1645, 10/02/1645, 12/02/1645,
 16/02/1645, 22/02/1645, 27/02/1645, 02/03/1645, 21/03/1645, 28/03/1645,
 29/03/1645, 04/04/1645, 12/04/1645, 10/05/1645, 06/06/1645, 28/06/1645,
 08/07/1645, 10/07/1645, 13/07/1645, 14/07/1645, 20/07/1645, 22/07/1645,
 28/07/1645, 01/08/1645, 02/08/1645, 11/08/1645, 14/08/1645, 18/08/1645,

24/08/1645, 05/09/1645, 09/09/1645, 11/09/1645, 15/09/1645, 17/09/1645,
19/09/1645, 22/09/1645, 23/09/1645, 24/09/1645, 26/09/1645, 28/09/1645,
29/09/1645, 02/10/1645, 21/10/1645, 30/10/1645, 31/10/1645, 02/11/1645,
03/11/1645, 12/11/1645, 18/11/1645, 28/11/1645, 06/12/1645, 22/12/1645,
28/12/1645

Menselijk verkeer/*Circulação de pessoas*

25/01/1645, 26/04/1645, 28/06/1645, 28/07/1645, 05/08/1645, 09/08/1645,
15/08/1645, 30/08/1645, 15/09/1645, 22/09/1645, 24/09/1645, 27/09/1645,
29/09/1645, 02/10/1645, 21/10/1645, 14/11/1645, 25/11/1645, 31/12/1645

Zieken/*Doentes*

24/05/1645, 16/07/1645, 27/07/1645, 05/08/1645, 06/08/1645, 07/08/1645,
09/08/1645, 22/12/1645

Burgerwacht/*Guarda civil*

27/04/1645, 28/04/1645, 03/05/1645, 05/05/1645, 30/05/1645, 14/06/1645,
16/06/1645, 19/06/1645, 22/06/1645, 23/06/1645, 26/06/1645, 28/06/1645,
03/07/1645, 06/07/1645, 12/07/1645, 17/08/1645, 18/08/1645, 21/08/1645,
24/08/1645, 29/08/1645, 07/09/1645, 08/09/1645, 12/09/1645, 13/09/1645,
23/09/1645, 02/10/1645, 16/10/1645, 17/10/1645, 19/10/1645, 24/10/1645,
25/10/1645, 27/10/1645, 30/10/1645, 11/11/1645, 16/11/1645, 18/11/1645,
07/12/1645, 09/12/1645, 18/12/1645, 19/12/1645

Illegale praktijken/*Práticas ilegais*

07/01/1645, 13/01/1645, 04/02/1645, 12/02/1645, 16/02/1645, 21/02/1645,
11/03/1645, 20/03/1645, 30/03/1645, 08/04/1645, 11/04/1645, 19/04/1645,
24/04/1645, 28/04/1645, 03/05/1645, 19/05/1645, 08/06/1645, 08/07/1645,
12/07/1645, 15/07/1645, 18/07/1645, 04/08/1645, 19/08/1645, 20/08/1645,
31/08/1645, 07/11/1645, 17/11/1645

Plakkaten/*Editais*

12/01/1645, 27/01/1645, 01/03/1645, 20/03/1645, 04/04/1645, 17/06/1645,
18/06/1645, 25/06/1645, 30/06/1645, 03/07/1645, 05/07/1645, 18/07/1645,
24/07/1645, 03/08/1645, 21/09/1645, 02/11/1645, 17/11/1645, 19/12/1645

Openbare veilingen/*Leilões públicos*

02/02/1645, 10/02/1645, 05/04/1645, 20/11/1645, 23/11/1645, 11/12/1645

Taal/*Idioma*

17/06/1645, 12/08/1645, 15/08/1645, 16/08/1645, 15/09/1645, 29/09/1645

Bezetten van eigendom/*Ocupação de propriedades*

11/01/1645, 25/01/1645, 10/02/1645, 11/02/1645, 01/03/1645, 07/04/1645,
01/05/1645, 11/05/1645, 03/08/1645, 05/12/1645

Geografische kenmerken/*Acidente geográfico*

02/01/1645, 10/01/1645, 17/02/1645, 27/02/1645, 01/03/1645, 02/03/1645,
11/03/1645, 13/04/1645, 01/05/1645, 19/05/1645, 26/05/1645, 30/05/1645,
12/06/1645, 24/06/1645, 07/07/1645, 11/07/1645, 14/07/1645, 18/07/1645,
24/07/1645, 02/08/1645, 09/08/1645, 26/08/1645, 27/08/1645, 28/08/1645,
29/08/1645, 30/08/1645, 08/09/1645, 09/09/1645, 11/09/1645, 13/09/1645

1646

Het jaar 1646 wordt gekenmerkt door de komst van de nieuwe regering van Nieuw Holland, bestaande uit Wolter Schonenburch, Simon van Beaumont, Abraham Trouwers, Michiel van Goch en Hendrik Haecx.¹ Meteen na hun aankomst en gedurende de eerste maanden van hun regering zijn verschillende administratieve veranderingen ter verbetering van het bestuur van de veroverde gebieden te vinden.

Tussen de data 26 september en 18 november van 1646 zien we geen aantekeningen. Eventueel wel geschreven aantekeningen hebben ons niet bereikt. Voor de hieronder volgende data treffen we voor elk twee aantekeningen aan:

6 april

28 mei

14 juni

23 juni

Voor 16 augustus zijn er drie aantekeningen.

Op 24 mei werden de volgende Turken ondervraagd: Alibehamel Solina en Hameth Solina. Zie hun verklaringen in *Mauritiana* 2, p. 424.

In de actas treffen we ook verwijzingen aan naar de correspondentie in het Tupi tussen Pedro Poti en D. Antônio Felipe Camarão. Ze bevinden zich in de aantekeningen van 22 februari en 7 april.

Op 26 maart is er een gedetailleerde opsomming van de benodigdheden voor de verbouwing van het fort Frederik Hendrik. Op dezelfde dag treffen we ook een vermelding aan van het verslag van de hand van Admiraal Ligthart van zijn reis naar Itamaracá. Dit verslag wordt niet aangetroffen in de collectie Brieven en Papieren uit Brazilië. Het is mogelijk dat het rapport verloren is gegaan.

Op 27 maart zien we een lange uitweiding over hoe Rio Grande kan worden heroverd.

Er bevindt zich in de collectie Brieven en Papieren uit Brazilië een serie transcripties van verhoren van gevangenen. Deze verhoren vonden plaats op basis van de resolutie van 5 april, waarin werd bepaald dat elke gevangen genomen vijand naar Recife moest worden gebracht om daar verhoord te worden. U treft een voorbeeld aan in *Mauritiana* 2, p. 424, document 53.

Op 9 april werd Balthasar Dortmond opgeroepen om een rapport te schrijven over de situatie op het eiland Itamaracá. Zie *Mauritiana* 2, p. 439, document 62. Hendrik de Moucheron schreef een ander rapport over de moord op Jacob Rabbi. Zie *Mauritiana* 2, p. 430, document 11 A.

¹ Haecx heeft een dagboek nagelaten. Een versie hiervan is gepubliceerd in de *Bijdragen en Mededelingen van het Historisch Genootschap* 1925 (46) pp. 126–311. Een gedigitaliseerde versie is online te raadplegen in <http://www.historici.nl/retroboeken/bmhgl/#page=201&accessor=toc&source=46&view=imagePane>. De Portugese versie werd gepubliceerd in de *Anais da Biblioteca Nacional* 1950 (69) 18–59.

1646

O ano de 1646 é caracterizado pela chegada do novo governo da Nova Holanda, formado por Wolter Schonenburch, Simon van Beaumont, Abraham Trouwers, Michiel van Goch e Hendrick Haecx.¹ Logo que chegam e ao longo dos primeiros meses de seu governo, percebem-se várias mudanças administrativas para melhorar a administração da conquista.

Entre 26 de setembro de 1646 e 18 de novembro do mesmo ano, não há entradas. Se atas foram lavradas, não chegaram até os nossos dias. Já para as seguintes datas há duas entradas:

- 06 de abril;
- 28 de maio;
- 14 de junho;
- 23 de junho.

Já para 16 de agosto, há três entradas.

Em 24 de maio os seguintes turcos foram interrogados: Alibehamel Solina e Hameth Solina. Para o depoimento dos mesmos, ver Maurítiana 2, página 424.

Também encontramos nas atas referências à correspondência em Tupi entre Pedro Potti e d. Antônio Felipe Camarão. As mesmas encontram-se nas entradas de 22 de fevereiro e 07 de abril.

No dia 26 de março há uma listagem detalhada do material necessário para a reforma do forte Fredrick Hendrick. Nesse mesmo dia há também menção a um relatório do almirante Lichthart sobre sua viagem a Itamaracá. O mesmo não foi localizado na coleção Cartas e Papéis do Brasil, sendo possível que não tenha chegado até nossos dias.

Em 27 de março há uma longa digressão sobre como recuperar o Rio Grande. Nota-se que na coleção Cartas e Papéis do Brasil há uma série de transcrições de interrogatórios de prisioneiros. Isso se deve à resolução de 05 de abril que determinava que todo e qualquer prisioneiro inimigo deveria ser transportado para o Recife e lá interrogado. Um exemplo encontra-se em Maurítiana 2, página 424, documento 53. Em 09 de abril foi solicitado de Balthasar Dortmundt que escrevesse um relatório sobre a situação da ilha de Itamaracá. Ver Maurítiana 2, página 439, documento 62. Outro relatório desse ano foi confeccionado por Hendrick de Moucheron sobre o assassinato de Jacob Rabbi. Ver Maurítiana 2, página 430, documento 11 A.

Já na entrada de 11 de maio, há uma transcrição do relatório de Adriaen van Bullestrate de sua viagem à ilha de Itamaracá. Não há cópia do mesmo na coleção Cartas e Papéis do Brasil. Não somente a ilha ganha a atenção dos dirigentes. Em 20 de setembro há uma longa descrição do estado de vários engenhos na Paraíba.

¹ Haecx deixou um diário. Há uma versão publicada em *Bijdragen en Mededelingen van het Historisch genootschap 1925* (46) pp. 126–311. Uma versão digitalizada pode ser encontrada online em <http://www.historici.nl/retroboeken/bmhg/#page=201&accessor=toc&source=46&view=imagePane>. Em português, foi publicado nos *Anais da Biblioteca Nacional 1950* (69) 18–159. Os *Anais* encontram-se digitalizados.

Bij de aantekening van 11 maart staat de transcriptie van het verslag van de hand van Adriaen van Bullestrate over zijn reis naar het eiland Itamaracá. In de collectie Brieven en Papieren uit Brazilië bevindt zich geen kopie hiervan. De bewindhebbers interesseren zich niet alleen voor dit eiland. Op 20 september is er een lange beschrijving van de staat van verschillende suikermolens in Paraíba.

We moeten ook aandacht vragen voor de publicatie op 17 september van het generaal pardon. Zie hiervoor Mauritiana 2, p. 442, document 90.

Economie/*Economia*

Suiker/*Açúcar*

05/01/1646, 19/01/1646, 23/01/1646, 01/02/1646, 08/02/1646, 19/02/1646, 28/03/1646, 19/04/1646, 01/05/1646, 24/05/1646, 28/05/1646, 01/06/1646, 08/06/1646, 14/06/1646, 26/06/1646, 10/07/1646, 13/07/1646, 16/07/1646, 19/07/1646, 26/07/1646, 15/08/1646

Brazielhout/*Pau-brasil*

08/02/1646, 14/04/1646, 01/05/1646, 19/07/1646

Maniokmeel/*Farinha*

23/03/1646, 23/04/1646, 17/05/1646, 19/05/1646, 28/05/1646, 09/06/1646, 11/06/1646, 15/06/1646, 19/06/1646, 21/06/1646, 29/06/1646, 07/08/1646, 12/12/1646, 24/12/1646

Veehouderij/*Pecuária*

04/01/1646, 05/01/1646, 09/01/1646, 02/05/1646, 15/06/1646, 21/06/1646, 16/07/1646, 07/08/1646, 26/08/1646, 04/09/1646, 10/09/1646, 30/11/1646, 04/12/1646, 10/12/1646, 31/12/1646

Visserij/*Pesca*

01/05/1646, 21/06/1646

Slavenhandel/*Tráfico negreiro*

02/01/1646, 11/01/1646, 12/01/1646, 23/01/1646, 25/09/1646, 20/12/1646

Binnenlandse handel/*Comércio interno*

02/01/1646, 03/01/1646, 09/01/1646, 11/01/1646, 18/01/1646, 23/01/1646, 06/02/1646, 09/02/1646, 12/02/1646, 14/02/1646, 15/03/1646, 07/04/1646, 13/04/1646, 26/04/1646, 15/05/1646, 28/05/1646, 11/06/1646, 21/06/1646, 29/06/1646, 16/07/1646, 30/07/1646, 18/09/1646, 29/11/1646, 06/12/1646, 07/12/1646, 20/12/1646, 29/12/1646

Binnenlandse productie/*Produção interna*

09/01/1646, 12/01/1646, 22/02/1646, 03/05/1646, 14/05/1646, 16/06/1646, 01/09/1646

Não se pode deixar de destacar que em 17 de setembro foi publicado o perdão geral. Para o mesmo, ver Maurítiana 2, página 442, documento 90.

Bevoorrading/Abastecimento

03/01/1646, 08/01/1646, 09/01/1646, 16/01/1646, 27/01/1646, 02/02/1646, 05/02/1646, 16/02/1646, 20/02/1646, 02/03/1646, 12/03/1646, 19/03/1646, 20/03/1646, 26/03/1646, 27/03/1646, 12/04/1646, 29/04/1646, 01/05/1646, 03/05/1646, 14/05/1646, 15/05/1646, 28/05/1646, 11/06/1646, 09/07/1646, 14/07/1646, 27/07/1646, 02/08/1646, 04/08/1646, 23/08/1646, 05/09/1646, 21/11/1646, 26/11/1646, 11/12/1646, 17/12/1646, 23/12/1646, 24/12/1646, 29/12/1646

Gebrek aan muntgeld/Falta de moedas

23/01/1646, 12/02/1646, 15/03/1646, 17/05/1646, 05/06/1646, 08/06/1646, 09/07/1646, 10/07/1646, 27/07/1646, 10/08/1646, 21/08/1646, 24/08/1646

Economisch beleid/Política econômica

24/02/1646, 02/03/1646, 03/03/1646, 30/03/1646, 03/04/1646, 11/04/1646, 23/04/1646, 07/05/1646, 11/05/1646, 10/07/1646, 07/08/1646, 12/08/1646, 28/08/1646, 19/09/1646, 11/12/1646, 29/12/1646

Administratie/Administração

Administratie/Administração

02/01/1646, 03/01/1646, 04/01/1646, 06/01/1646, 10/01/1646, 12/01/1646, 13/01/1646, 16/01/1646, 17/01/1646, 22/01/1646, 23/01/1646, 26/01/1646, 27/01/1646, 29/01/1646, 31/01/1646, 06/02/1646, 09/02/1646, 10/02/1646, 12/02/1646, 14/02/1646, 16/02/1646, 17/02/1646, 22/02/1646, 24/02/1646, 26/02/1646, 27/02/1646, 02/03/1646, 06/03/1646, 07/03/1646, 14/03/1646, 16/03/1646, 19/03/1646, 20/03/1646, 23/03/1646, 24/03/1646, 27/03/1646, 28/03/1646, 29/03/1646, 30/03/1646, 03/04/1646, 07/04/1646, 09/04/1646, 11/04/1646, 13/04/1646, 19/04/1646, 02/05/1646, 09/05/1646, 11/05/1646, 17/05/1646, 19/05/1646, 28/05/1646, 01/06/1646, 05/06/1646, 15/06/1646, 25/06/1646, 05/07/1646, 09/07/1646, 16/07/1646, 17/07/1646, 23/07/1646, 27/07/1646, 02/08/1646, 04/08/1646, 07/08/1646, 10/08/1646, 14/08/1646, 23/08/1646, 25/08/1646, 26/08/1646, 29/08/1646, 01/09/1646, 05/09/1646,

06/09/1646, 08/09/1646, 12/09/1646, 13/09/1646, 17/09/1646, 18/09/1646,
 20/11/1646, 22/11/1646, 23/11/1646, 24/11/1646, 26/11/1646, 29/11/1646,
 30/11/1646, 03/12/1646, 04/12/1646, 06/12/1646, 07/12/1646, 08/12/1646,
 10/12/1646, 11/12/1646, 17/12/1646, 19/12/1646, 20/12/1646, 22/12/1646,
 24/12/1646, 27/12/1646

Politiek/Política

05/01/1646, 09/01/1646, 15/01/1646, 08/02/1646, 16/02/1646, 24/03/1646,
 27/03/1646, 17/05/1646, 15/06/1646, 16/06/1646, 23/06/1646, 02/08/1646,
 03/08/1646, 12/08/1646, 13/08/1646, 16/08/1646, 18/08/1646, 23/08/1646,
 25/08/1646, 26/08/1646, 01/09/1646, 05/09/1646, 07/09/1646, 20/09/1646,
 24/09/1646, 25/09/1646, 20/11/1646, 22/11/1646, 24/11/1646, 23/12/1646,
 28/12/1646, 29/12/1646

Justitie/Justiça

02/01/1646, 06/01/1646, 09/01/1646, 20/01/1646, 22/01/1646, 23/01/1646,
 12/02/1646, 15/02/1646, 19/02/1646, 17/03/1646, 31/03/1646, 14/04/1646,
 20/04/1646, 21/04/1646, 23/04/1646, 25/04/1646, 26/04/1646, 27/04/1646,
 28/04/1646, 11/05/1646, 14/05/1646, 16/05/1646, 19/05/1646, 28/05/1646,
 01/06/1646, 02/06/1646, 05/06/1646, 09/06/1646, 05/07/1646, 24/07/1646,
 26/07/1646, 30/07/1646, 17/08/1646, 23/08/1646, 25/08/1646, 27/08/1646,
 01/09/1646, 06/09/1646, 14/09/1646, 27/11/1646, 07/12/1646, 08/12/1646,
 28/12/1646

Heffingen/Impostos

05/06/1646

Salaris/Salário

23/01/1646, 30/01/1646, 05/02/1646, 10/02/1646, 19/02/1646, 06/03/1646,
 16/03/1646, 07/04/1646, 13/04/1646, 22/06/1646, 30/07/1646, 20/09/1646,
 01/12/1646, 08/12/1646

Boekhouding/Contabilidade

09/01/1646, 07/02/1646, 06/03/1646, 23/03/1646, 12/04/1646, 09/05/1646,
 23/06/1646, 25/06/1646, 23/07/1646, 27/07/1646, 20/09/1646, 19/11/1646,
 21/11/1646, 26/11/1646, 08/12/1646, 11/12/1646, 19/12/1646, 28/12/1646

Magazijnen/Armazéns

27/01/1646, 05/02/1646, 28/05/1646, 18/06/1646, 25/06/1646, 21/08/1646,
 23/08/1646, 31/08/1646, 01/09/1646, 25/09/1646

Personeelsadministratie/Administração de pessoal

04/01/1646, 09/01/1646, 12/01/1646, 18/01/1646, 19/01/1646, 24/01/1646
 30/01/1646, 05/02/1646, 08/02/1646, 09/02/1646, 10/02/1646, 12/02/1646,
 13/02/1646, 14/02/1646, 19/02/1646, 24/02/1646, 26/02/1646, 03/03/1646,
 19/03/1646, 04/04/1646, 07/04/1646, 17/04/1646, 25/04/1646, 01/05/1646,
 02/05/1646, 11/05/1646, 16/05/1646, 19/05/1646, 23/05/1646, 24/05/1646,
 25/05/1646, 31/05/1646, 23/06/1646, 26/06/1646, 07/07/1646, 09/07/1646,
 12/07/1646, 17/07/1646, 20/07/1646, 09/08/1646, 10/08/1646, 25/08/1646,
 01/09/1646, 03/09/1646, 04/09/1646, 05/09/1646, 19/09/1646, 20/09/1646,

24/09/1646, 25/09/1646, 26/11/1646, 30/11/1646, 01/12/1646, 07/12/1646,
08/12/1646, 11/12/1646, 17/12/1646, 18/12/1646, 20/12/1646, 22/12/1646,
23/12/1646

Gebrek aan middelen/*Falta de recursos*

14/02/1646, 30/03/1646, 03/04/1646, 07/04/1646, 09/05/1646, 28/05/1646,
08/06/1646, 11/06/1646, 12/06/1646, 24/06/1646, 02/07/1646, 18/08/1646,
24/08/1646, 30/08/1646

Scheepsonderhoud/*Manutenção de Navios*

05/01/1646, 08/01/1646, 16/01/1646, 23/01/1646, 29/01/1646, 01/02/1646,
07/02/1646, 08/02/1646, 14/02/1646, 17/02/1646, 20/02/1646, 23/02/1646,
28/02/1646, 03/03/1646, 27/03/1646, 31/03/1646, 03/04/1646, 06/04/1646,
16/04/1646, 19/04/1646, 01/05/1646, 08/05/1646, 11/05/1646, 23/05/1646,
28/05/1646, 31/05/1646, 04/06/1646, 22/06/1646, 26/06/1646, 29/06/1646,
03/07/1646, 06/07/1646, 12/07/1646, 13/07/1646, 14/07/1646, 19/07/1646,
24/07/1646, 26/07/1646, 27/07/1646, 30/07/1646, 03/08/1646, 10/08/1646,
12/08/1646, 13/08/1646, 14/08/1646, 15/08/1646, 16/08/1646, 20/08/1646,
24/08/1646, 28/08/1646, 30/08/1646, 01/09/1646, 02/09/1646, 04/09/1646,
05/09/1646, 07/09/1646, 11/09/1646, 14/09/1646, 15/09/1646, 18/09/1646,
19/09/1646, 24/09/1646, 19/11/1646, 05/12/1646, 07/12/1646, 11/12/1646,
20/12/1646, 22/12/1646, 23/12/1646, 24/12/1646, 27/12/1646

Verpachtingen/*Arrendamentos*

09/01/1646, 31/01/1646, 13/02/1646, 02/05/1646, 07/07/1646, 30/07/1646,
14/08/1646, 23/08/1646, 26/08/1646, 27/08/1646, 29/08/1646, 17/09/1646,
28/12/1646

Correspondentiel/*Correspondência*

09/01/1646, 10/01/1646, 12/01/1646, 16/01/1646, 21/01/1646, 26/01/1646,
27/01/1646, 29/01/1646, 01/02/1646, 02/02/1646, 04/02/1646, 09/02/1646,
14/02/1646, 17/02/1646, 21/02/1646, 22/02/1646, 23/02/1646, 26/02/1646,
27/02/1646, 28/02/1646, 02/03/1646, 06/03/1646, 10/03/1646, 12/03/1646,
23/03/1646, 26/03/1646, 27/03/1646, 28/03/1646, 31/03/1646, 03/04/1646,
04/04/1646, 09/04/1646, 11/04/1646, 13/04/1646, 16/04/1646, 17/04/1646,
22/04/1646, 29/04/1646, 30/04/1646, 03/05/1646, 12/05/1646, 14/05/1646,
28/05/1646, 05/06/1646, 07/06/1646, 11/06/1646, 12/06/1646, 14/06/1646,
15/06/1646, 18/06/1646, 19/06/1646, 21/06/1646, 22/06/1646, 23/06/1646,
24/06/1646, 28/06/1646, 29/06/1646, 02/07/1646, 05/07/1646, 07/07/1646,
28/07/1646, 02/08/1646, 03/08/1646, 07/08/1646, 09/08/1646, 14/08/1646,
24/08/1646, 25/08/1646, 26/08/1646, 28/08/1646, 30/08/1646, 04/09/1646,
05/09/1646, 06/09/1646, 11/09/1646, 17/09/1646, 18/09/1646, 19/09/1646,
24/09/1646, 25/09/1646, 19/11/1646, 21/11/1646, 22/11/1646, 26/11/1646,
27/11/1646, 29/11/1646, 30/11/1646, 03/12/1646, 04/12/1646, 09/12/1646,
11/12/1646, 13/12/1646, 14/12/1646, 17/12/1646, 21/12/1646, 22/12/1646,
23/12/1646, 27/12/1646, 28/12/1646, 29/12/1646, 30/12/1646, 31/12/1646

Schuldvorderingen/*Cobrança de dívidas*

18/01/1646, 27/01/1646, 09/03/1646, 22/05/1646, 26/05/1646, 19/06/1646,
24/08/1646, 25/08/1646, 04/09/1646, 24/11/1646, 06/12/1646, 08/12/1646,
11/12/1646, 22/12/1646, 24/12/1646, 28/12/1646

Stedelijke problemen/*Questões urbanas*

09/01/1646, 12/01/1646, 19/03/1646, 05/05/1646, 26/05/1646, 25/06/1646,
17/12/1646

Infrastructuur/*Infraestrutura*

18/01/1646, 19/01/1646, 22/01/1646, 25/01/1646, 12/02/1646, 19/03/1646,
19/04/1646, 26/04/1646, 11/05/1646, 22/05/1646, 23/05/1646, 04/06/1646,
09/06/1646, 11/06/1646, 12/06/1646, 16/06/1646, 23/07/1646, 26/07/1646,
12/09/1646, 22/11/1646, 29/11/1646, 21/12/1646, 24/12/1646

Diplomatie/*Diplomacia*

18/05/1646, 19/05/1646, 07/06/1646, 16/07/1646, 17/07/1646, 24/08/1646,
07/09/1646

Afrika/*África*

22/01/1646, 27/01/1646, 22/04/1646, 14/07/1646, 24/07/1646, 03/08/1646,
06/09/1646, 26/11/1646, 04/12/1646, 15/12/1646, 28/12/1646

Maatschappij/Sociedade

Sociale verhoudingen/*Interação Social*

02/01/1646, 11/01/1646, 26/01/1646, 29/01/1646, 05/02/1646, 21/02/1646,
28/02/1646, 16/03/1646, 05/04/1646, 06/04/1646, 07/04/1646, 13/04/1646,
25/04/1646, 08/05/1646, 15/05/1646, 18/05/1646, 26/05/1646, 28/05/1646,
18/06/1646, 19/06/1646, 28/06/1646, 17/07/1646, 24/07/1646, 06/08/1646,
16/08/1646, 07/09/1646, 11/09/1646, 24/09/1646, 29/12/1646

Religieuze zaken/*Assuntos religiosos*

03/01/1646, 04/01/1646, 09/01/1646, 10/01/1646, 11/01/1646, 17/01/1646,
18/01/1646, 19/01/1646, 22/01/1646, 24/01/1646, 30/01/1646, 02/02/1646,
03/02/1646, 05/02/1646, 13/02/1646, 15/02/1646, 16/02/1646, 19/02/1646,
20/02/1646, 21/02/1646, 22/02/1646, 23/02/1646, 28/02/1646, 28/03/1646,
20/04/1646, 22/04/1646, 23/04/1646, 15/05/1646, 01/06/1646, 06/06/1646,
13/06/1646, 19/06/1646, 20/06/1646, 27/06/1646, 04/07/1646, 18/07/1646,
21/07/1646, 24/07/1646, 08/08/1646, 15/08/1646, 23/08/1646, 24/08/1646,
27/08/1646, 31/08/1646, 14/09/1646, 25/09/1646, 24/11/1646, 26/11/1646,
01/12/1646

Indianen/*Indígenas*

02/01/1646, 03/01/1646, 08/01/1646, 10/01/1646, 12/01/1646, 29/01/1646,
12/02/1646, 13/02/1646, 16/02/1646, 26/02/1646, 02/03/1646, 05/03/1646,
10/03/1646, 19/03/1646, 24/03/1646, 26/03/1646, 27/03/1646, 29/03/1646,
25/04/1646, 30/04/1646, 01/05/1646, 02/05/1646, 03/05/1646, 11/05/1646,
12/05/1646, 15/05/1646, 28/05/1646, 11/06/1646, 12/06/1646, 14/06/1646,

19/06/1646, 21/06/1646, 28/06/1646, 29/06/1646, 28/07/1646, 30/07/1646,
02/08/1646, 07/08/1646, 13/08/1646, 23/08/1646, 24/08/1646, 04/09/1646,
21/11/1646, 11/12/1646, 13/12/1646, 23/12/1646, 24/12/1646, 09/12/1646

Slavernij/*Escravidão*

16/01/1646, 25/01/1646, 26/01/1646, 14/02/1646, 22/02/1646, 28/02/1646,
15/03/1646, 16/03/1646, 28/03/1646, 29/03/1646, 30/03/1646, 31/03/1646,
19/04/1646, 28/05/1646, 31/05/1646, 11/06/1646, 21/06/1646, 24/06/1646,
23/07/1646, 26/07/1646, 28/07/1646, 04/08/1646, 23/08/1646, 24/11/1646,
30/11/1646, 28/12/1646

Prijzen/*Prêmios*

08/02/1646, 02/08/1646, 04/12/1646, 23/12/1646

Militaire Zaken/*Assuntos militares*

Militaire organisatie/*Organização militar*

29/01/1646, 09/03/1646, 19/03/1646, 26/03/1646, 30/03/1646, 31/03/1646,
04/04/1646, 05/04/1646, 13/04/1646, 03/05/1646, 11/05/1646, 07/06/1646,
11/06/1646, 12/06/1646, 22/06/1646, 24/06/1646, 02/07/1646, 03/07/1646,
07/07/1646, 07/08/1646, 14/08/1646, 17/08/1646, 18/08/1646, 26/08/1646,
28/08/1646, 04/09/1646, 08/09/1646, 12/09/1646, 15/09/1646, 18/09/1646,
19/11/1646, 23/11/1646, 28/11/1646, 01/12/1646, 17/12/1646

Krijgsraad/*Conselho Militar*

31/05/1646, 15/06/1646, 30/07/1646, 12/08/1646

Missies/*Expedições*

16/01/1646, 26/01/1646, 26/02/1646, 03/05/1646, 14/05/1646, 06/07/1646,
19/07/1646, 21/07/1646, 13/08/1646, 11/12/1646, 13/12/1646

Gevechten en schermutselingen/*Batalhas e escaramuças*

26/01/1646, 04/02/1646, 27/02/1646, 09/03/1646, 10/03/1646, 12/03/1646,
05/04/1646, 29/04/1646, 14/06/1646, 18/06/1646, 29/06/1646, 06/08/1646,
10/08/1646, 12/09/1646, 23/11/1646, 03/12/1646

Bouwen en onderhouden van forten/*Construção e manutenção de fortificações*

25/01/1646, 26/01/1646, 05/02/1646, 06/02/1646, 12/02/1646, 21/02/1646,
23/02/1646, 24/02/1646, 07/03/1646, 12/03/1646, 15/03/1646, 19/03/1646,
23/03/1646, 26/03/1646, 10/04/1646, 12/04/1646, 25/04/1646, 26/04/1646,
04/05/1646, 05/05/1646, 07/05/1646, 11/05/1646, 12/05/1646, 16/06/1646,
05/07/1646, 06/07/1646, 09/07/1646, 27/07/1646, 10/08/1646, 23/08/1646,
24/09/1646, 21/11/1646, 22/11/1646, 27/11/1646, 15/12/1646, 19/12/1646,
21/12/1646, 24/12/1646

Administratie van militair personeel/*Administração de pessoal militar*

08/01/1646, 11/01/1646, 16/01/1646, 05/02/1646, 07/02/1646, 05/03/1646,
12/03/1646, 29/03/1646, 19/04/1646, 24/04/1646, 30/04/1646, 11/05/1646,
21/06/1646, 26/06/1646, 10/07/1646, 21/07/1646, 26/07/1646, 06/08/1646,

- 23/08/1646, 29/08/1646, 30/08/1646, 17/09/1646, 18/09/1646, 15/12/1646,
18/12/1646, 20/12/1646, 22/12/1646, 24/12/1646
- Militaire justitie/*Justiça militar*
05/06/1646, 23/06/1646, 25/06/1646, 03/07/1646, 19/07/1646, 30/07/1646,
04/09/1646, 08/09/1646, 10/09/1646, 19/12/1646, 22/12/1646
- Deserties/*Deserções*
12/01/1646, 06/03/1646, 24/03/1646, 17/04/1646, 13/08/1646
- Logistiek/*Logística*
29/01/1646, 02/02/1646, 05/02/1646, 09/02/1646, 15/02/1646, 22/02/1646,
24/02/1646, 12/04/1646, 01/05/1646, 11/05/1646, 28/05/1646, 09/06/1646,
22/06/1646, 25/06/1646, 26/06/1646, 29/06/1646, 03/07/1646, 17/07/1646,
02/08/1646, 10/08/1646, 31/12/1646
- Soldij/*Soldos*
30/03/1646, 19/04/1646, 11/05/1646
- Oorlogsbuit/*Espolhos*
21/02/1646, 05/04/1646, 12/04/1646, 22/05/1646, 02/07/1646, 20/09/1646
- Rantsoen/*Ração*
05/01/1646, 16/01/1646, 12/02/1646, 08/03/1646, 29/03/1646, 30/03/1646,
09/05/1646, 11/05/1646, 14/05/1646, 15/05/1646, 18/05/1646, 23/05/1646,
31/05/1646, 08/06/1646, 15/06/1646, 21/06/1646, 28/06/1646, 02/07/1646,
06/07/1646, 10/07/1646, 13/07/1646, 19/07/1646, 03/08/1646, 09/08/1646,
16/08/1646, 24/08/1646, 21/09/1646, 23/11/1646, 01/12/1646, 07/12/1646,
08/12/1646, 15/12/1646, 21/12/1646
- Inlichting/*Inteligência*
11/01/1646, 12/01/1646, 15/01/1646, 29/01/1646, 05/03/1646, 06/03/1646,
19/03/1646, 24/03/1646, 05/04/1646, 06/04/1646, 28/04/1646, 04/06/1646,
06/06/1646, 24/06/1646, 07/07/1646, 17/08/1646, 18/08/1646, 12/09/1646,
20/09/1646, 29/11/1646, 01/12/1646, 05/12/1646, 11/12/1646, 15/12/1646,
17/12/1646, 21/12/1646, 28/12/1646, 30/12/1646
- Portugese opstand/*Revolta Portuguesa*
10/01/1646, 22/01/1646, 21/02/1646, 02/03/1646, 27/03/1646, 31/03/1646,
17/04/1646, 24/08/1646, 04/09/1646, 05/09/1646, 06/09/1646, 25/09/1646
- Gevangenen/*Prisioneiros*
09/12/1646, 11/12/1646, 14/12/1646, 19/12/1646, 21/12/1646
- Dagelijkse leven/*Vida cotidiana*
- Scheepsverkeer/*Movimento de navios*
06/01/1646, 08/01/1646, 11/01/1646, 12/01/1646, 15/01/1646, 16/01/1646,
21/01/1646, 30/01/1646, 06/02/1646, 08/02/1646, 14/02/1646, 17/02/1646,
20/02/1646, 02/03/1646, 06/03/1646, 08/03/1646, 16/03/1646, 19/03/1646,

21/03/1646, 23/03/1646, 28/03/1646, 05/04/1646, 06/04/1646, 10/04/1646,
 22/04/1646, 26/04/1646, 28/04/1646, 04/05/1646, 07/05/1646, 18/05/1646,
 04/06/1646, 06/06/1646, 07/06/1646, 18/06/1646, 22/06/1646, 23/06/1646,
 24/06/1646, 27/06/1646, 01/07/1646, 02/07/1646, 12/07/1646, 18/07/1646,
 21/07/1646, 24/07/1646, 25/07/1646, 28/07/1646, 30/07/1646, 03/08/1646,
 04/08/1646, 07/08/1646, 08/08/1646, 13/08/1646, 01/09/1646, 07/09/1646,
 15/09/1646

Menselijk verkeer/*Circulação de pessoas*

06/01/1646, 12/01/1646, 14/02/1646, 03/03/1646, 21/03/1646, 23/03/1646,
 09/04/1646, 19/04/1646, 26/04/1646, 28/04/1646, 04/05/1646, 11/05/1646,
 12/05/1646, 24/05/1646, 12/06/1646, 23/06/1646, 07/07/1646, 12/07/1646,
 28/07/1646, 08/08/1646, 09/08/1646, 12/09/1646

Zieken/*Doentes*

08/01/1646, 16/01/1646, 06/02/1646, 17/02/1646, 19/02/1646, 08/03/1646,
 14/03/1646, 28/03/1646, 29/04/1646, 04/06/1646, 26/07/1646, 09/08/1646,
 27/08/1646, 12/09/1646, 13/12/1646

Burgerwacht/*Guarda civil*

12/01/1646, 16/05/1646, 04/06/1646, 11/06/1646, 26/06/1646, 09/07/1646,
 10/07/1646, 16/07/1646, 07/08/1646, 13/08/1646, 05/09/1646, 06/09/1646,
 08/09/1646, 09/09/1646, 10/09/1646, 19/12/1646, 23/12/1646, 24/12/1646

Illegale praktijken/*Práticas ilegais*

12/01/1646, 01/02/1646, 15/02/1646, 05/04/1646, 28/05/1646, 01/06/1646,
 04/06/1646, 15/06/1646, 05/07/1646, 21/07/1646, 29/08/1646, 25/09/1646,
 29/11/1646, 05/12/1646, 20/12/1646

Plakkaten/*Editais*

04/01/1646, 12/01/1646, 07/03/1646, 28/05/1646, 07/07/1646, 14/08/1646,
 06/09/1646

Taal/*Idioma*

18/08/1646, 05/09/1646, 25/09/1646

Bezetten van eigendom/*Ocupação de propriedades*

04/01/1646, 14/05/1646, 27/08/1646, 25/09/1646

Geografische kenmerken/*Acidente geográfico*

22/01/1646, 05/04/1646, 18/06/1646, 02/07/1646, 26/08/1646, 10/09/1646,
 12/09/1646, 21/12/1646

1647

Net als de vorige jaren bevatten de acta voor bovengenoemd jaartal een grote rijkdom aan economische, sociale en politieke onderwerpen. De economie van de kolonie is niet volledig tot stilstand gekomen ondanks de opstand van de Portugezen en het verlies van een belangrijk deel van het territorium. De productie van en de handel in suiker verminderen weliswaar behoorlijk, maar verdwijnen niet helemaal. De kap van het Pau-Brasil-hout gaat ook door, maar op een laag niveau. Daarnaast wint de binnenlandse productie aan kracht, vooral die van lont, vee, meel en hout. Opvallend is het aantal keren dat de binnenlandse handel ter sprake komt. Die is door de oorlog bepaald niet stilgelegd. Tenslotte moet vermeld worden dat vooral bij de binnenlandse handel het gebrek aan munten een zwaar stempel op de conomie heeft gedrukt. De handel werd vaak opgeschort om de al verzwakte kas van de Compagnie niet te zwaar te belasten.

Aan het einde van 1646 vond er een expeditie naar Bahia plaats onder aanvoering van admiraal Jan Cornelissen Lichthart. Op 2 januari 1647 overhandigde de admiraal aan de Hoge Raad in Recife een dagboek over de expeditie. Een copie hiervan werd niet aangetroffen in de collectie Brieven en Documenten uit Brazilië. Daarom lijkt het erop, dat het dagboek is verdwenen.

Tussen alle aantekeningen voor dit jaar zijn talloze referenties te vinden naar transcripties van ondervragingen van deserteurs en Portugese gevangenen, maar dezelfde aantekeningen komen niet voor in de OBP's. De ondervragingen die plaatsvonden van 4 oktober 1646 tot 12 februari 1647 zijn te zien in Mauritiana 2, pp. 438 en 439, document 61.

Op 9 januari vroeg Jan de Carpentier om 250 florijnen, die de Compagnie hem schuldig was, vanwege de aankoop door Nassau en de Oude Raad van een suikerplantage. De waarde hiervan zou worden afgetrokken van zijn schulden bij de Compagnie. Andere documenten hierover zijn te vinden in Mauritiana 2, p. 456, document 28.

Politiek gezien werd dit jaar gekenmerkt door het vertrek van Adriaen van Bullestrate, Pieter Jansen Bas en Hendrick Hamel, allen leden van de Hoge Raad die Nassau vervingen in 1644. Alvorens te vertrekken moest Bas rekenschap afleggen van de aanmaak van munten gedaan tussen 1645 en 1646. Hiervan zijn verschillende aantekeningen en de afloop van het verhaal is verrassend.

Het dagelijkse leven in Recife werd enige tijd opgeschrikt door de gevangenneming van de volgende Portugese gezagsdragers: admiraal Jerônimo Serrão de Paiva, de kolonel Francisco Barreto de Menezes en Simão Alvares de la Penha. Dit onderwerp gaat in latere jaren door.

Op 12 januari werden pamfletten van opstandige Portugezen gevonden. Zie hiervoor Mauritiana 2, pp. 428 en volgende. Op de vijftiende van dezelfde maand vond een vergadering van de consistorie van de Hervormde Kerk plaats. Voor de acta hiervan zie Mauritiana 2, p. 454, document 4.

Uit het register van 2 februari komen we te weten dat verschillende personen verwickeld waren in een schandaal van contractbreuk. De ondervragingen van deze personen zijn te vinden in OBP's inventaris 63, documenten 110 tot aan 142. Voor het

1647

Assim como os anos anteriores, as Atas para o ano acima são ricas em assuntos econômicos, sociais e políticos. Com relação ao primeiro tema, percebe-se que apesar da revolta dos portugueses e da perda de parte significativa do território, a economia da colônia não está completamente paralisada. Embora a produção e o comércio de açúcar tenha diminuído bastante, não chegou a desaparecer por completo. A extração do pau-brasil também continuou, ainda que em níveis baixos. Ademais, ganha força a produção interna, principalmente de pavios, gado, farinha e madeira. Pela quantidade de entradas, não se pode deixar de destacar que o comércio interno não desapareceu com a guerra. Por fim, cabe destacar que a falta de moedas se fez sentir principalmente na produção interna, que muitas vezes foi suspensa para não “incomodar” o caixa já bastante debilitado da Companhia.

No final de 1646, houve uma expedição à Bahia comandada pelo almirante Jan Cornelissen Lichthart. No dia 2 de janeiro de 1647, o almirante entregou ao Alto Conselho no Recife um diário da mencionada expedição. Não foi localizada uma cópia do mesmo na coleção Cartas e Papéis vindos do Brasil. Portanto, é provável que tal diário tenha desaparecido.

Cabe destacar que ao longo das entradas para esse ano, há inúmeras referências a transcrições de interrogatórios de desertores e prisioneiros portugueses, sem que as mesmas estejam presentes nas OPB's. Para os interrogatórios ocorridos entre 4 de outubro de 1646 e 12 de fevereiro de 1647, ver Maurítiana 2, páginas 438 e 439, documento 61.

No dia 9 de janeiro, Jan de Carpentier pediu para receber 250 Florins a ele devidos pela compra, por Nassau e o antigo Alto Conselho, de um engenho. O valor seria abatido de suas dívidas para com a Companhia. Para outros documentos sobre o caso, ver Maurítiana 2, página 456, documento 28.

Em termos políticos, esse ano foi caracterizado pela partida de Adriaen van Bullestrate, Pieter Jansen Bas e Hendrick Hamel, Altos Conselheiros que substituíram Nassau em 1644. Porém, antes de partir, Bas teve que apresentar as contas da confecção de moedas que realizou em 1645 e 1646. Há diversas entradas sobre isso e o final do caso foi surpreendente.

O dia a dia do Recife se viu agitado por algum tempo por causa da prisão das seguintes autoridades portuguesas: o almirante Jerônimo Serrão de Paiva, o mestre de campo Francisco Barreto de Menezes e Simão Alvares de la Penha. Esse tema continua nos anos seguintes.

Em 12 de janeiro foram encontrados panfletos distribuídos por portugueses revoltados. Para os mesmos, ver Maurítiana 2, páginas 428 e seguintes. Ainda nesse mesmo mês, no dia 15, aconteceu uma reunião do Consistório da Igreja Reformada. Para as atas da mesma, ver Maurítiana 2, página 454, documento 4.

No registro de 2 de fevereiro ficamos sabendo que várias pessoas estavam envolvidas num escândalo de abuso de contratos. Para o interrogatório dessas pessoas, ver OPB's inventário 63, documentos 110 até 142. Para o parecer da contabilidade no Brasil, ver Maurítiana 2, páginas 454 e 455, documentos 9 e 13.

verslag van de rekeningen in Brazilië, zie Mauritiana 2, pp. 454 en 455, documenten 9 en 13.

Tengevolge van de Portugese revolte ging de situatie van het Nieuwe Holland langzaamaan achteruit. Dit is goed vast te stellen aan de hand van de problemen die de belastingpachters hadden om aan hun contractuele verplichtingen te voldoen. In dit jaar vroegen verschillende van hen om de nietigverklaring van hun contract, zoals Mozes Navarro en Herman Hagnent op 29 april. Voor deze verzoeken zie Mauritiana 2, p. 463, documenten 80 en 81.

Op 9 augustus werd besloten om Hendrick Haecx naar de Verenigde Provinciën te sturen om verslag uit te brengen over de werkelijke staat van het Nieuwe Holland. Op 12 november en 16 december is hij voor de Staten Generaal verschenen. Voor de besluiten van de Staten Generaal zie de collectie Staten Generaal, aankondiging 1.01.03, inventaris 4845, folio's 287(r) en 300(r).

Ten slotte zijn er nog twee aantekeningen voor de dagen 23 april en 28 mei.

Economie/*Economia*

Suiker/*Açúcar*

04/03/1647, 05/03/1647, 06/03/1647, 01/04/1647, 12/04/1647, 01/06/1647,
02/07/1647, 16/07/1647, 26/07/1647, 29/07/1647, 04/08/1647, 14/08/1647,
18/08/1647, 19/08/1647, 20/08/1647, 27/08/1647

Brazielhout/*Pau-brasil*

12/04/1647, 13/04/1647, 02/07/1647, 25/07/1647, 08/08/1647, 14/08/1647,
13/09/1647, 22/10/1647

Maniokmeel/*Farinha*

11/01/1647, 15/01/1647, 08/02/1647, 21/03/1647, 28/05/1647

Veehouderij/*Pecuária*

10/01/1647, 22/02/1647, 05/04/1647, 12/04/1647, 22/06/1647, 18/07/1647,
12/08/1647, 21/08/1647, 04/09/1647, 05/09/1647, 06/09/1647, 11/09/1647,
20/09/1647, 24/09/1647, 08/10/1647, 12/10/1647, 22/10/1647, 22/11/1647

Visserij/*Pesca*

11/01/1647, 22/02/1647, 13/03/1647, 25/03/1647, 10/09/1647, 04/11/1647,
13/12/1647

Slavenhandel/*Tráfico negreiro*

26/01/1647, 07/02/1647, 28/10/1647

Binnenlandse handel/*Comércio interno*

02/01/1647, 04/01/1647, 09/01/1647, 17/01/1647, 19/01/1647, 28/01/1647,
05/02/1647, 14/02/1647, 08/03/1647, 14/03/1647, 19/03/1647, 04/04/1647,
06/04/1647, 10/04/1647, 19/04/1647, 26/04/1647, 01/05/1647, 09/05/1647,
11/05/1647, 29/05/1647, 31/05/1647, 03/06/1647, 07/06/1647, 29/06/1647,

Devido à revolta portuguesa, a situação da Nova Holanda foi se degradando aos poucos. Uma boa maneira de verificar isso foi a dificuldade dos arrendatários de impostos em pagar seus contratos. Nesse ano, vários pediram o cancelamento de seus contratos, a exemplo de Moses Navarro e Herman Hagent, em 29 de abril. Para tal pedido, ver Maurítiana 2, página 463, documentos 80 e 81.

No dia 9 de agosto ficou resolvido que Hendrick Haecx partiria para as Províncias Unidas para apresentar relatório sobre o real estado da Nova Holanda. Ele compareceu aos Estados Gerais em 12 de novembro e no dia 16 de dezembro de 1647. Para as Resoluções dos Estados, ver coleção Estados Gerais, número de chamada 1.01.03, inventário 4845, fólhos 287(r) e 300(r).

Por fim, ressalta-se que há duas entradas para os dias 23 de abril e 28 de maio.

08/07/1647, 11/07/1647, 13/07/1647, 16/07/1647, 18/07/1647, 20/07/1647,
30/07/1647, 06/08/1647, 14/08/1647, 21/08/1647, 09/09/1647, 09/10/1647,
17/10/1647, 24/10/1647, 25/10/1647, 29/10/1647, 05/11/1647, 12/11/1647,
22/11/1647, 25/11/1647, 05/12/1647

Binnenlandse productie/Produção interna

03/01/1647, 21/01/1647, 11/02/1647, 12/04/1647, 06/05/1647, 11/05/1647,
28/05/1647, 24/06/1647, 29/06/1647, 02/07/1647, 15/07/1647, 18/07/1647,
07/08/1647, 12/08/1647, 16/08/1647, 21/08/1647, 23/08/1647, 28/08/1647,
29/08/1647, 03/09/1647, 05/09/1647, 07/09/1647, 13/09/1647, 19/09/1647,
23/09/1647, 25/09/1647, 26/09/1647, 04/10/1647, 07/10/1647, 09/10/1647,
10/10/1647, 19/10/1647, 24/10/1647, 02/11/1647, 03/11/1647, 15/11/1647,
18/11/1647, 22/11/1647, 29/11/1647, 12/12/1647, 13/12/1647, 26/12/1647

Bevoorrading/Abastecimento

15/02/1647, 11/03/1647, 12/03/1647, 22/05/1647, 28/05/1647, 20/06/1647,
15/07/1647, 03/08/1647, 20/08/1647, 23/08/1647, 29/08/1647, 07/09/1647,
11/09/1647, 14/09/1647, 21/09/1647, 27/09/1647, 30/09/1647, 30/10/1647,
04/11/1647, 12/11/1647, 29/11/1647, 18/12/1647, 19/12/1647, 26/12/1647

Gebrek aan muntgeld/Falta de moedas

06/02/1647, 09/02/1647, 16/02/1647, 12/03/1647, 25/03/1647, 27/04/1647,
09/08/1647, 13/08/1647, 19/08/1647, 03/09/1647, 02/10/1647, 17/10/1647,
19/10/1647, 21/12/1647

Economisch beleid/Política econômica

16/02/1647, 25/05/1647, 29/05/1647, 03/06/1647, 05/06/1647, 07/06/1647,
17/06/1647, 21/06/1647, 01/07/1647, 07/07/1647, 02/08/1647, 03/08/1647,
25/11/1647

Administratie/Administração

Administratie/*Administração*

03/01/1647, 08/01/1647, 10/01/1647, 11/01/1647, 14/01/1647, 15/01/1647, 17/01/1647, 26/01/1647, 30/01/1647, 31/01/1647, 05/02/1647, 06/02/1647, 07/02/1647, 09/02/1647, 17/02/1647, 20/02/1647, 21/02/1647, 22/02/1647, 04/03/1647, 05/03/1647, 08/03/1647, 09/03/1647, 11/03/1647, 13/03/1647, 14/03/1647, 15/03/1647, 16/03/1647, 21/03/1647, 22/03/1647, 25/03/1647, 26/03/1647, 29/03/1647, 30/03/1647, 01/04/1647, 04/04/1647, 05/04/1647, 08/04/1647, 09/04/1647, 10/04/1647, 15/04/1647, 16/04/1647, 17/04/1647, 24/04/1647, 25/04/1647, 26/04/1647, 29/04/1647, 01/05/1647, 08/05/1647, 09/05/1647, 10/05/1647, 14/05/1647, 16/05/1647, 20/05/1647, 21/05/1647, 22/05/1647, 23/05/16247, 24/05/1647, 28/05/1647, 29/05/1647, 31/05/1647, 01/06/1647, 04/06/1647, 05/06/1647, 06/06/1647, 13/06/1647, 17/06/1647, 18/06/1647, 19/06/1647, 20/06/1647, 24/06/1647, 02/07/1647, 03/07/1647, 05/07/1647, 09/07/1647, 10/07/1647, 11/07/1647, 18/07/1647, 19/07/1647, 29/07/1647, 07/08/1647, 29/08/1647, 05/09/1647, 07/09/1647, 10/09/1647, 13/09/1647, 19/09/1647, 21/09/1647, 26/09/1647, 27/09/1647, 28/09/1647, 30/09/1647, 07/10/1647, 08/10/1647, 12/10/1647, 18/10/1647, 05/12/1647, 06/12/1647, 11/12/1647, 23/12/1647

Politiek/*Política*

31/01/1647, 11/02/1647, 19/02/1647, 28/02/1647, 13/03/1647, 15/03/1647, 29/03/1647, 04/04/1647, 20/04/1647, 27/04/1647, 06/05/1647, 09/05/1647, 15/05/1647, 18/05/1647, 20/05/1647, 31/05/1647, 01/06/1647, 03/06/1647, 04/06/1647, 12/06/1647, 15/06/1647, 22/06/1647, 28/06/1647, 29/06/1647, 05/07/1647, 06/07/1647, 02/08/1647, 04/08/1647, 08/08/1647, 10/08/1647, 14/08/1647, 20/08/1647, 11/09/1647, 13/09/1647, 23/09/1647, 11/10/1647, 03/12/1647, 06/12/1647, 23/12/1647, 24/12/1647

Justitie/*Justiça*

11/01/1647, 12/01/1647, 30/01/1647, 07/02/1647, 08/03/1647, 19/03/1647, 21/03/1647, 01/04/1647, 10/04/1647, 20/04/1647, 26/04/1647, 06/05/1647, 16/05/1647, 20/05/1647, 28/05/1647, 31/05/1647, 05/06/1647, 26/06/1647, 08/07/1647, 18/07/1647, 22/07/1647, 01/08/1647, 15/08/1647, 16/08/1647, 22/08/1647, 24/08/1647, 10/09/1647, 11/09/1647, 16/09/1647, 28/09/1647, 07/10/1647, 15/10/1647, 17/10/1647, 22/10/1647, 24/10/1647, 25/10/1647, 26/10/1647, 01/11/1647, 30/11/1647, 13/12/1647, 28/12/1647, 30/12/1647

Heffingen/*Impostos*

27/04/1647, 04/07/1647, 06/09/1647, 02/10/1647

Salaris/*Salário*

10/01/1647, 12/01/1647, 15/01/1647, 21/01/1647, 28/01/1647, 30/01/1647, 14/02/1647, 09/03/1647, 08/04/1647, 07/06/1647, 15/06/1647, 29/06/1647, 12/07/1647, 26/07/1647, 08/08/1647, 13/08/1647, 20/08/1647, 24/08/1647, 13/09/1647, 15/10/1647, 22/10/1647, 05/11/1647, 26/12/1647

Boekhouding/Contabilidade

11/01/1647, 21/01/1647, 24/01/1647, 28/01/1647, 05/02/1647, 08/02/1647,
15/02/1647, 16/02/1647, 06/03/1647, 11/03/1647, 16/03/1647, 28/03/1647,
05/04/1647, 08/05/1647, 16/05/1647, 20/05/1647, 28/05/1647, 08/06/1647,
12/06/1647, 28/06/1647, 04/07/1647, 12/07/1647, 18/07/1647, 20/08/1647,
29/08/1647, 05/09/1647, 14/09/1647, 18/09/1647, 19/09/1647, 20/09/1647,
04/10/1647, 30/10/1647, 02/11/1647, 05/11/1647, 08/11/1647, 15/11/1647,
19/11/1647, 13/12/1647, 14/12/1647, 20/12/1647, 21/12/1647, 23/12/1647,
24/12/1647

Magazijnen/Armazéns

14/03/1647, 17/03/1647, 04/04/1647, 19/04/1647, 12/06/1647, 15/06/1647,
01/07/1647, 02/07/1647, 11/07/1647, 15/07/1647, 20/07/1647, 29/07/1647,
01/08/1647, 12/08/1647, 19/08/1647, 03/09/1647, 07/09/1647, 11/09/1647,
12/09/1647, 24/09/1647, 05/10/1647, 09/10/1647, 21/10/1647, 23/10/1647,
29/10/1647, 12/12/1647, 13/12/1647, 17/12/1647, 18/12/1647, 30/12/1647

Personeelsadministratie/Administração de pessoal

03/01/1647, 09/01/1647, 10/01/1647, 12/01/1647, 17/01/1647, 21/01/1647,
26/01/1647, 28/01/1647, 31/01/1647, 01/02/1647, 13/02/1647, 15/02/1647,
16/02/1647, 25/02/1647, 26/02/1647, 02/03/1647, 04/03/1647, 09/03/1647,
11/03/1647, 18/03/1647, 19/03/1647, 21/03/1647, 25/03/1647, 03/04/1647,
04/04/1647, 11/04/1647, 12/04/1647, 13/04/1647, 17/04/1647, 03/05/1647,
04/05/1647, 10/05/1647, 15/05/1647, 20/05/1647, 23/05/1647, 03/06/1647,
04/06/1647, 08/06/1647, 15/06/1647, 26/06/1647, 29/06/1647, 03/07/1647,
05/07/1647, 10/07/1647, 16/07/1647, 20/07/1647, 29/07/1647, 31/07/1647,
02/08/1647, 05/08/1647, 07/08/1647, 08/08/1647, 09/08/1647, 13/08/1647,
16/08/1647, 20/08/1647, 24/08/1647, 27/08/1647, 06/09/1647, 07/09/1647,
13/09/1647, 19/09/1647, 23/09/1647, 30/09/1647, 01/10/1647, 02/10/1647,
10/10/1647, 12/10/1647, 15/10/1647, 17/10/1647, 22/10/1647, 25/10/1647,
28/10/1647, 02/11/1647, 04/11/1647, 05/11/1647, 12/11/1647, 03/12/1647,
06/12/1647, 11/12/1647, 12/12/1647, 17/12/1647, 26/12/1647

Gebrek aan middelen/Falta de recursos

12/03/1647, 23/04/1647, 10/05/1647

Scheepsonderhoud/Manutenção de Navios

02/01/1647, 04/01/1647, 07/01/1647, 24/01/1647, 30/01/1647, 01/02/1647,
05/02/1647, 06/02/1647, 07/02/1647, 09/02/1647, 13/02/1647, 15/02/1647,
27/02/1647, 07/03/1647, 20/03/1647, 26/03/1647, 27/03/1647, 01/04/1647,
03/04/1647, 05/04/1647, 15/04/1647, 17/04/1647, 20/04/1647, 24/04/1647,
26/04/1647, 27/04/1647, 30/04/1647, 12/05/1647, 14/05/1647, 18/05/1647,
21/05/1647, 22/05/1647, 23/05/1647, 25/05/1647, 28/05/1647, 01/06/1647,
03/06/1647, 05/06/1647, 08/06/1647, 11/06/1647, 15/06/1647, 26/06/1647,
29/06/1647, 04/07/1647, 06/07/1647, 08/07/1647, 10/07/1647, 17/07/1647,
18/07/1647, 19/07/1647, 20/07/1647, 23/07/1647, 29/07/1647, 02/08/1647,
03/08/1647, 05/08/1647, 12/08/1647, 18/08/1647, 22/08/1647, 02/09/1647,

04/09/1647, 19/09/1647, 25/09/1647, 28/09/1647, 30/09/1647, 07/10/1647,
08/10/1647, 14/10/1647, 15/10/1647, 19/10/1647, 21/10/1647, 26/10/1647,
04/11/1647, 07/11/1647, 22/11/1647, 04/12/1647, 06/12/1647, 16/12/1647,
17/12/1647, 19/12/1647, 21/12/1647, 26/12/1647, 28/12/1647, 30/12/1647

Verpachtingen/Arrendamentos

05/01/1647, 07/01/1647, 10/01/1647, 30/01/1647, 31/01/1647, 01/02/1647,
02/02/1647, 07/02/1647, 08/02/1647, 22/02/1647, 27/04/1647, 01/05/1647,
11/06/1647, 13/06/1647, 15/06/1647, 28/06/1647, 01/07/1647, 11/07/1647,
29/08/1647, 09/09/1647, 04/11/1647, 13/11/1647, 02/12/1647, 27/12/1647,
31/12/1647

Correspondentiel/Correspondência

04/01/1647, 05/01/1647, 07/01/1647, 10/01/1647, 12/01/1647, 18/01/1647,
19/01/1647, 25/01/1647, 26/01/1647, 30/01/1647, 06/02/1647, 07/02/1647,
08/02/1647, 11/02/1647, 13/02/1647, 20/02/1647, 23/02/1647, 26/02/1647,
27/02/1647, 28/02/1647, 01/03/1647, 04/03/1647, 07/03/1647, 08/03/1647,
11/03/1647, 14/03/1647, 17/03/1647, 20/03/1647, 21/03/1647, 23/03/1647,
24/03/1647, 25/03/1647, 27/03/1647, 30/03/1647, 01/04/1647, 02/04/1647,
04/04/1647, 05/04/1647, 06/04/1647, 09/04/1647, 13/04/1647, 16/04/1647,
18/04/1647, 20/04/1647, 21/04/1647, 24/04/1647, 26/04/1647, 29/04/1647,
03/05/1647, 04/05/1647, 06/05/1647, 10/05/1647, 14/05/1647, 15/05/1647,
16/05/1647, 22/05/1647, 24/05/1647, 27/05/1647, 28/05/1647, 11/06/1647,
12/06/1647, 13/06/1647, 15/06/1647, 20/06/1647, 26/06/1647, 29/06/1647,
01/07/1647, 02/07/1647, 05/07/1647, 09/07/1647, 11/07/1647, 12/07/1647,
15/07/1647, 17/07/1647, 20/07/1647, 27/07/1647, 31/07/1647, 01/08/1647,
03/08/1647, 05/08/1647, 07/08/1647, 10/08/1647, 12/08/1647, 13/08/1647,
19/08/1647, 20/08/1647, 21/08/1647, 23/08/1647, 24/08/1647, 26/08/1647,
27/08/1647, 28/08/1647, 29/08/1647, 02/09/1647, 03/09/1647, 04/09/1647,
05/09/1647, 07/09/1647, 09/09/1647, 11/09/1647, 12/09/1647, 13/09/1647,
14/09/1647, 16/09/1647, 18/09/1647, 19/09/1647, 23/09/1647, 24/09/1647,
25/09/1647, 26/09/1647, 28/09/1647, 01/10/1647, 04/10/1647, 05/10/1647,
07/10/1647, 08/10/1647, 10/10/1647, 11/10/1647, 12/10/1647, 14/10/1647,
16/10/1647, 17/10/1647, 19/10/1647, 21/10/1647, 22/10/1647, 23/10/1647,
26/10/1647, 27/10/1647, 29/10/1647, 31/10/1647, 02/11/1647, 03/11/1647,
04/11/1647, 09/11/1647, 10/11/1647, 12/11/1647, 14/11/1647, 15/11/1647,
16/11/1647, 18/11/1647, 22/11/1647, 29/11/1647, 30/11/1647, 03/12/1647,
04/12/1647, 07/12/1647, 08/12/1647, 10/12/1647, 11/12/1647, 12/12/1647,
13/12/1647, 16/12/1647, 17/12/1647, 18/12/1647, 19/12/1647, 20/12/1647,
21/12/1647, 30/12/1647

Schuldvorderingen/Cobrança de dívidas

09/01/1647, 10/01/1647, 12/01/1647, 17/01/1647, 28/01/1647, 31/01/1647,
01/02/1647, 15/02/1647, 20/02/1647, 05/03/1647, 01/04/1647, 27/04/1647,
01/05/1647, 09/05/1647, 01/06/1647, 20/06/1647, 28/06/1647, 01/07/1647,

04/07/1647, 18/07/1647, 19/07/1647, 24/08/1647, 19/09/1647, 24/09/1647,
05/10/1647, 18/10/1647, 29/10/1647, 05/11/1647, 08/11/1647

Stedelijke problemen/*Questões urbanas*

13/03/1647, 17/06/1647, 03/07/1647, 16/09/1647, 04/10/1647, 25/10/1647,
09/11/1647, 29/11/1647

Infrastructuur/*Infraestrutura*

21/01/1647, 20/04/1647, 08/05/1647, 01/06/1647, 07/06/1647, 02/07/1647,
11/07/1647, 01/08/1647, 16/08/1647, 31/10/1647, 11/11/1647, 12/11/1647,
18/11/1647, 26/11/1647, 10/12/1647

Diplomatie/*Diplomacia*

03/08/1647, 14/10/1647, 16/10/1647, 21/10/1647, 21/11/1647, 19/12/1647,
20/12/1647, 21/12/1647

Afrika/*África*

12/01/1647, 26/01/1647, 28/01/1647, 16/03/1647, 29/05/1647, 03/06/1647,
18/07/1647, 05/08/1647, 21/08/1647, 16/10/1647, 17/10/1647, 22/10/1647,
26/10/1647

Maatschappij/Sociedade

Sociale interactie/*Interação Social*

03/01/1647, 25/01/1647, 30/01/1647, 08/02/1647, 11/02/1647, 16/02/1647,
18/02/1647, 20/02/1647, 08/03/1647, 11/03/1647, 14/03/1647, 27/04/1647,
01/05/1647, 02/05/1647, 09/05/1647, 31/05/1647, 11/06/1647, 12/06/1647,
14/06/1647, 24/06/1647, 26/06/1647, 01/07/1647, 04/08/1647, 05/09/1647,
05/10/1647, 19/10/1647, 26/10/1647, 09/11/1647, 13/11/1647, 21/11/1647,
28/12/1647

Religieuze zaken/*Assuntos religiosos*

11/01/1647, 12/01/1647, 14/01/1647, 17/01/1647, 19/01/1647, 23/01/1647,
24/01/1647, 05/02/1647, 12/02/1647, 13/02/1647, 16/02/1647, 19/02/1647,
19/03/1647, 25/03/1647, 03/04/1647, 22/04/1647, 29/04/1647, 14/05/1647,
29/05/1647, 01/06/1647, 06/07/1647, 12/07/1647, 13/07/1647, 22/08/1647,
29/08/1647, 10/09/1647, 12/09/1647, 24/10/1647, 09/11/1647, 13/11/1647,
20/11/1647

Indianen/*Indígenas*

07/01/1647, 08/01/1647, 15/01/1647, 21/01/1647, 24/01/1647, 26/01/1647,
08/02/1647, 09/02/1647, 11/03/1647, 23/04/1647, 16/05/1647, 20/05/1647,
28/05/1647, 24/06/1647, 29/06/1647, 01/07/1647, 05/07/1647, 07/07/1647,
15/07/1647, 25/07/1647, 01/08/1647, 03/08/1647, 23/08/1647, 29/08/1647,
05/09/1647, 06/09/1647, 10/09/1647, 05/10/1647, 14/10/1647, 31/10/1647,
07/11/1647, 10/11/1647, 11/11/1647, 18/11/1647, 23/11/1647, 11/12/1647,
12/12/1647, 13/12/1647, 19/12/1647, 26/12/1647, 30/12/1647

Slavernij/ Escravidão

14/01/1647, 16/01/1647, 01/02/1647, 07/02/1647, 12/02/1647, 04/03/1647,
 11/03/1647, 18/03/1647, 25/03/1647, 30/03/1647, 01/04/1647, 08/04/1647,
 13/04/1647, 25/04/1647, 03/05/1647, 08/05/1647, 10/05/1647, 15/05/1647,
 16/05/1647, 18/05/1647, 29/05/1647, 01/06/1647, 04/06/1647, 17/06/1647,
 18/06/1647, 18/07/1647, 28/08/1647, 16/09/1647, 18/09/1647, 19/09/1647,
 23/09/1647, 24/09/1647, 05/10/1647, 07/10/1647, 08/10/1647, 11/10/1647,
 19/10/1647, 22/10/1647, 24/10/1647, 01/11/1647, 04/11/1647, 14/11/1647,
 30/11/1647, 05/12/1647, 08/12/1647, 11/12/1647, 13/12/1647, 21/12/1647,
 26/12/1647

Prijzen/ Prêmios

13/04/1647, 06/07/1647, 06/12/1647, 12/12/1647

Militaire Zaken/Assuntos militares*Militaire organisatie/ Organização militar*

04/01/1647, 08/01/1647, 14/01/1647, 21/01/1647, 28/01/1647, 30/01/1647,
 09/02/1647, 01/03/1647, 17/03/1647, 15/04/1647, 23/04/1647, 25/04/1647,
 26/04/1647, 15/06/1647, 22/06/1647, 06/07/1647, 16/07/1647, 18/07/1647,
 20/07/1647, 24/07/1647, 03/08/1647, 07/08/1647, 12/08/1647, 30/08/1647,
 05/09/1647, 07/09/1647, 09/09/1647, 10/09/1647, 19/09/1647, 26/09/1647,
 07/10/1647, 14/10/1647, 24/10/1647, 07/11/1647, 09/11/1647, 12/11/1647,
 16/11/1647, 18/11/1647, 21/11/1647, 26/11/1647, 06/12/1647, 10/12/1647,
 12/12/1647, 16/12/1647, 17/12/1647, 18/12/1647, 20/12/1647, 21/12/1647,
 31/12/1647

Missies/Expedições

18/01/1647, 21/01/1647, 28/01/1647, 29/01/1647, 26/03/1647, 02/04/1647,
 06/04/1647, 26/04/1647, 08/06/1647, 23/07/1647, 19/08/1647, 03/09/1647,
 11/09/1647, 06/12/1647, 09/12/1647, 12/12/1647

Gevechten en schermutselingen/ Batalhas e escaramuças

04/05/1647, 26/08/1647, 09/11/1647, 10/11/1647, 11/11/1647, 12/11/1647,
 13/11/1647, 14/11/1647, 15/11/1647, 18/11/1647, 19/11/1647, 21/11/1647,
 25/11/1647, 02/12/1647, 08/12/1647, 09/12/1647, 10/12/1647, 19/12/1647

Bouwen en onderhouden van forten/ Construção e manutenção de fortificações

05/01/1647, 18/01/1647, 19/01/1647, 29/01/1647, 02/02/1647, 22/02/1647,
 25/02/1647, 12/03/1647, 14/03/1647, 16/03/1647, 22/03/1647, 26/03/1647,
 27/03/1647, 01/04/1647, 05/04/1647, 26/04/1647, 10/05/1647, 18/05/1647,
 20/05/1647, 24/05/1647, 28/05/1647, 04/06/1647, 11/06/1647, 01/07/1647,
 05/07/1647, 11/07/1647, 18/07/1647, 26/07/1647, 09/08/1647, 14/09/1647,
 16/09/1647, 30/09/1647, 04/10/1647, 08/10/1647, 09/10/1647, 14/10/1647,
 16/10/1647, 09/11/1647, 11/11/1647, 13/11/1647, 18/11/1647, 22/11/1647,
 23/11/1647, 27/11/1647, 29/11/1647, 16/12/1647, 21/12/1647, 28/12/1647,
 30/12/1647

Administratie van militair personeel/*Administração de pessoal militar*

08/01/1647, 12/01/1647, 19/01/1647, 24/01/1647, 29/01/1647, 01/02/1647,
09/02/1647, 14/02/1647, 15/02/1647, 23/02/1647, 02/03/1647, 05/03/1647,
06/03/1647, 07/03/1647, 08/03/1647, 16/03/1647, 18/03/1647, 21/03/1647,
22/03/1647, 09/04/1647, 10/04/1647, 11/04/1647, 17/04/1647, 10/05/1647,
23/05/1647, 28/05/1647, 31/05/1647, 19/06/1647, 20/06/1647, 24/06/1647,
08/07/1647, 18/07/1647, 06/08/1647, 10/08/1647, 19/08/1647, 23/08/1647,
24/08/1647, 29/08/1647, 23/09/1647, 02/10/1647, 02/12/1647, 07/12/1647,
26/12/1647

Militaire justitie/*Justiça militar*

10/01/1647, 19/01/1647, 21/01/1647, 25/01/1647, 06/02/1647, 13/02/1647,
25/02/1647, 05/04/1647, 08/07/1647, 20/07/1647, 12/08/1647, 04/12/1647

Deserties/*Deserções*

07/02/1647, 08/02/1647, 12/02/1647, 02/03/1647, 09/03/1647, 14/03/1647,
19/03/1647, 20/03/1647, 25/03/1647, 29/03/1647, 01/04/1647, 08/04/1647,
04/05/1647, 18/05/1647, 20/05/1647, 01/06/1647, 11/06/1647, 18/06/1647,
20/06/1647, 29/06/1647, 08/07/1647, 09/07/1647, 23/07/1647, 27/07/1647,
03/08/1647, 16/08/1647, 04/09/1647, 04/11/1647, 11/12/1647, 16/12/1647

Logistiek/*Logística*

07/01/1647, 21/01/1647, 18/02/1647, 11/03/1647, 17/03/1647, 18/03/1647,
19/03/1647, 11/04/1647, 21/04/1647, 23/04/1647, 21/06/1647, 24/06/1647,
04/07/1647, 05/07/1647, 10/07/1647, 04/09/1647, 05/09/1647, 14/09/1647,
18/09/1647, 24/10/1647, 25/10/1647, 26/10/1647, 07/11/1647, 18/11/1647

Oorlogsbuit/*Espolhos*

02/03/1647, 18/03/1647, 27/03/1647, 29/04/1647, 11/05/1647, 28/05/1647,
01/06/1647, 03/06/1647, 05/06/1647, 06/06/1647, 07/06/1647, 08/06/1647,
13/06/1647, 15/06/1647, 17/06/1647, 19/06/1647, 22/06/1647, 24/06/1647,
07/07/1647, 09/07/1647, 13/07/1647, 15/07/1647, 16/07/1647, 19/07/1647,
20/07/1647, 30/07/1647, 31/07/1647, 10/08/1647, 13/08/1647, 15/08/1647,
27/08/1647, 18/09/1647, 02/10/1647, 04/10/1647, 11/10/1647, 23/11/1647,
06/12/1647, 24/12/1647

Rantsoen/*Ração*

04/01/1647, 11/01/1647, 18/01/1647, 25/01/1647, 08/02/1647, 15/02/1647,
22/02/1647, 01/03/1647, 08/03/1647, 15/03/1647, 22/03/1647, 29/03/1647,
05/04/1647, 12/04/1647, 13/04/1647, 20/04/1647, 26/04/1647, 03/05/1647,
10/05/1647, 17/05/1647, 24/05/1647, 31/05/1647, 07/06/1647, 14/06/1647,
15/06/1647, 22/06/1647, 28/06/1647, 29/06/1647, 05/07/1647, 12/07/1647,
19/07/1647, 26/07/1647, 02/08/1647, 09/08/1647, 16/08/1647, 21/08/1647,
22/08/1647, 23/08/1647, 29/08/1647, 06/09/1647, 13/09/1647, 20/09/1647,
27/09/1647, 04/10/1647, 12/10/1647, 18/10/1647, 25/10/1647, 01/11/1647,
15/11/1647, 22/11/1647, 23/11/1647, 27/11/1647, 30/11/1647, 06/12/1647,
13/12/1647, 27/12/1647, 28/12/1647

Inlichting/Inteligência

04/01/1647, 23/01/1647, 09/03/1647, 17/03/1647, 07/04/1647, 18/04/1647,
03/05/1647, 07/05/1647, 11/05/1647, 08/06/1647, 11/06/1647, 31/07/1647,
19/08/1647, 21/08/1647, 26/08/1647, 09/09/1647, 12/09/1647, 16/11/1647,
09/12/1647, 16/12/1647

Guerilla/Guerrilha

20/06/1647, 29/06/1647, 09/09/1647, 12/09/1647, 23/09/1647, 24/09/1647,
26/09/1647, 08/10/1647, 19/10/1647, 07/11/1647

Portugese opstand/Revolta Portuguesa

12/01/1647, 22/01/1647, 23/01/1647, 10/10/1647

Gevangenen/Prisioneiros

02/01/1647, 13/02/1647, 28/02/1647, 11/03/1647, 12/03/1647, 02/04/1647,
03/04/1647, 04/04/1647, 06/04/1647, 13/04/1647, 15/04/1647, 18/04/1647,
23/04/1647, 27/04/1647, 01/05/1647, 04/05/1647, 12/05/1647, 13/05/1647,
14/05/1647, 15/05/1647, 16/05/1647, 18/05/1647, 20/05/1647, 21/05/1647,
23/05/1647, 28/05/1647, 31/05/1647, 01/06/1647, 11/06/1647, 12/06/1647,
26/06/1647, 20/07/1647, 23/07/1647, 24/07/1647, 27/07/1647, 31/07/1647,
03/08/1647, 14/08/1647, 05/09/1647, 09/09/1647, 16/09/1647, 04/10/1647,
05/10/1647, 16/10/1647, 17/10/1647, 18/10/1647, 21/10/1647, 22/10/1647,
25/10/1647, 28/10/1647, 05/11/1647, 09/11/1647, 12/11/1647, 14/11/1647,
18/11/1647, 06/12/1647, 10/12/1647, 12/12/1647, 16/12/1647, 26/12/1647

*Dagelijkse leven/Vida cotidiana**Scheepsverkeer/Movimento de navios*

02/01/1647, 04/01/1647, 17/01/1647, 23/01/1647, 30/01/1647, 31/01/1647,
12/02/1647, 14/02/1647, 27/02/1647, 28/02/1647, 01/03/1647, 13/03/1647,
15/03/1647, 16/03/1647, 17/03/1647, 19/03/1647, 20/03/1647, 24/03/1647,
27/03/1647, 04/04/1647, 13/04/1647, 15/04/1647, 28/04/1647, 03/05/1647,
05/05/1647, 06/05/1647, 07/05/1647, 10/05/1647, 11/05/1647, 28/05/1647,
15/06/1647, 17/06/1647, 20/06/1647, 26/06/1647, 12/07/1647, 13/07/1647,
27/07/1647, 31/07/1647, 05/08/1647, 10/08/1647, 26/08/1647, 07/09/1647,
23/09/1647, 25/09/1647, 01/10/1647, 10/10/1647, 11/10/1647, 21/10/1647,
23/10/1647, 31/10/1647, 09/11/1647, 11/11/1647, 12/11/1647, 15/11/1647,
18/11/1647, 28/11/1647, 29/11/1647, 06/12/1647, 10/12/1647, 12/12/1647,
16/12/1647, 18/12/1647, 19/12/1647, 20/12/1647, 31/12/1647

Menselijk verkeer/Circulação de pessoas

02/02/1647, 08/04/1647, 16/04/1647, 06/05/1647, 01/06/1647, 20/06/1647,
10/07/1647, 11/07/1647, 27/07/1647, 31/07/1647, 12/08/1647, 15/08/1647,
19/08/1647, 26/08/1647, 03/09/1647, 06/09/1647, 25/09/1647, 02/10/1647,
16/11/1647, 21/11/1647, 16/12/1647, 18/12/1647, 31/12/1647

Zieken/Doentes

08/01/1647, 12/01/1647, 06/02/1647, 28/05/1647, 03/11/1647

Burgerwacht/*Guarda civil*

14/01/1647, 19/01/1647, 22/02/1647, 03/05/1647, 09/05/1647, 10/05/1647,
18/05/1647, 07/06/1647, 11/06/1647, 13/06/1647, 09/07/1647, 20/07/1647,
02/08/1647, 10/08/1647, 14/08/1647, 10/09/1647, 12/10/1647, 09/11/1647,
11/11/1647, 12/11/1647, 14/11/1647, 18/11/1647, 13/12/1647

Illegale praktijken/*Práticas ilegais*

07/02/1647, 09/02/1647, 19/02/1647, 20/05/1647, 10/07/1647, 23/08/1647,
15/10/1647, 01/11/1647, 03/11/1647, 04/11/1647, 29/11/1647, 30/11/1647,
08/12/1647

Plakkaten/*Editais*

07/02/1647, 10/05/1647, 07/07/1647

Openbare veilingen/*Leilões públicos*

17/04/1647, 03/06/1647, 06/06/1647, 18/06/1647, 19/06/1647, 24/06/1647,
01/07/1647, 02/07/1647, 09/07/1647, 22/08/1647, 27/08/1647, 11/10/1647,
25/11/1647, 12/12/1647, 18/12/1647, 19/12/1647, 24/12/1647, 30/12/1647

Taal/*Idioma*

12/06/1647, 15/06/1647, 17/06/1647, 03/08/1647, 29/08/1647

Bezetten van eigendom/*Ocupação de propriedades*

08/01/1647, 17/01/1647, 15/03/1647, 26/04/1647, 11/05/1647, 23/09/1647,
04/10/1647, 24/12/1647

Geografische kenmerken/*Acidente geográfico*

12/04/1647, 29/04/1647, 03/05/1647, 23/05/1647, 21/08/1647, 19/12/1647,
21/12/1647, 24/12/1647

1648

Het meest opvallende thema onder deze index heet ‘correspondentie’ en is aanwezig in 53% van de aantekeningen. De onderzoeker hoeft zich hier niet zo over te verbazen, want Recife was afgesloten van andere plaatsen vanaf 1646, waardoor de Hoge Raad zich zeker gedwongen zag middels brieven te communiceren met de directeuren buiten de hoofdstad. Hiernaast verdient het in dit jaar verhoogde aandeel van het aantal militaire brieven vermelding.

In tegenstelling tot voorafgaande jaren werden vele in de tekst van de acta geciteerde documenten gelocaliseerd. Vanwege de geringe omvang van deze catalogus zal het onmogelijk zijn alle gelocaliseerde documenten op te nemen. Hieronder vindt u wel een gedeeltelijke opsomming van het gevondene en de referentie ervan in de Dagelijkse Acta.

In het begin van het jaar zien we enkele referenties aan de vele brieven die zich bevonden in opgebrachte Portugese schepen. Zie *Mauritiana 2*, p. 472 e.v.

In de aantekening van 19 april bevindt zich een korte referentie aan de eerste slag van Guararapes. Ook in de collectie Brieven en Documenten van Brazilië bevinden zich enkele documenten over deze slag, zie *Mauritiana 2*, pp. 474, documenten 13, 14, 15 en 16.

Bij verschillende gegevens bevinden zich vermeldingen van ondervragingen van vijandelijke deserteurs, van Afrikaanse, Europese of inheemse oorsprong. De transcriptie van enkele hiervan bevindt zich in de collectie Brieven en Documenten van Brazilië. Zie bijvoorbeeld *Mauritiana 2*, p. 485. Niet alle ondervragingen werden opgetekend en als dat wel het geval was, hebben ze het niet tot de dag van vandaag gered.

Op 14 juni en op 8 juli zien we een referentie aan de expedities onder het commando van admiraal Witte Cornelissen de With naar Bahia. Zie *Mauritiana 2*, p. 499, document 69. Op 16 juni zien we een commentaar over de jurisdictie van de Militaire Fiscaal Advocaat en de Fiscaal Advocaat. Wat betreft hun jurisdictie zie *Mauritiana 3*, p. 315, document 6. Dit thema zal terugkeren bij het jaar 1650. Zie *Mauritiana 3*, p.479, document 20.

Op 29 april werd besloten het in gebruik nemen van de gronden van Itamaracá voor de landbouw te bevorderen. Op 17 juli zien we een vermelding van de voorwaarden voor die landbouw. Zie *Mauritiana 2*, p. 482, document 74 en p. 483 document 85. In de Dagelijkse Acta bevindt zich onder het register van 21 augustus een transcriptie van bovengenoemde documenten.

Opvallend is een merkwaardige referentie aan de gebeurtenissen van 4 augustus, toen een lijst werd opgesteld van iedereen die een voorraad van tarwemeel had aangelegd. Voor een copie van deze referentie, zie *Mauritiana 2*, p.481, document 66.

In de aantekening van 3 september van 1648 bevindt zich een referentie aan een brief van de Hoge Raad aan Janduí, de hoofdman van de Tapuias. Deze keert in de daaropvolgende aantekeningen niet meer terug. Maar Peter Hansen, een soldaat uit Hajstrup aan de Deense grens in het noorden van Duitsland, heeft in zijn dagboek van 5 september 1648 geschreven, dat hij naar een Tapuia-dorp was gestuurd om voor hen

1648

O tema que mais se destaca no índice abaixo é “correspondência”, presente em cerca de 53% das entradas. Isso não deve surpreender o pesquisador, pois o Recife encontrava-se cortado de outras localidades desde 1646, o que certamente obrigou o Alto Conselho a utilizar-se de cartas para se comunicar com os Diretores fora da capital. Não podemos deixar de mencionar que o volume de correspondência foi aumentado também pela correspondência militar, muito freqüente para esse ano.

Ao contrário dos anos anteriores, para esse ano foram localizados muitos dos documentos citados no corpo das Atas. Pela reduzida extensão desse catálogo, não será possível apresentar todos os documentos localizados. Abaixo, porém, uma listagem parcial do que foi encontrado e sua referência com as Atas Diárias.

No início desse ano há algumas referências sobre as muitas cartas obtidas em navios portugueses capturados. Para as mesmas, ver o Mauritiana 2, página 472 e seguintes.

Na entrada de 19 de abril há uma ligeira referência à primeira Batalha dos Guararapes. Na coleção Cartas e Papéis do Brasil existem alguns documentos sobre a mesma. Para tais, ver Mauritiana 2, páginas 474, documentos 13, 14, 15 e 16.

Em diferentes datas há menções a interrogatórios de desertores do inimigo, sejam africanos, europeus ou indígenas. A transcrição de alguns desses relatório encontra-se na coleção Cartas e Papéis do Brasil. Ver, por exemplo, Mauritiana 2, página 485. Nem todos os interrogatórios foram transcritos e quando transcritos, não chegaram aos dias de hoje.

Em 14 de junho e, posteriormente, em 08 de julho, há referência as expedições comandadas pelo almirante Witte Cornelissen de With à Bahia e ao Rio de Janeiro. Para o diário mantido por De With, ver Mauritiana 2, página 499, documento 69. Ainda no mês de junho, na entrada do dia 16, há um comentário sobre as jurisdições do Advogado Fiscal Militar e do Advogado Fiscal. Para tais jurisdições, ver Mauritiana 3, página 315, documento 6. Esse tema vai voltar no ano de 1650. Ver Mauritiana 3, página 479, documento 20.

Em 29 de abril, resolveu-se que deveria ser incentivado o cultivo das terras de Itamaracá. Em 17 de julho, há menção sobre as condições para esse cultivo. Para as mesmas, ver Mauritiana 2, página 482, documento 74 e página 483, documento 85. Nas Atas Diárias, no registro de 21 de agosto, há uma transcrição dos documentos acima.

Vale ressaltar ainda uma referência curiosa do que aconteceu no dia 4 de agosto, quando foi confeccionada uma listagem de todos os que possuíam farinha de trigo em estoque. Para uma cópia da mesma, ver Mauritiana 2, página 481, documento 66.

Na entrada de 3 de setembro de 1648, há uma referência a uma carta do Alto Conselho para Janduí, cacique dos Tapuais. Nas entradas seguintes não há outra referência à mesma. Porém Peter Hansen, um soldado de Hajstrup, no norte da Alemanha, quase fronteira com a Dinamarca, escreveu em seu diário, na data de 5 de setembro de 1648,

een brief te vertalen. Uit de beschrijving van Hansen¹ maak ik op, dat het om dezelfde brief gaat.

In de aantekening van 28 november 1648 is een referentie opgenomen aan een brief van de Staten Generaal aan de Hoge Raad van 7 februari 1648. In de collectie Liassen WIC bevindt zich dezelfde referentie, aankondiging 1.01.02, inventaris 5760, document 164. Het is een moeilijk leesbaar document omdat het is geschreven door Cornelis Musch, toen secretaris van de Staten Generaal. In dezelfde inventaris bevinden zich de documenten over de zaak George Garstman en de moord op Jacob Rabbi: document 177, brief van de Staten Generaal van 7 mei 1648 aan de vergadering van de Heren XIX en document 181, brief van de Staten Generaal van 20 mei 1648 aan de vergadering van de Heren XIX. Deze laatste brief staat Garstman toe terug te keren naar Brazilië.

¹ Het origineel van het dagboek van Peter Hansen bevindt zich in het Provinciaal (?) Archief van Schleswig Holstein in Duitsland, aankondiging Abteil 400.1, n°343. Er bestaat een gedrukte versie in het Duits. Een Portugese uitgave wordt op dit moment van samenstelling van deze catalogus voorbereid.

Economie/*Economia*

Suiker/*Açúcar*

11/02/1648, 09/05/1648, 21/05/1648, 26/05/1648, 18/06/1648, 03/08/1648,
07/09/1648, 19/09/1648, 24/09/1648, 12/10/1648, 21/10/1648, 29/10/1648,
30/10/1648

Brazilhout/*Pau-brasil*

03/02/1648, 21/02/1648, 25/02/1648, 10/06/1648, 24/08/1648, 01/09/1648

Maniokmeel/*Farinha*

12/03/1648, 04/05/1648, 07/05/1648, 05/06/1648, 08/06/1648, 10/06/1648,
12/06/1648, 13/06/1648, 22/06/1648, 02/07/1648, 04/07/1648, 08/07/1648,
13/07/1648, 16/07/1648, 20/07/1648, 04/08/1648, 18/08/1648, 28/08/1648,
16/09/1648, 23/09/1648, 21/10/1648, 28/11/1648

Veehouderij/*Pecuária*

06/01/1648, 04/03/1648, 05/05/1648, 08/07/1648, 15/08/1648, 17/08/1648,
19/08/1648, 22/08/1648, 01/09/1648, 10/09/1648, 26/09/1648, 28/09/1648,
17/11/1648, 18/11/1648, 05/12/1648, 15/12/1648, 21/12/1648

Ertswinning/*Mineração*

10/11/1648, 30/11/1648

Binnenlandse handel/*Comércio interno*

02/01/1648, 07/01/1648, 15/01/1648, 25/01/1648, 31/01/1648, 17/03/1648,
03/04/1648, 21/05/1648, 26/05/1648, 08/06/1648, 15/07/1648, 16/07/1648,
17/07/1648, 31/07/1648, 04/08/1648, 06/08/1648, 20/08/1648, 21/08/1648,
21/09/1648, 22/09/1648, 22/10/1648, 28/10/1648, 16/11/1648, 25/11/1648,
28/11/1648, 08/12/1648, 30/12/1648

que fora enviado a uma aldeia dos Tapuias para ler e traduzir uma carta para eles.¹ Pela descrição de Hansen, acredito tratar-se da mesma carta.

Na entrada de 28 de novembro 1648, há referência a uma carta dos Estados Gerais para o Alto Conselho de 7 de fevereiro de 1648. A mesma encontra-se na coleção Liassen WIC, número de chamada 1.01.02, inventário 5760, documento 164. Trata-se de um documento de difícil leitura por estar escrito por Cornelis Musch, então secretário dos Estados Gerais. Ainda dentro desse mesmo inventário, encontramos os documentos sobre o caso George Garstman e o assassinato de Jacob Rabbi: documento 177, carta dos Estados Gerais de 7 de maio de 1648 para a Reunião dos Diretores XIX e documento 181, carta dos Estados Gerais de 20 de maio de 1648 para a Reunião dos Diretores XIX. Essa última autoriza Garstman a voltar para o Brasil.

¹ O original do diário de Peter Hansen encontra-se no arquivo Provincial de Schlewswig-Holstein, na Alemanha, número de chamada Abt. 400.1, n°343. Há uma versão impressa em alemão. Até o momento de confecção desse catálogo, uma edição em Português está sendo preparada.

Binnenlandse productie/*Produção interna*

01/01/1648, 02/01/1648, 03/01/1648, 22/01/1648, 03/02/1648, 04/02/1648, 13/02/1648, 21/02/1648, 08/03/1648, 09/03/1648, 12/03/1648, 13/03/1648, 14/03/1648, 18/03/1648, 03/04/1648, 08/04/1648, 09/04/1648, 25/04/1648, 26/04/1648, 07/05/1648, 08/06/1648, 17/07/1648, 01/08/1648, 25/08/1648, 07/09/1648, 08/09/1648, 11/09/1648, 12/09/1648, 19/09/1648, 21/09/1648, 01/10/1648, 06/10/1648, 09/10/1648, 12/10/1648, 14/10/1648, 15/10/1648, 19/10/1648, 21/10/1648, 24/10/1648, 07/11/1648, 13/11/1648, 17/11/1648

Bevoorrading/*Abastecimento*

04/02/1648, 09/02/1648, 14/02/1648, 16/02/1648, 17/02/1648, 21/02/1648, 02/03/1648, 04/03/1648, 23/03/1648, 04/04/1648, 25/04/1648, 27/04/1648, 29/04/1648, 01/05/1648, 05/05/1648, 08/05/1648, 18/05/1648, 25/05/1648, 02/06/1648, 22/06/1648, 27/06/1648, 04/07/1648, 08/07/1648, 13/07/1648, 17/07/1648, 18/07/1648, 20/07/1648, 27/07/1648, 01/08/1648, 11/08/1648, 22/08/1648, 25/08/1648, 26/08/1648, 28/08/1648, 29/08/1648, 14/09/1648, 16/09/1648, 23/09/1648, 24/09/1648, 28/09/1648, 29/09/1648, 01/10/1648, 09/10/1648, 12/10/1648, 14/10/1648, 15/10/1648, 19/10/1648, 24/10/1648, 17/11/1648, 07/12/1648, 14/12/1648, 15/12/1648, 23/12/1648

Gebrek aan muntgeld/*Falta de moedas*

03/01/1648, 06/01/1648, 07/01/1648, 17/01/1648, 30/01/1648, 03/04/1648, 18/08/1648, 25/08/1648, 14/10/1648, 07/12/1648

Binnenlandse economie/*Economia interna*

15/01/1648, 26/02/1648, 02/03/1648, 14/03/1648, 09/04/1648, 23/04/1648, 25/04/1648, 27/04/1648, 04/05/1648, 13/06/1648, 20/06/1648, 22/06/1648, 23/06/1648, 24/06/1648, 25/06/1648, 17/07/1648, 31/07/1648, 01/08/1648,

04/08/1648, 06/08/1648, 15/08/1648, 18/08/1648, 05/11/1648, 30/11/1648,
04/12/1648, 21/12/1648, 29/12/1648

Administratie/Administração

Administratie/*Administração*

04/01/1648, 07/01/1648, 09/01/1648, 10/01/1648, 13/01/1648, 15/01/1648,
20/01/1648, 27/01/1648, 28/01/1648, 01/02/1648, 04/02/1648, 13/02/1648,
14/02/1648, 20/02/1648, 26/02/1648, 05/03/1648, 06/03/1648, 14/03/1648,
21/03/1648, 25/03/1648, 30/03/1648, 06/04/1648, 11/04/1648, 16/04/1648,
01/05/1648, 13/05/1648, 14/05/1648, 16/05/1648, 21/05/1648, 23/05/1648,
27/05/1648, 03/06/1648, 09/06/1648, 11/06/1648, 13/07/1648, 20/07/1648,
19/08/1648, 26/08/1648, 31/08/1648, 15/09/1648, 05/10/1648, 07/10/1648,
29/10/1648, 20/11/1648, 03/12/1648, 04/12/1648, 05/12/1648, 07/12/1648,
11/12/1648, 15/12/1648, 16/12/1648, 17/12/1648, 18/12/1648, 30/12/1648,
31/12/1648

Politiek/*Política*

04/01/1648, 06/01/1648, 14/01/1648, 20/01/1648, 25/02/1648, 26/02/1648,
28/02/1648, 02/03/1648, 04/03/1648, 30/03/1648, 14/04/1648, 27/05/1648,
28/05/1648, 02/06/1648, 23/06/1648, 01/07/1648, 16/07/1648, 23/07/1648,
27/08/1648, 03/09/1648, 04/09/1648, 23/09/1648, 06/11/1648, 14/11/1648,
17/11/1648, 04/12/1648, 05/12/1648, 09/12/1648, 10/12/1648, 12/12/1648,
14/12/1648, 21/12/1648, 23/12/1648

Justitie/*Justiça*

05/01/1648, 20/01/1648, 01/02/1648, 05/02/1648, 26/02/1648, 19/03/1648,
30/03/1648, 16/04/1648, 02/05/1648, 09/05/1648, 15/05/1648, 26/05/1648,
02/06/1648, 09/06/1648, 10/06/1648, 17/06/1648, 20/06/1648, 26/06/1648,
30/06/1648, 02/07/1648, 04/07/1648, 09/07/1648, 11/07/1648, 15/07/1648,
25/07/1648, 01/08/1648, 05/08/1648, 08/08/1648, 12/08/1648, 13/08/1648,
24/08/1648, 25/08/1648, 29/08/1648, 02/09/1648, 11/09/1648, 14/09/1648,
16/09/1648, 22/09/1648, 25/09/1648, 09/10/1648, 17/10/1648, 21/10/1648,
27/10/1648, 29/10/1648, 30/10/1648, 05/11/1648, 09/11/1648, 10/11/1648,
11/11/1648, 14/11/1648, 27/11/1648, 28/11/1648, 30/11/1648, 01/12/1648,
07/12/1648, 09/12/1648, 10/12/1648, 11/12/1648, 12/12/1648, 14/12/1648,
15/12/1648, 17/12/1648

Heffingen/*Impostos*

21/03/1648, 13/06/1648, 25/06/1648, 19/09/1648, 19/10/1648, 17/11/1648

Salaris/*Salário*

18/01/1648, 22/01/1648, 12/02/1648, 11/03/1648, 21/03/1648, 28/03/1648,
07/04/1648, 15/04/1648, 15/05/1648, 23/05/1648, 28/05/1648, 10/06/1648,
19/06/1648, 20/06/1648, 23/06/1648, 23/07/1648, 02/09/1648, 03/09/1648,
11/09/1648, 16/10/1648, 12/11/1648, 18/11/1648, 30/11/1648, 01/12/1648,
16/12/1648, 17/12/1648

Boekhouding/*Contabilidade*

02/01/1648, 20/02/1648, 25/02/1648, 13/03/1648, 25/03/1648, 04/05/1648,
 19/05/1648, 24/06/1648, 02/07/1648, 08/07/1648, 22/07/1648, 30/07/1648,
 31/07/1648, 13/08/1648, 20/08/1648, 28/08/1648, 01/09/1648, 14/09/1648,
 19/09/1648, 24/09/1648, 28/09/1648, 01/10/1648, 03/10/1648, 07/10/1648,
 14/10/1648, 16/10/1648, 22/10/1648, 29/10/1648, 30/10/1648, 03/11/1648,
 07/11/1648, 17/12/1648, 29/12/1648

Magazijnen/*Armazéns*

02/01/1648, 06/01/1648, 09/01/1648, 22/01/1648, 03/02/1648, 21/02/1648,
 04/03/1648, 06/03/1648, 23/03/1648, 18/06/1648, 14/07/1648, 16/07/1648,
 17/07/1648, 20/07/1648, 30/07/1648, 31/07/1648, 08/08/1648, 22/08/1648,
 27/08/1648, 28/08/1648, 07/09/1648, 08/09/1648, 24/09/1648, 13/10/1648,
 14/10/1648, 19/10/1648, 21/12/1648

Personeelsadministratie/*Administração de pessoal*

03/01/1648, 04/01/1648, 09/01/1648, 10/01/1648, 16/01/1648, 17/01/1648,
 18/01/1648, 22/01/1648, 31/01/1648, 05/02/1648, 11/02/1648, 12/02/1648,
 26/02/1648, 09/03/1648, 21/03/1648, 26/03/1648, 28/03/1648, 29/03/1648,
 31/03/1648, 02/04/1648, 04/04/1648, 07/04/1648, 23/04/1648, 28/04/1648,
 30/04/1648, 01/05/1648, 03/05/1648, 07/05/1648, 08/05/1648, 09/05/1648,
 13/05/1648, 15/05/1648, 19/05/1648, 28/05/1648, 30/05/1648, 02/06/1648,
 03/06/1648, 10/06/1648, 11/06/1648, 12/06/1648, 13/06/1648, 17/06/1648,
 18/06/1648, 19/06/1648, 20/06/1648, 22/06/1648, 23/06/1648, 25/06/1648,
 30/06/1648, 01/07/1648, 02/07/1648, 04/07/1648, 06/07/1648, 07/07/1648,
 13/07/1648, 14/07/1648, 16/07/1648, 17/07/1648, 20/07/1648, 06/08/1648,
 07/08/1648, 08/08/1648, 12/08/1648, 13/08/1648, 17/08/1648, 18/08/1648,
 24/08/1648, 27/08/1648, 11/09/1648, 12/09/1648, 14/09/1648, 19/09/1648,
 28/09/1648, 29/09/1648, 05/10/1648, 06/10/1648, 16/10/1648, 17/10/1648,
 31/10/1648, 05/11/1648, 12/11/1648, 09/12/1648, 15/12/1648, 16/12/1648,
 21/12/1648, 23/12/1648, 30/12/1648

Gebrek aan middelen/*Falta de recursos*

02/04/1648, 14/07/1648, 16/07/1648

Scheepsonderhoud/*Manutenção de Navios*

02/01/1648, 03/01/1648, 07/01/1648, 10/01/1648, 13/01/1648, 14/01/1648,
 15/01/1648, 16/01/1648, 17/01/1648, 18/01/1648, 20/01/1648, 21/01/1648,
 22/01/1648, 27/01/1648, 29/01/1648, 30/01/1648, 31/01/1648, 05/02/1648,
 06/02/1648, 09/02/1648, 11/02/1648, 19/02/1648, 20/02/1648, 29/02/1648,
 01/03/1648, 02/03/1648, 03/03/1648, 08/03/1648, 10/03/1648, 22/03/1648,
 23/03/1648, 25/03/1648, 27/03/1648, 07/04/1648, 09/04/1648, 18/04/1648,
 25/04/1648, 27/04/1648, 28/04/1648, 29/04/1648, 01/05/1648, 05/05/1648,
 08/05/1648, 09/05/1648, 18/05/1648, 20/05/1648, 22/05/1648, 25/05/1648,
 28/05/1648, 29/05/1648, 02/06/1648, 05/06/1648, 07/06/1648, 14/06/1648,
 20/06/1648, 23/06/1648, 25/06/1648, 26/06/1648, 27/06/1648, 29/06/1648,
 30/06/1648, 01/07/1648, 03/07/1648, 04/07/1648, 07/07/1648, 08/07/1648,

11/07/1648, 14/07/1648, 15/07/1648, 16/07/1648, 18/07/1648, 22/07/1648,
 24/07/1648, 27/07/1648, 28/07/1648, 29/07/1648, 04/08/1648, 05/08/1648,
 06/08/1648, 15/08/1648, 17/08/1648, 21/08/1648, 22/08/1648, 24/08/1648,
 25/08/1648, 26/08/1648, 28/08/1648, 29/08/1648, 31/08/1648, 01/09/1648,
 02/09/1648, 03/09/1648, 04/09/1648, 05/09/1648, 07/09/1648, 11/09/1648,
 12/09/1648, 14/09/1648, 18/09/1648, 26/09/1648, 02/10/1648, 05/10/1648,
 06/10/1648, 08/10/1648, 12/10/1648, 14/10/1648, 15/10/1648, 21/10/1648,
 24/10/1648, 26/10/1648, 27/10/1648, 30/10/1648, 02/11/1648, 03/11/1648,
 05/11/1648, 06/11/1648, 10/11/1648, 11/11/1648, 12/11/1648, 16/11/1648,
 17/11/1648, 08/12/1648, 09/12/1648, 10/12/1648, 11/12/1648, 14/12/1648,
 17/12/1648, 21/12/1648, 23/12/1648, 24/12/1648, 30/12/1648

Verpachtingen/Arrendamentos

01/01/1648, 02/01/1648, 03/01/1648, 09/01/1648, 22/01/1648, 21/02/1648,
 24/06/1648, 29/06/1648, 04/07/1648, 27/07/1648, 17/08/1648, 11/11/1648,
 29/12/1648, 31/12/1648

Correspondentiel/Correspondência

01/01/1648, 02/01/1648, 05/01/1648, 07/01/1648, 08/01/1648, 09/01/1648,
 15/01/1648, 17/01/1648, 18/01/1648, 21/01/1648, 22/01/1648, 23/01/1648,
 29/01/1648, 30/01/1648, 02/02/1648, 03/02/1648, 04/02/1648, 06/02/1648,
 07/02/1648, 09/02/1648, 13/02/1648, 15/02/1648, 16/02/1648, 17/02/1648,
 21/02/1648, 24/02/1648, 02/03/1648, 04/03/1648, 09/03/1648, 12/03/1648,
 13/03/1648, 14/03/1648, 17/03/1648, 18/03/1648, 19/03/1648, 21/03/1648,
 22/03/1648, 25/03/1648, 27/03/1648, 29/03/1648, 30/03/1648, 31/03/1648,
 02/04/1648, 03/04/1648, 06/04/1648, 08/04/1648, 15/04/1648, 17/04/1648,
 24/04/1648, 25/04/1648, 26/04/1648, 27/04/1648, 03/05/1648, 05/05/1648,
 06/05/1648, 07/05/1648, 08/05/1648, 11/05/1648, 12/05/1648, 13/05/1648,
 18/05/1648, 19/05/1648, 20/05/1648, 23/05/1648, 25/05/1648, 26/05/1648,
 27/05/1648, 28/05/1648, 29/05/1648, 02/06/1648, 03/06/1648, 04/06/1648,
 05/06/1648, 07/06/1648, 09/06/1648, 10/06/1648, 14/06/1648, 19/06/1648,
 20/06/1648, 23/06/1648, 24/06/1648, 26/06/1648, 27/06/1648, 01/07/1648,
 02/07/1648, 03/07/1648, 04/07/1648, 05/07/1648, 07/07/1648, 08/07/1648,
 09/07/1648, 15/07/1648, 16/07/1648, 17/07/1648, 18/07/1648, 20/07/1648,
 23/07/1648, 27/07/1648, 28/07/1648, 01/08/1648, 03/08/1648, 07/08/1648,
 10/08/1648, 11/08/1648, 15/08/1648, 17/08/1648, 20/08/1648, 21/08/1648,
 22/08/1648, 26/08/1648, 28/08/1648, 29/08/1648, 02/09/1648, 03/09/1648,
 04/09/1648, 05/09/1648, 07/09/1648, 08/09/1648, 09/09/1648, 10/09/1648,
 14/09/1648, 16/09/1648, 17/09/1648, 22/09/1648, 23/09/1648, 24/09/1648,
 26/09/1648, 28/09/1648, 01/10/1648, 02/10/1648, 05/10/1648, 08/10/1648,
 10/10/1648, 12/10/1648, 14/10/1648, 15/10/1648, 19/10/1648, 24/10/1648,
 26/10/1648, 28/10/1648, 04/11/1648, 06/11/1648, 12/11/1648, 13/11/1648,
 14/11/1648, 15/11/1648, 17/11/1648, 18/11/1648, 19/11/1648, 21/11/1648,
 23/11/1648, 25/11/1648, 27/11/1648, 28/11/1648, 30/11/1648, 01/12/1648,
 02/12/1648, 03/12/1648, 04/12/1648, 05/12/1648, 07/12/1648, 08/12/1648,

09/12/1648, 10/12/1648, 11/12/1648, 12/12/1648, 15/12/1648, 16/12/1648,
17/12/1648, 19/12/1648, 21/12/1648, 22/12/1648, 24/12/1648, 28/12/1648,
31/12/1648

Schuldvorderingen/*Cobrança de dívidas*

06/01/1648, 07/01/1648, 22/01/1648, 31/01/1648, 04/02/1648, 10/02/1648,
22/02/1648, 02/03/1648, 20/05/1648, 30/05/1648, 03/06/1648, 17/06/1648,
23/06/1648, 24/06/1648, 03/07/1648, 04/07/1648, 20/07/1648, 01/08/1648,
03/08/1648, 24/08/1648, 26/08/1648, 28/08/1648, 02/09/1648, 08/09/1648,
12/09/1648, 19/09/1648, 25/09/1648, 28/09/1648, 06/10/1648, 08/10/1648,
16/10/1648, 19/10/1648, 18/11/1648, 03/12/1648, 05/12/1648, 09/12/1648

Stedelijke problemen/*Questões urbanas*

31/01/1648, 03/03/1648, 18/03/1648, 24/03/1648, 11/06/1648, 08/08/1648,
19/08/1648, 27/08/1648, 21/09/1648, 17/12/1648

Bevrachtingen/*Fretamentos*

02/02/1648, 03/02/1648, 08/03/1648, 24/03/1648, 07/05/1648, 09/05/1648,
20/06/1648, 28/07/1648, 21/08/1648, 22/08/1648, 05/09/1648, 24/09/1648,
29/09/1648, 03/12/1648

Infrastructuur/*Infraestrutura*

02/01/1648, 06/01/1648, 11/01/1648, 17/01/1648, 18/01/1648, 22/01/1648,
09/04/1648, 01/05/1648, 18/05/1648, 19/05/1648, 05/06/1648, 07/06/1648,
18/06/1648, 27/06/1648, 04/07/1648, 14/07/1648, 18/07/1648, 04/08/1648,
19/08/1648, 05/09/1648, 10/09/1648, 18/09/1648, 23/09/1648, 03/10/1648,
12/10/1648, 13/10/1648, 19/10/1648, 22/10/1648, 24/10/1648, 26/10/1648,
31/10/1648, 02/11/1648, 09/11/1648, 10/11/1648, 11/11/1648, 01/12/1648,
07/12/1648

Diplomatie/*Diplomacia*

25/01/1648, 26/01/1648, 29/01/1648, 06/02/1648, 07/02/1648, 08/02/1648,
09/04/1648, 27/04/1648, 28/04/1648, 02/05/1648, 15/06/1648, 18/07/1648,
12/08/1648, 17/10/1648, 11/11/1648, 20/11/1648, 07/12/1648

Afrika/*África*

14/01/1648, 18/01/1648, 17/02/1648, 16/04/1648, 02/06/1648, 17/06/1648,
18/06/1648, 21/10/1648, 05/11/1648, 28/12/1648

Maatschappij/Sociedade

Sociale verhoudingen/*Interação Social*

28/01/1648, 05/02/1648, 14/02/1648, 20/02/1648, 13/03/1648, 06/04/1648,
07/04/1648, 12/05/1648, 15/05/1648, 19/05/1648, 28/05/1648, 02/06/1648,
08/06/1648, 23/07/1648, 30/07/1648, 08/08/1648, 14/08/1648, 24/08/1648,
02/09/1648, 08/09/1648, 10/09/1648, 14/09/1648, 16/09/1648, 18/09/1648,
19/09/1648, 23/09/1648, 24/09/1648, 08/10/1648, 14/10/1648, 31/10/1648,
05/11/1648, 07/11/1648, 18/11/1648, 20/11/1648, 25/11/1648, 05/12/1648,
12/12/1648

Religieuze zaken/*Assuntos religiosos*

03/01/1648, 28/01/1648, 04/02/1648, 11/02/1648, 14/02/1648, 20/02/1648,
 21/02/1648, 30/03/1648, 01/04/1648, 29/04/1648, 06/05/1648, 07/05/1648,
 08/05/1648, 09/05/1648, 11/05/1648, 15/05/1648, 28/05/1648, 04/06/1648,
 05/06/1648, 12/06/1648, 19/06/1648, 26/06/1648, 30/06/1648, 02/07/1648,
 04/08/1648, 29/08/1648, 17/09/1648, 20/09/1648, 29/09/1648, 30/09/1648,
 09/10/1648, 10/10/1648, 11/10/1648, 12/10/1648, 13/10/1648, 15/10/1648,
 19/10/1648

Indianen/*Indígenas*

02/01/1648, 03/01/1648, 05/01/1648, 08/01/1648, 18/01/1648, 20/01/1648,
 22/01/1648, 29/01/1648, 03/02/1648, 04/02/1648, 06/02/1648, 15/02/1648,
 21/02/1648, 24/02/1648, 02/03/1648, 04/03/1648, 06/03/1648, 12/03/1648,
 18/03/1648, 31/03/1648, 02/04/1648, 03/04/1648, 06/04/1648, 14/04/1648,
 24/04/1648, 25/04/1648, 05/05/1648, 08/05/1648, 09/05/1648, 11/05/1648,
 12/05/1648, 18/05/1648, 22/05/1648, 25/05/1648, 26/05/1648, 02/06/1648,
 04/06/1648, 05/06/1648, 06/06/1648, 07/06/1648, 08/06/1648, 12/06/1648,
 20/06/1648, 27/06/1648, 02/07/1648, 04/07/1648, 08/07/1648, 16/07/1648,
 17/07/1648, 04/08/1648, 19/08/1648, 20/08/1648, 21/08/1648, 03/09/1648,
 08/09/1648, 12/09/1648, 16/09/1648, 21/09/1648, 22/09/1648, 28/09/1648,
 01/10/1648, 19/10/1648, 26/10/1648, 06/11/1648, 10/11/1648, 12/11/1648,
 23/11/1648, 25/11/1648, 28/11/1648, 05/12/1648, 07/12/1648, 08/12/1648,
 11/12/1648, 21/12/1648

Slavernij/*Escravidão*

02/01/1648, 04/01/1648, 07/01/1648, 08/01/1648, 20/01/1648, 28/01/1648,
 02/02/1648, 17/02/1648, 21/02/1648, 04/03/1648, 14/03/1648, 21/03/1648,
 26/03/1648, 27/03/1648, 28/03/1648, 29/03/1648, 16/04/1648, 28/04/1648,
 29/04/1648, 01/05/1648, 04/05/1648, 27/05/1648, 03/06/1648, 05/06/1648,
 07/06/1648, 20/06/1648, 25/06/1648, 27/06/1648, 29/06/1648, 01/07/1648,
 02/07/1648, 04/07/1648, 15/07/1648, 20/07/1648, 14/08/1648, 18/08/1648,
 20/08/1648, 29/08/1648, 16/09/1648, 17/09/1648, 22/09/1648, 24/09/1648,
 28/09/1648, 01/10/1648, 02/10/1648, 08/10/1648, 10/10/1648, 21/10/1648,
 28/10/1648, 30/10/1648, 31/10/1648, 14/11/1648, 18/11/1648, 20/11/1648,
 27/11/1648, 28/11/1648, 01/12/1648, 02/12/1648, 03/12/1648, 08/12/1648,
 09/12/1648, 10/12/1648, 15/12/1648, 30/12/1648

Prijzen/*Prêmios*

01/01/1648, 03/02/1648, 24/02/1648, 11/03/1648, 08/07/1648, 24/10/1648,
 28/11/1648, 05/12/1648, 29/12/1648

Militaire Zaken/*Assuntos militares*Militaire organisatie/*Organização militar*

02/01/1648, 14/01/1648, 18/01/1648, 30/01/1648, 31/01/1648, 06/02/1648,
 08/02/1648, 02/03/1648, 11/03/1648, 14/03/1648, 17/03/1648, 18/03/1648,
 20/03/1648, 22/03/1648, 23/03/1648, 24/03/1648, 25/03/1648, 27/03/1648,
 29/03/1648, 02/04/1648, 06/04/1648, 07/04/1648, 09/04/1648, 16/04/1648,

17/04/1648, 20/04/1648, 24/04/1648, 27/04/1648, 30/04/1648, 01/05/1648,
 02/05/1648, 05/05/1648, 18/05/1648, 19/05/1648, 20/05/1648, 21/05/1648,
 29/05/1648, 02/06/1648, 04/06/1648, 05/06/1648, 10/06/1648, 11/06/1648,
 16/06/1648, 23/06/1648, 26/06/1648, 02/07/1648, 08/07/1648, 03/08/1648,
 08/08/1648, 18/08/1648, 24/08/1648, 25/08/1648, 05/09/1648, 12/09/1648,
 14/09/1648, 17/09/1648, 18/09/1648, 21/09/1648, 24/09/1648, 01/10/1648,
 03/10/1648, 05/10/1648, 10/10/1648, 21/10/1648, 03/11/1648, 11/11/1648,
 20/11/1648, 30/11/1648, 08/12/1648, 23/12/1648, 24/12/1648

Missies/Expedições

15/01/1648, 31/01/1648, 01/02/1648, 05/02/1648, 08/03/1648, 12/03/1648,
 20/03/1648, 21/03/1648, 22/03/1648, 23/03/1648, 26/03/1648, 27/03/1648,
 10/04/1648, 14/04/1648, 15/04/1648, 18/04/1648, 20/04/1648, 21/04/1648,
 28/04/1648, 07/05/1648, 08/05/1648, 10/05/1648, 21/05/1648, 06/06/1648,
 14/06/1648, 18/06/1648, 29/06/1648, 04/07/1648, 08/08/1648, 10/08/1648,
 11/08/1648, 13/08/1648, 17/08/1648, 18/08/1648, 21/09/1648, 23/09/1648,
 26/09/1648, 29/09/1648, 30/09/1648, 09/10/1648, 23/10/1648, 28/10/1648,
 02/11/1648, 14/11/1648, 16/11/1648, 28/11/1648, 30/11/1648, 02/12/1648,
 11/12/1648, 15/12/1648

Gevechten en schermutselingen/Batalhas e escaramuças

07/02/1648, 18/04/1648, 03/05/1648

Bouwen en onderhouden van forten/Construção e manutenção de fortificações

02/01/1648, 17/01/1648, 24/01/1648, 04/02/1648, 21/02/1648, 02/03/1648,
 18/03/1648, 30/03/1648, 07/04/1648, 11/04/1648, 05/06/1648, 08/06/1648,
 23/06/1648, 16/07/1648, 18/07/1648, 27/07/1648, 08/08/1648, 11/08/1648,
 14/08/1648, 17/08/1648, 21/08/1648, 24/08/1648, 28/08/1648, 31/08/1648,
 01/09/1648, 11/09/1648, 16/09/1648, 23/09/1648, 25/09/1648, 01/10/1648,
 10/10/1648, 12/10/1648, 13/10/1648, 14/10/1648, 21/10/1648, 24/10/1648,
 29/10/1648, 12/11/1648, 13/11/1648, 17/11/1648, 07/12/1648, 10/12/1648

Administratie van militair personeel/Administração de pessoal militar

07/01/1648, 11/01/1648, 14/01/1648, 16/01/1648, 27/01/1648, 05/02/1648,
 08/02/1648, 13/02/1648, 15/02/1648, 26/02/1648, 19/03/1648, 24/03/1648,
 26/03/1648, 28/03/1648, 29/03/1648, 10/04/1648, 14/04/1648, 16/04/1648,
 17/04/1648, 02/05/1648, 04/05/1648, 05/05/1648, 13/05/1648, 19/05/1648,
 22/05/1648, 23/05/1648, 25/05/1648, 26/05/1648, 28/05/1648, 03/06/1648,
 08/06/1648, 11/06/1648, 26/06/1648, 27/06/1648, 16/07/1648, 29/07/1648,
 31/07/1648, 05/08/1648, 29/08/1648, 04/09/1648, 05/09/1648, 14/09/1648,
 26/09/1648, 03/10/1648, 08/10/1648, 15/10/1648, 19/10/1648, 30/10/1648,
 20/11/1648, 28/11/1648, 30/11/1648, 14/12/1648, 21/12/1648

Militaire justitie/Justiça militar

12/02/1648 29/02/1648 17/03/1648 25/03/1648 10/04/1648 29/04/1648
 12/05/1648 15/05/1648 20/05/1648 28/05/1648 12/06/1648 27/06/1648
 23/07/1648 24/08/1648 10/09/1648 25/09/1648 28/09/1648 21/10/1648
 21/11/1648 23/11/1648 24/12/1648

Deserties/Deserções

08/01/1648, 21/01/1648, 28/01/1648, 29/01/1648, 17/02/1648, 03/03/1648,
 21/03/1648, 26/03/1648, 27/03/1648, 06/04/1648, 07/04/1648, 22/04/1648,
 27/04/1648, 28/04/1648, 14/05/1648, 15/05/1648, 21/05/1648, 20/07/1648,
 17/09/1648, 28/09/1648, 02/10/1648, 20/11/1648, 24/11/1648, 08/12/1648,
 29/12/1648, 30/12/1648

Logistiek/Logística

17/11/1648, 21/12/1648

Oorlogsbuit/Espolhos

07/01/1648, 11/01/1648, 12/01/1648, 17/01/1648, 22/01/1648, 30/01/1648,
 02/02/1648, 03/02/1648, 10/02/1648, 12/02/1648, 16/02/1648, 19/02/1648,
 20/02/1648, 24/02/1648, 27/02/1648, 08/03/1648, 19/03/1648, 26/03/1648,
 28/03/1648, 04/04/1648, 06/04/1648, 07/04/1648, 24/04/1648, 05/05/1648,
 07/05/1648, 08/05/1648, 14/05/1648, 20/05/1648, 25/05/1648, 28/05/1648,
 29/05/1648, 02/06/1648, 24/06/1648, 06/07/1648, 07/07/1648, 08/07/1648,
 11/07/1648, 18/07/1648, 21/07/1648, 30/07/1648, 11/08/1648, 12/08/1648,
 14/08/1648, 18/08/1648, 20/08/1648, 21/08/1648, 27/08/1648, 28/08/1648,
 02/09/1648, 08/09/1648, 11/09/1648, 19/09/1648, 21/09/1648, 22/09/1648,
 25/09/1648, 26/09/1648, 14/10/1648, 15/10/1648, 21/10/1648, 28/10/1648,
 02/11/1648, 06/11/1648, 17/11/1648, 21/11/1648, 27/11/1648, 12/12/1648,
 28/12/1648

Rantsoen/Ração

03/01/1648, 10/01/1648, 17/01/1648, 24/01/1648, 31/01/1648, 07/02/1648,
 11/02/1648, 14/02/1648, 21/02/1648, 28/02/1648, 06/03/1648, 14/03/1648,
 20/03/1648, 23/03/1648, 03/04/1648, 10/04/1648, 15/04/1648, 25/04/1648,
 01/05/1648, 09/05/1648, 15/05/1648, 22/05/1648, 29/05/1648, 05/06/1648,
 12/06/1648, 19/06/1648, 26/06/1648, 17/07/1648, 24/07/1648, 31/07/1648,
 07/08/1648, 14/08/1648, 21/08/1648, 28/08/1648, 04/09/1648, 11/09/1648,
 18/09/1648, 25/09/1648, 02/10/1648, 09/10/1648, 16/10/1648, 30/10/1648,
 06/11/1648, 09/11/1648, 13/11/1648, 20/11/1648, 25/11/1648, 04/12/1648,
 11/12/1648, 24/12/1648

Inlichting/Inteligência

23/03/1648, 27/03/1648, 04/05/1648, 29/07/1648, 29/10/1648, 10/11/1648,
 17/11/1648, 15/12/1648, 21/12/1648

Guerilla/Guerrilha

18/01/1648, 06/02/1648, 02/03/1648, 08/03/1648, 21/03/1648, 22/04/1648,
 23/04/1648, 07/05/1648, 18/05/1648, 11/08/1648, 10/09/1648, 01/10/1648,
 24/12/1648

Portugese opstand/Revolta Portuguesa

12/05/1648, 14/11/1648, 25/11/1648, 15/12/1648, 21/12/1648

Gevangenen/Prisioneiros

08/01/1648, 16/01/1648, 20/01/1648, 22/01/1648, 24/01/1648, 28/01/1648,
 29/01/1648, 01/02/1648, 09/02/1648, 10/02/1648, 20/02/1648, 22/02/1648,
 25/02/1648, 27/02/1648, 28/02/1648, 10/03/1648, 29/03/1648, 31/03/1648,

06/04/1648, 01/05/1648, 05/05/1648, 18/05/1648, 22/05/1648, 29/05/1648,
 05/06/1648, 10/06/1648, 15/06/1648, 01/07/1648, 13/07/1648, 18/07/1648,
 23/07/1648, 30/07/1648, 10/08/1648, 14/08/1648, 27/08/1648, 28/08/1648,
 29/08/1648, 02/09/1648, 21/09/1648, 22/09/1648, 23/09/1648, 26/09/1648,
 06/10/1648, 10/10/1648, 12/10/1648, 15/10/1648, 16/10/1648, 17/10/1648,
 21/10/1648, 22/10/1648, 28/10/1648, 05/11/1648, 06/11/1648, 09/11/1648,
 11/11/1648, 23/11/1648, 11/12/1648, 12/12/1648

Dagelijkse leven/*Vida cotidiana*

Scheepsverkeer/*Movimento de navios*

05/01/1648, 06/01/1648, 07/01/1648, 21/01/1648, 23/01/1648, 26/01/1648,
 29/01/1648, 30/01/1648, 01/02/1648, 04/02/1648, 08/02/1648, 09/02/1648,
 16/02/1648, 22/02/1648, 27/02/1648, 10/03/1648, 11/03/1648, 13/03/1648,
 14/03/1648, 15/03/1648, 19/03/1648, 21/03/1648, 22/03/1648, 24/03/1648,
 25/03/1648, 28/03/1648, 29/03/1648, 30/03/1648, 31/03/1648, 02/04/1648,
 06/04/1648, 07/04/1648, 15/04/1648, 20/04/1648, 21/04/1648, 23/04/1648,
 24/04/1648, 26/04/1648, 01/05/1648, 03/05/1648, 04/05/1648, 05/05/1648,
 08/05/1648, 11/05/1648, 12/05/1648, 14/05/1648, 22/05/1648, 23/05/1648,
 05/06/1648, 04/07/1648, 05/07/1648, 08/07/1648, 11/07/1648, 23/07/1648,
 24/07/1648, 28/07/1648, 08/08/1648, 24/08/1648, 25/08/1648, 26/08/1648,
 29/08/1648, 02/09/1648, 04/09/1648, 05/09/1648, 07/09/1648, 08/09/1648,
 10/09/1648, 16/09/1648, 24/09/1648, 29/09/1648, 30/09/1648, 03/10/1648,
 10/10/1648, 12/10/1648, 14/10/1648, 21/10/1648, 28/10/1648, 04/11/1648,
 05/11/1648, 09/11/1648, 13/11/1648, 14/11/1648, 15/11/1648, 17/11/1648,
 19/11/1648, 21/11/1648, 03/12/1648, 04/12/1648, 07/12/1648, 08/12/1648,
 11/12/1648, 21/12/1648, 22/12/1648, 28/12/1648, 30/12/1648, 31/12/1648

Menselijk verkeer/*Circulação de pessoas*

01/02/1648, 09/02/1648, 16/02/1648, 18/02/1648, 19/02/1648, 22/02/1648,
 25/02/1648, 27/02/1648, 01/03/1648, 24/03/1648, 29/03/1648, 31/03/1648,
 07/04/1648, 08/04/1648, 21/04/1648, 02/05/1648, 03/05/1648, 11/05/1648,
 05/06/1648, 27/06/1648, 02/07/1648, 15/07/1648, 24/07/1648, 25/07/1648,
 29/07/1648, 03/08/1648, 14/08/1648, 20/08/1648, 25/08/1648, 03/10/1648,
 05/10/1648, 07/10/1648, 12/10/1648, 14/10/1648, 23/10/1648, 26/10/1648,
 29/10/1648, 07/11/1648, 13/11/1648, 25/11/1648, 30/11/1648, 30/12/1648

Zieken/*Doentes*

06/01/1648, 11/03/1648, 19/03/1648, 20/03/1648, 21/03/1648, 23/03/1648,
 24/03/1648, 25/03/1648, 02/04/1648, 03/04/1648, 04/04/1648, 07/04/1648,
 10/04/1648, 02/05/1648, 19/05/1648, 20/05/1648, 26/05/1648, 11/06/1648,
 02/07/1648, 08/07/1648, 17/07/1648, 23/07/1648, 04/08/1648, 21/08/1648,
 22/08/1648, 27/08/1648, 29/08/1648, 03/09/1648, 04/09/1648, 10/09/1648,
 22/09/1648, 01/10/1648, 08/10/1648, 19/10/1648, 24/10/1648, 03/11/1648,
 13/11/1648, 28/11/1648, 30/11/1648, 01/12/1648, 15/12/1648, 21/12/1648

Burgerwacht/*Guarda civil*

02/01/1648, 25/01/1648, 31/01/1648, 05/02/1648, 06/02/1648, 12/02/1648,
20/02/1648, 14/03/1648, 06/10/1648, 08/10/1648, 14/11/1648, 04/12/1648,
28/12/1648

Illegale praktijken/*Práticas ilegais*

20/01/1648, 27/01/1648, 29/01/1648, 31/01/1648, 28/03/1648, 27/04/1648,
14/05/1648, 19/05/1648, 20/05/1648, 10/06/1648, 20/06/1648, 24/06/1648,
01/07/1648, 04/07/1648, 08/07/1648, 13/07/1648, 25/07/1648, 03/08/1648,
20/08/1648, 22/08/1648, 27/08/1648, 01/09/1648, 17/09/1648, 21/09/1648,
22/09/1648, 24/09/1648, 01/10/1648, 23/11/1648, 07/12/1648, 11/12/1648,
30/12/1648

Plakkaten/*Editais*

21/02/1648, 23/05/1648, 02/06/1648, 15/12/1648

1649

Voor dit jaar werd een nieuwe term in het leven geroepen: Ceará. De eerste drie maanden van dit jaar werden besteed om de expeditie naar Ceará te organiseren onder het commando van Mathias Beck. Een paar documenten hierover van Beck zijn tot op de dag van vandaag bewaard gebleven. Ze zijn te vinden in Mauritiana 2, p. 499 en volgende. In Mauritiana 3 werden beschrijvingen opgenomen van andere documenten die met dezelfde expeditie te maken hebben, zie de pp. 433, 436, 496, 499, 504 en 536.

Op 25 januari presenteerde Simon van Beaumont het accordo tussen hem en de Heren XIX. De overeenkomst was, dat hij na drie jaar dienst mocht terugkeren naar de Verenigde Provinciën. In de Resoluties van de Staten Generaal voor de WIC, treffen we in de aantekening van 7 februari 1649 de opgestelde 'Acte van Descharge' aan (folio 448v). Al op 9 april werd besloten dat Beaumont en de kolonel Guillaume de Hauthain naar de Verenigde Provinciën zouden vertrekken om daar verslag uit te brengen over de reële staat van Nieuw Holland. Beide verschenen voor de Staten Generaal op 6 juli 1649. Zie Resoluties van de Staten Generaal, 4845, folio's 465v en 466r.

Op 3 februari werd het opgebrachte schip *Concordia* tot oorlogsbuit verklaard. Enkele documenten over het proces tegen het betrokken schip zijn te zien in Mauritiana 2I, p.422 e.v. In het register van 4 februari bevindt zich ook een transcriptie van het verslag van Simon van Beaumont over zijn reis naar het eiland Itamaracá. In de Collectie Brieven en Documenten van Brazilië bevindt zich geen copie van dit verslag. Verschillende documenten over dit thema zie Mauritiana 2, p.492 e.v.

Op 14 mei vinden we de registratie van de opbrenging van het schip *Espírito Santo*. Over het vasthouden van dit schip zie Mauritiana 2, p.248, documenten 94 en 96. Wat betreft de teruggave van dit schip en andere zie Mauritiana 3, p. 270 tot 292.

Openbare veilingen/*Leilões Públicos*

20/01/1648, 23/01/1648, 30/01/1648, 10/02/1648, 12/02/1648, 25/02/1648, 27/02/1648, 04/03/1648, 17/03/1648, 13/07/1648, 21/07/1648, 18/08/1648, 21/08/1648, 21/10/1648, 29/10/1648, 30/10/1648, 02/11/1648, 06/11/1648, 12/11/1648, 08/12/1648, 10/12/1648, 16/12/1648, 22/12/1648, 29/12/1648

Taal/*Idioma*

06/02/1648, 02/04/1648, 26/06/1648, 12/08/1648, 05/09/1648, 21/09/1648

Bezetten van eigendom/*Ocupação de propriedades*

15/01/1648, 11/03/1648, 29/04/1648, 15/05/1648, 19/05/1648, 18/07/1648, 21/08/1648, 06/11/1648, 25/11/1648

Geografische kenmerken/*Acidente geográfico*

26/03/1648, 29/03/1648, 31/03/1648, 02/04/1648, 06/04/1648, 14/04/1648, 25/04/1648, 09/05/1648, 05/06/1648, 20/06/1648, 23/06/1648, 03/07/1648, 08/07/1648, 13/07/1648, 16/07/1648, 01/08/1648, 13/08/1648, 21/08/1648, 29/08/1648, 01/10/1648, 26/10/1648, 28/10/1648, 07/11/1648

1649

Para este ano foi criado um novo termo, Ceará. Os três primeiros meses desse ano foram dedicados a organizar a expedição ao Ceará para procurar prata, sob o comando de Mathias Beck. Alguns documentos de Beck relativos a essa expedição chegaram aos nossos dias. Para os mesmos, ver Maurítiana 2, página 499 e seguintes. No Mautiriana 3 foram feitas descrições de alguns outros documentos relativos a essa expedição. Para os mesmos ver páginas 433, 436, 496, 499, 504 e 536.

Em 25 de janeiro, Simon van Beaumont apresentou seu acordo feito com os Diretores XIX. O ajuste era para que decorridos três anos de tempo de serviço, ele deveria voltar para as Províncias Unidas. Nas Resoluções dos Estados Gerais para a WIC, encontramos na entrada de 7 de fevereiro de 1649, que o Ato de Liberação (*Acte van Descharge*) estava sendo redigido (fólio 448v). Já em 9 de abril, ficou resolvido que Beaumont e o coronel Guillaume de Hauthain partiriam para as Províncias Unidas para lá apresentarem a real situação da Nova Holanda. Os dois compareceram perante os Estados Gerais em 6 de julho de 1649. Ver Resoluções dos Estados Gerais, 4845, fólhos 465v e 466r.

Em 3 de fevereiro, o navio capturado *Concórdia* foi declarado espólio de guerra. Para alguns documentos sobre o processo contra o referido navio, ver Maurítiana 3, página 422 e seguintes. Também no mês de fevereiro, no registro do dia 4, está presente uma transcrição do relato de Simon van Beaumont sobre sua viagem à ilha de Itamaracá. Não há cópia desse relato na coleção Cartas e Papéis do Brasil. Finalmente, o mês de fevereiro desse ano é conhecido pela Segunda Batalha dos Guararapes. Para diversos documentos relativos a esse tema, ver Maurítiana 2, página 492 e seguintes.

Voor de maand julie hebben we twee copieën. De eerste bestaat uit 56 folio's en de tweede uit ongeveer 107. Van de digitale copieën van deze documentatie die online beschikbaar zijn op de site van het Nationaal Archief van Den Haag stemt de eerste copie van de maand juli overeen met de beelden 73_0719 tot 73_0774. De tweede copie stemt overeen met de beelden 73_0774 tot 73_0880. Voor deze index hebben we de meest uitgebreide copie gebruikt. We merken op, dat het inventarisnummer 73 is en de underscore streep () het nummer van het beeld in de vermelde inventaris.

Ten slotte onderstrepen we dat er twee aantekeningen bestaan voor 15 januari.

Economie/*Economia*

Suiker/*Açúcar*

25/02/1649, 02/03/1649, 08/04/1649, 07/05/1649, 10/05/1649, 12/05/1649,
19/05/1649, 25/05/1649, 26/05/1649, 12/08/1649, 26/08/1649, 01/09/1649,
04/09/1649

Brazielhout/*Pau-brasil*

16/01/1649, 20/01/1649, 02/04/1649, 26/10/1649, 06/12/1649, 10/12/1649,
23/12/1649

Maniokmeel/*Farinha*

25/01/1649, 04/02/1649, 19/02/1649, 12/05/1649, 11/06/1649, 30/09/1649,
04/10/1649, 23/10/1649, 15/11/1649, 19/11/1649, 24/11/1649, 25/11/1649,
27/11/1649, 08/12/1649

Veehouderij/*Pecuária*

11/01/1649 26/01/1649 28/01/1649 03/02/1649 26/02/1649 18/03/1649
01/04/1649 21/07/1649 27/08/1649 23/09/1649 19/10/1649 21/10/1649
24/10/1649

Visserij/*Pesca*

19/01/1649, 18/03/1649, 09/07/1649, 29/07/1649, 29/09/1649, 04/10/1649,
16/10/1649

Ertswinning/*Mineração*

14/06/1649

Slavenhandel/*Tráfico negreiro*

20/02/1649, 17/05/1649, 18/05/1649, 19/05/1649, 20/05/1649, 21/05/1649,
28/05/1649, 31/05/1649, 08/10/1649, 29/11/1649

Binnenlandse handel/*Comércio interno*

04/01/1649, 06/01/1649, 14/01/1649, 02/02/1649, 10/02/1649, 19/02/1649,
30/03/1649, 31/03/1649, 03/04/1649, 08/04/1649, 16/04/1649, 17/04/1649,
19/04/1649, 22/04/1649, 26/04/1649, 04/05/1649, 10/05/1649, 12/05/1649,
14/05/1649, 17/05/1649, 25/05/1649, 27/05/1649, 03/06/1649, 07/06/1649,
08/06/1649, 11/06/1649, 12/06/1649, 29/06/1649, 01/07/1649, 06/07/1649,

Em 14 de maio achamos o registro da captura do navio *Espírito Santo*. Para a captura do mesmo, ver Maurítiana 2, página 248, documentos 94 a 96. Já para o processo de restituição desse e de outros navios, ver Maurítiana 3, página 270 até 292.

Para o mês de julho há duas cópias. A primeira consta de 56 fólhos e a segunda de cerca de 107. Nas cópias digitais dessa documentação disponíveis online no sítio eletrônico do Arquivo Nacional da Haia, a primeira cópia do mês de julho é equivalente as imagens 73_0719 até 73_0774. E a segunda cópia corresponde as imagens 73_0774 até 73_0880. Para a confecção desse índice utilizou-se a cópia mais extensa. Ressalta-se que 73 é o número do inventário e após “_” representa o número da imagem dentro do mencionado inventário.

Por fim, ressalta-se que existem duas entradas para o dia 15 de janeiro.

08/07/1649, 09/07/1649, 12/07/1649, 20/07/1649, 05/08/1649, 06/08/1649,
12/08/1649, 13/08/1649, 18/08/1649, 20/08/1649, 25/08/1649, 07/09/1649,
08/09/1649, 10/09/1649, 11/09/1649, 13/09/1649, 14/09/1649, 16/09/1649,
21/09/1649, 29/09/1649, 30/09/1649, 01/10/1649, 18/10/1649, 20/10/1649,
23/10/1649, 25/10/1649, 28/10/1649, 01/11/1649, 09/11/1649, 13/11/1649,
15/11/1649, 17/11/1649, 18/11/1649, 24/11/1649, 04/12/1649, 14/12/1649,
23/12/1649, 31/12/1649

Binnenlandse productie/Produção interna

28/01/1649, 17/02/1649, 22/02/1649, 02/03/1649, 11/03/1649, 13/03/1649,
18/03/1649, 23/03/1649, 27/04/1649, 28/04/1649, 03/05/1649, 01/06/1649,
18/06/1649, 29/06/1649, 06/07/1649, 09/07/1649, 13/07/1649, 02/08/1649,
05/08/1649, 12/08/1649, 19/08/1649, 21/08/1649, 30/08/1649, 02/09/1649,
03/09/1649, 04/09/1649, 17/09/1649, 20/09/1649, 23/09/1649, 30/09/1649,
04/10/1649, 09/10/1649, 13/10/1649, 16/10/1649, 24/10/1649, 02/11/1649,
12/11/1649, 16/11/1649, 19/11/1649, 23/11/1649, 25/11/1649, 03/12/1649,
18/12/1649, 28/12/1649, 29/12/1649

Bevoorrading/Abastecimento

26/01/1649, 03/02/1649, 09/02/1649, 10/02/1649, 12/02/1649, 16/02/1649,
17/02/1649, 02/03/1649, 17/03/1649, 30/03/1649, 01/04/1649, 09/04/1649,
29/04/1649, 18/05/1649, 22/05/1649, 18/06/1649, 22/06/1649, 23/06/1649,
24/06/1649, 02/07/1649, 06/07/1649, 08/07/1649, 13/07/1649, 16/07/1649,
24/07/1649, 05/08/1649, 07/08/1649, 12/08/1649, 13/08/1649, 25/08/1649,
08/09/1649, 13/09/1649, 15/09/1649, 17/09/1649, 18/09/1649, 25/09/1649,
01/10/1649, 09/10/1649, 13/10/1649, 23/10/1649, 24/10/1649, 29/10/1649,
02/11/1649, 04/11/1649, 05/11/1649, 16/11/1649, 20/11/1649, 22/11/1649,
02/12/1649, 03/12/1649, 07/12/1649, 08/12/1649, 21/12/1649, 22/12/1649,
24/12/1649, 27/12/1649

Gebrek aan muntgeld/Falta de moedas

20/05/1649, 01/07/1649, 02/07/1649, 04/08/1649, 02/10/1649, 06/10/1649,
23/11/1649

Binnenlandse economie/*Economia interna*

05/01/1649, 08/01/1649, 01/04/1649, 10/08/1649, 18/10/1649, 15/11/1649,
24/12/1649

Kapiteinschap Ceará/*Ceará*

01/01/1649, 13/01/1649, 01/02/1649, 04/02/1649, 05/02/1649, 08/02/1649,
10/02/1649, 22/02/1649, 23/02/1649, 01/03/1649, 02/03/1649, 06/03/1649,
10/03/1649, 15/03/1649, 16/03/1649, 18/03/1649, 19/03/1649, 20/03/1649,
01/04/1649, 10/04/1649, 12/04/1649, 12/07/1649, 13/07/1649, 15/07/1649,
19/07/1649, 20/07/1649, 24/07/1649, 28/07/1649, 29/07/1649, 30/07/1649,
05/08/1649, 09/08/1649, 24/08/1649, 30/08/1649, 01/09/1649, 03/09/1649,
28/09/1649, 29/09/1649, 08/10/1649, 12/10/1649, 18/12/1649, 23/12/1649,
24/12/1649, 28/12/1649

Administratie/Administração

Administratie/*Administração*

08/01/1649, 19/01/1649, 06/02/1649, 11/02/1649, 13/02/1649, 26/02/1649,
06/03/1649, 12/03/1649, 16/03/1649, 18/03/1649, 24/03/1649, 27/03/1649,
01/04/1649, 03/04/1649, 07/04/1649, 13/04/1649, 20/04/1649, 23/04/1649,
28/04/1649, 01/05/1649, 10/05/1649, 11/05/1649, 13/05/1649, 22/05/1649,
30/05/1649, 01/06/1649, 02/06/1649, 16/06/1649, 21/06/1649, 04/07/1649,
05/07/1649, 21/07/1649, 04/08/1649, 11/08/1649, 12/08/1649, 26/08/1649,
31/08/1649, 01/09/1649, 02/09/1649, 14/09/1649, 15/09/1649, 25/09/1649,
27/09/1649, 29/09/1649, 30/09/1649, 02/10/1649, 04/10/1649, 06/10/1649,
09/10/1649, 15/10/1649, 01/11/1649, 05/11/1649, 10/11/1649, 22/11/1649,
02/12/1649, 06/12/1649, 18/12/1649, 23/12/1649, 31/12/1649

Politiek/*Política*

06/01/1649, 07/01/1649, 08/01/1649, 14/01/1649, 15/02/1649, 20/03/1649,
22/03/1649, 26/03/1649, 01/04/1649, 06/04/1649, 14/04/1649, 23/04/1649,
04/05/1649, 06/05/1649, 08/05/1649, 10/05/1649, 26/05/1649, 03/06/1649,
28/06/1649, 01/07/1649, 03/07/1649, 13/07/1649, 16/09/1649, 30/09/1649,
08/10/1649, 15/10/1649, 28/10/1649, 08/11/1649, 09/11/1649, 12/11/1649,
17/11/1649, 27/11/1649, 30/11/1649, 08/12/1649, 11/12/1649, 17/12/1649,
21/12/1649, 23/12/1649

Justitie/*Justiça*

13/01/1649, 16/01/1649, 03/02/1649, 25/02/1649, 01/03/1649, 23/03/1649,
24/03/1649, 01/04/1649, 07/04/1649, 12/04/1649, 29/04/1649, 07/05/1649,
08/05/1649, 11/05/1649, 26/05/1649, 29/05/1649, 02/06/1649, 12/06/1649,
14/06/1649, 15/06/1649, 19/06/1649, 25/06/1649, 07/07/1649, 10/07/1649,
13/07/1649, 30/07/1649, 24/08/1649, 06/09/1649, 21/09/1649, 22/09/1649,
01/10/1649, 02/10/1649, 06/10/1649, 28/10/1649, 13/11/1649, 19/11/1649,
22/11/1649, 29/11/1649, 03/12/1649, 04/12/1649, 06/12/1649, 13/12/1649

Heffingen/*Impostos*

25/01/1649, 24/04/1649, 06/05/1649, 08/07/1649

Salaris/Salário

01/02/1649, 10/02/1649, 22/02/1649, 26/02/1649, 27/02/1649, 02/03/1649,
06/03/1649, 30/04/1649, 05/06/1649, 09/06/1649, 03/07/1649, 07/07/1649,
24/07/1649, 26/07/1649, 28/07/1649, 10/08/1649, 26/08/1649, 30/08/1649,
08/09/1649, 23/09/1649, 23/10/1649, 18/11/1649, 11/12/1649, 15/12/1649,
31/12/1649

Boekhouding/Contabilidade

06/01/1649, 15/01/1649, 22/01/1649, 11/02/1649, 06/04/1649, 16/04/1649,
21/04/1649, 27/04/1649, 28/04/1649, 10/05/1649, 12/05/1649, 14/05/1649,
21/05/1649, 05/06/1649, 08/06/1649, 23/06/1649, 26/06/1649, 03/07/1649,
06/07/1649, 09/07/1649, 13/07/1649, 26/07/1649, 27/07/1649, 18/08/1649,
21/08/1649, 25/08/1649, 26/08/1649, 14/09/1649, 16/09/1649, 17/09/1649,
07/10/1649, 13/10/1649, 21/10/1649, 29/10/1649, 22/11/1649, 14/12/1649,
23/12/1649, 27/12/1649

Magazijnen/Armazéns

19/02/1649, 17/03/1649, 25/05/1649, 28/05/1649, 13/07/1649, 29/07/1649,
19/08/1649, 24/08/1649, 01/09/1649, 08/10/1649, 13/10/1649, 18/10/1649,
28/10/1649, 05/11/1649, 11/11/1649, 17/11/1649, 23/11/1649, 02/12/1649,
06/12/1649, 13/12/1649

Personeelsadministratie/Administração de pessoal

07/01/1649, 11/01/1649, 13/01/1649, 23/01/1649, 13/02/1649, 26/02/1649,
03/03/1649, 05/03/1649, 15/03/1649, 19/03/1649, 29/03/1649, 02/04/1649,
12/04/1649, 13/04/1649, 15/04/1649, 26/04/1649, 27/04/1649, 29/04/1649,
01/05/1649, 18/05/1649, 27/05/1649, 05/06/1649, 21/06/1649, 28/06/1649,
02/07/1649, 03/07/1649, 05/07/1649, 07/07/1649, 10/08/1649, 12/08/1649,
18/08/1649, 19/08/1649, 16/09/1649, 25/09/1649, 01/10/1649, 07/10/1649,
09/10/1649, 15/10/1649, 20/10/1649, 23/10/1649, 29/10/1649, 02/11/1649,
17/11/1649, 18/11/1649, 30/11/1649, 01/12/1649, 02/12/1649, 14/12/1649,
31/12/1649

Gebrek aan middelen/Falta de recursos

22/06/1649, 24/06/1649, 01/07/1649, 13/07/1649, 29/07/1649, 21/10/1649

Opnieuw inzetten van personeel/Remanejamento de pessoal

29/05/1649, 05/06/1649, 14/06/1649, 21/06/1649, 26/06/1649, 06/07/1649,
08/07/1649, 19/07/1649, 24/07/1649, 07/08/1649, 09/08/1649, 20/08/1649,
06/09/1649, 13/10/1649, 15/10/1649, 08/11/1649, 02/12/1649, 05/12/1649,
28/12/1649

Scheepsonderhoud/Manutenção de Navios

04/01/1649, 20/01/1649, 25/01/1649, 29/01/1649, 30/01/1649, 02/02/1649,
05/02/1649, 12/02/1649, 13/02/1649, 15/02/1649, 17/02/1649, 18/02/1649,
19/02/1649, 22/02/1649, 24/02/1649, 25/02/1649, 26/02/1649, 27/02/1649,
02/03/1649, 03/03/1649, 04/03/1649, 05/03/1649, 09/03/1649, 10/03/1649,
13/03/1649, 15/03/1649, 16/03/1649, 23/03/1649, 26/03/1649, 29/03/1649,
30/03/1649, 31/03/1649, 01/04/1649, 08/04/1649, 09/04/1649, 10/04/1649,
12/04/1649, 13/04/1649, 16/04/1649, 17/04/1649, 19/04/1649, 22/04/1649,

24/04/1649, 27/04/1649, 28/04/1649, 03/05/1649, 06/05/1649, 07/05/1649,
 14/05/1649, 17/05/1649, 22/05/1649, 25/05/1649, 26/05/1649, 31/05/1649,
 02/06/1649, 07/06/1649, 12/06/1649, 15/06/1649, 23/06/1649, 24/06/1649,
 26/06/1649, 28/06/1649, 29/06/1649, 01/07/1649, 02/07/1649, 07/07/1649,
 08/07/1649, 12/07/1649, 13/07/1649, 20/07/1649, 22/07/1649, 23/07/1649,
 26/07/1649, 27/07/1649, 30/07/1649, 07/08/1649, 09/08/1649, 10/08/1649,
 13/08/1649, 14/08/1649, 18/08/1649, 21/08/1649, 23/08/1649, 24/08/1649,
 25/08/1649, 27/08/1649, 31/08/1649, 01/09/1649, 02/09/1649, 03/09/1649,
 04/09/1649, 06/09/1649, 07/09/1649, 08/09/1649, 17/09/1649, 18/09/1649,
 20/09/1649, 25/09/1649, 29/09/1649, 30/09/1649, 02/10/1649, 06/10/1649,
 09/10/1649, 14/10/1649, 18/10/1649, 20/10/1649, 24/10/1649, 10/11/1649,
 19/11/1649, 25/11/1649, 04/12/1649, 06/12/1649, 08/12/1649, 14/12/1649,
 15/12/1649, 20/12/1649

Verpachtingen/Arrendamentos

01/01/1649, 07/01/1649, 09/01/1649, 14/01/1649, 15/01/1649, 04/03/1649,
 25/06/1649, 02/07/1649, 13/07/1649, 29/07/1649, 25/09/1649, 14/10/1649,
 27/12/1649, 30/12/1649, 31/12/1649

Correspondentie/Correspondência

01/01/1649, 04/01/1649, 05/01/1649, 07/01/1649, 09/01/1649, 12/01/1649,
 13/01/1649, 16/01/1649, 19/01/1649, 20/01/1649, 21/01/1649, 26/01/1649,
 28/01/1649, 29/01/1649, 30/01/1649, 01/02/1649, 03/02/1649, 04/02/1649,
 09/02/1649, 10/02/1649, 11/02/1649, 12/02/1649, 15/02/1649, 17/02/1649,
 19/02/1649, 25/02/1649, 27/02/1649, 02/03/1649, 03/03/1649, 05/03/1649,
 08/03/1649, 11/03/1649, 16/03/1649, 17/03/1649, 18/03/1649, 25/03/1649,
 01/04/1649, 12/04/1649, 20/04/1649, 21/04/1649, 23/04/1649, 04/05/1649,
 08/05/1649, 12/05/1649, 15/05/1649, 18/05/1649, 28/05/1649, 31/05/1649,
 04/06/1649, 07/06/1649, 12/06/1649, 16/06/1649, 17/06/1649, 18/06/1649,
 22/06/1649, 23/06/1649, 24/06/1649, 29/06/1649, 05/07/1649, 06/07/1649,
 08/07/1649, 12/07/1649, 13/07/1649, 16/07/1649, 23/07/1649, 24/07/1649,
 31/07/1649, 05/08/1649, 06/08/1649, 09/08/1649, 10/08/1649, 12/08/1649,
 13/08/1649, 14/08/1649, 24/08/1649, 25/08/1649, 28/08/1649, 31/08/1649,
 02/09/1649, 03/09/1649, 04/09/1649, 07/09/1649, 09/09/1649, 11/09/1649,
 13/09/1649, 14/09/1649, 15/09/1649, 18/09/1649, 22/09/1649, 24/09/1649,
 25/09/1649, 30/09/1649, 02/10/1649, 05/10/1649, 08/10/1649, 09/10/1649,
 13/10/1649, 14/10/1649, 16/10/1649, 18/10/1649, 19/10/1649, 20/10/1649,
 23/10/1649, 24/10/1649, 25/10/1649, 29/10/1649, 02/11/1649, 03/11/1649,
 04/11/1649, 05/11/1649, 08/11/1649, 11/11/1649, 12/11/1649, 15/11/1649,
 16/11/1649, 20/11/1649, 22/11/1649, 23/11/1649, 27/11/1649, 29/11/1649,
 03/12/1649, 06/12/1649, 11/12/1649, 13/12/1649, 17/12/1649, 18/12/1649,
 21/12/1649, 22/12/1649, 24/12/1649

Schuldvorderingen/Cobrança de dívidas

25/01/1649, 26/01/1649, 23/02/1649, 16/03/1649, 17/03/1649, 19/03/1649,
 09/04/1649, 23/04/1649, 24/04/1649, 30/04/1649, 03/06/1649, 24/07/1649,

26/07/1649, 17/08/1649, 14/09/1649, 18/09/1649, 20/09/1649, 06/10/1649,
11/11/1649, 12/11/1649, 30/11/1649

Stedelijke problemen/*Questões urbanas*

28/06/1649, 29/06/1649, 10/07/1649, 20/07/1649, 07/08/1649, 09/11/1649,
10/11/1649, 11/12/1649

Bevrachtingen/*Fretamentos*

16/01/1649, 16/02/1649, 20/03/1649, 04/05/1649, 26/05/1649, 06/08/1649,
12/08/1649, 13/08/1649, 30/08/1649, 01/09/1649, 15/10/1649, 03/11/1649,
10/12/1649, 13/12/1649, 22/12/1649, 23/12/1649

Infrastructuur/*Infraestrutura*

07/01/1649, 08/01/1649, 11/01/1649, 13/01/1649, 16/01/1649, 28/01/1649,
02/03/1649, 04/03/1649, 24/03/1649, 26/03/1649, 03/04/1649, 23/04/1649,
24/04/1649, 05/05/1649, 07/05/1649, 11/05/1649, 08/06/1649, 11/06/1649,
24/06/1649, 29/06/1649, 02/07/1649, 08/07/1649, 10/07/1649, 11/09/1649,
28/09/1649, 30/09/1649, 02/10/1649, 08/10/1649, 09/10/1649, 12/10/1649,
10/11/1649, 09/12/1649, 14/12/1649, 28/12/1649

Diplomatie/*Diplomacia*

04/02/1649, 21/02/1649, 26/02/1649, 01/03/1649, 02/03/1649, 10/03/1649,
11/03/1649, 13/03/1649, 15/03/1649, 22/03/1649, 25/03/1649, 14/04/1649,
19/04/1649, 21/04/1649, 23/04/1649, 01/05/1649, 29/06/1649, 01/07/1649,
08/07/1649, 04/08/1649, 07/08/1649, 12/08/1649, 11/09/1649, 27/09/1649,
19/10/1649, 25/10/1649, 27/10/1649, 01/11/1649, 26/11/1649, 27/11/1649,
29/11/1649, 02/12/1649, 03/12/1649, 07/12/1649, 10/12/1649, 28/12/1649

Afrika/*África*

20/02/1649, 09/04/1649, 13/04/1649, 24/04/1649, 15/05/1649

Maatschappij/Sociedade

Sociale verhoudingen/*Interação social*

04/01/1649, 07/01/1649, 09/01/1649, 16/01/1649, 26/01/1649, 05/02/1649,
11/02/1649, 12/05/1649, 05/06/1649, 08/06/1649, 09/06/1649, 12/06/1649,
18/06/1649, 29/06/1649, 19/07/1649, 27/07/1649, 16/08/1649, 19/08/1649,
25/09/1649, 01/10/1649, 14/10/1649, 23/12/1649, 24/12/1649

Religieuze zaken/*Assuntos religiosos*

27/02/1649, 05/03/1649, 13/03/1649, 16/03/1649, 20/03/1649, 31/03/1649,
06/04/1649, 12/04/1649, 16/04/1649, 19/04/1649, 18/06/1649, 04/10/1649,
21/10/1649, 23/10/1649, 08/11/1649

Indianen/*Indígenas*

09/01/1649, 19/01/1649, 26/01/1649, 29/01/1649, 08/02/1649, 19/02/1649,
22/02/1649, 24/02/1649, 27/02/1649, 01/03/1649, 13/03/1649, 16/03/1649,
17/03/1649, 20/03/1649, 01/04/1649, 08/04/1649, 09/04/1649, 15/04/1649,
16/04/1649, 23/04/1649, 28/04/1649, 01/05/1649, 06/05/1649, 16/07/1649,
20/07/1649, 24/07/1649, 28/07/1649, 29/07/1649, 06/08/1649, 07/08/1649,
09/08/1649, 24/08/1649, 13/09/1649, 24/09/1649, 25/09/1649, 02/10/1649,

04/10/1649, 08/10/1649, 09/10/1649, 16/10/1649, 18/10/1649, 26/10/1649,
27/10/1649, 28/10/1649, 31/10/1649, 05/11/1649, 08/11/1649, 15/11/1649,
26/11/1649, 13/12/1649, 18/12/1649

Slavernij/Esclavidão

04/01/1649, 05/01/1649, 08/01/1649, 20/01/1649, 04/02/1649, 10/02/1649,
16/02/1649, 03/03/1649, 12/03/1649, 12/04/1649, 28/04/1649, 30/04/1649,
04/05/1649, 12/05/1649, 14/05/1649, 21/05/1649, 01/06/1649, 15/06/1649,
22/06/1649, 23/06/1649, 29/06/1649, 27/07/1649, 02/08/1649, 07/08/1649,
12/08/1649, 18/08/1649, 19/08/1649, 20/08/1649, 23/08/1649, 25/08/1649,
02/09/1649, 07/09/1649, 13/09/1649, 14/09/1649, 18/09/1649, 20/09/1649,
21/09/1649, 23/09/1649, 24/09/1649, 25/09/1649, 27/09/1649, 30/09/1649,
02/10/1649, 14/10/1649, 15/10/1649, 16/10/1649, 18/10/1649, 23/10/1649,
24/10/1649, 29/10/1649, 01/11/1649, 08/11/1649, 12/11/1649, 16/11/1649,
18/11/1649, 23/11/1649, 26/11/1649, 01/12/1649, 02/12/1649, 03/12/1649,
08/12/1649, 11/12/1649, 16/12/1649, 23/12/1649

Prijzen/Prêmios

20/01/1649, 23/01/1649, 10/05/1649, 28/07/1649, 04/08/1649, 06/09/1649,
11/09/1649, 29/10/1649, 01/11/1649, 18/11/1649, 03/12/1649, 27/12/1649

Militaire Zaken/Assuntos militares

Militaire organisatie/Organização militar

08/01/1649, 28/01/1649, 30/01/1649, 08/02/1649, 17/02/1649, 19/02/1649,
22/02/1649, 23/02/1649, 27/02/1649, 01/03/1649, 04/03/1649, 18/03/1649,
29/03/1649, 01/04/1649, 13/04/1649, 23/04/1649, 27/04/1649, 01/05/1649,
03/06/1649, 25/06/1649, 13/07/1649, 04/08/1649, 14/08/1649, 20/08/1649,
24/08/1649, 20/09/1649, 21/09/1649, 22/09/1649, 24/09/1649, 02/10/1649,
25/10/1649, 30/10/1649, 03/12/1649, 05/12/1649, 06/12/1649, 08/12/1649,
10/12/1649, 14/12/1649

Missies/Expedições

18/01/1649, 20/01/1649, 06/02/1649, 10/02/1649, 11/02/1649, 13/02/1649,
16/02/1649, 17/02/1649, 19/02/1649, 23/04/1649, 09/10/1649, 24/10/1649,
30/10/1649, 27/11/1649, 01/12/1649, 17/12/1649, 21/12/1649

Gevechten en schermutselingen/Batalhas e escaramuças

28/01/1649, 11/02/1649, 19/02/1649, 02/09/1649, 11/09/1649, 14/09/1649

Bouwen en onderhouden van forten/Construção e manutenção de fortificações

02/01/1649, 13/01/1649, 26/01/1649, 04/02/1649, 25/02/1649, 02/03/1649,
04/03/1649, 05/03/1649, 10/03/1649, 11/03/1649, 13/03/1649, 16/03/1649,
25/03/1649, 30/03/1649, 31/03/1649, 08/04/1649, 09/04/1649, 22/04/1649,
01/05/1649, 12/05/1649, 17/05/1649, 18/05/1649, 19/05/1649, 26/06/1649,
08/07/1649, 13/07/1649, 24/07/1649, 27/07/1649, 28/07/1649, 30/07/1649,
05/08/1649, 07/08/1649, 13/08/1649, 19/08/1649, 23/08/1649, 25/08/1649,
04/09/1649, 06/09/1649, 21/09/1649, 08/10/1649, 11/11/1649, 22/11/1649,
02/12/1649, 07/12/1649

Administratie van militair personeel/*Administração de pessoal militar*

08/01/1649, 21/01/1649, 23/01/1649, 25/01/1649, 29/01/1649, 10/02/1649,
17/02/1649, 22/02/1649, 23/02/1649, 26/02/1649, 27/02/1649, 02/03/1649,
05/03/1649, 13/03/1649, 19/03/1649, 01/04/1649, 08/04/1649, 23/04/1649,
27/04/1649, 28/04/1649, 06/05/1649, 08/05/1649, 12/05/1649, 18/05/1649,
26/05/1649, 30/05/1649, 02/07/1649, 28/07/1649, 29/07/1649, 18/08/1649,
19/08/1649, 04/09/1649, 16/09/1649, 22/09/1649, 23/09/1649, 25/09/1649,
27/09/1649, 07/10/1649, 13/10/1649, 25/10/1649, 19/11/1649, 27/11/1649,
04/12/1649, 08/12/1649, 09/12/1649, 14/12/1649, 18/12/1649

Militaire justitie/*Justiça militar*

15/01/1649, 20/01/1649, 04/02/1649, 17/02/1649, 02/03/1649, 16/03/1649,
20/03/1649, 26/04/1649, 18/05/1649, 02/06/1649, 03/06/1649, 18/08/1649,
09/10/1649, 25/10/1649, 02/11/1649, 17/11/1649, 18/11/1649, 17/12/1649,
21/12/1649

Soldij/*Soldos*

16/02/1649, 23/02/1649, 23/12/1649

Deserties/*Deserções*

04/01/1649, 21/01/1649, 28/01/1649, 09/02/1649, 10/02/1649, 13/03/1649,
17/03/1649, 19/05/1649, 21/05/1649, 09/06/1649, 15/06/1649, 27/07/1649,
02/08/1649, 07/08/1649, 16/08/1649, 20/08/1649, 23/08/1649, 07/09/1649,
01/10/1649, 15/10/1649, 16/10/1649, 29/10/1649, 31/10/1649, 01/11/1649,
18/11/1649, 26/11/1649, 02/12/1649, 04/12/1649

Logistiek/*Logística*

11/02/1649, 07/07/1649, 08/11/1649

Oorlogsbuit/*Espolhos*

03/02/1649, 10/02/1649, 18/02/1649, 24/02/1649, 04/03/1649, 05/03/1649,
23/03/1649, 29/03/1649, 13/04/1649, 14/04/1649, 22/04/1649, 28/04/1649,
19/05/1649, 20/05/1649, 25/05/1649, 31/05/1649, 04/06/1649, 19/06/1649,
23/06/1649, 01/07/1649, 06/08/1649, 05/10/1649, 26/11/1649, 27/11/1649,
02/12/1649, 20/12/1649, 24/12/1649

Rantsoen/*Ração*

08/01/1649, 15/01/1649, 22/01/1649, 30/01/1649, 04/02/1649, 10/02/1649,
12/02/1649, 19/02/1649, 26/02/1649, 05/03/1649, 13/03/1649, 19/03/1649,
26/03/1649, 02/04/1649, 16/04/1649, 23/04/1649, 30/04/1649, 07/05/1649,
14/05/1649, 22/05/1649, 28/05/1649, 05/06/1649, 11/06/1649, 18/06/1649,
25/06/1649, 01/07/1649, 09/07/1649, 23/07/1649, 30/07/1649, 06/08/1649,
13/08/1649, 19/08/1649, 27/08/1649, 03/09/1649, 10/09/1649, 17/09/1649,
24/09/1649, 01/10/1649, 08/10/1649, 14/10/1649, 21/10/1649, 29/10/1649,
05/11/1649, 12/11/1649, 26/11/1649, 03/12/1649, 06/12/1649, 10/12/1649,
17/12/1649, 24/12/1649, 31/12/1649

Inlichting/*Inteligência*

08/03/1649, 16/03/1649, 17/03/1649

Guerrilla/Guerrilha

07/01/1649, 29/01/1649, 04/02/1649, 13/07/1649, 25/09/1649, 02/10/1649,
08/10/1649, 22/11/1649, 03/12/1649, 06/12/1649, 13/12/1649, 14/12/1649

Gevangenen/Prisioneiros

04/01/1649, 08/01/1649, 09/01/1649, 11/02/1649, 21/02/1649, 25/02/1649,
26/02/1649, 17/03/1649, 06/04/1649, 08/04/1649, 09/04/1649, 26/04/1649,
27/04/1649, 29/04/1649, 30/04/1649, 03/05/1649, 04/05/1649, 05/05/1649,
07/05/1649, 08/05/1649, 10/05/1649, 12/05/1649, 01/06/1649, 15/06/1649,
18/06/1649, 19/06/1649, 24/06/1649, 29/06/1649, 02/07/1649, 13/07/1649,
19/07/1649, 02/08/1649, 05/08/1649, 06/08/1649, 10/08/1649, 02/09/1649,
09/09/1649, 06/10/1649, 09/10/1649, 14/10/1649, 15/10/1649, 23/10/1649,
27/10/1649, 04/11/1649, 12/11/1649, 13/11/1649, 19/11/1649, 01/12/1649,
02/12/1649, 03/12/1649, 06/12/1649

*Dagelijkse leven/Vida cotidiana**Scheepsverkeer/Movimento de navios*

01/01/1649, 02/01/1649, 03/01/1649, 07/01/1649, 18/01/1649, 20/01/1649,
25/01/1649, 30/01/1649, 01/02/1649, 03/02/1649, 04/02/1649, 08/02/1649,
19/02/1649, 20/02/1649, 23/02/1649, 02/03/1649, 04/03/1649, 04/03/1649,
10/03/1649, 11/03/1649, 13/03/1649, 15/03/1649, 18/03/1649, 23/03/1649,
26/03/1649, 29/03/1649, 01/04/1649, 02/04/1649, 03/04/1649, 08/04/1649,
10/04/1649, 23/04/1649, 24/04/1649, 06/05/1649, 07/05/1649, 11/05/1649,
15/05/1649, 19/05/1649, 22/05/1649, 12/06/1649, 17/06/1649, 18/06/1649,
22/06/1649, 01/07/1649, 02/07/1649, 04/07/1649, 05/07/1649, 13/07/1649,
26/07/1649, 18/08/1649, 21/08/1649, 01/09/1649, 03/09/1649, 04/09/1649,
06/09/1649, 07/09/1649, 08/09/1649, 09/09/1649, 14/09/1649, 15/09/1649,
28/09/1649, 30/09/1649, 14/10/1649, 16/10/1649, 25/10/1649, 26/10/1649,
08/11/1649, 10/11/1649, 11/11/1649, 14/11/1649, 17/11/1649, 23/11/1649,
26/11/1649, 03/12/1649, 10/12/1649, 14/12/1649, 18/12/1649, 20/12/1649,
25/12/1649, 27/12/1649, 28/12/1649

Menselijk verkeer/Circulação de pessoas

07/01/1649, 12/01/1649, 20/01/1649, 21/01/1649, 03/02/1649, 11/02/1649,
17/02/1649, 03/03/1649, 05/03/1649, 01/04/1649, 08/04/1649, 10/04/1649,
11/04/1649, 14/04/1649, 22/04/1649, 01/05/1649, 03/05/1649, 04/05/1649,
10/05/1649, 17/05/1649, 29/05/1649, 31/05/1649, 04/06/1649, 01/07/1649,
08/07/1649, 19/07/1649, 22/07/1649, 13/08/1649, 23/08/1649, 04/09/1649,
06/09/1649, 17/09/1649, 27/09/1649, 28/09/1649, 02/11/1649, 23/11/1649,
01/12/1649, 21/12/1649, 24/12/1649, 28/12/1649, 29/12/1649, 30/12/1649

Zieken/Doentes

10/02/1649, 11/02/1649, 17/02/1649, 19/02/1649, 22/02/1649, 17/03/1649,
09/06/1649, 29/06/1649, 20/07/1649, 26/07/1649, 06/08/1649, 07/08/1649,
24/08/1649, 30/09/1649, 02/10/1649, 09/10/1649, 02/11/1649, 08/11/1649,
23/11/1649, 15/12/1649, 29/12/1649

Burgerwacht/*Guarda civil*

05/01/1649, 12/01/1649, 25/01/1649, 17/02/1649, 17/02/1649, 22/04/1649,
12/06/1649, 09/07/1649, 13/07/1649, 07/08/1649, 23/08/1649, 08/10/1649,
03/11/1649

Illegale praktijken/*Práticas ilegais*

07/01/1649, 15/01/1649, 16/01/1649, 23/01/1649, 03/02/1649, 04/02/1649,
12/03/1649, 29/04/1649, 06/05/1649, 10/05/1649, 14/05/1649, 18/06/1649,
20/07/1649, 05/10/1649, 07/10/1649, 02/12/1649, 04/12/1649, 08/12/1649,
09/12/1649

Plakkaten/*Editais*

23/01/1649, 10/04/1649, 15/06/1649, 04/10/1649

Openbare veilingen/*Leilões Públicos*

04/01/1649, 14/01/1649, 12/03/1649, 02/04/1649, 26/04/1649, 10/05/1649,
19/05/1649, 20/05/1649, 10/06/1649, 11/06/1649, 12/06/1649, 21/06/1649,
28/06/1649, 29/06/1649, 12/08/1649, 06/10/1649, 20/12/1649, 28/12/1649,
30/12/1649

Taal/*Idioma*

01/01/1649, 23/02/1649, 01/03/1649, 13/03/1649, 08/05/1649, 10/05/1649,
05/06/1649, 19/06/1649, 21/06/1649, 23/06/1649, 08/07/1649, 04/08/1649,
12/08/1649

Bezetten van eigendom/*Ocupação de propriedades*

25/01/1649, 04/02/1649, 26/03/1649, 16/04/1649, 23/04/1649, 29/04/1649,
01/05/1649, 08/05/1649, 17/05/1649, 29/05/1649, 04/06/1649, 10/06/1649,
24/06/1649, 29/06/1649, 06/07/1649, 16/07/1649, 17/09/1649, 20/11/1649

Geografische kenmerken/*Acidente geográfico*

03/06/1649, 02/09/1649

REGISTER VAN NAMEN / ÍNDICE DE NOMES

1645

A

- Abatiguira, Thome, *indigena*/indiaan
11/04/1645
- Abatique, Vincente, *indigena*/indiaan
11/04/1645
- Abencar, Joseph 13/04/1645
- Abencar, Moses 13/04/1645
- Abinum, Salomon 25/04/1645
- Aboaff, Abraham de Josua 28/02/1645
- Abondana, Mordachaj 08/08/1645
- Abrahams, Cristoffel, *pedreiro*/metselaer
31/03/1645
- Abuim, Salomon 24/05/1645
- Acajuaiuba, Luis, *indigena*/indiaan
11/04/1645
- Acaraguira, Francisco, *indigena*/indiaan
11/04/1645
- Ackerloot, Adriaen Cornelisz 13/05/1645
- Adriaensen, Albert 30/03/1645,
26/04/1645
- Advocaet, Hendrick, *capitão*/kapitein
09/08/1645, 23/08/1645, 24/08/1645,
29/08/1645, 18/09/1645, 20/09/1645,
27/09/1645, 04/11/1645, 13/11/1645
- Advogado Fiscal*/Advocaat Fiscaal
04/01/1645, 10/01/1645, 11/01/1645,
12/01/1645, 13/01/1645, 16/01/1645,
25/01/1645, 26/01/1645, 02/02/1645,
03/02/1645, 09/02/1645, 21/02/1645,
27/02/1645, 03/03/1645, 10/03/1645,
11/03/1645, 15/03/1645, 23/03/1645,
24/03/1645, 04/04/1645, 03/05/1645,
08/05/1645, 22/05/1645, 26/05/1645,
10/06/1645, 30/06/1645, 05/07/1645,
12/07/1645, 15/07/1645, 18/07/1645,
26/07/1645, 09/09/1645, 14/09/1645,
16/09/1645, 21/09/1645, 03/10/1645,
12/10/1645, 07/11/1645, 17/11/1645,
- 21/11/1645, 22/11/1645, 28/11/1645,
29/11/1645, 30/11/1645, 02/12/1645,
08/12/1645, 11/12/1645, 12/12/1645,
13/12/1645, 23/12/1645
- Aelst, Aernont van, *funcionário do
escritório geral*/klerk van het kantoor
generaal 03/05/1645
- Aertsen, Nicolaes 09/12/1645,
19/12/1645
- Agapekoba, Antonio, *indigena*/indiaan
11/04/1645
- Agoape, Francisco, *indigena*/indiaan
11/04/1645
- Agoapehoba, Antonio, *conselheiro na
aldeia Garagoa*/raad in de aldeia
Garagoa 11/04/1645
- Aijerschottel, Christoffel 28/04/1645,
24/08/1645, 25/08/1645, 19/10/1645
- Albuquerque, Alvaro Fragodo de,
trabalhador no engenho Taperasou /
arbeider van de suikermolen Tapersou
09/01/1645
- Albuquerque, Beatris de 09/01/1645
- Albuquerque, João d', *tenente na aldeia
Jgoaragau*/luitenant in de aldeia
Jgoaragau 11/04/1645
- Aldref, Pieter, *caixeiro do comissário
Solome*/commies van de commissaris
Solome 26/04/1645, 20/10/1645
- Aldrichs, Jacob, *tesoureiro*/thesaurier
31/01/1645, 31/03/1645, 20/07/1645,
18/08/1645, 24/10/1645
- Alfonso, Damian 31/01/1645
- Almeida, Manuel de 12/01/1645
- Almeida, Paulo d' 28/02/1645,
29/04/1645
- Alphen, Paulus van, *tenente na guarda
civil*/luitenant van de burgerwacht
05/05/1645, 24/08/1645

- Alto e Secreto Conselho/Hoge en Secrete Raad 06/01/1645, 13/01/1645, 20/01/1645, 31/01/1645, 01/03/1645, 04/04/1645, 28/04/1645, 11/05/1645, 15/05/1645, 16/05/1645, 07/06/1645, 17/06/1645, 03/07/1645, 05/07/1645, 03/08/1645, 24/08/1645, 08/09/1645, 13/09/1645, 21/09/1645, 03/10/1645, 12/10/1645, 17/10/1645, 20/10/1645, 18/11/1645, 09/12/1645, 29/12/1645
- Alvares, Alfonso 31/01/1645
- Alvares, Belchior 31/01/1645, 09/08/1645
- Alvares, Manoel 31/01/1645
- Alveres, Cosmo, *negro fugido*/wegloper 31/01/1645
- Alves, Belchior 02/10/1645
- Alves, Cristoffel 31/01/1645
- Alves, Davit 31/10/1645
- Alves, Joseph 31/07/1645, 31/10/1645
- Alves, Manoel, *fiador de Pieter Vargeson*/borg van Pieter Vargeson 06/03/1645
- Amanaripe, Symão, *indígena*/indiaan 11/04/1645
- Ancker, Cornelis van den 02/01/1645, 31/05/1645
- Andrade, Manoel da Cunha d' 07/06/1645
- Andrade, Sebastião de, *capitão na aldeia Mupebu*/kapitein in de aldeia Mupebu 11/04/1645
- Andre, Michiel 29/04/1645
- Andries, Philips, *major*/majoor 23/01/1645, 17/02/1645, 27/02/1645, 04/04/1645, 29/04/1645, 16/09/1645, 13/11/1645
- Andriesen, Cornelis, *leitor no forte Cinco Pontas*/voorlezer op het fort Vijffhoek 30/10/1645
- Anjo, Francisco Fernando 31/01/1645, 28/02/1645
- Anleander[sic], Philips, *cirurgião*/chirurgijn 11/03/1645, 16/05/1645, 18/05/1645
- Antonio, Manoel 29/04/1645
- Apicaba, Fernando, *indígena*/indiaan 11/04/1645
- Apricius, Johannes, *predicante*/predikant 04/12/1645
- Aranha, Vincento d', *indígena*/indiaan 11/04/1645
- Araujo, Amador de, *senhor do engenho Guerra e capitão da revolta portuguesa*/eigenaar van de suikermolen Guerra en kapitein van de Portugese Revolte 25/04/1645, 18/05/1645, 15/06/1645, 26/06/1645, 27/06/1645, 30/06/1645, 03/07/1645, 05/07/1645, 11/07/1645, 14/07/1645, 17/07/1645, 19/07/1645, 03/08/1645
- Arents, Paulus 31/01/1645
- Arentsen, Andries, *contramestre mor no navio Groote Gerrit*/opperbootzman op het schip Groote Gerrit 03/05/1645
- Arragon[sic], Johan 10/08/1645, 05/10/1645, 13/10/1645
- Artel, Cristoffel 31/05/1645
- Assouw, Francisco, *indígena*/indiaan 06/03/1645
- Atayde, Antonio de 31/01/1645, 31/05/1645
- Aves, Pieter Jansz., *caixeiro no navio Groote Gerrit*/commies van het schip Groote Gerrit 03/05/1645
- Azevedo, Abraham de 31/03/1645
- Azevedo, Davit Salon d' 13/04/1645
- Azevedo, Diogo Araonsio[sic] d' 14/04/1645
- Azevedo, Francisco d', *morador na Paraíba*/inwoner in Paraíba 26/04/1645

B

- Bachiler, Samuel, *predicant*/predikant
29/03/1645, 29/04/1645, 03/05/1645,
11/07/1645
- Bachman, Hans Miguel 07/06/1645
- Bachman, Jan Michielsz. 11/11/1645
- Baert, Abraham, *caixeiro em Itamaracá*
commies op Itamaracá 08/05/1645
- Baj, Pieter Cornelisz., *supervisor do*
hospitaal/supervisor van het gasthuijs
31/01/1645
- Bajart, Cornelis, *major*/majoor
18/01/1645, 21/02/1645, 28/02/1645,
28/03/1645, 31/03/1645, 24/04/1645,
29/04/1645, 03/05/1645, 05/05/1645,
31/05/1645, 05/07/1645, 27/07/1645,
17/08/1645, 22/08/1645, 24/08/1645,
04/09/1645, 18/09/1645, 29/09/1645,
04/11/1645, 13/11/1645
- Baltesen, Jan, "*constapel*" *mor*/eerste
kanonnier 05/10/1645
- Baptista, João, *indígenal*/indiaan
11/04/1645
- Barbalho, Antonio 31/01/1645,
31/05/1645
- Barbalho, Luis 10/01/1645, 26/01/1645,
26/05/1645
- Barbier, Thomas 04/09/1645
- Barbosa, Antonio da Silva 03/08/1645
- Barbosa, Francisco, *capitão indígenal*
indiaanse kapitein 11/04/1645
- Barco, Marial do, *indígenal*/indiaan
11/04/1645
- Bardenes, Jacob 09/12/1645
- Barentsen, Jan, *barqueiro*/schipper
09/09/1645, 18/10/1645, 21/10/1645
- Barentsz., Jan, *caixeiro*/commies
11/08/1645
- Baretto, Manoel Gomes 09/02/1645
- Baro, Roelo 08/09/1645
- Baro, Roelof 21/02/1645, 05/04/1645,
06/04/1645, 20/07/1645, 25/07/1645,
25/08/1645, 18/09/1645, 12/10/1645,
16/10/1645, 21/10/1645, 04/12/1645,
20/12/1645, 21/12/1645, 31/12/1645
- Barreto, Philipe Pais 17/03/1645,
21/03/1645, 23/03/1645, 11/05/1645
- Barros, Francisco de 02/05/1645
- Barros, Paulo de, *soldado*/soldaat
25/09/1645
- Barros, Rodrigus de, *português*/Portugees
13/09/1645
- Barros, Roque de, *prisioneiro português*/
Portugese gevangene 25/10/1645
- Bartoen, Marines, *capitão do galeão*
Schiltpadel/kapitein op het gallioen
Schiltpade 19/05/1645
- Bartolmensz., Jacob 31/05/1645
- Baru, Jacob 31/01/1645, 13/09/1645
- Bas, Pieter Janssen, *conselheiro de*
justiça/raad van justitie 22/03/1645,
12/05/1645, 22/05/1645, 19/06/1645,
03/07/1645, 05/07/1645, 08/07/1645,
17/08/1645, 18/08/1645, 22/09/1645,
17/10/1645, 24/11/1645, 11/12/1645
- Batchiler, Samuel, *predicant*/predikant
16/01/1645, 06/04/1645, 12/04/1645,
03/07/1645, 01/09/1645, 04/09/1645,
18/10/1645, 09/11/1645, 30/11/1645
- Bavingh, Harman 15/03/1645
- Beck, Mathias 27/02/1645, 28/04/1645,
30/05/1645, 21/06/1645, 22/06/1645,
12/07/1645, 19/08/1645, 24/08/1645,
29/08/1645, 08/09/1645, 12/09/1645,
13/09/1645, 14/09/1645, 18/09/1645,
23/09/1645, 24/09/1645, 25/09/1645,
02/10/1645, 06/10/1645, 16/11/1645,
18/11/1645, 18/12/1645, 19/12/1645
- Beeck, Allert ter 31/01/1645,
28/02/1645, 25/04/1645
- Beeck, Gerrit ter 31/03/1645,
29/04/1645
- Bejuapara, Paulo, *indígenal*/indiaan
11/04/1645
- Benjamin, François 12/05/1645

- Benoijt, Jan 31/01/1645, 10/02/1645,
23/03/1645, 13/05/1645, 31/05/1645,
24/06/1645, 27/09/1645
- Benscum, Jacob van 03/05/1645
- Berbies, Bartholomeus aux 10/11/1645,
22/12/1645
- Berge, Willem ten, *tenente*/luitenant
08/08/1645, 25/08/1645
- Bernardo, Paulo, *tenente na aldeia*
Tapesserica/luitenant in de aldeia
Tapesserica 11/04/1645, 31/10/1645
- Beveren, Hubrecht van 03/04/1645
- Bijerboom, Willem 10/02/1645
- Biscaretta, Dionísio, *predicante*/predikant
13/01/1645, 23/02/1645
- Bispo da Bahia*/Bisschop van Bahia
26/04/1645, 01/05/1645, 12/07/1645,
26/07/1645
- Blaer, Johan, *capitão mor do campol*
jager op gevluichte slaven 02/01/1645,
10/01/1645, 25/01/1645, 22/03/1645,
19/04/1645, 20/04/1645, 24/04/1645,
03/05/1645 19/06/1645, 26/06/1645,
28/06/1645, 02/07/1645, 07/07/1645,
08/07/1645, 09/07/1645, 15/07/1645,
17/07/1645, 29/08/1645, 04/09/1645,
15/09/1645, 22/09/1645
- Blauw, Jacob, *agricultor no engenho*
Bongeri em Goiana/planter van de
suikermolen Bongeri in Goiana
09/11/1645
- Blauwbeeck, Jan *capitão militar*/kapitein
27/02/1645, 04/04/1645, 18/09/1645,
02/11/1645, 04/12/1645, 20/12/1645,
30/12/1645
- Blauwenhaem, Jacob 10/11/1645
- Blauwwenhaen, Johannes, *alferes*/vaandrig
24/04/1645, 03/05/1645, 04/09/1645,
16/09/1645, 18/09/1645, 13/11/1645,
23/12/1645, 28/12/1645
- Bochelt, Alexander, *capitão desertor*/
deserteur 04/12/1645
- Boeu, Abraham, *sargento*/sergeant
29/08/1645
- Bogaert, Joost van den 06/03/1645
- Bolck, Andries 31/05/1645
- Bollan, Jacques de, *arrendatário de*
plantações/pachter van plantages
23/01/1645, 18/09/1645, 17/10/1645
- Bondenwijn, Francisco 31/01/1645
- Bondenwijn, Fernando 31/01/1645
- Bonnel, Daniel 09/09/1645, 29/11/1645
- Bouwensz., Bouwen, *capitão do navio*
Overijssell/kapitein op het schip
Overijssel 06/10/1645
- Boone, Cornelis 24/10/1645
- Borges, Elias 23/03/1645
- Borlant, Pieter 16/05/1645, 13/11/1645
- Bornant, Manoel, *escabino português em*
Goiana/Portugese schepen in Goiana
11/01/1645
- Borsselen, Pieter, *escrivão*/griffier
26/05/1645
- Botelho, Diogo, *capitão na aldeia*
Manituba/kapitein in de aldeia
Munituba 11/04/1645
- Botelho, Domingos de 29/04/1645
- Brand, Thomas 31/01/1645
- Brandão, Davit 31/01/1645, 01/02/1645,
28/02/1645
- Brantsema, Rutgert van, *tenente*/luitenant
08/05/1645, 15/05/1645, 18/09/1645
- Bras, Luis 10/07/1645, 16/07/1645
- Bremen, Jan Jansen van, *constávell*
kannonier 09/03/1645, 06/10/1645
- Bregel, Thomas, *comissário*/commissaris
24/11/1645
- Breughel, Allert van, *comissário*/
commissaris 31/01/1645, 07/02/1645,
06/03/1645, 31/03/1645, 31/05/1645,
31/08/1645, 11/11/1645, 29/11/1645,
29/12/1645
- Britto, Joseph de, *tenente indigenal*
indiaanse luitenant 11/04/1645
- Britto, Lourenço de 31/03/1645

- Brouwen, Johannes, *capitão do galeão Seregipe del Rey*/kapitein op het gallioen Seregipe del Rey 15/05/1645, 29/11/1645
- Brouwer, Hendrick, *generall* generaal 24/11/1645
- Bruijm, Jenis 31/03/1645
- Bruijm, Thomas 28/02/1645
- Bruijn, Coert, *capitão do galeão Santfoort*/kapitein op het gallioen Santfoort 08/02/1645, 29/04/1645
- Bruijn, Daniel, *funcionario do secretário Groenesteijn*/clerck van den secretaris Groenesteijn 13/10/1645
- Bruijn, Frans 31/05/1645
- Bruijn, Hans Leonartsz le 06/03/1645, 09/03/1645
- Bruijn, Willem 29/04/1645
- Bruijnsack, *tenente*/luitenant 03/10/1645
- Bruijnsvelt, Hendrick, *alferes na guarda civil, posteriormente tenente*/vaandrig van de burgerwacht, later luitenant 28/04/1645, 03/05/1645, 14/06/1645, 22/06/1645, 24/08/1645, 30/10/1645
- Buijssen, Paulus, *auxiliar do Conselho de Justiça*/bode van de Raad van Justitie 04/03/1645, 31/05/1645
- Bulhões, Antonio de 02/06/1645
- Bulhões, Fernando de, *secretário na Paraíba*/secretaris in Paraíba 16/09/1645
- Bullestrate, Adriaen van 27/03/1645, 01/04/1645, 02/08/1645, 05/08/1645, 09/08/1645, 17/08/1645, 22/09/1645, 23/09/1645, 24/09/1645, 25/09/1645, 26/09/1645, 27/09/1645, 29/09/1645, 30/09/1645, 02/10/1645, 17/10/1645, 24/10/1645, 02/11/1645
- Bullestrate, Joost van 31/01/1645, 31/03/1645, 25/04/1645, 29/04/1645, 19/10/1645
- Burch, Pieter van der, *supracargo no navio Tamandaré*/bootsman op het schip Tamandare 17/10/1645
- Burgh, Caspar van den, *capitão*/kapitein 24/03/1645
- Burgh, Dirck Codde van den 14/01/1645, 31/03/1645, 24/11/1645
- Buto, Diogo Pais, *capitão na aldeia Araunum*/kapitein in de aldeia Araunum 11/04/1645
- Bylevelt, Harman van, *tenente*/luitenant 29/09/1645
- C
- Cabel, Heijndricx, *caixeiro*/commies 05/01/1645
- Cabelliau, Abraham Francisco 31/05/1645, 02/06/1645, 19/10/1645
- Cabral, Jeronimo 28/02/1645
- Cabral, João Pais, *capitão da revolta Portuguesa*/kapitein van de Portugese Revolte 30/06/1645, 19/07/1645
- Cadena, Jeronimo 31/03/1645, 26/04/1645, 29/04/1645, 01/05/1645, 31/05/1645
- Caldas, Gonsalvo Cabral de 11/01/1645, 07/06/1645, 01/08/1645
- Caldeiro, Jorge, *capitão na aldeia Tapual*/kapitein in de aldeia Tapua 11/04/1645
- Câmara Amsterdam*/Kamer Amsterdam 21/02/1645, 07/12/1645, 23/12/1645
- Câmara do Mosa*/Kamer Maze 31/10/1645
- Câmara da Groninga*/Kamer Stad en Lande (Groningen) 07/12/1645
- Câmara da Holanda do Norte*/Kamer Noorderkwartier 18/11/1645, 23/11/1645
- Câmara da Zelândia*/Kamer Zeeland 02/02/1645, 22/02/1645, 21/03/1645
- Camarão, D. Filipe Antonio 04/04/1645, 19/04/1645, 24/04/1645, 12/05/1645, 15/05/1645, 19/05/1645, 08/06/1645,

- 09/06/1645, 15/06/1645, 27/06/1645, 28/06/1645, 02/07/1645, 06/07/1645, 07/07/1645, 20/07/1645, 25/07/1645, 13/08/1645, 22/09/1645, 26/09/1645, 02/11/1645, 27/12/1645, 31/12/1645
- Camelo, Jorge, *capitão na aldeia Mauritia*/kapitein van de aldeia Mauritia 11/04/1645
- Camelo, Thome, *capitão na aldeia Nassau*/kapitein in de aldeia Nassau 11/04/1645
- Camijn, Joannes 31/05/1645
- Caminha, Francisco d'Andrade 02/06/1645
- Caminha, Pedro da Costa 08/02/1645, 31/03/1645, 14/04/1645
- Caminho, Jan d'Andrade 31/05/1645
- Campen, Paulus Arentsz van 31/01/1645
- Campos, Manoel de, *agricultor*/planter 31/05/1645
- Cane, Pedro de 31/01/1645
- Canhanima, Francisco, *indigena*/indiaan 11/04/1645
- Caracanha, Pedro, *alferes indigena*/indiaanse vaandrig 11/04/1645
- Caracara, *oficial superior indigena*/indiaanse overste 27/07/1645
- Caragoatogoara, Jeronimo, *conselheiro na aldeia Araum*/raad van de aldeia Araum 11/04/1645
- Carapatus, *armeiro indigena*/indiaanse wapensmid 16/10/1645
- Carapeba, Domingos Fernandes, *indigena*/indiaan 11/04/1645, 12/04/1645, 27/08/1645, 28/10/1645
- Cararú, Gaspar, *conselheiro na aldeia Miageriba*/raad van de aldeia Miageriba 11/04/1645
- Cardorp, Johannes 31/01/1645, 15/06/1645, 29/12/1645
- Cardoso, Daniel 07/02/1645, 10/02/1645, 13/04/1645, 14/04/1645
- Carneiro, Francisco Gonsalvo, *barqueiro*/schipper 28/02/1645
- Carneiro, Gaspar Fonseca 10/02/1645
- Carneiro, Jan 18/07/1645
- Carpentier, Johannes, *tenente*/luitenant 13/11/1645
- Carpentier, Roeland 28/02/1645, 25/04/1645, 24/07/1645, 15/08/1645
- Carpentier, Servaes 25/04/1645, 03/07/1645, 15/07/1645, 26/07/1645, 11/08/1645, 14/08/1645, 19/08/1645, 27/08/1645, 19/09/1645, 09/10/1645
- Carvalho, Antonio de 18/07/1645
- Carvalho, Sebastiaen 31/01/1645, 19/06/1645, 04/08/1645
- Casado, Joseph, *carreiro*/voerman 31/03/1645, 31/05/1645
- Castanho, Antonio Nunes 28/02/1645
- Castanho, Gabriel 26/06/1645, 03/08/1645
- Castilha, Johan 20/12/1645, 21/12/1645
- Castilho, Baltasar de, *auditor*/auditeur 12/08/1645
- Cattinaer, Hans, *tenente*/luitenant 15/05/1645, 18/05/1645
- Cavalganti, Antonij (Antonio), *líder da revolta portuguesa*/leider van de Portugese revolte 02/06/1645, 03/07/1645, 05/07/1645, 10/07/1645, 12/08/1645, 18/08/1645, 06/09/1645, 25/09/1645
- Cavalganti, Manoel 31/01/1645, 28/02/1645
- Ceulen, Bartholomeu van, *comissário e escabino*/commissaris en schepen 13/01/1645, 24/02/1645, 27/02/1645, 28/02/1645, 28/04/1645, 30/05/1645, 22/06/1645, 19/08/1645, 24/08/1645, 25/09/1645, 25/10/1645
- Ceulen, Jacques Jacquesen van 29/04/1645, 13/09/1645, 14/09/1645, 05/10/1645, 13/10/1645, 24/10/1645

- Chamfleuri[sic], Pierre, *comandante em Porto Calvo*/commandeur in Porto Calvo 04/08/1645
- Chaves, Antonio 12/10/1645
- Christoffelsz., Jan, *soldado*/soldaat 07/04/1645
- Claes, Pieter 31/03/1645
- Claes, Pieter, *barqueiro*/schipper 29/04/1645, 30/10/1645
- Claesen, Claes, *barbeiro*/barbier 14/11/1645, 05/12/1645
- Claesen, Claes, *capitão militar*/kapitein 17/11/1645, 07/12/1645
- Claesen, Hendrick, *capitão do navio Hollandia*/kapitein op het schip Hollandia 09/12/1645, 14/12/1645
- Claesen, Jan, *morador em Goiana*/inwoner van Goiana 11/11/1645
- Claesen, Jochem 12/09/1645
- Claesen, Wouter, *sargento promovido a alferes*/sergeant gepromoveerd tot vaandrig 11/08/1645
- Claesz., Pieter, *barqueiro*/schipper 31/05/1645, 13/11/1645
- Claetsz., Jacob, *alferes na guarda civill* vaandrig van de burgerwacht 28/04/1645
- Cloet, Hubrecht, *antigo senhor do engenho Nossa Senhora da Ajuda em Alagoas* voormalig eigenaar van de suikermolen Nossa Senhora da Ajuda in Alagoas 10/01/1645, 11/02/1645
- Cloet, Jacob, *senhor do engenho Nossa Senhora da Ajuda em Alagoas* eigenaar van de suikermolen Nossa Senhora da Ajuda in Alagoas 10/01/1645, 11/02/1645
- Coacaparema, Paulo, *indigenal*/indiaan 11/04/1645
- Codde, Jan 12/12/1645
- Coelho, Jeronimo, *capitão na aldeia Araumun*/kapitein in de aldeia Araumun 11/04/1645
- Coen, Abraham 13/04/1645
- Coets, Jacob, *magistrado em Mauricial* magistraat in Maurisstad 06/02/1645, 09/02/1645, 28/02/1645, 22/06/1645, 24/08/1645, 25/08/1645, 29/08/1645, 13/09/1645, 19/10/1645, 25/10/1645, 19/12/1645
- Coeverden, Lubbert van 31/03/1645
- Cohen, Moses 31/03/1645, 31/05/1645
- Coijck, Joost, *alferes*/vaandrig 18/09/1645
- Coijmans, Joos, *alferes*/vaandrig 18/09/1645
- Coin, Abraham 31/03/1645, 31/05/1645
- Comanderoba, Francisco, *indigenal* indiaan 11/04/1645
- Conselho da Igreja Reformadal* Gereformeerde Kerkeraad 16/01/1645, 08/05/1645, 18/05/1645, 27/07/1645, 18/08/1645, 19/12/1645
- Conselho de Finanças*/Raad van Financien 05/01/1645, 06/01/1645, 07/01/1645, 20/01/1645, 26/01/1645, 30/01/1645, 31/01/1645, 16/02/1645, 21/02/1645, 11/03/1645, 15/03/1645, 29/03/1645, 08/04/1645, 10/04/1645, 13/04/1645, 14/04/1645, 25/04/1645, 28/04/1645, 29/04/1645, 03/05/1645, 06/05/1645, 08/05/1645, 02/06/1645, 19/06/1645, 23/06/1645, 12/07/1645, 27/07/1645, 28/07/1645, 09/08/1645, 26/08/1645, 27/08/1645, 06/10/1645, 07/12/1645, 09/12/1645
- Conselho de Justiça*/Raad van Justitie 06/01/1645, 07/01/1645, 10/01/1645, 14/01/1645, 21/01/1645, 24/01/1645, 30/01/1645, 09/02/1645, 11/02/1645, 18/02/1645, 21/02/1645, 25/02/1645, 04/03/1645, 06/03/1645, 10/03/1645, 11/03/1645, 17/03/1645, 18/03/1645, 01/04/1645, 22/04/1645, 25/04/1645, 29/04/1645, 02/05/1645, 03/05/1645, 05/05/1645, 06/05/1645, 12/05/1645, 13/05/1645, 20/05/1645, 22/05/1645,

- 27/05/1645, 17/06/1645, 28/06/1645,
03/07/1645, 05/07/1645, 05/07/1645,
08/07/1645, 15/07/1645, 18/07/1645,
21/07/1645, 22/07/1645, 26/07/1645,
27/07/1645, 29/07/1645, 01/08/1645,
05/08/1645, 09/08/1645, 17/08/1645,
21/08/1645, 22/08/1645, 26/08/1645,
27/08/1645, 29/08/1645, 09/09/1645,
13/09/1645, 16/09/1645, 23/09/1645,
30/09/1645, 02/10/1645, 06/10/1645,
17/10/1645, 19/10/1645, 21/10/1645,
25/10/1645, 27/10/1645, 07/11/1645,
13/11/1645, 18/11/1645, 21/11/1645,
06/12/1645, 07/12/1645, 09/12/1645,
13/12/1645, 18/12/1645, 23/12/1645
Conselho Militar/Krijgsraad 23/08/1645,
24/08/1645, 26/08/1645, 27/08/1645,
29/08/1645, 18/09/1645, 20/09/1645,
03/10/1645, 12/10/1645, 04/11/1645
Coorn, Jacob, *contador*/boekhouder
03/05/1645, 24/11/1645
Coppin, Jan, *alferes*/vaandrig 11/08/1645
Cordeiro, Antonio 01/03/1645
Cordeiro, Rafael 01/03/1645
Coren, Jacob 31/08/1645
Cornelissen, Jacob, *contramestre mor no navio Vlucht*/opperbootsman op het Vlucht 05/12/1645
Cornelissen, Jacob, *escrivão*/klerk ter Griffie 24/11/1645
Cornelisz., Andries, *contador*/boekhouder 11/05/1645
Cornelisz., Cornelis, *pedreiro*/metselaar 28/02/1645, 31/03/1645
Cornelisz., Dirck 31/03/1645
Cornelisz., Egbert 31/08/1645
Cornelisz., Jacob 13/05/1645
Correa, Alvaro, *tenente na aldeia Tapesseric*a/luitenant in de aldeia Tapesseric 11/04/1645
Correa, Ascencio, *mulato*/mulat 15/06/1645
Correa, Gillis 29/04/1645
Correa, Jacob Gagaj 31/07/1645
Correa, João de Barros 02/06/1645
Correa, João de Barros, *senhor de engenhol* eigenaar van suikermolen 18/07/1645
Correia, Antonio 31/01/1645, 29/04/1645
Correia, Gaspar 28/02/1645
Correia, João Peres 02/03/1645, 31/05/1645
Costa, Antonio da, *alferes indígenal* indiaanse vaandrig 11/04/1645
Costa, Bastiaen da 29/04/1645
Costa, Bento da 31/05/1645
Costa, Domingos da, *conselheiro na aldeia Nassau*/raad van de aldeia Nassau 11/04/1645
Costa, Francisco Carneiro da, *morador em Pojuca*/inwoner van Pojuca 27/01/1645, 14/02/1645
Costa, Gaspar Francisco da 11/05/1645
Costa, Isaacq da 08/08/1645, 01/11/1645
Coster, Cristiaen, *alferes*/vaandrig 29/08/1645
Cozado, Josep, *barqueiro*/schipper 28/02/1645
Cralingius, Jacobus, *predicante*/predikant 12/01/1645, 16/01/1645
Craστο, Antonio de, *capitão da revolta portuguesa*/kapitein van de Portugese Revolte 30/06/1645
Craστο, Cosmo de 31/01/1645
Crayevanger, Barent 03/05/1645, 13/05/1645
Creijvanger, Gerrit, *contador môr*/hoofdboekhouder 03/03/1645, 11/03/1645, 29/03/1645, 03/05/1645, 02/08/1645
Cristoffel, Jan, *capitão do navio Zeelandial* kapitein op het schip Zeelandia 03/03/1645
Cristoffels, Hans, *alferes*/vaandrig 18/09/1645

- Croesz., Casper, *antigo secretário dos diretores em Angola*/voormalig secretaris van de directeuren in Angola 11/01/1645, 23/01/1645, 25/01/1645, 17/02/1645, 24/02/1645, 01/03/1645, 02/03/1645, 03/03/1645, 11/03/1645
- Croon, Willem, *capitão do navio Grootte Gerrit*/kapitein van het schip Grootte Gerrit 03/05/1645
- Crop, Leendert 31/01/1645, 28/02/1645
- Cruz, Manoel Ferdinando da 31/03/1645, 10/07/1645
- Cryspijsz., Elbert 24/11/1645
- Cunha, Joannis Goacaranico, *indígenal* indiaan 11/04/1645
- Cunha, Manoel Morena da 28/04/1645
- Cunha, Pedro da 18/07/1645
- Cunhataim, Antonio, *tenente na aldeia Jagoa*/luitenant in de aldeia Jagoa 11/04/1645
- D
- D'Altrij, *capitão (viúva do)*/(weduwe van) kapitein D'Altrij 05/12/1645
- D'Assime[sic], Jacob, *senhor do engenho Supapema*/eigenaar van de suikermolen Supapema 30/06/1645
- Daems, Paulo Antonio, *escolteto em Maurícia*/schout van Mauritsstaad 25/01/1645, 13/05/1645, 24/08/1645
- Dalen, Elias van, *contador*/boekhouder 03/05/1645, 17/05/1645
- Dansick, Laurens Meerman van, *supracargo no iate Spreeuw*/bootzman op het jacht Spreeuw 25/10/1645
- Dauterleeu, Daniel, *notário*/notaris 31/05/1645
- Davits, Thomas 31/03/1645, 31/05/1645
- Dekens, Hendrick de 23/12/1645
- Delgado, Francisco Dias, *senhor do engenho Trespicho*/eigenaar van de suikermolen Trespicho 18/07/1645
- Dengrement, Antonio 28/02/1645, 31/03/1645, 02/06/1645, 13/06/1645, 18/09/1645
- Deniger, Jochen 29/04/1645, 24/08/1645, 29/08/1645, 16/09/1645, 20/09/1645, 13/11/1645, 27/11/1645
- Dias, André, *alferes indígenal*/indiaanse vaandrig 11/04/1645
- Dias, Andre, *conselheiro na aldeia Caracel* raad van de aldeia Carace 11/04/1645
- Dias, Bastiaen, *capitão militar*/kapitein 31/10/1645
- Dias, Davit 31/01/1645
- Dias, Domingos, *barqueiro*/schipper 31/03/1645, 25/04/1645, 29/04/1645
- Dias, Henrique 15/06/1645, 27/06/1645, 28/06/1645, 30/06/1645, 02/07/1645, 13/08/1645, 29/09/1645
- Dias, João, *indígenal*/indiaan 11/04/1645
- Dias, Louijs, *capitão militar*/kapitein 31/10/1645
- Dias, Lourenço, *soldado*/soldaat 25/09/1645
- Dias, Matthias 29/04/1645
- Dias, Philips, *capitão militar*/kapitein 31/10/1645
- Dienen, Abraham van, *caixeiro em Porto Calvo*/commies in Porto Calvo 05/01/1645, 31/01/1645
- Dieprinck, Aernout, *funcionário do escritório geral*/klerk van het kantoor generaal 03/05/1645
- Dieu, Daniel de, *arrendatário das mensanas na Paraíba*/pachter van de mensanas in Paraíba 11/01/1645, 04/12/1645
- Dijck, Jan van, *antigo capitão do navio Leeuwinne*/voormalig kapitein op het schip Leeuwinne 30/06/1645, 26/07/1645
- Dimira, Francisco, *barqueiro*/schipper 31/05/1645
- Dircsz., Jacob 27/10/1645

- Dircxz., Adriaen, *barqueirol*/schipper
31/01/1645, 28/02/1645, 29/04/1645,
31/05/1645
- Dircxz., Carel, *barqueirol*/schipper
31/03/1645
- Directores XIX*/Heren Negentien
07/01/1645, 13/01/1645, 02/02/1645,
03/02/1645, 06/02/1645, 16/02/1645,
17/02/1645, 21/02/1645, 22/02/1645,
10/03/1645, 11/03/1645, 14/03/1645,
16/03/1645, 20/03/1645, 24/03/1645,
25/04/1645, 26/04/1645, 29/04/1645,
03/05/1645, 11/05/1645, 08/06/1645,
26/06/1645, 21/07/1645, 01/08/1645,
01/09/1645, 04/09/1645, 07/09/1645,
13/09/1645, 28/10/1645, 03/11/1645,
13/11/1645, 15/11/1645, 16/11/1645,
17/11/1645, 21/11/1645, 22/11/1645,
24/11/1645, 29/11/1645, 02/12/1645,
11/12/1645
- Doncker, Adriaen 27/03/1645,
08/04/1645
- Donumcus[sic], Reijmer 10/08/1645
- Dortmond, Balthasar 25/01/1645,
26/01/1645, 30/01/1645, 28/02/1645,
05/07/1645, 06/07/1645, 18/07/1645,
25/07/1645, 02/08/1645, 11/08/1645,
14/08/1645, 18/08/1645, 19/08/1645,
25/08/1645, 27/08/1645, 06/09/1645,
22/09/1645, 30/09/1645, 10/10/1645,
12/10/1645, 28/10/1645, 02/11/1645,
06/11/1645, 17/11/1645, 24/11/1645,
04/12/1645, 12/12/1645
- Drago, Jacop 13/06/1645, 01/11/1645
- Drillenburch, Vincent van 07/06/1645,
25/10/1645, 11/11/1645
- Droun, Dirck Joosten van, *constabel no
iate Charitas*/kanonnier op het jacht
Charitas 08/12/1645
- Duarte, Afonso, *antigo senhor de
Domingos Duartel*gewezen meester van
Domingos Duarte 16/05/1645
- Duarte, Antonio 29/04/1645
- Duarte, Domingos, *mestiço livre/vrij*
kleurling 16/05/1645
- Duarte, Manoel 31/01/1645
- Duijcker, Heijndrick, *caixeirol*/commies
15/02/1645
- Duijnckercker, Joan, *comissário na
Paraíba*/commissaris in Paraíba
28/02/1645
- Duijnckercker, Pieter, *capitão de caravela*
kapitein van een karveel 20/09/1645,
28/11/1645, 12/12/1645
- Duijts, Jan, *confortador de doentes*
ziekentrooster 01/05/1645,
13/07/1645, 09/11/1645
- Dussen, Adriaen van der, *contador geral*
boekhouder generaal 30/01/1645
- Dussen, Johan van der 29/03/1645
- Duynerker, Pieter Jacobsen 09/10/1645
- E
- Eijbertsz., Sijmon, *barqueirol*/schipper
31/03/1645
- Eldertsz., Hendrick, *constável no navio
Grootte Gerrit*/kanonnier op het schip
Grootte Gerrit 03/05/1645
- Eleman, Maerten 31/05/1645,
14/06/1645
- Elst, Jacob vander 25/04/1645
- Engels, Arnout 03/05/1645
- Engremont, Antonij d' 31/05/1645,
19/10/1645
- Escabinos de Mauricial*/Schepenen van
Mauritsstad 25/04/1645
- Estados Gerais*/Staten Generaal
25/01/1645, 06/02/1645, 04/04/1645,
03/07/1645, 05/07/1645, 06/07/1645,
13/09/1645, 16/09/1645, 09/12/1645
- Evertsen, Sijmon, *barqueirol*/schipper
31/05/1645
- Evertsz., Caspar 31/01/1645
- Evertsz., Hendrick 28/02/1645

F

- Facam, Jorge, *alferes indígenal*/indiaanse vaandrig 11/04/1645
- Falcão, Francisco Camelo de 29/04/1645
- Falcão, Pero Marinho, *líder da revolta no distrito de Santo Antonio*/leider van de Portugese revolte in het district van Santo Antonio 09/07/1645, 14/07/1645, 19/07/1645
- Fallo, Andries, *capitão*/kapitein 14/07/1645, 15/07/1645, 05/08/1645, 11/08/1645, 18/08/1645, 27/08/1645, 29/08/1645, 12/09/1645, 18/09/1645
- Fallo, Wouter, *alferes*/vaandrig 18/08/1645
- Fellebier, Johannes, *funcionário do escritório geral*/klerk van het kantoor generaal 03/05/1645
- Ferguson, Pieter, *morador no Rio Grandel* inwoner van Rio Grande 25/08/1645, 28/10/1645
- Fernandes, Antonio 29/04/1645
- Fernandes, Baltasar 29/04/1645
- Fernandes, Domingos, *capitão na aldeia Tapesserica*/kapitein in de aldea Tapesserica 11/04/1645
- Fernandes, Domingos, *tenente na aldeia Tabucurama*/luitenant in de aldea Tabucurama 11/04/1645
- Fernandes, Francisco, *barqueiro*/schipper 31/05/1645
- Fernandes, Gonsalvo 29/04/1645
- Fernandes, Henrique, *capitão na aldeia Vrutagaij*/kapitein in de aldea Vrutagaij 11/04/1645
- Fernandes, Jeronimo 11/01/1645
- Fernandes, Manoel 06/03/1645
- Fernandi, Paul, *capitão militar*/kapitein 31/10/1645
- Ferreira, Baltasar 31/01/1645
- Ferreira, Gaspar Dias 16/01/1645, 20/01/1645, 31/01/1645, 21/02/1645, 18/08/1645
- Ferreira, Jan, *morador no Rio São Francisco*/inwoner van Rio São Francisco 31/01/1645
- Ferreira, Lourenço, *agricultor em Goiana* / planter in Goiana 18/07/1645
- Ferreira, Manoel 29/04/1645
- Ferros, Manoel, *português*/portugees 25/04/1645
- Figueiredo, Andre Dias de, *fazendeiro na Paraíba*/landbouwer in Paraíba 17/11/1645
- Fitser, Olivier 29/04/1645
- Flemingh, *capitão*/kapitein 02/07/1645, 04/07/1645, 07/07/1645
- Fletcher, Thomas, *soldado - sineiro na Paraíba*/soldaat - klokkenluider in Paraíba 23/02/1645
- Fletcher, Thomas, *soldado*/soldaat 28/02/1645
- Florano, Antonio de, *advogado fiscal* / Advocaat Fiscaal 22/05/1645, 27/07/1645, 15/11/1645
- Flores, Pedro Domingos 28/02/1645
- Florij, Charles Cham, *alferes*/vaandrig 21/08/1645, 29/09/1645
- Fluijt, Jan, *alferes*/vaandrig 27/11/1645
- Fonseca, Baltasar de 28/04/1645, 02/05/1645, 08/05/1645, 07/11/1645, 29/11/1645
- Four, Marcu dú, *leitor*/voorlezer 16/01/1645
- Frances, Johan Lourenço, *morador no distrito de Igaracú*/ingezetene van het district van Igarasú 02/07/1645, 18/07/1645
- Frances, Joseph 09/03/1645, 31/03/1645, 01/11/1645
- Francisco, Domingos 31/05/1645
- Francisco, Gaspar, *alferes indígenal* / indiaanse vaandrig 11/04/1645

- Franco, Manoel Mendes 16/02/1645
 Fransz., Clement, *leitor no forte Cinco Pontas*/voorlezer op het fort Vijffhoeck 30/10/1645
 Fredericksz., Pieter, *tenentelluitenant* 19/04/1645
 Fredricxsz., Cornelis, *caixeirol*/commies 15/02/1645
 Fregoso[sic], Manoel Pereira 19/06/1645
 Frei Antonio 10/04/1645
 Frei João 10/04/1645
 Freitas, Diogo de Figueira 11/01/1645, 07/06/1645
 Freitas, Pasqual, *barqueirol*/schipper 31/05/1645
 Froe, Melis, *contador*/boekhouder 15/02/1645, 11/05/1645, 20/07/1645, 28/07/1645, 20/10/1645, 22/11/1645
 Frolingh, Caspar, *alferes*/vaandrig 29/08/1645, 04/11/1645, 24/11/1645
 Furguns[sic], Fries le[sic] 12/10/1645
 Furtado, Caspar de Mendosa 10/07/1645
- G
- Gabaj, Abigil, *judial*/jodin 31/05/1645
 Gabaj, Isaaack 28/02/1645
 Gabriels, Hans, *antigo condutor no Rio São Francisco*/voormalig bestuurder van Rio São Francisco 21/03/1645
 Gamme, Abraham de, *arrendatário do dízimo das frutas*/pachter van de tiende van de vruchten des lands 31/07/1645
 Gansepoel, Anthonij van 25/10/1645
 Gansepoel, Samuel van 28/06/1645
 Garapeotinga, Symão, *capitão na aldeia Pontado*/kapitein van de aldeia Pontado 11/04/1645
 Garayetuba, Diogo, *indígenal*/indiaan 11/04/1645
 Garido, Belchior Manuel 29/04/1645
 Garstman, George, *capitão*/kapitein 08/09/1645, 12/09/1645, 13/09/1645, 14/09/1645, 15/09/1645, 16/09/1645, 18/09/1645, 19/09/1645, 22/09/1645, 23/09/1645, 24/09/1645, 25/09/1645, 30/09/1645, 06/10/1645, 12/10/1645, 16/10/1645, 17/10/1645, 18/10/1645, 04/11/1645, 07/11/1645, 09/11/1645, 13/11/1645, 18/11/1645, 30/11/1645, 07/12/1645, 09/12/1645, 12/12/1645, 18/12/1645, 19/12/1645, 21/12/1645
 Gasel, Sijmon van, *contador*/boekhouder 03/05/1645, 20/07/1645
 Gaulingh, Augustinus, *soldado*/soldaat 09/08/1645
 Geel, Pieter van, *comissário*/commissaris 03/01/1645, 20/01/1645, 31/01/1645, 17/02/1645, 17/03/1645, 31/03/1645, 08/04/1645, 20/05/1645, 31/05/1645, 06/06/1645, 26/06/1645, 30/06/1645, 01/09/1645, 07/09/1645, 23/11/1645, 12/12/1645
 Gegoacaba, Domingos, *indígenal*/indiaan 11/04/1645
 Gereformeerde Kerkeraad zie *Conselho da Igreja Reformada*
 Gerritsen, João 29/04/1645
 Gidion, Sanson, *arrendatário do dízimo das frutas*/pachter van de tienden van de vruchten des lands 31/07/1645
 Gijsbertsen, Daems, *marinheiro*/matroos 25/10/1645
 Gijsbertsen, Daniel, *marinheiro*/matroos 25/10/1645
 Gijsen, Jorijs van der 02/11/1645
 Gillies, Nicolaes, *negro quilombolal* wegloper 28/02/1645
 Glimmer, Willem Joosten, *comandante em Fernando de Noronha*/commandant in Fernando de Noronha 07/04/1645
 Goacaramacanha, Joannes, *indígenal* indiaan 11/04/1645
 Goarajuba, Manoel, *conselheiro na aldeia Tapicuramal*/raad van de aldeia Tapicurama 11/04/1645

- Goarure, Domingos, *indígenal*/indiaan
11/04/1645
- Godinho, Pedro 27/06/1645
- Goes, Hans van der 22/06/1645,
25/10/1645, 05/12/1645
- Gogoacupotina, Santiago, *indígenal*
indiaan 11/04/1645
- Gokkinga, Eppe, *comissário*/commissaris
16/02/1645, 28/04/1645, 24/05/1645,
22/06/1645, 08/08/1645, 24/08/1645,
24/10/1645, 27/10/1645, 28/12/1645
- Goliat, Cornelis Bastiaensen, *capitão do*
navio Orangien Boom/kapitein van het
schip Orangien Boom 11/11/1645
- Gomes, Antonio, *português*/Portugees
05/12/1645
- Gomes, João, *capitão*/kapitein
14/08/1645
- Gomes, Maria 25/01/1645
- Gomes, Matthis 31/03/1645
- Gomes, Sebastião, *secretário da Câmara de*
Serinhain/secretaris van de Kamer van
Serinhaem 26/07/1645
- Gonsalves, Andrés, *alferes indígenal*
indiaanse vaandrig 11/04/1645
- Gonsalves, Gaspar, *prisioneiro português*/
gevangen Portugees 12/12/1645
- Gonsalves, Lucas, *barqueiro*/schipper
28/02/1645
- Gonsalves, Salvador, *espanholl*/Spaanjaard
31/01/1645, 28/02/1645, 31/03/1645,
29/04/1645, 31/05/1645
- Goragocugaija, Xfolão, *indígenal*/indiaan
11/04/1645
- Gorcum, Jan van, *capitão de navio*/
kapitein van een schip 28/11/1645
- Gouteris, João 07/06/1645
- Governador da Bahia* (Antonio Teles
da Silva)/Gouverneur van Bahia
(Antonio Teles da Silva) 02/07/1645,
03/07/1645, 05/07/1645, 06/07/1645,
14/08/1645, 15/08/1645
- Govertsz., Caspar, *capitão do navio*
Deventer/kapitein van het schip
Deventer 05/10/1645
- Govertsz., Christiaan 28/02/1645,
28/04/1645, 29/04/1645, 14/06/1645
- Graine, Noel de la 07/06/1645
- Grapinet, Pierre 12/10/1645
- Grassees, João 11/01/1645
- Grassees, João, *escabino em Goianal*
schepen in Goiana 12/01/1645
- Graswinckel, Hugo 05/09/1645,
05/10/1645, 13/10/1645, 19/10/1645
- Graswinckel, Isaack 18/09/1645
- Gregório, João, *indígenal*/indiaan
11/04/1645
- Groensteijn, *secretário em Mauricial*
secretaris van Mauritsstad 16/03/1645,
28/04/1645, 13/10/1645
- Grol, Fernando Caspar van, *chefe da*
guarda em Mauricial/wachtmeester
28/12/1645
- Groot, Jacob de 16/10/1645, 28/12/1645
- Guaearibi, Baltasar, *indígenal*/indiaan
11/04/1645
- Guarapepotinga, Simão, *indígenal*/indiaan
11/04/1645
- Gueraiba, Baltasar, *indígenal*/indiaan
11/04/1645
- Guimarães, Luis 02/01/1645,
13/04/1645
- Guiratioba, Domingos, *alferes indígenal*
indiaanse vaandrig 11/04/1645
- Guraparargma, Francisco, *indígenal*
indiaan 11/04/1645
- Gurapepetinga, Simão, *indígenal*/indiaan
11/04/1645
- H
- Hachmeester, Levin, *capitão*/kapitein
24/08/1645, 15/09/1645, 23/12/1645,
28/12/1645
- Hack, Jacques 03/04/1645
- Hack, Nicolaes 09/12/1645

- Haeck, Nicolas 19/12/1645
- Haen, Daniel de 31/03/1645,
29/04/1645, 31/05/1645, 15/08/1645
- Hagenel, Harman, *arrendatário dos impostos das bebidas*/pachter van de heffingen op de natte waren 31/01/1645
- Hagenout, Harman, *arrendatário do pedágio da ponte entre Recife e Maurícia*/pachter van de brug tussen Recife en Maurisstad 31/07/1645
- Halters, Samuel 06/02/1645,
02/05/1645, 21/06/1645, 13/07/1645,
24/08/1645, 13/09/1645, 05/10/1645,
19/10/1645, 09/12/1645, 14/12/1645,
28/12/1645
- Ham, Hendrick van 24/02/1645
- Hamel, Hendrick 08/02/1645,
09/02/1645, 31/03/1645, 28/04/1645,
13/05/1645, 04/07/1645, 17/08/1645,
19/08/1645, 21/08/1645, 09/09/1645,
29/11/1645, 18/12/1645
- Hamel, Jacob, *capitão na guarda civil*/kapitein van de burgerwacht 03/05/1645, 27/10/1645, 18/11/1645
- Hamel, *tenente*/luitenant 05/08/1645
- Hamme, Hendrick van, *escabino no Rio Grand*elschepen in Rio Grande 25/10/1645
- Handwerck, Hans, *morador no rio São Francisco*/inwoner aan rivier São Francisco 01/05/1645
- Hardt, Maerten Meijndertsen van den 28/06/1645
- Harkema, *capitão militar*/kapitein 04/04/1645, 07/04/1645, 18/05/1645,
15/06/1645, 28/06/1645
- Harmansz., Hendrick, *alferes*/vaandrig 11/08/1645, 04/11/1645, 28/12/1645
- Harmansz., Jacob, *capitão do navio Swarten Arent*/kapitein van het schip Swarten Arent 03/03/1645
- Harmansz., Jan, *tenente*/luitenant 23/12/1645
- Harmensz., Harman, *capitão da barca Amsterdam*/kapitein van de bark Amsterdam 25/01/1645
- Harmensz., Jan, *tenente*/luitenant 15/09/1645
- Harmensz., Pieter 29/04/1645
- Harrins, Dirck, *copista*/kopiïst 03/05/1645
- Hartels, Samuel 02/06/1645
- Hartsteijn, Hendrick, *alferes*/vaandrig 07/07/1645, 18/07/1645, 21/08/1645,
13/11/1645
- Haselbeecking, Johannes, *predicant*el predikant 16/01/1645, 31/01/1645,
15/02/1645, 09/03/1645, 27/04/1645,
31/05/1645
- Haus, Hendrick van, *comandante em chefe*/overste-luitenant 05/01/1645,
24/05/1645, 04/07/1645, 05/07/1645,
07/07/1645, 08/07/1645, 14/07/1645,
15/07/1645, 16/07/1645, 17/07/1645,
18/07/1645, 19/07/1645, 21/07/1645,
24/07/1645, 27/07/1645, 01/08/1645,
05/08/1645, 06/08/1645, 09/08/1645,
11/08/1645, 15/08/1645, 17/08/1645,
23/08/1645, 26/08/1645, 27/08/1645,
16/09/1645, 02/10/1645
- Have, Thomas ten, *caixeiro*/commies 15/02/1645
- Heeden, Pieter van 09/01/1645,
31/01/1645, 09/11/1645
- Heen, Jan, *barqueiro*/schipper 15/05/1645
- Heijm, Andries 31/03/1645
- Heijndricksz., Adolf 31/05/1645
- Heijndricxz., Dirck, *ferreiro livrel*/vtijie smid 28/02/1645
- Heijndricxz., Meijndert, *predicant*el predikant 09/03/1645, 03/05/1645,
05/05/1645
- Heijns, Louijs 03/08/1645
- Helft, Jacob van der 31/01/1645

- Helft, Willem de 18/10/1645
- Helleman, Jeronimus, *caixeiro*/commies
29/04/1645, 21/08/1645, 03/10/1645,
27/11/1645
- Hellingh, Cornelis, *escolteto em Itamaracá*
schout in Itamaracá 28/08/1645
- Heltt, Coenraet, *tenente*/luitenant
18/09/1645
- Hendricksz., Adolff 28/02/1645
- Hendricksz., Adriaen, *capitão do navio*
Swaen/kapitein op het schip Swaen
02/01/1645, 03/01/1645, 09/12/1645,
14/12/1645
- Hendricksz., Michiel, *senhor do engenho*
Goijana/eigenaar van de suikermolen
Goijana 25/04/1645, 25/10/1645
- Hendricsz., Barent, *comandante da guarda*
judeu/commandant van de joodse
wacht 21/09/1645
- Hendricsz., Michiel 03/05/1645,
07/06/1645
- Hendricxz., Dirck 25/10/1645
- Hendricxz., Jan, *soldado*/soldaat
07/04/1645
- Henricq, Moses Cohen 31/01/1645
- Henricques, Davit Cohen 18/10/1645
- Henricques, Jacob Bueno, *morador no rio*
São Francisco/inwoner aan de rivier São
Francisco 01/05/1645
- Heregraef, Jeuriaen, *advogado*/advocaat
22/05/1645
- Heren Negentien zie *Diretores XIX*
- Hermaniun, Hendricum, *predicantel*
predikant 06/12/1645
- Hettelingh, Gerrit, *antigo comissário*
dos víveres em Angola/voormalig
commissaris van de levensmiddelen in
Angola 11/01/1645
- Heusden, Caspar van 25/02/1645,
28/02/1645, 31/03/1645, 31/05/1645,
02/06/1645, 21/06/1645, 08/08/1645,
14/09/1645, 19/10/1645, 30/10/1645
- Heusden, Hendrick van 28/02/1645,
31/03/1645
- Heusden, Laurens van 06/02/1645,
29/12/1645, 30/12/1645
- Heusz., Hendrick van 29/04/1645
- Heyde, Gerrit van der, *supracargo no*
iate Charitas/bootzman op het jacht
Charitas 08/12/1645
- Heyndricx, Trijntgen 31/01/1645
- Heyndricxz., Jan, *extrator de madeiral*
houtzager 31/03/1645
- Hick, Jacob 06/02/1645
- Hick, Jan, *capitão militar*/kapitein
27/08/1645, 29/08/1645, 11/09/1645,
12/09/1645
- Hick, Job 28/02/1645
- Hick, Johan 24/07/1645
- Hisbi, Thomas, *soldado*/soldaat
04/09/1645
- Hockeij, Ritser, *cabo*/korporaal
18/09/1645
- Hoeck, Jan, *escolteto no Rio Grandel*
schout van Rio Grande 10/02/1645,
24/02/1645, 06/03/1645, 07/06/1645,
18/06/1645, 08/07/1645, 10/07/1645,
20/07/1645, 08/08/1645, 25/08/1645,
10/10/1645, 28/10/1645, 06/11/1645,
17/11/1645, 22/11/1645, 04/12/1645
- Hoeck, Joan, *barqueiro*/schipper
11/08/1645
- Hoen, Jan Stevensz, *barqueiro*/schipper
31/03/1645, 02/10/1645
- Hoge en Secrete Raad, zie *Alto e Secreto*
Conselho
- Hoijckesloot, *tenente*/luitenant
05/08/1645
- Hol, Allart, *escolteto em Santo Antoniol*
schout in Santo Antonio 04/01/1645,
29/03/1645, 03/04/1645, 30/08/1645
- Honincksz., Caspar, *escolteto em Igarasú*
schout in Igarasú 08/04/1645,
09/05/1645, 18/07/1645, 28/08/1645,
12/12/1645

- Hoochkerck, Dirck Fredricxz., *tenente na guarda civil*/luitenant van de burgerwacht 28/04/1645, 28/12/1645
- Hoogstraten, Diederick van, *capitão* kapitein 18/01/1645, 25/01/1645, 28/03/1645, 03/04/1645, 19/06/1645, 03/07/1645, 04/07/1645, 05/07/1645, 07/07/1645, 28/07/1645, 02/08/1645, 09/08/1645, 11/08/1645, 13/08/1645, 14/08/1645, 11/09/1645, 13/09/1645, 18/09/1645, 21/09/1645, 26/09/1645
- Hoose, Cornelis Pietersen, *capitão do navio Soutelande*/kapitein op het schip Soutelande 25/10/1645
- Hubertsz., Jan 07/04/1645
- Hugius, Petrus, *antigo auditor de Lichtart*/voormalig auditeur van Lichtart 24/11/1645
- Huijsquesloot, *capitão*/kapitein 11/08/1645
- Huijsquesloot, *tenente*/luitenant 18/07/1645
- I
- Ibarema, Manuel, *conselheiro na aldeia Aranum*/raad in de aldeia Aranum 11/04/1645
- Ibauma, Manoel, *indígenal*/indiaan 11/04/1645
- Ijegoacaba, Francisco, *indígenal*/indiaan 11/04/1645
- Ipelaer, Isaack 28/02/1645, 31/03/1645, 31/05/1645, 14/06/1645
- Israel, Davit 13/04/1645
- Israel, Josua 31/03/1645
- Itacuruba, Antonio, *indígenal*/indiaan 11/04/1645
- Itarema, Manoel, *indígenal*/indiaan 11/04/1645
- J
- Jacheus, Willem, *tenente*/luitenant 11/08/1645
- Jacobsen, Jan, *chefe da guarda no forte Ceulen*/wachtmeester in t fort Ceulen 18/10/1645
- Jacobsen, Pieter, *contramestre mor do navio Utrecht*/opperboostman op het schip Utrecht 25/07/1645
- Jacobsz., Abraham 31/01/1645
- Jacobsz., Adam 31/05/1645
- Jacobsz., Claes, *piloto do navio Utrecht*/stuurman op het schip Utrecht 25/07/1645
- Jacobsz., Jacob 06/07/1645
- Jacome, Sijmon Ferreira 14/04/1645, 29/04/1645, 01/05/1645
- Jacquet, Jan Paul, *caixeiro em Serinhaem*/commies in Serinhaem 05/01/1645, 31/01/1645, 21/02/1645, 31/03/1645, 21/08/1645, 30/09/1645, 05/10/1645
- Jacybobij, Alexander, *tenente na aldeia Mombebu*/luitenant in de aldeia Mombebu 11/04/1645
- Jager, Bondewin, *caixeiro no Rio São Francisco*/commies aan de rivier São Francisco 04/10/1645
- Jager, Hendrick de, *tenente*/luitenant 27/11/1645
- Jager, Thielman, *sargento*/sergeant 28/12/1645
- Jaguapucu, Rodrigus, *conselheiro na aldeia Monpebu*/raad van de aldeia Monpebu 11/04/1645
- James, Pierre 14/02/1645, 14/04/1645
- Janduí, *cacique dos Tapuias no Rio Grande*/opperhoofd der Tapuias van Rio Grande 23/01/1645, 01/02/1645, 23/02/1645, 24/02/1645, 27/02/1645, 06/03/1645, 01/04/1645, 03/04/1645, 04/04/1645, 19/06/1645, 05/07/1645, 08/07/1645, 10/07/1645, 20/07/1645, 27/07/1645, 08/08/1645, 30/08/1645, 08/09/1645, 18/09/1645, 04/12/1645, 20/12/1645

- Jansen, Jan, *arrendatário de pedágio na ponte Boa Vista*/pachter van de passagie van de brug Boa Vista 31/07/1645
- Jansen, Jan, *piloto do navio Grootte Gerrit*/stuurman van het schip Grootte Gerrit 03/05/1645
- Janssen, Wallich 24/11/1645
- Janzs., Gebrant, *mestre carpinteiro/meester timmerman* 27/10/1645
- Janzs., Jan, *barqueiro*/schipper 26/06/1645
- Janzs., Jan, *capitão do navio Zeelandial*/kapitein op het schip Zeelandia 21/07/1645
- Janzs., Jan, *piloto do navio Gulde Rheel*/stuurman van het schip Gulde Rhee 03/05/1645
- Janzs., Lambert, *piloto do navio Vlucht*/stuurman op het schip Vlucht 05/12/1645
- Jaques, Damião, *indígena*/indiaan 11/04/1645
- Jaragoa, Josep, *alferes indígena*/indiaanse vaandrig 11/04/1645
- Jcuparana, João, *indígena*/indiaan 11/04/1645
- Jean, Jorge 31/01/1645
- Jemet, Leuwijn, *barqueiro*/schipper 31/05/1645
- Jes, Jan Claesen, *capitão do navio Elias*/kapitein op het schip Elias 05/10/1645
- Jndijck, Hendrick, *copista*/kopiïst 03/05/1645, 13/05/1645, 20/10/1645
- João, Jorge 02/03/1645
- Jobsz., Jan, *capitão do navio Vergulde Rheel*/kapitein op het schip Vergulde Rhee 03/05/1645, 15/07/1645
- Jochemsz., Jan, *supervisor dos indígenas*/opzichter der brasilianen 30/08/1645
- Jochemsz., Matthijs 06/06/1645, 29/08/1645
- Johan, Belchior, *barqueiro*/schipper 31/05/1645
- Jongbloet, Jacob, *feitor no engenho St. Bras*/opzichter van de suikermolen St. Bras 30/06/1645
- Jonge, Heijndrick Hamel de 28/02/1645, 25/04/1645, 17/05/1645, 02/06/1645, 13/06/1645, 24/08/1645, 13/10/1645, 19/10/1645, 09/12/1645, 28/12/1645
- Joopsz., Jan, *capitão do iate Hasewint van Zeelant*/kapitein van het Jacht Hasewint van Zeelant 06/06/1645
- Jorissen, Walich 29/12/1645, 30/12/1645
- Jorner, Leonart, *barqueiro*/schipper 31/03/1645
- Jouva, Gullian 02/11/1645
- Jtacuruba, Antonio, *conselheiro na aldeia Miogoas*/raad van de aldea Miogoas 11/04/1645
- Jtacoacutiba, Jorge, *conselheiro na aldeia Tapeccerica*/raad van de aldea Tapeccerica 11/04/1645
- Juranuna, Alvaro, *indígena*/indiaan 11/04/1645
- Juriaensz., Michiel, *capitão do galeão Seregipe del Reij*/kapitein van het galioen Seregipe del Reij 10/05/1645
- Juriaensz., Michiel, *capitão do iate Spreeuw*/kapitein op het jacht Spreeuw 15/05/1645
- K
- Kassel, Hans Schrijckenbergh van, *alferes*/vaandrig 18/09/1645
- Katwout, Jacob Jacobsz., *contramestre mor no iate Charitas*/opperbootsman op het jacht Charitas 08/12/1645
- Keerbergen, Kristiaen, *caixeiro em Itamaracá*/commies op het eiland Itamarica 06/05/1645
- Keijser, Lucas de 01/05/1645, 31/05/1645, 24/08/1645
- Kemp, Thomas, *predicant*/predikant 23/02/1645, 08/07/1645

- Kerckhoven, Cornelis, *barqueiro*/schipper 15/09/1645, 18/09/1645, 02/10/1645, 29/04/1645 11/12/1645
- Kessel, Davit van 07/06/1645 Lancq, Estiene 28/02/1645
- Ketel, Fredericus, *predicant*/predikant Lanquer, Steven 18/09/1645
- 12/01/1645, 16/01/1645, 09/03/1645 Lantenil, Cornelis 31/05/1645
- Kick, Gerrit 07/01/1645 Largie, François Le 12/10/1645
- Kies, Antoni, *confortador de doentes* Later, Antonij de, *vidraceiro*/glazenmaker 31/03/1645
- ziekentrouster 09/11/1645 Ledenburgh, Wilhelmus, *apotecário*/apotheker 29/04/1645, 31/05/1645
- Kiliaen, *capitão*/kapitein 18/08/1645 Leduck, Leon, *barqueiro*/schipper 29/08/1645
- Kloockmester, Roger, *fiador de Cornelis Lutersz*/borg van Cornelis Lutersz 11/01/1645
- Kocksz., Thomas, *tenente*/luitenant Leij, Gaspar van der 29/04/1645, 17/11/1645 08/07/1645, 10/07/1645, 11/07/1645, 14/07/1645, 15/07/1645, 24/07/1645, 11/08/1645, 14/08/1645, 27/08/1645, 11/09/1645
- Koin, Daniel, *comandante no Rio São Francisco*/commandant van Rio São Francisco 11/03/1645, 16/03/1645, 20/03/1645, 26/05/1645, 07/06/1645, 09/06/1645, 27/06/1645, 23/12/1645
- Krol, Gillis 01/05/1645, 31/05/1645, 02/06/1645, 24/08/1645, 31/08/1645, 14/09/1645, 19/10/1645, 09/12/1645, 19/12/1645
- Krijgsraad zie *Conselho Militar*
- Kunbankoobij, Marçal, *indígena*/indiaan 11/04/1645
- L
- L'Anglois, João 31/01/1645
- L'Hermite, Johannes, *escabino na Paraíba*/schepen in Paraíba 25/10/1645
- La Motte, *alferes promovido a tenente*/vaandrig, gepromoveerd tot luitenant 11/08/1645
- Lamberts, Samuel (La Montagne), *tenente*/luitenant 10/04/1645, 28/06/1645, 24/08/1645, 05/09/1645, 12/09/1645, 18/09/1645
- Lambertsen, Willem, *capitão*/kapitein 08/07/1645, 17/07/1645, 27/07/1645, 28/07/1645, 25/08/1645, 30/08/1645,
- 15/09/1645, 18/09/1645, 02/10/1645, 11/12/1645
- 28/02/1645
- 18/09/1645
- 31/05/1645
- 12/10/1645
- 31/03/1645
- 29/04/1645, 31/05/1645
- 29/08/1645
- 29/04/1645, 08/07/1645, 10/07/1645, 11/07/1645, 14/07/1645, 15/07/1645, 24/07/1645, 11/08/1645, 14/08/1645, 27/08/1645, 11/09/1645
- 31/03/1645
- morador no Rio Grandel* inwoner van Rio Grande 10/10/1645
- 05/05/1645
- 28/06/1645
- morador no distrito de Igaracú*/inwoner van het district van Igarasú 02/07/1645
- 31/03/1645, 29/04/1645
- 08/09/1645
- conselheiro de finanças* raad van financien 01/07/1645, 08/08/1645, 02/10/1645, 05/10/1645, 09/11/1645, 09/12/1645, 29/12/1645
- 28/06/1645
- cirurgião*/chirurgijn 12/12/1645
- Manoel, *agricultor em Goianal* planter in Goiana 18/07/1645
- 29/04/1645
- Arnout, *alferes*/vaandrig 05/05/1645
- Jan Cornelissen, *almirante* admiraal 05/01/1645, 06/01/1645, 11/01/1645, 09/02/1645, 17/02/1645,

- 03/03/1645, 21/03/1645, 24/03/1645, 03/05/1645, 18/05/1645, 19/05/1645, 26/05/1645, 31/05/1645, 06/06/1645, 16/06/1645, 22/06/1645, 24/06/1645, 02/07/1645, 06/07/1645, 11/07/1645, 14/07/1645, 18/07/1645, 25/07/1645, 01/08/1645, 02/08/1645, 09/08/1645, 10/08/1645, 12/08/1645, 14/08/1645, 17/08/1645, 19/08/1645, 21/08/1645, 28/08/1645, 29/08/1645, 30/08/1645, 01/09/1645, 07/09/1645, 09/09/1645, 10/09/1645, 13/09/1645, 14/09/1645, 15/09/1645, 18/09/1645, 20/09/1645, 22/09/1645, 23/09/1645, 24/09/1645, 25/09/1645, 05/10/1645, 06/10/1645, 17/10/1645, 25/10/1645, 27/10/1645, 30/10/1645, 06/11/1645, 24/11/1645, 29/11/1645, 06/12/1645, 08/12/1645, 14/12/1645
- Lieversz., Lambert, *escabino em Itamaracá e Goiana*/schepen in Itamaracá en Goiana 25/10/1645
- Lijstrij, Johannes, *escolteto e regedor dos brasilianos*/schout en bestuurder der Brasiliaenen 10/01/1645, 11/01/1645, 12/01/1645, 31/01/1645, 24/02/1645, 16/03/1645, 22/03/1645, 27/03/1645, 04/04/1645, 11/04/1645, 07/06/1645, 03/07/1645, 21/07/1645, 25/07/1645, 08/08/1645, 28/08/1645, 02/10/1645, 09/10/1645, 12/12/1645
- Lima, Bento da Costa de, *trabalhador no engenho Sibero de Baixo*/arbeider van de suikermolen van Sibero de Baixo 18/05/1645
- Lima, Jan Pereda d' 31/05/1645
- Lima, Matheus Gomes de 09/01/1645
- Linge, Paulus de, *diretor na Paraíba* directeur van Paraíba 25/01/1645, 26/01/1645, 30/01/1645, 20/02/1645, 28/02/1645, 30/03/1645, 26/04/1645, 29/04/1645, 03/05/1645, 05/05/1645, 27/06/1645, 28/06/1645, 01/07/1645, 03/07/1645, 08/07/1645, 10/07/1645, 17/07/1645, 18/07/1645, 20/07/1645, 21/07/1645, 25/07/1645, 28/07/1645, 08/08/1645, 11/08/1645, 14/08/1645, 25/08/1645, 26/08/1645, 27/08/1645, 30/08/1645, 31/08/1645, 08/09/1645, 09/09/1645, 16/09/1645, 19/09/1645, 26/09/1645, 28/09/1645, 05/10/1645, 28/10/1645, 02/11/1645, 06/11/1645, 17/11/1645, 30/11/1645, 02/12/1645, 13/12/1645, 20/12/1645, 27/12/1645, 31/12/1645
- Linge, Samuel de, *supracargo no navio Saijer*/bootsman op het schip Saijer 18/01/1645
- Lingen, Joop van Hoven van, *soldado*/soldaat 07/04/1645
- Lins, Jacomo 31/05/1645
- Lion, Moses de 11/09/1645, 01/11/1645
- Lira, Gonsalvo Novo de 01/05/1645, 02/07/1645, 13/07/1645, 31/07/1645
- Lobo, Martin Lopes, *escabino em Goiana*/schepen in Goiana 11/01/1645, 12/01/1645, 31/03/1645, 05/07/1645
- Logger, Hans, *extrator de madeiral* houtzager 31/03/1645
- Logiersen, Jacob, *piloto do navio Soutelande*/stuurman op het schip Soutelande 25/10/1645
- Lomel, Arnout, *copista*/kopiïst 03/05/1645
- Loots, Bartholomeus de 20/12/1645
- Lopes, Antonij 31/03/1645, 05/12/1645
- Lopes, Baltasar, *tenente na aldeia Miagereba*/luitenant in de aldeia Miagereba 11/04/1645
- Lopes, Bastião, *conselheiro na aldeia Mauricial*/raad van de aldeia Mauricia 11/04/1645
- Lopes, Bastião, *conselheiro na aldeia Vrutaguij*/raad van de aldeia Vrutaguij 11/04/1645
- Lopes, Francisco 31/01/1645

- Lopes, Gaspar, *barqueiro*/schipper 31/03/1645 08/02/1645, 09/02/1645, 13/02/1645, 27/02/1645, 16/03/1645, 21/11/1645
- Lopes, Jan 03/03/1645, 07/06/1645 Makingh, James 04/02/1645
- Lopes, Jan, *agricultor*/planter 31/05/1645 Mamaluco, Fernando, *alferes indigenal* indiaanse vaandrig 11/04/1645
- Loquim, Isaias 01/05/1645 Man, George Everart 31/03/1645
- Lourenço, Augustinho 29/04/1645 Manica, Marçal, *indigenal*/indiaan 11/04/1645
- Lowijsz., João, *confortador de doentes* ziekentrooster 16/01/1645 Manninck, Thijs, *mestre carpinteiro* meester timmerman 28/02/1645, 29/04/1645
- Lubbertsen, Jan, *antigo caixeiro no navio Leeuwinnel*/voormalig commies op het schip Leeuwinne 30/06/1645, 25/10/1645, 07/11/1645 Manternach, Johannes, *caixeiro*/commies 24/11/1645
- Luffel, Gillis van 25/04/1645, 22/06/1645, 24/08/1645, 19/10/1645, 25/10/1645 Maragapa, Miguel, *indigenal*/indiaan 11/04/1645
- Luijsz., Hans Willem 07/06/1645 Maranhão, Johan Gomes de 10/07/1645
- Lutenbach, Cornelis 11/01/1645 Mercado, Abraham 01/11/1645
- Lutensz., Cornelis, *arrendatário dos bens liquidos na Paraíba*/pachter van de natte waren in Paraíba 11/01/1645 Maris, João Carneiro de 14/02/1645
- Marnschalck, Boudewijn, *confortador de doentes*/ziekentrooster 16/01/1645
- M Marresingh, Pieter 28/02/1645, 31/03/1645, 16/09/1645
- Machado, Nuno Alvares 10/07/1645 Martin, Fernando 02/03/1645, 01/07/1645, 06/11/1645, 22/12/1645
- Macharro, Eleão 31/03/1645 Martin, Pierre 12/10/1645
- Maciel, Antonij d'Oliveira 07/06/1645 Martins, Antonio, *capitão do campo*/jager op gevluichte slaven 24/02/1645
- Madera, Amaro Lopes 31/01/1645, 31/03/1645, 31/05/1645 Massangão, Domingos Gonsalves, *senhor de engenho em Camarigibi*/eigenaar van eensuikermolen in Camarigibi 24/02/1645
- Madera, Aron Lopes 31/01/1645 Massenaer, Cristoffel, *funcionário do escritório geral*/klerk van het kantoor generaal 03/05/1645
- Maerpetter, Cornelis 27/10/1645 Massiel, Antonio d'Oliveira 11/01/1645
- Maerschallck, Davit Davitsz., *comissário na Paraíba*/commissaris in Paraíba 09/01/1645, 31/01/1645, 07/02/1645, 28/02/1645, 29/03/1645, 07/06/1645, 25/11/1645, 29/12/1645
- Maes, Hendrick (alias Bruijnswijck) 13/11/1645, 23/12/1645
- Magalhães, Augustinho, *sargento major português*/Portugese sergant majoor 05/10/1645
- Maij, Jacob 06/03/1645
- Maire, Jacob le, *pensionário de Mauricial* pensionaris van Mauritsstaad 17/01/1645, 24/01/1645, 25/01/1645, 25/01/1645
- Maxvelt, *prisioneiro e médico*/gevangen en medicus 21/11/1645

- Meese, Francisco, *escabino no Rio Grandel*
schepen in Rio Grande 25/10/1645
- Megaogoara, Francisco, *alferes indígenal*
indiaanse vaandrig 11/04/1645
- Meijer, Sijmon 31/01/1645
- Meindertsen, *predicant*/predikant
18/05/1645, 26/05/1645, 26/07/1645
- Meira, Francisco, *indígenal*/indiaan
11/04/1645
- Mencier, Jan 12/10/1645
- Mendes, Fernando, *morador em Potengi*
no Rio Grandel/inwoner van Potengi in
Rio Grande 10/10/1645
- Mendes, Francisco, *tenente português*/
Portugese luitenant 19/08/1645
- Mendonça, Domingos de 22/11/1645
- Menes[sic], Louijs, *capitão militar*/
kapitein 31/10/1645
- Meneses, Pedro Cesar de, *governador*
portugues de Angola/Portugese
gouverneur van Angola 17/02/1645,
02/03/1645, 24/03/1645
- Mesquita, Manoel de, *agricultor em*
Pojucal/planter in Pojuca 11/02/1645
- Messen, Johannes van, *confortador de*
doentes/ziekentrouster 03/05/1645
- Metser, Cristoffel 08/05/1645
- Mettingh, Fredrick 07/06/1645
- Meulen, Hendric Baltaser van der
25/11/1645
- Meuwen, Hendrick van 29/04/1645
- Micacoara, Joannes, *tenente na aldeia*
Nassau/luitenant in de aldeia Nassau
11/04/1645
- Michielsz., Jan, *alferes*/vaandrig
18/09/1645
- Michilisz., Dirck, *açogueiro*/slachter
31/03/1645
- Mickel (Miguel), Fernando, *coletor*
de impostos/inner van accijnzen
16/03/1645
- Mijquijtjra, Felipe, *indígenal*/indiaan
11/04/1645
- Misape, Paulo, *indígenal*/indiaan
11/04/1645
- Moen, Cornelis Dircxz., *antigo mestre de*
equipagem/voormalig equipagemeester
20/01/1645
- Mojycij, Luis, *indígenal*/indiaan
11/04/1645
- Molina, Jean Tenoira (?), *senhor dos*
engenhos Bertioga e Maranhão/eigenaar
van de suikermolens Bertioga e
Maranhão 25/04/1645, 11/05/1645,
12/05/1645, 31/05/1645
- Mols, Hans, *diretor em Angola*/directeur
in Angola 27/02/1645, 04/04/1645
- Mombaba, João Ribeiro de 11/01/1645
- Monchij, Rene de 28/02/1645,
31/03/1645, 31/05/1645, 22/06/1645,
11/08/1645, 24/08/1645, 13/09/1645,
16/09/1645, 18/09/1645, 11/11/1645
- Moninckhoven, Eduwaert, *escabino*
na Paraíba/schepen in Paraíba
25/10/1645
- Monlero, Antonio Dias, *carreiro*/voerman
31/03/1645
- Monsheijm, *capitão militar*/kapitein
23/01/1645
- Monsheijm, *capitão*/kapitein 25/01/1645
- Montangie, *capitão comandante em*
Serinhaem/commandeur in Serinhaem
09/08/1645, 15/08/1645
- Montanier, François, *notário*/notaris
31/10/1645, 13/11/1645
- Monteiro, Francisco, *tenente na aldeia*
Araunum/luitenant in de aldeia
Araunum 11/04/1645
- Monteiro, Mathias, *capitão militar*/
kapitein 31/10/1645
- Monteiro, Mattheus, *capitão na aldeia*
Tapesseric/kapitein in de aldeia
Tapesseric 11/04/1645
- Monteiro, Mattheus, *indígenal*/indiaan
11/04/1645

- Montener, François, *procurador*/procureur
09/08/1645, 07/09/1645
- Montesino, Samuel 31/01/1645
- Moor, Gijsbert, *barqueiro*/schipper
25/11/1645
- Moor, Willem Jansz., *alferes*/vaandrig
16/10/1645
- Morais, Manoel de 11/03/1645
- Moreel, Nathaneel 28/02/1645,
31/05/1645
- Moreno, Baltasar Gonsalves 28/04/1645,
01/08/1645, 05/08/1645
- Moreno, Martins Soares, *coronel*
português/Portugese colonel
13/08/1645, 15/08/1645, 16/08/1645,
30/08/1645, 20/09/1645, 22/09/1645,
29/09/1645, 23/12/1645
- Morijs, Jan 03/08/1645
- Morina, Baltasar Barbosa de 13/04/1645
- Moris, Johannes 31/05/1645
- Morrera, Jan, *agricultor em Goianal*
planter in Goiana 28/02/1645,
25/04/1645, 18/07/1645,
- Mosaphia, Salomon 22/12/1645
- Mosen, Johan, *tenente*/luitenant
13/11/1645
- Moucheron, Cosmo de 07/07/1645,
15/08/1645, 18/09/1645
- Moucheron, Hendrick de, *Diretor*
das Alagoas/Directeur van Alagoas
13/01/1645, 11/02/1645, 22/03/1645,
31/03/1645, 08/04/1645, 19/04/1645,
29/04/1645, 27/06/1645, 28/06/1645,
08/07/1645, 12/07/1645, 13/08/1645,
14/08/1645, 14/08/1645, 16/08/1645,
17/08/1645, 19/08/1645, 21/08/1645,
07/09/1645, 09/09/1645, 13/09/1645,
04/11/1645
- Muller, Dirck, *fiador de Pieter Vargeson*
borg van Pieter Vargeson 06/03/1645
- Muninckhoven, Eduaart, *fiador de Menso*
Franse Turhout/borg van Menso Franse
Turnhout 02/01/1645
- Muricugoaba, João, *indigena*/indiaan
11/04/1645
- N
- Nanninck, Tijs, *mestre carpinteiro*/meester
timmerman 31/01/1645, 31/03/1645
- Nassau-Siegen, Johan Maurits van, *ex-*
governador geral/voormalig gouverneur
generaal 20/01/1645, 02/02/1645,
17/02/1645, 11/03/1645, 17/03/1645,
12/04/1645, 05/05/1645, 11/05/1645,
26/05/1645, 17/08/1645, 18/08/1645,
19/08/1645, 21/08/1645, 22/08/1645,
31/10/1645, 22/11/1645
- Nauwenborgh, Hans Jaer van, *alferes*
vaandrig 17/11/1645
- Navarro, Aron 01/07/1645, 17/10/1645
- Navarro, Jacob 31/01/1645, 17/10/1645,
08/11/1645
- Navarro, Moses 31/01/1645,
31/07/1645, 09/08/1645, 01/09/1645,
07/09/1645, 04/10/1645, 05/10/1645,
09/10/1645, 13/10/1645
- Negreiros, André Vidal de 25/07/1645,
11/08/1645, 13/08/1645, 15/08/1645,
16/08/1645, 19/08/1645, 20/08/1645,
30/08/1645, 05/09/1645, 06/09/1645,
11/09/1645, 20/09/1645, 22/09/1645,
29/09/1645, 30/09/1645, 05/10/1645,
06/10/1645, 25/10/1645, 02/11/1645,
16/11/1645, 23/12/1645
- Netto, Moijzes 31/05/1645, 24/08/1645
- Nichelsz., Dirck, *açougueiro*/slachter
31/03/1645
- Nichelsz., Dirck, *arrendatário do dízimo*
do gado/pachter van de 10 penning van
het vee 31/01/1645
- Nicolai, Davit 13/06/1645, 14/06/1645,
20/07/1645
- Nicolão, Miguel, *capitão na aldeia*
Mauritia/kapitein in de aldea Mauritia
11/04/1645

- Noge, Pieter, *apotecário/apotheker*
28/02/1645
- Novo, Francisco 31/05/1645
- Novo, Gonsalvo 18/07/1645
- Nucunaoba, Miguel, *indígena*/indiaan
11/04/1645
- Nuijssen, Abraham van, *supercargol*
bootzman 13/10/1645
- Nunes, Duarte, *arrendatário dos dízimos do açúcar na Paraíba*/pachter van de tienden van de suiker 27/07/1645
- Nunes, Jacob, *arrendatário de menzanas*/pachter van de tienden van de vruchten des lands 15/11/1645
- Nunes, Jacob, *arrendatário dos dízimos das frutas*/pachter van de tienden van de vruchten des lands 31/07/1645
- Nunes, Joan Gomme 31/01/1645
- Nunes, Luis 31/01/1645
- Nunes, Marcus 31/03/1645
- Nunes, Moses 28/11/1645
- Nunnes, Jan, *soldado negro*/zwarte soldaat
25/09/1645
- O
- Obbes, Enno, *barqueiro*/schipper
29/04/1645
- Ochuisz., Michiel 02/06/1645
- Offringa, Johannes, *predicant*/predikant
28/02/1645, 29/03/1645
- Olanda, Cristoffel d' 02/06/1645
- Oliveira, d. Maria d' 31/05/1645
- Oliveira, Gonsalvo Lopes d', *comissário na Paraíba*/commissaris in Paraíba
28/02/1645
- Oliveira, João d' 29/04/1645
- Oliveira, Moses de 02/11/1645
- Ollanda, Arnão d' 14/07/1645
- Olpherdi, Nuno 03/03/1645,
24/11/1645
- Onade, *caixeiro*/commies 17/05/1645
- Ongena, Petrus, *predicant*/predikant
27/02/1645, 18/08/1645, 22/09/1645,
19/10/1645, 08/11/1645
- Onziel, Jacques, *contador*/rekenmeester
03/05/1645
- Oostvriesland, Herman Hessen van,
soldado/soldaat 07/04/1645
- Orindo, Daniel d' 31/03/1645
- Orindo, Salomon d' 31/03/1645,
06/03/1645, 31/07/1645
- Otsenborn, Davit, *comerciante livre*/vrije
koopman 26/01/1645, 30/01/1645,
31/03/1645
- Oubes, Abel, *capitão do iate Spreeuw*
kapitein op het jacht Spreeuw
10/05/1645
- Ouman, Cornelis Hendricxsz., *director em Angola*/directeur van Angola
06/11/1645, 10/11/1645, 13/11/1645,
21/11/1645, 02/12/1645
- P
- Pacheco, Antonio, *capitão na aldeia Jarago*/kapitein in de aldeia Jarago
11/04/1645
- Padre Anselmo 10/04/1645, 25/04/1645
- Padre de Jeronimo Cadena 12/07/1645
- Padre Manoel 10/07/1645
- Padre Manoel de Azevedo 11/01/1645
- Padre Vigario da Paraíba 20/03/1645,
26/04/1645, 12/07/1645
- Pais, d. Anna, *viúva do capitão Charles de Tournalon*/weduwe van de kapitein Charles de Tournalon 29/04/1645
- Pais, Francisco 29/04/1645
- Pais, Thomas 01/08/1645
- Paiva, Jeronimo Serrão de, *almirante português*/Portugese admiraal
12/08/1645, 14/08/1645, 13/09/1645,
20/09/1645, 22/09/1645, 29/09/1645,
11/11/1645
- Paiva, Manoel de, *morador em Alagoas*
inwoner in Alagoas 02/01/1645

- Panama, Fernando, *alferes indigenal*
indiaanse vaandrig 11/04/1645
- Paragoaijara, Simão, *indigenal*/indiaan
11/04/1645
- Parana, Pedro, *indigenal*/indiaan
11/04/1645
- Paranaobij, Vincente, *indigenal*/indiaan
11/04/1645
- Parapauba, Caspar, *indigenal*/indiaan
12/10/1645
- Parapuama, Pantaleão, *alferes indigenal*
indiaanse vaandrig 11/04/1645
- Paraupeba, Antonio, *regedor dos*
braslianen/bestuurder der brasiliaenen
11/04/1645, 07/06/1645, 18/06/1645,
03/07/1645, 08/08/1645, 28/09/1645,
22/11/1645, 14/12/1645
- Parent, Jan 18/09/1645
- Pasieque, Pasqual de Barros 07/06/1645
- Passo, Jan Nunes de 29/04/1645
- Paul, Davit 31/01/1645
- Pauli, Coenraet 07/06/1645, 21/10/1645,
25/10/1645
- Paulo, João, *morador na Paraíba*/inwoner
in Paraíba 23/02/1645, 20/03/1645,
26/04/1645,
- Pauwelsz., Adriaen 23/02/1645
- Pauwelsz., Jacob 23/02/1645,
31/03/1645
- Pauwelsz., Reijndert, *capitão do*
navio Tuijnsluijper/kapitein op het
schip Tuijnsluijper 15/03/1645
- Paxman, Staets, *tenente do capitão*
Blaer/luitenant van kapitein Blaer
24/04/1645
- Peijpij, Francisco, *capitão da aldeia*
Jaragoa/kapitein in de aldeia Jaragoa
11/04/1645
- Peknis, Jan, *soldado - educador*/soldaat -
onderwijzer 15/02/1645
- Pelletier, Wouter 23/02/1645
- Pereira, Antonio 20/12/1645
- Pereira, Belchior, *tenente na aldeia*
Mauritia/luitenant in de aldeia
Mauritia 11/04/1645
- Pereira, Cosmo d'Abreu 02/06/1645
- Pereira, Gaspar, *notário*/notaris
22/06/1645, 13/09/1645
- Pereira, Luijs, *capitão indigenal*/indiaanse
kapitein 11/04/1645
- Pereira, Manoel 22/06/1645
- Pereira, Michiel Soaris 28/02/1645
- Peres, Antonij, *carreiro*/voerman
31/03/1645
- Peres, Fancisco, *barqueiro*/schipper
28/02/1645
- Peris, Mercus, *indigenal*/indiaan
11/04/1645
- Perkings, Jan, *negro professor*
negerschoolmeester 28/09/1645
- Perre, Adriaen van de, *caixeiro*/commies
15/03/1645, 30/03/1645, 03/05/1645,
13/11/1645, 22/11/1645
- Pessoa, João, *senhor de engenho*/eigenaar
van een suikermolen 25/09/1645
- Pessoa, Maria Barrosa 03/08/1645
- Pestano, João Rodrigus, *capitão português*
portugese kapitein 29/05/1645,
30/05/1645, 07/06/1645
- Petapiras, Henrique, *indigenal*/indiaan
11/04/1645
- Petijt, Lourens 31/01/1645, 29/04/1645
- Pietersz., Harmen, *capitão de barcol*
kapitein van een schip 09/01/1645
- Pietersz., Jan 03/08/1645, 04/11/1645
- Pietersz., Marten, *caixeiro*/commies
09/03/1645
- Pietersz., Marten, *comerciante no navio*
Overijssell/koopman op het schip
Overijssel 06/10/1645
- Pietersz., Michiel 23/03/1645
- Pietersz., Oloff, *dinamarquês*/Deen
06/03/1645
- Pijna, Jacob de 29/04/1645

- Pimenta, João, *senhor do engenho Aiama*
eigenaar van de suikermolen Aiama
07/02/1645
- Pina, Benjamin de 08/02/1645,
31/03/1645, 29/04/1645, 26/05/1645,
31/07/1645, 05/10/1645, 09/10/1645
- Pinto, Jorge Homem 20/01/1645,
31/01/1645, 28/02/1645, 31/03/1645,
26/04/1645, 29/04/1645, 31/05/1645,
21/11/1645
- Pinto, Jorge Rodrigus, *senhor do
engenho Sibero de Riba*/eigenaar
van de suikermolen Sibero de Riba
11/04/1645, 13/04/1645
- Piraroba, Symão, *indigena*/indiaan
11/04/1645
- Piritagoarij, Domingos, *indigena*/indiaan
11/04/1645
- Piso, Willem, *médico*/medicus
21/11/1645
- Pistor, Frederich, *engenheiro e capitão
militar*/ingenieur en kapitein
16/01/1645, 23/03/1645, 27/03/1645,
19/06/1645, 22/06/1645, 01/07/1645,
09/08/1645, 17/08/1645, 24/08/1645,
15/09/1645, 18/09/1645, 25/09/1645,
27/09/1645, 03/10/1645, 13/11/1645,
08/12/1645
- Pitapiranga, Henricque, *indigena*/indiaan
11/04/1645
- Pla, Daniel le, *escolteto em Porto Calvo*
schout in Porto Calvo 08/04/1645
- Plach, Albert Sijmons 11/05/1645
- Plouvier, Pieter, *caixeiro no navio
Soutelande*/commies op het schip
Soutelande 25/10/1645
- Poel, Cornelis van der, *predicant*
predikant 23/02/1645, 28/02/1645,
12/04/1645, 31/05/1645, 08/07/1645,
11/07/1645, 31/08/1645, 01/09/1645,
04/09/1645, 02/12/1645, 04/12/1645
- Pol, Lucas, *capitão do navio Walcheren*
kapitein van het schip Walcheren
03/08/1645
- Polhemius, Johannes Theodorus,
predicant/predikant 08/05/1645,
31/05/1645, 22/09/1645, 18/10/1645
- Poos, Andries 02/06/1645
- Porto Calvo, Dirck Jansz van 31/05/1645
- Possenier, Guillaen, *confortador de
doentes*/ziekentrooster 01/05/1645,
11/10/1645
- Potti, Pieter [Pedro], *capitão indígena*
Indiaanse kapitein 27/02/1645,
11/04/1645, 03/07/1645, 19/09/1645
26/09/1645, 02/11/1645, 27/12/1645,
31/12/1645
- Pree, Jan de 21/02/1645
- Prevo, *capitão e comandante no Rio
Grande*/kapitein en commandeur in
Rio Grande 01/02/1645, 05/07/1645,
10/07/1645, 20/07/1645
- Primira, Gaspar, *notário*/notaris
16/05/1645
- Principe de Orange/Prins van Oranje
20/01/1645, 06/02/1645, 03/07/1645,
05/07/1645, 09/12/1645
- Pura, Francisco de, *barqueiro*/schipper
28/02/1645
- Putt, Sijmon, *escabino na Paraíba*/schepen
in Paraíba 25/10/1645
- Q
- Quaede, Joan, *caixeiro do livro das
guarnições*/commies van de garnizoen
boeken 11/01/1645, 01/09/1645,
24/11/1645
- R
- Raad van Financien zie *Conselho de
Finanças*
- Raad van Justitie zie *Conselho de Justiça*
- Rabbi, Jacob 21/02/1645, 01/04/1645,
03/04/1645, 04/04/1645, 19/06/1645,

- 20/07/1645, 25/07/1645, 08/08/1645,
25/08/1645, 18/09/1645, 28/09/1645,
10/10/1645, 04/12/1645, 20/12/1645
- Raep, Pieter Willemsz 31/03/1645
- Raetsvelt, Caspar van, *supracargo no navio Utrecht*/bootsman op het schip Utrecht
14/01/1645, 03/05/1645, 18/05/1645,
26/05/1645, 25/07/1645, 18/08/1645,
22/12/1645
- Ranner, Davit de 31/01/1645
- Rasenberch, Jan van 31/03/1645
- Rasiere, Isaacq de 28/02/1645,
04/04/1645, 21/06/1645
- Ravensteijn, Hendrick van, *cabo da guarda civil*/korporaal van de burgerwacht 28/04/1645, 03/05/1645,
14/06/1645
- Rechter, Jan de 24/08/1645, 29/08/1645
- Redinckhoven, H. van, *diretor em Angolal*
directeur in Angola 28/03/1645
- Rei de Portugal*/Koning van Portugal
13/09/1645
- Rei do Congo*/Koning van Congo
20/01/1645
- Reijnbach, Juriaen, *tenente*/luitenant
19/04/1645, 15/09/1645
- Reijsiertsenspit[sic], Jan, *barqueirol*
schipper 02/11/1645, 13/11/1645
- Rembach, Hendrick 29/11/1645
- Rembouts, Pieter, *desertor*/deserteur
24/10/1645
- Remieus, Joan 22/05/1645
- Renberger, Juriaen, *capitão*/kapitein
18/09/1645, 07/12/1645, 14/12/1645,
23/12/1645
- Ribeiro, Antonio Martijns, *senhor de engenho em Alagoas*/eigenaar van een suikermolen in Alagoas 26/01/1645
- Ribeiro, D. Martinho de 12/08/1645
- Ribeiro, Francisco, *português*/portugees
25/04/1645
- Ritsema, Obbe, *escabino no Rio Grandel*
Schepen in Rio Grande 25/10/1645
- Ritsma, Lambertus, *predicant*/predikant
02/02/1645
- Robbersz., Willem, *sargento*/sergant
31/01/1645, 22/03/1645, 15/09/1645
- Rocha, Andre da, *conselheiro na aldeia Tapececerica*/raad van de aldeia Tapececerica 11/04/1645
- Rocha, Jeronimo da 31/03/1645,
10/07/1645
- Rocha, Manoel da 31/01/1645
- Rocha, Pedro da, *barqueirol*/schipper
28/02/1645, 31/03/1645, 29/04/1645
- Rocha, Solomon da 31/03/1645,
31/05/1645
- Rodrigus, Christoffel(?), *português*/
portugees 25/04/1645
- Rodrigus, Domingos, *tenente na aldeia Taperica*/luitenant in de aldeia Taperica
11/04/1645
- Rodrigus, Francisco, *barqueirol*/schipper
31/01/1645, 31/03/1645
- Rodrigus, Martinho, *alferes indigenal*
indiaanse vaandrig 11/04/1645
- Rodrigus, Vincenzo, *capitão na aldeia Tabucurama*, *indigenal*/kapitein
in de aldeia Tabucurama, indiaan
11/04/1645
- Roeckensz., Jan 31/01/1645
- Rois, Gaspar 28/02/1645
- Rokussen, Jan, *arrendatário da balsa entre a terra firme e o forte Brum*/pachter van het veer tussen het vaste land en het fort de redoute de Bruijn 31/07/1645,
13/09/1645
- Ronad[sic], Jacob, *escabino no Rio Grandel*/schepen in Rio Grande
25/10/1645
- Rooleeu, Evert 11/11/1645
- Rosel, Jacob, *judeu português*/Portugese
Jood 19/12/1645
- Rouff, Abraham de 28/04/1645
- Roujs, Diogo da 01/05/1645

- Rover, Willem de, *antigo sargento*
voormalig sergant 21/02/1645
- Ruddens, Willem, *negro quilombolal*
wegloper 28/02/1645
- Ruijchveer, Sijmon Jansz. 23/05/1645
- Runtvlees, Johan, *contador*/boekhouder
09/02/1645, 03/05/1645
- S**
- Saa e Benevides, Salvador Correa de,
almirante português/Portugese admiraal
12/08/1645, 13/09/1645
- Saa, Michiel Fernandes de, *senhor de*
engenho em Serinhaen/eigenaar van een
suikermolen in Serinhaen 16/06/1645
- Sacambij, Jorge, *indigenal*/indiaan
11/04/1645
- Sacoatara, Francisco, *indigenal*/indiaan
11/04/1645
- Sacute, Moses, *arrendatário do dízimo*
das frutas/pachter van de tienden van
de vruchten des lands 31/07/1645,
30/10/1645
- Samson, Jacob, *contramestre mor no navio*
Overijssell/opperbootzman op het schip
Overijssel 06/10/1645
- Samson, Mathusalem, *pedreiro*/metselaar
31/03/1645
- Sandra, Jonas, *funcionario da WIC*/klerk
van de WIC 03/05/1645
- Saraiva, Duarte 31/03/1645, 29/04/1645,
26/05/1645, 26/07/1645, 25/09/1645,
02/11/1645, 13/11/1645
- Saraiva, Francisco, *barqueiro*/schipper
1/05/1645
- Sarano, Isaack de 11/04/1645,
13/04/1645
- Sariba, Gaspar, *indigenal*/indiaan
11/04/1645
- Sauten, Jan van 02/08/1645
- Schellinger, Willem 28/02/1645,
06/07/1645, 21/07/1645, 19/08/1645,
20/09/1645, 27/11/1645
- Schellinger, Willem Hendricxsz, *capitão*
do iate Hasewint van Zeelant/kapitein
van het Jacht Hasewint van Zeelant
06/06/1645
- Schelstraten, Gerrit van der, *soldado*
soldaat 18/12/1645
- Schepenen van Mauritsstad/*Escabinos de*
Mauricia 25/04/1645
- Schief, Pieter, *senhor do engenho St. Bras*
eigenaar van suikermolen St. Bras
30/06/1645
- Schilder, Michiel Pietersz 31/03/1645,
31/05/1645, 16/11/1645
- Schoenmaker, Johannes, *escabino no*
Rio Grandel/schepen in Rio Grande
25/10/1645
- Schoere, Mathijs, *funcionário do escritório*
klerk op het kantoor 24/11/1645
- Schoop (Schoppe), Sigismund von,
general alemão e antigo governador
Duitse generaal en voormalig
gouverneur 06/02/1645
- Schoorn, Abraham 31/01/1645,
31/03/1645, 31/05/1645
- Schot, Jan Andriesz, *contramestre mor*
de equipagem/opperbootzman van de
equipage 24/02/1645
- Schot, Willem, *tenente*/luitenant
05/08/1645, 21/08/1645
- Schrael, Jan Jansz., *piloto mor*/opper
stuurman 09/03/1645
- Schrijver, Daniel 19/06/1645
- Schrijver, Valentijn 02/05/1645
- Seckam, Hendrick, *coletor de impostos dos*
viveres molhados/inner van de heffingen
op de natte waren 02/08/1645
- Sepulveda, Luis da Costa 25/02/1645
- Serael, Jan Jansz., *piloto no navio*
Overijssell/stuurman op het schip
Overijssel 06/10/1645
- Setimapirange, Marçal, *tenente na*
aldeia Nutaguij/luitenant in de aldeia
Nutaguij 11/04/1645

- Seulin, Pieter, *senhor de engenho em Itamaracá*/eigenaar van een suikermolen op Itamaracá 07/01/1645, 17/06/1645, 19/06/1645, 03/07/1645, 21/10/1645, 25/10/1645
- Shoore, Matthias, *contador*/rekenmeester 03/05/1645
- Sickema, Reijnier, *capitão*/kapitein 05/08/1645, 16/09/1645, 18/09/1645, 25/09/1645, 23/12/1645
- Sideniski, *alferes*/vaandrig 24/06/1645
- Sijben, Jan, *mestre cortador de pedral* meester steenhouwer 28/02/1645, 31/03/1645
- Sijmensz., Albert 18/01/1645
- Sijmon, Pierre, *caixeirol*/commies 15/03/1645
- Sijmonsens, Albert, *funcionário do escritório geral*/klerk van het kantoor generaal 03/05/1645
- Sijmonsz., Diogo 29/04/1645
- Sijmonsz., Jacob, *contramestre morl* opperbootzman 09/03/1645
- Sijplinger, Frans Pietersen 31/03/1645
- Silva, Antonio da, *barqueirol*/schipper 15/05/1645
- Silva, Clemente da, *indígenal* indiaan 11/04/1645
- Silva, Cosmo da, *alferes indígenal* indiaanse vaandrig 11/04/1645
- Silva, Lourenço da, *alferes indígenal* indiaanse vaandrig 11/04/1645
- Silva, Manoel da 29/04/1645
- Silva, Vincenzo da, *alferes indígenal* indiaanse vaandrig 11/04/1645
- Slecht, Sijmon, *barqueirol*/schipper 10/08/1645, 26/08/1645, 31/08/1645, 02/09/1645, 16/10/1645
- Slinger, Adriaen, *caixeirol na caravela Hamell*/commies op de caraveel Hamel 12/12/1645
- Slingerlant, Machtelt, *esposa de Pieter Rembouts*/vrouw van Pieter Rembouts 24/10/1645
- Sluijter, Davit, *capitão*/kapitein 17/02/1645, 29/03/1645, 02/07/1645, 03/07/1645, 29/09/1645, 04/11/1645, 17/11/1645, 18/12/1645
- Smit, Jan Jansz, *mestre escola na aldeia Masurepel*/schoolmeester in de aldeia Masureppe 23/02/1645
- Smit, Wensel 30/03/1645, 07/07/1645
- Smits, Jan Jansz, *fiador de Cornelis Lutersz*/borg van Cornelis Lutersz 11/01/1645
- Snelleman, Gerrit Cornelisz 28/02/1645
- Snijder, Killiaen, *tenente na guarda civil*/luitenant van de burgerwacht 28/04/1645, 24/08/1645, 03/10/1645, 17/10/1645, 18/11/1645, 27/11/1645, 07/12/1645
- Soares, Bernardus Abreu 29/04/1645
- Soares, Gabriel, *senhor do engenho Nossa Senhora da Ajuda em Alagoas*/eigenaar van de suikermolen Nossa Senhora da Ajuda in Alagoas 10/01/1645, 11/02/1645
- Soaris, Amador 31/03/1645
- Soler, Gaspar, *tenente na aldeia St. Michiell*/luitenant in de aldeia St. Michiel 11/04/1645
- Solijs, Salomon de 31/01/1645
- Solis, Benjamin de 28/02/1645
- Solomme, David de, *comissário*/commissaris 02/01/1645, 31/01/1645, 28/02/1645, 31/03/1645, 26/04/1645, 29/04/1645, 19/05/1645, 28/09/1645, 20/10/1645, 24/11/1645
- Sorius, Evernrinius[sic] 13/11/1645
- Sortien, Louwis, *comandante do "Water Fort"*/commandeur op het Water Fort 16/10/1645

- Sousa, André de, *capitão na aldeia Carace*/kapitein in de aldeia Carace 11/04/1645
- Sousa, Antonio de 02/01/1645
- Sousa, João Velho de 02/01/1645
- Sousa, Paulo d'Almeida de 31/03/1645, 29/04/1645
- Sousa, Philipe de, *capitão da revolta portuguesa*/kapitein van de Portugese revolte 30/06/1645
- Sperandus, Jeronimus de 03/10/1645
- Spijcker, Cornelis 14/06/1645
- Springhapeel, François, *procurador*/procureur 24/01/1645, 25/01/1645, 28/04/1645
- Stachouwer, Cornelis, *sargento*/sergant 18/09/1645
- Staten Generaal zie *Estados Gerais*
- Steenwinckel, Daniel van 28/02/1645, 02/06/1645, 08/09/1645, 25/09/1645, 19/10/1645
- Stetten, Jodocus à, *predicant*/predikant 03/02/1645, 07/02/1645, 08/02/1645, 21/02/1645, 27/02/1645, 05/04/1645, 06/04/1645, 12/05/1645, 11/07/1645, 25/07/1645, 27/07/1645, 28/07/1645, 06/09/1645, 22/09/1645, 10/10/1645, 18/10/1645, 21/10/1645
- Stevens, Eduaart, *tenente na guarda civil, posteriormente capitão*/luitenant, later kapitein van de burgerwacht 28/04/1645, 03/05/1645, 14/06/1645
- Stocman, Johan, *caixeiro*/commies 01/09/1645, 24/11/1645
- Strich, Abraham, *comissário de artilharia e do trem*/commissaris van de artillerie en van de trein 03/01/1645, 31/03/1645, 29/04/1645, 20/05/1645, 31/05/1645, 26/06/1645, 22/08/1645, 30/11/1645, 12/12/1645
- Strouw, Hendrick Didercks, *alferes*/vaandrig 29/09/1645
- Struijs, Cornelis 28/02/1645, 14/06/1645, 12/09/1645
- Struijs, Hendrick, *alferes*/vaandrig 11/08/1645, 18/08/1645
- Stuwart, Jacob 08/05/1645
- Suelleman, Gerrit Cornelissen 21/06/1645
- Supucapacuga, Cosmo, *indígena*/indiaan 11/04/1645
- Susarte, Salomon 29/04/1645
- Swaenswerck, Nicolaes, *alferes*/vaandrig 13/11/1645
- Swart, Gillis Jansz., *cirurgião*/chirurgijn 16/05/1645
- Sweerts, François, *comissário*/commissaris 18/01/1645, 26/01/1645, 31/01/1645, 28/02/1645, 31/03/1645, 29/04/1645, 24/05/1645, 31/05/1645, 13/06/1645, 22/06/1645, 20/07/1645, 07/08/1645, 09/08/1645, 19/10/1645, 15/11/1645
- Sweerts, Isaack, *alferes*/vaandrig 29/08/1645
- Sweerts, Jacob 18/10/1645
- Sweerts, Paul 18/10/1645
- Swol, Pieter Jansz van, *arrendatário de pedágios entre Barreta e Afogados*/pachter van de tol tussen Baretta en Affogados 31/07/1645
- Syben, Jan, *mestre cortador de pedras*/meester steenhouwer 31/01/1645, 29/04/1645
- T
- Taberaboa, Mattheus, *indígena*/indiaan 11/04/1645
- Tabore, Pedro, *capitão do campol*/jager op gevluhte slaven 31/03/1645
- Tacke, Jan 31/03/1645
- Tagoatajuba, João, *tenente na aldeia Mauritia*/luitenant in de aldeia Mauritia 01/04/1645
- Taguacutibi, Jorge, *indígena*/indiaan 11/04/1645

- Tajatiba, Symão, *indigena*/indiaan
11/04/1645
- Tapiyruca, Martin, *indigena*/indiaan
11/04/1645
- Tapper, Abraham, *tradutor*/vertaler
10/08/1645, 30/08/1645
- Tarde, Antonio de 31/01/1645
- Tavares, João Rodrigues 28/02/1645
- Taxama, Diogo, *alferes indigena*/indiaanse
vaandrig 11/04/1645
- Teixeira, Filipe, *indigena*/indiaan
11/04/1645
- Teixeira, Jorge de Castro, *escabino
português em Goiana*/Portugese schepen
in Goiana 11/01/1645
- Teixeira, Pedro, *indigena*/indiaan
11/04/1645
- Tekelenburgh, Barent van, *alferes*/
vaandrig 07/07/1645
- Ter Vils, *alferes*/vaandrig 05/08/1645,
16/09/1645, 14/12/1645
- Tesoureiro*/Thesaurier 03/03/1645,
10/04/1645, 22/04/1645, 25/04/1645,
17/05/1645, 31/05/1645 27/07/1645,
28/07/1645
- Teunissen, Gerrit 11/01/1645
- Thambere[sic], Jaques de La 24/08/1645
- Thijsz., Claes, *capitão de navio*/kapitein
van een schip 09/10/1645
- Thijsz., Maerten, *barqueiro*/schipper
26/09/1645
- Tibiuma, Joannes, *indigena*/indiaan
11/04/1645
- Tieboel, Jacob 31/01/1645, 25/10/1645
- Tigi, João, *tenente na aldeia Caracel*
luitenant in de aldeia Carace
11/04/1645
- Tijssen, Maerten, *barqueiro*/schipper
16/08/1645, 26/08/1645, 28/08/1645
- Tin, Gijsbert de, *sargento*/sergeant
23/12/1645
- Tinga, Paulo, *indigena*/indiaan
11/04/1645
- Toijmans, Joris, *alferes*/vaandrig
29/08/1645
- Tolk, Jacob Pietersz., *comandante no Rio
Grandel*/commanduer in Rio Grande
25/08/1645
- Tongeren, Willem van 08/02/1645,
25/02/1645, 24/11/1645
- Tonneman, Pieter, *escabino na Paraibal*
schepen in Paraiba 25/10/1645
- Torres, Jan de 13/04/1645
- Torris, Davit 01/07/1645
- Tourlon, Charles de 29/04/1645
- Touro, Salomon 28/02/1645
- Toutg, Thomas 21/02/1645
- Tuearobij, Antonio, *indigena*/indiaan
11/04/1645
- Turnhout, Menso Franse 02/01/1645
- V
- Valck, Pieter, *capitão do navio Vlucht*/
kapitein op het schip Vlucht
05/12/1645
- Vale, Jeronimo Fernando 07/06/1645
- Vale, Michiel Dias do 28/02/1645
- Vale, Sijmon de 31/01/1645
- Valverde, Abraham 28/02/1645,
16/10/1645
- Valverde, Jacob 28/02/1645
- Varelha, Francisco 31/01/1645
- Vargeson (?), Pieter, *arrendatário do gado
no Rio Grandel*pachter van het vee van
Rio Grande 06/03/1645
- Vaster, Cristoffel, *arrendatário de pedágio
na ponte e no dique sobre os Afogados*/
pachter van de tol over de dijk en de
brug over de Affogados 31/07/1645
- Vaterino, Pedro, *indigena*/indiaan
11/04/1645
- Vaultrij, Jan 31/05/1645
- Vaux, Gisbert du, *predicante francês*/
Franse predikant 16/01/1645
- Vaz, Diogo 29/04/1645

- Vaz, Martim, *indígena*/indiaan
11/04/1645
- Vaz, Martinho, *conselheiro na aldeia St. Miguel*/raad van de aldea St. Miguel
11/04/1645
- Veene, Cornelis van der 22/05/1645
- Veiga, Gillis Correa de 31/03/1645
- Velde, Jaques van der 02/06/1645,
14/06/1645, 19/10/1645, 18/12/1645
- Velha, Leonarda, *viúva*/weduwe
02/01/1645
- Velho, Samuel, *morador no Rio São Francisco*/inwoner van Rio São Francisco
12/06/1645
- Velthuijsen, Casparius, *predicant*/predikant
16/01/1645, 03/02/1645, 27/02/1645, 09/03/1645, 27/04/1645, 19/05/1645, 31/05/1645, 04/09/1645, 22/12/1645
- Velthuijsz., Casper, *antigo caixeiro e cabo da guarda civil*/voormalig commies en korporaal van de burgerwacht
28/02/1645, 28/04/1645, 26/05/1645
- Venant, Gillis 06/01/1645, 06/03/1645, 17/03/1645, 15/11/1645, 24/11/1645, 09/12/1645, 30/12/1645
- Venetiano, Francisco Rodrigus
31/01/1645
- Venion, Dominique 12/10/1645
- Venne, Cornelis van der 31/01/1645,
31/03/1645
- Verdior, Nicolaes 31/03/1645,
29/04/1645, 17/05/1645
- Verella[sic], Antonio, *morador no Rio Grande*/inwoner van Rio Grande
20/07/1645
- Verge, Jean 12/10/1645
- Verheck, Lucas, *caixeiro*/commies
26/08/1645
- Vermeulen, Hendrick 12/07/1645,
22/08/1645
- Vermeulen, Paulus 07/01/1645
- Vervoorn, Cornelis, *secretário de Lichtart e investigador geral*/secretaris van Lichtart en onderzoeker generaal
01/05/1645, 22/06/1645, 24/10/1645, 29/11/1645
- Vesterman, *capitão militar*/kapitein
07/12/1645
- Vieira, Antonio, *morador no Cabol*/inwoner van Cabo 18/07/1645
- Vieira, João Fernandes, *líder da revolta portuguesa*/hoofd van de Portugese revolte
15/06/1645, 21/06/1645, 27/06/1645, 02/07/1645, 03/07/1645, 05/07/1645, 06/07/1645, 07/07/1645, 08/07/1645, 10/07/1645, 12/07/1645, 13/07/1645, 19/07/1645, 27/07/1645, 01/08/1645, 03/08/1645, 05/08/1645, 12/08/1645, 13/08/1645, 05/09/1645, 25/09/1645
- Viera, Baltasar 29/04/1645
- Viera, Francisco, *capitão indígena*/indianse kapitein
11/04/1645
- Vilar, Francisco Pereira 28/02/1645
- Vile, Otto ter, *tenente*/luitenant
29/08/1645
- Vilet, Jan, *arrendatário da balsa entre o forte Emilia e a ilha em frente ao forte*/pachter van het veer tussen het fort Emilia en het eiland daar tegenover
31/07/1645
- Villa Real, Sijmon Rodrigus 28/04/1645
- Villa, Pedro da 29/04/1645
- Villas, Gaspar Gonsalves 10/02/1645,
31/05/1645
- Vin, Heyndrick Jansz. van de 28/02/1645
- Vin, Heyndrick van de 31/01/1645
- Vinck, Elias 12/09/1645
- Vinckel, Fernando 31/03/1645,
18/12/1645
- Visio, Manoel Vaz, *senhor do engenho Pindoval*/eigenaar van de suikermolen
Pindova 10/02/1645

- Visscher, Baltasar de, *investigador geral*
onderzoeker generaal 23/01/1645,
11/09/1645, 28/11/1645
- Viúva do capitão Andries Fallo*/Weduwe
van kapitein Andries Fallo 19/10/1645
- Viúva Stalpaerts*/Weduwe Stalpaerts
25/04/1645
- Viúva Wintgiens*/Weduwe Wijtgiens
02/05/1645
- Vlissingen, Andries Cornelissen van,
assitente/assistent 15/02/1645
- Vogel, Hans, *tenente*/luitenant
06/03/1645, 15/05/1645, 25/07/1645
- Vogel, Nicolaus, *predicante*/predikant
12/01/1645, 16/01/1645, 11/03/1645,
29/03/1645, 06/04/1645, 12/04/1645,
29/04/1645, 03/05/1645, 03/07/1645,
11/07/1645, 26/07/1645, 27/07/1645,
01/09/1645, 04/09/1645, 18/10/1645,
09/11/1645, 22/11/1645, 30/11/1645
- Voncke, Herman 29/04/1645
- Voorde, Balthasar van der, *advogado*
fiscall/advocaat fiscaal 13/01/1645,
30/01/1645, 20/02/1645, 28/02/1645,
19/06/1645, 03/07/1645, 04/07/1645,
05/07/1645, 08/07/1645, 21/07/1645,
28/07/1645, 01/08/1645, 02/08/1645,
25/08/1645
- Voorde, Cornelis van der 01/09/1645
- Vos, Jan, *barqueiro*/schipper 31/01/1645,
31/03/1645, 30/09/1645
- Vostermans, Albert, *capitão*/kapitein
18/07/1645, 24/08/1645, 11/12/1645
- Vries, Davit de 31/01/1645
- Vries, Jacob Jansz. de 10/08/1645
- Vrijman, Adriaen 28/02/1645
- Vrolinck, Caspar, *tenente*/luitenant
18/09/1645
- Vrusa, Francisco, *indigena*/indiaan
11/04/1645
- Vyerbergen, Mons. Frederick, *feitor*
de Nassau/beheerder van Nassau
17/02/1645, 31/05/1645, 04/09/1645,
18/09/1645, 22/11/1645, 24/11/1645
- W
- Wajmaes, *arquivo indigena*/indiaanse
wapensmid/handelaar 16/10/1645
- Walbeeck, Elisabeth 31/01/1645,
28/02/1645
- Walbeeck, Johannes van 23/03/1645,
24/08/1645, 09/12/1645, 18/12/1645,
19/12/1645
- Walichsen, Ontgert, *capitão do navio*
Gulde Rheel/kapitein van het schip
Gulde Rhee 03/05/1645
- Wallis, Thomas 07/01/1645, 29/04/1645,
31/05/1645, 16/11/1645, 27/11/1645
- Warnaertsen, Pieter, *constável no navio*
Utrecht/kanonnier op het schip
Utrecht 25/07/1645
- Warnsingh, Albert 28/02/1645,
06/03/1645, 02/06/1645, 28/06/1645,
24/08/1645, 13/09/1645, 14/09/1645,
25/09/1645, 28/09/1645
- Wasberooft, Prevo 24/10/1645
- Waten, Dirck Jansz., *confortador de*
doentes inglês/Engelse ziekentrooster
04/09/1645
- Wath, Dirck 04/09/1645
- Wedda, Albert Gerritsen 11/09/1645
- Weert, Evert de 22/12/1645
- Weltschult, Thomas, *cabo da guarda*
civil/korporaal van de burgerwacht
28/04/1645
- Wemeling, Jacob Logiersen van, *capitão*
do navio Tonijn/kapitein op het schip
Tonijn 20/09/1645
- Wensels, Evert 29/04/1645
- Wermelits, Hans, *alferes*/vaandrig
18/09/1645
- Wesip, Pieter Willemsz. van 09/10/1645
- Wessen, Goedefroij van 03/05/1645
- Westerwout, Bartholomeus, *escrivão*/klerk
op het kantoor 24/11/1645

Westfrisius, *funcionário do escritório central*/klerk op het kantoor generaal 20/10/1645
 Westphalingh, Gerrit Jansz. 27/11/1645, 29/11/1645
 Wijnants, Jan, *senhor do Engenho Novo em Goiana*/eigenaar van de suikermolen Novo in Goiana 01/04/1645, 23/05/1645, 18/07/1645, 09/10/1645
 Willem, *capitão*/kapitein 25/07/1645
 Willemsz., Gysbert, *cortador de cobrel* koperslager 31/05/1645
 Willemsz., Jan, *barqueiro*/schipper 25/04/1645, 31/05/1645
 Willemsz., Pieter, *barqueiro*/schipper 31/03/1645, 02/09/1645, 19/12/1645
 Wiltschut, *capitão de navio*/kapitein van een schip 18/01/1645, 16/07/1645, 11/08/1645
 Wiltschut, Leendert, *alferes/vaandrig* 03/05/1645, 02/06/1645, 02/10/1645
 Wintgis, Philips 31/05/1645
 With, Antoni de 19/10/1645
 With, Gijsbert(us) de 18/01/1645, 24/01/1645, 25/01/1645, 28/03/1645, 03/04/1645, 10/04/1645, 29/04/1645, 23/05/1645, 22/06/1645, 04/07/1645, 12/07/1645, 21/07/1645, 13/08/1645, 14/08/1645, 16/08/1645, 17/08/1645, 18/08/1645, 19/08/1645, 07/09/1645, 14/09/1645, 20/09/1645, 13/10/1645
 With, Jacques de 15/03/1645
 Wittepaert, Dirc, *barqueiro*/schipper 02/09/1645, 25/10/1645, 19/12/1645
 Witvoet, Jan, *alferes/vaandrig* 18/05/1645
 Wolbergen, Gerart, *conselheiro de finanças*/raad van financien 30/01/1645, 31/03/1645, 07/04/1645, 13/04/1645, 29/04/1645, 24/05/1645, 21/07/1645, 17/08/1645, 31/08/1645, 04/09/1645, 02/10/1645, 25/10/1645, 09/11/1645, 04/12/1645, 09/12/1645, 11/12/1645, 28/12/1645

Wolfraat, Jacob 31/01/1645
 Woutersz., Hellebrant 06/07/1645, 21/07/1645

1646

A

Abnont, Jan 31/12/1646
 Adamas, Lourens, *confortador de doentes*/ziekentrooster 15/02/1646
 Adriaensz., Allert, *barqueiro*/schipper 22/01/1646
 Advocaet, Hendrick, *capitão*/kapitein 08/01/1646
Advogado Fiscal/Advocaat Fiscaal 09/01/1646, 11/01/1646, 12/01/1646, 22/01/1646, 23/01/1646, 03/02/1646, 12/02/1646, 15/02/1646, 19/02/1646, 27/02/1646, 17/04/1646, 17/05/1646, 28/05/1646, 05/06/1646, 19/06/1646, 23/06/1646, 07/07/1646, 24/07/1646, 26/07/1646, 30/07/1646, 23/08/1646, 25/08/1646, 27/08/1646, 14/09/1646, 29/11/1646, 08/12/1646, 28/12/1646
 Aijerschettel, Cristoffel 20/04/1646, 16/06/1646, 26/06/1646
 Alagoa, Johan Vieira de 16/05/1646, 19/05/1646, 28/05/1646
 Albuquerque, Jan de, *português preso*/Portugese gevangene 19/02/1646
 Albuquerque, Jan, *capitão indígenal* indiaanse kapitein 25/08/1646
 Aldrichs, Jacob, *tesoureiro*/thesaurier 02/01/1646, 09/01/1646, 11/01/1646, 23/01/1646, 09/03/1646, 13/04/1646, 05/06/1646, 08/06/1646, 25/06/1646, 27/07/1646, 10/08/1646, 21/08/1646, 25/08/1646, 27/08/1646, 01/09/1646, 19/09/1646, 20/11/1646, 08/12/1646, 15/12/1646, 31/12/1646

- Aldroff, Pieter, *caixeirol/commies*
02/01/1646, 12/01/1646, 01/09/1646,
05/09/1646, 30/11/1646, 31/12/1646
- Alleman, Severin 23/08/1646,
05/09/1646, 07/09/1646, 10/09/1646
- Allens, Jacob 25/01/1646
- Alphen, Paulus van 24/05/1646
- Alto e Secreto Conselhol*/Hoge en Secrete
Raad 02/01/1646, 03/02/1646,
15/02/1646, 21/02/1646, 27/03/1646,
29/03/1646, 30/03/1646, 20/04/1646,
11/05/1646, 17/05/1646, 28/05/1646,
13/08/1646, 16/08/1646, 04/09/1646
- Alves, Alvares, Belchior 21/12/1646
- Alves, Belchior 21/07/1646, 15/12/1646
- Alves, Jan, *sapateiro português*/Portugese
schoenmaker 16/08/1646
- Ancker, Cornelis van den, *capitão do*
campol/jager op gevluchte slaven
30/11/1646, 11/12/1646, 23/12/1646,
31/12/1646
- Andries, Bemning 30/11/1646
- Andries, *major*/majoor 19/06/1646
- Andries, Philips, *major*/majoor
24/08/1646, 25/08/1646, 26/08/1646,
26/11/1646, 04/12/1646
- Angilar[sic], Aron de 18/01/1646
- Apricius, Johannes, *mestre escola*
schoolmeester 15/02/1646,
03/05/1646, 11/05/1646, 25/09/1646
- Arrivel, Pierre, *soldado condenadol*
veroordeelde soldaat 08/09/1646
- B**
- Backer, Guilliaem de 30/11/1646
- Baert, Abraham, *caixeirol/commies*
07/02/1646, 17/12/1646
- Baijart, Cornelis, *major*/majoor
15/02/1646, 05/04/1646, 12/04/1646,
26/04/1646, 27/04/1646, 28/04/1646,
09/05/1646, 15/05/1646, 17/05/1646,
23/05/1646, 28/05/1646, 31/05/1646,
04/06/1646, 15/06/1646, 18/06/1646,
- 21/06/1646, 23/06/1646, 24/06/1646,
10/07/1646, 06/08/1646, 10/08/1646,
01/09/1646, 05/09/1646, 06/09/1646,
07/09/1646, 24/09/1646, 30/11/1646,
18/12/1646, 23/12/1646
- Baijer, David 31/12/1646
- Baliart, Cornelis 31/12/1646
- Banier, Jan Anthonij 30/11/1646
- Barbelssen, Jan 30/11/1646
- Barent, Jean 21/11/1646
- Barentsen, Jan, *barqueirol*/schipper
13/01/1646, 14/02/1646, 30/11/1646
- Baro, Roeloff 03/01/1646, 04/01/1646,
24/03/1646, 25/04/1646, 15/05/1646,
19/06/1646, 22/06/1646, 29/06/1646,
13/08/1646, 24/09/1646
- Barro, Manoel de, *capitão dos negros*/
kapitein van de negros 28/05/1646,
31/05/1646, 12/06/1646, 30/11/1646
- Bas, Pieter Janssen 04/01/1646,
06/01/1646, 29/01/1646, 03/02/1646,
04/02/1646, 05/02/1646, 14/02/1646,
21/02/1646, 02/03/1646, 03/03/1646,
05/03/1646, 06/03/1646, 04/04/1646,
02/05/1646, 23/05/1646, 23/06/1646,
28/06/1646, 07/07/1646, 09/07/1646,
10/08/1646, 25/08/1646, 30/11/1646,
08/12/1646, 15/12/1646
- Batchiler, Samuel, *predicant*/predikant
18/01/1646, 02/02/1646
- Beaumont, Sijmon van, *alto conselheiol*
Hoge Raad 08/08/1646, 09/08/1646,
12/08/1646, 21/08/1646, 25/08/1646,
30/08/1646, 01/09/1646, 04/09/1646,
06/09/1646, 20/09/1646, 20/11/1646,
21/11/1646, 22/11/1646, 29/11/1646,
30/11/1646, 05/12/1646, 08/12/1646,
20/12/1646, 21/12/1646, 28/12/1646
- Beck, Mathias 11/01/1646, 27/04/1646,
28/04/1646, 18/05/1646, 11/06/1646,
10/07/1646, 13/09/1646, 26/11/1646
- Beck, Willem 02/05/1646, 07/08/1646,
17/09/1646, 30/11/1646, 29/12/1646

- Beeck, Evert van 30/11/1646
 Beeck, Gerrit ter 31/01/1646,
 05/06/1646, 30/07/1646, 28/12/1646
 Benjamin, François 09/01/1646,
 04/05/1646, 22/05/1646, 10/08/1646
 Benoit, Jean 31/12/1646
 Benteij, Willem, *carcereiro no Recife*/cipier
 in Recife 18/01/1646
 Berge, Johannes Ten 05/09/1646,
 07/09/1646, 10/09/1646
 Berge, Willen ten, *capitão*/kapitein
 22/11/1646, 29/12/1646
 Bergen, Hendrick van 30/11/1646
 Bergen, Henric van 31/12/1646
 Beusecom, Jacob van 31/12/1646
 Beveren, Hubrecht van, *caixeiro*/commies
 25/04/1646
 Bezerra, Antonio Jacomo, *comandante*
português/Portugese commandant
 29/01/1646
 Bezerra, João Jacomo 01/02/1646
 Bigge, Marten Marinussen 07/12/1646
 Bijl, Dirck Pietersen 30/11/1646,
 31/12/1646
 Bijl, Pietersen 30/11/1646
 Bijma, Nicolaus von, *capitão*/kapitein
 19/11/1646
 Bijsterman, Dignus, *capitão*/kapitein
 24/06/1646, 25/06/1646, 02/07/1646,
 07/07/1646
 Biscareta, Dionisus, *predicant*/predikant
 21/07/1646, 25/09/1646, 24/11/1646
 Blauwbeeck, J. *comandante no Rio*
Grande/commandant in Rio Grande
 12/01/1646, 14/05/1646, 15/12/1646
 Blauwenhaen, *capitão*/kapitein
 30/04/1646, 02/07/1646, 07/07/1646
 Blocquer, Claes Pietersz, *capitão do navio*
St. Cristoffel/kapitein op het schip St.
 Cristoffel 05/09/1646
 Blonde, François, *supracargo*/bootzman
 30/01/1646
 Bnoijn[sic], Coert 11/05/1646
 Boer, Willem 30/11/1646
 Bogaert, Jan 26/11/1646
 Bois, Pierre du, *alferes*/vaandrig
 11/05/1646
 Boison, Claes 30/11/1646
 Bone, Cornelis, *caixeiro no Rio Grande*/
 commies in Rio Grande 24/08/1646,
 23/12/1646
 Bonequert, *almirante*/luitenant admiral
 20/12/1646
 Boone, Cornelis 19/06/1646
 Boone, Hubrecht 10/08/1646
 Botelho, Antonio, *capitão indígenal*
 indiaanse kapitein 25/08/1646
 Botelho, *capitão*/kapitein 26/03/1646
 Boudart, Abraham, *alferes*/vaandrig
 18/12/1646
 Boulan, Jacques de 22/12/1646
 Bouwes., Bouwern, *capitão do navio*
Overijssell/kapitein op het schip
 Overijssel 30/01/1646
 Bouwes., Bouwern, *capitão do navio*
Utrecht/kapitein op het schip Utrecht
 10/02/1646, 12/02/1646
 Bra, Brahe, Jacques de 29/11/1646,
 20/12/1646
 Braco, Marschal de, *indigenal*/indiaan
 11/05/1646
 Brantsma, Rutger, *tenente*/luitenant
 05/02/1646, 29/03/1646, 23/11/1646,
 15/12/1646
 Brebis, Bartholomeus aux 28/05/1646
 Bremen, Harman Fredrickxz., *piloto do*
navio Tamandaré/stuurman op het
 Tamandaré 02/01/1646
 Brengel, Thomas, *comissário*/commissaris
 02/01/1646
 Brickelaer, Hans, *antigo agricultor*/
 voormalig planter 20/09/1646
 Bruchmer, Hans 22/11/1646,
 12/12/1646, 31/12/1646
 Bruijn, Hans Leonaerts Le 08/09/1646
 Bruijnsvelt, Hendrick 19/01/1646

- Bullestrate, Adriaen van 03/05/1646,
04/05/1646, 11/05/1646, 13/08/1646,
14/08/1646, 24/08/1646, 28/08/1646,
01/09/1646, 11/12/1646, 24/12/1646,
28/12/1646
- Bullestrate, Joost van 16/06/1646,
23/06/1646, 24/08/1646
- Burgh, Abraham van der, *capitão do navio Hollandia*/kapitein op het schip Hollandia 01/09/1646
- Burgh, Dirck Codde van den 04/08/1646
- Burgh, Pieter van der, *comerciante no navio Tamandaré*/coopman op het schip Tamandaré 02/01/1646
- C
- Cabel, *caixeirol*/commies 09/01/1646
- Cadena, Jeronimo 26/01/1646
- Câmara de Amsterdã*/Kamer Amsterdam
08/01/1646, 08/02/1646, 14/02/1646,
14/05/1646, 22/06/1646, 23/06/1646,
14/07/1646, 01/12/1646, 23/12/1646
- Câmara de Groningen*/Kamer Stad en Lande 08/01/1646, 19/12/1646
- Câmara do Mosa*/Kamer Maze
09/08/1646, 07/08/1646
- Câmara Cidade e Território* /Kamer Stad en Lande 19/12/1646
- Câmara Zeelândia*/Kamer Zeeland
21/01/1646, 27/01/1646, 04/04/1646,
05/04/1646, 11/04/1646, 29/06/1646,
02/07/1646, 24/07/1646, 30/07/1646,
07/08/1646, 09/08/1646, 28/08/1646,
11/09/1646, 24/09/1646, 28/12/1646
- Camarão, D. Filipe Antonio 12/01/1646,
26/01/1646, 29/01/1646, 14/02/1646,
06/03/1646, 10/03/1646, 31/03/1646,
24/06/1646, 28/06/1646, 25/08/1646
- Camp, Jan, *capitão do navio Campen*/
kapitein op het schip Campen
01/09/1646, 02/09/1646
- Carapeba, Domingos Fernandes, *regidor dos indigenas*/chef van de Brazilianen
27/01/1646, 28/07/1646, 24/08/1646
- Cardoso, Michiel, *advogado fiscal judeu*/
Joodse advocaat fiscaal 02/01/1646,
11/06/1646
- Carneiro, Laurenço, *capitão português*/
Portugese kapitein 14/02/1646
- Caron, *capitão*/kapitein 22/12/1646
- Carpentier, Jan 22/12/1646
- Carpentier, Servaes 19/05/1646,
21/11/1646
- Carvalho, Sebastiaen 15/01/1646,
31/12/1646
- Catner, *alferes*/vaandrig 22/01/1646
- Catner, Hans, *alferes*/vaandrig
18/12/1646, 19/01/1646, 27/04/1646,
16/07/1646
- Ceulen, Jaques Jaquesen van 23/01/1646,
16/06/1646, 26/06/1646, 24/08/1646,
18/09/1646
- Chamfleuri, *capitão*/kapitein 05/07/1646
- Chatillon, Florij 11/12/1646
- Chrijstiansen, Carel 30/11/1646
- Christiaensen, Dirck 31/12/1646
- Christophel, Hans 31/12/1646
- Claesen, Carel, *alferes*/vaandrig
06/08/1646
- Claesen, Claes, *capitão militar*/kapitein
26/02/1646, 23/03/1646, 30/04/1646,
11/05/1646, 02/07/1646, 10/08/1646
- Claesen, Dirck 30/11/1646
- Claesen, Hendrick 09/08/1646
- Claesen, Jacob 31/12/1646
- Claesen, Jan, *capitão do iate Heemsteel*/
kapitein op het Jacht Heemstee
26/03/1646
- Claesen, Joost, *surpervisor do gadol*/
opzichter van het vee 16/01/1646
- Claesen, Nicolaes 17/05/1646
- Claesen, Pieter, *barqueiro*/schipper
13/01/1646, 14/02/1646, 06/03/1646,
20/09/1646

- Claesen, Willem, *assistente do Conselho de Justiça*/bode van de Raad van Justitie 10/08/1646, 30/07/1646, 27/08/1646, 12/09/1646, 29/11/1646, 20/12/1646, 31/12/1646
- Coeck, Joost 31/12/1646
- Coets, Jacop 08/02/1646, 27/04/1646, 16/06/1646, 17/07/1646, 24/07/1646
- Coin, Abraham, *corretor*/makelaar 22/01/1646
- Colassa, João, *português prisioneiro*/portugese gevangene 11/12/1646
- Conde, Theunis Corenlissen, *capitão da caravela Bullestrate*/kapitein op de caravelle Bullestrate 24/01/1646, 29/01/1646, 09/07/1646
- Coninc, Pieter Jansen, *capitão do navio Wapen van Dort*/kapitein op het schip Wapen van Dort 23/08/1646
- Conselho da Igreja Reformada*/Raad van Gereformeerde Kerken 16/08/1646
- Conselho de Finanças*/Raad van Financiën 13/01/1646, 23/01/1646, 06/02/1646, 30/03/1646, 11/05/1646, 06/07/1646, 16/08/1646
- Conselho de Justiça*/Raad van Justitie 02/01/1646, 13/01/1646, 27/01/1646, 03/02/1646, 06/02/1646, 10/02/1646, 13/02/1646, 17/02/1646, 21/02/1646, 24/02/1646, 17/03/1646, 29/03/1646, 30/03/1646, 31/03/1646, 14/04/1646, 21/04/1646, 23/04/1646, 27/04/1646, 28/04/1646, 11/05/1646, 16/05/1646, 17/05/1646, 19/05/1646, 28/05/1646, 02/06/1646, 05/06/1646, 09/06/1646, 15/06/1646, 19/07/1646, 30/07/1646, 16/08/1646, 23/08/1646, 25/08/1646, 27/08/1646, 30/08/1646, 13/09/1646, 30/11/1646, 08/12/1646, 28/12/1646
- Conselho Militar*/Krijgsraad 17/05/1646, 18/05/1646, 28/05/1646, 25/06/1646, 03/07/1646, 30/07/1646, 16/08/1646
- Conselho Político*/Politiek Raad 17/02/1646
- Cornelissen, Andries 30/11/1646
- Cornelissen, Carel 30/11/1646
- Cornelissen, Govert, *tenente*/luitenant 18/12/1646
- Cornelissen, Leendert, *capitão da barca Paraiba*/kapitein van de bark Paraiba 11/05/1646, 09/07/1646
- Cornelissen, Roemer, *extrator de madeiral*/houthakker 14/05/1646, 16/06/1646
- Cornelisz., Adriaen 16/07/1646
- Cornelisz., Cornelis, *alferes*/vaandrig 11/05/1646
- Costa, Antonio da 20/09/1646
- Costa, Isaac da 11/06/1646
- Craaijervanger, Gerrit, *contador morl*/hoofd boekhouder 14/08/1646, 01/09/1646, 19/09/1646, 31/12/1646
- Craene, Jan, *capitão no navio Rheel*/kapitein van het schip Rheel 02/08/1646
- Crassel, Jan 05/05/1646
- Crayevanger, Barent, *contador*/boekhouder 09/01/1646, 12/01/1646, 23/03/1646, 26/05/1646, 31/05/1646, 16/06/1646, 22/06/1646
- Creux, Jacob de 25/05/1646
- Crijstoffelsen, Hans, *capitão*/kapitein 30/04/1646
- Cristiaen, Juriean, *alferes*/vaandrig 30/04/1646
- Cuijper, Fop Adriaensz., *mestre da balança*/ijkmeester 24/01/1646
- Cunha, Paulo da 31/03/1646
- Curteunich, Johannes 30/11/1646
- D
- D'Ontreleau, Daniel 24/05/1646
- Daems, Paulo Antonio, *escolteto*/schout 03/02/1646, 15/06/1646, 13/09/1646, 07/12/1646, 21/12/1646, 30/12/1646
- Dalen, Jaques van 12/01/1646

- Dammert, Luijs 08/12/1646
 Danielsen, Jan 11/12/1646
 Deniger, *capitão*/kapitein 02/07/1646,
 18/12/1646
 Deniger, Jochen 22/01/1646,
 15/02/1646, 17/05/1646, 25/06/1646
 Denijs, Pieter 31/12/1646
 Derbij, Lourens 30/11/1646
 Diepenmick, Arent 30/11/1646
 Dieu, Daniel de 04/01/1646,
 13/08/1646, 23/08/1646, 26/08/1646,
 04/09/1646, 05/09/1646, 11/12/1646,
 29/12/1646
 Dirksen, Evert 31/12/1646
 Dircksz., Maximus 06/07/1646
Directores XIX/Heren XIX 09/01/1646,
 10/01/1646, 21/01/1646, 23/01/1646,
 27/01/1646, 03/02/1646, 09/02/1646,
 10/02/1646, 14/02/1646, 17/02/1646,
 20/02/1646, 24/03/1646, 04/04/1646,
 11/04/1646, 13/04/1646, 17/04/1646,
 22/04/1646, 14/05/1646, 16/05/1646,
 01/06/1646, 14/06/1646, 15/06/1646,
 18/06/1646, 25/06/1646, 14/07/1646,
 30/07/1646, 03/08/1646, 07/08/1646,
 16/08/1646, 04/09/1646, 06/09/1646,
 20/09/1646, 24/09/1646, 20/11/1646,
 27/11/1646, 11/12/1646, 22/12/1646,
 24/12/1646, 29/12/1646
 Doncker, Adriaen 30/11/1646
 Donnet, Dirc Jansen, *capitão do navio*
Dromedaris/kapitein van het schip
Dromedaris 01/09/1646, 02/09/1646
 Doppersen, Eduart 30/11/1646
 Dortmond, Balthasar 03/01/1646,
 04/01/1646, 12/01/1646, 16/01/1646,
 23/01/1646, 26/01/1646, 27/01/1646,
 01/02/1646, 02/02/1646, 22/02/1646,
 02/03/1646, 12/03/1646, 19/03/1646,
 20/03/1646, 23/03/1646, 27/03/1646,
 03/04/1646, 09/04/1646, 12/04/1646,
 25/04/1646, 29/04/1646, 30/04/1646,
 01/05/1646, 03/05/1646, 12/05/1646,
 07/06/1646, 12/06/1646, 24/06/1646,
 28/07/1646, 14/08/1646, 24/08/1646,
 30/08/1646, 04/09/1646, 05/09/1646,
 12/09/1646, 18/09/1646, 29/12/1646
 Drago, Jacob, *comerciante judeu*/joods
 koopman 03/01/1646, 28/05/1646,
 11/06/1646
 Drillenburgh, Vincent van, *comandante*
dos brasilianos/commandant van de
 brasilianen 01/05/1646, 12/07/1646
 Drover, Matthijs 26/11/1646,
 01/12/1646, 20/09/1646
 Duarte, Francisco 18/08/1646
 Duijcker, Hendrick, *caixeiro do livro*
das guarnições/commies van de
 garnizoenboeken 14/02/1646
 Duijnckerker, Pieter 12/01/1646,
 22/01/1646, 28/04/1646, 18/06/1646
 Dussen, Jan van der 24/12/1646
- E
- Eglij, Jorge, *cortador de pedral*
 steenhouwer 30/11/1646
 Eijck, *capitão*/kapitein 18/12/1646
 Eijsenberch, Hans Casper, *alferes*/vaandrig
 22/12/1646
 Engremont, Antonio d' 08/09/1646
 Ephrain, Abraham 31/12/1646
 Ernest, Hans 30/11/1646
Escabinos de Mauricial/Schepenen van
 Mauritsstad 09/01/1646, 27/11/1646,
 18/12/1646, 28/12/1646
Estados Gerais/Staten Generaal
 09/04/1646, 17/04/1646, 17/05/1646,
 15/06/1646, 14/07/1646, 03/08/1646,
 16/08/1646, 07/09/1646
 Eswiller, João, Jacob, 19/05/1646,
 19/06/1646, 29/06/1646, 03/07/1646,
 28/07/1646, 07/08/1646, 21/11/1646
- F
- Faija, Abraham la, *comerciante judeu*
 joods koopman 28/05/1646

- Fallo, Andries, *capitão*/kapitein 23/05/1646 09/04/1646, 19/04/1646, 25/04/1646, 26/04/1646, 27/04/1646, 28/04/1646,
- Fallo, Wouter, *alferes*/vaandrig 23/06/1646 15/05/1646, 17/05/1646, 18/05/1646, 26/05/1646, 28/05/1646, 24/06/1646,
- Fargeson, Pieter 17/09/1646 29/06/1646, 03/07/1646, 10/07/1646,
- Fedelaer, Jacob, *antigo chefe da guarda no forte Waerdenburg*/voormalig wachtmeester op het fort Waerdenburg 12/03/1646 30/07/1646, 12/08/1646, 27/08/1646, 15/12/1646, 18/12/1646, 19/12/1646
- Gebrande, Jeronimo de Haro 11/06/1646
- Geel, Pieter van, *comissário*/commissaris 02/01/1646, 09/03/1646, 11/05/1646, 01/09/1646, 2/09/1646, 30/11/1646, 31/12/1646
- Geluc, Davit 24/09/1646
- Gerritsen, Jan, *soldado*/soldaat 16/07/1646
- Gijseling, *capitão*/kapitein 05/09/1646, 24/09/1646
- Gissen, Joris van der 13/04/1646
- Gladies, Carel van, *tenente*/luitenant 18/12/1646
- Goch, Michiel van, *alto conselheiro* Hoge Raad 12/07/1646, 13/07/1646, 14/07/1646, 16/07/1646, 30/07/1646, 12/08/1646, 18/08/1646, 30/08/1646, 01/09/1646, 04/09/1646, 05/09/1646, 06/09/1646, 07/09/1646, 21/11/1646, 24/11/1646, 29/11/1646, 04/12/1646, 06/12/1646, 10/12/1646, 18/12/1646, 22/12/1646, 23/12/1646, 28/12/1646, 29/12/1646
- Gockinga, *comissário*/commissaris 28/05/1646, 03/07/1646, 17/07/1646, 30/07/1646, 06/08/1646, 01/09/1646, 19/09/1646, 20/09/1646, 24/09/1646, 30/11/1646
- Goedenhuijssen, Maria van 15/02/1646
- Goes, Hans van der, *antigo escabino em Maurícia*/voormalig schepen van Mauritsstad 09/05/1646
- Gomes, Francisco, *capitão português* Portugese kapitein 11/09/1646
- Gonsalves, Salvador 30/11/1646, 31/12/1646
- Falco, Andries, *capitão*/kapitein 23/05/1646 09/04/1646, 19/04/1646, 25/04/1646, 26/04/1646, 27/04/1646, 28/04/1646,
- Falco, Wouter, *alferes*/vaandrig 23/06/1646 15/05/1646, 17/05/1646, 18/05/1646, 26/05/1646, 28/05/1646, 24/06/1646,
- Fargeson, Pieter 17/09/1646 29/06/1646, 03/07/1646, 10/07/1646,
- Fedelaer, Jacob, *antigo chefe da guarda no forte Waerdenburg*/voormalig wachtmeester op het fort Waerdenburg 12/03/1646 30/07/1646, 12/08/1646, 27/08/1646, 15/12/1646, 18/12/1646, 19/12/1646
- Ferreira, Christoffel 04/01/1646
- Figueiredo, Andre Dias de 18/05/1646
- Florano, Antonio de, *advogado fiscal* advocaat fiscaal 01/09/1646, 31/12/1646
- Fonseca, Baltasar da 13/09/1646, 24/11/1646, 11/12/1646, 24/12/1646, 28/12/1646
- Fonseca, Rodrigo Alvares de 23/12/1646
- Four, Marcus de, *confortador de doentes* ziekentrooster 15/02/1646
- Frades Capuccinos 22/04/1646, 23/04/1646
- Francees, Joseph 12/02/1646
- Fransz., Clement, *confortador de doentes* ziekentrooster 05/05/1646
- Frason, Jacob 19/06/1646
- Fredericxsen, Cornelis, *caixeiro do livro das guarnições*/commies van de garnizoenboeken 15/06/1646
- Froe, Melis, *contador*/boekhouder 11/01/1646, 23/01/1646, 23/08/1646, 01/09/1646, 19/09/1646, 19/12/1646
- G
- Gansepoel, Samuel van, *guarda civill* burgerwacht 12/01/1646
- Garstman, George, *comandante*/overste luitenant 13/01/1646, 18/01/1646, 06/02/1646, 09/02/1646, 10/02/1646, 12/02/1646, 15/02/1646, 17/02/1646, 23/02/1646, 06/03/1646, 12/03/1646, 16/03/1646, 26/03/1646, 27/03/1646, 29/03/1646, 30/03/1646, 05/04/1646,

- Gorckum, Jan van 11/05/1646
 Gorcum, Adriaen Jacobsen van
 09/01/1646
 Gosensz., Goosen, *arrendatário da
 peixaria no Rio Grandel* pachter van de
 visserij in Rio Grande 02/05/1646,
 28/12/1646
 Goud, Jan 30/11/1646
 Gouverts., Caspar, *mestre de equipagem*
equipagemeester 10/02/1646,
 30/08/1646, 01/09/1646
 Graswinckel, Hugo 26/06/1646
 Graswinckel, Isaack 12/01/1646,
 14/02/1646, 28/05/1646
 Gribius, Petrus, *predicant*/predikant
 24/08/1646
 Groenseteijn, Reijner, *secretário*/secretaris
 26/11/1646 30/11/1646, 11/12/1646
 Grol, Fernando Gaspar van, *tenent*
luitenant 12/03/1646, 30/04/1646
 Gruber, Theodorus 30/11/1646
- H
- Hachmeester, Levin, *capitão*/kapitein
 27/04/1646, 25/06/1646
 Hack, Jacques 11/01/1646
 Hackema, *capitão*/kapitein 17/01/1646,
 27/11/1646
 Hackman, Michiel, *cirurgião*/chirurgijn
 24/12/1646
 Haecx, Hendrick, *alto conselheiro*/Hoge
 Raad 30/07/1646, 04/08/1646,
 12/08/1646, 21/08/1646, 23/08/1646,
 24/08/1646, 25/08/1646, 28/08/1646,
 01/09/1646, 04/09/1646, 21/11/1646,
 23/11/1646, 26/11/1646, 29/11/1646,
 06/12/1646, 07/12/1646, 20/12/1646,
 24/12/1646, 29/12/1646
 Haerlem, Pieter van, *comandante do
 transport*/commandeur van het
 transport te water 15/02/1646,
 22/02/1646
 Hage, Nicolaes 30/11/1646
 Hagenent, Harman, *arrendatário dos bens
 molhados*/pachter vande natte waren
 31/01/1646, 12/05/1646, 12/06/1646,
 27/07/1646, 30/11/1646, 31/12/1646
 Halfhoorn, Hendric, *capitão do navio
 Elisabeth*/kapitein van het schip
 Elisabeth 06/08/1646, 25/08/1646
 Halters, Samuel 31/12/1646
 Ham, Hendrick van 29/01/1646
 Hamel, Hendrick 11/01/1646,
 04/05/1646, 24/05/1646, 25/06/1646,
 09/07/1646, 25/08/1646, 30/08/1646,
 19/11/1646, 29/12/1646
 Hamel, Jacob 19/01/1646
 Harcama, *capitão*/kapitein 27/04/1646,
 07/06/1646, 10/07/1646, 21/11/1646,
 10/12/1646, 18/12/1646, 22/12/1646
 Harmansen, Pieter, *soldado*/soldaat
 16/07/1646
 Harmansz., Lambrecht, *capitão do navio
 Gouden Leeu*/kapitein van het schip
 Gouden Leeu 05/09/1646
 Haro, Hironimo de 15/05/1646
 Hart, Martin van der 31/12/1646
 Hasshoorn, Hendric, *capitão do navio
 Elisabeth*/kapitein van het schip
 Elisabeth 30/07/1646
 Haus, Hendrick van, *comandante em
 chefe*/overste-luitenant 15/01/1646,
 05/07/1646, 10/07/1646
 Heijns, Luis, *comerciante*/koopman
 15/02/1646, 28/02/1646, 23/04/1646
 Helt, Coentraet, *capitão*/kapitein
 02/07/1646, 07/07/1646
 Helt, Cristoffel, *capitão*/kapitein
 05/03/1646
 Henderson, James, *tenente-coronel, depois
 coronel*/luitenant-kolonel, later kolonel
 15/09/1646, 18/09/1646, 19/11/1646,
 01/12/1646, 03/12/1646, 09/12/1646,
 14/12/1646, 15/12/1646, 21/12/1646,
 22/12/1646, 24/12/1646, 30/12/1646

- Hendricks, Meindert, *predicantel*
predikant 30/01/1646
- Hendricksz., Adriaen 10/08/1646
- Hendricsz., Dirc, *mestre carpinteiro*
meester timmerman 08/02/1646,
19/01/1646
- Heren XIX, zie *Diretores XIX*
- Hermanius, Henricus, *predicantel*
predikant 15/02/1646, 15/05/1646
- Hermansen, Henric 31/12/1646
- Hesta, Daniel (Belhomre) 15/02/1646
- Heusden, Caspar van, *escabino em*
Maurícia/schepen in Mauritsstad
09/01/1646, 11/01/1646, 08/02/1646,
05/09/1646
- Hilt, Coenraet 03/05/1646, 04/05/1646
- Hilt, Koenraet, *tenent*/luitenant
22/01/1646, 23/11/1646
- Himmervat, Johannes Andries, *alferes*
vaandrig 18/12/1646
- Hockeij, Ritser, *alferes*/vaandrig
18/12/1646
- Hodenpijl, Quirijn Aldersz 04/09/1646
- Hoeck, Johan 04/01/1646, 14/05/1646,
21/06/1646, 07/08/1646, 25/09/1646
- Hoën, Sijmon, *capitão do navio Haerlem*
kapitein van het schip Haerlem
09/08/1646
- Hoesten, Hermannus Pietersen van,
alferes/vaandrig 18/12/1646
- Hofmeijer, Herman, *secretário de Schoppel*
secretaris van Schoppe 01/12/1646
- Hoge en Secrete Raad zie *Alto e Secreto*
Conselho
- Hol, Eduart 30/11/1646
- Honinchuijsen, Caspar, *antigo escolteto*
em Igarasu/voormalig schout in Igarasu
30/04/1646, 01/05/1646, 16/05/1646
- Hoose, Cornelis Pietersen 10/08/1646
- Hossert, Henric 31/12/1646, 18/12/1646
- Huppelen, Francisco Henrick, *antigo*
confortador de doentes/voormalig
ziekentrooster 25/09/1646
- Hus, Jan, *alferes*/vaandrig 15/12/1646
- J
- Ijsbrantsz., Jan, *capitão do navio Gulden*
Valck/kapitein van het schip Golden
Valck 30/07/1646, 25/08/1646
- Ijsenburgch, Jan Caspar, *alferes*/vaandrig
17/01/1646
- Indijck, Hendric, *escrivão*/clerck
24/09/1646
- Jacobs, Henric 30/11/1646
- Jacquet, Jean Paul, *caixeiro no forte*
Orange/commies in het Fort Orange
17/01/1646
- James, Pierre 21/11/1646
- Jandui, *cacique dos Tapuias*/opperhoofd
der Tapuias van Rio Grande
12/01/1646, 29/01/1646, 24/03/1646,
25/04/1646, 11/06/1646, 19/06/1646,
29/06/1646, 13/08/1646, 24/08/1646
- Jans, Ouker, *antigo mestre da balança*
voormalig ijkmeester 24/01/1646
- Jansen, Frans, *capitão*/kapitein
15/12/1646, 20/12/1646
- Jansen, Jacob 30/11/1646
- Jansen, Jan 31/12/1646
- Jansen, Otto, *alferes*/vaandrig 18/12/1646
- Jansen, Pieter 30/11/1646
- Jansen, Roelant 31/12/1646
- Janz, Cornelis 16/07/1646
- Janz, Frans, *capitão*/kapitein 23/08/1646
- Janz., Abraham, *capitão da barca*
Vinck/kapitein van de bark Vinck
07/04/1646
- Janz., Dirc 05/06/1646
- Janz., Jan, *capitão da barca Enchuijsen*
kapitein van de bark Enchuijsen
15/02/1646
- Janz., Pieter 31/12/1646
- Janz., Sybrant 16/07/1646
- Janz., Willem, *capitão da barca*
Rijsweijck/kapitein van de bark
Rijsweijck 01/05/1646

- Jansz., Willem, *capitão de navio despedido* / ontslagen kapitein 11/06/1646
- Jaspersz., Gillis, *capitão do navio Vlissingen* / kapitein van het schip Vlissingen 07/09/1646, 24/12/1646
- Jes, Jan Claesz, *capitão do navio Elias* / kapitein van het schip Elias 08/02/1646
- Jndijck, Hendric 24/05/1646
- Jonge, Duarte Saraiva de 23/06/1646
- Jonge, Hendric Hamel de, *escabino em Maurícia* / schepen in Mauritsstad 09/01/1646
- Joostsen, Dirck 31/12/1646
- Jorissen, Dirck 31/12/1646
- Jurgen, Hans 30/11/1646
- K
- Kassel, Frans 31/12/1646
- Keerckslot, Daniel 30/11/1646
- Keijbussche, Jan van, *carcereiro no Recife* / cipier in Recife 02/05/1646
- Keijser, Lucas de, *comissário* / commissaris 09/01/1646, 26/06/1646
- Keijt, Willem, *alferes* / vaandrig 18/12/1646
- Keim, Andries 11/06/1646
- Kemp, Thomas, *predicant* / predikant 30/11/1646
- Kerckhofov, Cornelis 30/11/1646
- Kingen, Cornelis van 30/12/1646
- Klaer, *majoor* / majoor 06/08/1646
- Knop, Jurgen Corts 30/11/1646
- Kocx, Huijbrecht, *cirurgião no hospitall* / chirurgijn van het gasthuis 30/07/1646
- Kocx, Thomas, *tenente* / luitenant 30/04/1646
- Koin, *capitão* / kapitein 28/11/1646
- Komeijn, Komeijn, *alferes* / vaandrig 18/12/1646
- Krempe, Jan vande 31/12/1646
- Krijgsraad, zie *Conselho Militar*
- Kroech, Philips, *chefe da guarda no forte Waerdenburg* / wachtmeester op het fort Waerdenburg 12/03/1646
- Krol, Gillis 20/04/1646, 27/04/1646, 04/05/1646, 19/05/1646, 09/07/1646, 16/07/1646, 24/07/1646, 24/08/1646, 05/09/1646, 29/12/1646
- Krugerren, Thomas 31/12/1646
- L
- L'Heremite, Pieter, *secretário* / secretaris 01/09/1646, 04/09/1646
- L'Hommel, Arnout 31/05/1646
- Laerwijck, Roeloff Barentsen van 04/01/1646
- Lambertsz, Claes 31/12/1646
- Lambertsz., Samuel (La Montange), *capitão* / kapitein 02/07/1646, 03/07/1646, 28/07/1646, 26/08/1646, 18/09/1646, 19/09/1646, 23/11/1646, 03/12/1646
- Lambertsz., Willem, *comandant* / commandant 16/01/1646, 29/04/1646, 30/04/1646
- Lancquer, Steven 10/09/1646
- Lange, Keijnouw(?) 30/11/1646
- Leeuwen, Reinier van 04/01/1646
- Lems, Adriaen, *conselheiro de finanças* / raad van financië 02/01/1646, 11/01/1646, 07/02/1646, 04/04/1646, 05/06/1646, 25/06/1646, 17/07/1646, 01/09/1646, 26/11/1646, 11/12/1646, 15/12/1646, 23/12/1646, 29/12/1646
- Leroij, Jacques 31/12/1646
- Levijjn, *capitão* / kapitein 18/12/1646
- Lichthart, Henric 30/11/1646
- Lichthart, Jan Cornelissen, *almirant* / admiraal 02/01/1646, 13/01/1646, 18/01/1646, 01/02/1646, 06/02/1646, 07/02/1646, 08/02/1646, 09/02/1646, 10/02/1646, 15/02/1646, 16/02/1646, 17/02/1646, 23/02/1646, 06/03/1646, 15/03/1646, 19/03/1646, 23/03/1646,

- 24/03/1646, 26/03/1646, 29/03/1646, 30/03/1646, 05/04/1646, 12/04/1646, 13/04/1646, 26/04/1646, 28/04/1646, 08/05/1646, 23/05/1646, 28/05/1646, 31/05/1646, 07/06/1646, 15/06/1646, 16/06/1646, 21/06/1646, 26/06/1646, 27/06/1646, 12/07/1646, 21/07/1646, 26/07/1646, 12/08/1646, 13/08/1646, 15/08/1646, 16/08/1646, 17/08/1646, 18/08/1646, 20/08/1646, 21/08/1646, 23/08/1646, 25/08/1646, 26/08/1646, 28/08/1646, 30/08/1646, 01/09/1646, 04/09/1646, 06/09/1646, 07/09/1646, 08/09/1646, 13/09/1646, 24/09/1646, 19/11/1646, 30/11/1646, 01/12/1646, 09/12/1646, 20/12/1646, 23/12/1646, 31/12/1646
- Lieversen, Lambert 12/04/1646, 30/11/1646, 31/12/1646
- Lijstrij, Johannes 30/11/1646
- Linde, Frans van der, *contador/* rekenmeester 05/02/1646
- Linge, Paulus de, *diretor da Paraíba* directeur van Paraíba 09/01/1646, 10/01/1646, 12/01/1646, 26/01/1646, 27/01/1646, 02/02/1646, 05/02/1646, 14/02/1646, 21/02/1646, 02/03/1646, 06/03/1646, 10/03/1646, 12/03/1646, 19/03/1646, 20/03/1646, 26/03/1646, 27/03/1646, 09/04/1646, 25/04/1646, 30/04/1646, 12/05/1646, 14/05/1646, 07/06/1646, 11/06/1646, 15/06/1646, 19/06/1646, 24/06/1646, 28/06/1646, 07/07/1646, 09/07/1646, 28/07/1646, 23/08/1646, 24/08/1646, 25/08/1646, 04/09/1646, 06/09/1646, 17/09/1646, 18/09/1646, 19/09/1646, 19/11/1646, 26/11/1646, 30/11/1646, 03/12/1646, 11/12/1646, 23/12/1646, 29/12/1646, 31/12/1646
- Lion, Moses de 03/01/1646, 09/02/1646, 12/02/1646, 11/06/1646
- Londen, Dirc Savael van, *piloto mor do navio Haerlem*/eerste stuurman van het schip Haerlem 20/09/1646
- Loot, Claes Cornelisz., *arrendatário dos bens molhados no forte Margareta* pachter van de natte waren in het fort Margareta 07/07/1646
- Lourens, Diogo Dias 25/09/1646
- Lourensz., Jan, *capitão do navio Haerlem* kapitein van het schip Haerlem 09/08/1646
- Lucassen, Willem 31/12/1646
- Lucqumij, Jeremias 11/12/1646
- Luffel, Gillis van 09/01/1646, 16/06/1646, 26/06/1646, 17/07/1646
- Luijsen, Hans Willems, *alferes*/vaandrig 16/05/1646
- M
- Maes, Jan 31/12/1646
- Magalhães, Augustinho 18/05/1646
- Mantanier, Francisco 24/05/1646
- Manternach, Johannes, *caixeiro*/commies 25/04/1646, 23/05/1646
- Marresingh, Pieter, *escolteto em Igarasul* schout in Igarasu 30/04/1646
- Marschalck, David Davidsen, *comissário*/commissaris 21/11/1646, 11/12/1646, 24/12/1646
- Martijn, Fernando 02/01/1646
- Masuer, Paulo, *caixeiro no Rio Grandel* commies in Rio Grande 23/03/1646, 25/04/1646, 23/05/1646
- Meens, Adriaen 30/11/1646
- Mendes, Antonio 11/06/1646, 18/06/1646
- Mendes, Cristoffel 20/09/1646
- Mercado, Abraham de, *médico*/arts 09/01/1646, 06/02/1646, 14/02/1646
- Meusen, Adriaen 31/12/1646
- Meven, Dirck 31/12/1646
- Michelszon, Dirck 31/12/1646

- Michielssen, Jan, *capitão*/kapitein
 15/12/1646, 31/12/1646
 Michielsz., Dirq 21/06/1646
 Michielsz., Jan, *alferes*/vaandrig
 27/11/1646
 Migel, Hans Tesselslot van 31/12/1646
 Moens, Barent Pietersz., *capitão do navio Overijssell*/kapitein op het schip Overijssel 12/02/1646
 Mol, Claes Martensen 30/11/1646
 Monchi, Rene de 16/05/1646,
 09/07/1646, 10/07/1646, 02/08/1646,
 30/11/1646, 31/12/1646
 Monoijer, Simon 30/11/1646
 Monscheijn, *capitão*/kapitein 18/12/1646
 Moreno, Martin Soares 05/09/1646,
 11/09/1646
 Morijs, Manuel, *barqueirol*/schipper
 11/05/1646, 28/05/1646
 Mortensen, Adam, *barqueirol*/schipper
 30/11/1646
 Mos, *tenente*/luitenant 09/03/1646,
 11/06/1646
 Moucheron, Cosmo de 19/03/1646,
 16/05/1646, 12/06/1646, 29/06/1646,
 17/09/1646, 18/09/1646, 24/09/1646,
 21/11/1646, 11/12/1646, 29/12/1646
 Moucheron, Hendrick de 25/04/1646,
 26/04/1646, 12/05/1646, 25/06/1646,
 10/07/1646, 12/07/1646, 30/08/1646,
 30/11/1646, 10/12/1646, 11/12/1646,
 24/12/1646
 Mulder, Jan, *diretor em São Thomé*
 directeur van São Thomé 03/08/1646,
 31/12/1646
 Muninck, Pieter Jansz, *capitão do navio Hollandia*/kapitein op het schip Hollandia 09/08/1646
- N
- Nassau-Siegen, Johan Maurits van, *antigo governador geral*/voormalig gouverneur generaal 15/05/1646, 15/06/1646
 Navarro, Aron 28/05/1646, 05/06/1646
 Navarro, Jacob 08/05/1646, 11/06/1646
 Navarro, João Lestão 29/01/1646,
 04/02/1646, 14/02/1646, 21/02/1646,
 10/03/1646, 19/06/1646, 29/06/1646,
 26/08/1646
 Navarro, Moses 28/05/1646, 05/06/1646
 Nederwart, Henri 31/12/1646
 Negreiros, André Vidal de 10/03/1646,
 18/05/1646, 05/09/1646, 11/09/1646
 Nich, Willem, *sacristão*/koster
 02/02/1646
 Nicolaes, *capitão*/kapitein 12/03/1646
 Nicolaesen, Dirck, *arrendatário do abate de gadol*/pachter van het slachten van het vee 13/02/1646
 Nicolai, Davit, *alferes*/vaandrig
 19/04/1646
 Nieuhoff, Joannes, *caixeiro do açúcar*
 commies van de suiker 19/01/1646,
 21/11/1646, 30/12/1646
 Nimmegen, Jan Jansen van 10/08/1646
 Noge, Pieter 23/05/1646
 Noorman, Jan Jansz., *capitão da barca Vinc*/kapitein op de bark de Vinck
 19/02/1646
 Noortwijck, Jan Jansen van 30/11/1646
 Nunes, Jan 30/11/1646
 Nunes, Messia 31/12/1646
-
- Oijens, *capitão*/kapitein 23/06/1646,
 09/07/1646, 10/07/1646, 18/12/1646
 Olinc, Herman, *caixeiro*/commies
 25/04/1646, 30/11/1646
 Oliveira, Moises de 15/03/1646,
 26/04/1646, 08/05/1646, 11/06/1646
 Ongena, Petrus, *predicant*/predikant
 28/05/1646, 24/08/1646, 26/11/1646
 Otsenborg, Davit 24/05/1646,
 22/12/1646, 19/02/1646, 30/11/1646
 Ouverkamp, *capitão*/kapitein 09/07/1646

- Ouwman, H., *diretor em Luanda*
directeur in Loanda 24/07/1646
- Overcamp, *capitão*/kapitein 06/08/1646,
18/12/1646
- Owesen, Jacob 30/11/1646
- P
- Paiva, Jeronimo Serrão de 18/05/1646,
19/12/1646
- Palma, Antonio de 18/08/1646
- Paraubapa, Antonio, *regedor dos
brasilianos*/bestuurder der brasilianen
24/08/1646
- Parijs, Adriaen, *capitão da fragata
Arguin*/kapitein van het fregat Argin
23/06/1646
- Parre, Adriaen van der, *antigo caixeiro
em Serinhaem*/voormalig commies in
Serinhaem 06/01/1646
- Patrich, Charles 30/11/1646
- Pauli, Coenraet 11/05/1646
- Paulsen, Frans 30/11/1646
- Pauwelsen, Jacob 07/04/1646
- Pelletier, Wouter *major da guarda civill*
majoor in de burgerwacht 27/04/1646,
20/12/1646
- Pelser, Bartholomeus 09/05/1646
- Pense, Jacob, *capitão do navio
Salamander*/kapitein van het schip
Salamander 05/09/1646
- Philippsen, Jan, *capitão do navio
Witteflessel*/kapitein van het schip
Witteflesse 05/09/1646, 15/09/1646
- Pietersen, Berent 31/12/1646
- Pietersen, Claes 31/12/1646
- Pietersen, Thimen, *major*/majoor
15/12/1646
- Pietersz., Herman 30/11/1646
- Pietersz., Michiel 27/01/1646,
18/12/1646
- Pietersz., Neeltgien 27/11/1646
- Piloot, Beudewijn 30/11/1646
- Pinheiro, Joseph 14/05/1646
- Pistor, Frederich, *engenheiro e capitão
militar, posteriormente major*/jngenieur
en kapitein, later majoor 12/01/1646,
26/01/1646, 19/03/1646, 26/03/1646,
29/03/1646, 26/04/1646, 27/04/1646,
28/04/1646, 04/05/1646, 09/05/1646,
17/05/1646, 22/05/1646, 23/05/1646,
31/05/1646, 04/06/1646, 12/06/1646,
15/06/1646, 16/06/1646, 18/06/1646,
10/07/1646, 10/08/1646, 21/12/1646,
30/12/1646
- Plaen, Christophel 31/12/1646
- Poel, Cornelis van der, *predicantel*
predikant 03/01/1646
- Pol, Dirck Jansz 31/12/1646
- Pol, Lucas, *capitão do iate Arent*/kapitein
op het jacht Arent 30/07/1646,
30/12/1646
- Polhemius, Johannes Theodorus,
predicantel/predikant 04/01/1646,
30/01/1646, 19/09/1646, 25/09/1646,
30/11/1646
- Politiek Raad, zie *Conselho Político*
- Porto, Joseph do, *peixeiro*/visser
02/05/1646
- Post, Matthis 24/05/1646
- Pothoven, pieter, *alferes*/vaandrig
30/04/1646
- Pots, Jan le 25/08/1646
- Potter, François, *tambor*/tamboer
25/09/1646
- Potter, Louijs de 30/11/1646
- Potti, Pedro, *comandante indigenal*
indiaanse commandant 10/01/1646,
26/01/1646, 27/01/1646, 12/02/1646,
12/03/1646, 26/03/1646, 24/08/1646
- Pours, Jaques 09/05/1646
- Prevo, Glaude, *capitão*/kapitein
12/03/1646, 29/03/1646, 19/06/1646,
24/08/1646, 04/12/1646
- Principe de Orangel*/Prins van Oranje
09/04/1646, 14/07/1646, 03/08/1646,
16/08/1646

R

Raad van Financiën, zie *Conselho de Finanças*
 Raad van Gereformeerde Kerken, zie *Conselho da Igreja Reformada*
 Raad van Justitie, zie *Conselho de Justiça*
 Rabbi, Jacob 29/01/1646, 25/04/1646, 26/04/1646, 12/05/1646, 15/05/1646, 17/05/1646, 11/06/1646, 21/06/1646
 Raetsvelt, Johan 02/01/1646, 05/02/1646, 01/06/1646, 24/07/1646, 23/08/1646, 01/09/1646, 21/12/1646, 31/12/1646
 Rasiere, Isaack de 24/08/1646
 Redichoven, H. van, *diretor en Luandal* directeur in Loanda 24/07/1646, 26/11/1646
 Reijnberger, *capitão*/kapitein 29/01/1646, 02/02/1646, 04/02/1646, 05/03/1646
 Reijndersen, Jan 31/12/1646
 Remie, Charles 31/12/1646
 Ribeiro, Domingos 11/05/1646
 Rijnschoten, Claes, *funcionário da balança*/bode van de balans 12/02/1646
 Robbertesz., Willem, *tenentel*/luitenant 05/03/1646, 08/09/1646, 30/11/1646
 Rocha, Cosmo da 26/01/1646
 Rodrigo, Abraham 11/01/1646
 Roeloffsz., Jan 05/06/1646, 10/08/1646
 Rouer, Willem de 27/08/1646
 Rouff, Abraham de, *secretário de Garstman*/secretaris van Garstman 16/03/1646, 24/05/1646
 Ruijs, Caspar 19/06/1646
 Ruijter, *capitão*/kapitein 22/11/1646
 Runtvlees, Johan, *contador*/boekhouder 09/02/1646, 23/05/1646, 19/12/1646
 Ruychaver, Jacob, *diretor na Guiné* directeur van Guijnea 21/03/1646, 27/03/1646, 22/04/1646, 30/04/1646, 14/07/1646

S

Sadelbergh, Gerart 27/08/1646
 Salijs, *capitão*/kapitein 05/09/1646
 Samuelsz., Dirck, *piloto inglês*/Engelse stuurman 02/09/1646
 Sandesen, Sander 30/11/1646
 Santen, Jan van 30/11/1646, 31/12/1646
 Saraiva, Duarte 05/04/1646, 23/06/1646, 24/11/1646
 Schaep, Hillebrant Woutersz., *capitão do navio Deventer*/kapitein van het schip Deventer 10/02/1646
 Schellinger, Willem 12/01/1646, 20/07/1646
 Schepenen van Mauritsstad, zie *Escabinos de Maurícia*
 Schilder, Michiel Pietersz 11/06/1646, 12/06/1646, 01/09/1646, 24/11/1646
 Scholier, *capitão*/kapitein 18/12/1646
 Schonenburch, Wolter, *alto conselheiro* Hoge Raad 30/07/1646, 04/08/1646, 12/08/1646, 13/08/1646, 16/08/1646, 04/09/1646
 Schoppe, Sigismund von, *coronel alemão*/Duitse kolonel 06/08/1646, 07/08/1646, 12/08/1646, 13/08/1646, 14/08/1646, 17/08/1646, 23/08/1646, 28/08/1646, 29/08/1646, 30/08/1646, 01/09/1646, 04/09/1646, 05/09/1646, 06/09/1646, 08/09/1646, 10/09/1646, 12/09/1646, 13/09/1646, 17/09/1646, 18/09/1646, 29/11/1646, 11/12/1646, 21/12/1646, 24/12/1646
 Schrickenborgh, Hans Juriaen, *tenentel* luitenant 30/04/1646, 31/12/1646
 Schrijver, Cornelis, *assistente do caixeiro Ten Havel* assistent van de commies Ten Have 07/04/1646
 Schuijff, Jacob Cornelisz 27/08/1646
 Schut, *capitão*/kapitein 10/07/1646
 Sergeant, Nicolaes, *alferes*/vaandrig 12/03/1646

- Serrão, Manoel 31/12/1646
- Seulijn, Pieter 03/05/1646, 08/01/1646, 19/03/1646, 27/04/1646, 30/04/1646, 07/07/1646, 24/11/1646, 03/12/1646, 13/12/1646, 17/12/1646, 29/12/1646
- Sijbrantsz., Jan, *capitão do navio Gulden Valck*/kapitein van het schip Gulden Valck 06/08/1646
- Sijdrechtsz., Jan, *capitão do navio Dolphijn*/kapitein van het schip Dolphijn 05/09/1646, 11/09/1646, 14/09/1646, 25/09/1646, 29/12/1646
- Slachter, Dirck Michielsz 09/01/1646
- Slecht, Sijmon, *barqueiro*/schipper 06/03/1646, 28/07/1646, 11/12/1646
- Slodeniski, *alferes*/vaandrig 22/01/1646
- Sluijter, Davit, *capitão*/kapitein 27/04/1646, 31/12/1646
- Smit, Jan Emickesen 31/12/1646
- Smit, Wouter 31/12/1646
- Snelleman, Gerrit 30/11/1646, 07/12/1646
- Snijder, Casper 30/11/1646
- Snijder, Killiaen, *capitão militar*/kapitain 26/02/1646, 26/06/1646
- Solis, Benjamin de 18/01/1646
- Solis, Salomon de 18/01/1646
- Solomme, David de, *comissário*/commissaris 02/01/1646, 12/01/1646, 09/03/1646, 19/03/1646, 04/04/1646, 17/04/1646
- Somer, Hendric, *capitão*/kapitein 07/09/1646
- Spicker, *caixeiro*/commies 01/09/1646
- St. Marij, Gabriel de, *tenent*/luitenant 12/03/1646
- Stachouwer, Jacob, *major*/majoor 28/07/1646, 07/08/1646, 24/08/1646, 25/08/1646, 26/08/1646, 06/09/1646, 17/09/1646, 18/09/1646, 19/09/1646, 24/09/1646, 21/11/1646, 23/11/1646, 30/11/1646, 11/12/1646, 23/12/1646, 29/12/1646
- Staten Generaal, zie *Estados Gerais*
- Steenbergen, Nicolaes van 31/12/1646
- Steenhuijsen, Pieter, *desertor*/deserteur 12/01/1646, 26/01/1646
- Steenwinckel, Daniel van 20/04/1646, 16/06/1646, 26/06/1646
- Stenlingh, Cornelis 24/05/1646
- Stoffeelen, Jan 30/11/1646
- Strich, Abraham, *comissário*/commissaris 02/01/1646, 08/01/1646, 18/01/1646, 09/03/1646, 27/08/1646, 01/09/1646, 08/09/1646, 18/09/1646, 20/11/1646, 27/11/1646, 29/11/1646, 11/12/1646
- Stewart, Jorijs, *funcionário do escritório*/klerk op kantoor 19/02/1646
- Swaenswijck, Nicolas van 30/11/1646
- Swart, Pieter 31/12/1646
- Sweerts, François, *comissário*/commissaris 02/01/1646, 18/01/1646, 19/01/1646, 09/03/1646, 09/05/1646, 28/05/1646, 19/06/1646, 27/07/1646, 02/08/1646, 15/08/1646, 18/08/1646, 30/08/1646, 19/09/1646, 08/12/1646, 12/12/1646, 17/12/1646, 28/12/1646
- Swillensen, Pieter, *capitão da barca Enchuisen*/kapitein van de bark Enchuijsen 11/05/1646
- Swol, Pieter Jansen van 07/12/1646
- T
- Tamerslot, Willen 31/12/1646
- Taneman, Dirc 23/08/1646
- Tapper, Abraham 08/12/1646
- Ten Berge, *tenent*/luitenant 19/06/1646
- Ten Have, *caixeiro*/commies 07/04/1646
- Tesoureiro*/Thesaurier 15/03/1646, 24/03/1646
- Theunissen, Cornelis, *comandante*/commandant 09/01/1646, 23/12/1646
- Theunissen, Dirck 30/11/1646
- Thiene, Ghijsbert de, *tenent*/luitenant 18/12/1646

- Thijsz., Thijs, *capitão da barca Vinc*
kapitein van de bark de Vinc
19/02/1646, 07/04/1646
- Thomas, Elsen 30/11/1646
- Thomas, Folcket 31/12/1646
- Thomassen, Jan 30/11/1646
- Tijssen, Maerten, *barqueiro*/schipper
09/01/1646, 30/11/1646
- Tjaers[sic], Hans, *tenente*/luitenant
30/04/1646
- Tongeren, Philip Ernst van 24/05/1646
- Torquinius, Henricus Caspar, *antigo
conselheiro de fnaanças*/voormalig
raad van financiën 06/09/1646,
27/11/1646, 29/12/1646
- Trap, Jan 30/11/1646
- Trappen, Joos van 25/08/1646
- Tresel, Samuel 31/12/1646
- Trouwets, Abraham, *alto conselheiro*
Hoge Raad 30/07/1646, 03/08/1646,
04/08/1646, 10/08/1646, 01/09/1646
- U
- Ursinus, Michiel, *arrendatário dos bens
molhados na Paraíba*/pachter van de
natte waren in Paraíba 09/01/1646
- V
- Vale, Fernando, *senhor do engenho
St. Bartholomeo*/eigenaar van de
suikermolen St. Bartholomeo
17/08/1646, 18/08/1646, 30/11/1646,
23/12/1646, 31/12/1646
- Valverde, Jacob 11/06/1646, 25/06/1646
- Velthuijsen, Caspar, *caixeiro*/commies
31/05/1646, 01/06/1646
- Velthuijsen, Casparus, *predicantel*
predikant 04/01/1646, 18/01/1646,
03/02/1646
- Venant, Gillis 25/09/1646
- Venne, Cornelis van der 08/02/1646,
31/08/1646
- Verdijs, Willem 31/12/1646
- Verhage, Pieter, *antigo conselheiro de
finaanças*/voormalig raad van financiën
11/01/1646
- Vermeulen, Henric 31/12/1646
- Vernant, Gillis 12/01/1646, 06/03/1646,
25/08/1646, 28/08/1646, 27/12/1646
- Verpoorten, Lourens 10/09/1646
- Vervoorn, Cornelis, *alferes*/vaandrig
26/06/1646, 12/07/1646
- Vieira, João Fernandes, *líder da revolta
portuguesa*/leider van de Portugese
revolte 22/01/1646, 13/09/1646,
25/09/1646
- Vierbergen, Frederick 30/11/1646
- Ville, Otto ten, *capitão militar*/kapitein
05/02/1646, 09/02/1646, 23/05/1646
- Vinckeert, Jan, *capitão do navio
Ring*/kapitein van het schip Ring
05/09/1646
- Viúva D'Aultrij/Weduwe D'Aultrij
02/08/1646
- Viúva Jacob Rabbi/Weduwe Jacob Rabbi
07/08/1646
- Viúva Jan Cornelissen Lichthart/Weduwe
Jan Cornelissen Lichthart 11/12/1646
- Viúva Willem Lambertsen/Weduwe
Willem Lambersten 30/11/1646
- Vogel, *capitão*/kapitein 28/11/1646,
21/12/1646
- Vogel, Nicolaus, *predicantel*/predikant
17/01/1646, 02/02/1646, 05/02/1646,
13/02/1646, 01/06/1646, 21/07/1646,
23/08/1646, 24/08/1646, 25/09/1646
- Volckersen, Gerrit 30/11/1646,
31/12/1646
- Vonck, Paulus, *sargento*/sergant
23/06/1646
- Vorsterman, *capitão*/kapitein
- Vosterman, *capitão*/kapitein 03/05/1646,
04/05/1646, 11/05/1646, 25/06/1646,
05/07/1646, 10/08/1646
- Vries, Joan Nenes de 25/01/1646

W

Wacker, Jan 30/11/1646
 Wael, Jan de, *tenente*/luitenant
 10/03/1646, 12/03/1646
 Walbeek, Johannes à 19/02/1646,
 16/05/1646, 23/05/1646, 24/05/1646,
 28/05/1646, 11/06/1646, 12/06/1646,
 12/07/1646, 23/07/1646, 04/08/1646,
 13/08/1646, 16/08/1646, 24/08/1646,
 30/08/1646, 06/09/1646, 08/09/1646,
 07/12/1646
 Walij, Thomas 30/11/1646
 Walings, Abraham Jansen, *capitão do*
navio Wapen van Delft/kapitein van het
 schip Wapen van Delft 22/12/1646
 Wallis [Walichsen], Ontger, *capitão do*
Gulde Rheel/kapitein van het schip
 Gulde Rhee 11/05/1646
 Waresingh, Albert 07/04/1646,
 04/05/1646, 16/06/1646, 23/06/1646,
 09/07/1646, 16/07/1646, 31/08/1646
 Warnijen, Anthoni 31/12/1646
 Weijde, Johannes 22/06/1646
 Wentlant, Michiel 30/11/1646
 Wesoeckt, Frederick, *capitão do navio*
Arent/kapitein van het schip Arent
 30/12/1646
 Westfrisius, Johannes 24/05/1646
 Westkiesman, Johannes 31/12/1646
 Westphalen, Gerrit Jansz., *capitão do*
navio Tamandaré/kapitein van het
 schip Tamandaré 02/01/1646
 Westvoort, *capitão*/kapitein 05/09/1646
 Wietschut, Leendert, *tenente*/luitenant
 18/12/1646
 Wijn, Jan 31/12/1646
 Wijnants, Joan, 04/05/1646, 21/11/1646
 Willem, Jan de, *tenente*/luitenant
 18/12/1646
 Willemsen, Jan 30/11/1646
 Willemsz., Pieter, *barqueiro*/schipper
 18/05/1646, 14/06/1646, 09/07/1646

Wit, Anthoni de, *alferes*/vaandrig
 19/04/1646, 26/06/1646
 With, Gijsbert(us) de 02/01/1646,
 17/04/1646, 01/09/1646, 30/11/1646,
 10/12/1646, 11/12/1646
 Wittepaert, Dirk, *barqueiro*/schipper
 19/04/1646
 Witvoet, Jan, *alferes*/vaandrig 17/01/1646
 Wodman, Jan 31/12/1646
 Wolbergen, Gerart, *conselheiro de*
finanças/raad van financië 02/01/1646,
 12/01/1646, 27/02/1646, 04/05/1646,
 09/05/1646, 25/06/1646, 01/09/1646,
 21/11/1646, 26/11/1646, 29/12/1646
 Wornelits, Hans, *tenente*/luitenant
 30/04/1646
 Woutersen, Maerten, *alferes*/vaandrig
 05/03/1646
 Woutersz., Hillebrant, *capitão do navio*
 Utrecht/kapitein op het schip Utrecht
 08/02/1646

Z

Zeekamp, Hendrick, *recebedor dos*
quintos/ontvanger der quintos
 03/03/1646

1647

A

Aarnhem, Jan van 30/12/1647
 Aartsen, Joost 31/10/1647
 Abbot, Willem 29/06/1647, 28/11/1647
 Abrahams, Aart 01/08/1647
 Abrahams, Mozes 31/10/1647
 Achterberg, Hendrick 02/09/1647
 Adames, Pieter 01/08/1647
 Adams, Lourens, *confortador de doentes*
na Paraíba/ziekentrooster in Paraíba
 19/02/1647
 Adriaans, Fredrick 01/08/1647
 Adriaansen, Sibrant 31/05/1647

- Adriaens, Cornelis, *barqueiro*/schipper
06/02/1647, 24/12/1647
- Advogado Fiscal*/Advocaat Fiscaal
11/01/1647, 12/01/1647, 14/01/1647,
16/01/1647, 21/01/1647, 23/01/1647,
31/01/1647, 08/02/1647, 14/02/1647,
15/02/1647, 28/02/1647, 21/03/1647,
26/03/1647, 01/04/1647, 06/04/1647,
04/05/1647, 16/05/1647, 20/05/1647,
21/05/1647, 22/05/1647, 31/05/1647,
05/06/1647, 26/06/1647, 28/06/1647,
03/07/1647, 18/07/1647, 19/07/1647,
20/07/1647, 01/08/1647, 14/08/1647,
16/08/1647, 22/08/1647, 24/08/1647,
09/09/1647, 11/09/1647, 16/09/1647,
28/09/1647, 02/10/1647, 07/10/1647,
08/10/1647, 12/10/1647, 17/10/1647,
19/10/1647, 24/10/1647, 25/10/1647,
01/11/1647, 02/11/1647, 04/11/1647,
07/11/1647, 10/11/1647, 21/11/1647,
30/11/1647, 06/12/1647, 28/12/1647,
30/12/1647
- Aelmans, Severijn 28/05/1647,
10/09/1647
- Aertss., Elias 30/03/1647
- Aijerschettel, Cristoffel 19/01/1647,
23/01/1647
- Alagoa, João Vieira d' 15/05/1647,
20/06/1647
- Albachster, Dug 01/08/1647
- Albertsen, Fredrick 30/09/1647,
28/11/1647
- Albertsen, Hendrick 01/08/1647
- Albuquerque, João de, *antigo governador da Paraíba*/voormalig gouverneur van Paraíba 22/02/1647, 01/05/1647
- Aldewerelt, Pieter 20/08/1647
- Aldrichs, Jacob, *tesoureiro*/thesaurier
03/01/1647, 10/01/1647, 17/01/1647,
28/01/1647, 30/01/1647, 01/02/1647,
06/02/1647, 16/02/1647, 20/02/1647,
22/02/1647, 12/03/1647, 30/03/1647,
04/04/1647, 27/04/1647, 30/04/1647,
01/05/1647, 08/05/1647, 18/05/1647,
25/05/1647, 31/05/1647, 05/06/1647,
08/06/1647, 29/06/1647, 26/07/1647,
01/08/1647, 04/08/1647, 09/08/1647,
13/08/1647, 29/08/1647, 02/09/1647,
30/09/1647, 02/10/1647, 31/10/1647,
08/11/1647, 13/11/1647, 28/11/1647,
14/12/1647, 20/12/1647, 23/12/1647,
30/12/1647
- Aldrof, Pieter, *caixeiro*/commies
01/02/1647, 05/02/1647, 07/02/1647,
08/02/1647, 22/02/1647, 28/02/1647,
08/05/1647, 13/08/1647, 16/08/1647
- Allart, Daniel 01/02/1647
- Allerts, Fredrik 30/04/1647
- Allertsen, Gerrit 30/12/1647
- Alphen, Paulus van 23/09/1647
- Alvres, Simão 30/12/1647
- Amari, Dorbij 30/09/1647
- Amsterdam, Cornelis Jansen van
25/10/1647
- Ancker, Cornelis van der, *capitão do campo*/jager op gevluchte slaven
14/03/1647, 30/03/1647, 24/06/1647
- Andreas, Johannis 29/06/1647
- Andries, Adriaan 30/09/1647
- Andries, Henming 28/02/1647,
30/09/1647, 28/11/1647
- Andries, Huijbert 01/08/1647
- Andries, Johannes 01/08/1647
- Andries, Margarita, *esposa de Jurgen Harmensz.*/vrouw van Jurgen Harmensz 01/08/1647
- Andries, Philips, *major e comandantel*
majoor en commandeur 08/01/1647,
22/02/1647, 07/03/1647, 08/03/1647,
11/03/1647, 21/03/1647, 30/03/1647,
10/04/1647, 23/04/1647, 30/04/1647,
14/05/1647, 16/05/1647, 26/09/1647,
02/10/1647
- Andriessen, Henning 29/06/1647
- Andriessen, Jan 30/12/1647
- Andriessen, Koert 30/09/1647
- Angola, Augustijn de 01/08/1647

- Angola, Francisco d' 19/09/1647,
30/09/1647
- Angolo Nativitate, *monge franciscanol*
Franciscaner monnik 06/07/1647
- Angolo, Pauwel 01/08/1647
- Angran, Charles 30/12/1647
- Anna[sic], Pieter 01/08/1647
- Ansteij[sic], Jan 01/08/1647
- Anys, Dirk 29/06/1647
- Appel, Cristoffel 30/03/1647, 29/06/1647
- Apricius, Johannes, *predicante/predikant*
19/01/1647, 01/02/1647, 29/06/1647,
02/09/1647
- Arentsz., Arent 01/02/1647
- Argentyn, Jan d' 29/06/1647, 31/10/1647
- Arougie, Pedro d' 13/12/1647
- Artelion, Bartholomeus 02/09/1647
- Asotta[sic], David 19/03/1647
- Astoit, Jan 02/09/1647
- Atias, David 22/06/1647
- Atsens, Abbe 31/10/1647, 30/12/1647
- Augustijn, Jan 02/09/1647
- B**
- Baaijer, Barteld 29/06/1647
- Baay, Pieter Cornelissen 31/10/1647
- Babista, Jan 30/03/1647
- Bachman, Hans Michiel 01/02/1647,
01/08/1647, 28/11/1647
- Backer, Johannes 19/02/1647
- Backman, Jan Michielss 30/03/1647
- Backman, Michiel, *cirurgião morl*
opperchirurgijn 28/01/1647
- Baert, Abraham 31/07/1647
- Baert, Abraham, *caixeiro/commies*
18/01/1647, 15/05/1647, 31/05/1647,
13/06/1647, 20/06/1647, 20/07/1647,
19/08/1647, 29/08/1647, 19/09/1647
- Bagge, Swaan 30/09/1647, 28/11/1647
- Baij, Pieter 04/06/1647, 28/11/1647
- Baijer, David, *morador no Rio Grandel*
inwoner van Rio Grande 13/09/1647
- Baijert, *major/majoor* 12/05/1647,
16/09/1647, 26/09/1647, 18/11/1647,
21/11/1647, 06/12/1647, 21/12/1647
- Bailie, Joris 03/07/1647
- Bakken, Pieter 28/11/1647
- Baljarts, Carel 01/08/1647
- Baltesen, Balten 01/08/1647, 30/09/1647
- Baltesen, Jan, *constável-mór/leerste*
kanonnier 30/04/1647, 05/12/1647
- Bamborger, Selten 29/06/1647
- Banckerts, Joos van Trappenseijt,
almirantel/admiraal 28/01/1647,
29/01/1647, 22/05/1647, 27/05/1647,
15/06/1647, 26/06/1647, 05/07/1647,
31/07/1647, 03/08/1647, 06/08/1647,
10/08/1647, 19/08/1647, 18/09/1647
- Bandero, Philippo 30/12/1647
- Barassen, Davit 01/02/1647, 30/03/1647
- Barbadt, Simão, *negro/neger* 08/12/1647
- Barbalho, Antonio, *prisioneiro português/*
Portugese gevangene 01/06/1647
- Barbalho, Luis 26/09/1647
- Barbara, Ursula 30/03/1647, 30/09/1647
- Barbier, Charle 30/09/1647
- Barbosa, Diego 01/05/1647
- Barcquet, Josep 28/11/1647
- Bardewisch, Marten 02/10/1647
- Bardon, Jaques 28/11/1647
- Barens, Geerrit 28/11/1647
- Barents, Jan, *barqueiro/schipper*
16/05/1647, 02/09/1647
- Barensen, Tymen 31/05/1647
- Barhimspson, Jacob 30/03/1647
- Barket, Josua 30/09/1647
- Baro, Roelof 15/01/1647, 26/01/1647,
11/03/1647, 29/04/1647, 19/08/1647,
21/08/1647, 29/08/1647, 05/09/1647,
10/09/1647, 21/09/1647, 30/09/1647,
05/10/1647, 19/12/1647
- Barri, David de 01/08/1647
- Barriuts, Davit de 28/11/1647
- Barros, Manuel de 28/02/1647,
30/04/1647

- Barros, Rodrigo de 16/01/1647,
01/02/1647, 07/02/1647, 15/04/1647,
01/05/1647
- Bartin, Jacob, *mestre escola no hospitall*
schoolmester vant gasthuijs 19/02/1647
- Baruch, Moses 15/03/1647
- Bas, Pieter Janssen 11/01/1647,
30/01/1647, 25/02/1647, 02/03/1647,
06/03/1647, 16/04/1647, 27/04/1647,
29/04/1647, 01/05/1647
- Bastiaansen, Barent 31/05/1647
- Batchiler, Samuel, *predicante*/predikant
14/01/1647, 15/02/1647, 19/02/1647,
02/03/1647, 30/04/1647, 30/12/1647
- Beaumont, Sijmon van, *alto conselheiro*
Hoge Raad 04/01/1647, 11/01/1647,
14/01/1647, 18/01/1647, 21/01/1647,
28/01/1647, 29/01/1647, 13/02/1647,
20/03/1647, 16/04/1647, 18/04/1647,
23/04/1647, 28/05/1647, 29/05/1647,
06/06/1647, 07/06/1647, 20/06/1647,
09/07/1647, 14/08/1647, 20/08/1647,
02/09/1647, 07/09/1647, 11/09/1647,
24/09/1647, 09/11/1647, 18/11/1647,
25/11/1647, 29/11/1647, 04/12/1647,
30/12/1647
- Beck, Mathias 22/06/1647, 24/06/1647,
15/07/1647, 20/07/1647, 09/09/1647,
11/09/1647, 14/09/1647, 17/10/1647,
09/11/1647
- Beck, Willem 18/01/1647, 12/03/1647,
05/04/1647, 20/06/1647, 21/08/1647,
13/09/1647, 14/09/1647, 28/09/1647,
08/10/1647, 12/10/1647, 01/11/1647
- Beeck, Gerrit ter 02/02/1647, 08/02/1647,
01/07/1647, 09/07/1647, 09/09/1647,
05/10/1647
- Beek, Evert van, *alferes*/vaandrich
29/06/1647
- Beijer, *major*/majoor 25/01/1647,
28/01/1647, 30/01/1647, 28/02/1647,
25/03/1647, 30/03/1647, 14/08/1647
- Benjamyn, François 31/05/1647
- Bennit, Willem 30/03/1647
- Benoit, Jan 31/05/1647, 06/06/1647,
07/06/1647, 17/06/1647, 24/06/1647,
29/06/1647, 01/08/1647, 02/09/1647,
30/09/1647, 09/10/1647, 14/10/1647,
31/10/1647, 30/12/1647
- Bentli, Wilhem 30/12/1647
- Berge, Jan ten 28/05/1647
- Berge, Johannes ten, *escolteto na Paraíba*
schout in Paraíba 07/03/1647,
21/03/1647, 12/05/1647, 20/05/1647,
05/07/1647, 24/08/1647, 28/10/1647
- Bergen, Henrick van 01/02/1647
- Bergen, Jan Pietersen van 31/10/1647
- Bergen, Willem ten, *capitão*/kapitein
07/01/1647, 08/01/1647, 19/01/1647,
26/09/1647, 30/12/1647
- Bergeron, Lenart 30/12/1647
- Berghans, Adam 28/11/1647
- Berlanduts, Pieter 28/11/1647
- Berri, Willem 30/12/1647
- Berring, Bastiaen 01/08/1647
- Bever, Jacob de 31/10/1647
- Beveren, Huijbrecht van, *caixeiro*
commies 14/05/1647, 01/08/1647
- Bezerra, Ursula 01/08/1647
- Bierboom, Willem, *senhor do engenho*
Rotterdam/Heer van de suikermolen
Rotterdam 05/11/1647
- Bijl, Cristoffel 29/06/1647, 31/10/1647
- Bijl, Dirck Pietersz 28/02/1647,
30/04/1647
- Bijma, Nicolau van, *capitão*/kapitein
08/01/1647, 21/01/1647, 01/08/1647,
26/09/1647
- Bijsterman, *capitão*/kapitein 23/02/1647,
28/02/1647, 30/04/1647, 20/06/1647,
24/06/1647, 16/07/1647, 26/09/1647,
07/10/1647, 14/10/1647, 31/10/1647
- Biscareta, Dionisius, *predicante*/predikant
10/09/1647
- Bischoop, Jacop 31/05/1647
- Blancket, Martyn 01/08/1647

- Blaubeek, Jan *capitão*/kapitein
08/01/1647, 30/03/1647 12/05/1647,
02/07/1647, 16/07/1647, 19/08/1647,
11/09/1647, 23/09/1647, 26/09/1647,
31/10/1647, 03/11/1647, 07/11/1647,
16/11/1647, 18/12/1647
- Blauenhaen, *capitão*/kapitein 09/02/1647,
26/09/1647, 07/10/1647, 14/10/1647,
06/12/1647
- Bleits, Jansen Jacob 30/12/1647
- Blenho, Pieter 30/03/1647
- Blesse, Jacob 31/10/1647
- Bleusteijn, Abraham 28/05/1647
- Blisse, Jacob 30/09/1647
- Blistein, Abram 02/09/1647
- Blonde, François, *capitão*/kapitein
05/04/1647, 15/05/1647, 29/06/1647,
02/09/1647, 28/11/1647, 06/12/1647
- Bodema, *capitão*/kapitein 30/12/1647
- Boek, Jochim 31/05/1647
- Boekbinder, Jan Willemsen 29/06/1647,
30/12/1647
- Boer, Joost Classen 06/09/1647
- Boer, Wilhem 30/09/1647
- Boiden, Alexander 31/10/1647
- Bolan, Jacques de 16/08/1647,
30/12/1647
- Bollaard, Hendrick 01/08/1647
- Bollan, Jacob de 21/03/1647
- Bolonien, François van 02/09/1647
- Bonnema, *capitão*/kapitein 26/09/1647
- Boone, Cornelis, *caixeiro*/commies
26/01/1647, 12/03/1647, 30/03/1647,
24/04/1647, 12/05/1647, 31/05/1647,
15/06/1647, 02/07/1647, 29/08/1647,
05/09/1647, 11/09/1647, 19/09/1647,
20/09/1647, 24/09/1647, 28/09/1647,
05/11/1647, 23/12/1647, 26/12/1647
- Bordenius, Jacob 29/06/1647,
14/10/1647, 31/10/1647
- Bore, Perine[sic] 30/09/1647, 31/10/1647
- Borland, Pieter 30/03/1647
- Borselen, Pieter van 21/02/1647
- Bos, Jacob 29/06/1647, 28/11/1647
- Bos, Jonas 05/03/1647
- Boschietter, Cornelis Laarsen 29/06/1647
- Botson, Jaques 29/06/1647, 30/12/1647
- Boudewijns, Anthonio 30/03/1647,
28/11/1647
- Boudewijns, Ferdinando, *alferes na guarda
civil*/vaandrig van de burgerwacht
14/01/1647, 25/10/1647
- Bouman, Mathijs 31/05/1647
- Boville, Abraham 31/05/1647
- Bowring, Willem 30/12/1647
- Brae, Jacques de 12/11/1647, 18/11/1647
- Brakkone, Gillis 31/05/1647
- Braljart, François 30/09/1647
- Brandão, Isaack, *judeu morador no Rio
Grandel*/joodse inwoner van Rio
Grande 27/09/1647
- Brandenburg, Govert 30/03/1647
- Bransema, *capitão*/kapitein 26/09/1647,
09/11/1647, 06/12/1647
- Branstma, *capitão*/kapitein 24/01/1647,
28/01/1647, 30/01/1647, 26/03/1647,
29/08/1647, 12/09/1647, 25/09/1647
- Bransuma, Rutgert van 28/11/1647
- Bravo, Jan Gomes 01/05/1647
- Brederode, Jan Gerritsen 30/09/1647
- Breff, Adriaen 25/09/1647, 21/11/1647
- Bremen, Hendrick Dircksen van
01/08/1647
- Brey, Jan 31/05/1647
- Brille, Jan Jansen van, *alferes*/vaandrig
07/03/1647
- Brinne, Joost de 30/09/1647
- Briton, Marinus, *capitão do iate
Sterre*/kapitein op het jacht Sterre
01/10/1647, 02/10/1647
- Broeck, Mattheus van der 05/11/1647
- Broen, Kristoffel 31/10/1647
- Brouwer, *capitão de navio*/kapitein van
een schip 01/02/1647
- Brugman, Jan Pieterss 30/03/1647
- Brugnaer, Hans 08/08/1647, 14/08/1647

- Bruijn, Aragon Leenders 15/07/1647
 Bruijn, Daniel 04/04/1647
 Bruijn, Hans Leonaerts Le 19/04/1647,
 15/07/1647, 23/09/1647, 30/09/1647
 Bruijn, Marten 02/09/1647
 Bruijn, Willem 12/08/1647
 Bruim, Hugo 28/11/1647
 Brukkenaer, Hans 01/02/16473,
 01/05/1647
 Brulle, Jan 30/09/1647
 Bruntier, Carel 12/08/1647
 Bulhões, Fernando Rodrigues de
 26/10/1647
 Bullestrate, Adriaen van 16/01/1647,
 07/02/1647, 07/02/1647, 02/03/1647,
 18/10/1647
 Bullestrate, Joost van 02/03/1647,
 21/03/1647, 05/04/1647, 26/04/1647,
 18/05/1647, 01/06/1647, 07/06/1647,
 11/07/1647, 20/07/1647, 02/08/1647,
 10/08/1647, 28/10/1647, 26/11/1647
 Bullet, Pieter 30/04/1647
 Burgos, David 01/11/1647
 Butcher, Dirck de 04/09/1647
- C
- Cabel, *caixeirol*/commies 08/01/1647,
 26/01/1647, 30/04/1647, 22/05/1647
 Cabel, Cornelis Willemsen, *capitão do*
navio Meerminnel/kapitein op het schip
 Meerminne 17/03/1647, 08/07/1647
 Cabel, Henrick, *caixeirol*/commies
 01/02/1647, 02/10/1647
 Cabeljau, Abraham François 02/08/1647
 Cacker, Richard 01/08/1647
 Caldero, Urbano 01/08/1647
Câmara Amsterdam/Kamer Amsterdam
 02/01/1647, 10/01/1647, 15/03/1647,
 26/03/1647, 13/04/1647, 13/07/1647,
 18/11/1647, 06/12/1647
Câmara de Hoorn/Kamer
 Noorderkwartier (Hoorn) 12/02/1647
Câmara do Mosa/Kamer Maze
 29/11/1647, 06/12/1647
Câmara em Dordrecht/Kamer Maze
 (Dordrecht) 30/11/1647
Câmara Zeelandial/Kamer Zeeland
 04/04/1647 13/04/1647 20/04/1647
 03/05/1647 23/10/1647 10/12/1647
 18/12/1647
 Camarão, D. Felipe Antonio 04/01/1647,
 12/01/1647 12/05/1647
 Camelo, Jeronimo Pinto 08/10/1647
 Candia, Jean Jorge de, *grego desertor*/
 Griekse deserteur 07/02/1647,
 17/02/1647, 27/02/1647, 01/03/1647,
 04/03/1647, 11/03/1647, 20/03/1647
 Capmer, Hans 01/08/1647
 Carapeba, Domingos, *regidor*/chef van de
 Brazilianen 21/01/1647
 Carbier, Jan 01/08/1647
 Carbyn, Antony 29/06/1647
 Cardorp, Johannes 11/01/1647,
 02/03/1647, 21/08/1647, 28/10/1647,
 26/11/1647
 Carel, Hans 01/08/1647
 Carelsen, Carel 01/06/1647
 Caron, Cornelis *capitão*/kapitein
 22/01/1647, 02/09/1647, 26/09/1647,
 30/09/1647, 30/12/1647
 Carpentier, Elias 30/12/1647
 Carpentier, Fredrick 02/09/1647
 Carpentier, Gerrit 30/09/1647
 Carpentier, Jan de 09/01/1647,
 29/06/1647
 Carvalho, Sebastiaen 30/03/1647,
 30/04/1647, 01/05/1647, 06/05/1647,
 25/10/1647, 30/12/1647
 Castabary, Henrik de 30/04/1647
 Castros, Elias de 06/03/1647
 Catner, Hans 24/01/1647, 24/08/1647,
 28/11/1647
 Cavalcanti, Antonio 04/01/1647
 Cavalcanti, Jan Baptista, *cabot*/korporaal
 26/12/1647

- Cessie, Michiel de la 31/10/1647
- Ceulen, Jacques Jacquesen van
19/01/1647, 03/04/1647, 26/04/1647,
17/10/1647
- Cewijn, *capitão*/kapitein 26/09/1647
- Cham, Adriaan 31/10/1647
- Chastelion, Flories 10/01/1647,
17/01/1647, 13/12/1647
- Chrispijnsen, Elbart 18/07/1647
- Christoffelsz., Jan, *capitão do navio* Elias/
kapitein op het schip Elias 04/06/1647,
07/06/1647, 08/06/1647, 26/09/1647,
02/10/1647, 07/10/1647, 11/10/1647,
14/10/1647, 12/11/1647, 16/11/1647,
21/11/1647, 16/12/1647
- Cicil, Kristiaan 29/06/1647
- Claasen, Hans 30/09/1647
- Claasen, Leendert 01/08/1647
- Claasen, Michiel 01/08/1647
- Claer, *major*/majoor 29/11/1647
- Claes, *capitão*/kapitein 22/02/1647
- Claesen, Adriaen, *barqueiro*/schipper
28/02/1647
- Claesen, Cristiaan 01/08/1647,
30/09/1647
- Claesen, Dirck 28/02/1647, 18/07/1647
- Claesen, Jan 03/07/1647
- Claesen, Joost 13/12/1647
- Claesen, Pieter, *barqueiro*/schipper
15/02/1647, 16/03/1647, 30/03/1647,
30/04/1647, 31/05/1647, 22/08/1647
- Claesen, Pieter, *capitão do navio*
Salmander/kapitein op het schip
Salmander 31/05/1647
- Clai, Thomas 30/03/1647
- Clasen, Belchior 15/05/1647, 31/05/1647
- Clasen, Evert 02/09/1647
- Clasen, Jan 02/09/1647
- Clasen, Ritchert 10/08/1647
- Clercke, Charles 01/02/1647
- Clercq, Jacob Cornelis 25/03/1647
- Clercq, Piera de 07/06/1647
- Cocquillie, Jan 01/08/1647
- Codde, Jan, *cirurgião mor*/opper chirugijn
09/04/1647, 28/05/1647, 02/09/1647,
09/09/1647, 29/11/1647, 30/12/1647
- Codinho, Francisco 16/12/1647
- Coelho, David Jesiron[sic] 29/11/1647
- Coemans, Servaas 31/10/1647
- Coets, Jacob, *capitão*/kapitein
13/06/1647, 01/08/1647, 09/11/1647
- Cohen, Abraham 30/04/1647
- Colassa, Belchior 25/01/1647
- Collin, Thomas 25/10/1647
- Colyn, Jan 30/12/1647
- Commersteijn, Tobias, *tenente*/luitenant
01/02/1647, 14/03/1647, 09/04/1647,
30/04/1647, 30/09/1647
- Congo, Grasia 01/08/1647
- Conselho da Igreja Reformada*/
Gereformeerde Kerkenraad
25/03/1647, 29/05/1647, 01/06/1647,
09/11/1647, 13/11/1647
- Conselho de Justiça*/Raad van Justitie
07/01/1647, 10/01/1647, 11/01/1647,
14/01/1647, 15/01/1647, 23/01/1647,
30/01/1647, 08/03/1647, 19/03/1647,
04/04/1647, 12/04/1647, 20/04/1647,
29/04/1647, 06/05/1647, 08/05/1647,
14/05/1647, 15/05/1647, 23/05/1647,
31/05/1647, 01/06/1647, 05/06/1647,
18/06/1647, 24/06/1647, 08/07/1647,
16/08/1647, 20/08/1647, 28/09/1647,
05/10/1647, 07/10/1647, 26/10/1647,
01/11/1647, 04/11/1647, 11/11/1647,
30/11/1647, 03/12/1647, 30/12/1647
- Conselho Militar*/Krijgsraad 25/01/1647
06/02/1647, 28/05/1647, 20/06/1647,
20/07/1647, 12/11/1647
- Conselho Político*/Politieke Raad
11/01/1647
- Consert, Johannis 31/10/1647
- Contadoria*/Rekenkamer 13/03/1647,
16/03/1647, 26/03/1647, 27/03/1647,
29/03/1647, 08/04/1647, 16/04/1647,
17/04/1647, 19/04/1647, 30/10/1647,
02/11/1647, 04/11/1647, 05/11/1647,

- 08/11/1647, 11/11/1647, 15/11/1647,
29/11/1647, 30/11/1647, 06/12/1647,
11/12/1647, 12/12/1647, 23/12/1647,
24/12/1647, 26/12/1647, 30/12/1647
- Conter, Jacques de 30/09/1647
- Cop, Casper Govertsen, *mestre de equipagem*/equipagemeester
03/06/1647, 05/06/1647, 11/07/1647,
07/08/1647, 24/08/1647, 27/08/1647,
11/09/1647, 23/09/1647, 28/09/1647,
09/11/1647, 16/11/1647, 28/11/1647,
16/12/1647, 17/12/1647, 31/12/1647
- Cornelis, Claes 30/03/1647
- Cornelis, Pieter 30/12/1647
- Cornelisen, Bartholomeus, *capitão do navio Loanda*/kapitein op het schip Loanda 22/05/1647
- Cornelisen, Hecter, *capitão do navio Harder*/kapitein op het schip Harder 10/12/1647
- Cornelissen, Adriaan 30/09/1647
- Cornelissen, Benjamijn 28/02/1647, 30/09/1647
- Cornelissen, Jacob 01/02/1647, 28/06/1647, 01/08/1647
- Cornelissen, Jaques 01/08/1647
- Cornelissen, Kemmos[sic] 02/10/1647
- Cornelissen, Leendert, *capitão do navio Hont*/kapitein op het schip Hont 23/11/1647
- Cornelisz., Cristiaan 01/08/1647
- Cornelisz., Govert 01/02/1647
- Correia, Manoel 16/10/1647
- Costa, Domingos da 16/10/1647
- Coster, Christiaan, *alferes/vaandrig* 24/01/1647
- Court, Françis de la 31/10/1647
- Courten, Melchert 01/08/1647
- Craen, Jan, *comerciante no navio Post*/koopman op het schip Post 25/10/1647, 29/10/1647, 06/12/1647
- Craijvanger, Adriaan 31/05/1647, 29/06/1647
- Craijvanger, Gerrit, *contador mór*/hoofdboekhouder 21/02/1647, 29/06/1647, 22/11/1647
- Cramer, Jan Jansen 01/08/1647
- Crassel, Jan 08/08/1647
- Crasto, Francisco de 22/06/1647
- Creus, Jacob de 28/02/1647
- Crispijnsen, Elbert 15/05/1647
- Crop, Lenardt 01/08/1647
- Cruijnier, Andries Cornelisz 21/02/1647
- Cruijt, Jan 30/03/1647, 01/08/1647
- Cruz, João da, *monge franciscanol*/franciscaner monnik 06/07/1647, 05/10/1647, 14/10/1647, 12/11/1647, 14/11/1647
- Cunha, Pedro da 04/01/1647
- Curthemius, Jan, *estalajadeiro*/herbergier 05/10/1647
- D
- D'Aultrij, Wesulla Barbara 01/02/1647
- D'Oliveira, João, *capitão indigenal*/Indiaanse kapitein 06/09/1647
- Daems, Paulo Antonio 25/01/1647, 06/02/1647, 15/02/1647, 28/02/1647, 14/03/1647, 01/04/1647, 02/04/1647, 03/04/1647, 10/07/1647
- Dale, Jaques van 13/06/1647
- Dalton, Henrik 31/05/1647
- Damens, Jacob, *confortador de doentes*/ziekentrooster 19/02/1647
- Damon, Hans 21/01/1647
- Danielsen, Gillis 30/04/1647, 31/10/1647
- Danielsen, Johannes 28/02/1647
- Danielss., Jan 30/03/1647, 30/04/1647, 01/08/1647
- Daoru[sic], Klaas van 01/08/1647
- Daskaan[sic], Andries 02/09/1647
- Dautreleau, Daniel 29/06/1647, 17/10/1647, 02/11/1647
- Davidts, Rogier 30/09/1647
- Davitsen, Karel 29/06/1647

- De Meijer, *capitão*/kapitein 28/02/1647,
29/06/1647, 02/09/1647
- Delft, Jan Jansen van 28/11/1647
- Denans, Antonij 01/02/1647
- Deniger, Jochen *capitão*/kapitein
24/01/1647, 16/07/1647, 23/09/1647,
26/09/1647, 14/11/1647
- Dennikker, Hans 31/10/1647
- Deon, Guilliam 30/12/1647
- Dias, Bastiaen, *prisioneiro português*/
Portugese gevangene 31/07/1647
- Dias, David 16/07/1647
- Dias, Estevão, *prisioneiro português*/
Portugese gevangene 11/09/1647
- Dias, Henrique 12/01/1647, 02/12/1647
- Dias, Louis, *sargento indígena*/Indiaanse
sergeant 30/12/1647
- Dias, Steven, *irmão de Fernão do Vale*
broer van Fernão do Vale 01/05/1647,
06/05/1647
- Diepering, Arnout 01/02/1647
- Diepring, Arent 30/03/1647
- Dierpenick, Arnout 21/02/1647
- Dieu, Daniel de 26/01/1647, 22/02/1647,
25/03/1647, 29/06/1647, 21/08/1647,
05/09/1647, 10/09/1647, 26/12/1647
- Dijck, Evert van 03/04/1647, 31/10/1647
- Dircksen, Albert 28/02/1647
- Dircksen, Evert 03/01/1647, 29/06/1647
- Dircksen, Hendrick 30/09/1647
- Dircksen, Jacob 01/08/1647
- Dircksen, Jan 02/09/1647, 30/09/1647,
28/11/1647
- Dircksen, Karel, *barqueiro*/schipper
01/08/1647
- Dircksz., Pieter 01/02/1647
- Directores XIX*/Heren XIX 03/01/1647,
04/01/1647, 08/01/1647, 10/01/1647,
11/01/1647, 12/01/1647, 15/01/1647,
17/01/1647, 26/01/1647, 30/01/1647,
14/02/1647, 15/02/1647, 04/03/1647,
06/03/1647, 15/03/1647, 10/04/1647,
15/04/1647, 16/04/1647, 20/04/1647,
26/04/1647, 04/06/1647, 05/06/1647,
05/07/1647, 10/07/1647, 19/07/1647,
20/07/1647, 23/07/1647, 27/07/1647,
29/07/1647, 20/08/1647, 22/08/1647,
24/08/1647, 26/08/1647, 27/08/1647,
29/08/1647, 02/09/1647, 06/09/1647,
10/09/1647, 27/09/1647, 26/10/1647,
04/11/1647, 07/11/1647
- Dirkdrn, Lambert 30/12/1647
- Disken, Davit 31/10/1647
- Doen, Willem 01/08/1647
- Doetha[sic], Henri 01/08/1647
- Doncker, Adriaen 21/02/1647,
29/03/1647, 08/08/1647, 30/12/1647
- Donkes, Rieuwert 30/12/1647
- Donner, Jan 28/11/1647
- Donwesen, Jan 30/12/1647
- Door, Willem 31/10/1647
- Doornbos, Juriaan 29/06/1647
- Dormond, Jan 01/08/1647
- Dortmond, Balthasar 09/01/1647,
11/01/1647, 23/01/1647, 11/02/1647,
25/02/1647, 28/06/1647, 01/08/1647,
20/08/1647, 29/08/1647, 02/09/1647,
19/09/1647, 28/10/1647, 23/11/1647
- Dosner, Pieter 29/06/1647
- Doucken, Jan 01/08/1647
- Douwensen, Johannes 31/05/1647
- Douwesen, Rieuwert 10/01/1647,
16/03/1647
- Drago, Jacob 19/03/1647
- Dravien, Hans 30/09/1647
- Driel, Gerrit van 29/06/1647
- Drillenburch, Jeronimus van 01/08/1647
- Drillenburch, Vincent, *antigo secretário*
de Lichthart/voormalig secretaris van
Lichthart 12/01/1647, 21/01/1647,
21/10/1647, 28/11/1647
- Drillenburch, Jeronimus 31/05/1647
- Droom, Michiel 30/09/1647
- Du Milot, *capitão*/kapitein 26/09/1647,
18/12/1647
- Du Prê, *capitão*/kapitein 07/09/1647

- Dubble, Jonas 29/06/1647
 Duglas, Alexander 30/12/1647
 Duijcker, Henric 26/01/1647,
 21/02/1647, 13/08/1647
 Duijnkercker, Cornelia, *esposa de Pieter
 Duijnkercken/vrouw van Pieter
 Duijnkercken* 15/05/1647
 Duijnkercker, Pieter 04/01/1647,
 15/05/1647, 26/08/1647, 02/09/1647,
 19/09/1647, 12/10/1647, 19/10/1647
 Duik, Jan de 30/09/1647
 Duiman, François 31/10/1647
 Dupre[sic], Nicolaas 01/08/1647
 Duran, Peere 31/05/1647
 Dussen, Johan van der 23/01/1647,
 02/08/1647
 Duverlyn, Gerrit 29/06/1647
 Dyk, Jan 30/12/1647
- E
- Eck, Tielman van 02/09/1647
 Eemsteijn, Robbert 01/08/1647
 Egbertsen, Dirck 01/08/1647
 Egly, Juriaan 31/05/1647
 Eijerschottel, Christoffel van 23/05/1647,
 20/08/1647
 Eijk, Floris van 30/09/1647
 Eijlerts, Pieter 28/11/1647
 Eijsenberch, Johan Caspar van, *alferes/
 vaandrig* 19/01/1647, 21/01/1647
 Eknick[sic], Barent 28/02/1647
 Elbertsen, Claas 02/09/1647
 Elfsdijck, Nicolaes 30/09/1647
 Ellerts, Adriaan 01/08/1647
 Elsen, Joris 29/06/1647
 Enerts, Michiel 30/09/1647
 Engelaer, Johannes, *mestre escola e
 confortador de doentes/schoolmester en
 ziekentrooster* 16/02/1647, 19/02/1647,
 14/05/1647, 01/06/1647, 30/09/1647,
 31/10/1647
 Engelaer, Samuel 16/02/1647, 31/05/1647
 Engels, Richart 01/08/1647
- Engers, Egbert 01/08/1647
 Engremont, Antonio d' 28/05/1647,
 02/08/1647
 Eppe, Pieter Lang 01/08/1647
*Escabinos da Paraiba/Schepenen in
 Paraiba* 01/08/1647
*Escabinos de Mauricial/Schepenen van
 Mauritsstadt* 20/08/1647, 05/10/1647,
 17/10/1647, 11/11/1647
 Eschwieder, Jacob 21/02/1647,
 01/08/1647, 17/10/1647
 Esens, Hans Jurgen van 02/09/1647
*Esposa de Cornelis Theunisen, mestre de
 equipagem na Paraiba/Vrouw van
 Cornelis Theunisen, equipagiemeester
 in Paraiba* 12/07/1647
*Esposa do predcante Jodocus à Stetten/
 Vrouw van de predikant Jodocus van
 Stetten* 02/04/1647, 18/05/1647,
 12/07/1647, 14/10/1647
*Esposa do predcante Offeringal/Vrouw van
 de predikant Offeringa* 29/08/1647
*Esposa do tenente Coeck/Vrouw van de
 luitenant Coeck* 01/04/1647
 Essen, Assures[sic] 01/08/1647
Estados Gerais/Staten Generaal
 19/03/1647, 26/04/1647, 29/04/1647,
 29/08/1647, 23/10/1647, 26/11/1647
 Estienne, Cardijn 15/03/1647,
 09/05/1647
 Everling, Jan 30/09/1647
 Eversen, Even 28/11/1647
 Evertsen, Claas 31/05/1647
 Evertsen, Poulus 30/12/1647
 Evertsen, Simon, *barqueiro/schipper*
 30/04/1647
- F
- Fabiaan, Kristoffel, *capitão/kapitein*
 29/06/1647
 Fabricus, Johannis 31/05/1647
 Fenix, Alexander 30/03/1647
 Ferdinandes, Abraham 30/03/1647

- Fernandes, Estevão 16/10/1647
 Fernandis, Justa 01/08/1647
 Feuter, Jan 01/08/1647
 Figueira, Andreas Dias de 27/04/1647
 Filha de Paulo Antonio Daems/Dochter
 van Paulo Antonio Daems 15/04/1647
 Fleurij, Cham, *capitão*/kapitein
 20/07/1647 28/11/1647
 Flines, Jan de 15/03/1647, 09/05/1647,
 28/08/1647, 24/09/1647, 08/10/1647,
 16/10/1647
 Florano, Antonio, *advogado Fiscall*
 advocaat fiscaal 30/01/1647,
 16/09/1647, 24/09/1647
 Floris, Laurens 02/09/1647
 Folckers, Gerrit, *empreiteiro da obra no*
forte Três Pontas/aanemer van het
 bouw werken in het fort Drijehoek
 05/01/1647, 05/11/1647
 Fonseca, Balthazar da 07/02/1647
 Fortichar, Olle 31/05/1647, 29/06/1647
 Fosse, Emond de 30/09/1647
 Fossi, Karel 29/06/1647, 29/07/1647
 Foy, Merin de 31/05/1647
 Francees, Joseph 08/03/1647, 25/11/1647,
 05/12/1647
 Frances, Jan, *capitão do navio*
Medemblick/kapitein op het schip
 Medemblick 28/12/1647
 Francisco, Antonio 01/08/1647
 Francisco, Sijmon 01/02/1647,
 02/09/1647
 Franck, Hendrick 01/08/1647
 Franco, Francisco 26/12/1647
 Fransen, Adriaan 30/12/1647
 Fransen, Clement, *confortador de doentes*
 ziekentrooster 19/02/1647, 19/02/1647,
 08/08/1647, 31/10/1647
 Fransen, Engel 31/10/1647
 Fransen, Hans 02/09/1647
 Fransen, Henric 28/02/1647
 Fransen, Jan 01/08/1647
 Fransen, Tomas 01/08/1647
 Fredricksen, Cornelis, *caixeiro*/commies
 26/01/1647, 21/02/1647
 Fredrickx, Jacob 02/09/1647
 Fredrickx, Karel 02/09/1647
 Fredriksen, George 31/10/1647
 Freeswijck, Otto van 30/03/1647
 Frei Matheus 14/05/1647, 17/05/1647,
 21/05/1647, 22/05/1647, 11/06/1647,
 16/09/1647, 05/10/1647, 14/10/1647,
 21/11/1647, 21/12/1647, 30/12/1647
 Freu, Simon 01/08/1647
 Fridel, Steven 29/06/1647
 Frijzel, Jems 30/04/1647
 Froe, Melis, *contador*/boekhouder
 21/01/1647, 21/02/1647, 22/03/1647,
 29/03/1647, 16/04/1647, 22/06/1647,
 26/06/1647, 16/08/1647, 06/09/1647,
 05/12/1647
- G
- Gabaij, Salamon 06/03/1647, 25/04/1647
 Gaesel, Cornelis van 21/02/1647
 Galicker, Berent 25/10/1647
 Galjaert, Adriaen 30/03/1647
 Gans, Johan Gerart 30/12/1647
 Gansepoel, Samuel 19/04/1647,
 02/08/1647, 12/12/1647
 Gansevoort, Willem 30/03/1647
 Garnand, François 01/08/1647
 Garstman, George, *comandante em*
chefe/overste luitenant 10/01/1647,
 22/01/1647, 24/01/1647, 30/01/1647,
 08/03/1647, 12/03/1647, 16/03/1647,
 21/03/1647, 01/04/1647, 30/04/1647
 Gasjaart, Adriaan 30/09/1647
 Gasthuijs, Marytje Oom 29/06/1647
 Geder, Lourens 30/09/1647
 Geel, Pieter van 30/03/1647, 30/04/1647,
 18/07/1647, 07/08/1647, 21/08/1647,
 02/09/1647, 05/09/1647, 18/09/1647,
 19/09/1647, 20/09/1647, 04/07/1647
 Gelder, Gerrit Jansen van 02/09/1647,
 31/10/1647

- Gelukzalig, Davit 29/06/1647,
 30/09/1647 19/10/1647
 Gerbrants, Klaas 31/10/1647
 Gereformeerde Kerkenraad, zie *Conselho
 da Igreja Reformada*
 Gerrit, Alexander 30/04/1647
 Gerritsen, Egbert 30/09/1647
 Gerritsen, Gerrit 01/08/1647
 Gerritsen, Jan 01/08/1647, 31/10/1647
 Gerritsen, Pieter 30/09/1647, 30/12/1647
 Gerritsen, Thomas 30/04/1647
 Gerritsz., Adriaen 28/02/1647
 Geskel, Jan 30/12/1647
 Gestrij, Willem 28/02/1647
 Geubels, Jacob 01/08/1647
 Geweldije, *capitão*/kapitein 05/04/1647
 Ghijsbertsen, Gerrit 01/02/1647
 Ghijseling, *capitão*/kapitein 05/10/1647,
 21/10/1647, 21/11/1647
 Ghijsz., Wilhelm, *barqueiro*/schipper
 28/02/1647
 Gidderfort, Jems 31/05/1647
 Gijsseling, Christoffel, *capitão*/kapitein
 11/04/1647, 28/05/1647, 31/05/1647,
 06/07/1647, 14/10/1647, 19/12/1647
 Gijsen, Jan 30/03/1647
 Gijsen, Jan Fredrik 28/11/1647
 Gijsen, Pieter 28/11/1647
 Gillissen, Carel 02/09/1647
 Gillissen, Pieter 31/05/1647
 Gillon, Nicolaas 30/09/1647
 Giot, Jacob 29/06/1647
 Gisberts, Jan 01/08/1647
 Gisbertsen, Pieter 01/08/1647
 Gisson, Nicolaas 31/05/1647
 Gladis, Fabiaen van 02/09/1647,
 30/12/1647
 Gland, Willem 31/10/1647
 Gleske, Juriaan 30/09/1647
 Goch, Michiel van, *alto conselheiro*
 Hoge Raad 11/01/1647, 12/01/1647,
 14/01/1647, 16/01/1647, 17/01/1647,
 19/01/1647, 26/01/1647, 07/02/1647,
 12/02/1647, 19/02/1647, 04/03/1647,
 08/03/1647, 09/03/1647, 15/03/1647,
 04/04/1647, 11/04/1647, 27/04/1647,
 01/05/1647, 09/05/1647, 14/05/1647,
 18/05/1647, 24/05/1647, 28/05/1647,
 29/05/1647, 31/05/1647, 06/06/1647,
 07/06/1647, 13/06/1647, 20/06/1647,
 21/06/1647, 01/07/1647, 05/07/1647,
 09/07/1647, 10/07/1647, 11/07/1647,
 13/07/1647, 01/08/1647, 06/08/1647,
 29/08/1647, 02/09/1647, 05/09/1647,
 06/09/1647, 10/09/1647, 11/09/1647,
 16/09/1647, 23/09/1647, 30/09/1647,
 02/10/1647, 16/10/1647, 17/10/1647,
 24/10/1647, 26/10/1647, 29/10/1647,
 02/11/1647, 03/11/1647, 07/11/1647,
 09/11/1647, 10/11/1647, 15/11/1647,
 16/11/1647, 18/11/1647, 21/11/1647,
 27/11/1647, 29/11/1647, 05/12/1647,
 04/07/1647
 Gockinga, Eppo, *commissario*/commissaris
 12/01/1647, 05/02/1647, 28/02/1647,
 30/03/1647
 Gode, Jochum 30/12/1647
 Godgaf, Kristiaan, *soldado*/soldaat
 30/12/1647
 Goen, Nicolaes 01/02/1647
 Goencksalig, David 30/03/1647
 Goes, Hans vander, *chefe da Igreja*
 kerkmeester 08/03/1647, 12/04/1647,
 13/04/1647, 27/04/1647, 09/07/1647,
 29/08/1647, 05/09/1647, 30/09/1647,
 31/10/1647, 03/11/1647, 29/11/1647
 Gonsalves, Jan, *confortador de doentes
 indigena*/Brasiliaansche ziekentrooster
 19/02/1647
 Gonsalves, Salvador 01/02/1647,
 28/02/1647, 30/03/1647, 30/04/1647,
 29/06/1647, 01/08/1647, 02/09/1647,
 30/09/1647, 31/10/1647, 28/11/1647,
 30/12/1647
 Gootjes, Egbert 02/09/1647
 Gornich, Joris 02/09/1647
 Goryn, George 31/05/1647

- Gosensen, Gosen, *arrendatário da peixaria no Rio Grandel* pachter van de visserij in Rio Grande 11/01/1647, 31/01/1647, 04/11/1647
- Gost, Jan 31/05/1647
- Graad, Paulus 30/09/1647
- Graaf, Gillis van de 30/04/1647
- Graaf, Jan Jansen van de 29/06/1647
- Graaf, Willem 01/08/1647
- Graaff, Gerrit 28/11/1647
- Graij, Alexander 15/05/1647 04/06/1647
- Graswinkel, Hugo 29/06/1647, 09/07/1647, 02/08/1647, 08/10/1647, 30/12/1647
- Gregorius, Jan 28/11/1647
- Grein, Leendert 02/09/1647
- Greselink, Hendrik 30/04/1647
- Greven, Tijs 30/04/1647
- Greving, Jan 28/11/1647
- Gribius, Pedro, *predicante/predikant* 14/01/1647, 19/02/1647, 28/02/1647, 25/03/1647, 12/07/1647, 24/10/1647
- Grim, Salomon 01/08/1647
- Groenesteijn, Reiner, *secretário/secretaris* 12/04/1647, 19/07/1647, 06/09/1647, 30/11/1647
- Groenewald, Henrick van 01/02/1647
- Groes, Adriaan 31/05/1647
- Grol, *capitão*/kapitein 25/02/1647, 16/07/1647
- Groon, Leendert 31/05/1647
- Groskin, Edmond 30/03/1647
- Gruydenen[sic], François 01/08/1647
- Guellyn, Quellyn Jan 29/06/1647
- Guenke, Valentyn 29/06/1647
- Guikom, Valentyn 28/11/1647
- Guilden, Warnard 30/03/1647
- H
- Haal, Wilhem 30/12/1647
- Haarts, Hendrick 01/08/1647
- Hack, Nicolaes 14/09/1647, 25/10/1647
- Haeck, Salomon 01/02/1647
- Haecx, Hendrick, *alto conselheiro* Hoge Raad 02/01/1647, 04/01/1647, 09/01/1647, 11/01/1647, 14/01/1647, 16/01/1647, 19/01/1647, 26/01/1647, 05/02/1647, 12/02/1647, 14/02/1647, 19/02/1647, 25/02/1647, 08/03/1647, 09/03/1647, 14/03/1647, 15/03/1647, 19/03/1647, 26/03/1647, 06/04/1647, 27/04/1647, 13/05/1647, 14/05/1647, 28/05/1647, 29/05/1647, 31/05/1647, 01/06/1647, 03/06/1647, 13/06/1647, 01/08/1647, 09/08/1647, 19/08/1647, 20/08/1647, 22/08/1647, 29/08/1647, 02/09/1647, 03/09/1647, 05/09/1647, 17/10/1647, 07/11/1647, 26/11/1647
- Haetgens, Willem 02/09/1647
- Hage, Jan 01/08/1647
- Hagenet, Harmen 01/02/1647, 02/02/1647, 28/02/1647, 25/03/1647, 30/03/1647, 30/04/1647, 31/05/1647, 29/06/1647, 11/07/1647, 01/08/1647, 09/08/1647, 02/09/1647, 23/09/1647, 30/09/1647, 28/11/1647
- Hal, Willem 01/08/1647
- Halters, Samuel 30/04/1647, 09/05/1647, 31/05/1647, 24/08/1647, 04/11/1647
- Hamberger, Feltem 01/02/1647
- Hamel, Hendrick 09/03/1647, 16/04/1647, 28/06/1647, 28/10/1647, 09/11/1647, 26/11/1647
- Hamelton, Jan 31/10/1647
- Hamlijn, Willen, *capitão*/kapitein 16/07/1647, 30/07/1647, 26/09/1647, 21/11/1647, 30/11/1647, 11/12/1647
- Hamlit, Willem 01/08/1647
- Hamme, Johan van 13/09/1647
- Hansen, Adam 30/12/1647
- Hansen, Hans 29/06/1647
- Hansen, Jacob 01/08/1647
- Hansen, Karsten 28/11/1647
- Hansen, Klaes, *pesador*/waagmeester 06/07/1647
- Hansen, Kristiaan 30/09/1647
- Hansli, Tomas 02/09/1647

- Harcema, Ludolph van, *capitão*/kapitein
19/01/1647, 24/01/1647, 07/09/1647,
26/09/1647, 28/12/1647
- Harcuma, Renier van 31/10/1647
- Hard, Jan 01/08/1647
- Harman, Henri, *predicantel*
predikant 12/05/1647
- Harmansen, Jan, *tenente*/luitenant
06/12/1647
- Harmens, Henrick 30/03/1647
- Harmensen, Jan 29/06/1647, 01/08/1647
- Harmminck, Harmen 01/08/1647
- Haro[sic], Jeronimo de 10/04/1647
- Harrinsz., Dirck 21/02/1647, 29/06/1647,
22/10/1647, 25/10/1647
- Harseven, Henric van 12/10/1647
- Hart, Marten Meijndertsen van der
25/07/1647, 14/08/1647, 05/09/1647,
24/09/1647
- Hart, Jan 31/05/1647
- Harter, Cristoffel 01/02/1647
- Hartman, Hans 31/05/1647
- Hartman, Marcus, *capitão do navio*
Dolphijn/kapitein op het schip
Dolphijn 22/07/1647
- Hartwich, Christophel 03/01/1647
- Harwij, Richart 01/08/1647
- Hault, Pieter de 02/09/1647
- Haus, Hendrick van, *coronell*/kolonel
14/02/1647, 15/02/1647, 01/03/1647,
02/03/1647, 09/03/1647, 16/03/1647,
17/03/1647, 19/03/1647, 09/04/1647,
10/05/1647, 20/06/1647, 10/07/1647,
11/07/1647, 24/08/1647, 05/09/1647,
10/09/1647, 11/09/1647, 12/09/1647,
19/09/1647, 23/09/1647, 26/09/1647,
30/09/1647, 07/10/1647, 31/10/1647,
07/11/1647, 16/11/1647, 31/12/1647
- Hauwaart, Paulus 02/09/1647
- Have, Thomas ten 26/01/1647,
21/02/1647
- Haverbergen, Hendrick 02/09/1647
- Heen, Philips vander 01/02/1647
- Heere, Daniel 31/05/1647
- Heij, Jan 28/02/1647
- Heijer, Elias, *alferes*/vaandrig 24/01/1647,
29/06/1647, 02/09/1647
- Heijesen, Heije 28/11/1647
- Heijm, Andries 13/06/1647
- Heijns, Luis 05/02/1647
- Helft, Jacob van der 02/08/1647
- Helmichs, Joost 30/09/1647
- Helt, *capitão*/kapitein 30/09/1647
- Henderson, James, *tenente-coronel*, *depois*
coronell/luitenant-kolonel, later kolonel
05/01/1647
- Hendicksen, Hans 02/09/1647
- Hendiks, Jan 30/04/1647, 01/08/1647
- Hendricksen, Charles 29/06/1647
- Hendricksen, Gillies 15/05/1647,
31/05/1647
- Hendricksen, Jan 02/09/1647
- Hendricksen, Joris 02/09/1647
- Hendricksen, Trijntjes 08/06/1647,
25/06/1647, 18/07/1647, 01/08/1647,
02/09/1647, 30/09/1647, 31/10/1647
- Hendricx, Roelof 30/03/1647, 30/09/1647
- Hendricxz, Wiet 02/09/1647
- Hendriks, Joost 29/06/1647, 30/12/1647
- Hendriksen, Gysbert 31/10/1647
- Hendriksen, Hans 30/12/1647
- Hendriksen, Klaas 30/12/1647
- Hendriksen, Pieter 31/05/1647
- Hendriksen, Roelof 28/11/1647
- Hendrix, Govert 01/08/1647
- Henis, Ritchert 30/12/1647
- Henricques, Jacob Jeseron 09/05/1647,
25/05/1647
- Henricsen, Joost 28/02/1647, 30/03/1647
- Henriks, Philip 30/04/1647
- Hensen, Jan Jansen van 28/11/1647
- Herberch, Christiaen, *caixeirol*/commies
25/01/1647, 15/02/1647, 10/05/1647
- Herckulles, Johannes 01/08/1647
- Hereer, Goedolf van, *capitão do navio*
Zaijer/kapitein op het schip Zaijer
05/08/1647

- Heren XIX, zie *Diretores XIX*
 Hermannius, *predicante*/predikant
 19/02/1647
 Hermans, Antoni 28/11/1647
 Hermans, Hendrik 31/10/1647
 Hermansen, Evert 30/12/1647
 Hermansen, Haeije, *chefe da guarda*
 wachtmeester 24/01/1647
 Hermansen, 28/11/1647
 Hermens, Gerrit 30/09/1647
 Hermensen, Evert 30/09/1647
 Hermensen, Jan 02/09/1647
 Hervy, Jan 31/05/1647
 Herwy, Ritchert 28/11/1647
 Hesta, Daniel (Belombre), *mestre escolar*
 schoolmeester 19/02/1647 29/05/1647
 Heusden, Jan van 31/10/1647
 Heussen, Caspar van 06/04/1647,
 20/05/1647, 31/05/1647
 Heussen, Lourens van 12/02/1647
 Heussen, Sara van 12/02/1647,
 30/04/1647
 Hey, Robbert 31/10/1647
 Heyuts, Willem 29/06/1647
 Higbi, Tomas 01/08/1647, 31/10/1647
 Hijswercker, Jan 21/02/1647
 Hilt, *capitão*/kapitein 08/01/1647,
 24/01/1647, 01/08/1647
 Hilt, Coenraat 31/10/1647
 Hinderson, James, *coronell*/kolonel
 25/01/1647, 28/01/1647, 06/02/1647,
 13/02/1647, 15/02/1647, 16/02/1647,
 28/02/1647, 01/03/1647, 14/03/1647,
 17/03/1647, 08/04/1647, 20/04/1647,
 23/05/1647, 31/05/1647, 08/06/1647,
 22/06/1647, 29/06/1647, 01/07/1647,
 16/07/1647, 18/07/1647, 20/07/1647,
 24/07/1647, 26/07/1647, 27/07/1647,
 31/07/1647, 01/08/1647, 07/08/1647,
 10/08/1647, 12/08/1647, 19/08/1647,
 23/08/1647, 02/09/1647, 03/09/1647,
 26/09/1647
 Hocke, Richart 02/09/1647, 30/09/1647
 Hocker, Richardt 02/09/1647
 Hoeck, Jan, *escolteto*/schout 08/01/1647,
 30/01/1647, 24/04/1647, 29/04/1647,
 02/07/1647, 11/07/1647, 21/08/1647,
 29/08/1647, 11/09/1647, 23/09/1647,
 05/10/1647, 08/10/1647, 12/10/1647,
 03/11/1647, 26/12/1647
 Hoederwanger, Jan Nicolaas 30/12/1647
 Hoesen, Jan Jansen van, *carcereiro*/cipier
 06/12/1647
 Hoestert, Pieter, *soldado e confortador*
de doentes/soldaat en ziekentrooster
 12/07/1647
 Hoetges, Willem 29/06/1647, 30/09/1647
 Hoff, Ham Balsenich 30/03/1647
 Hoffers, Gerrit 30/09/1647, 28/11/1647
 Hofman, Juriaan 31/10/1647
 Hogens, Jacob 30/09/1647
 Hokle, Cornelis 31/10/1647
 Hokli, Ritchert 30/03/1647, 31/05/1647
 Hoogstraten, Diederick van, *desertor*/
 overloper 04/01/1647
 Houtsager, Dirck Joosten 31/05/1647,
 01/08/1647, 02/09/1647, 30/09/1647,
 31/10/1647, 30/12/1647
 Hribius, *predicante*/predikant 12/02/1647
 Hubbeldinck, *capitão*/kapitein
 07/08/1647, 26/09/1647, 30/09/1647,
 09/12/1647, 10/12/1647
 Hubenic[sic], Henric 28/02/1647
 Huibrechtsen, Hans 30/12/1647
 Huibrechtsen, Pieter 31/10/1647
 Huijbertsen, Frans 01/08/1647
 Huijgens, Isaac 30/09/1647
 Huijsman, Jan Pietersen 30/09/1647
 Huitgen, Jan 30/09/1647
 I
 IJsendijk, Jan Janss van 30/03/1647,
 11/04/1647
 Isaacx, Abraham 01/08/1647

J

- Jacob, Hans 30/09/1647
 Jacobs, Aammen 01/08/1647
 Jacobs, Barent 31/10/1647, 28/11/1647
 Jacobs, Valenteyn 30/09/1647
 Jacobsen, Jan, *chefe da guardal*
 wachtmeester 29/08/1647, 03/11/1647
 Jacobsen, Jan, *condutor*/bestuurder
 28/08/1647
 Jacobsen, Jonas 29/06/1647
 Jacobsen, Karsten 31/05/1647
 Jacobsen, Pieter 29/06/1647, 28/11/1647
 Jacobsen, Reijmer 06/03/1647
 Jacobsen, Tinnen 29/06/1647,
 30/12/1647
 Jacobsz., Hans 30/09/1647
 Jacobsz., Isack 15/05/1647
 Jacobsz., Melis, *pesador*/waagmeester
 06/07/1647
 Jacquet, Jan Paul 12/08/1647,
 24/09/1647, 08/10/1647, 12/10/1647,
 03/11/1647, 26/12/1647
 Jaer, Johannes 30/03/1647, 16/05/1647,
 15/11/1647
 Jakopsen, Karsten 30/04/1647
 James, Jan 15/06/1647, 24/09/1647
 Jandui, *cacique dos Tarairius*/opperhoofd
 der Tarairius 29/08/1647, 05/09/1647,
 05/10/1647, 19/12/1647
 Jansen, Adriaen, *capitão de navio e*
também capitão militar/kapitein van
 een schip en tevens legerkapitein
 17/04/1647
 Jansen, Alberd 01/08/1647, 31/10/1647
 Jansen, Allert, *soldado*/soldaat 29/06/1647
 Jansen, Barent 29/06/1647, 30/09/1647
 Jansen, Caspar 01/08/1647, 30/12/1647
 Jansen, Claas 30/09/1647
 Jansen, Cornelis 31/05/1647, 28/11/1647
 Jansen, Daniel 01/08/1647
 Jansen, Diedlo 30/12/1647
 Jansen, Engeltgien, *viúva de Gerrit de*
Cleijn/weduwe van Gerrit de Cleijn
 19/09/1647, 31/10/1647, 30/12/1647
 Jansen, Evert 30/09/1647, 30/12/1647
 Jansen, Frans 03/08/1647
 Jansen, Gerrit 29/06/1647, 30/09/1647,
 28/11/1647
 Jansen, Haijo 29/06/1647
 Jansen, Hendrik 28/11/1647
 Jansen, Jan 29/06/1647, 01/08/1647,
 02/09/1647, 28/11/1647, 05/12/1647
 Jansen, Joost 02/09/1647
 Jansen, Joris 30/09/1647
 Jansen, Kornelis 30/04/1647
 Jansen, Kristiaan 30/09/1647
 Jansen, Lambert, *confortador de doentes*
 ziekentrooster 24/01/1647, 30/12/1647
 Jansen, Lucas 01/08/1647
 Jansen, Manning 31/10/1647, 28/11/1647
 Jansen, Otto 01/08/1647
 Jansen, Paulus 03/07/1647, 01/08/1647,
 02/09/1647
 Jansen, Pieter, *barqueirol*/schipper
 29/06/1647, 30/12/1647
 Jansen, Poppe 30/04/1647
 Jansen, Rogier 02/09/1647
 Jansen, Samuel 30/04/1647, 30/09/1647
 Jansen, Sijbran 31/05/1647
 Jansen, Tomas 01/08/1647
 Janss., Evert 30/03/1647
 Janssen, Albert 01/02/1647
 Janssen, Barent 01/02/1647
 Janssen, Cornelis 30/03/1647
 Janssen, Jan 30/03/1647
 Janssen, Rogier 01/02/1647
 Jansz., Gerret 01/02/1647
 Jansz., Harmen 28/02/1647
 Janz., Dauw Juriaan 29/06/1647
 Jarmuniden, Frans Chart van 30/03/1647
 Jarvis, Tomas 01/08/1647
 Jaspersen, Jasper 31/10/1647

Jdes, Tierne, *capitão do navio*
Timmerman/kapitein op het
 schip Timmerman 30/01/1647
 Jellekeriksen[sic], Philip 30/09/1647
 Jenckers, Jems 01/08/1647
 Jesurum[sic], David 13/09/1647
 Jndijck, Henric 06/09/1647
 Jochems, Herman 30/09/1647
 Jochns, Rogier, *capitão*/kapitein
 04/01/1647, 19/03/1647, 05/09/1647
 Johannis, Magnus 31/10/1647
 Jonas, Ritchert 28/11/1647
 Jonas, Steven 31/10/1647
 Jonge, Hendrick Hamel de 03/12/1647
 Jonge, Lourens Cornelissen de
 24/08/1647
 Jongeneel, Jan Cornelissen 02/02/1647,
 30/03/1647
 Jonsen, *capitão*/kapitein 21/11/1647,
 12/12/1647, 18/12/1647, 20/12/1647
 Joosten, Dirck 30/03/1647, 29/06/1647
 Joosten, Jan 30/09/1647
 Joosten, Ytjen 31/05/1647
 Jorel, Nicolaas 28/11/1647
 Joris, Hans 01/08/1647
 Joris, Steven 30/09/1647
 Jorissen, Dirk 30/04/1647
 Jurgen, Hans 01/08/1647, 30/09/1647,
 31/10/1647
 Jurgens, Michiel, *capitão do iate*
Reijger/kapitein op het jacht Reijger
 04/01/1647, 11/03/1647
 Juriaan, Hans 30/09/1647
 Juriaansen, Johan 31/05/1647
 Juriaansen, Juriaan 30/09/1647
 Juriaen, Hans 30/03/1647, 30/04/1647,
 01/08/1647
 Juriaens, Ebbo 30/03/1647
 Juriaensen, Jan, *caixeiro no navio*
Medemblick/commies op het schip
 Medemblick 28/12/1647

K

Kamp, Adriaan de 30/12/1647
 Karrewy, Antoni 30/09/1647, 28/11/1647,
 30/12/1647
 Karstens, Wilhem 30/12/1647
 Katner, *capitão*/kapitein 30/12/1647
 Kave, Daniel 28/11/1647
 Keerbergen, Cristiaen 11/07/1647,
 18/07/1647
 Keeregraf, *advogado*/advocaat 01/04/1647
 Keijser, Lucas de 03/06/1647, 29/06/1647
 Keller, Sebastiaen 03/12/1647
 Kemp, Thomas, *predicante*/predikant
 19/02/1647, 28/02/1647
 Kerberch, Christiaen 06/02/1647,
 14/03/1647, 17/03/1647, 02/10/1647,
 30/10/1647, 15/11/1647, 24/12/1647
 Kerenkros, Karel 31/05/1647
 Kerich, Johan 30/09/1647
 Ketel, Arent Dircksen 16/12/1647
 Kien, Anthonio, *comandante e*
confortador de doentes no forte Afogados
 commandeur en ziekentrooster op het
 Fort Afogados 19/02/1647
 Kies, Philips 28/06/1647, 01/08/1647,
 30/09/1647, 30/12/1647
 Kijswercker, Jan 29/03/1647
 Killingswort, Jan 30/03/1647
 Kinberley, Willem 31/10/1647
 Kindal, Alexander 01/08/1647
 Kint, Jaques 29/06/1647, 26/07/1647,
 01/08/1647
 Kinveton, Joris 30/09/1647
 Klasen, Dirk 30/04/1647
 Klasen, Frans 28/11/1647
 Klasen, Hans 30/04/1647
 Klasen, Jan 30/12/1647
 Klasen, Leendert 30/09/1647
 Klasen, Marten 31/10/1647
 Klasen, Pieter 29/06/1647
 Klasen, Willem 31/05/1647
 Klements, Jems 28/11/1647
 Klerk, Jan 30/12/1647

- Klerk, Pieter de, *tambor na guarda civill*/tamboer van de burgerwacht 30/04/1647
- Klosbeugel, Jan Antony 29/06/1647
- Kloster, Jan, *pesador*/waagmeester 06/07/1647
- Knit, Jacob 16/10/1647
- Koek, Joost 30/04/1647
- Koenland, Patrik 29/06/1647
- Koeper, Jan 01/08/1647
- Koerten, Melchert 31/05/1647
- Koeverden, Lubbert van 30/04/1647
- Koksen, Wilhem 31/10/1647
- Kontelach, Willem 31/10/1647
- Kopland, Thomas 28/11/1647
- Korins, Jan 31/05/1647
- Kortenius, Jan 31/05/1647
- Koster, Kristiaan, *tenente*/luitenant 29/06/1647, 30/09/1647
- Kouper, Jan 30/12/1647
- Kouvelaer, Jacob 29/08/1647
- Kover, Andries 30/12/1647
- Kraan, Albert 30/09/1647
- Kraffert, Andries 30/09/1647
- Kras, Karel Keren 02/09/1647
- Kreus, Jacob de 30/09/1647
- Krimpen, Jan van 30/12/1647
- Krisp, Jan 31/05/1647
- Kristiaansen, Jacob 30/12/1647
- Kristiaansen, Jurgen 30/04/1647
- Kristiaansen, Juriaan 31/10/1647
- Kristoffel, Hans, *tenente*/luitenant 29/06/1647, 30/09/1647
- Kristoffelsen, Otte 31/05/1647
- Krol, Gillis 19/01/1647, 25/03/1647, 03/04/1647, 12/04/1647, 13/04/1647, 03/06/1647, 04/06/1647, 07/06/1647, 29/06/1647, 24/08/1647, 23/09/1647, 12/10/1647, 13/12/1647
- Kruijt, Jan 31/10/1647
- Kruiper, Cornelis Jansen 29/06/1647
- Krijgsraad, zie *Conselho Militar*
- Kuiveton, Joris 31/05/1647
- Kulper, Hendrik 31/10/1647
- Kunst, Jan 11/11/1647
- Kunst, Johannes 15/05/1647
- Kuntfleesch, Johan 21/02/1647
- L
- L'Hermitte, Johannes 14/03/1647, 12/04/1647, 13/04/1647, 30/04/1647, 22/05/1647, 24/06/1647, 28/08/1647, 19/09/1647, 02/10/1647, 10/10/1647, 31/10/1647, 02/11/1647, 09/11/1647, 11/11/1647, 18/11/1647, 29/11/1647, 13/12/1647, 21/12/1647
- L'Hommel, Aernout de 02/09/1647, 13/12/1647
- Laker, Balhasar 28/11/1647
- Lamb., Bartholomeus 28/02/1647
- Lamberts, Jacop 29/06/1647
- Lambertsen, Gillis 30/12/1647
- Lambertsz., Samuel (La Montange), *capitão*/kapitein 24/01/1647
- Lambinon, Jan 31/10/1647
- Lammerstsen, Cornelis 01/08/1647
- Lancester, Tomas 30/12/1647
- Lange, Cristoffel 01/02/1647
- Langendouck, Hendrick van 01/08/1647, 30/09/1647
- Lanquer, Estine 28/05/1647
- Lanquer, Steven à 02/02/1647, 01/11/1647, 02/11/1647
- Lassesseur[sic], Michiel 28/09/1647
- Lassoe, Gillis 30/09/1647
- Lavernier, Johannis 31/10/1647
- Lazi, Tomas 30/12/1647
- Ledal, Robbert 28/11/1647
- Lee, Robbert 30/03/1647
- Leeij, Thomas 28/02/1647
- Leendertsen, Ysaak 30/12/1647
- Legranje, Pierre 01/08/1647
- Leij, Gaspar van der 04/01/1647
- Leij, Johannes de 30/04/1647

- Leijn, Jan, *inglês morador na Paraíba*
Engelse inwoner van Paraíba
22/02/1647
- Leis, Isack, *confortador de doentes em Angola*/ziekentrooster uit Angola
25/04/1647
- Lelien, Philibert 01/08/1647
- Lemoen, Samuel 31/10/1647
- Lems, Adriaen, *conselheiro de finanças*/raad van financiën 25/01/1647, 26/01/1647, 28/01/1647, 01/02/1647, 30/03/1647, 29/05/1647, 20/09/1647
- Lenardts, Michiel 01/08/1647
- Lengelens, Clement van 30/12/1647
- Leon, Moses 14/02/1647
- Leroij, Jaques 30/09/1647
- Leupe, Tokamana[sic] 02/09/1647
- Levesteijn, Pieter 01/08/1647
- Ley, Johannis 30/12/1647
- Leyden, Antonio van 01/08/1647
- Lichthart, Henric 28/02/1647
- Lichthart, Jan Cornelissen, *almirantel*
luitenant admiraal 02/01/1647,
12/01/1647, 31/10/1647, 30/12/1647
- Lie, Ritchart 31/05/1647
- Lieversen, Ghijsbert 03/09/1647
- Lieversen, Lambert 28/02/1647,
30/03/1647, 30/04/1647, 31/05/1647,
29/06/1647, 11/07/1647, 22/07/1647,
24/07/1647, 01/08/1647, 22/11/1647,
12/12/1647, 20/12/1647
- Lieversz., Joost, *capitão do navio Postl*
kapitein op het schip Post 23/10/1647
- Lijssens, Pieter 28/11/1647
- Lilien, Philibert, *auditor no rio São Francisco*/auditeur aan São Francisco rivier 16/02/1647, 30/04/1647
- Linden, Frans van 29/03/1647,
30/09/1647
- Linge, Paulus de, *diretor da Paraíba*
directeur van Paraíba 03/01/1647,
07/01/1647, 08/01/1647, 12/01/1647,
18/01/1647, 19/01/1647, 26/01/1647,
- 29/01/1647, 08/02/1647, 11/02/1647,
22/02/1647, 28/03/1647, 18/05/1647,
23/05/1647, 01/06/1647, 27/09/1647,
26/11/1647, 26/12/1647
- Linsei, Jan 30/12/1647
- Lintsenick, Jacob 19/03/1647,
27/04/1647, 29/04/1647, 16/05/1647,
15/08/1647, 20/08/1647, 12/10/1647,
15/10/1647, 22/10/1647, 28/10/1647,
26/11/1647, 27/11/1647
- Lion, Moses de 11/05/1647
- Lira, Gonsalvo Novo de 16/02/1647,
16/09/1647
- Listrij, Johannes van, *comandante dos brasileiros*/commandant van de Brazilianen 04/03/1647, 11/03/1647,
23/04/1647, 28/05/1647, 15/07/1647,
29/08/1647, 03/09/1647, 05/10/1647,
27/10/1647, 31/10/1647, 29/11/1647,
13/12/1647, 26/12/1647
- Lochum, Jan Harmansen, *sargentol*
sergeant 12/12/1647
- Lodewijck, Jonas 28/02/1647 30/04/1647
30/09/1647
- Lodowijks, Cristiaan 29/06/1647
- Lonbri, Chale 30/12/1647
- Loose, Arnout de 12/05/1647,
05/07/1647, 28/10/1647
- Loosen, Hendrick 01/08/1647
- Loot, Claes Corenlissen, *arrendatário dos bens molhados na Paraíba*/pachter van de natte waren in Paraíba 07/01/1647
- Lourens, Pieter 01/08/1647
- Lourensen, Lourens 30/09/1647
- Lubbersen, Henric 21/02/1647
- Lubbersen, Jan 31/10/1647
- Lucas, Willem 01/02/1647
- Lucquinij, Jeremias 22/10/1647
- Luffelen, Gillis van 03/06/1647,
08/06/1647, 13/06/1647, 29/06/1647,
24/08/1647
- Luiden, François van 21/02/1647
- Luitener, Hendrik 31/10/1647

Lyden, Robbert 30/09/1647

13/12/1647, 21/12/1647, 26/12/1647,
30/12/1647

M

Maas, Jan 31/10/1647, 12/12/1647

Maas, Kryn 28/11/1647

Maas, Roeland 01/08/1647

Maas, *tenente*/luitenant 30/12/1647

Machmichiel, Jan 31/10/1647

Machon, Daniel 30/09/1647

Maerschallck, David Davidsen, *comissáriol*
commissaris 22/02/1647, 07/03/1647,
11/03/1647, 29/04/1647

Maes, Aernout, *auditor*/auditeur
15/02/1647

Maipmer, Christophel 21/02/1647

Maire, Jacob le 04/09/1647

Making, James 04/09/1647

Makkin, Jakop 30/04/1647

Manti, Daniel 01/08/1647, 31/10/1647

Mapedreck, Charles 01/08/1647

Marche, Gillis 30/04/1647

Maria, Gabriel de, *tenente*/luitenant
07/03/1647

Marinho, Pedro 04/01/1647

Maris, Adriaan 30/12/1647

Markt, Abraham van der 28/02/1647

Marschal, Maria 27/04/1647, 31/05/1647

Marschalck, David Davidsen, *comissáriol*
commissaris 08/01/1647, 26/01/1647,
30/03/1647, 14/05/1647, 16/05/1647,
20/05/1647, 28/05/1647, 01/06/1647,
11/06/1647, 15/06/1647, 20/06/1647,
02/07/1647, 11/07/1647, 15/07/1647,
29/07/1647, 01/08/1647, 13/08/1647,
19/08/1647, 23/08/1647, 28/08/1647,
02/09/1647, 03/09/1647, 11/09/1647,
19/09/1647, 26/09/1647, 30/09/1647,
02/10/1647, 10/10/1647, 19/10/1647,
27/10/1647, 31/10/1647, 02/11/1647,
03/11/1647, 10/11/1647, 15/11/1647,
21/11/1647, 22/11/1647, 28/11/1647,
29/11/1647, 05/12/1647, 08/12/1647,

Martens, Pauw, *tambor*/tamboer
31/05/1647

Martensen, Andries 31/10/1647

Martensen, Willem 31/05/1647

Marters, Jan 28/11/1647

Martijn, Nicolas 30/03/1647

Martijns, Pieter 01/08/1647

Martine, Michiel 31/10/1647

Martine, Nicolaas 30/09/1647

Martiner, Abram de la 02/09/1647,
28/11/1647

Martins, Fernando 02/01/1647

Marussen, Pieter, *capitão do navio Jagerl*
kapitein op het schip Jager 01/10/1647,
02/10/1647

Maser, Abraham 30/09/1647

Masimus, Pieter 28/02/1647

Masuijr, Elisabeth 01/08/1647

Matheus, Eske 01/08/1647

Matheus, Paul 01/08/1647

Matteus, Henrik 28/11/1647

Matteus, Bastiaan 30/09/1647

Mattysen, Lambert 29/06/1647,
28/11/1647

Maxmiljaem, Kaan 31/10/1647

May, Cornelis 30/09/1647

Medelonte, Adriaan 31/10/1647

Meester, Jan de 29/06/1647

Meetskalf, Raaf 01/08/1647

Meij, Jan 02/09/1647

Meijer, *capitão*/kapitein 09/11/1647,
20/12/1647

Meijer, Hugo de 30/09/1647, 28/11/1647

Melo, Philipe Bandera de, *tenente coronel*
português/Portugese luitenant kolonel
12/05/1647, 28/05/1647, 31/05/1647,
09/11/1647, 12/11/1647, 18/11/1647,
21/12/1647

Mendes, Antonio 30/07/1647

Mendes, Davit 31/10/1647

- Menezes, Francisco Barreto de, *mestre de campo*/kolonel 12/05/1647, 13/05/1647, 14/05/1647, 17/05/1647, 21/05/1647, 23/05/1647, 26/06/1647, 03/08/1647, 14/08/1647, 05/09/1647, 09/11/1647, 12/11/1647, 18/11/1647, 21/12/1647, 30/12/1647
- Mercado, Abraham do 04/08/1647, 11/09/1647, 16/09/1647, 16/10/1647, 17/10/1647, 29/10/1647
- Meris, Hendrik 31/10/1647
- Mertens, Poul 30/04/1647, 29/06/1647
- Metzener, Hans Jurgen 30/09/1647, 28/11/1647
- Meurs, Gerrit Jansen van 01/02/1647, 31/05/1647
- Meuter, Hans van de 01/08/1647
- Michielss., Jan 30/03/1647, 12/10/1647, 23/12/1647
- Middelborch, Jan Jacobsen van, *capitão do navio Faem*/kapitein op het schip Faem 18/12/1647
- Millius, Fredrik 31/05/1647
- Mino, Antonio 01/08/1647
- Missunnis[sic], Pieter 30/12/1647
- Moar, Hans 01/08/1647
- Moço, Antonio 01/08/1647
- Moço, Mathias 01/08/1647
- Moerkercke, Gerrit Jansen 15/05/1647
- Moijan, Adriaan 30/09/1647, 28/11/1647
- Mol, Jan Pietersen 30/09/1647
- Molman, Jan 30/09/1647
- Mon, Hendrick 02/09/1647
- Monchi, René de *capitão*/kapitein 16/07/1647, 01/08/1647, 26/09/1647, 28/11/1647 18/12/1647
- Monge Franciscano*/Fransicaner Monnik 17/05/1647
- Monninckhoven, Samuel *tenentel* luitenant 11/12/1647
- Monsort, Robbert 30/12/1647
- Montanje, Nicola la 30/12/1647
- Montazinos, Samuel 12/01/1647
- Moor, Charles 31/10/1647
- Moor, Gijs 15/05/1647, 07/10/1647, 04/11/1647, 15/11/1647
- Moor, Gijsbert 02/09/1647
- Moor, Willem Jansen 30/12/1647
- Moreel, Nathaniel 31/05/1647
- Morel, Joris 30/09/1647
- Morgan, Robbert, *chefe da guardal* wachtmeester 24/01/1647
- Moris, Johan de 14/03/1647, 13/06/1647, 10/08/1647, 14/08/1647, 21/09/1647, 12/12/1647, 18/12/1647, 20/12/1647
- Morre, Jan 31/05/1647
- Morre, Robbert 29/06/1647
- Mortomer, Jan 30/03/1647
- Mossel, Jan, *pesador*/waagmeester 06/07/1647
- Motus, Jan 28/11/1647
- Moucheron, Cosmo de 18/01/1647, 24/01/1647, 22/02/1647, 04/03/1647, 11/03/1647, 11/07/1647, 28/08/1647, 26/09/1647, 02/10/1647, 22/11/1647, 29/11/1647
- Moucheron, Hendrick de 07/02/1647, 02/08/1647, 11/11/1647, 12/11/1647, 14/11/1647, 18/11/1647
- Mulder, Juriaan 28/11/1647
- Muller, Barent 28/11/1647
- Muller, Cristoffel 28/11/1647
- Muller, Dirck 03/01/1647
- Muller, Jan 28/11/1647
- Muller, Juriaan 01/08/1647
- Muller, Pieter 30/03/1647
- Munster, *capitão*/kapitein 26/09/1647
- Musoir, Jan 30/03/1647
- Muts, Kasper 31/10/1647, 16/12/1647
- N
- Nachtegaal, Carel 30/03/1647
- Nagel, Jochum 28/11/1647
- Nanningsz., Nanning, *barqueiro*/schipper 01/02/1647, 31/05/1647

- Nassau-Siegen, Johan Maurits van, *antigo governador geral*/voormalig gouverneur generaal 09/01/1647, 07/11/1647, 09/11/1647, 29/11/1647, 12/12/1647
- Navarro, João Lestão 21/08/1647
- Navarro, Moses 01/05/1647
- Negreiros, André Vidal de 04/01/1647, 03/08/1647, 20/12/1647, 21/12/1647
- Nicola, Mathijs 01/08/1647
- Nicolaes, Dirck, *arrendatário do dízimo do gadol*/pachter van de tiende van het vee 08/02/1647, 09/05/1647, 12/08/1647
- Nicolaes, Hans 30/03/1647
- Nicolai, David 02/10/1647, 12/10/1647
- Nicolasen, *capitão*/kapitein 01/08/1647
- Nieman, Pieter 31/05/1647
- Nienkom, Jan 28/11/1647
- Nieuhof, Johannes 31/01/1647, 10/05/1647, 14/05/1647, 13/06/1647
- Nieuwe, Alexander 31/10/1647
- Nijnsman, Hans Pieter 01/08/1647
- Nimmingen, Jan Jansen van, *capitão do navio Graef Enno*/kapitein op het schip Graef Enno 15/06/1647
- Noren, Dirck Jansen van 24/12/1647
- Nunes, Casper 02/09/1647
- Nunes, Jan 01/08/1647
- Nunes, Messia 30/12/1647
-
- Obbesen, Omme, *barqueiro*/schipper 30/04/1647, 29/06/1647, 28/08/1647
- Obesen, Jacob 02/09/1647
- Offeringa, Johannes *predicante*/predikant 19/01/1647, 24/01/1647, 01/02/1647, 19/02/1647, 02/09/1647
- Oijens, *capitão*/kapitein 06/02/1647, 05/03/1647, 16/07/1647, 01/08/1647, 07/08/1647, 05/09/1647, 08/12/1647
- Oliphand, Mathijs 01/08/1647
- Oliveira, Jan de, *capitão dos brasilianos*/kapiteijn van de Brasilianen 16/05/1647, 05/10/1647, 10/11/1647
- Ongena, Petrus *predicante*/predikant 12/02/1647, 14/05/1647, 12/07/1647, 24/10/1647
- Ontreleau, Daniel d' 21/02/1647
- Oostdyk, Michiel 30/04/1647
- Orange, Louwys d' 30/12/1647
- Ormedus[sic], Hendrick 01/08/1647
- Osewalt, Pieter 30/12/1647
- Ossenburger, Hans 28/11/1647
- Otgert, Lubbert 02/09/1647
- Otsenborn, David 26/01/1647, 11/04/1647, 03/12/1647
- Otten, Hillebrand 01/08/1647
- Otten, Jan 01/08/1647
- Ouziel, Jacques *secretário*/secretaris 23/01/1647, 16/04/1647, 20/08/1647
- Overcamp, Jan, *capitão*/kapitein 28/02/1647, 29/06/1647, 16/07/1647, 26/09/1647, 28/11/1647, 06/12/1647
- P
- Pacheco, Pedro, *desertor português*/Portugese deserteur 14/03/1647
- Pacheco, Sebastião Dias 16/10/1647
- Padre Manoel Ribeiro 04/01/1647
- Padres Capuccinos*/Capucijner Monniken 19/03/1647, 03/04/1647, 02/05/1647
- Paiva, Jeronimo Serrão de, *almirante português*/Portugese admiraal 11/02/1647, 13/02/1647, 20/02/1647, 28/02/1647, 03/04/1647, 04/04/1647, 03/08/1647, 16/09/1647, 30/12/1647
- Paran, Walran 02/09/1647
- Parant, *capitão*/kapitein 02/09/1647
- Paraupaba, Antonio, *regidor*/residor 21/01/1647, 31/01/1647, 24/06/1647, 15/07/1647, 01/08/1647, 19/12/1647
- Parent, Jan, *tenente, posteriormente capitão*/luitenant, later kapitein 12/01/1647, 24/01/1647, 30/03/1647, 26/09/1647
- Parijs, Adriaen 19/09/1647, 02/10/1647
- Pattre, Louijs 01/08/1647

- Paulyn, Jan 29/06/1647, 30/09/1647
 Payer, Jacob 01/08/1647
 Pellegrims, Benjamin 01/08/1647
 Pelletier, Wouter 25/01/1647,
 13/04/1647, 01/07/1647, 20/08/1647,
 17/10/1647
 Pemevelt, Lucas, *antigo feitor mór do
 engenho de Mathias Beck*/voormalig
 hoofdopzichter van de suikermolen van
 Mathias Beck 04/01/1647
 Penha, Simão Alvares de la 13/05/1647,
 14/05/1647, 17/05/1647, 21/05/1647,
 22/05/1647, 23/05/1647, 11/06/1647,
 05/09/1647, 16/09/1647, 21/12/1647
 Penneveer, Lucas, *desertor*/deserteur
 01/02/1647, 18/07/1647
 Perdon, Jaques 31/10/1647
 Pereira, Diogo Roiz 05/10/1647
 Pereira, Gaspar 07/02/1647, 16/02/1647
 Pereira, Salvador 07/02/1647, 16/02/1647
 Peres, Francisco 21/10/1647, 22/10/1647
 Persijn, Pieter 01/08/1647
 Persoon, Matthijs 12/11/1647,
 22/11/1647
 Petri, Paulus, *cobrador*/deurwaarder
 09/08/1647
 Philips, Willem 30/03/1647
 Pichot, Joris 31/05/1647
 Pidon, Hans Frederick 01/08/1647
 Pieters, Willem 01/02/1647
 Pietersen, Barend 01/08/1647, 30/12/1647
 Pietersen, Broer 29/06/1647
 Pietersen, Frans 29/08/1647
 Pietersen, Hans 28/11/1647
 Pietersen, Henrik 30/04/1647,
 04/06/1647
 Pietersen, Hermen 02/09/1647,
 30/09/1647
 Pietersen, Jacob 29/06/1647, 28/11/1647
 Pietersen, Pieter 31/05/1647, 01/08/1647,
 02/09/1647, 31/10/1647, 30/12/1647
 Pietersen, Roeland 29/06/1647,
 30/09/1647
 Pietersen, Tijmon, *major*/majoor
 29/05/1647
 Pieterslod, Bartholomeus 01/08/1647
 Pieterss., Claes 30/03/1647
 Pietersz., Heertien, *capitão do navio
 Hobbesack*/kapitein op het schip
 Hobbesack 12/02/1647
 Pietersz., Jan 04/06/1647
 Pietersz., Pieter, *capitão do navio
 Offerhande Abrahams*/kapitein op
 het schip Offerhande Abrahams
 13/07/1647
 Pietersz., Tijmen, *major*/majoor
 01/02/1647
 Pimentel, Rodrigo de Barros 15/04/1647,
 26/06/1647, 16/09/1647, 01/11/1647,
 02/11/1647, 09/11/1647, 12/11/1647,
 18/11/1647
 Pina, Benjamin de 22/07/1647
 Pina, Moses de 14/01/1647
 Pistor, Frederick, *engenheiro e major*
 ingenieur en majoor 25/01/1647,
 06/02/1647, 14/03/1647, 17/04/1647,
 23/04/1647, 01/08/1647, 26/09/1647,
 30/09/1647, 12/12/1647
 Plaech, Albert Simonsen 21/02/1647
 Ploeger, Hans 31/10/1647
 Plugger, Hans, *chefe da guardal*
 wachtmeester 29/01/1647
 Poinst, Willem 29/06/1647, 30/09/1647
 Pol, Dirck Jansz. 19/02/1647
 Pol, Lucas, *barqueiro*/schipper
 11/04/1647, 17/04/1647, 06/07/1647,
 18/09/1647
 Polcher, Koenraad 01/08/1647
 Polhemius, Johannes Theodorus,
predicante/predikant 19/01/1647,
 01/02/1647, 19/02/1647, 28/02/1647,
 29/06/1647, 03/11/1647, 30/12/1647
 Politieke Raad, zie *Conselho Politico*
 Polman, Jan 31/10/1647
 Polts, Hedding 31/10/1647
 Polyn, Ritchert 30/12/1647

- Pooi, Andries 29/06/1647
 Possenier, Giuljam 29/06/1647
 Post, Jan 31/10/1647
 Potij, Pedro 16/02/1647, 12/05/1647,
 15/07/1647, 05/10/1647, 13/12/1647
 Potreê, *capitão*/kapitein 26/09/1647,
 18/12/1647, 20/12/1647
 Potter, Fredrik 29/06/1647
 Poulus, Lodowyk 30/12/1647
 Prevo, Jan *capitão*/kapitein 22/02/1647,
 07/03/1647, 26/09/1647
 Principe de Orange/Prins van Orange
 26/04/1647
 Privoe, Jaques 31/10/1647
 Prosson, Lambert 31/05/1647
 Prot, Ernst 30/03/1647
 Provo, Jaques 31/05/1647, 31/10/1647
 Prynys, Jacob 29/06/1647
 Pureur, Kristiaan 30/09/1647
 Put, Simon 05/03/1647
- R
- Raad van Justitie, zie *Conselho de Justiça*
 Raasvelt, Johan van 31/10/1647
 Rabelo, Francisco (Rabelinho)
 11/10/1647
 Raetsvelt, Johan van, *conselheiro de*
justiça/Raad van Justitie 14/02/1647,
 28/02/1647, 19/03/1647, 18/07/1647,
 07/08/1647
 Ramsen, Cornelis 01/08/1647
 Rasier, Isack de 15/05/1647, 18/07/1647
 Ratwel, Jan, *lixeiro*/stratenveger
 25/10/1647
 Ravesway[sic], Cicilia van 01/08/1647
 Ravink, Harmen 29/06/1647
 Rayne, Charles 01/08/1647
 Redderli, Hans 30/09/1647
 Redinckhoven, Hendrick van 28/05/1647,
 29/05/1647, 03/06/1647, 12/07/1647,
 18/07/1647, 01/08/1647, 21/08/1647,
 27/09/1647, 02/10/1647, 30/12/1647
- Rei de Portugal*/Koning van Portugal
 21/12/1647
Rei do Congo/Koning van Congo
 19/03/1647
 Reigan, Adriaan 30/04/1647
 Reijmers, Cristoffel 01/08/1647
 Reijmersen, Frans 18/03/1647
 Reijnhaus, Johannes 04/04/1647
 Reische, Johannes 30/03/1647
 Rekenkamer, zie *Contadoria*
 Rembach, Henrick 10/05/1647,
 18/10/1647, 02/11/1647
 Renke, Hendrik 30/04/1647
 Resser, Nicolaas 28/11/1647
 Richault, Pieter 01/08/1647
 Rickwijn, Dirck 01/08/1647
 Rijschoten, Claes van 08/08/1647
 Riklyn, Josep 30/12/1647
 Ringers, *capitão de navio*/kapitein van een
 schip 05/08/1647, 12/08/1647
 Rinkesen, Jan 30/04/1647, 31/05/1647
 Rinter, Orbanus 30/09/1647
 Ritcharde, Pieter 19/09/1647
 Ritzema, Ebbe 29/08/1647
 Ritzema, Tisus 21/02/1647, 28/02/1647
 Robbertsen, Jacob 30/12/1647
 Robbertsen, Jan 01/08/1647
 Robbertsen, Joris 30/09/1647
 Robbertsen, Willem 29/06/1647
 24/08/1647
 Robblet Robbert, Meeus 30/04/1647,
 31/05/1647, 01/08/1647
 Robu, Daniel 30/12/1647
 Rocha, Pedro da 02/10/1647, 25/10/1647
 Rochouwer, major/majoor 01/02/1647
 Rockus[sic], Jgnatio 30/09/1647
 Rodes, Eduard 29/06/1647
 Rodrigues, Caspar, *tenente na companhia*
dos negros/luitenant van de compagnie
 negers 18/06/1647, 02/09/1647
 Rodrigus, Catrina 18/06/1647
 Rodrigus, Vincent 02/09/1647
 Roege, Piere Le 31/10/1647

- Roel, Hans Michiel 30/09/1647
 Roeloffsens, Jacob 02/09/1647, 30/09/1647
 Roeloffsz., Jan 30/03/1647 28/11/1647
 Roelofs, Jannetje 31/10/1647
 Roes, Paul 30/09/1647
 Rogie, Jan 30/09/1647
 Rogier, *capitão*/kapitein 08/01/1647
 Roijer, Jan 30/03/1647, 31/10/1647
 Romensz., Romen 01/02/1647,
 29/06/1647
 Rondeau, Jan 30/09/1647
 Roodermont, Harman, *soldado e
 conforatador de doentes*/soldaat en
 ziekentrooster 12/07/1647
 Rooman, Agidius 30/04/1647
 Roos, Adriaen, *pesador*/waagmeester
 06/07/1647
 Roose, Caspar, *tenent*/luitenant
 02/10/1647
 Ros, Daniel 01/08/1647
 Rosa, Caspar, *tenent*/luitenant
 16/05/1647, 01/06/1647, 15/07/1647,
 31/10/1647
 Rosa, Johannes 01/08/1647
 Rotcher, Dirck de 20/09/1647
 Rotgans, Pieter Claessen, *capitão do
 navio Goede Hoop*/kapitein op het
 schip Goede Hoop 06/07/1647,
 10/08/1647, 13/08/1647, 14/08/1647,
 20/08/1647, 27/08/1647, 10/09/1647
 Rotgers, Woutger 29/06/1647
 Rotterdam, Gerrit Jansen van 23/12/1647
 Rouwels, Jan 28/11/1647
 Ruijchaver, Simon 08/12/1647
 Ruijchaver, Willem 13/09/1647,
 02/10/1647, 19/10/1647, 21/12/1647
 Ruijer, Urbaen 02/09/1647
 Ruijt, Hendrik de 30/04/1647
 Ruijter, Pieter Hansz. 28/09/1647
 Ruiten, Orbaan 31/10/1647
 Runtvlees, Jan 14/09/1647, 08/11/1647
 Rutges, Wouter 28/02/1647, 02/09/1647
- S
- Saal, Klaas 01/08/1647
 Salijes, *capitão*/kapitein 16/07/1647,
 30/08/1647, 30/12/1647
 Salomons, Cornelis 01/02/1647
 Sandersen, Willem 30/12/1647
 Sanderts, Andries 28/11/1647
 Santen, Jan van 01/02/1647, 28/02/1647
 Santer, Barent van 31/10/1647
 Saraiva, Duarte 12/01/1647, 01/04/1647,
 22/07/1647
 Sarão, Manuel 01/05/1647
 Saulus, Jacob de la 31/10/1647
 Schack, C. Jansen 28/02/1647
 Scheppert, Jan 01/08/1647
 Schetten, Willem 30/03/1647
 Schijf, Pieter 02/08/1647, 30/12/1647
 Schilder, Michiel Pietersen 26/02/1647,
 09/03/1647, 21/03/1647
 Schneijder, Hans Adam 30/09/1647
 Schoelstraten, Gerret van 30/03/1647
 Schoeman, Bartholomeus 02/09/1647
 Scholier, *capitão*/kapitein 08/03/1647,
 26/09/1647, 06/12/1647
 Scholtes, Marten 30/03/1647, 29/06/1647
 Scholts, Fredrick 30/12/1647
 Scholts, Jan 31/10/1647
 Schonenbouch, Wouter, *alto conselheiro*
 Hoge Raad 11/01/1647, 15/02/1647,
 29/05/1647, 01/08/1647, 02/09/1647,
 07/11/1647
 Schoolier, *capitão*/kapitein 29/06/1647
 Schoor, Gerrit, *caixeiro*/commies
 10/10/1647, 12/10/1647, 17/12/1647
 Schoorn, Abraham 31/10/1647
 Schoppe, Sigismund von, *coronel
 alemão*/Duitse kolonel 04/01/1647,
 14/01/1647, 28/01/1647, 29/01/1647,
 16/04/1647, 23/04/1647, 25/04/1647,
 26/04/1647, 28/04/1647, 22/05/1647,
 24/05/1647, 27/05/1647, 31/05/1647,
 15/06/1647, 26/06/1647, 05/07/1647,
 31/07/1647, 01/08/1647, 03/08/1647,

- 10/08/1647, 23/08/1647, 24/08/1647,
26/08/1647, 02/09/1647, 12/09/1647,
16/09/1647, 18/09/1647, 26/09/1647,
02/10/1647, 11/10/1647, 21/10/1647,
23/10/1647, 09/11/1647, 12/11/1647,
13/11/1647, 16/11/1647, 18/11/1647,
28/11/1647, 16/12/1647, 17/12/1647,
18/12/1647, 21/12/1647, 31/12/1647
- Schot, Claas 29/06/1647
- Schot, Leendert 30/09/1647
- Schrijver, Johannes 21/02/1647
- Schrikkenberg, Johan Juriaan 30/04/1647,
02/09/1647, 07/10/1647
- Schrijvers, Jan 01/08/1647
- Schroot, Jan 30/12/1647
- Schulemburg, Antoni 30/12/1647
- Schumming, Robbert 28/11/1647
- Schut, Abraham 28/11/1647
- Sanneman, Jacob, *soldado*/soldaat
06/02/1647
- Seers, Louys 30/04/1647
- Segerman, Cornelis 02/09/1647
- Segers, Pieter 30/03/1647
- Senhora D'Aultrij*/Mevrouw D'Aultrij
05/09/1647
- Senhora Jan Danielsen Weltraet*/Mevrouw
Jan Danielsen Weltraet 01/04/1647
- Senten, Jan, *capitão do navio Melckmeijt*/
kapitein op het schip Melckmeijt
17/01/1647
- Sergant, Nicolas, *tenente*/luitenant
07/03/1647, 01/08/1647
- Serrão, Manuel Soares 30/12/1647
- Siben, Dirck 30/09/1647
- Siben, Jan 30/03/1647
- Sibrantsen, Jan 01/08/1647
- Sickema, Reijnier *comandante*
commandeur 18/01/1647, 07/02/1647,
11/02/1647, 11/03/1647, 25/03/1647,
06/04/1647, 21/04/1647, 01/05/1647,
04/05/1647, 15/05/1647, 28/05/1647,
20/06/1647, 24/06/1647, 01/07/1647,
09/07/1647, 20/07/1647, 19/08/1647,
03/09/1647, 12/09/1647, 26/09/1647,
05/10/1647, 14/10/1647, 27/10/1647,
04/11/1647, 10/11/1647, 11/11/1647,
18/11/1647, 04/12/1647, 12/12/1647,
17/12/1647, 30/12/1647
- Siegen, Benjamin, *capitão*/kapitein
06/07/1647, 24/07/1647, 01/08/1647,
18/11/1647
- Siegen, Wilhem van 01/08/1647,
28/11/1647
- Sigfridus, Johannis 28/11/1647
- Sijbrants, Haeije 02/11/1647
- Silva, Antonio da, *português*/portugees
31/01/1647
- Silva, Antonio Telles da, *Governador
da Bahia*/Gouverneur van Bahia
23/05/1647, 05/10/1647, 14/10/1647,
21/10/1647, 21/11/1647, 21/12/1647
- Silva, Fernando Martins da 19/03/1647
- Silva, Fimoet d', *alferes indigena*/indiaanse
vaandrig 30/12/1647
- Silvera, Duarte Gomes da 25/10/1647
- Simons, Jan 01/08/1647
- Simonsen, Jacob 28/11/1647
- Simonsen, Jan 30/09/1647
- Simonsen, Lourents 29/06/1647
- Simonsz., Berent 28/02/1647
- Simphehl[sic], Hans 30/09/1647
- Singraaf, Klaas 30/12/1647
- Sipkens, Sybran 31/10/1647
- Sison, Bartholomeus 30/09/1647
- Slecht, Simon, *barqueiro*/schipper
13/02/1647, 28/02/1647, 07/05/1647,
16/05/1647, 22/05/1647, 30/09/1647
- Slickman, Adrian, *capitão da fragata
Middelburg*/kapitein op het fregat
Middelburg 11/05/1647, 12/05/1647,
13/05/1647, 14/05/1647, 05/06/1647,
18/06/1647, 24/06/1647, 15/08/1647,
18/08/1647, 05/09/1647
- Slijcker, Johan 15/05/1647
- Slijter, David, *capitão*/kapitein
19/01/1647, 01/02/1647, 24/07/1647,

- 31/07/1647, 01/08/1647, 05/09/1647,
26/09/1647
- Sluickman, Lourens 28/02/1647
- Sluijt, Jan, *alferes/vaandrig* 29/06/1647
- Smit, Dirk 29/06/1647, 02/09/1647,
30/09/1647
- Smit, Jacob 31/10/1647, 28/11/1647
- Smit, Jan Ruijkelf 28/02/1647
- Smit, Sander 02/09/1647
- Smit, Wouter 29/06/1647
- Snaetman, *caixeirol/commies* 14/03/1647
- Snelleman, Gerrit Cornelissen
17/01/1647, 08/06/1647, 06/07/1647
- Snider, Cristoffel 30/12/1647
- Snijder, Hans Adam 02/09/1647,
31/10/1647
- Soares, Maria 12/05/1647, 02/09/1647
- Sole, Jacques de 01/02/1647
- Solis, Arnoult de, *capitão*/kapitein
01/02/1647, 01/08/1647, 26/09/1647
- Someren, Henrik, *capitão*/kapitein
30/04/1647, 07/09/1647, 06/12/1647
- Sommel, Aernout del 21/02/1647
- Souto, Jan 02/10/1647 13/12/1647
- Spiero, Matheus 01/08/1647
- Spijcker, Cornelis 31/07/1647
- Spits, Jan Reijersen, *barqueirol*/schipper
30/12/1647
- Spittol, Willem, *lixeirol*/straatveger
25/10/1647
- Spkens, Marten 31/10/1647
- Spoorhaen, Frans Reijnees 29/03/1647,
06/04/1647, 13/04/1647, 30/04/1647,
03/05/1647, 29/06/1647, 01/08/1647
- Spranger, Quirijn 13/06/1647,
10/08/1647, 14/08/1647
- Stachouwer, Jacob, *major*/majoor
08/01/1647, 28/01/1647, 30/01/1647,
09/02/1647, 22/02/1647, 08/03/1647,
09/03/1647, 13/03/1647, 26/03/1647,
30/03/1647, 01/04/1647, 23/04/1647,
30/04/1647, 12/05/1647, 13/05/1647,
16/05/1647, 20/05/1647, 28/05/1647,
31/05/1647, 11/06/1647, 15/06/1647,
- 20/06/1647, 22/06/1647, 01/07/1647,
02/07/1647, 15/07/1647, 01/08/1647,
12/08/1647, 20/08/1647, 23/08/1647,
28/08/1647, 03/09/1647, 04/09/1647,
09/09/1647, 12/09/1647, 14/09/1647,
23/09/1647, 26/09/1647, 26/09/1647,
26/09/1647, 02/10/1647, 08/10/1647,
10/10/1647, 19/10/1647, 27/10/1647,
31/10/1647, 10/11/1647, 11/11/1647,
14/11/1647, 15/11/1647, 02/12/1647,
08/12/1647, 13/12/1647, 19/12/1647,
21/12/1647, 26/12/1647
- Staets, Melchior 31/01/1647, 06/02/1647
- Staten Generaal, zie *Estados Gerais*
- Staffort, Ritchert 30/03/1647
- Steenbergen, Klaas van 29/06/1647
- Steenbergen, Nicolaas van 29/06/1647
- Steenhof, Hanibal 01/08/1647,
31/10/1647
- Steenhouwer, Artus Sweet 28/02/1647
- Steenwinckel, Daniel van 19/01/1647,
17/10/1647
- Stenver, *capitão*/kapitein 30/04/1647,
31/05/1647
- Stepraat, Jakop 29/06/1647
- Stetten, Jodocus à, *predicante*/predikant
01/04/1647, 03/04/1647, 31/05/1647,
06/07/1647, 05/10/1647, 21/10/1647,
19/12/1647
- Stetten, Johannes a 31/07/1647
- Steuwer, *capitão*/kapitein 01/08/1647,
02/09/1647, 26/09/1647
- Stevens, Aurd, Aart 30/09/1647,
30/12/1647
- Stevens, Hans, *soldado*/soldaat 29/06/1647
- Stevens, Jan 30/12/1647
- Stevens, Paulus 31/05/1647
- Stewer, *capitão*/kapitein 01/08/1647
- Stewer, Hendrik 30/09/1647
- Stijl, Jan 01/08/1647, 30/09/1647
- Stoffelsen, Cornelis 29/06/1647
- Stoffelsen, Jan, *capitão do Elias*/kapitein
van het schip Elias 11/05/1647
- Stoffelsen, Pieter 30/12/1647

- Stoltman, Cristoffel 01/02/1647
 Storm, Pieter Gerretsen 31/05/1647
 Stras, Jan, *polonês/pools* 11/03/1647
 Strathies, Jan 30/03/1647
 Strenghe, Marinus van de 02/09/1647
 Strich, Abraham, *comissário/commissaris*
 04/04/1647, 05/04/1647, 06/04/1647,
 24/06/1647, 06/07/1647, 16/08/1647,
 14/09/1647, 20/09/1647, 17/10/1647,
 09/11/1647, 12/11/1647
 Stuart, Joris 21/02/1647
 Stuijver, *capitão/kapitein* 30/03/1647
 Stuwaart, Andre 02/09/1647
 Suerlant, *capitão/kapitein* 08/03/1647,
 23/05/1647, 30/08/1647, 26/09/1647,
 21/11/1647, 06/12/1647
 Suijder, Hans van 01/08/1647
 Swager, Hubrecht Brest, *diretor/directeur*
 31/05/1647, 05/10/1647, 14/10/1647
 Swager, Marten 30/12/1647
 Swanenburg, Thomas 30/12/1647
 Sweer, Paulus 13/06/1647
 Sweerts, François, *comissário/commissaris*
 18/01/1647, 21/01/1647, 31/01/1647,
 07/02/1647, 04/03/1647, 26/04/1647,
 27/04/1647, 10/05/1647, 16/05/1647,
 07/06/1647, 31/07/1647, 14/09/1647,
 20/09/1647, 30/09/1647, 09/10/1647,
 04/11/1647
 Swijck, Nicolaas Swans 01/08/1647
 Swol, Abraham van, *caixeiro/commies*
 31/07/1647, 12/08/1647, 19/08/1647,
 03/09/1647, 05/10/1647, 21/10/1647,
 18/11/1647, 19/11/1647, 17/12/1647
 Swol, Pieter Jansen van 13/08/1647
- T
- Taalfordt, Willem 02/09/1647
 Tack, Gerrit, major 28/05/1647,
 29/05/1647, 18/07/1647, 29/08/1647
 Tamelingson, Joris 30/04/1647
 Tamsen, Jan 21/02/1647
 Taneman, Dirck 22/02/1647
 Tapper, Abraham 02/02/1647,
 06/02/1647, 13/02/1647, 15/02/1647,
 20/04/1647, 23/09/1647, 26/12/1647
 Tarquinius, Henricus 11/01/1647
 Tassier[sic], Lambart 01/08/1647
 Tempeler, Christoffel, *capitão dos negros/*
kapitein van de negers 10/05/1647
 Terbeek, Albert 31/05/1647
 Ternoo, Mattys 31/10/1647, 30/12/1647
 Terri, Glaude 30/09/1647
 Terri, Jacob 30/09/1647
 Terrij, Cristoffel 30/03/1647
 Tesmeer, *capitão/kapitein* 26/09/1647,
 20/12/1647
 Teunissen, Gerrit, *assistente do comissário*
Sweerts/assistent van de commissaris
 Sweerts 31/01/1647
 Teunissen, Joris 30/04/1647, 02/09/1647,
 31/10/1647
 Teunissen, Lambert 31/05/1647
 Therri, Glaude 30/12/1647
 Theunissen, Bastiaan 29/06/1647
 Theunissen, Cornelis 28/02/1647,
 22/05/1647, 12/07/1647, 01/08/1647,
 24/08/1647, 21/10/1647, 09/11/1647,
 16/11/1647, 04/07/1747
 Thijmen, *major/majoor* 26/01/1647
 Thijn, Gysbert de 30/09/1647
 Thijsen, Marten, *barqueiro/barcquier*
 21/01/1647, 28/02/1647, 30/03/1647,
 11/05/1647, 31/05/1647, 23/08/1647,
 28/08/1647, 02/09/1647, 30/09/1647,
 19/10/1647, 31/10/1647, 10/11/1647
 Thomas, Emme 02/09/1647
 Tieboel, Hendrik 30/09/1647
 Tielmans, Frans 30/12/1647
 Timmerman, Paulus 17/10/1647
 Titcher, Olivier 30/04/1647, 30/09/1647
 Tjalles, Dirk 28/11/1647
 Tomas, Cristoffel 01/08/1647
 Tomassen, Jan 30/04/1647
 Tomassen, Tomas 29/06/1647,
 30/09/1647

- Tomasz., Jacob 01/08/1647
 Tomessen, Joris 30/03/1647, 29/06/1647
 Tommerstgh[sic], Tobias 30/12/1647
 Tongerloo, Arnoult van 01/02/1647,
 26/11/1647
 Toningen, Pieter Jansen van 02/09/1647
 Torre, Pedro de la 09/09/1647
 Trammers, Johan 01/08/1647
 Trampaer, Christophel 15/11/1647
 Trappequer[sic], Jacob 30/12/1647
 Tresse, Jan 30/04/1647
 Trezel, Samuel 21/02/1647
 Trinkwits, Tomas 30/09/1647
 Trompveer, Christophel, *supervisor*
dos negros/opziener van de negers
 08/04/1647
 Tronsen, Joris 30/09/1647
 Trouwers, Abraham, *alto conselheiro*/Hoge
 Raad 16/01/1647
 Trouwers, Salamon 21/02/1647
- U
- Uldrig, Hans 30/12/1647
 Ursunus, Michiel 30/12/1647
 Utrecht, Willem Jansen van, *alferes*
 vaandrig 24/01/1647
- V
- Vader, Paulus de 30/12/1647
 Valcacer, Francisco Camelo 25/10/1647
 Valcão, Antonio 02/09/1647
 Valcasser, Antonio de 14/03/1647
 Valcasser, Francisco Camelo de
 14/03/1647
 Valck, Cornelis Pietersen 15/05/1647,
 04/06/1647
 Vale, Fernão do, *portugues prisioneiro*
 Portugese gevangene 30/01/1647,
 01/02/1647, 12/02/1647, 28/02/1647,
 30/03/1647, 30/04/1647, 01/05/1647,
 06/05/1647, 11/09/1647, 16/10/1647,
 17/10/1647, 18/10/1647, 29/10/1647,
 18/11/1647
- Vallet, Jean 21/02/1647
 Van Bonnema, *capitão*/kapitein
 02/09/1647
 Van Eijck, *capitão*/kapitein 26/09/1647,
 06/12/1647, 10/12/1647
 Van Siegen, *capitão*/kapitein 12/07/1647,
 26/09/1647, 12/12/1647
 Van Sonneren, *capitão*/kapitein
 02/09/1647, 26/09/1647
 Varela, Domingo, *comerciante*/koopman
 24/07/1647
 Vaulijn, Jan 01/08/1647
 Vaux, Marryn de 01/08/1647
 Veeder, Jan de 01/08/1647
 Veere, Mathijs Arbantsz van der
 09/07/1647, 12/12/1647, 30/12/1647
 Velde, Fredrick van de 01/08/1647,
 30/12/1647
 Velde, Jaques van de 01/06/1647,
 13/12/1647
 Velthuijsen, Caspar 21/02/1647
 Venne, Michiel van de 02/02/1647,
 05/03/1647, 11/05/1647, 18/05/1647,
 02/11/1647, 05/12/1647
 Verde, Pedro 28/02/1647
 Verdior, Nicolaes 01/06/1647
 Verdoes, Joff. 31/05/1647
 Verelft, Adolf 29/06/1647
 Verhagen, Gerrit, *capitão* de navio/
 kapitein van een schip 16/07/1647,
 18/07/1647, 31/07/1647, 18/12/1647
 Verheijck, Lucas 19/07/1647, 29/07/1647,
 31/07/1647, 01/08/1647, 26/08/1647,
 07/09/1647, 30/10/1647
 Vermaas, Jan 29/06/1647
 Vermeulen, Paulus 11/01/1647
 Vernant, Gilles 16/04/1647, 01/08/1647,
 03/08/1647, 25/09/1647, 02/10/1647,
 07/10/1647, 27/10/1647, 31/10/1647,
 15/11/1647, 07/12/1647
 Vernner, Mathijs 30/09/1647

- Verpoorten, Lourens 28/05/1647,
31/07/1647, 01/08/1647, 13/08/1647,
07/09/1647, 30/10/1647
- Vervoren, Cornelis, *alferes/vaandrig*
20/04/1647
- Vicente, Servaes 02/09/1647
- Vieira, João Fernandes, *líder da revolta portuguesa*/hoofd van de Portugese
revolte 04/01/1647, 12/01/1647,
14/03/1647, 01/04/1647, 03/04/1647,
15/04/1647, 18/05/1647, 29/08/1647
- Vierbergen, Frederic 24/08/1647,
02/09/1647, 04/11/1647
- Vieroven, Marten 01/08/1647
- Viliers, Jan de 01/08/1647
- Vinck, Elias 14/01/1647
- Viúva Abraham Trouwens*/Weduwe
Abraham Trouwens 08/02/1647,
30/03/1647
- Viúva almirante Lichthart*/Weduwe
admiraal Lichthart 01/02/1647,
20/02/1647, 28/02/1647, 04/04/1647,
30/04/1647, 01/08/1647, 28/11/1647,
23/12/1647
- Viúva capitão Kiliam Snijder*/Weduwe
Kapitein Kiliam Snijder 26/04/1647
- Viúva Caspar Rodrigues*/Weduwe Caspar
Rodrigues 01/06/1647
- Viúva Jacob van Somen*/Weduwe Jacob
van Somen 28/02/1647
- Viúva Johannes ter Weijden*/Weduwe
Johannes ter Weijden 03/12/1647
- Viúva Paulo Antonio Daems*/Weduwe
Paulo Antonio Daems 16/08/1647
- Viúva Steenwinckel*/Weduwe
Steenwinckel 01/05/1647
- Viúva Van Ceulen*/Weduwe Van Ceulen
13/06/1647
- Vlamming, Maurits 28/11/1647
- Vliet, Barent Jansen 30/12/1647
- Vlissingen, Jan Jansen van 25/10/1647
- Vochtervang, Hans 30/09/1647,
30/09/1647
- Vogel, Hans van 16/07/1647, 07/09/1647
- Vogel, *major*/majoor 06/12/1647
- Vogel, Nicolaus, *predicante*/predikant
12/01/1647, 14/01/1647, 23/01/1647,
19/02/1647, 28/02/1647, 30/04/1647,
29/06/1647
- Vogels, Jan 30/09/1647
- Volkertsen, Gerrit 30/04/1647,
04/06/1647, 02/09/1647, 30/12/1647
- Vosterman, Albertus, *capitão*/kapitein
30/03/1647, 26/09/1647
- Vosterman, *capitão*/kapitein 19/01/1647,
30/03/1647
- Vreeswyk, Otto van 30/04/1647,
31/10/1647
- Vriend, Jan 30/12/1647
- Vries, David de 23/01/1647
- Vries, Gerrit de 30/09/1647
- Vries, Jacob Jansen de, *piloto do iate Arent*/
stuurman op'het jacht Arent
06/07/1647, 01/08/1647
- Vries, Jan de 28/02/1647, 01/08/1647,
30/09/1647
- Vriman, Ritchert 28/11/1647
- Vry, Marten 30/12/1647
- Vryman, Ritchart 30/04/1647
- Vuurbergen, Barent 30/04/1647
- W
- Waaken, Jan 01/08/1647
- Waard, Evert van 31/05/1647,
01/08/1647, 30/09/1647
- Waaron, Glaude 01/08/1647
- Waernarsen, Jan, *arrendatário do quintal*
pachter van de vijfde 01/02/1647,
07/02/1647, 08/02/1647
- Waker, Benne 30/12/1647
- Waker, Jan 30/12/1647
- Wal, Adriaen du 02/09/1647
- Walbeek, Johannes a 11/01/1647,
16/01/1647, 23/01/1647, 13/02/1647,
15/02/1647, 08/03/1647, 09/03/1647,

- 27/04/1647, 29/04/1647, 03/05/1647,
09/05/1647
- Walfraet, Jan Danielsen, *capitão*/kapitein
02/01/1647
- Walkenaar, Jacob 31/10/1647
- Wallichs, Outger(?), *barqueiro*/schipper
26/01/1647, 28/02/1647, 29/08/1647,
02/10/1647
- Walls, Thomas 12/04/1647, 13/04/1647
- Waresingh, Warnsinck, Albert
02/03/1647, 14/05/1647, 20/07/1647,
02/08/1647, 10/08/1647, 26/11/1647
- Waterfort, Lourents 12/12/1647
- Waterman, Michiel 13/09/1647
- Watsen, Jan 02/09/1647, 30/12/1647
- Weelderen, Gerrit van 28/02/1647
- Weert, Evert de 01/06/1647
- Wees, Rogier 29/06/1647
- Weijden, Hans ter 14/05/1647,
01/06/1647, 01/08/1647, 30/09/1647,
03/12/1647, 30/12/1647
- Weijscramer, Andries 30/03/1647
- Weis, Jorge 01/08/1647
- Wel, Jan van 30/03/1647, 01/08/1647,
30/09/1647
- Weldbloem, Hans 31/10/1647
- Welfraet, Jan Danilsen, *capitão*/kapitein
29/06/1647, 26/09/1647, 21/11/1647,
04/12/1647, 06/12/1647, 26/12/1647
- Wellekom, Jan 01/08/1647, 28/11/1647
- Werf, *mestre carpinteiro*/meester
timmerman 03/06/1647
- Wessels, Henric 28/02/1647
- Westervoort, *capitão*/kapitein 20/07/1647,
01/08/1647, 26/09/1647
- Westewoort, *capitão*/kapitein 01/02/1647
- Westfrisius, Johannis 31/10/1647,
28/11/1647
- Wijden, Hans ter 02/09/1647
- Wijle, Aldert Adriaensen van der,
comerciante/koopman 26/09/1647,
10/10/1647, 22/10/1647, 24/10/1647,
- 26/10/1647, 28/10/1647, 05/11/1647,
07/11/1647
- Wijnants, Adam 30/09/1647
- Wijnants, Jan 16/08/1647
- Wijobus, Jan 19/12/1647
- Wil, Thomas 28/11/1647
- Wildschut, Leendert 31/05/1647,
01/08/1647
- Wilhemsen, Jan, *barqueiro*/schipper
30/04/1647, 31/05/1647, 31/10/1647
- Wilkens, Jan 02/09/1647
- Willde, Dirk 28/11/1647
- Willemsen, Adriaan 01/08/1647,
19/10/1647, 25/10/1647
- Willemsen, Hans 02/09/1647
- Willemsen, Jan 02/09/1647, 28/11/1647
- Willemsen, Jan, *barqueiro*/schipper
24/10/1647, 20/12/1647
- Willemsen, Lukas 31/05/1647
- Willemsen, Pieter, *barqueiro*/schipper
12/04/1647, 01/08/1647, 30/09/1647
- Willemsen, Reijs 02/09/1647
- Willems., Jan, *contador*/boekhouder
30/03/1647
- Willemsz., Gijsbert, *barqueiro*/schipper
01/02/1647, 29/06/1647, 30/09/1647
- Williams, David 30/03/1647
- Wiltshut, Leendert 30/03/1647,
02/09/1647, 28/11/1647
- Wind, Jan 31/10/1647
- Wiskranner, Andries 28/11/1647
- Wissen, Jan Jansen van 01/08/1647
- Wit, Antonio de, *vice almirantel*vice
admirael 04/06/1647
- With, Antonio de 09/07/1647,
02/08/1647
- With, Ghisbert de 15/01/1647,
19/03/1647, 12/05/1647, 17/05/1647,
22/05/1647, 19/07/1647, 04/09/1647,
02/10/1647, 04/11/1647, 28/11/1647,
30/11/1647, 02/12/1647, 10/12/1647,
11/12/1647
- Wits, Jems 02/09/1647

Witte, Aarnout 31/10/1647
 Wittepaert, Dirck Pietersen 12/03/1647,
 05/04/1647, 06/05/1647, 25/05/1647
 Woddel, Thomas 21/12/1647
 Wolf, Pieter 30/09/1647
 Wolkertsen, Gerrit 30/12/1647
 Wollyn, Andries 31/10/1647
 Woltersen, Marten, *alferes, posteriormente*
tenentel/vaandrig, later luitenant
 24/01/1647
 Wreesswyck, Otto van 01/08/1647
 Writh, Raphael 02/09/1647
 Wyber, Valentijn 30/09/1647
 Wyfelt, Joris 31/10/1647

Y

Ysaaks, Luijs 30/12/1647

Z

Zuijlen, Gerrit van 02/09/1647
 Zunderen, Abraham van 01/08/1647

1648

A

Aaken, Willem Jansz., *tenentel*/luitenant
 05/06/1648
 Aarnoud, Hendrik 29/02/1648
 Abbekerke, Pieter Martensz Bruijn van,
capitão do navio Abbekerke/kapitein op
 het schip Abbekerke 18/03/1648
 Abbet, Willem 30/11/1648
 Abrahams, Jacob 30/04/1648
 Adams, Frans 30/05/1648
 Adamsen, Lourens, *confortador de doentes*/
 ziekentrooster 21/02/1648
 Adriaanse, Gerrit 30/03/1648
 Adriaasen, Dirk 30/03/1648
 Adriaensen, Aldert 26/08/1648
 Adriaensen, Gerrit, *capitão do navio*
Brasiliaen van Enchuijsen/kapitein op

het schip Brasiliaen van Enchuijsen
 03/12/1648
Advogado Fiscal/Advocaat Fiscaal
 16/01/1648, 20/01/1648, 24/01/1648,
 27/01/1648, 29/01/1648, 31/01/1648,
 05/02/1648, 06/02/1648, 10/02/1648,
 20/02/1648, 21/02/1648, 22/02/1648,
 27/02/1648, 29/02/1648, 04/03/1648,
 19/03/1648, 25/03/1648, 28/03/1648,
 30/03/1648, 07/04/1648, 10/04/1648,
 16/04/1648, 29/04/1648, 01/05/1648,
 02/05/1648, 05/05/1648, 12/05/1648,
 14/05/1648, 15/05/1648, 20/05/1648,
 21/05/1648, 25/05/1648, 26/05/1648,
 08/06/1648, 12/06/1648, 30/06/1648,
 01/07/1648, 02/07/1648, 04/07/1648,
 08/07/1648, 09/07/1648, 11/07/1648,
 13/07/1648, 14/07/1648, 15/07/1648,
 23/07/1648, 25/07/1648, 29/07/1648,
 01/08/1648, 03/08/1648, 05/08/1648,
 10/08/1648, 12/08/1648, 13/08/1648,
 14/08/1648, 17/08/1648, 18/08/1648,
 20/08/1648, 22/08/1648, 24/08/1648,
 25/08/1648, 26/08/1648, 27/08/1648,
 28/08/1648, 29/08/1648, 02/09/1648,
 11/09/1648, 14/09/1648, 16/09/1648,
 17/09/1648, 21/09/1648, 22/09/1648,
 23/09/1648, 25/09/1648, 26/09/1648,
 28/09/1648, 02/10/1648, 09/10/1648,
 14/10/1648, 19/10/1648, 21/10/1648,
 29/10/1648, 10/11/1648, 12/11/1648,
 14/11/1648, 23/11/1648, 24/11/1648,
 27/11/1648, 28/11/1648, 01/12/1648,
 02/12/1648, 05/12/1648, 07/12/1648,
 09/12/1648, 11/12/1648, 12/12/1648,
 15/12/1648, 21/12/1648, 22/12/1648,
 23/12/1648, 24/12/1648, 30/12/1648
 Aecken, Willem Jansen, *alferes*/vaandrig
 07/01/1648
 Aelbertsz., Henrick 01/07/1648
 Aertsen, Nicolas, *tenentel*/luitenant
 08/10/1648, 17/10/1648
 Aagent, Herman 01/07/1648
 Albagsta, Dur[sic] 30/03/1648

- Alberts, Jurien 31/07/1648
 Albertsen, Gerrit 29/02/1648
 Albertsz., Jurien 30/05/1648
 Albuquerque, João de 15/02/1648,
 02/03/1648, 06/04/1648, 17/06/1648,
 10/08/1648, 11/08/1648, 12/08/1648,
 13/08/1648, 14/08/1648, 27/08/1648,
 29/08/1648, 29/09/1648, 10/10/1648,
 05/11/1648, 10/11/1648, 30/11/1648,
 31/12/1648
 Aldrichs, Jacob, *tesoureiro*/thesaurier
 02/01/1648, 06/01/1648, 07/01/1648,
 08/01/1648, 17/01/1648, 27/01/1648,
 04/02/1648, 05/02/1648, 29/02/1648,
 13/03/1648, 14/03/1648, 21/03/1648,
 30/03/1648, 30/04/1648, 15/05/1648,
 30/05/1648, 10/06/1648, 17/06/1648,
 01/07/1648, 06/07/1648, 11/07/1648,
 15/07/1648, 30/07/1648, 31/07/1648,
 03/08/1648, 12/08/1648, 29/08/1648,
 11/09/1648, 14/09/1648, 19/09/1648,
 22/09/1648, 29/09/1648, 02/10/1648,
 08/10/1648, 12/10/1648, 29/10/1648,
 30/10/1648, 05/11/1648, 11/11/1648,
 17/11/1648, 19/11/1648, 30/11/1648,
 07/12/1648, 09/12/1648, 17/12/1648,
 29/12/1648, 31/12/1648
 Alles, Willem 30/03/1648
 Alphen, Paulus van 26/02/1648
 Amsterdam, Arent Cornelissen van,
 capitão do navio Liefde/kapitein op het
 schip Liefde 13/03/1648
 Ancourt, François de le 29/02/1648
 Andet, Pierre 30/04/1648
 Andrada, Jan Gomes de 26/03/1648
 Andrade, Jan de, *mulato*/mulaet
 30/04/1648, 01/05/1648
 Andries, Koert 29/02/1648, 30/04/1648,
 31/07/1648
 Andries, Philips, *major*/majoor
 24/04/1648, 18/05/1648, 19/05/1648,
 20/05/1648, 25/05/1648, 30/05/1648,
 05/06/1648, 10/06/1648, 14/06/1648,
 26/06/1648, 04/07/1648, 08/07/1648,
 16/07/1648, 28/07/1648, 10/08/1648,
 20/08/1648, 03/09/1648, 04/09/1648,
 07/09/1648, 28/09/1648, 01/10/1648,
 02/10/1648, 14/10/1648, 12/11/1648,
 25/11/1648, 05/12/1648, 12/12/1648,
 21/12/1648, 24/12/1648
 Andriesen, Jems 30/03/1648, 30/11/1648
 Andriesen, Johannis 30/03/1648,
 30/11/1648
 Andriessen, Henningh 01/07/1648,
 29/09/1648
 Andrisen, Jochum 31/12/1648
 Anker, Klaas van 29/02/1648
 Antonissen, Gillis 31/12/1648
 Antonissen, Nicolas 31/10/1648
 Anun[sic], Rienier van 29/02/1648
 Appel, Willem, *leitor inglês*/Engelse
 voorlezer 02/07/1648
 Apricius, Johannes, *predicante*/predikant
 30/04/1648, 30/05/1648, 12/06/1648,
 02/07/1648, 31/08/1648, 29/09/1648,
 30/11/1648, 31/12/1648
 Aragon, Jan 21/08/1648, 28/08/1648,
 16/09/1648, 29/09/1648, 06/11/1648
 Arbouts, Matthijs 02/07/1648
 Arentsen, Arent 30/03/1648, 01/07/1648
 Arien, Ysbrand 30/11/1648
 Ariensz., Arien 18/03/1648
 Atthias, David, *judeu*/jood 22/06/1648,
 12/12/1648
 Azevedo, Manuel de, *portugues desertor*/
 Portugese deserteur 21/01/1648,
 22/01/1648
- B**
- Backer, Hans Koenraets 29/09/1648
 Backer, Joris Janssen 31/10/1648
 Backer, Sjoucke Willems 31/10/1648
 Backer, Steven Janssen 31/08/1648,
 29/09/1648
 Bagoen, Michiel 31/10/1648
 Baier, Bartholomeus 29/02/1648
 Bajj, Pieter Cornelissen 23/07/1648

- Baijer, David 03/02/1648
- Baijert, Cornelis van, *major/majoor*
18/01/1648, 15/03/1648, 30/04/1648,
29/05/1648, 30/05/1648, 11/06/1648,
02/09/1648, 29/09/1648, 20/11/1648,
31/12/1648
- Balthasar, Hans 29/09/1648
- Banckerts, Joos van Trappenseijt,
almirantel/admirael 07/01/1648,
25/03/1648
- Barassanar, David 08/07/1648,
16/07/1648
- Barbalho, Antonio 18/11/1648,
25/11/1648
- Barcquet, Josua 30/04/1648
- Barents, Cornelis 01/07/1648
- Barents, Herman 01/07/1648
- Barents, Jan, *barqueiro/barcquier*
04/01/1648, 16/01/1648, 24/01/1648,
05/02/1648, 26/04/1648
- Barents, Robbert 01/07/1648
- Barentsz., Wijnant 29/09/1648
- Barett, Jacob 29/02/1648
- Baro, Roelof 22/01/1648, 03/02/1648,
21/02/1648, 04/03/1648, 18/03/1648,
31/03/1648, 03/04/1648, 06/04/1648,
14/04/1648, 24/04/1648, 30/04/1648,
07/05/1648, 19/08/1648, 20/08/1648
- Barofski, *capitão*/kapitein 30/05/1648
- Bartel, Jacob van 30/04/1648
- Bartels, Hendrik 29/02/1648
- Bartersvee, Willem 31/10/1648
- Barthelsz., Jacob, *capitão do navio*
Trouwe/kapitein op het schip Trouwe
06/04/1648
- Bartholomeus, Jacob, *capitão da caravela*
Abrahams Offerhandel/kapitein op
de karveel Abrahams Offerhande
13/07/1648
- Barton, Jacob 30/11/1648
- Bas, Pieter Jansen 01/09/1648
- Bastiaansen, Barend 31/12/1648
- Bastiaanssen, Marten 30/04/1648
- Bavink, Hartmen 29/09/1648,
31/10/1648
- Beaumont, Sijmon van, *alto conselheiro*/
Hoge Raad 20/01/1648, 22/01/1648,
09/02/1648, 14/02/1648, 21/02/1648,
12/03/1648, 30/03/1648, 02/04/1648,
07/04/1648, 08/04/1648, 09/04/1648,
07/05/1648, 09/05/1648, 11/05/1648,
15/05/1648, 28/05/1648, 30/05/1648,
06/06/1648, 11/06/1648, 16/06/1648,
18/06/1648, 01/07/1648, 02/07/1648,
13/07/1648, 23/07/1648, 12/08/1648,
13/08/1648, 19/08/1648, 26/08/1648,
08/09/1648, 14/09/1648, 16/09/1648,
19/09/1648, 23/09/1648, 01/10/1648,
22/10/1648, 31/10/1648, 30/11/1648,
29/12/1648
- Beck, Mathias 08/01/1648, 21/03/1648,
26/04/1648, 02/07/1648, 08/07/1648,
15/07/1648, 21/08/1648, 23/09/1648
- Beck, Willem 21/02/1648, 04/03/1648,
05/05/1648, 20/05/1648, 24/06/1648,
16/07/1648, 01/09/1648
- Beeck, Evert van, *tenente*/luitenant
05/06/1648
- Beeck, Gerrit ter 03/01/1648, 29/06/1648,
03/08/1648, 29/08/1648, 31/10/1648,
17/11/1648, 31/12/1648
- Beeckman, Joris Janssen 01/07/1648
- Beeckman, Olpherdus, *capitão*/kapitein
03/05/1648
- Beekman, Harman, *capitão*/kapitein
20/03/1648, 30/05/1648
- Been, Jacob 29/02/1648
- Been, Kasper 29/02/1648
- Beern, Juriaen van 29/09/1648
- Beesman, Tys 30/04/1648
- Beest, Jeremias van 29/09/1648
- Beijart, Davit 24/08/1648
- Beijer, W., *capitão*/kapitein 30/05/1648
- Bendecum, Barend 30/11/1648
- Benjamin, François 12/03/1648,
29/09/1648, 31/10/1648, 30/11/1648,
31/12/1648

- Benoijt, Jan 29/02/1648, 30/03/1648,
30/04/1648, 01/07/1648, 18/07/1648,
31/07/1648, 11/09/1648, 16/09/1648,
29/09/1648, 07/11/1648, 30/12/1648
- Bergen, *capitão*/kapitein 12/05/1648
- Bergender, *capitão*/kapitein 02/05/1648
- Berger, Henrick ten, *carpinteiro*
timmerman 18/01/1648
- Bergert, Paul 31/12/1648
- Beringer, Godefroij van 24/08/1648
- Bernardo, Paulo, *capitão indigenal*
brasiliaanse kapitein 03/04/1648
- Besabre, Noe de 30/04/1648
- Beveren, Hybrecht van, *caixeirol*/commies
11/11/1648
- Bevinkhuijs, Herman, *tenente coronell*
luitenant kolonel 30/05/1648,
11/12/1648
- Beyer, Willem, *capitão*/kapitein
18/03/1648, 24/03/1648
- Bigorne, Hilaire 21/08/1648
- Bijl, Derrick Pietersz 31/08/1648
- Bijma, Nicolau von, *capitão*/kapitein
16/04/1648, 30/05/1648, 05/06/1648,
08/07/1648, 13/07/1648, 16/07/1648,
23/07/1648, 31/07/1648, 05/09/1648
- Bisschop, Nicolaas 30/04/1648
- Blaer, Jan 31/03/1648
- Blaers, Cornelis, *capitão do iate*
Argijn/kapitein op het jacht Argijn
10/06/1648
- Blande, François 24/10/1648
- Blase, Cornelis, *capitão do navio Zeeuwsen*
Jager/kapitein op het schip Zeeuwsen
Jager 14/01/1648, 06/02/1648
- Blau, François la 29/02/1648
- Blauwbeeck, Jan *capitão*/kapitein
04/05/1648, 29/05/1648, 30/05/1648,
01/07/1648, 25/11/1648, 22/12/1648
- Blauwenhaen, *capitão*/kapitein
30/04/1648, 02/05/1648, 05/05/1648,
18/05/1648, 22/05/1648, 23/05/1648
- Blenk, Pieter 30/05/1648
- Block, Andries 31/10/1648
- Block, Michiel Jeurieansz, *capitão do*
iate Vos/kapitein op het jacht Vos
08/07/1648, 02/09/1648
- Blonde, François 01/10/1648,
01/12/1648, 15/12/1648
- Boda, Abraham 29/02/1648
- Boedeker, Baerent 31/08/1648
- Boeij, Pieter Jansz., *capitão do navio*
Bontekoe/kapitein op het schip
Bontekoe 18/03/1648
- Boekbinder, Jam Willemsen 29/02/1648,
30/03/1648, 30/04/1648, 30/05/1648,
30/11/1648
- Bogaert, Salomon van den 12/11/1648
- Bogart, Davidt van den, *soldado*/soldaat
14/01/1648, 15/05/1648
- Boheem, Casparo, *alferes*/vaandrig
16/07/1648
- Bois, Pierre du 29/02/1648, 30/04/1648
- Bokholt, Gerrit 31/07/1648
- Boland, Pieter 31/07/1648
- Bolk, Andries 02/09/1648
- Bollan, Jacob de 07/09/1648
- Bollan, Jaques de 19/11/1648
- Bollart, Hendrick, *alferes*/vaandrig
16/07/1648
- Bondewyns, Ferdinando 26/02/1648,
14/03/1648
- Bone, Cornelis 07/04/1648, 10/04/1648,
27/04/1648, 13/06/1648
- Bongepe, Pier 31/10/1648
- Bonna, Latringh van, *capitão*/kapitein
22/03/1648, 30/03/1648, 30/04/1648,
22/05/1648, 30/05/1648
- Boogaart, Davit van den 31/07/1648
- Boone, Cornelis, *caixeirol*/comies
22/01/1648, 09/03/1648
- Boone, Huijbrecht 05/11/1648
- Bordenius, Jacob 29/02/1648, 30/04/1648
- Borger, Jan Meurs 23/06/1648
- Borgijn, Gloude 01/07/1648
- Bos, Daniel 31/12/1648

- Bospeldorp, Gerrit van 30/04/1648
 Botland, Wilhem 29/02/1648
 Bottelie, *capitão indígena*/Brasiliaanse kapitein 03/02/1648
 Boudelwijns, Ferdinandus 31/08/1648
 Boxel, Elias, *major*/majoor 05/05/1648, 08/09/1648, 24/11/1648
 BoyUné[sic], *sargento*/sergeant 08/07/1648
 Bracht, Willem 01/07/1648, 31/07/1648, 31/10/1648
 Brae, Jaques de 24/01/1648, 28/01/1648, 30/03/1648
 Braeff, Nicolas 31/08/1648
 Bramen, Jacob van 18/03/1648, 24/03/1648
 Brandão, Christoffel Luciano 07/04/1648, 06/05/1648, 07/05/1648, 18/05/1648, 23/05/1648, 26/05/1648
 Brande, Cornelis van der, *coronell*/kolonel 30/03/1648, 27/04/1648, 30/04/1648, 15/05/1648, 28/05/1648, 29/05/1648, 30/05/1648, 03/06/1648, 04/06/1648, 05/06/1648, 06/06/1648, 07/06/1648, 09/06/1648, 12/06/1648, 20/06/1648, 27/06/1648, 30/06/1648, 02/07/1648, 04/07/1648, 08/07/1648, 13/07/1648, 16/07/1648, 17/07/1648, 20/07/1648, 01/08/1648, 03/08/1648, 04/08/1648, 11/08/1648, 12/08/1648, 22/08/1648, 28/08/1648, 29/08/1648, 02/09/1648, 04/09/1648, 05/09/1648, 10/09/1648, 14/09/1648, 16/09/1648, 23/09/1648, 24/09/1648, 28/09/1648, 03/10/1648, 05/10/1648, 08/10/1648, 10/10/1648, 15/10/1648, 19/10/1648, 24/10/1648, 28/10/1648, 29/10/1648, 02/11/1648, 03/11/1648, 13/11/1648, 25/11/1648, 28/11/1648
 Bransma, *capitão*/kapitein 16/04/1648, 22/05/1648, 16/07/1648
 Brassier, Davit 30/04/1648
 Brassicanus, Theodorus, *predicantel* predikant 30/03/1648, 05/06/1648, 26/06/1648, 30/06/1648
 Bravo, Manuel Reis 10/09/1648
 Breslau, Abraham Bruchwits van 11/03/1648
 Brest, Adriaen Jacobsz, *capitão de navio* kapitein op een schip 07/05/1648, 08/05/1648, 03/10/1648
 Brest, Huybrecht, *director*/directeur 28/01/1648, 02/06/1648, 18/07/1648, 24/08/1648, 11/11/1648, 07/12/1648, 14/12/1648, 15/12/1648
 Breugel, Joost van 30/03/1648
 Briele, Jan Jansz. van den, *tenentel* luitenant 29/02/1648, 05/06/1648
 Brimstelt, Hendrick 23/07/1648
 Brinken, Johan van den, *coronell*/kolonel 11/05/1648, 12/05/1648, 13/05/1648, 15/05/1648, 20/05/1648, 28/05/1648, 30/05/1648, 02/06/1648, 25/07/1648, 31/07/1648, 05/08/1648, 20/08/1648, 16/09/1648, 28/09/1648, 12/10/1648, 09/11/1648, 10/11/1648, 14/11/1648, 30/11/1648
 Brinken, Koenraad 30/05/1648
 Broek, Simon Jansz. Mars van, *capitão do navio Carstanie Boom*/kapitein op het schip Carstanie Boom 14/03/1648
 Broen, Jan 29/02/1648
 Broersina, *sargento major*/sergeant majoor 18/03/1648, 22/03/1648, 30/05/1648
 Brouwer, Jan Gerritsz, *capitão do navio Brasilischen Jager*/kapitein op het schip Brasilischen Jager 13/08/1648, 26/10/1648, 29/10/1648
 Brugner, Hans 23/11/1648
 Brugnsvelt, Henric, *escabino*/schepen 01/07/1648
 Bruijn, Daniel de 01/07/1648
 Bruijn, Hans Leonarts le 08/07/1648, 21/08/1648, 06/11/1648

- Bruijnen, Coert, *capitão do navio Mauritius*/kapitein op het schip Mauritius 07/06/1648, 10/06/1648, 04/07/1648, 14/09/1648, 05/10/1648, 28/11/1648
- Bruinsvelt, *capitão*/kapitein 08/10/1648
- Brum, Gerrit de 29/02/1648
- Brum, Pierre de 30/11/1648
- Brunsveld, Hendrick, *escabino*/schepen 02/06/1648, 29/09/1648, 06/10/1648
- Buchwidts, Abraham 30/04/1648, 22/06/1648
- Bullestrate, Joost van 24/06/1648, 25/07/1648, 31/12/1648
- Burgien, Glaude, *alferes*/vaandrig 16/07/1648
- Bysterman, Dignus, *capitão*/kapitein 30/04/1648, 30/05/1648, 31/07/1648, 31/08/1648, 31/10/1648, 31/12/1648
- C**
- Cabel, Cornelis, *capitão da fragata Meremmine*/kapitein op het fregat Meremmine 14/03/1648, 03/05/1648, 29/07/1648, 01/08/1648, 03/08/1648, 15/10/1648, 21/10/1648, 30/12/1648
- Cabel, Henrick, *caixeiro*/commies 07/01/1648, 30/07/1648, 13/08/1648, 01/10/1648
- Caemp, Jacob de 31/10/1648
- Calis, Adriaen Jansz van, *alferes*/vaandrig 16/07/1648
- Câmara Amsterdam*/Kamer Amsterdam 08/02/1648, 14/03/1648, 22/03/1648, 24/03/1648, 28/03/1648, 02/04/1648, 19/11/1648, 03/12/1648, 04/12/1648, 07/12/1648, 11/12/1648, 16/12/1648
- Câmara da Groningen*/Kamer Stad en Lande 02/04/1648, 03/04/1648, 03/05/1648
- Câmara da Holanda do Norte*/Kamer Noorderkwartier 02/04/1648, 26/08/1648
- Câmara do Mosal*/Kamer Maze 02/04/1648, 05/05/1648, 26/08/1648, 24/09/1648, 14/11/1648, 03/12/1648, 04/12/1648, 08/12/1648
- Câmara Zelândia*/Kamer Zeeland 25/01/1648, 27/01/1648, 16/02/1648, 02/03/1648, 22/03/1648, 24/03/1648, 30/03/1648, 02/04/1648, 03/04/1648, 06/04/1648, 11/04/1648, 15/04/1648, 03/05/1648, 05/05/1648, 12/05/1648, 25/06/1648, 03/08/1648, 29/08/1648, 11/12/1648, 15/11/1648, 19/11/1648, 28/12/1648, 31/12/1648
- Camarão, d. Antonio Filipe 03/02/1648, 21/02/1648, 09/04/1648
- Cammius, Wilhelmus, *predicantel* predikant 05/05/1648, 05/06/1648, 16/09/1648, 20/09/1648, 21/09/1648, 22/09/1648, 09/10/1648, 10/10/1648, 11/10/1648, 13/10/1648, 15/10/1648, 19/10/1648
- Campoun, Henrick 01/07/1648
- Cancelaer, Johan, *capitão*/kapitein 25/03/1648, 03/10/1648
- Cannegieter, François Antonio 09/01/1648
- Cantem, Isaak 29/02/1648
- Caplier, *capitão*/kapitein 30/05/1648
- Cappijn, Jan 31/08/1648
- Carapeba, Domingos, *regidor*/chef 08/01/1648, 29/02/1648, 18/03/1648, 12/06/1648, 31/08/1648
- Cardorp, Jan 27/04/1648
- Cardorp, Johannes 16/07/1648, 20/07/1648, 04/12/1648
- Cardoso, Barbara 29/08/1648
- Carel, Hans, *capitão*/kapitein 05/06/1648, 16/07/1648
- Carels, Jacob 30/05/1648
- Carneiro, Lourenso, *capitão português* Portugeze kapitein 28/05/1648, 10/06/1648

- Caron, Cornelis 29/02/1648, 07/05/1648, 30/05/1648, 05/06/1648, 18/06/1648, 08/07/1648, 13/07/1648, 08/08/1648, 18/08/1648, 31/08/1648, 26/09/1648
- Carpentier, *coronell*/kolonel 22/03/1648, 28/03/1648, 30/03/1648, 06/04/1648, 02/05/1648, 05/05/1648, 06/06/1648, 01/07/1648, 03/11/1648
- Carpentier, Gerrit, *irmão de Servaes Carpentier*/broer van Servaes Carpentier 28/10/1648
- Carpentier, Jan, *tenente*/luitenant 29/09/1648
- Carpentier, Wolter, *alferes*/vaandrig 07/01/1648
- Carreira, Domingos, *negro*/negro 17/02/1648
- Carvalho, Antonio Rodrigues de 27/02/1648
- Carvalho, João Alves de 26/01/1648
- Carvalho, Sebastião 14/01/1648, 21/02/1648, 26/02/1648, 29/02/1648, 30/03/1648, 31/03/1648, 06/04/1648
- Caspers, Barend 31/12/1648
- Catmar, *capitão*/kapitein 07/01/1648
- Cavel, Frans 29/02/1648
- Ceerweer, *coronell*/kolonel 30/05/1648
- Ceulen, Bartholomeus van 23/07/1648
- Ceulen, Cornelis Jacobsen van 29/02/1648
- Ceulen, Jaques Jaquessen van 18/03/1648, 23/07/1648
- Chamfleury, Charles de, *capitão*/kapitein 24/03/1648, 19/11/1648, 24/11/1648
- Chastillion, Floris de 15/01/1648
- Christiaensz., Pieter, *capitão do navio Lindeboom*/kapitein op het schip Lindeboom 04/12/1648
- Christoffelsen, Jan 19/02/1648, 20/02/1648, 21/02/1648, 22/02/1648, 28/02/1648, 04/03/1648, 17/03/1648, 02/04/1648, 04/04/1648, 08/04/1648, 12/05/1648, 02/06/1648, 26/09/1648
- Cicil, Christiaen 20/06/1648, 01/07/1648, 31/07/1648, 22/09/1648
- Claasz., Nicolaas, *capitão*/kapitein 30/04/1648, 01/07/1648
- Claasz., Pieter, *capitão do navio Eenhoorn*/kapitein op het schip Eenhoorn 30/03/1648
- Claer, *major*/majoor 18/03/1648, 22/03/1648, 29/06/1648, 18/08/1648
- Claes, *capitão*/kapitein 07/01/1648, 30/05/1648
- Claesen, Joost, *criador de gado*/veefokker 08/01/1648, 06/02/1648
- Claessen, Claes, *major*/majoor 03/08/1648, 10/09/1648, 28/09/1648, 29/09/1648, 30/09/1648, 12/10/1648, 14/10/1648, 23/10/1648, 14/11/1648
- Claessen, Paulus, *capitão da flotilha Huijs Nassau*/kapitein van het fluitschip Huijs Nassau 29/08/1648
- Claessen, Pieter, *capitão do iate Goede Hope*/kapitein op het jacht Goede Hope 30/12/1648
- Claesz., Pieter, *capitão do navio Eenhoorn*/kapitein op het schip Eenhoorn 27/05/1648, 24/08/1648, 30/10/1648, 29/12/1648
- Clasen, *capitão*/kapitein 07/01/1648 17/04/1648
- Clasen, Dirck, *arrendatário do dizimo do gado*/pachter over de tiende van het vee 01/01/1648
- Clerck, Marines de, *capitão da fragada Sterre*/kapitein op het fregat Sterre 29/08/1648
- Clercq, Antoni de 31/07/1648
- Clerpgas, Joseph 31/08/1648
- Cloeck, *capitão*/kapitein 30/05/1648
- Cobra, Paulus 31/07/1648
- Cocquille[sic], Jan 29/02/1648
- Codde, Jan, *cirurgião mórl*/opper chirurgijn 11/06/1648, 04/08/1648, 10/09/1648, 14/11/1648, 31/12/1648

- Coele, Mune[sic] Pietersz 24/03/1648 13/06/1648, 26/06/1648, 02/07/1648,
 Coelster, Joost van, *capitão de navio* 04/07/1648, 08/07/1648, 25/07/1648,
 kapitein van een schip 27/07/1648 05/08/1648, 08/08/1648, 11/08/1648,
 Coenders, Roedolf 30/11/1648 12/08/1648, 20/08/1648, 24/08/1648,
 Coets, Jacob 25/07/1648, 17/12/1648 27/08/1648, 29/08/1648, 11/09/1648,
 Coets, Mathijs 07/01/1648 23/09/1648, 06/10/1648, 08/10/1648,
 Coge, Pierre Laa 30/04/1648 09/10/1648, 29/10/1648, 30/10/1648,
 Cohen, Abraham 27/01/1648, 12/11/1648, 14/11/1648, 25/11/1648,
 17/07/1648, 06/11/1648, 05/12/1648 28/11/1648, 01/12/1648, 09/12/1648,
 Colaso, Belchior 29/08/1648 14/12/1648, 15/12/1648, 17/12/1648,
 24/12/1648
 Colen, Paulus, *capitão do navio Eendracht*
 kapitein op het schip Eendracht
 26/08/1648, 31/10/1648, 04/11/1648 *Conselho Militar*/Krijgsraad 29/02/1648,
 20/05/1648, 26/05/1648, 29/07/1648,
 16/09/1648, 25/09/1648, 28/09/1648,
 03/10/1648, 21/10/1648
 Commel, Jan Jansen van 30/11/1648
 Commerstein, Linternand 30/04/1648, *Contadoria*/Rekenkamer 02/01/1648,
 08/05/1648, 23/05/1648, 01/07/1648, 03/01/1648, 06/01/1648, 07/01/1648,
 08/08/1648, 11/08/1648 09/01/1648, 13/01/1648, 21/01/1648,
 22/01/1648, 23/01/1648, 28/01/1648,
 Commerstein, Tobias, *tenente e*
engenheiro/luitenant en ingenieur
 30/03/1648, 03/05/1648, 31/07/1648, 03/02/1648, 04/02/1648, 08/02/1648,
 24/08/1648, 27/08/1648, 10/09/1648, 20/02/1648, 26/02/1648, 13/03/1648,
 09/12/1648 18/03/1648, 21/03/1648, 24/03/1648,
 25/03/1648, 26/03/1648, 31/03/1648,
 Concheron, Wilhem 30/05/1648, 06/04/1648, 07/04/1648, 09/04/1648,
 01/10/1648 15/04/1648, 29/04/1648, 30/04/1648,
 01/05/1648, 02/05/1648, 04/05/1648,
 Conchet, Adriaan 30/11/1648 12/05/1648, 15/05/1648, 19/05/1648,
 Conde de Monte Alto 27/02/1648 26/05/1648, 29/05/1648, 30/05/1648,
 Condre, Gabriel 31/12/1648 02/06/1648, 10/06/1648, 13/06/1648,
 Congier, Cristiaan 29/02/1648 18/06/1648, 23/06/1648, 24/06/1648,
 Coninck, Pieter Jansen, *capitão do*
Wapen van Dorth/kapitein op het
 schip Wapen van Dorth 07/01/1648, 01/07/1648, 02/07/1648, 22/07/1648,
 08/09/1648, 12/09/1648, 26/10/1648 23/07/1648, 30/07/1648, 03/08/1648,
 06/08/1648, 13/08/1648, 17/08/1648,
 Conper, Jan 30/11/1648 18/08/1648, 20/08/1648, 26/08/1648,
 02/09/1648, 07/09/1648, 08/09/1648,
Conselho da Igreja Reformadal
 Gereformeerde Kerkenraad 11/09/1648, 12/09/1648, 17/09/1648,
 19/09/1648, 24/09/1648, 01/10/1648,
 04/02/1648, 17/03/1648, 09/05/1648, 12/10/1648, 16/10/1648, 27/10/1648,
 28/05/1648, 29/08/1648, 21/09/1648, 02/11/1648, 07/11/1648, 11/11/1648,
 22/09/1648, 09/10/1648, 10/10/1648 15/11/1648, 18/11/1648, 19/11/1648,
 30/11/1648, 03/12/1648, 05/12/1648,
Conselho de Justiça/Raad van Justitie 08/12/1648, 09/12/1648, 10/12/1648,
 20/01/1648, 24/01/1648, 28/01/1648, 11/12/1648, 12/12/1648, 14/12/1648,
 04/02/1648, 05/02/1648, 13/02/1648, 16/12/1648, 17/12/1648, 21/12/1648,
 30/03/1648, 05/05/1648, 09/05/1648, 22/12/1648, 29/12/1648, 30/12/1648,
 15/05/1648, 26/05/1648, 08/06/1648,

- Conter, Jaques de 30/04/1648
 Contzelaar, *capitão*/kapitein 30/05/1648
 Cop, Gaspar Goverstsz 13/01/1648,
 17/01/1648, 18/01/1648, 21/01/1648,
 07/02/1648, 29/02/1648, 19/03/1648,
 25/03/1648, 30/03/1648, 27/04/1648,
 01/05/1648, 05/05/1648, 20/05/1648,
 05/06/1648, 07/06/1648, 15/07/1648,
 27/07/1648, 28/07/1648, 24/08/1648,
 29/08/1648, 10/09/1648, 11/09/1648,
 12/09/1648, 14/09/1648, 12/10/1648,
 26/10/1648, 05/11/1648
 Coplier, *capitão*/kapitein 30/05/1648
 Copyn, Jan 29/02/1648, 30/04/1648
 Corneiro, Pedro, *comandante português*/
 Portugese comandant 06/02/1648
 Cornelis, Claes, *capitão do navio*
Olifant/kapitein op het schip Olifant
 14/03/1648
 Cornelis, Gysbert 30/04/1648,
 30/05/1648
 Cornelis, Leendert, *capitão da fragata*
 Hondt/kapitein op het fregat Hondt
 16/01/1648, 01/07/1648
 Cornelis, Reuus, *capitão de navio*/kapitein
 06/02/1648
 Cornelissen, Bartholomeus, *capitão do*
navio Loanda/kapitein op het schip
 Loanda 05/06/1648, 17/08/1648,
 05/10/1648, 05/11/1648
 Cornelissen, Benjamin 29/02/1648
 Cornelissen, Cristiaan 30/11/1648,
 31/12/1648
 Cornelissen, Jacob, *intérprete*/tolk
 06/02/1648, 22/02/1648, 02/05/1648,
 28/05/1648, 10/06/1648, 16/10/1648
 Cornelissen, Jan, *capitão do navio*
Sperwer/kapitein op het schip Sperwer
 01/05/1648
 Cornelissen, Reynout, *capitão do navio*
Leyden/kapitein op het schip Leyden
 18/03/1648
 Cornelisz., Kristiaan 30/03/1648,
 29/09/1648
 Corner, Gillis 01/07/1648
 Corner, Joris 01/07/1648
 Cosaack, Jurriaen 01/07/1648
 Costa, Berle da 29/09/1648
 Coster, Cristiaan 30/04/1648, 22/05/1648
 Coster, Joost, *capitão*/kapitein
 30/04/1648, 30/05/1648, 05/06/1648,
 29/06/1648, 16/07/1648, 06/10/1648
 Craijvanger, Adriaen 19/11/1648,
 23/11/1648
 Craijvanger, Gerrit, *contador mórl*
 hoofdboekhouder 20/02/1648,
 30/04/1648, 23/07/1648, 14/09/1648
 Craijvanger, Jacomina 24/11/1648
 Cramer, Barent, *capitão de navio*/kapitein
 van een schip 18/08/1648, 05/09/1648
 Cramer, Herman 01/07/1648
 Crane, Jan 15/01/1648, 25/01/1648,
 27/01/1648
 Creus, Jacob de 31/08/1648
 Crijnen, Adriaen, *capitão*/kapitein
 03/10/1648
 Crispijnsen, Elbert 05/02/1648,
 02/06/1648, 10/06/1648, 20/06/1648,
 06/07/1648, 14/07/1648, 20/07/1648,
 30/07/1648, 22/08/1648, 25/08/1648,
 03/10/1648, 22/10/1648
 Cristiaansz., Jacob 30/04/1648
 Cristiaansz., Juriaan 31/07/1648
 Crois, David de la 16/07/1648
 Crol, Gillis 06/01/1648, 04/03/1648,
 24/03/1648, 08/04/1648, 09/04/1648,
 15/04/1648, 02/06/1648, 08/06/1648,
 01/07/1648, 17/11/1648
 Croon, Pieter Claesz 19/11/1648
 Cupaert, Piere, *capitão*/kapitein
 24/03/1648, 05/05/1648, 30/05/1648,
 08/07/1648, 27/07/1648, 11/08/1648
- D
- D'Antes, Francisco, *português*/portugees
 09/12/1648

- Daems, Paulo Antonio, *escolteto em Maurícia*/schout in Mauritsstad 19/05/1648, 10/06/1648
- Dale, Jaques van 24/03/1648, 01/07/1648, 16/12/1648, 23/12/1648
- Dames, Jacob 31/07/1648
- Damora, Manuel Lopes, *capitão da caravela Marta e Margareta*/kapitein op de caravelle Marta e Margareta 20/11/1648
- Danielsen, Jakop 31/12/1648
- Dassilbeeck[sic], Jan 10/02/1648
- Dassouvilla[sic], Pieter 31/10/1648
- De Klaar, *major*/majoor 18/03/1648, 20/05/1648, 22/05/1648, 30/05/1648
- De Meijer, *capitão*/kapitein 30/05/1648
- De Roer, *capitão*/kapitein 05/06/1648
- De Thient, *capitão*/kapitein 16/07/1648
- Delmond, Georg 31/07/1648
- Den Thient, *capitão*/kapitein 05/06/1648
- Dengremont, Antonij 09/04/1648, 08/06/1648, 01/07/1648, 23/07/1648, 25/07/1648, 02/10/1648, 14/11/1648
- Deninger, Jochem, *capitão*/kapitein 03/02/1648, 04/02/1648, 21/02/1648, 04/03/1648, 25/04/1648, 05/05/1648, 18/05/1648, 20/05/1648, 25/05/1648, 07/06/1648, 27/07/1648, 03/09/1648, 17/09/1648, 21/09/1648, 28/09/1648, 22/10/1648, 26/10/1648, 05/11/1648, 23/11/1648
- Deon, Guillijam 30/03/1648
- Dergeson, Pieter 17/08/1648
- Dias, Diogo 03/12/1648
- Dias, Estevão 14/08/1648, 27/08/1648, 21/09/1648
- Dias, Henrique 06/02/1648, 03/04/1648, 09/04/1648, 17/08/1648
- Dias, Luis 30/04/1648
- Dicksz., Dirk 18/03/1648
- Dicson, *alferes*/vaandrig 04/05/1648
- Dienen, Christoffel van 15/05/1648
- Dieu, Daniel de 03/02/1648, 21/02/1648, 13/03/1648, 08/07/1648, 22/08/1648, 01/09/1648, 02/10/1648, 05/11/1648, 18/11/1648, 05/12/1648, 09/12/1648
- Dieu, Marten de 22/08/1648
- Dijk, Evert van *caixeirol*/commies 31/07/1648
- Dillenborch, Han 29/02/1648, 30/03/1648
- Dion, Guiljam 30/04/1648
- Dircksen, Jacob 31/10/1648
- Dircksz., Evert 08/03/1648, 03/04/1648, 19/09/1648, 06/10/1648
- Diretores XIX*/Heren XIX 15/01/1648, 22/01/1648, 10/02/1648, 26/02/1648, 14/03/1648, 21/03/1648, 27/03/1648, 31/03/1648, 02/04/1648, 06/04/1648, 23/04/1648, 24/04/1648, 06/05/1648, 11/05/1648, 15/05/1648, 20/06/1648, 03/07/1648, 08/07/1648, 14/07/1648, 15/07/1648, 28/07/1648, 31/07/1648, 01/08/1648, 03/08/1648, 15/08/1648, 21/08/1648, 04/09/1648, 05/09/1648, 07/09/1648, 09/09/1648, 10/09/1648, 12/09/1648, 23/09/1648, 05/10/1648, 26/10/1648, 05/11/1648, 14/11/1648, 15/11/1648, 19/11/1648, 30/11/1648, 03/12/1648, 04/12/1648, 08/12/1648, 11/12/1648, 12/12/1648, 17/12/1648, 19/12/1648, 30/12/1648
- Dirksen, Jan 29/02/1648, 30/04/1648, 30/05/1648
- Doekes, Reijnier 19/11/1648
- Doerlach, Hans Coenraet van, *alferes*/vaandrig 16/07/1648
- Don, Willem 31/07/1648
- Doncken, Jan 01/07/1648
- Doncker, Adriaen 16/10/1648
- Donk, Jakop 30/03/1648, 01/07/1648
- Donken, Joris 30/03/1648
- Donker, Adriaen, *caixeirol*/commies 22/02/1648, 30/05/1648
- Donwensen, Ruwaard 31/07/1648

- Doret, Allexander 31/07/1648
 Dorta, Jacob Hamis 19/05/1648
 Dorta, Manuel da Silva 09/11/1648,
 11/11/1648, 07/12/1648
 Dortmund, Balthasar 15/01/1648,
 22/01/1648, 10/02/1648, 14/02/1648,
 03/03/1648, 15/05/1648, 19/05/1648,
 05/06/1648, 10/06/1648, 12/06/1648,
 18/06/1648, 01/07/1648, 08/07/1648,
 21/08/1648, 14/09/1648, 23/09/1648,
 21/10/1648, 28/10/1648, 28/11/1648
 Dortmund, Gerard, *alferes/vaandrig*
 16/07/1648
 Douken, Joris 30/04/1648
 Dounwesen, Ruwert 30/03/1648
 Douwes, Pals, *capitão do navio*
Steenhoven/kapitein op het schip
 Steenhoven 22/03/1648
 Draver, Matthijs 29/02/1648
 Drielenborgh, Vincent 20/01/1648
 Drillenburch, Jeronimus van 07/01/1648
 Drillenburch, Vicent van 30/04/1648,
 13/07/1648, 27/07/1648, 21/08/1648,
 31/08/1648, 07/09/1648, 08/09/1648,
 14/09/1648, 16/09/1648, 24/09/1648,
 01/10/1648, 10/10/1648, 31/10/1648,
 03/11/1648, 29/12/1648
 Drip, Adriaan van 30/05/1648
 Drooge, Marten Pietersen, *capitão do*
navio Eendracht/kapitein op het schip
 Eendracht 20/03/1648
 Duccaet, Jan, *tenente*/luitenant
 21/11/1648
 Duglas, Allexander 31/08/1648
 Duijff, Aris Jansz, *capitão do navio*
Dolphijn/kapitein op het schip
 Dolphijn 05/05/1648
 Duijsentpont, Abraham, *confortador de*
doentes/ziekentrooster 20/02/1648
 Duiker, Hendrik 30/11/1648
 Duinkerker, Pieter, *comissário*
 commissaris 04/04/1648, 10/06/1648,
 11/06/1648, 12/06/1648, 23/07/1648,
 29/07/1648, 31/07/1648, 20/08/1648,
 14/09/1648, 16/12/1648
 Dunbits, Kasper 29/02/1648
 Dupont, *capitão*/kapitein 30/05/1648
 Duri, Jan 30/03/1648
 Dussen, Jan van der, *escabino*/schepen
 02/06/1648, 30/06/1648, 01/07/1648,
 04/07/1648, 08/10/1648, 14/11/1648
 Duverlijn, Gerrit 31/10/1648
- E
- Ebrecht, Gidion 30/11/1648
 Edlofste, Hans 30/03/1648
 Eenziel, *capitão*/kapitein 30/05/1648
 Egberts, Cornelis 31/12/1648
 Eijerschottel, Christoffel, *contador*
 boekhouder 28/03/1648, 14/09/1648,
 07/12/1648, 15/12/1648
 Eijlerts, Jan 29/09/1648
 Eijlertsz., Pieter 31/08/1648
 Eilands, Pieter 30/11/1648
 Elants, Jan 31/10/1648
 Elbertsz., Jan, *capitão do navio*
Amandelboom/kapitein op het schip
 Amandelboom 11/03/1648
 Elburg, Dirk van 30/05/1648
 Elem, otto van, *capitão*/kapitein
 30/05/1648
 Elfdijk, Claes, *diretor*/directeur
 11/05/1648, 30/06/1648, 04/07/1648
 Elffdijsck, Nicolaes 05/05/1648,
 24/08/1648, 26/10/1648, 14/12/1648,
 15/12/1648, 16/12/1648
 Elsen, Joris 31/12/1648
 Elst, Martyn van, *coronell*/kolonel
 18/03/1648, 30/03/1648, 28/04/1648,
 30/04/1648, 30/05/1648, 03/06/1648,
 23/06/1648, 03/12/1648
 Emmers, Joost 29/02/1648
 Ende, Jacob van den, *capitão*/kapitein
 06/07/1648
 Entes, *tenente*/luitenant 30/05/1648
 Erckel, Ghijsbecht van 01/07/1648

- Escabinos da Paraíba*/Schepenen van
Paraíba 05/01/1648, 08/04/1648,
23/06/1648, 02/10/1648, 27/11/1648,
21/12/1648
- Escabinos de Maurícia*/schepenen van
Mauritsstad 13/02/1648, 30/06/1648,
04/08/1648, 15/08/1648, 19/10/1648,
31/10/1648, 17/11/1648, 01/12/1648,
12/12/1648
- Esechiel, Jacob 25/05/1648
- Essen, Balthasar van 01/07/1648
- Esswiller, *caixeirol*/commis 12/06/1648
- Estados Gerais*/Staten Generaal
19/03/1648, 22/03/1648, 24/03/1648,
26/03/1648, 27/03/1648, 30/03/1648,
04/04/1648, 06/04/1648, 15/04/1648,
16/04/1648, 23/04/1648, 24/04/1648,
26/04/1648, 02/05/1648, 03/05/1648,
05/05/1648, 13/05/1648, 26/05/1648,
28/05/1648, 06/06/1648, 15/06/1648,
16/06/1648, 26/06/1648, 03/07/1648,
09/07/1648, 17/07/1648, 29/07/1648,
13/08/1648, 21/08/1648, 04/09/1648,
08/09/1648, 09/09/1648, 17/09/1648,
18/09/1648, 27/10/1648, 14/11/1648,
15/11/1648, 19/11/1648, 28/11/1648,
30/11/1648, 04/12/1648, 08/12/1648,
11/12/1648, 19/12/1648
- Everhart, Philipe 29/02/1648
- Evertsz., Jan 29/09/1648
- Evertsz., Pieter, *capitão da flotilha Koning
David*/kapitein op het fluijtschip
Koning David 04/12/1648
- Eyck, Godevaert van, *capitão*/kapitein
24/03/1648
- Eyerschottel, Jacob 17/06/1648,
22/06/1648
- Eynhedel, *capitão*/kapitein 18/03/1648
- Ezchelsen, Jacob, *capitão de navio*
kapitein van een schip 29/09/1648
- F
- Fallo, Jan, *alferes*/vaandrig 16/07/1648,
31/12/1648
- Fallo, Wolter, *tenente*/luitenant
07/01/1648, 29/02/1648, 27/03/1648,
29/03/1648, 28/10/1648
- Farcado, Bartolomeus 30/04/1648
- Faulqr[sic], Andries, *sobrecargo*/supracargo
03/12/1648
- Felbier, Jacop 29/02/1648
- Fernandes, Diego, *negro livre*/vrije negro
02/10/1648
- Fernando, Manuel 31/08/1648
- Ferreira, Belchior 08/05/1648
- Ferreira, Gaspar Dias 05/09/1648
- Feykens, Jan 27/04/1648
- Feykes, Fredrick, *capitão do navio
Arent*/kapiein op het schip Arent
18/06/1648, 06/07/1648
- Fijn, Jan Jacobsz de 29/09/1648
- Fleurij, Jan, *soldado*/soldaat 23/11/1648
- Florano, Antonio de 28/05/1648,
30/05/1648, 09/06/1648, 20/06/1648,
01/07/1648, 02/07/1648, 04/07/1648
- Fluns[sic], Jan de 18/03/1648
- Fonck, Nicolaes 31/07/1648
- Fonseca, Balthasar da 17/09/1648,
29/12/1648
- Fontaine, Adriaen 31/08/1648
- Foran, Job, *capitão de navio*/kapiein op
een schip 26/09/1648, 12/10/1648,
19/11/1648
- Forbus, Daniel 30/04/1648
- Forens, Govert, *capitão do navio 't Huijs
van Nassauw*/kapiein op het schip 't
Huijs van Nassauw 15/03/1648
- Forens, Jacob, *capitão do navio Vergulden
Dolfijn*/kapiein op het schip Vergulden
Dolfijn 6/04/1648, 04/09/1648
- Fraij, Jacon, *alemão desertor*/Duitse
deserteur 03/03/1648
- Francees, Joseph 04/02/1648
- Frances, Samuel 31/12/1648
- Francisco, Anthonio, *cabol*/korporaal
04/08/1648, 31/08/1648
- Francisco, Manuel 30/11/1648

- Franken, Nicolas 31/10/1648
 Fransen, Frans 10/06/1648
 Fransen, Klement 31/08/1648
 Fransen, Michiel 30/03/1648
 Fransen, Pieter 30/05/1648
 Fransen, Thomas 24/08/1648
 Fransz., Cornelis, *capitão do navio Vlascooper*/kapitein op het schip Vlascooper 03/12/1648
 Fredricksen, Dirck 31/10/1648
 Fredriksz., Hans 30/04/1648
 Fredriksz., Martins 30/04/1648
 Frei Joan 21/02/1648
 Frei Matheus 26/01/1648, 10/06/1648, 26/06/1648, 15/07/1648, 29/08/1648
 Frents, Bartram van 30/05/1648
 Friddel, Stistek 31/08/1648
 Frissen, Robbert 31/08/1648
 Froe, Mellis, *contador*/boekhouder 08/02/1648, 29/02/1648, 31/03/1648, 06/07/1648, 31/10/1648, 14/11/1648, 28/11/1648
 Fromantiere, Abel de la 30/03/1648
- G
- Gaesel, Cornelis van 23/04/1648, 14/09/1648
 Gansepoel, Samuel van 21/02/1648, 18/03/1648, 12/06/1648
 Garstman, George, *comandante em chefe*/overste luitenant 22/03/1648, 22/05/1648, 28/11/1648
 Gart, Jan la, *alferes*/vaandrig 16/07/1648
 Gasel, Willem van 14/11/1648
 Gaspar, Frans, *alferes*/vaandrig 29/09/1648
 Geel, Pieter van, *comissário*/commissaris 13/03/1648, 04/05/1648, 10/06/1648, 23/06/1648, 31/07/1648
 Gees, Hans van der 21/08/1648
 Gekun, Valentyn 31/07/1648
 Gelder, Gerrit Jansz van 29/09/1648
 Gelder, Jan Aertsen van 07/01/1648
 Gelijns, Jan, *capitão da fragata Ouden Jager*/kapitein op het fregat Ouden Jager 19/11/1648
 Geluckstat, Rutgert de Heyde van 15/05/1648
 Geluksalich, Davit, 30/03/1648, 31/07/1648
 Gember, Pieter 31/10/1648
 Genderen, Jan van, *capitão*/kapitein 21/02/1648
 Genkum, Valentyn 30/04/1648
 Geraerts, Samuel 04/07/1648
 Gereformeerde Kerkenraad, zie *Conselho da Igreja Reformada*
 Gerritsen, Jan 30/03/1648, 01/07/1648, 29/09/1648
 Gerritsen, Pieter 29/02/1648
 Gerritsz, Heijnderick 31/10/1648
 Gerritsz., Hans 29/09/1648
 Gerritsz., Thomas 30/04/1648, 31/08/1648
 Geskels, Jan 29/09/1648
 Geubels, Jacob 29/09/1648
 Geweldig, Hans Danio 31/12/1648
 Geweldig, Jan Jansen, *capitão*/kapitein 01/05/1648, 31/12/1648
 Ghijsbert, Cornelis 01/07/1648
 Ghijsen, Jan, *capitão do navio Eenhoorn*/kapitein op het schip Eenhoorn 29/03/1648, 27/07/1648, 04/09/1648
 Gijselinck, Christoffel, *capitão*/kapitein 10/06/1648, 18/07/1648, 29/08/1648, 02/09/1648, 21/09/1648, 09/11/1648, 11/11/1648, 07/12/1648
 Gijsman, Jochum 01/07/1648
 Gillers, Jan 01/07/1648
 Gilles, Mattijs 19/11/1648
 Gillis, Banke 30/04/1648, 10/06/1648, 13/06/1648
 Gillissen, Matthijs, *capitão do navio Haarlem*/kapitein op het schip Haarlem 22/03/1648, 27/07/1648
 Gillisz., Cornelis 01/07/1648

- Giot, Jacop 30/04/1648
 Gives, Herry 23/05/1648
 Gladis, Fabiaen van 29/09/1648
 Glesen, Rogier, *alferes/vaandrig*
 16/07/1648
 Gleske, Jurien 30/04/1648, 16/07/1648
 Goch, Michiel van, *alto conselheiro*
 Hoge Raad 04/02/1648, 13/02/1648,
 18/02/1648, 21/02/1648, 22/02/1648,
 25/02/1648, 27/02/1648, 29/02/1648,
 02/03/1648, 04/03/1648, 12/03/1648,
 13/03/1648, 18/03/1648, 20/03/1648,
 22/03/1648, 23/03/1648, 24/03/1648,
 30/03/1648, 03/04/1648, 08/04/1648,
 09/04/1648, 17/04/1648, 29/04/1648,
 04/05/1648, 07/05/1648, 15/05/1648,
 19/05/1648, 28/05/1648, 03/06/1648,
 04/06/1648, 05/06/1648, 06/06/1648,
 08/06/1648, 10/06/1648, 13/06/1648,
 18/06/1648, 20/06/1648, 22/06/1648,
 26/06/1648, 29/06/1648, 01/07/1648,
 02/07/1648, 04/07/1648, 08/07/1648,
 17/07/1648, 18/07/1648, 25/07/1648,
 27/07/1648, 28/07/1648, 01/08/1648,
 03/08/1648, 04/08/1648, 10/08/1648,
 11/08/1648, 21/08/1648, 24/08/1648,
 31/08/1648, 01/09/1648, 08/09/1648,
 14/09/1648, 21/09/1648, 23/09/1648,
 28/09/1648, 13/10/1648, 16/10/1648,
 22/10/1648, 31/10/1648, 06/11/1648,
 18/11/1648, 20/11/1648, 28/11/1648,
 30/11/1648, 10/12/1648, 31/12/1648
 Gockinga, Eppo, *comissário/commissaris*
 18/01/1648, 22/01/1648, 25/01/1648,
 27/01/1648, 06/02/1648, 26/02/1648,
 21/03/1648, 22/07/1648, 23/07/1648,
 30/07/1648, 04/08/1648, 06/08/1648,
 20/08/1648, 22/10/1648, 30/10/1648,
 19/11/1648, 07/12/1648
 Goedert, Robbert 01/07/1648
 Goerden, Willem 30/03/1648
 Goes, Hans van der 02/03/1648,
 09/03/1648, 08/04/1648, 25/04/1648,
 08/09/1648, 29/09/1648
 Gomes, Antonio 14/11/1648
 Gomes, Manuel, *prisioneiro português*
 gevangen Portugees 21/02/1648
 Gomes, Pedro, *major indígenal*
 Brasiliaanse majoor 10/09/1648
 Gomes, Thomas 21/08/1648
 Gonsalvez, Salvador 30/04/1648,
 30/05/1648, 01/07/1648, 31/07/1648,
 31/08/1648, 29/09/1648, 30/11/1648
 Goossensen, Goossen 09/01/1648,
 21/02/1648
 Goost, Jan 29/02/1648
 Gordijn, Jan 30/11/1648
 Gorter, Jan Cornelissen, *capitão do navio*
Krabbel/kapiein op het schip *Krabbe*
 12/05/1648
 Govertvorens, *capitão de navio*/kapiein op
 een schip 27/07/1648
 Graef, Pieter de 08/12/1648
 Graeft, Floris Jansz., *capitão do navio*
Graeft/kapiein op het schip *Graeft*
 07/12/1648
 Graswinkel, Hugo 23/07/1648,
 08/10/1648, 14/12/1648, 21/12/1648
 Gravan, François 31/12/1648
 Grave, Luijs de 31/07/1648
 Greffung, Richardt 31/10/1648
 Gregorius, Jochum 30/04/1648
 Grei, Thomas 29/02/1648
 Grevis, Jan 30/04/1648
 Gribius, Pedro, *predicante*/predikant
 04/02/1648, 14/02/1648, 24/03/1648,
 17/04/1648, 29/04/1648, 06/05/1648,
 07/05/1648, 15/05/1648, 28/05/1648,
 04/06/1648, 01/07/1648, 31/07/1648,
 10/10/1648
 Griek, Theodoor de 30/04/1648
 Griffit, *capitão*/kapitein 29/09/1648
 Grissel, Rechartd 31/08/1648
 Grissil, Edmond, *capitão*/kapitein
 30/05/1648
 Groenesteijn, Reiner, *secretário*/secretaris
 24/01/1648, 09/05/1648, 02/06/1648,

- 20/06/1648, 22/06/1648, 02/07/1648,
04/07/1648, 14/07/1648, 25/07/1648,
06/10/1648, 30/10/1648
- Groeningen, Steven Martens van, *alferes/*
vaandrig 16/07/1648
- Groenwalt, Henrik 30/03/1648,
01/07/1648
- Grol, Caspar Ferdinando de, *capitão/*
kapitein 30/05/1648, 23/12/1648
- Guanijn, Jorris 31/08/1648
- Gulucker, Barent de 01/07/1648
- Gutselaar, Jacob 29/02/1648
- Gyver, Hendrick, *alferes/vaandrig*
16/07/1648
- H
- Haal, Wilhem 30/04/1648
- Haas, Tobias de 30/04/1648
- Hacquet, *capitão/kapitein* 07/05/1648,
08/07/1648
- Haddik, Thomas 29/02/1648
- Haecx, Hendrick, *alto conselheiro/*
Hoge Raad 14/03/1648, 22/03/1648,
24/03/1648, 25/03/1648, 27/03/1648,
29/03/1648, 03/04/1648, 06/04/1648,
07/04/1648, 10/04/1648, 15/04/1648,
18/04/1648, 29/04/1648, 02/05/1648,
04/05/1648, 01/07/1648, 29/08/1648,
11/09/1648, 14/09/1648, 21/09/1648,
22/09/1648, 23/09/1648, 07/10/1648,
13/10/1648, 16/10/1648, 19/10/1648,
22/10/1648, 03/11/1648, 07/11/1648,
18/11/1648, 23/11/1648, 30/11/1648,
05/12/1648, 07/12/1648, 10/12/1648,
31/12/1648
- Haes, Pieter 29/09/1648
- Hagenent, Herman 30/03/1648,
09/04/1648, 30/05/1648, 01/07/1648,
31/07/1648, 29/09/1648, 08/10/1648,
13/10/1648, 22/10/1648, 29/10/1648,
31/10/1648, 11/12/1648
- Haijes, *coronell/*kolonel 01/07/1648
- Halters, Samuel 05/05/1648, 19/05/1648,
20/06/1648, 22/06/1648, 29/06/1648,
- 30/06/1648, 02/07/1648, 14/07/1648,
25/07/1648, 13/08/1648, 14/08/1648,
14/09/1648, 26/10/1648, 03/12/1648,
14/12/1648, 15/12/1648, 16/12/1648
- Ham, Hendrick van, *escabino no Rio*
Grande/schepen in Rio Grande
04/03/1648, 10/11/1648
- Ham, Jan Cornelissen, *capitão do navio*
Loefhouwer/kapitein op het schip
Loefhouwer 06/08/1648
- Ham, Willem 30/11/1648
- Ham, Willem, *capitão do navio Koning*
David/kapitein op het schip Koning
David 05/06/1648, 11/07/1648,
08/09/1648
- Hamborch, Jacob Pietersz, *constabell/*
kanonnier 04/07/1648
- Hamborch, Willem van 30/03/1648
- Hamburg, Jan Pietersz van 16/10/1648
- Hamel, Jacob 23/07/1648, 04/08/1648,
08/10/1648, 17/11/1648
- Hamelijn, Willem *capitão/kapitein*
04/01/1648, 15/04/1648, 24/04/1648,
27/04/1648, 03/05/1648, 06/05/1648,
08/05/1648, 23/05/1648, 02/06/1648,
07/06/1648, 09/06/1648, 04/07/1648,
18/07/1648, 08/09/1648
- Hamelton, Roelof 30/04/1648
- Hammingh, Herman, *tenente/luitenant*
05/06/1648
- Hamssen, Christoffel 01/07/1648
- Hans, Jurgen 31/12/1648
- Hansz., Jan 31/08/1648
- Hanterive, *tenente coronell/luitenant*
kolonel 30/05/1648
- Harcama, Ludolf van, *capitão/kapitein*
22/05/1648, 30/05/1648, 05/06/1648,
16/07/1648, 11/09/1648, 16/09/1648,
21/10/1648
- Hardenberg, Jan van 31/12/1648
- Haren, Jan van 31/08/1648
- Harlingen, Volckert Mumeken van,
capitão do navio Steenhoven/kapitein op
het schip Steenhoven 24/03/1648

- Harmannij, *predicante*/predikant
05/06/1648
- Harmensen, Jan, *tenente*/luitenant
05/02/1648
- Harmensz., Heijndrick 31/10/1648
- Harsele, Hendrik van 29/02/1648
- Hart, Marten Meijndertsz van der
31/01/1648, 21/02/1648, 25/02/1648,
29/02/1648, 13/03/1648, 27/03/1648,
29/03/1648, 05/06/1648, 10/06/1648,
11/07/1648, 15/07/1648, 17/08/1648,
03/09/1648, 05/11/1648, 18/11/1648,
05/12/1648, 09/12/1648
- Hartman, Cristoffel 29/09/1648
- Hartman, Marcus, *capitão do navio*
Eendracht/kapitein op het schip
Eendracht 28/05/1648, 29/05/1648
- Hassick, Andries 01/07/1648
- Hauf, Jurgen 31/07/1648
- Haus, Hendrick van, *coronell*/kolonel
18/03/1648, 20/03/1648, 02/04/1648,
24/04/1648, 30/04/1648, 30/05/1648,
01/07/1648
- Havaard, *capitão*/kapitein 30/05/1648,
02/07/1648, 31/08/1648
- Heijder, Rutger ter 01/07/1648
- Heijer, Hans 30/03/1648
- Heijm, Andries 14/11/1648, 04/12/1648,
14/12/1648
- Heijnsaer, Kistiaen 29/09/1648
- Heinderyk, *capitão*/kapitein 30/05/1648
- Helft, Jacob van der 18/03/1648,
25/07/1648, 09/12/1648, 14/12/1648,
17/12/1648
- Helft, Willem de 30/11/1648
- Hellinks, Nicolaas 31/07/1648
- Helt, *capitão*/kapitein 30/05/1648,
05/06/1648
- Hempel, Michiel 30/04/1648
- Hendricksz., Dirck 05/05/1648,
16/12/1648, 31/12/1648
- Hendricx, Ditmar 29/09/1648
- Hendricx, Michiel 25/06/1648,
01/07/1648, 04/07/1648, 08/10/1648,
17/10/1648
- Hendrik, Pieter 29/02/1648
- Hendriksen, Karel 30/03/1648
- Hendriksz., Jan 30/04/1648, 31/07/1648
- Heniksz., Willem 30/05/1648
- Henrick, Carel, *tenente*/luitenant
07/01/1648
- Henricks, Barent 01/07/1648
- Henricks, Joos 31/08/1648
- Henricks, Pieter 01/07/1648
- Henricksz., Lambert 01/07/1648
- Henriks, Trijntjen 29/02/1648
- Henriques, David Jeseron 21/02/1648,
16/07/1648
- Henriques, Jacob 29/09/1648
- Heren XIX, zie *Diretores XIX*
- Hermans, Grietgen 01/07/1648
- Hermans, Hendrick 31/12/1648
- Hermansen, Jan 29/02/1648, 29/09/1648,
31/12/1648
- Hermansen, Koenraad 29/02/1648
- Hermansen, Pieter 30/03/1648
- Hermansz., Baltus 31/07/1648
- Hermansz., Olaf 30/11/1648
- Hermansz., Volkert 30/05/1648
- Herrij, Thomas 08/07/1648, 16/07/1648
- Hertsbergen, *major*/majoor 05/05/1648,
05/06/1648, 06/06/1648, 08/07/1648,
27/07/1648, 11/08/1648
- Herzeel, Henrick van, *assistentel*/assistent
04/07/1648, 08/07/1648, 17/07/1648,
21/08/1648, 28/08/1648, 14/09/1648,
16/09/1648, 12/11/1648, 28/11/1648
- Heuninga, *capitão*/kapitein 05/06/1648
- Heusden, Gaspar van 05/05/1648,
30/06/1648, 16/07/1648, 21/10/1648
- Hevenaer, Matthijs 29/02/1648
- Heydenrijk, Antonij, *capitão*/kapitein
22/03/1648, 05/05/1648
- Heym, Andries 25/04/1648
- Heymen, Dirck 26/10/1648

- Heynderichter, Hans 31/10/1648
 Heynderichter, Tobias 31/10/1648
 Heyndricx, Adriaen, *capitão do iate*
Amsterdam/kapitein op het jacht
 Amsterdam 19/03/1648
 Higbij, Thomas, *confortador de doentes*
inglês/ Engelse ziekentrooster
 28/01/1648, 04/02/1648
 Hilt, Coenraet, *capitão*/kapitein
 16/07/1648, 11/11/1648, 14/11/1648
 Hindelvoet, Samuel 30/04/1648
 Hinderson, Jems, *coronell*/kolonel
 25/03/1648, 02/04/1648, 22/05/1648,
 16/07/1648
 Hinderson, Tomas 31/12/1648
 Hindertoch, Johannes Andries, *tenental*
 luitenant 05/06/1648
 Hintgens, Jan 01/07/1648
 Hoeck, Jan, *escolteto*/schout 09/01/1648,
 22/01/1648, 03/02/1648, 04/02/1648,
 21/02/1648, 04/03/1648, 03/04/1648,
 27/04/1648, 05/05/1648, 07/06/1648,
 09/06/1648, 24/06/1648, 16/07/1648,
 27/07/1648, 17/08/1648, 20/08/1648,
 03/09/1648, 28/09/1648, 03/12/1648,
 05/12/1648, 12/12/1648, 21/12/1648
 Hoedemaeker, Pieter 31/08/1648
 Hoedenvanger, Jan Niclaas, *alferes*
 vaandrig 16/07/1648
 Hoffers, Girrit 01/07/1648, 31/07/1648,
 31/12/1648
 Hofman, Cristoffel 30/03/1648
 Hofmeijer, Herman 29/02/1648
 Hokleutz., Ritchert 30/04/1648
 Holst, Aarnout van 30/05/1648
 Holst, Luikas van 30/05/1648
 Hombers, Barent 29/02/1648, 30/03/1648
 Hommers, Barend 31/12/1648
 Hont, Wolf, *alferes*/vaandrig 16/07/1648
 Hoodenpijl, Quiryn Allerts, *investigador*
gerall/generaal van de recherche
 30/05/1648, 02/06/1648, 10/06/1648
 Hooghstraten, Dirck van 17/12/1648
 Hoogslie, Kornelis 30/03/1648
 Hoold, Laurens 30/03/1648
 Hoonich, Leonart, *alferes*/vaandrig
 16/07/1648
 Hoorn, Jan Jacobsz. van, *capitão do*
navio Devener/kapitein op het schip
 Deventer 05/06/1648
 Hoose, Cornelis Pieters 13/01/1648,
 29/01/1648
 Hop, Pieter Adriaenz 01/07/1648
 Houf, Jurgen 30/04/1648
 Hounst, Johannis de 31/12/1648
 Houtain, Guillaume de, *coronell*/kolonel
 30/03/1648, 15/04/1648, 30/04/1648,
 15/05/1648, 21/05/1648, 28/05/1648,
 30/05/1648, 16/06/1648, 23/07/1648,
 25/07/1648, 31/07/1648, 05/08/1648,
 29/08/1648, 10/09/1648, 12/10/1648,
 19/11/1648, 24/11/1648
 Houtsager, Dirk Joosten 29/02/1648
 Hubbelding, Hendrik *capitão*/kapitein
 29/02/1648, 23/04/1648, 30/05/1648,
 05/06/1648, 16/07/1648
 Huijbertsz., Goosen 31/08/1648
 Huijverts, Barent 31/10/1648
 Hunderdorp, Jan Jacobsz. van, *capitão*
do navio Hoope/kapitein op het schip
 Hoope 24/03/1648
 Hunninga, Eylko 22/05/1648
 Hunniosia[sic], Abraham 31/12/1648
 Hunnisgelijks, Hans 29/02/1648
 Huppelen, Franciscus H. van, *confortador*
de doentes/ziekentrooster 14/02/1648
 Hussen, Ernestus 29/09/1648
 I
 Ikzon, Hendrick 29/09/1648
 J
 Jaar, Johannis 29/02/1648, 30/05/1648,
 31/07/1648, 31/10/1648
 Jacht, Pieter Willemsz 14/07/1648
 Jacobsen, Adam 10/01/1648

- Jacobsen, Adriaan 29/02/1648
 Jacobsen, Andries 31/12/1648
 Jacobsen, Barend 31/12/1648
 Jacobsen, Gabriel, *capitão do navio Tortelduijve*/kapitein op het schip Tortelduijve 16/02/1648, 20/02/1648, 21/02/1648
 Jacobsen, Jan, *capitão do navio Faeml* kapitein op het schip Faem 11/12/1648
 Jacobsen, Luijna, *soldado*/soldaat 08/02/1648
 Jacobsen, Pieter 29/02/1648, 30/03/1648, 29/09/1648
 Jacobsen, Roelof, *capitão do navio Witte Duijve*/kapitein op het schip Witte Duijve 31/03/1648
 Jacobsz., Cornelis, *capitão do iate Vosl* kapitein op het jacht Vos 27/08/1648
 Jacobsz., Hans 30/05/1648, 01/07/1648
 Jacobsz., Jan, *capitão do navio Hopel* kapitein op het schip Hope 24/03/1648
 Jacobsz., Johannes 30/05/1648
 Jacomo, Manuel 27/03/1648
 Jacquet, Jan Paul, *caixeiro*/commies 22/01/1648, 03/02/1648, 04/02/1648, 21/02/1648, 03/04/1648, 25/04/1648, 03/05/1648, 04/05/1648, 05/05/1648, 20/05/1648, 25/05/1648, 07/06/1648, 16/07/1648, 22/07/1648, 23/07/1648, 17/08/1648, 03/09/1648, 17/09/1648, 28/09/1648, 29/09/1648, 03/11/1648, 06/11/1648
 Jakopsen, Tebes 30/04/1648
 Jakson, Eduart 30/04/1648
 Jandui, *cacique dos Tarairius*/opperhoofd der Tarairius 03/02/1648, 24/02/1648, 31/03/1648, 24/04/1648, 01/07/1648, 20/08/1648, 03/09/1648, 28/09/1648, 07/11/1648, 23/11/1648, 25/11/1648, 07/12/1648, 08/12/1648, 21/12/1648
 Jansen, *capitão*/kapitein 30/05/1648
 Jansen, Daniel, *capitão do navio Maria*/kapitein op het schip Maria 31/12/1648
 Jansen, Dirk 29/02/1648, 30/04/1648, 10/10/1648, 30/12/1648
 Jansen, Frans, *capitão de navio*/kapitein op een schip 31/01/1648, 13/08/1648
 Jansen, Jacob, *capitão da barca Vlissingen*/kapitein op de bark Vlissingen 13/01/1648, 26/04/1648
 Jansen, Jan 29/02/1648, 30/03/1648
 Jansen, Jendrick, *capitão do navio Getrouwen Herder*/kapitein op het schip Getrouwen Herder 17/03/1648
 Jansen, Joris, *soldado*/soldaat 18/03/1648
 Jansen, Kornelis 30/03/1648, 01/07/1648
 Jansen, Lambert 29/02/1648
 Jansen, Lodowijk 30/11/1648
 Jansen, Pieter, *escreventel*/schrijver 12/02/1648
 Jansen, Samuel 30/03/1648
 Jansen, Willem 30/03/1648, 30/05/1648
 Janson, *capitão*/kapitein 16/07/1648
 Janssen, Christoffel 01/07/1648, 31/08/1648
 Janssen, Gillert 01/07/1648
 Janssen, Jan 31/10/1648
 Janssen, Nicolas 31/08/1648
 Janssen, Robert 31/08/1648
 Janssen, Tomas 31/10/1648
 Jansz, Klaas 30/04/1648
 Jansz., Adriaan 31/07/1648
 Jansz., Aldert, *capitão da fragata Eendracht*/kapitein op het fregat Eendracht 22/03/1648, 07/07/1648, 27/08/1648, 02/09/1648, 26/09/1648
 Jansz., Barent 31/07/1648
 Jansz., Beeljen[sic] 31/12/1648
 Jansz., Christofel 31/10/1648
 Jansz., Coenraet 29/09/1648
 Jansz., Cors 25/06/1648
 Jansz., Henrik 31/07/1648
 Jansz., Jacob, *capitão da barca Vlissingen*/kapitein op de bark Vlissingen 14/04/1648, 03/07/1648

- Jansz., Jacob, *capitão do iate Japonl*
kapitein op het jacht Japon 04/05/1648
- Jansz., Jan, *capitão do navio Jongen Tobias*/kapitein op het schip Jongen Tobias 17/03/1648
- Jansz., Koppe, *capitão do navio Gouden Leeuw*/kapitein op het schip Gouden Leeuw 05/06/1648
- Jansz., Lambert, *confortador de doentes*/ziekentrooster 05/06/1648, 02/07/1648
- Jansz., Steven 29/09/1648
- Jansz., Stoffel 30/04/1648
- Japon, Jacob Jansz 10/05/1648, 22/09/1648, 09/10/1648, 30/10/1648
- Jaspers, Barent 31/10/1648
- Jaspersen, Gilles, *capitão*/kapitein op een schip 25/11/1648, 08/12/1648
- Jaspersz., Gillis 15/11/1648
- Jerck, Heije 30/11/1648
- Jes, Jan Claesz 30/04/1648, 27/06/1648, 04/09/1648, 26/10/1648, 05/11/1648, 06/11/1648, 10/11/1648, 28/11/1648, 30/11/1648
- Jeuriaen, Hans 24/11/1648
- Jeurnaensz., Michiel, *capitão da fragat Vosje*/kapitein op het fregat Vosje 03/05/1648
- Jillissen, Willem 29/02/1648
- Jmbrecht, Jacob 31/07/1648, 31/08/1648
- Jndijk, Hendrik 26/02/1648, 20/06/1648, 07/07/1648
- Jochemsz., Nicolaes, *alferes*/vaandrig 16/07/1648
- Jochums, Herman 30/11/1648
- Jochums, Jan 29/02/1648, 16/07/1648, 31/12/1648
- Jochumsz., Jochum 29/09/1648
- Johan, Job, *capitão do navio Dolphijn*/kapitein op het schip Dolphijn 31/07/1648
- Johannes, *tenente*/luitenant 16/09/1648
- Johnsz., Rogier 31/08/1648
- Jonge, Pieter Schenrwater de, *capitão do navio Postpaart*/kapitein op het schip Postpaart 25/03/1648
- Joosten, Pieter 01/07/1648
- Joris, Jeremias 30/04/1648
- Jorissen, Walich 10/06/1648
- Jorrisz., Adriaen 31/08/1648
- Josias, Lourens, *capitão do iate Senegall*/kapitein op het jacht Senegal 25/03/1648
- Joung, Thomas 31/08/1648
- JsBrantsz., Cornelis, *capitão do navio Zeefortuyn*/kapitein op het schip Zeefortuyn 05/05/1648
- Jsenbach, Hans Carel, *tenente*/luitenant 22/05/1648
- Jsenbach, Joham Casper, *tenente*/luitenant 05/06/1648
- Jsnach, Hans Carel van, *capitão*/kapitein 11/11/1648
- Jttersen, Wolf van, *alferes*/vaandrig 30/04/1648
- Julsnich, Jan 29/02/1648
- Jurgen, Adam Hans 29/02/1648, 30/04/1648, 30/11/1648
- Jurgens, Jacob 31/07/1648
- Juri, Hans, *capitão*/kapitein 08/08/1648
- Juriaansz., Arent 31/07/1648
- K
- Kaarwer, Johannis 30/05/1648, 31/07/1648
- Kalcker, Jan van 22/01/1648, 30/03/1648, 30/05/1648, 31/07/1648, 31/10/1648
- Kalkback, Cornelis Jacobsen, *capitão da fragata Vos*/kapitein op het fregat Vos 22/03/1648
- Kalker, Jan van 29/09/1648
- Kamp, Adriaan de 30/11/1648
- Kant, Barent 31/10/1648
- Kappel, Hans van 30/05/1648
- Kappel, Jurien van de 31/07/1648
- Karel, Hans 31/10/1648

- Karelsen, Karel 30/03/1648
 Karsten, Pieter 31/07/1648
 Kart, Matthijs 29/02/1648
 Karwer, Johannis 30/04/1648
 Karwyn, Antoni 29/02/1648
 Kasker, Jan van 30/04/1648
 Kaspel, Hans van 30/04/1648
 Kaspersen, Wolf 29/02/1648
 Katner, *capitão*/kapitein 20/03/1648,
 22/03/1648, 23/03/1648, 22/05/1648,
 30/05/1648
 Keins, Laurens 29/02/1648
 Keller, Sebastiaen 19/11/1648
 Kemp, Thomas, *predicante*/predikant
 21/02/1648, 30/05/1648, 01/10/1648,
 25/11/1648
 Kems, Laurens, *escrivão*/schrijver
 08/07/1648
 Kerweer, Pieter, *tenente coronell*/overste
 luitenant 15/03/1648, 28/04/1648,
 02/05/1648, 05/05/1648, 10/06/1648,
 18/07/1648, 14/09/1648, 21/09/1648
 Kes, Philips 31/07/1648
 Kessel, David van, *escolteto do Recife*
e Maurícia/schout van Recife en
 Mauritsstad 14/03/1648, 19/05/1648,
 12/06/1648, 24/06/1648, 27/08/1648,
 29/08/1648, 14/11/1648, 17/11/1648
 Kettener, *capitão*/kapitein 30/04/1648
 Keynenveween, Dirck 19/11/1648
 Keyt, Willem, *tenente*/luitenant
 05/06/1648
 Khili, Jan 31/07/1648
 Kien, Jan, *capitão da flotilha Pellikaen*
 kapitein op het fluijtschip Pellikaen
 11/12/1648
 Kies, Philips 01/07/1648, 29/09/1648
 Kies, Thomas 31/08/1648
 Kiester, Jochem 31/08/1648
 Killensweert, Jan 30/03/1648
 Kimper, Cornelis Janssen 01/07/1648
 Klaas., Hendrick, *soldado*/soldaat
 18/03/1648
 Klaes, *capitão*/kapitein 16/04/1648,
 21/05/1648, 16/07/1648
 Klanwaard, Abraham 30/03/1648
 Klazen, Leendert 30/04/1648
 Klazen, Thomas 29/02/1648
 Kleijn, Hans 31/10/1648
 Klerck, Jan 31/10/1648, 30/11/1648
 Klerck, Pieter de 31/12/1648
 Klesper, Jochem 30/03/1648
 Kloeck, Jan, *capitão*/kapitein 17/03/1648,
 03/06/1648
 Knijpper, Willem Heijnksz 31/08/1648
 Knittinger, Philips 01/07/1648
 Knols, Anthonij 31/08/1648
 Koek, Joost, *tenente*/luitenant 22/05/1648
 Koelencij, *capitão de navio*/kapitein van
 een schip 29/08/1648
 Koenraets, Hans 31/10/1648
 Koerten, Melchert 29/02/1648,
 30/03/1648
 Koeslager, H. Sijmonsens, *capitão do*
navio Bontekoe/kapitein op het schip
 Bontekoe 22/03/1648, 03/04/1648
 Komaur[sic], Romeyn[sic], *tenente*
 luitenant 05/06/1648
 Koning, Pieter Jansen 30/04/1648,
 14/06/1648
 Kornelissen, Gysbert, *carpinteiro*
 timmerman 30/03/1648
 Kort, Jacob Pauwelsen, *capitão*/kapitein
 20/03/1648, 16/07/1648
 Koster, Joost, *capitão*/kapitein
 24/03/1648, 24/04/1648
 Koster, kristiaan 29/02/1648
 Kouper, Jan 31/07/1648
 Kraft, Hans 30/04/1648
 Kraneer, Barent, *capitão da fragata*
Leuwaerden/kapitein op het fregat
 Leuwaerden 20/04/1648, 26/04/1648,
 19/11/1648
 Krassert, Andries 30/05/1648
 Kreefbeek, *capitão*/kapitein 20/07/1648
 Kreus, Jacob de 30/04/1648

- Krimp, Jan Pieters van de 01/07/1648,
31/12/1648
- Krinpse, Jan van de 30/04/1648,
30/05/1648
- Kristiaens, Jurgen 31/10/1648
- Krower, Jan Claesz, *capitão do navio*
Gekroone Leeuw/kapitein op het schip
Gekroone Leeuw 19/11/1648
- Kryger, Jan 31/07/1648
- Krijgsraad, zie *Conselho Militar*
- Krymen, Dirck, *capitão do navio*
Overijssell kapitein op het schip
Overijssel 22/03/1648
- Kuijper, Sibrant Janssen 31/10/1648
- L
- L'Hermite, Johannes 24/01/1648,
28/01/1648, 18/03/1648, 17/04/1648,
28/05/1648, 02/06/1648, 06/06/1648,
12/06/1648, 16/06/1648, 27/06/1648,
30/06/1648, 04/07/1648, 07/07/1648,
04/08/1648, 06/08/1648, 13/08/1648,
26/08/1648, 05/09/1648, 10/10/1648,
11/10/1648, 12/10/1648, 13/10/1648,
14/10/1648, 15/10/1648, 11/11/1648,
19/11/1648, 08/12/1648, 12/12/1648,
17/12/1648, 24/12/1648
- L'Hommel, Aernout de 13/05/1648,
19/05/1648, 10/06/1648, 24/06/1648,
13/07/1648, 03/08/1648, 06/08/1648,
12/09/1648, 14/09/1648, 29/09/1648,
30/11/1648
- Lacke, Jan 01/07/1648
- Laguila, Pedro Mexia de 07/11/1648
- Lambertjen, Lambert, *capitão*/kapitein
02/05/1648
- Lambertsen, Gerrit, *capitão do navio*
Hope/kapitein op het schip Hope
09/12/1648
- Lambrechtsz., Gerrit, *capitão do navio*
Hoope/kapitein op het schip Hoope
14/11/1648
- Lambuts, Cristoffel 30/11/1648
- Langendock, Henrick van 01/07/1648
- Lanor, Guillaume, *cabol*/korporaal
07/01/1648
- Lanquer, Estiene 10/08/1648, 27/08/1648,
11/12/1648
- Lanquer, Steven 24/11/1648, 01/12/1648
- Lansz., Heijnderick de 31/08/1648
- Laproix[sic], David de 23/01/1648
- Lasson, Jan 30/05/1648, 31/07/1648
- Latouwer, Willem 31/12/1648
- Laurenzen, Laurens 29/02/1648
- Laurensz., Tennis 30/04/1648
- Laurensz., Knoet 30/11/1648
- Leenen, Hendrick van 04/07/1648
- Leeuw, Lieve de 21/11/1648
- Lefebre, Pieter, *capitão*/kapitein
28/05/1648, 30/05/1648
- Legerlens, Klement van 31/07/1648
- Leijnsen, Jan 31/08/1648
- Leits, Aarnout 29/02/1648
- Lemoes, Frans 30/03/1648
- Lems, Adriaan 14/03/1648
- Leuwinhuijsen, *tenente coronel*/luitenant
kolonel 11/05/1648, 12/05/1648
- Lewnikston, Patrik 30/04/1648
- Liaan, Jacob de, *major*/majoor
30/05/1648
- Lichtenvelt, Simon Colho[sic], *médicol*
arts 15/03/1648
- Lichthart, Jan Cornelissen, *almirantel*
admiraal 03/12/1648
- Lichthart, Jan Tennissen 30/03/1648
- Licquine, Jeremias 03/02/1648,
21/02/1648
- Liefeman, Lodewijk 25/07/1648,
14/11/1648
- Liefhebber, Adriaen 16/01/1648,
21/10/1648, 02/11/1648, 12/11/1648
- Lievensz., Joost 25/01/1648, 27/01/1648
- Lieversen, Lambert 15/01/1648,
02/03/1648, 29/03/1648, 02/04/1648,
24/04/1648, 03/05/1648, 08/06/1648,
23/06/1648, 18/07/1648
- Lijphaart, *tenente*/luitenant 21/02/1648

- Linge, Paulus de, *antigo diretor da Paraíba*/voormalig directeur van Paraíba 17/01/1648
- Linke, Andries 31/12/1648
- Linkert, Hans 31/12/1648
- Lintjens, Hendrik 30/03/1648
- Lintlo, Evert van, *capitão*/kapitein 22/03/1648, 30/05/1648, 02/07/1648
- Lintsenich, Jacob 01/02/1648, 26/02/1648, 06/04/1648, 04/09/1648, 08/09/1648, 27/10/1648, 11/11/1648, 30/11/1648, 23/12/1648
- Lion, Salvador de, *capitão da caravela Santo Cristo de Boucas*/kapitein op het karveel Santo Cristo de Boucas 22/02/1648
- Liphart, Omme[sic], *tenente*/luitenant 30/04/1648
- Lira, Gonsalvo Novo de 11/08/1648, 12/08/1648, 14/08/1648
- Listrij, Johannes van, *comandante dos brasileiros*/commandant van de Brazilianen 02/01/1648, 05/01/1648, 22/01/1648, 21/02/1648, 24/02/1648, 02/04/1648, 06/04/1648, 24/04/1648, 25/04/1648, 06/05/1648, 08/05/1648, 18/05/1648, 25/05/1648, 26/05/1648, 28/05/1648, 02/06/1648, 03/06/1648, 07/06/1648, 20/06/1648, 04/07/1648, 08/07/1648, 13/07/1648, 16/07/1648, 20/07/1648, 21/08/1648, 14/09/1648, 16/09/1648, 21/09/1648, 22/09/1648, 23/09/1648, 01/10/1648, 08/10/1648, 21/10/1648, 28/11/1648, 28/12/1648
- Littelwod, Samuel 30/03/1648
- Littingh, Thomas 01/07/1648
- Lobbrecht, Willem van, *capitão*/kapitein 11/03/1648, 30/03/1648, 30/04/1648, 02/05/1648, 30/05/1648, 10/06/1648, 27/06/1648, 02/07/1648, 16/09/1648, 18/09/1648, 24/09/1648, 01/10/1648, 13/11/1648
- Lodewijkcx, Christiaen 29/09/1648
- Lodewijksz., Jonas, *tenente*/luitenant 22/05/1648
- Lodowijcks, Jonas 01/07/1648
- Lodowjks, Jonas 30/03/1648
- Lodowyksz., Adriaan 30/03/1648
- Loefhouwer, Cornelis Sijmonsens, *capitão do navio Loefhouwer*/kapitein op het schip Loefhouwer 15/03/1648
- Loenen, Adriaen van, *capitão do iate Amsterdam*/kapitein op het jacht Amsterdam 28/08/1648, 16/12/1648
- Lonel, Aernout 06/02/1648, 26/02/1648
- Longens, Koenraad 30/03/1648
- Loose, Aarnout de, *escolteto na Paraíba* schout in Paraíba 20/05/1648, 25/05/1648, 24/09/1648, 14/10/1648, 27/11/1648, 05/12/1648
- Lopes, Balthasar, *capitão indígenal* brasiliaanse kapitein 03/04/1648
- Loreijn, Maerten 31/08/1648, 30/11/1648
- Lova, Guiljan 30/03/1648, 31/07/1648
- Lova, Guillaume, *tenente*/luitenant 05/06/1648
- Lucassen, Jan, *capitão de navio*/kapitein van een schip 03/09/1648
- Lucqumi[sic], Jeremias 31/12/1648
- Luffelen, Gillis van 29/09/1648, 06/10/1648, 08/10/1648, 14/11/1648
- Luiden, Frans van 30/05/1648
- Luijk, Jan Nicola van 31/08/1648
- Luijnen, Celitgen 08/02/1648
- Luis, Bartholomeus, *português*/Portugees 16/07/1648
- Lykeman, Lodnwyk, *capitão*/kapitein 22/03/1648
- Lyzeman, Jacob, *capitão*/kapitein 30/05/1648
- M
- Maals, Jan 31/10/1648
- Maas, Arnout, *capitão*/kapitein 05/06/1648, 01/07/1648, 01/09/1648, 26/09/1648

- Maas, Jan 31/07/1648, 29/09/1648
 Maas, Marten 30/11/1648
 Maas, Roeland 29/02/1648
 Maaz, Hans 30/03/1648
 Maceno, Domingos Martins 12/12/1648
 Maconel, Daniel 29/02/1648
 Maes, Aarnout 11/06/1648, 12/06/1648
 Maes, Jan, *tenente*/luitenant 30/04/1648, 16/07/1648, 15/12/1648
 Maire, Jacob le 26/05/1648, 16/06/1648, 26/06/1648, 02/09/1648, 14/09/1648
 Mallequin, Noe 30/03/1648
 Mannen, Pieter van, *soldado*/soldaat 29/07/1648
 Mans, Jacob de 29/09/1648
 Marchal, Maria 18/01/1648
 Marrissingh, Pieter 06/04/1648, 04/05/1648, 07/05/1648, 02/07/1648, 08/07/1648, 21/08/1648, 02/09/1648, 14/09/1648, 16/09/1648, 23/09/1648, 24/09/1648, 01/10/1648, 09/12/1648
 Marschalck, David Davidsen, *comissário*/commissaris 02/01/1648, 17/01/1648, 18/01/1648, 22/01/1648, 29/01/1648, 03/02/1648, 09/02/1648, 15/02/1648, 16/02/1648, 21/02/1648, 02/03/1648, 04/03/1648, 18/03/1648, 30/03/1648, 03/04/1648, 04/04/1648, 15/04/1648, 25/04/1648, 26/04/1648, 30/04/1648, 01/05/1648, 05/05/1648, 12/05/1648, 18/05/1648, 19/05/1648, 20/05/1648, 25/05/1648, 26/05/1648, 29/05/1648, 30/05/1648, 05/06/1648, 08/06/1648, 09/06/1648, 10/06/1648, 04/07/1648, 05/07/1648, 08/07/1648, 15/07/1648, 16/07/1648, 27/07/1648, 30/07/1648, 31/07/1648, 03/08/1648, 17/08/1648, 19/08/1648, 20/08/1648, 22/08/1648, 02/09/1648, 07/09/1648, 10/09/1648, 24/09/1648, 26/09/1648, 28/09/1648, 13/10/1648, 14/10/1648, 21/10/1648, 26/10/1648, 05/11/1648, 06/11/1648, 17/11/1648, 18/11/1648, 23/11/1648, 25/11/1648, 27/11/1648, 05/12/1648, 07/12/1648, 09/12/1648, 12/12/1648, 15/12/1648, 21/12/1648, 22/12/1648, 24/12/1648, 31/12/1648
 Maser, Abraham 30/03/1648
 Massur, Abraham 31/08/1648
 Mathius, Bastiaen 31/10/1648
 Matos, Louis Pinto de 18/07/1648, 21/09/1648, 17/10/1648
 Matteus, Bernart 30/03/1648
 Mattijssen, Heijndrick 31/08/1648
 Mattysen, Bastiaan 29/02/1648
 Maus, Jan, *capitão*/kapitein 24/03/1648, 05/05/1648
 Maus, Johan, *capitão*/kapitein 05/06/1648, 08/07/1648
 Maxiur, Paulus 01/07/1648
 Mayo, Francisco, *comerciante*/koopman 22/02/1648
 Mazuur, Pieter 30/11/1648, 31/12/1648
 Mede, Jan 01/07/1648
 Meessen, François 03/07/1648
 Meester, Jan de 31/07/1648
 Meij, Coele, *capitão de navio*/kapitein van een schip 04/08/1648
 Meij, Jan 31/08/1648
 Meijer, Hugo, *escriventel*/schrijver 22/01/1648
 Melfijn, Robbert 31/12/1648
 Melo, João de Albuquerque de 03/05/1648, 01/07/1648
 Melo, Philipe Bandeira de, *tenente coronel português*/Portugese luitenant kolonel 24/01/1648, 10/06/1648, 26/06/1648
 Melwink, Thomas 30/11/1648
 Memes, Jan 19/05/1648
 Mender, Jan 29/09/1648
 Menders, Dirck 01/07/1648, 31/07/1648
 Menezes, Francisco Barreto de, *mestre de campo*/kolonel 24/01/1648, 25/01/1648, 26/01/1648, 29/01/1648, 10/06/1648, 17/10/1648
 Menni, Roeland 30/05/1648
 Ment, Michiel 01/07/1648

- Mercado, Abraham do 17/06/1648
 Merch, Johan van 01/07/1648
 Mertis, Sava, *piloto do almirante De With*/
 stuurman van den Admiraal de With
 05/12/1648
 Mets, Michiel 01/07/1648
 Metuel, Jan 21/08/1648
 Meulen, Henrick Baltasar van der
 25/04/1648, 02/05/1648, 01/07/1648
 Meuter, Hans van de 30/03/1648
 Michelsen, Jan 30/11/1648
 Michiel, Hans 29/02/1648
 Michielsz, Michiel 30/04/1648
 Michielsz., Jan 30/04/1648
 Michielsz., Johannis, *capitão do navio*
Jongen Jager/kapitein op het schip
 Jongen Jager 07/04/1648, 28/05/1648,
 24/06/1648, 20/08/1648, 24/08/1648,
 25/09/1648
 Micolaesz., Marcus 01/07/1648
 Millar, Rirchert 30/03/1648
 Mincsz., Volkert, *capitão do navio*
Steenhoven/kapitein op het schip
 Steenhoven 03/04/1648, 27/04/1648
 Minden, Jan Gerritsz van, *capitão do*
camp/jager op gevluchte slaven
 02/10/1648
 Moet, Elias 26/03/1648, 08/04/1648,
 14/04/1648, 30/05/1648
 Mol, Jan Pietersen 30/03/1648
 Molnide, Antoni 30/03/1648
 Mom, Hendrik 29/02/1648
 Monchi, Rene de 20/04/1648,
 22/05/1648, 30/05/1648, 05/06/1648,
 08/06/1648, 10/06/1648, 01/07/1648,
 16/07/1648, 18/07/1648, 31/07/1648,
 31/08/1648, 05/09/1648, 10/09/1648,
 16/09/1648, 22/09/1648, 21/10/1648,
 31/10/1648
 Monninchoven, Samuel, *tenente*/luitenant
 04/01/1648
 Mont, Andries de 30/03/1648
 Montanhe, Nicolaas de la 29/02/1648
 Montanier, François, *escrivente*/schrijver
 12/02/1648, 22/02/1648
 Montezinus, *judeu*/jode 04/07/1648
 Moor, Gijs 30/01/1648, 08/03/1648,
 12/03/1648, 26/04/1648, 20/06/1648,
 11/12/1648
 Moor, Gysbert 07/04/1648, 30/04/1648
 Moor, Willem Jansen 30/05/1648,
 31/07/1648
 Moreel, Nathaneel 31/10/1648
 Moreno, Aaron, *judeu*/jood 15/06/1648
 Moreno, Manoel 01/07/1648
 Morgen, Jan, *tambor*/tamboer 06/10/1648
 Morris, Jan 22/08/1648, 10/09/1648,
 19/09/1648, 21/09/1648, 30/12/1648
 Morris, Johannis 14/11/1648, 02/12/1648
 Mortamer, Pieter 03/07/1648
 Mortier, *capitão*/kapitein 11/03/1648
 Mot, Jan 31/07/1648
 Moucheron, Cosmo de 02/01/1648,
 20/01/1648, 22/01/1648, 13/02/1648,
 21/02/1648, 27/04/1648, 30/04/1648,
 07/05/1648, 18/05/1648, 22/05/1648,
 30/05/1648, 08/06/1648, 10/06/1648,
 16/07/1648, 21/08/1648, 24/08/1648,
 28/08/1648, 01/09/1648, 10/09/1648,
 16/09/1648, 21/09/1648, 23/09/1648,
 01/10/1648, 21/10/1648, 31/10/1648
 Moucheron, Hendrick de 29/02/1648,
 30/03/1648
 Mout, *comissário*/commissaris 20/06/1648
 Mullaar, Davit 29/02/1648
 Muller, Jurgen 31/07/1648
 Muller, Jurriaen 01/07/1648
 Mulot, *capitão*/kapitein 30/05/1648,
 16/07/1648
 Munnickhoven, Eduart 18/11/1648
 Munster, *capitão*/kapitein 07/01/1648
 Munus, Casper 31/07/1648
 Muus, *capitão*/kapitein 31/08/1648
- N
- Naemias, Samuel, *judeu*/jood 15/06/1648

Nagel, Jacob 31/12/1648
 Nantes, Fabiaen des, *padre capuccinol*
 capucijner monnik 05/11/1648
 Nassau-Siegen, Johan Maurits van, *antigo*
governador geral/voormalig gouverneur
 generaal 08/02/1648, 03/06/1648,
 02/07/1648
 Navarro, Jacob 19/09/1648
 Navarro, João Lestão 18/01/1648,
 03/02/1648, 13/03/1648
 Negreiros, André Vidal de 25/01/1648,
 09/04/1648, 26/06/1648, 30/10/1648
 Neuts, Caspar 29/09/1648
 Nicola, Johan 31/12/1648
 Nicolaas, Hans 30/04/1648
 Nicolaes, Marcus, *tenente*/luitenant
 05/06/1648
 Nicolaes, Thomas, *capitão*/kapitein
 15/04/1648, 30/04/1648, 30/05/1648,
 31/12/1648
 Nicolai, David, *escabino*/schepen
 02/06/1648, 01/07/1648
 Nicolai, Gabriel 30/03/1648
 Nicolaj, Virgilius 29/09/1648
 Nicolaus, Roelof 01/07/1648
 Nieborch, Jan Jansz, *alferes*/vaandrig
 16/07/1648
 Niehof, *caixeiro*/commies 03/08/1648
 Nieuwman, Julius 04/02/1648
 Nigot, Bartholomeus 31/08/1648,
 30/11/1648
 Nihof, Barente 14/09/1648
 Nispen, Pancras van, *capitão*/kapitein
 22/03/1648, 24/03/1648, 30/04/1648,
 02/05/1648
 Noach, Ghijsbert, *capitão de navio*
 kapitein op een schip 04/11/1648
 Noorden, Hans 31/08/1648
 Noordstrand, Jan Pietersen van
 31/07/1648
 Noortwijck, Jan Jansz van 21/09/1648,
 22/09/1648, 23/09/1648

O

Obbesen, Enno, *barqueiro*/schipper
 17/01/1648, 18/03/1648, 24/03/1648,
 31/12/1648
 Oblyn, Jaques 30/04/1648
 Offringa, Johannes, *predicante*/predikant
 30/03/1648, 08/05/1648, 28/05/1648,
 30/05/1648, 19/06/1648, 01/07/1648,
 02/07/1648, 31/07/1648, 29/08/1648,
 22/09/1648, 09/10/1648, 10/10/1648,
 31/10/1648
 Oggewij, Willem 31/08/1648
 Ojens, *capitão*/kapitein 16/02/1648,
 20/03/1648, 22/05/1648
 Olen, Jan van 04/02/1648
 Oliphant, Markus 31/07/1648
 Oly, Jan 02/05/1648
 Ommeren, Jacob van, *capitão*/kapitein
 18/03/1648, 30/05/1648
 Ongena, Petrus, *predicante*/predikant
 29/04/1648, 30/04/1648, 06/05/1648,
 19/06/1648, 29/09/1648, 06/10/1648,
 31/12/1648
 Onterkel, Jan, *capitão*/kapitein
 22/03/1648
 Oolen, Cornelis van 19/11/1648
 Orsumes, Michiel 31/08/1648
 Osdyk, Michiel 20/05/1648
 Oservalt, Christoffel 01/07/1648
 Ossenwalt, Christoffel 31/08/1648
 Otsenborn, David 10/04/1648,
 29/09/1648
 Otten, Ambrosius 30/11/1648
 Outerkel, *capitão*/kapitein 30/04/1648,
 02/05/1648
 Ouziel, Jaques, Jacob, *secretário*,
posteriormente contador/secretaris, later
 rekenmeester 21/03/1648, 02/04/1648,
 01/05/1648, 13/05/1648, 19/05/1648,
 14/09/1648, 29/10/1648, 31/12/1648
 Overkamp, Jan 30/03/1648, 30/05/1648,
 05/06/1648, 16/07/1648, 25/08/1648,
 23/09/1648, 25/09/1648, 31/12/1648

P

- Pabo, Gabriel 30/04/1648
- Padre José da Cruz 21/02/1648
04/03/1648, 18/07/1648, 23/07/1648,
05/11/1648
- Padre Joseph dos Anjos 21/09/1648
Padres de São Bento/Paters Benedictijnen
14/11/1648
- Paiva, Jeronimo Serrão de, *almirante
português*/Portugese admiraal
01/02/1648, 31/03/1648, 06/04/1648,
02/05/1648, 10/06/1648, 18/07/1648,
10/08/1648, 12/08/1648, 14/08/1648,
27/08/1648, 28/08/1648, 29/08/1648,
02/09/1648, 21/09/1648, 29/09/1648
- Palm, Jacob 31/07/1648
- Palmer, Dirck 31/10/1648
- Paltes, *capitão*/kapitein 30/05/1648,
31/07/1648
- Parau, *capitão*/kapitein 22/05/1648
- Paraupaba, Antonio 03/02/1648,
21/02/1648, 04/03/1648, 03/04/1648,
04/08/1648, 12/09/1648, 29/09/1648,
23/11/1648
- Parent, Jan, *capitão*/kapitein 08/03/1648,
12/03/1648, 30/03/1648, 08/04/1648,
30/04/1648, 22/05/1648, 30/05/1648
- Parijs, Adriaen, *capitão do iate Reijgerl*
kapitein op het jacht Reijger
05/09/1648, 08/10/1648, 09/10/1648
- Passeniers, Guillian 05/06/1648
- Paul, Thomas, *tenente*/luitenant
20/07/1648, 24/08/1648, 29/09/1648,
30/11/1648, 31/12/1648
- Paulis, Tomas, werkbaas 28/08/1648,
31/10/1648
- Paulussen, Jacob 30/03/1648
- Paulwelsz, Cort 19/11/1648
- Pauwelsz., Jacob, *capitão de navio*/kapitein
op een schip 27/07/1648, 14/10/1648,
19/10/1648
- Pauwelsz., Thomas 30/11/1648,
31/12/1648
- Pavestijn, Hendrick van 22/10/1648
- Pellenyn, Benoit 29/02/1648, 31/08/1648
- Pelletier, Wouter 08/06/1648,
16/07/1648, 20/07/1648, 16/12/1648
- Pels, François, *secretário de Schoppel*
secretaris van Schoppe 31/03/1648,
22/09/1648
- Pelsz., Pieter 30/04/1648
- Penha, Simão Alves de la 26/01/1648,
10/06/1648, 26/06/1648, 13/07/1648,
15/07/1648
- Penuijt, Cornelis Pietersen, *capitão do
navio Orangien Boom*/kapitein op het
schip Orangien Boom 18/03/1648
- Perck, François 31/07/1648
- Pereira, Ferdinando, *escravo*/slaaf
27/05/1648
- Perison, Nicolaas 30/04/1648
- Persoon, Johannes 28/05/1648
- Persyn, Pieter 29/02/1648, 30/05/1648,
31/07/1648, 19/08/1648, 31/08/1648,
26/10/1648, 07/11/1648, 10/11/1648
- Peter, Hans, *sargento*/sergeant 18/03/1648
- Phebus, Ysaak 30/05/1648
- Phenix, Alexander 30/04/1648
- Philipsen, Jan 23/06/1648
- Picot, Carel 01/07/1648
- Pieget, Andries 30/04/1648
- Pieper, Jacob 31/12/1648
- Pietersen, Bartholomeus 30/03/1648,
31/07/1648
- Pietersen, Boudewijn 16/12/1648
- Pietersen, Frans 03/12/1648
- Pietersen, Hans 29/02/1648
- Pietersen, Hendrik 31/07/1648,
29/09/1648, 31/10/1648, 31/12/1648
- Pietersen, Jan 29/02/1648 30/04/1648,
08/07/1648, 31/07/1648, 31/10/1648,
30/11/1648
- Pietersen, Jan, *capitão do navio Medea*
kapitein op het schip 22/03/1648
- Pietersen, Jeremias 30/04/1648
- Pietersen, Klaas 29/02/1648

- Pietersen, Nicolaas 30/03/1648
 Pietersen, Pieter 30/03/1648, 10/08/1648
 Pietersen, Roelof, *tenente*/luitenant
 29/02/1648, 30/03/1648
 Pietersz, Herman 31/08/1648
 Pietersz, Sijke[sic] 11/03/1648
 Pietersz., Abel 02/06/1648
 Pietersz., Aris 10/06/1648
 Pietersz., Barent 31/08/1648
 Pietersz., Claes 31/10/1648
 Pietersz., Frans, *barqueiro*/barquier
 03/02/1648, 21/08/1648
 Pietersz., Jacob 01/07/1648
 Pietersz., Pieter 31/10/1648
 Pimentel, Rodrigo de Barros 21/02/1648,
 04/03/1648, 29/08/1648
 Pina, Aaron de 03/06/1648
 Pina, Benjamin de 03/06/1648
 Pinten, Elbert Choof, *investigador geral*
generaal van de recherche 23/09/1648,
 09/12/1648, 22/12/1648, 23/12/1648,
 28/12/1648, 29/12/1648
 Pires, Marcus, *capitão indígenal*
brasiliaensche kapitein 03/04/1648
 Pistor, Frederich, *engenheiro, major*
e posteriormente coronell/ingenieur,
 majoor en later kolonel 02/01/1648,
 07/01/1648, 24/01/1648, 21/02/1648,
 01/03/1648, 12/03/1648, 21/03/1648,
 27/03/1648, 29/03/1648, 02/04/1648,
 15/04/1648, 16/04/1648, 17/04/1648,
 30/04/1648, 06/05/1648, 22/05/1648,
 30/05/1648, 02/07/1648
 Pistor, Ursula Barbara 30/05/1648,
 31/08/1648, 29/09/1648, 31/10/1648
 Pluijjer, Hans 30/03/1648
 Points, Willem 30/03/1648
 Pol, Cornelis van der, *capitão*/kapitein
 18/03/1648, 02/05/1648
 Pol, Lucas, *capitão do iate Arent*/kapitein
 op het jacht Arent 07/01/1648,
 11/01/1648, 17/01/1648, 20/01/1648,
 22/01/1648, 23/01/1648, 30/01/1648,
 31/01/1648, 19/02/1648, 20/02/1648,
 26/03/1648, 30/03/1648, 02/04/1648,
 07/04/1648, 09/04/1648, 10/04/1648,
 21/04/1648, 26/04/1648, 01/05/1648,
 05/05/1648, 09/05/1648, 03/06/1648,
 18/06/1648, 02/07/1648
 Polhemius, Johannes Theodorus,
predicant/predikant 21/02/1648,
 30/04/1648, 07/05/1648, 30/05/1648,
 04/06/1648, 01/07/1648, 29/09/1648,
 31/12/1648
 Pot, Barent 10/06/1648
 Pothof, Pieter 29/02/1648
 Poti, Pedro 29/01/1648, 08/09/1648,
 16/09/1648, 23/11/1648
 Pottre, Louis, *capitão*/kapitein
 30/05/1648, 16/09/1648, 25/09/1648,
 28/09/1648
 Prevo, Jan 31/12/1648
Principe de Orange/Prins van Oranje
 19/03/1648, 26/03/1648, 27/03/1648,
 30/03/1648, 16/04/1648, 23/04/1648,
 24/04/1648, 03/05/1648, 12/05/1648,
 13/05/1648, 28/05/1648, 06/06/1648,
 16/06/1648, 26/06/1648, 09/07/1648,
 08/12/1648
 Provo, Glaude, *capitão*/kapitein
 16/02/1648, 29/04/1648, 22/05/1648,
 30/05/1648
 Provo, Jan 30/04/1648
 Prys, Adriaan, *capitão do navio Reijgerl*
kapitein op het schip Reijger
 30/05/1648
 Prys, Morgen 30/03/1648
 Psnor[sic], Paulus 29/02/1648
 Puecersz.[sic], Frans 10/06/1648
 Pureur, Kristiaan 29/02/1648
- R
- Raad van Justitie, zie *Conselho de Justiça*
 Raadwel, Jan 31/08/1648
 Racket, Matthijs 20/06/1648
 Raef, Abraham de 25/07/1648

- Raesvelt, Johan, *conselheiro de justiça*/Raad van justitie 27/04/1648, 30/04/1648, 28/05/1648, 09/06/1648, 19/06/1648, 13/08/1648, 14/09/1648, 31/12/1648
- Raevensteijn, Henric 25/01/1648, 06/02/1648, 26/02/1648
- Rantson, Cornelis 31/07/1648
- Rasiere, Isack de 17/01/1648, 05/02/1648, 29/03/1648, 25/09/1648, 06/10/1648, 17/11/1648, 05/12/1648
- Redder, Christoffel 31/08/1648
- Redinckhoven, H. van 08/05/1648, 09/06/1648, 20/06/1648
- Ree, Pieter van 15/11/1648
- Reede, Frederick van, *capitão*/kapitein 25/03/1648, 30/05/1648
- Reijmels, Coenraet, *capitão*/kapitein 30/03/1648, 31/12/1648
- Reijse, Steven 31/08/1648
- Rekenkamer, zie *Contadoria*
- Remels, *capitão*/kapitein 30/05/1648
- Remkus, Ork 31/07/1648
- Renner, Charles 30/11/1648
- Renser, Hendrick, *alferes*/vaandrig 16/07/1648
- Reviere, Jan 30/04/1648
- Ridder, Cornelis Jaspersen den Groenen 24/12/1648, 28/12/1648
- Ridder, Hendrick de, *tenente*/luitenant 31/03/1648
- Rijke, Johannis de, *tenente*/luitenant 05/06/1648
- Rijswercker, Johannis 01/07/1648, 30/11/1648
- Ringen, Cornelis van, *capitão da caravela* *Ring*/kapitein op het karveel Ring 28/08/1648, 02/09/1648, 21/12/1648, 24/12/1648
- Ringen, Cornelis van, *capitão do navio* *Hasewint*/kapitein op het schip Hasewint 27/04/1648, 13/08/1648, 24/08/1648
- Rinkussen, Jan 31/12/1648
- Rint, Heijnderick de 31/08/1648
- Rio, Gollijn 31/10/1648
- Ritou, Jan 29/02/1648
- Ritsma, Obbe 24/08/1648
- Robbertsen, Willem, *capitão*/kapitein 07/01/1648, 29/02/1648, 30/04/1648, 22/05/1648, 30/05/1648, 01/07/1648
- Rocha, Antonio da 20/11/1648
- Rocha, Cosmo da, *indígena*/Brasiliaan 27/06/1648
- Rocha, Pedro da 10/06/1648
- Rochis, Jan 11/11/1648
- Rodius, Jan 31/07/1648
- Rodrigues, Diogo 29/08/1648
- Rodrigues, Manuel 18/11/1648, 25/11/1648
- Rodrigues, Vincente 29/08/1648
- Roef, Abraham de 05/11/1648
- Roelands, Kornelis 29/02/1648
- Roelfsz., Claes 29/09/1648
- Roeloffsens, Jan 31/08/1648
- Roemer, Koenraad 29/02/1648
- Roer, Roelof Pietersz van de, *tenente* luitenant 22/05/1648, 16/07/1648
- Roggeveen, Cornelis, *capitão do navio* *St. Jan*/kapitein op het schip St. Jan 08/12/1648
- Rohout, *médico*/arts 28/03/1648
- Roije, Jan 29/09/1648
- Roleuw, Evert 21/12/1648
- Roman, Gidius 30/03/1648
- Rombouts, Sibrant 28/08/1648
- Romensen, Roman 29/02/1648
- Rooman, Edigius 24/08/1648
- Roos, Kristiaen 31/12/1648
- Roots, Jan 31/07/1648
- Rotgans, Pieter Claasz 01/07/1648, 11/12/1648, 12/12/1648
- Rouge, Pieter le 30/04/1648
- Rover, Gillis 05/11/1648
- Ruis, Paulus 30/11/1648
- Ruychaver, Willem 01/05/1648
- Ryke, Johannis de 30/04/1648

Rynbeek, Adriaan van 30/03/1648

S

Saa, Salvador Correia de 20/11/1648

Saal, Jan 30/04/1648

Salgo, Niclaas, 29/02/1648

Salies, *capitão*/kapitein 30/05/1648

Salves, *capitão*/kapitein 22/05/1648

Sambroek, Jan 29/02/1648

Samson, Bartel 30/03/1648

Sanches, Christoffel 01/07/1648

Sanches, Paulo, *comerciante*/koopman
22/02/1648

Sandbroek, Jan 30/03/1648

Santvoort, Hendrik Albertsz. van, *capitão do navio Wynvat*/kapitein op het schip
Wynvat 18/03/1648

Santvoort, *tenente coronel*/luitenant
kolonel 18/03/1648, 16/04/1648,
30/05/1648

Saraiva, Duarte 03/06/1648, 08/08/1648

Sardam, Adriaan Jansz van, *capitão do navio Blauwen Leeuw*/kapitein op het
schip Blauwen Leeuw 18/03/1648

Sarick, Dirk Pieter, *alféres*/vaandrig
18/03/1648, 19/03/1648

Sas, Willem 30/03/1648, 16/07/1648

Saule, Jacob de la 30/11/1648

Saulo, Jaques van 31/07/1648

Savouret, Adriaan 30/04/1648

Sax, Hans 29/02/1648

Schaaf, Herman 29/02/1648

Schaaf, Magnus 30/03/1648

Schaars, Heijndrick 31/08/1648,
31/10/1648, 31/12/1648

Schaef, Marten, *capitão*/kapitein
22/03/1648, 30/05/1648, 08/07/1648,
15/10/1648, 19/11/1648, 21/11/1648

Schaff, Philips, *capitão*/kapitein
06/04/1648

Schagen, Jacob Reijgers van, *capitão do barquinho Koose*/kapitein op de bark
Koose 07/12/1648

Scharf, Jacob 30/12/1648

Scharp, Hans 31/12/1648

Schenck, *tenente*/luitenant 29/08/1648

Schepenen van Mauritsstad, zie *Escabinos de Maurícia*

Schepenen van Paraiba, zie *Escabinos da Paraiba*

Scherp, Hans 30/11/1648, 31/12/1648

Scherprechter, Philips Kies 30/04/1648,
31/10/1648

Schilder, Michiel Pietersz 27/10/1648

Scholler, *capitão*/kapitein 30/05/1648

Schonembourg, Wouter, *alto conselheiros*
Hoge Raad 24/03/1648, 16/07/1648,
31/12/1648

Schoor, Gerrit, *coletor*/collecteur
01/01/1648, 07/01/1648, 18/01/1648,
04/03/1648, 22/03/1648, 29/03/1648,
30/03/1648, 30/04/1648, 03/06/1648,
07/06/1648, 19/06/1648, 20/06/1648,
22/06/1648, 01/07/1648, 04/07/1648,
13/07/1648, 07/11/1648, 18/11/1648

Schoppe, Sigismund von, *coronel alemão*/Duitse kolonel 02/01/1648,
07/01/1648, 14/01/1648, 15/01/1648,
16/01/1648, 25/01/1648, 30/01/1648,
01/02/1648, 02/02/1648, 04/02/1648,
07/02/1648, 14/02/1648, 18/02/1648,
21/02/1648, 29/02/1648, 01/03/1648,
02/03/1648, 11/03/1648, 17/03/1648,
19/03/1648, 20/03/1648, 22/03/1648,
24/03/1648, 26/03/1648, 29/03/1648,
31/03/1648, 02/04/1648, 06/04/1648,
15/04/1648, 16/04/1648, 17/04/1648,
18/04/1648, 24/04/1648, 29/04/1648,
30/04/1648, 02/05/1648, 03/05/1648,
10/05/1648, 12/05/1648, 15/05/1648,
22/05/1648, 23/05/1648, 28/05/1648,
30/05/1648, 02/06/1648, 03/06/1648,
04/06/1648, 05/06/1648, 06/06/1648,
11/06/1648, 16/06/1648, 23/06/1648,
26/06/1648, 29/06/1648, 30/06/1648,
16/07/1648, 18/07/1648, 23/07/1648,
29/07/1648, 01/08/1648, 08/08/1648,

- 12/08/1648, 13/08/1648, 14/08/1648,
17/08/1648, 24/08/1648, 26/08/1648,
05/09/1648, 08/09/1648, 15/09/1648,
16/09/1648, 22/09/1648, 23/09/1648,
24/09/1648, 28/09/1648, 12/10/1648,
19/10/1648, 21/10/1648, 11/11/1648,
13/11/1648, 14/11/1648, 19/11/1648,
07/12/1648, 08/12/1648, 10/12/1648,
12/12/1648, 15/12/1648, 21/12/1648,
23/12/1648, 24/12/1648, 31/12/1648
- Schot, Andrissen 25/06/1648, 31/07/1648
- Schot, Jan, *capitão*/schipper 08/07/1648,
28/07/1648, 21/08/1648, 29/09/1648
- Schot, Meuves Meuvesen 07/01/1648
- Schrael, Jan Jansz 04/04/1648,
08/09/1648
- Schreck, Pieter 31/12/1648
- Schricken, Hans Jeuriaen 22/05/1648,
05/06/1648
- Schrickenberch, *capitão*/kapitein
01/07/1648
- Schriek, Adolf van 22/03/1648
- Schrik, Diderik van 30/04/1648,
30/05/1648
- Schrueder, Hans 31/12/1648
- Schryver, Pieter 04/07/1648
- Schuer, Pieter, *capitão do navio Post*
kapitein op het schip Post 11/04/1648
- Schuijt, Jan Albertsz., *capitão do navio*
St. Jan/kapitein op het schip St. Jan
28/03/1648
- Schuijter, Nicolaes van 29/09/1648
- Schut, Abraham 01/07/1648
- Sederland, Jan 30/04/1648
- Serano, Manuel 29/08/1648
- Serano, Sebastiana 29/08/1648
- Sergeant, Niclaes 18/01/1648
- Serrier, Jaques 30/03/1648
- Seuly, Pieter 12/03/1648
- Siben, Dirk 30/03/1648
- Sickema, Reynier van, *capitão*/kapitein
01/01/1648, 09/01/1648, 02/02/1648,
04/02/1648, 21/03/1648, 27/03/1648,
29/03/1648, 02/04/1648, 15/04/1648,
17/04/1648, 24/04/1648, 27/04/1648,
30/04/1648, 02/05/1648, 03/05/1648,
07/05/1648, 18/05/1648, 23/05/1648,
02/06/1648, 05/06/1648, 07/06/1648,
09/06/1648, 02/07/1648, 04/07/1648,
08/07/1648, 16/07/1648, 04/08/1648,
17/08/1648, 22/08/1648, 28/08/1648,
10/09/1648, 16/09/1648, 18/09/1648,
12/11/1648, 14/11/1648, 28/11/1648,
15/12/1648
- Sidderlandt, Daniel 01/07/1648,
31/08/1648
- Siegen, *capitão*/kapitein 05/06/1648
- Siegen, Johan Maurits van Nassau, *antigo*
governador geral/voormalig gouverneur
generaal 24/03/1648, 03/12/1648,
08/12/1648
- Sigler, Andries 31/10/1648
- Sijmonsz., Wijbrant 29/09/1648
- Silva, Antonio Teles da, *governador*
da Bahia/gouverneur van Bahia
26/01/1648, 06/02/1648, 07/02/1648,
09/11/1648, 11/11/1648, 07/12/1648
- Silva, Manoel da, *português*/Portugees
04/07/1648
- Silveira, Jan de 22/01/1648
- Simpheil, Hans 31/08/1648
- Sinder, Hans Adam 30/05/1648
- Sinderen, Abraham van, *alferes*/vaandrig
07/01/1648, 30/03/1648
- Sinders, Jan 31/10/1648
- Sipkens, Laurens 30/03/1648
- Sipkens, Marten 30/11/1648
- Slecht, Simon, *barqueiro*/schipper
04/01/1648, 07/01/1648, 16/01/1648,
27/06/1648, 29/06/1648, 01/07/1648,
16/07/1648, 14/08/1648, 30/11/1648
- Sletinger, Coert, *alferes*/vaandrig
16/07/1648
- Sliter, *capitão*/kapitein 30/05/1648,
25/08/1648, 10/11/1648
- Slycman, *capitão*/kapitein 22/03/1648,
24/03/1648, 06/04/1648, 04/05/1648,

- 14/08/1648, 18/08/1648, 20/08/1648,
09/10/1648, 30/12/1648
- Smalbil, Jacob, *capitão de navio*/kapitein
van een schip 07/10/1648, 06/11/1648
- Smit, Dirk Pietersen 30/03/1648
- Smit, Jacob, *limpador de ruas*/straatveger
17/12/1648
- Smit, Paulus Jansen 29/02/1648
- Smit, Roelof Jansen 29/02/1648
- Smit, Sander 30/03/1648
- Smit, Wessel 29/02/1648
- Smit, Wouter 31/07/1648
- Smout, Jacob, *advogado fiscal militar*/
militaire advocaat fiscaal 16/06/1648,
17/07/1648
- Snaatman, Silvester 31/12/1648
- Snellerman, Gerrit Cornelis 15/01/1648
- Snerlant, Harman, *capitão*/kapitein
22/03/1648
- Snerwont, Jan Cornelissen, *capitão do
navio Melckeijs*/kapitein op het schip
Melckmeijt 22/03/1648
- Snider, Lukas 31/07/1648
- Snijder, Hans Adam 31/08/1648
- Soares, Domingos, *indígena*/Brasiliaan
25/11/1648
- Somer, Henrik 30/03/1648, 30/05/1648,
16/07/1648, 28/10/1648
- Sontere, Jacob 31/07/1648
- Souza, Mattheus de 30/04/1648
- Spens, Jacob, *desertor inglês*/Engelse
deserteur 21/03/1648
- Spenser, James 30/03/1648
- Spiers, Jan Willemsen 31/07/1648
- Spijcker, Cornelis, *caixeirol*/commies
09/01/1648
- Spranger, Quirijn 23/09/1648,
14/11/1648, 04/12/1648
- Spreuners, Gerrit 31/08/1648
- Sprint, Jacob 31/07/1648
- Spruit, Dirk 29/02/1648
- Stachouwer, Fredrick, *alferes*/vaandrig
16/07/1648
- Stachouwer, Jacob, *major*/majoor
02/01/1648, 05/01/1648, 08/01/1648,
17/01/1648, 18/01/1648, 25/01/1648,
29/01/1648, 06/02/1648, 09/02/1648,
15/02/1648, 16/02/1648, 02/03/1648,
23/03/1648, 03/04/1648, 08/04/1648,
15/04/1648, 24/04/1648, 29/04/1648,
30/04/1648, 02/05/1648, 20/05/1648,
28/05/1648, 11/06/1648, 29/06/1648,
27/07/1648, 11/08/1648, 13/08/1648,
17/08/1648, 31/08/1648, 01/10/1648,
05/10/1648, 12/10/1648, 21/10/1648,
24/10/1648, 28/10/1648, 29/10/1648,
31/10/1648, 14/11/1648, 28/11/1648,
30/11/1648, 02/12/1648, 15/12/1648,
21/12/1648, 22/12/1648
- Staffort, Ritchert 29/02/1648
- Staten Generaal, zie *Estados Gerais*
- Steenbergh, Nicoales van 31/12/1648
- Steffens, Paulus 29/02/1648
- Stembach, Nicolaues 01/07/1648
- Sterlyn, Nicolaes 19/06/1648
- Stetten, Jodocus à, *predicante*/predikant
26/01/1648, 05/06/1648, 10/06/1648,
18/07/1648, 29/08/1648, 02/09/1648,
21/09/1648
- Stetten, Johannes a 09/01/1648
- Stetten, Joos 31/10/1648
- Stevens, Aart 30/11/1648
- Stevens, Hans 30/04/1648
- Stockheym, *capitão*/kapitein 17/03/1648,
18/03/1648, 30/05/1648
- Straas, Jan 29/02/1648
- Straeskij, Jan, *polaco*/Pool 18/08/1648,
31/08/1648
- Strich, Abraham, *comissário*/commissaris
22/01/1648, 29/02/1648, 09/03/1648,
14/04/1648, 30/04/1648, 03/05/1648,
08/06/1648, 20/06/1648, 23/07/1648,
31/07/1648, 28/08/1648, 08/09/1648,
21/09/1648, 07/11/1648, 16/12/1648,
30/12/1648
- Strijckman, *capitão*/kapitein 13/08/1648
- Strouben, Timotheus 30/12/1648

- Strouch, Hendrick Diderich, *tenentel*
luitenant 05/06/1648, 29/09/1648
- Stuling, Salomon 21/12/1648
- Stuwart, Andries 30/03/1648
- Suerlanat, *capitão*/kapitein 22/05/1648,
30/05/1648
- Swanenburch, Thomas 30/03/1648
- Sweer, Cornelis 30/04/1648
- Sweerts, François, *comissário*/commissaris
08/01/1648, 09/01/1648, 12/03/1648,
13/03/1648, 06/04/1648, 15/04/1648,
23/04/1648, 19/05/1648, 23/06/1648,
14/07/1648, 17/07/1648, 23/07/1648,
31/07/1648, 20/08/1648, 03/09/1648,
11/09/1648, 07/10/1648, 16/10/1648,
28/11/1648
- Swol, Abraham van, *caixeiro*/commies
02/01/1648, 15/01/1648, 30/03/1648,
03/05/1648, 23/05/1648, 30/05/1648,
03/06/1648, 01/07/1648, 04/07/1648,
13/07/1648, 31/07/1648, 22/08/1648,
28/08/1648, 29/08/1648, 16/09/1648,
23/09/1648, 12/10/1648, 31/10/1648,
04/11/1648, 06/11/1648, 12/11/1648,
28/11/1648, 15/12/1648, 21/12/1648,
31/12/1648
- Symonsen, Cornelis 10/06/1648
- T
- Tack, Gerrit, *major*/majoor 31/01/1648,
13/02/1648
- Tacque, Jan 05/06/1648
- Takke, Jan 30/04/1648
- Tamboer, Pieter 30/03/1648
- Tania, Jan Juriaensen, *caixeiro* *navo*
Noorthollant/commies op't schip
Noorthollant 16/01/1648
- Teaner, Joris 31/10/1648
- Ten Berge, *capitão*/kapitein 02/05/1648,
06/05/1648, 18/05/1648, 23/05/1648,
26/05/1648, 28/05/1648, 02/06/1648,
03/06/1648, 04/06/1648, 05/06/1648,
07/06/1648, 01/07/1648, 02/07/1648,
16/07/1648, 24/10/1648
- Terri, Hinfrid 31/07/1648
- Terris, Jacob 30/04/1648
- Tesmaer, Adam, *capitão*/kapitein
06/02/1648, 30/05/1648, 05/06/1648,
08/08/1648, 23/12/1648
- Teunissen, Cornelis 25/03/1648,
26/04/1648, 03/07/1648, 29/09/1648
- Thenissen, Cornelis 31/07/1648
- Thenissen, Jan 29/02/1648
- Theunis, Abraham 31/10/1648
- Theunissen, Gordes[sic] 29/09/1648
- Thijsen, Jan, *mestre carpinteiro*/meester
timmerman 16/12/1648
- Thijsen, Marten, *barqueiro*/schipper
02/01/1648, 27/02/1648, 09/03/1648,
15/04/1648, 26/04/1648, 27/04/1648,
30/04/1648, 07/05/1648, 03/06/1648,
10/06/1648, 12/06/1648, 20/06/1648,
01/07/1648, 31/07/1648, 21/09/1648,
24/09/1648, 29/09/1648, 30/10/1648
- Thijsen, Sybrant 12/05/1648, 20/06/1648,
24/07/1648, 05/10/1648, 19/10/1648,
30/10/1648, 10/11/1648
- Thijssen, Jan, *capitão do navio*
Eyckenboom/kapitein op het schip
Eyckenboom 15/03/1648, 20/06/1648
- Thissel, Laurens 30/11/1648
- Thomas, Laureijns 31/08/1648
- Thuin, Hendrik 29/02/1648
- Tielmans, Frans 30/04/1648
- Tient, Gysbert de 29/02/1648,
30/03/1648, 03/05/1648
- Tijsen, Jan, *capitão do navio*
Blauwenhaen/kapitein op het schip
Blauwenhaen 04/01/1648, 17/01/1648
- Timmerman, Jan Jansen 29/02/1648
- Tint, Ghysbert de, *capitão*/kapitein
22/05/1648
- Tirens, Jacob, *médicol* arts 21/03/1648
- Tjarks, Witte 31/12/1648
- Tobias, Mattheus 05/06/1648
- Toelast, Cornelis, *capitão do navo*
Sutphen/kapitein op het schip Sutphen
22/03/1648, 27/07/1648, 19/11/1648

- Tolk, Jacob Pietersz 04/01/1648,
17/01/1648
- Tonneman, Pieter 04/07/1648
- Tonningen, Pieter Jansen van 29/02/1648
- Torner, Gilles 30/03/1648
- Torner, Joris 29/02/1648
- Torquinus, Abraham 15/05/1648
- Torre, Pedro de la 28/11/1648
- Trammel, Jan 30/04/1648
- Trampler, Christoffel, *capitão dos negros*/
kapitein van de negers 21/03/1648
- Trapequiers, Jacobus 30/03/1648
- Treffario, Antoni 30/04/1648
- Tresari, Antoni 29/02/1648
- Trierens, Jacob, *médico*/arts 30/05/1648
- Trincewits, Thomas 29/09/1648
- Trobits, Jurgen 30/03/1648
- Trommel, Jan 01/07/1648
- Turk, Cornelis 31/07/1648
- Tysen, Cornelis 31/07/1648
- U
- Uitenhoven, *capitão*/kapitein 30/05/1648
- Ulgers, Lubbert 29/02/1648, 30/03/1648,
31/12/1648
- Ulrich, Hans 31/07/1648
- V
- Valck, Pieter Laureijnsz 05/11/1648
- Vale, Fernando do 14/08/1648,
27/08/1648, 21/09/1648
- Valik, Jan 31/07/1648
- Valkeman, Jems 30/04/1648
- Valverde, Jacob, *negro*/neger 27/06/1648
- Van Bergen 30/05/1648
- Van de Reede, *capitão*/kapitein
31/08/1648
- Van den Horst, *tenente*/luitenant
31/07/1648
- Van der Wal, *major*/majoor 30/05/1648
- Van Eik, *capitão*/kapitein 30/05/1648,
31/08/1648
- Van Genderen, *capitão*/kapitein
30/04/1648, 02/05/1648
- Van Reede, *capitão*/kapitein 22/03/1648
- Van Sigen, *capitão*/kapitein 16/07/1648
- Van Sreges, *capitão*/kapitein 30/05/1648
- Vasterman, Albertus 30/03/1648
- Vaultrin, Jan 21/05/1648
- Velde, Jaques van de, *predicante*/predikant
28/05/1648, 31/07/1648, 29/09/1648,
08/10/1648, 17/10/1648, 14/11/1648,
04/12/1648, 14/12/1648, 28/12/1648
- Venant, Gillis 30/01/1648, 04/02/1648,
14/02/1648, 14/03/1648, 20/06/1648,
17/07/1648, 28/07/1648, 31/07/1648,
03/09/1648, 04/09/1648, 14/09/1648,
23/09/1648, 29/09/1648, 04/11/1648,
11/12/1648, 22/12/1648, 28/12/1648
- Venne, Cornelis van der 18/03/1648,
23/07/1648, 21/09/1648, 21/10/1648
- Venne, Jacques 06/11/1648
- Venne, Michiel van de 14/02/1648,
08/03/1648, 09/04/1648, 26/04/1648,
21/12/1648
- Venneke, Franciscus, 31/10/1648
- Verdior, Nicolaes 04/05/1648,
10/06/1648
- Vergoes, Cornelis 29/09/1648
- Verhagen, Gerrit, *capitão do navio*
Dolphijn/ kapitein op het schip
Dolphijn 15/01/1648, 16/01/1648,
12/02/1648, 27/02/1648, 07/04/1648
- Vermen, Jan 29/02/1648
- Vermeulen, Pieter Govertsz, *arrendatário*
dos bens secos/pachter van de natte
waren 02/01/1648, 28/04/1648,
04/07/1648, 17/08/1648
- Vernij, Jaques 21/08/1648
- Verpoorten, Lourens, *caixeiro*/commies
30/04/1648, 03/05/1648, 22/07/1648,
23/07/1648, 11/09/1648
- Vershoor, *capitão*/kapitein 30/05/1648
20/07/1648

- Verveen, Dirck Krymen, *capitão de navio*/kapitein op een schip 27/07/1648
- Vieira, João Fernandes, *líder da revolta portuguesa*/leider van de Portugese revolte 17/02/1648, 29/03/1648, 09/04/1648, 26/06/1648, 29/12/1648
- Vierbergen, Frederic
- Vigard, Gijsbert 29/09/1648
- Vinck, Elias 08/10/1648, 31/10/1648
- Vinckart, Jan, *capitão do navio Ringl* kapitein op het schip Ring 03/05/1648, 30/06/1648, 01/07/1648, 02/07/1648, 04/07/1648, 09/07/1648, 11/07/1648, 14/07/1648, 29/08/1648, 02/09/1648, 11/09/1648
- Visscher, Jan Jacobsz 31/10/1648, 31/12/1648
- Visscher, Klaas Jansz 30/04/1648
- Viúva almirante Lichthart*/Weduwe admiraal Lichthart 12/02/1648, 29/02/1648, 02/03/1648, 30/03/1648
- Viúva Bartholomeus van Ceulen*/Weduwe Bartholomeus van Ceulen 30/05/1648
- Viúva capitão Fallo*/Weduwe kapitein Fallo 02/09/1648
- Viúva Cornelis Theunissen*/Weduwe Cornelis Theunissen 06/08/1648
- Viúva coronel Carpentier*/Weduwe kolonel Carpentier 30/04/1648
- Viúva coronel Frederick Pistor*/Weduwe kolonel Frederick Pistor 01/05/1648, 02/07/1648, 31/12/1648
- Viúva Elias Harckmans*/Weduwe Elias Harckmans 14/01/1648
- Viúva Gerrit Schoor*/Weduwe Gerrit Schoor 16/09/1648
- Viúva Hans Hofmeijer*/Weduwe Hans Hofmeijer 25/01/1648
- Viúva Pieter Selijns*/Weduwe Pieter Selijns 21/08/1648
- Viúva Reijnier van Leeuwen*/Weduwe Reijnier van Leeuwen 21/08/1648
- Vlissingen, Gabriel Jacobsen van, *capitão do navio Torteldruijvel*/kapitein op het schip Torteldruijve 09/02/1648
- Vlissingen, Jan Janssen van, *capitão do navio Solomons Tempel*/kapitein op het schip Salomons Tempel 31/08/1648
- Vogel, Hans, *capitão*/kapitein 21/04/1648, 22/04/1648, 22/05/1648, 30/05/1648
- Vogelhoff, Hans 31/10/1648
- Vogels, Jan 31/12/1648
- Volbergen, Hendrik 30/03/1648
- Volgergen, Heijndrick 31/08/1648
- Volkertsz., Gerrit 30/04/1648, 28/09/1648, 29/09/1648
- Vollenhove, Derrick Janssen van 31/08/1648
- Vonk, Nicolaas 31/12/1648
- Vorens, Govert 19/11/1648
- Vos, Joris 06/04/1648
- Vos, Wessel, *capitão*/kapitein 30/05/1648
- Vosterman, *capitão*/kapitein 30/04/1648
- Vreeswyk, Otto van 30/04/1648
- Vriend, Jan 31/12/1648
- Vries, Dirck de, *alferes*/vaandrig 16/07/1648, 31/12/1648
- Vries, Jan Rinckers de 20/08/1648
- Vries, Pieter de 29/09/1648
- Vrijburge, Frederic 14/12/1648
- Vryman, Ritchert 29/02/1648
- Vuchters, Jan 30/05/1648
- Vuijbergen, Frederic, *procurador de Nassau*/procureur van Nassau 08/12/1648, 28/12/1648
- Vuijsting, Hendrick 29/09/1648
- Vych, Meijen Dirk 24/03/1648
- W
- Waes, Adriaen Teunis van 29/09/1648
- Wageman, Jan 01/07/1648
- Waker, Jan 29/02/1648
- Walbeeck, Johannes a 07/07/1648
- Waldin, Sigiesmundus van 31/08/1648

- Walichsen, Gutger, *capitão*/schipper
16/02/1648, 04/03/1648, 11/03/1648,
19/03/1648, 14/05/1648, 15/05/1648,
26/05/1648, 10/11/1648
- Wallekeit, Joost 29/09/1648
- Wallis, Thomas 08/06/1648
- Wambais, Thouten[sic] 12/03/1648
- Warnaar, Antonio 30/04/1648
- Warner, Thomas 29/02/1648, 30/11/1648
- Warrensink, Albert 20/06/1648,
22/06/1648, 30/06/1648, 02/07/1648,
04/07/1648, 14/07/1648, 23/07/1648,
31/07/1648, 12/08/1648, 08/10/1648
- Waterfort, Laurens 29/02/1648
- Wechters, Jan 30/03/1648
- Weerts, François de 23/07/1648
- Wees, *capitão*/kapitein 30/05/1648,
08/10/1648
- Wees, Christoffel van 25/03/1648,
03/05/1648
- Wees, Jan 29/02/1648
- Weide, Han ter 30/03/1648, 09/05/1648,
28/05/1648
- Weijde, Pieter ter 20/02/1648,
22/02/1648
- Weints, Jacob 29/02/1648
- Wel, Jan van 31/08/1648
- Welde, Fredrik van de 30/03/1648
- Welderren, Gerrit van, *tenente*/luitenant
22/05/1648, 23/05/1648, 29/05/1648,
16/07/1648, 01/08/1648, 03/08/1648
- Wensi, Manuel, *tenente*/luitenant
29/09/1648
- Wertziger, Hans 30/04/1648
- Wertziger, Jan 30/03/1648
- Wessen, Godefruij van 25/09/1648
- Westervoort, *capitão*/kapitein 30/04/1648,
18/05/1648, 23/05/1648, 01/07/1648
- Wever, Valentijn 31/10/1648
- Wier, Tomas 31/10/1648, 30/11/1648
- Wijgaerden, Tomas van 31/10/1648
- Wijnants, Adam 01/07/1648
- Wijster, Jan de 31/10/1648
- Wilant, Philips, *tenente*/luitenant
05/06/1648, 01/07/1648
- Wilhemsen, Pieter 29/02/1648
- Willekes, *capitão*/kapitein 30/05/1648
- Willemsen, Ghijs 08/03/1648
- Willemsen, Hugo 30/11/1648
- Willemsen, Pieter, *antigo capitão da
barca Enchuijsen*/voormalig kapitein
op de bark Enchuijsen 04/01/1648,
13/01/1648, 30/03/1648, 10/04/1648
- Willemsen, Willem 11/12/1648
- Willemsz, Sacharias 31/12/1648
- Willemsz., Esias 01/07/1648
- Willemsz., Ghysbert, *barqueiro*/schipper
29/04/1648, 08/07/1648
- Willemsz., Hans, *tenente*/luitenant
31/10/1648
- Willemsz., Jan 30/04/1648, 26/09/1648,
29/09/1648
- Willemsz., Klaes, *capitão de navio*/kapitein
op een schip 09/05/1648, 10/06/1648,
30/11/1648
- Willemsz., Pieter 10/06/1648
- Willer, Hendrik 30/11/1648
- Wils, Gracia 28/09/1648
- Wilson, Pierre 30/03/1648
- Wiltshut, Thomas 08/10/1648
- Winants, Adam 30/03/1648
- Wines, Pieter 01/07/1648
- Winkel, Pieter Jansz. van, *capitão do
navio Notenboom*/kapitein op het schip
Notenboom 17/03/1648
- Wintervogel, Jan 01/07/1648, 29/09/1648
- Wit, Antonio de 26/05/1648
- Wit, Claes de 18/11/1648
- Wit, Nicolaes de, *capitão do navio
Wakende Boeij*/kapitein op het
schip Wakende Boeij 14/03/1648,
29/03/1648, 14/08/1648, 25/08/1648,
28/08/1648, 17/11/1648, 19/11/1648,
20/11/1648, 21/11/1648, 05/12/1648,
08/12/1648, 10/12/1648
- Witbals, Abraham 31/07/1648

Witen, Cornelis de 30/06/1648
 With, Gysbert de 24/01/1648,
 05/05/1648, 09/06/1648, 04/07/1648,
 13/08/1648, 14/09/1648, 22/09/1648,
 02/10/1648, 09/10/1648, 10/10/1648,
 29/10/1648
 With, Witte Cornelisz. de, *almirantel*
 admiraal 19/03/1648, 23/03/1648,
 25/03/1648, 28/03/1648, 02/04/1648,
 04/04/1648, 07/04/1648, 08/04/1648,
 09/04/1648, 17/04/1648, 26/04/1648,
 27/04/1648, 28/04/1648, 29/04/1648,
 01/05/1648, 05/05/1648, 11/05/1648,
 12/05/1648, 18/05/1648, 19/05/1648,
 20/05/1648, 05/06/1648, 07/06/1648,
 08/06/1648, 14/06/1648, 29/06/1648,
 03/07/1648, 08/07/1648, 16/07/1648,
 18/07/1648, 23/07/1648, 25/07/1648,
 27/07/1648, 28/07/1648, 29/07/1648,
 30/07/1648, 31/07/1648, 06/08/1648,
 10/08/1648, 17/08/1648, 22/08/1648,
 29/08/1648, 31/08/1648, 01/09/1648,
 02/09/1648, 03/09/1648, 05/09/1648,
 11/09/1648, 12/09/1648, 14/09/1648,
 18/09/1648, 19/09/1648, 21/09/1648,
 26/09/1648, 14/10/1648, 19/10/1648,
 17/11/1648, 19/11/1648, 21/11/1648,
 03/12/1648, 05/12/1648, 07/12/1648,
 10/12/1648, 11/12/1648, 12/12/1648,
 21/12/1648
 Withove, Barent 30/04/1648
 Witloa, Guilliam, *alferes/vaandrig*
 16/07/1648
 Witte, Klaes de, *capitão*/kapitein
 08/07/1648, 13/07/1648, 08/09/1648
 Wittekind, Dirk 30/11/1648
 Wittison, Joris 31/12/1648
 Woddel, Thomas 28/04/1648,
 06/07/1648, 31/07/1648
 Wokertsen, Jan 30/03/1648
 Wolf, Jan de 05/02/1648, 30/03/1648
 Wolfraet, Jan Danielsz, *capitão*/kapitein
 28/05/1648, 30/05/1648
 Wolkerdyn, Berkert 30/03/1648

Wopkens, Bonwe 30/04/1648
 Worcum, Jeuriaen Reijners van, *capitão*
do navio Koning David/kapitein op het
 schip Koning David 14/03/1648
 Wouters, Rutgert 29/02/1648
 Wreeswijk, Otto van 30/03/1648
 Wynevelt, Nicasius 02/06/1648

Y

Ylen, Ottho van, *capitão*/kapitein
 18/03/1648, 24/03/1648
 Ysendyk, Arent Arentsen van 29/02/1648

Z

Zeekamp, Hendrik 31/07/1648,
 11/12/1648
 Zeeuwese, Lieve de, *capitão de navio*
 kapitein op het schip 12/05/1648,
 27/07/1648
 Zielink, Marten 30/11/1648
 Zonnen, Pieter Janssen van 12/11/1648

1649

A

Abenacar, Isaack, *judeul*/jood 12/03/1649
 Abenacar, Joseph, *judeul*/jood 12/03/1649
 Abravanel[sic], Daniel 09/07/1649
 Abreu, Diogo Vaz de 24/06/1649
 Acken, Dirck van, *soldado*/soldaat
 24/10/1649
 Adams, Fernandus 30/05/1649
 Adraens, Cornelis 31/03/1649
 Adriaensen, Cornelis, *capitão do iate*
Hollandia/kapitein op het jacht
 Hollandia 14/09/1649
 Adriaensen, Gerrit, *capitão do iate*
Brasiliaen/kapitein op het jacht
 Brasiliaen 28/04/1649, 14/05/1649
 Adriaensen, Reijger, *capitão do navio*
Vinck/kapitein op het schip Vinck
 25/08/1649, 26/08/1649

- Adriaensz., Adriaen 26/05/1649
- Adriaensz., Aldert, *comerciante e capitão do navio Blauwen Engell* koopman en kapitein op het schip Blauwen Engel 20/02/1649, 16/04/1649, 11/05/1649, 14/05/1649, 19/05/1649, 26/05/1649
- Adriaensz., Allert, *capitão do navio Gouden Engell* kapitein op het schip Gouden Engel 25/05/1649, 26/05/1649, 18/06/1649, 19/07/1649, 27/07/1649
- Adriaensz., Pieter, *capitão*/kapitein 01/04/1649
- Advogado Fiscall* Advocaet Fiscaal (Jacob le Maire) 11/01/1649, 15/01/1649, 16/01/1649, 20/01/1649, 23/01/1649, 25/01/1649, 26/01/1649, 03/02/1649, 04/02/1649, 10/02/1649, 13/02/1649, 25/02/1649, 01/03/1649, 02/03/1649, 11/03/1649, 16/03/1649, 19/03/1649, 20/03/1649, 23/03/1649, 24/03/1649, 01/04/1649, 02/04/1649, 06/04/1649, 19/04/1649, 21/04/1649, 26/04/1649, 29/04/1649, 30/04/1649, 05/05/1649, 08/05/1649, 10/05/1649, 21/05/1649, 26/05/1649, 29/05/1649, 31/05/1649, 02/06/1649, 03/06/1649, 05/06/1649, 12/06/1649, 14/06/1649, 17/06/1649, 19/06/1649, 24/06/1649, 25/06/1649, 02/07/1649, 08/07/1649, 10/07/1649, 13/07/1649, 19/07/1649, 28/07/1649, 29/07/1649, 02/08/1649, 06/08/1649, 06/08/1649, 07/08/1649, 18/08/1649, 19/08/1649, 20/08/1649, 23/08/1649, 24/08/1649, 26/08/1649, 06/09/1649, 16/09/1649, 20/09/1649, 21/09/1649, 27/09/1649, 09/10/1649, 16/10/1649, 25/10/1649, 27/10/1649, 31/10/1649, 01/11/1649, 02/11/1649, 17/11/1649, 18/11/1649, 19/11/1649, 26/11/1649, 27/11/1649, 28/11/1649, 29/11/1649, 02/12/1649, 03/12/1649, 03/12/1649, 04/12/1649, 06/12/1649, 13/12/1649, 17/12/1649
- Aecken, Dirck van, *soldado*/soldaat 17/12/1649
- Aijerschotel, Jacob 26/02/1649, 31/03/1649
- Alagoas, João Vieira de 26/05/1649
- Alanquer, Steven 19/08/1649
- Albertsen, Claes 23/10/1649
- Albuquerque, Alvaro Fragoso de 08/11/1649
- Alburquerque, João de 01/01/1649, 08/02/1649, 23/02/1649, 10/03/1649, 21/07/1649, 05/08/1649, 12/08/1649, 13/08/1649, 25/09/1649, 14/10/1649, 18/10/1649, 23/10/1649, 06/12/1649, 13/12/1649, 15/12/1649, 22/12/1649, 23/12/1649
- Alderts, Claes 08/10/1649
- Aldrichs, Jacob, *tesoureiro*/thesaurier 01/01/1649, 09/01/1649, 22/01/1649, 23/01/1649, 25/01/1649, 30/01/1649, 27/02/1649, 31/03/1649, 30/05/1649, 31/05/1649, 10/06/1649, 20/07/1649, 13/08/1649, 04/09/1649, 06/09/1649, 14/09/1649, 27/09/1649, 02/10/1649, 06/10/1649, 08/10/1649, 09/10/1649, 21/10/1649, 26/10/1649, 30/10/1649, 17/11/1649, 29/11/1649, 30/11/1649, 03/12/1649, 11/12/1649, 16/12/1649, 31/12/1649
- Aldrof, Pieter 13/07/1649, 08/10/1649, 09/11/1649
- Allemans, Severijn 30/05/1649, 11/06/1649
- Alrits, Jan 12/06/1649
- Alvares, Luis 08/11/1649
- Ambrosio, Joseph, *siciliano*/Siciliaan 06/08/1649
- Ancker, Cornelis van der, *tenentel* luitenant 08/04/1649, 17/05/1649, 31/05/1649, 13/07/1649, 21/09/1649, 24/09/1649, 06/10/1649, 08/11/1649
- Andrada, João de, *capitão*/kapitein 02/06/1649, 23/12/1649

- Andries, Philips, *sargento major*/sergeant
majoor 04/01/1649, 07/01/1649,
08/01/1649, 13/01/1649, 21/01/1649
- Andrisen, Harmen 31/05/1649
- Andrisen, Koert 31/05/1649
- Anes, Francisco, *piloto da caravela Nossa
Senhora do Remédio*/stuurman op het
karveel Nossa Senhora do Remédio
21/06/1649
- Angola, Caspar, *negro condenado*
veroordeelde neger 02/06/1649
- Angola, Francisco de 31/12/1649
- Antren, Hans Jurien 31/12/1649
- Antwerpen, Palus van 30/10/1649
- Appeldoorn, Dirck Jansen 31/03/1649
- Apricius, Jan 31/03/1649
- Apricius, Johannes, *predicante*/predikant
16/03/1649
- Arents, Hendrick, *antigo capitão do navio
Wapen van Delft*/voormalig kapitein op
het schip Wapen van Delft 05/07/1649
- Armstrong, Robbert 31/05/1649
- Arragon, Jean d' 04/02/1649, 23/04/1649,
29/06/1649, 02/09/1649, 20/09/1649,
21/09/1649, 24/09/1649, 02/10/1649,
13/10/1649, 24/10/1649, 23/11/1649,
11/12/1649
- B**
- Bachelor, Samuel 12/11/1649
- Bahia, Grasia de, *negra*/negerin
23/11/1649
- Baijert, Cornelis van, *major*/majoor
30/01/1649, 22/02/1649, 30/04/1649,
22/05/1649, 05/06/1649, 26/07/1649,
28/07/1649, 22/09/1649, 06/10/1649,
13/10/1649, 30/10/1649
- Balaar, Tomas 31/03/1649
- Baltens, Hendrick 30/05/1649
- Baltzers, Jacob 31/12/1649
- Barbosa, Francisco, *capitão indígenal*
Brasiliaanse kapitein 04/10/1649
- Barbosa, Manoel, *negro*/neger 16/02/1649
- Barent, Cort, *capitão de navio*/kapitein op
een schip 22/11/1649
- Barents, Hans 30/11/1649
- Barents, Harmen 31/05/1649
- Barentsen, Jan, *barqueiro*/schipper
16/01/1649, 24/03/1649, 01/04/1649,
26/05/1649, 12/07/1649, 13/07/1649,
20/07/1649, 31/12/1649
- Barentsz., Hendrick 19/11/1649
- Barnardt, James 30/01/1649
- Baro, Roelof 13/02/1649, 18/10/1649
- Bartholomeusz., Simon, *capitão do barco
Vliegende Leeuw*/kapitein op de bark
Vliegende Leeuw 08/11/1649
- Barthouts, Claes 26/05/1649
- Beau, Hendrik Caspersen 30/10/1649
- Beaumont, Jan 27/02/1649
- Beaumont, Sijmon van, *alto conselheiro*
Hoge Raad 02/01/1649, 04/01/1649,
08/01/1649, 19/01/1649, 20/01/1649,
21/01/1649, 22/01/1649, 29/01/1649,
04/02/1649, 06/02/1649, 10/02/1649,
11/02/1649, 13/02/1649, 27/02/1649,
01/03/1649, 17/03/1649, 22/03/1649,
25/03/1649, 29/03/1649, 31/03/1649,
01/04/1649, 03/04/1649, 07/04/1649,
09/04/1649, 12/04/1649, 20/04/1649,
21/04/1649, 24/08/1649, 16/10/1649
- Beck, Jan 04/02/1649
- Beck, Mathias 04/02/1649, 01/03/1649,
02/03/1649, 15/03/1649, 18/03/1649,
01/04/1649, 12/04/1649, 29/05/1649,
19/07/1649, 20/07/1649, 24/07/1649,
29/07/1649, 05/08/1649, 24/08/1649,
30/08/1649, 28/09/1649, 01/10/1649,
04/10/1649, 08/10/1649, 12/10/1649,
15/10/1649, 23/10/1649, 24/12/1649,
25/12/1649, 27/12/1649
- Beck, Willem 12/10/1649
- Beeck, Allert ter 17/08/1649
- Beeck, Evert van 06/08/1649, 07/08/1649
- Beeck, Gerrit ter 01/01/1649
- Begge, Marten Marinussen 07/05/1649
- Belaboe, Noe de 30/05/1649

- Belt, Robbert 10/08/1649
- Benjamin, François 02/03/1649,
31/03/1649, 08/04/1649, 30/05/1649,
31/05/1649, 08/07/1649, 08/10/1649,
30/10/1649, 10/11/1649, 30/11/1649,
07/12/1649, 31/12/1649
- Benoit, Jan, Jean 30/01/1649, 04/03/1649,
09/04/1649, 03/05/1649, 05/05/1649,
26/06/1649, 29/06/1649, 13/07/1649,
24/07/1649, 01/09/1649, 04/10/1649,
30/10/1649, 16/11/1649, 21/12/1649
- Berch, François van, *capitão da flotilha*
Berch/kapitein op het schip fluitschip
Berch 30/09/1649, 15/10/1649
- Bergen, Willem ten, *major*/majoor
04/03/1649, 22/03/1649, 27/04/1649,
30/05/1649, 25/08/1649, 30/10/1649,
09/11/1649, 30/11/1649
- Beringer, Godefrid, *auditor na Paraíbal*
auditeur van Paraíba 09/10/1649
- Berque, Jans, *capitão de navio*/kapitein op
een schip 13/12/1649
- Best, Robert 04/02/1649, 23/10/1649
- Beucker, Luijs 30/01/1649
- Beveren, Hybrecht van, *caixeiro*/commies
19/02/1649, 08/04/1649, 27/09/1649,
03/11/1649, 31/12/1649
- Bierboom, Willem 29/12/1649
- Bigorn, Hilaire 04/02/1649
- Bijl, Dirck Pietersen 31/03/1649,
01/05/1649, 10/06/1649, 10/11/1649
- Bijsterman, Dignus, *capitão*/kapitein
04/10/1649, 23/10/1649
- Biscaretto, Dionisus a, *predicantel*
predikant 13/03/1649, 31/03/1649
- Blaubeeck, *capitão*/kapitein 21/09/1649,
22/09/1649, 08/10/1649, 23/10/1649
- Blauwe, Jacob, *marceneiro*/meubelmaker
04/02/1649
- Bleu, Ysaak de 30/10/1649
- Block, Michiel Juriaensen, *capitão do iate*
Sonne/kapitein op het jacht Sonne
02/03/1649, 05/03/1649, 20/07/1649,
23/10/1649
- Blonde, François 04/02/1649
- Boekbinder, Jan Willemsen 30/01/1649,
31/03/1649, 30/05/1649, 31/05/1649,
30/11/1649, 31/12/1649
- Boer, Cornelis de 12/07/1649
- Boet, Bartholomeus 13/07/1649
- Bogaerd, Salomon vanden 31/05/1649
- Bogende, *capitão*/kapitein 22/02/1649
- Bollan, Jacob de 13/02/1649
- Bonel, Daniel 29/04/1649
- Bonte, Pieter Jan de 30/11/1649
- Boogaert, David van den 31/05/1649
- Boomgaard, Jacob 30/11/1649,
31/12/1649
- Bordeius, Jacob 21/12/1649
- Bordenis, Jacob 04/03/1649, 03/05/1649,
13/07/1649
- Borderwijck, Casper 04/02/1649
- Borgh, Leendert den 31/03/1649
- Bornop, Edmond 30/10/1649
- Bos, Daniel 27/02/1649
- Bos, Jan 30/11/1649
- Bos, Willem van den 31/03/1649
- Bosen, Jan Willemsen 30/11/1649
- Bost, Robbert, *inglês desertor*/Engelse
overloper 16/08/1649
- Botsier, Dirck Nicolaesen 02/07/1649,
30/09/1649
- Bottelier, Jan Focksen 16/08/1649
- Boudewijn, *caixeiro*/commies 19/03/1649
- Bouman, Pieter 30/01/1649
- Bouteille, Diogo 26/10/1649
- Bra, Jacques de 15/03/1649, 04/05/1649,
25/08/1649
- Brande, Cornelis van der, *coronell*/kolonel
03/02/1649, 04/02/1649, 13/02/1649,
17/02/1649, 27/02/1649, 04/03/1649,
30/03/1649, 01/04/1649, 27/04/1649,
28/04/1649, 03/05/1649, 04/05/1649,
06/08/1649, 23/09/1649, 30/09/1649,
16/10/1649, 08/12/1649
- Brandon, Jacob 31/12/1649

- Brest, Huybrecht, *diretor*/directeur
09/01/1649, 23/02/1649, 20/03/1649,
10/05/1649, 07/06/1649, 11/06/1649,
20/07/1649, 24/08/1649, 26/10/1649,
08/11/1649, 06/12/1649, 13/12/1649,
14/12/1649, 15/12/1649, 21/12/1649,
23/12/1649, 27/12/1649
- Brevoort, *capitão*/kapitein 31/03/1649
- Brinken, Johan van den, *coronell*/kolonel
15/01/1649, 26/01/1649, 13/02/1649,
04/03/1649, 19/03/1649, 31/03/1649,
08/05/1649, 24/09/1649
- Brito, Francisco de 21/05/1649
- Broen, Cristofel 31/12/1649
- Broen, Jacob 31/12/1649
- Brouwer, Jan 27/02/1649
- Bruijn, Hans Leonard le 04/02/1649,
20/09/1649, 21/09/1649, 23/09/1649,
24/09/1649, 23/11/1649, 11/12/1649
- Bruijn, Robbert, *capitão das armas*
kapitein van de wapenen 08/09/1649,
30/10/1649
- Bruinsvelt, *capitão*/kapitein 05/01/1649
- Bruinsvelt, Hendrick, *diretor do
hospitaal*/directeur van het ziekenhuis
29/12/1649
- Bullestrate, Joost van 03/06/1649,
23/06/1649, 12/11/1649
- Burgende, *capitão*/kapitein 06/02/1649,
22/02/1649
- Burgier, Glaude, *capitão do campol*
jager op gevlichte slaven 25/09/1649,
29/09/1649, 05/11/1649
- Bysterman, Dignus, *capitão*/kapitein
01/04/1649
- C
- Cabaljau, Francisco 13/02/1649
- Cabel, Hendric, *caixeiro*/commies
13/02/1649
- Cadena, Jeronimo 09/01/1649,
02/10/1649
- Caer, Richart 12/10/1649
- Callomellen, *tenente*/luitenant 04/03/1649
- Câmara da Frisia Ocidental*/Kamer
Noorderkwartier Westfriesland)
05/07/1649, 18/12/1649
- Câmara da Zeelandia*/Kamer Zeeland
08/01/1649, 16/01/1649, 19/02/1649,
04/03/1649, 12/03/1649, 15/03/1649,
23/03/1649, 27/03/1649, 19/05/1649,
26/05/1649, 13/07/1649, 09/09/1649
- Câmara de Amsterdam*/Kamer Amsterdam
07/01/1649, 23/01/1649, 23/02/1649,
12/03/1649, 02/07/1649, 16/10/1649,
18/12/1649
- Câmara do Mosa*/Kamer Maze
20/02/1649, 26/05/1649, 30/09/1649
- Camarão, D. Antonio Filipe 19/02/1649,
27/10/1649
- Cammius, Wilhelmus, *predicantel*
predikant 27/02/1649, 06/04/1649,
12/04/1649, 16/04/1649, 19/04/1649
- Campen, Gillis Mathijs 29/12/1649
- Canjou, Francisco, *negro condenado*
veroordeelde neger 02/06/1649
- Cannengieter, Hendrick, *caixeiro*
commies 19/07/1649, 13/10/1649,
23/10/1649, 11/11/1649, 13/12/1649,
14/12/1649, 27/12/1649, 31/12/1649
- Caraen, Cornelis, *capitão*/kapitein
13/01/1649, 23/01/1649, 30/01/1649,
05/02/1649, 08/02/1649, 19/02/1649,
27/02/1649, 11/03/1649, 25/03/1649,
31/03/1649, 01/05/1649, 31/05/1649
- Carau, Caspar, *capitão indígenal*
Brasiliaanse kapitein 26/10/1649
- Carapeba, Domingos, *regidor*/chef
04/02/1649, 01/03/1649, 20/03/1649,
24/07/1649, 24/09/1649, 02/10/1649,
08/10/1649, 09/10/1649, 23/10/1649,
27/10/1649, 28/10/1649, 02/11/1649,
22/11/1649
- Carbe, Jan 30/11/1649
- Cardinal, Jan 17/08/1649
- Cardorp, Johannes 03/06/1649,
12/06/1649, 25/06/1649, 06/10/1649

- Carelsen, Jacob, *capitão da caravela Abrahams Offerhandel*/kapitein op het karveel Abrahams Offerhande 04/06/1649, 05/06/1649, 10/06/1649, 11/06/1649, 12/06/1649, 22/06/1649, 07/07/1649
- Caressen, Jacob 11/04/1649
- Carpentier, Gerrit, *apotecário*/apotheker 03/04/1649, 16/04/1649, 05/06/1649, 01/12/1649
- Carpentier, Jan 27/02/1649, 30/10/1649
- Carpentier, Staats 31/12/1649
- Carsden, Nicolaas 31/12/1649
- Carvalho, Sebastião de 12/08/1649, 27/10/1649, 04/11/1649
- Cassal, Hans Simpheil van 01/02/1649
- Catner, Hans, *capitão*/kapitein 04/03/1649
- Cattel, Pieter 30/11/1649
- Ceulen, Jacques Jaquesz van 20/05/1649, 03/06/1649, 23/06/1649, 25/08/1649, 12/11/1649, 24/11/1649, 27/11/1649, 31/12/1649
- Chastillion, Floris de 21/08/1649, 25/08/1649
- Christpijnzen, Elbert, *investigador mórl* generaal van de recherche 07/01/1649, 16/01/1649, 10/02/1649, 05/03/1649, 22/03/1649, 09/04/1649, 10/05/1649, 31/05/1649, 04/06/1649, 17/06/1649, 21/08/1649, 06/10/1649
- Christophelsen, Jan, *capitão do navio Hasenberch*/kapitein op het schip Hasenberch 23/03/1649, 24/08/1649, 04/09/1649, 26/11/1649, 27/11/1649, 29/11/1649, 30/11/1649
- Christophelsen, Johan, *capitão do navio Elias*/kapitein op het schip Elias 08/12/1649
- Claessen, Claes, *tenente coronell*/overste luitenant 10/02/1649, 12/05/1649, 04/08/1649, 30/10/1649, 01/12/1649, 02/12/1649, 13/12/1649, 14/12/1649, 17/12/1649, 28/12/1649
- Claessen, Jan 27/02/1649, 06/09/1649
- Claessen, Pieter, *capitão*/kapitein 04/01/1649, 14/01/1649, 19/08/1649, 30/12/1649
- Claessen, Thijde 17/03/1649
- Claesz., Tijde 23/09/1649
- Clerq, Maurinus 04/07/1649, 07/08/1649, 08/09/1649, 02/12/1649
- Clerq, Pieter de 30/05/1649
- Cobus, Egmond 30/11/1649
- Codde, Jan, *médico*/arts 26/07/1649, 30/10/1649, 31/12/1649
- Coelho, Pascoal, *capitão da caravela Nossa Senhora do Remédio*/kapitein op het karveel Nossa Senhora do Remédido 21/06/1649
- Coenders, Albert 31/05/1649
- Coenper, Jan, *inglês desertor*/Engelse overloper 16/08/1649
- Coenraets, Hans 31/05/1649, 31/12/1649
- Coets, Jacob 03/06/1649, 01/07/1649, 13/07/1649, 07/08/1649, 08/10/1649, 03/11/1649
- Cohen, Abraham 19/02/1649, 28/04/1649, 08/05/1649, 03/06/1649, 06/08/1649, 31/12/1649
- Coin, Abraham 31/03/1649, 18/08/1649, 25/08/1649, 14/09/1649, 06/10/1649, 10/11/1649, 15/11/1649, 17/11/1649, 18/11/1649, 19/11/1649, 11/12/1649, 13/12/1649
- Colassa[sic], Belchior 25/01/1649
- Colen, Paulus, *capitão de navio*/kapitein op een schip 12/02/1649
- Collein, Nicolaas 31/12/1649
- Commersteijn, Tobias, *engenheiro*/ingenieur 30/01/1649, 02/03/1649, 26/04/1649, 29/04/1649, 01/05/1649, 12/05/1649, 29/05/1649, 31/05/1649, 29/06/1649, 06/07/1649, 16/07/1649, 20/11/1649, 28/12/1649
- Concha[sic], Mathias, *negro condenado*/veroordeelde neger 02/06/1649

- Conde de Castel Melhor*/Graaf van Castel Melhor 13/04/1649
- Conde, Theunis, *antigo capitão do navio Postpaert*/voormalig kapitein op het schip Postpaert 29/05/1649
- Conis, Marnus 30/10/1649
- Conningsbergen, Hans Jurgen van 09/06/1649
- Conselho de Estado*/Raad van State 07/01/1649, 03/07/1649, 18/12/1649
- Conselho de Justiça*/Raad van Justitie 07/01/1649, 16/01/1649, 25/01/1649, 26/01/1649, 04/02/1649, 05/02/1649, 13/02/1649, 17/02/1649, 25/02/1649, 01/03/1649, 02/03/1649, 16/03/1649, 24/03/1649, 30/03/1649, 01/04/1649, 28/04/1649, 07/05/1649, 08/05/1649, 11/05/1649, 22/05/1649, 26/05/1649, 03/06/1649, 12/06/1649, 14/06/1649, 15/06/1649, 19/06/1649, 13/07/1649, 30/07/1649, 23/08/1649, 06/09/1649, 21/09/1649, 01/10/1649, 06/10/1649, 09/10/1649, 28/10/1649, 04/12/1649, 06/12/1649, 18/12/1649
- Conselho Militar*/Krijnsraad 15/01/1649, 20/01/1649, 13/02/1649, 02/06/1649, 18/08/1649, 25/10/1649, 27/10/1649, 28/10/1649, 02/11/1649, 17/11/1649
- Constabel, Jan Jansz. 02/06/1649
- Contadoria*/Rekenkamer 01/01/1649, 04/01/1649, 05/01/1649, 06/01/1649, 07/01/1649, 15/01/1649, 16/01/1649, 19/01/1649, 21/01/1649, 22/01/1649, 25/01/1649, 26/01/1649, 05/02/1649, 11/02/1649, 13/02/1649, 20/02/1649, 23/02/1649, 25/02/1649, 26/02/1649, 02/03/1649, 03/03/1649, 04/03/1649, 13/03/1649, 15/03/1649, 17/03/1649, 01/04/1649, 02/04/1649, 06/04/1649, 08/04/1649, 16/04/1649, 21/04/1649, 24/04/1649, 27/04/1649, 28/04/1649, 30/04/1649, 01/05/1649, 04/05/1649, 07/05/1649, 08/05/1649, 11/05/1649, 12/05/1649, 14/05/1649, 17/05/1649, 18/05/1649, 19/05/1649, 20/05/1649, 22/05/1649, 25/05/1649, 27/05/1649, 03/06/1649, 05/06/1649, 11/06/1649, 16/06/1649, 23/06/1649, 25/06/1649, 28/06/1649, 29/06/1649, 02/07/1649, 06/07/1649, 07/07/1649, 13/07/1649, 20/07/1649, 22/07/1649, 27/07/1649, 02/08/1649, 04/08/1649, 12/08/1649, 16/08/1649, 01/09/1649, 04/09/1649, 07/09/1649, 08/09/1649, 10/09/1649, 14/09/1649, 18/09/1649, 21/09/1649, 27/09/1649, 30/09/1649, 07/10/1649, 15/10/1649, 16/10/1649, 20/10/1649, 24/10/1649, 26/10/1649, 29/10/1649, 01/11/1649, 08/11/1649, 10/11/1649, 11/11/1649, 13/11/1649, 18/11/1649, 19/11/1649, 20/11/1649, 27/11/1649, 29/11/1649, 01/12/1649, 03/12/1649, 08/12/1649, 14/12/1649, 23/12/1649, 23/12/1649, 27/12/1649, 28/12/1649
- Cop, Caspar Govertsen 04/01/1649, 06/02/1649, 16/02/1649, 24/02/1649, 13/03/1649, 16/03/1649, 20/03/1649, 17/04/1649, 23/04/1649, 01/05/1649, 17/05/1649, 19/05/1649, 26/05/1649, 04/06/1649, 18/06/1649, 22/06/1649, 28/06/1649, 01/07/1649, 09/07/1649, 26/07/1649, 27/07/1649, 07/08/1649, 10/08/1649, 21/08/1649, 23/08/1649, 30/09/1649, 25/11/1649, 05/12/1649, 09/12/1649
- Cornelissen, Bartholomeus, *capitão da fragada Kleijne Faem*/kapitein op het fregat Kleijne Faem 09/09/1649, 27/09/1649, 23/11/1649
- Cornelissen, Cristiaen 30/01/1649
- Cornelissen, Huybrecht, *capitão do navio Wakende Hardt*/kapitein op het schip Wakende Hardt 05/12/1649, 14/12/1649, 24/12/1649
- Cornelissen, Jacob, *escrivente e tradutor*/schrijver en vertaler 27/04/1649, 04/08/1649, 12/08/1649, 27/10/1649, 07/12/1649, 10/12/1649, 15/12/1649

- Cornelissen, Jan, *capitão do iate*
Arent/kapitein op het jacht Arent
 08/07/1649, 12/07/1649
- Corrarou[sic], Caspar, *indígena*/Brasiliaan
 16/07/1649
- Correia, Manuel Gonsalvo 27/10/1649
- Corronel, Jsaack 25/10/1649
- Cort, Jacob Pauwelsz., *capitão do navio*
Overijssell/kapitein op het schip
Overijssel 13/02/1649, 27/02/1649,
 03/03/1649, 03/04/1649, 08/04/1649,
 23/04/1649, 03/05/1649, 06/05/1649,
 07/05/1649, 26/07/1649, 13/08/1649,
 24/08/1649, 08/11/1649, 09/11/1649,
 22/11/1649, 14/12/1649
- Cortouw, Jacob 31/12/1649
- Costa, Domingo da, *indígena*/Brasiliaan
 09/10/1649
- Costa, Gonsalvo da, *portugues rebelado*
 muitende Portugees 21/01/1649
- Coster, Christiaen, *capitão*/kapitein
 16/03/1649, 12/04/1649, 28/07/1649,
 29/07/1649, 08/09/1649
- Coucheron, Willem 27/02/1649,
 05/03/1649
- Couchman, Janvis[James] 03/02/1649
- Couper, Jan 04/02/1649
- Courman, Marten 31/03/1649
- Coutinho, d. Manoel Pereira 03/04/1649,
 13/04/1649
- Craeijvanger, Gerrit, *contador*/boekhouder
 27/09/1649, 08/10/1649, 08/11/1649,
 10/11/1649, 06/12/1649
- Cramer, Barent, *capitão do iate*
Leuwaerden/kapitein op het jacht
 Leuwaerden 07/01/1649, 11/02/1649,
 02/04/1649, 26/07/1649, 08/11/1649,
 09/11/1649, 22/11/1649
- Crasfort, Andries 30/10/1649
- Creusen, Thimoteus 16/10/1649
- Criers[sic], Jacob 30/01/1649
- Crijnen, Dirck 19/11/1649, 05/12/1649,
 08/12/1649, 09/12/1649
- Cristiaensen, Jan 30/10/1649
- Cristofelsen, Otto 31/12/1649
- Croes, Jacob de 30/11/1649
- Croesbeeck, *capitão*/kapitein 17/11/1649
- Croesen, Claes, *chefe da guardal*
 wachtmeester 13/03/1649
- Crol, Gillis 08/01/1649, 19/04/1649,
 04/05/1649, 23/06/1649, 07/07/1649,
 25/08/1649, 07/09/1649, 12/11/1649,
 17/11/1649
- Cuiper, Cornelis, *capitão do navio Hase*
 kapitein op het schip Hase 23/03/1649,
 27/12/1649
- Cunha, Nuno da 30/04/1649,
 07/05/1649, 10/05/1649, 12/08/1649,
 14/10/1649, 06/12/1649
- Cupaert, Piere, *capitão*/kapitein
 15/01/1649
- D
- D'Eggrement, Anthoni 28/04/1649,
 04/10/1649
- D'Oran, Pierre 04/02/1649
- Dagilaer, Moises Raphael, *judeu*/jood
 03/12/1649
- Dalen, Jacques van 19/04/1649,
 04/05/1649, 03/06/1649, 12/06/1649,
 01/07/1649
- Dames, Simon 19/05/1649
- Danielsz., Lambert 27/02/1649
- Davitsen, Thomas 30/10/1649
- De Claer, *major*/majoor 12/05/1649
- De Tint, *capitão*/kapitein 24/08/1649,
 25/09/1649
- Degies, François 31/03/1649
- Degremont, Anthonij 18/05/1649,
 11/12/1649, 16/12/1649
- Delamatte, Jan 31/03/1649
- Delft, Joris Ettison van 08/12/1649
- Deninger, Jochem, *capitão, posteriormente*
major/kapitein, later majoor
 01/01/1649, 09/01/1649, 10/02/1649,
 17/03/1649, 31/03/1649, 01/04/1649,

- 23/04/1649, 04/05/1649, 08/05/1649,
18/06/1649, 22/09/1649, 23/09/1649,
13/10/1649, 31/12/1649
- Deninker, Hans Jacob 30/11/1649
- Derbij, Lourens 08/12/1649
- Dias, Henrique 05/02/1649, 08/02/1649,
19/02/1649, 29/05/1649, 24/09/1649
- Dias, Pascoal 18/11/1649
- Dieslaken, Tomas 31/03/1649
- Dieu, Daniel de 26/01/1649, 28/01/1649,
27/02/1649
- Dijk, Evert van, *caixeiro/commies*
26/02/1649, 31/03/1649
- Dirksen, Evert 03/09/1649, 16/11/1649,
31/12/1649
- Dirksen, Herman 30/11/1649
- Dirksen, Jan 30/10/1649
- Diretores XIX/Heren XIX* 04/01/1649,
07/01/1649, 12/01/1649, 14/01/1649,
21/01/1649, 25/01/1649, 28/01/1649,
06/02/1649, 13/02/1649, 20/02/1649,
25/02/1649, 04/03/1649, 05/03/1649,
08/03/1649, 09/03/1649, 20/03/1649,
22/03/1649, 25/03/1649, 27/03/1649,
30/03/1649, 07/04/1649, 09/04/1649,
16/04/1649, 20/04/1649, 21/04/1649,
03/05/1649, 04/05/1649, 11/05/1649,
03/06/1649, 04/06/1649, 17/06/1649,
01/07/1649, 12/07/1649, 16/07/1649,
20/07/1649, 23/07/1649, 31/07/1649,
05/08/1649, 06/08/1649, 21/08/1649,
24/08/1649, 15/09/1649, 06/10/1649,
29/10/1649, 03/11/1649, 04/11/1649,
29/11/1649, 15/12/1649, 18/12/1649
- Dirksen, Albert 31/12/1649
- Dirksen, Dirk 31/12/1649
- Dirksen, Jan 30/01/1649
- Dirx, Philips 30/01/1649
- Dirxsen, Jan 31/03/1649
- Doeckens, Reijnier, *comandante em São Thomé*
Thomé/commandant op São Thomé
20/02/1649
- Doedens, Hendric 20/02/1649
- Doedens, Hendrick 15/05/1649
- Domingos, *negrol*/neger 21/01/1649
- Door, Clara 04/02/1649
- Door, Willem 31/12/1649
- Doret, Alexander 31/12/1649
- Dortmont, Balthasar van 30/01/1649,
04/02/1649, 31/05/1649, 11/06/1649,
29/06/1649, 27/07/1649, 08/10/1649
- Dou, Jan 31/03/1649
- Doubesen, Jan 31/03/1649
- Dourado, Miguel, *pescador português*
Portugese visser 23/04/1649
- Drago, Jacob 25/08/1649, 16/09/1649
- Draver, Mathijs 07/10/1649, 21/10/1649,
02/11/1649
- Drillenburch, Vincent 15/01/1649,
11/02/1649, 23/04/1649, 14/05/1649,
21/05/1649, 05/06/1649, 26/06/1649,
19/07/1649, 20/07/1649, 28/09/1649,
08/10/1649, 28/12/1649
- Duercoop, Pieter 26/01/1649
- Duijcker, Hendrick, *escrivão na tesouraria*/klerk bij de staatskas
01/12/1649
- Duijn, Adriaen, *guarda civill*/burgerwacht
05/01/1649
- Duijnkerken, Pieter Ouwers van, *capitão do navio Ringen*/kapitein op het schip
Ringen 29/05/1649, 14/12/1649
- Duijnkerker, Pieter, *comissário*
commissaris 03/02/1649, 24/02/1649,
26/02/1649, 30/03/1649, 05/06/1649,
08/06/1649, 06/07/1649, 20/07/1649,
26/07/1649, 27/07/1649, 02/08/1649,
09/08/1649, 14/08/1649, 14/09/1649,
27/09/1649, 30/09/1649, 02/10/1649,
30/10/1649, 08/11/1649, 30/11/1649,
27/12/1649
- Duijvelhart, Jonas 04/02/1649
- Dumilot, *capitão*/kapitein 08/01/1649
- Duverlyn, Gerrit 30/10/1649
- E
- Edekerk, Cristiaan 31/12/1649

- Egmont, Jan Barentsz 29/05/1649
 Eijberts, Pieter 30/01/1649
 Eijerschottel, Christoffel 30/01/1649,
 20/07/1649, 27/09/1649
 Eijlders, Jan 18/09/1649
 Eijlerts, Jan 23/06/1649
 Eijssedol, *capitão*/kapitein 23/02/1649
 Elberts, Henricq 31/05/1649, 07/06/1649,
 25/12/1649
 Elbertsen, Hendrick, *capitão de navio*
 kapitein op een schip 09/07/1649,
 03/09/1649, 12/10/1649, 15/10/1649,
 30/10/1649
 Elesson, Jan 24/10/1649, 16/11/1649
 Eldijck, Nicolaes 20/03/1649,
 13/04/1649
 Elken, Her[sic] 31/12/1649
 Elst, Jacob van der 02/02/1649,
 10/02/1649, 20/07/1649
 Elst, Jaques van der 25/01/1649
 Emdben, Pieter Jansen van 26/02/1649,
 06/05/1649
 Enchuijsen, Gerrit Adriaensen van,
capitão do navio Brasiliaen/kapitein op
 het schip Brasiliaen 12/02/1649
 Enckhuijsen, Jan Cristiaensz. van, *capitão*
do navio Huijs Breda/kapitein op
 het schip Huijs Breda 16/10/1649,
 19/10/1649
 Ende, Jacob van den 15/03/1649
 Engelaer, Samuel, *mestre escolal*
 schoolmeester 24/07/1649, 29/10/1649
 Engremont, Anthonio d' 31/03/1649,
 02/10/1649
 Entes, Jan, *tenente coronell*/luitenant
 kolonel 17/02/1649
Escabino da Paraíba/Schout van Paraíba
 12/04/1649, 23/12/1649
Escabinos e escolteto do Recife e Mauricial
 Schepenen en Schout van Recife en
 Mauritsstadt 28/04/1649, 07/05/1649,
 18/05/1649, 07/07/1649, 10/07/1649,
 08/10/1649, 15/11/1649, 14/12/1649,
 21/12/1649
- Esehels, Jacob, *capitão*/kapitein
 28/12/1649
 Esswijler, Jacob, *caixeiro*/commies
 26/01/1649, 03/12/1649, 14/12/1649
Estados Gerais/Staten Generaal
 07/01/1649, 13/02/1649, 20/02/1649,
 02/03/1649, 08/03/1649, 09/03/1649,
 10/03/1649, 15/03/1649, 17/03/1649,
 22/03/1649, 23/03/1649, 30/03/1649,
 01/04/1649, 06/04/1649, 13/04/1649,
 04/05/1649, 11/05/1649, 04/06/1649,
 16/07/1649, 23/07/1649, 31/07/1649,
 21/08/1649, 16/10/1649, 03/11/1649,
 04/11/1649, 22/11/1649, 29/11/1649,
 07/12/1649, 18/12/1649
 Ettison, Joris 30/01/1649
 Evertsen, Evert 30/05/1649
 Evertsen, Michiel 31/05/1649
 Evertsen, Symon 31/05/1649
 Evertsz., Jonge Jan 24/08/1649
- F
- Fabritius, Johan 31/03/1649
 Facuto, Moses, *judeul*/jood 12/03/1649
 Falkerts, Gerrit 31/05/1649
 Fallo, Jan, *tenente*/luitenant 14/12/1649
 Fallo, Johannes 31/12/1649
 Fallo, Wouter, *capitão*/kapitein
 23/02/1649, 22/03/1649, 25/03/1649,
 31/03/1649, 14/04/1649, 31/12/1649
 Faria, Francisco de, *judeul*/jode
 20/01/1649
 Favendijn, Jan 05/05/1649
 Feckins[sic], Frederic, *antigo capitão do*
iate Arent/voormalig kapitein op het
 jacht Arent 18/05/1649
 Fei, Jan de 31/05/1649
 Feils, Cornelis Jansen, *capitão da flotilha*
Postpaert/kapitein op het fluitschip
 Postpaert 02/07/1649
 Fernandes, Pascoal, *negro condenado*
 veroordeelde neger 02/06/1649
 Ferrant, Job, *capitão de navio*/kapitein van
 een schip 03/05/1649

- Fluijs, François 12/05/1649
 Fonck, Nicolaes 30/10/1649
 Fonseca, Balthasar da 05/05/1649
 Fonseca, Estevão Dias 12/08/1649,
 14/09/1649, 28/11/1649, 29/11/1649,
 03/12/1649, 06/12/1649, 07/12/1649
 Foran, Job, *capitão*/kapitein 03/02/1649,
 01/04/1649, 17/05/1649, 25/05/1649,
 22/06/1649
 Fosse, Andre de 04/02/1649
 Fosse, Egmont de 29/10/1649,
 23/12/1649
 Frances, Joseph 29/06/1649, 10/07/1649,
 08/10/1649, 28/10/1649, 09/11/1649
 Fransen, Frans, *capitão de navio*/kapitein
 van een schip 29/06/1649
 Fredel, Steffen 27/02/1649
 Frei Fabiano 18/06/1649
 Frei Hugo 18/06/1649
 Frei Matheus 08/07/1649
 Friedvan, Karel 31/12/1649
 Froe, Mellis 03/05/1649, 14/06/1649,
 20/10/1649, 26/10/1649, 30/10/1649,
 05/11/1649, 08/11/1649, 11/11/1649,
 22/11/1649, 27/11/1649, 30/11/1649,
 13/12/1649, 23/12/1649, 31/12/1649
 Fromo, Philippe 14/10/1649
 Fuket, Hendrik 27/02/1649
- G
- Gaesel, Cornelis van 30/01/1649,
 12/05/1649, 18/06/1649, 28/06/1649,
 01/07/1649, 08/12/1649, 23/12/1649
 Galen, Jan van 31/03/1649
 Galet, Abraham 07/05/1649
 Galissen, Galen 14/09/1649, 21/09/1649
 Galles, Mordachaj 31/12/1649
 Gansapoel, Samuel van 08/06/1649
 Garstman, George 07/01/1649,
 23/01/1649, 13/02/1649, 17/02/1649,
 06/04/1649, 23/04/1649, 25/06/1649,
 08/07/1649, 13/07/1649, 24/07/1649,
 05/08/1649, 09/08/1649, 28/09/1649,
 12/10/1649
- Gasel, Willem van 13/07/1649,
 27/09/1649
 Geel, Willem van 31/03/1649
 Geleijnsen, Jan, *capitão do iate Jagerl*
 kapitein op het jacht Jager 29/11/1649
 Gelijsen, Dirck 31/03/1649
 Gelucksalich, David, *preboste*/magistraat
 van militair hof 26/01/1649,
 31/03/1649
 Gerritsen, Gerrit 08/05/1649, 30/05/1649
 Gerritsen, Gillis 31/12/1649
 Gerritsen, Henrik 30/10/1649
 Gerritsen, Michiel 31/03/1649,
 10/06/1649, 31/12/1649
 Gerritsen, Pieter 31/03/1649
 Gevel, Jacob 31/03/1649
 Ghijsseling, Christophel 09/01/1649,
 23/02/1649, 25/02/1649, 04/03/1649,
 17/03/1649, 22/03/1649, 22/09/1649
 Gieter, Kannen, *caixeirol*/commies
 02/12/1649
 Gillissen, Pieter, *barqueiro*/schipper
 27/02/1649, 31/05/1649
 Gillysen[sic], Marthijs, *vice almirantel*
 vice admiraal 01/02/1649, 10/02/1649,
 27/07/1649
 Gilon, Nicolaes 04/02/1649
 Gleskel, Juriaen 30/01/1649
 Goch, Michiel van, *alto conselheiro*
 Hoge Raad 03/01/1649, 04/01/1649,
 25/01/1649, 28/01/1649, 30/01/1649,
 01/02/1649, 02/02/1649, 04/02/1649,
 05/02/1649, 06/02/1649, 10/02/1649,
 18/02/1649, 19/02/1649, 20/02/1649,
 22/02/1649, 24/02/1649, 03/03/1649,
 08/03/1649, 13/03/1649, 16/03/1649,
 17/03/1649, 26/03/1649, 30/03/1649,
 31/03/1649, 01/04/1649, 07/04/1649,
 28/04/1649, 08/05/1649, 10/05/1649,
 12/05/1649, 02/06/1649, 03/06/1649,
 05/06/1649, 14/06/1649, 15/06/1649,
 19/06/1649, 25/06/1649, 28/06/1649,
 10/07/1649, 13/07/1649, 20/07/1649,
 28/07/1649, 12/08/1649, 13/08/1649,

- 14/08/1649, 24/08/1649, 28/08/1649,
31/08/1649, 04/09/1649, 07/09/1649,
13/09/1649, 14/09/1649, 17/09/1649,
18/09/1649, 20/09/1649, 21/09/1649,
22/09/1649, 23/09/1649, 28/09/1649,
30/09/1649, 02/10/1649, 04/10/1649,
08/10/1649, 30/10/1649, 16/11/1649,
22/11/1649, 04/12/1649, 05/12/1649,
09/12/1649, 14/12/1649, 15/12/1649,
23/12/1649, 27/12/1649
- Gockinga, Eppo 10/02/1649, 03/03/1649,
06/04/1649, 08/04/1649
- Goedel, Barthel 01/04/1649
- Goes, Hans van der 04/02/1649,
26/03/1649, 29/06/1649, 04/10/1649,
12/10/1649, 23/10/1649, 24/10/1649,
11/12/1649, 28/12/1649
- Goes, Levijn, *feitor de Balthasar*
Dortmond/opzichter van Balthasar
Dormond 04/02/1649, 08/10/1649,
20/11/1649, 11/12/1649
- Goget, Pieter 30/01/1649
- Gommes, Thomas 29/07/1649
- Gonsalves, Manuel 12/08/1649
- Gonsalves, Miguel, *negro/neger*
13/01/1649
- Goosens, Gerrit 30/10/1649
- Gosensen, Gosen 09/01/1649
- Graef, Pieter de, *capitão de navio*/kapitein
van een schip 25/01/1649, 10/05/1649,
31/05/1649, 01/06/1649, 05/06/1649,
07/06/1649, 23/06/1649, 24/06/1649,
28/06/1649, 01/07/1649, 27/09/1649,
30/10/1649, 24/12/1649
- Graen, Dirck 30/11/1649
- Graf, Jan de 10/02/1649
- Graij, Tomas 30/05/1649
- Grande, Antonio, *negro/neger* 14/10/1649
- Graswinckel, Hugo 04/03/1649,
21/04/1649
- Grausius, Mathias, *médico*/arts
19/08/1649
- Greco, Francisco 29/10/1649
- Griek, Pieter de 31/12/1649
- Groenestijn, Reijnier van 16/01/1649,
22/01/1649, 30/01/1649, 03/02/1649,
12/06/1649, 25/06/1649, 27/09/1649,
09/10/1649
- Groenridder, Gillis Jaspersen den,
capitão de navio/kapitein van een schip
26/03/1649, 27/03/1649, 30/03/1649,
01/09/1649, 02/09/1649
- Groissius, Mathijas, *médico*/arts
03/07/1649
- Grol, Ferdinando Caspar de, *capitão*
kapitein 20/01/1649, 25/01/1649,
10/02/1649
- H
- Hacket, *capitão*/kapitein 06/02/1649
- Hacques, *capitão*/kapitein 22/02/1649
- Haecx, Hendrick, *alto conselheiro*
Hoge Raad 11/01/1649, 16/01/1649,
22/01/1649, 02/02/1649, 06/02/1649,
11/02/1649, 18/02/1649, 04/03/1649,
19/03/1649, 31/03/1649, 01/04/1649,
06/04/1649, 14/04/1649, 21/04/1649,
27/04/1649, 28/04/1649, 10/05/1649,
12/05/1649, 14/05/1649, 21/05/1649,
30/05/1649, 08/06/1649, 11/06/1649,
23/06/1649, 26/06/1649, 02/07/1649,
03/07/1649, 06/07/1649, 26/07/1649,
27/07/1649, 18/08/1649, 21/08/1649,
25/08/1649, 26/08/1649, 02/09/1649,
04/09/1649, 06/09/1649, 10/09/1649,
14/09/1649, 16/09/1649, 17/09/1649,
08/10/1649, 21/10/1649, 29/10/1649,
30/10/1649, 14/12/1649, 27/12/1649
- Haerlem, Pieter Hansz. van 09/06/1649
- Haes, Jan de 19/03/1649
- Hagenent, Herman 05/01/1649,
30/01/1649, 27/02/1649, 31/03/1649,
04/05/1649, 05/05/1649, 14/05/1649,
31/05/1649, 29/06/1649, 20/08/1649,
08/10/1649, 30/10/1649, 13/11/1649,
30/11/1649, 31/12/1649
- Halters, Samuel 30/01/1649, 17/04/1649,
27/09/1649, 31/12/1649

- Ham, Capes, *capitão do navio Coning David*/kapitein van het schip Coning David 14/08/1649
- Ham, Willem van, *capitão*/kapitein 01/04/1649, 09/04/1649, 21/08/1649, 24/08/1649
- Ham, Willem, *capitão do navio Coninck David*/kapitein van het schip Coninck David 04/09/1649
- Hamel, Hendrick 05/01/1649, 26/02/1649, 25/03/1649, 14/04/1649
- Hamel, Jacob 26/02/1649, 22/03/1649, 18/05/1649, 19/05/1649, 27/07/1649, 29/12/1649
- Hamling, *capitão comandante*/kapitein commandant 05/02/1649, 24/09/1649
- Han, Hendrick van, *comissário no Ceará* commissaris in Ceará 10/02/1649
- Hansen, Johannes 31/05/1649
- Harcama, Ludolf van, *capitão*/kapitein 04/02/1649, 04/03/1649, 13/03/1649
- Harmannius, Henricus, *predicante*/predikant 20/03/1649
- Harmens, Arend 30/05/1649
- Harsele, Hendrick van, *caixeiro no Ceará*/commies in Ceará 08/02/1649, 19/07/1649, 20/07/1649, 28/09/1649, 12/10/1649, 14/12/1649, 27/12/1649
- Hart, Marten Meijndertsen van de 28/01/1649, 30/01/1649, 31/03/1649, 24/04/1649, 04/05/1649, 21/07/1649, 27/08/1649, 23/09/1649, 19/10/1649, 21/10/1649, 30/10/1649, 18/11/1649, 13/12/1649, 31/12/1649
- Hartman, Marcus 03/12/1649
- Hartsbergen, *major*/majoor 17/02/1649, 04/03/1649, 22/03/1649, 27/04/1649
- Hartwijck, Hans, *carcereiro*/cipier 11/01/1649
- Haveweerd, Paulus 30/10/1649
- Hecker, Philipes, *tenente*/luitenant 27/11/1649, 02/12/1649, 14/12/1649
- Heeden, Pieter van 20/07/1649, 18/12/1649
- Heel, Tomas 31/12/1649
- Heer, Jan Gerritsen de 03/11/1649
- Heerental, Guillaume Schroot van, *soldado*/soldaat 23/02/1649
- Heijden, Jan van de 11/02/1649, 31/05/1649
- Heijer, Elias 10/02/1649
- Heijkens, Dirck 31/03/1649
- Heijm, Andries 14/01/1649
- Heinsius, Johannes 09/10/1649
- Helbach[sic], Carel 01/02/1649
- Heler, Gillis van, "officie boy"/bode 25/09/1649
- Helft, Jacob van der 12/06/1649, 23/06/1649
- Heljo, Jan 31/03/1649
- Hellings, Cornelis 30/11/1649
- Hendirx, Jurgen 31/03/1649
- Hendrick, Haeije 13/03/1649
- Hendricksen, Dirck, *mestre carpinteiro*/meester-timmerman 07/07/1649
- Hendricksen, Hendrick 31/03/1649
- Hendricksz., Michiel 17/11/1649
- Hendricsen, Claes, *condutor*/bestuurder 26/04/1649
- Hendricx, Hans 27/02/1649
- Hendricx, Jan 30/05/1649
- Hendricx, Lambert 27/02/1649
- Hendriksen, Tryntje 30/10/1649, 30/11/1649
- Hendriksz., Cornelis 30/10/1649
- Hendrix, Boij 30/01/1649
- Hendrix, Cornelis 31/03/1649
- Hendrix, Gijsbert 30/01/1649
- Hendrix, Juriaen 30/01/1649
- Henning, Isaac, *prateiro*/zilversmid 13/01/1649
- Henricques, Jacob, *judeu*/jood 14/06/1649
- Henri, Hendrick 30/01/1649
- Henssen, J. v. 01/07/1649
- Heren XIX, zie *Diretores XIX*
- Hermansz., Hubrecht 02/06/1649

- Hermansz., Michiel 31/12/1649
 Hermens, Jan 31/03/1649, 31/12/1649
 Hermensen, Gerrit 30/11/1649
 HERNSINS[sic], Johannes 31/05/1649
 Hes, Harmen 31/03/1649
 Heusden, Caspar van 16/01/1649,
 13/02/1649, 15/03/1649, 17/04/1649,
 23/06/1649, 07/07/1649, 23/10/1649,
 25/11/1649, 29/12/1649
 Heusden, Hendrick Gerritsen van
 08/07/1649
 Hilt, Coenraet, *capitão*/kapitein
 18/01/1649, 23/01/1649, 19/02/1649,
 18/06/1649, 27/11/1649
 Hobson, Melis 03/02/1649
 Hockhuijsen, *caixeiro*/commies
 27/09/1649
 Hoeck, Jan, *escolteto*/schout 09/01/1649,
 19/01/1649, 10/02/1649, 16/03/1649,
 01/04/1649, 10/04/1649, 12/04/1649,
 25/08/1649, 09/09/1649, 25/09/1649,
 12/10/1649, 14/10/1649, 06/12/1649,
 13/12/1649
 Hoedemaker, Pieter 30/11/1649
 Hoendervanger, Jan 31/03/1649
 Hoffer, Gerrit 31/03/1649
 Holdgraaf, Hilman 31/12/1649
 Hontele, Thomas 04/02/1649
 Hooren, Pieter van, *barqueiro*/schipper
 18/12/1649, 23/12/1649, 24/12/1649
 Hose, Cornelis, *capitão do navio*
Armuijden/kapitein van het schip
Armuijden 04/03/1649, 26/04/1649
 Housen, Jan Jansen van, *prebostel*
 magistraat van militair hof 19/03/1649
 Housen, Jan Pietersen van, *carpinteiro*
 timmerman 30/08/1649
 Houtain, Guillaume de, *coronel*/kolonel
 01/02/1649, 13/02/1649, 27/02/1649,
 04/03/1649, 17/03/1649, 24/03/1649,
 29/03/1649, 31/03/1649, 01/04/1649,
 07/04/1649, 20/04/1649, 24/08/1649,
 16/10/1649
 Houtebeen, *almirante*/admiraal
 12/08/1649
 Houwert, Paulus 31/12/1649
 Hubbeldinck, Hendric, *capitão*/kapitein
 16/04/1649, 23/04/1649, 27/04/1649,
 04/05/1649, 07/05/1649, 18/06/1649,
 02/08/1649, 05/08/1649, 13/08/1649,
 25/09/1649, 14/10/1649, 18/10/1649,
 11/11/1649, 06/12/1649, 13/12/1649
 Huijsman, T. *assistente na Paraíba*
 assistent in Paraíba 18/10/1649,
 24/10/1649, 02/11/1649
 Hulderlit, Adriaen Fredericx van,
mestre de pólvora/meester kruitmaker
 10/08/1649
 Hutlex, Pieter 30/11/1649
 Huur, Cornelis van 30/11/1649
- I
- Israel, Abraham 31/12/1649
- J
- Jacob, Hans 30/01/1649
 Jacobs, Bartel 31/03/1649
 Jacobsen, Adam 30/01/1649, 31/03/1649
 Jacobsen, Cornelis 30/05/1649,
 31/12/1649
 Jacobsen, Gerrijt, *contador da WIC* /
 boekhouder van de WIC 02/07/1649
 Jacobsen, Jan, *chefe da guardal*
 wachtmeester 01/04/1649
 Jacobsen, Pieter 16/08/1649, 24/10/1649
 Jacobsen, Willem 30/01/1649
 Jacquet, Jan Paul, *caixeiro*/commies
 04/01/1649, 09/01/1649, 10/02/1649,
 16/03/1649, 23/04/1649, 06/05/1649,
 07/05/1649, 18/05/1649, 31/05/1649,
 18/06/1649, 26/06/1649, 03/07/1649,
 13/07/1649, 25/08/1649, 08/09/1649,
 14/09/1649, 16/09/1649, 25/09/1649,
 13/10/1649, 14/10/1649, 11/11/1649,
 27/12/1649
 Jandaj, Pierre, *capitão indígenal*
 brasilaaanse kapitein 25/09/1649

- Jandui, *cacique dos Tapuias*/opperhoofd der Tapuais 29/01/1649, 16/03/1649, 23/04/1649, 15/11/1649, 21/12/1649
- Jans, Aeltje[sic] 30/01/1649
- Jans, Magdalena 04/02/1649
- Jans, Pelitien 31/03/1649
- Jansen, Albert, *capitão do navio Eendracht*/kapitein van het schip Eendracht 29/03/1649, 02/04/1649, 13/04/1649, 17/04/1649, 12/07/1649
- Jansen, Barent 31/12/1649
- Jansen, Claes, *feitor de Johannes van Lijstrij*/opzichter van Johannes van Lijstri 04/02/1649
- Jansen, Cors 30/11/1649
- Jansen, Daniel, *capitão da flotilha Marial*/kapitein van het fluitschip Maria 08/01/1649, 27/02/1649
- Jansen, Dirk, *capitão do iate Mauritius*/kapitein van het jacht Mauritius 23/01/1649, 31/03/1649
- Jansen, Evert 31/03/1649
- Jansen, Floris, *capitão do navio Graffl*/kapitein van het schip Graff 25/01/1649
- Jansen, Fop, *capitão do navio Phebus Paleys*/kapitein van het schip Paleys 11/11/1649, 03/12/1649
- Jansen, Fredirk 31/12/1649
- Jansen, Hendrick 31/05/1649
- Jansen, Hey 30/01/1649
- Jansen, Huijbrecht 31/05/1649
- Jansen, Jacob, *capitão do iate Vlissingen*/kapitein van het jacht Vlissingen 20/01/1649, 31/03/1649
- Jansen, Jan 27/02/1649, 30/10/1649, 30/11/1649, 31/12/1649
- Jansen, Lambart 30/10/1649
- Jansen, Leendert 31/05/1649
- Jansen, Nicolaes 30/05/1649
- Jansen, Roger, *capitão*/kapitein 27/02/1649, 30/11/1649, 11/12/1649
- Jansen, Sibrandt 31/12/1649
- Jansen, Steven 31/12/1649
- Jansen, Willem 13/02/1649, 30/11/1649
- Jansz., Jurgen, *capitão da flotilha Prins*/kapitein van het fluijtschip Prins 23/02/1649
- Japon, *capitão de navio*/kapitein van een schip 04/05/1649
- Jaspersen, Abraham, *mestre carpinteiro*/meester-timmerman 07/07/1649
- Jaspersen, Gillis, *capitão da fragata Wilderman*/kapitein van het fregat Wildeman 21/04/1649, 20/12/1649, 24/12/1649
- Jaspersen, Hendric, *capitão de navio*/kapitein van een schip 10/05/1649
- Jaspesen, Daniel, *capitão da fragata Roose*/skapitein van het fregat Roose 19/02/1649, 28/04/1649, 29/04/1649, 14/05/1649
- Jillis, Banke 31/03/1649
- Jlardus[sic], Pieter 31/05/1649
- Jochemsen, Jan 31/12/1649
- Johansen, Albert 31/05/1649
- Johnsz., Rogier, *capitão e comandantel*/kapitein en commandant 09/06/1649
- Jol, Cornelis Cornelissen 12/08/1649, 18/08/1649
- Jong, Jan Evertsen de, *capitão do navio Zeeridder*/kapitein van het schip Zeeridder 19/05/1649, 24/08/1649
- Jong, Pieter de 27/02/1649
- Jonge, Pieter Scheurwater de, *capitão da flotilha Postpaerd*/kapitein van het fluijtschip Postpaert 10/03/1649
- Jongeneel, Jan Cornelisen 06/10/1649
- Jongeswart, Claes Claessen de, *capitão da flotilha Hoop*/kapitein van het fluijtschip Hoop 07/01/1649
- Jonhson, Rogier, *capitão*/kapitein 27/04/1649
- Jorrissen, David 31/05/1649
- Jurgen, Hans 22/09/1649
- Jurien, Adam Hans 30/01/1649, 30/11/1649, 31/12/1649

K

Kams, Martinus 30/05/1649
 Kannengieter, Hendrick 07/10/1649,
 06/12/1649
 Kappel, Hans van 31/03/1649
 Karstens, Thomas 30/10/1649
 Kemp, Thomas, *predicante*/predikant
 16/03/1649, 01/04/1649, 20/07/1649
 Kerkhoven, Hendrick Jacobsen
 02/11/1649
 Kerweer, Pieter, *tentene coronell*/luitenant
 kolonel 23/02/1649, 18/12/1649
 Kessel, David van, *escolteto do Recife*
e Mauricial/schout van Reciffe en
 Mauritsstad 26/04/1649, 08/05/1649,
 26/05/1649, 02/06/1649, 10/07/1649,
 10/08/1649, 22/09/1649, 27/09/1649,
 02/10/1649, 06/10/1649, 07/10/1649,
 24/11/1649, 27/11/1649
 Ketelaer, Laurens, *barqueiro*/schipper
 27/12/1649
 Ketelaer, Pouvens, *capitão do barco*
Eendracht/kapitein van de bark
 Eendracht 13/07/1649, 24/08/1649
 Kien, Cornelis, *capitão da fragata*
Nieuw Vlissingen/kapitein van het
 fregat Nieuw Vlissingen 15/03/1649,
 22/03/1649, 30/03/1649, 31/03/1649,
 03/04/1649
 Kien, Jan, *capitão do navio Pelicaen*
 kapitein op het schip Pelicaen
 27/02/1649
 Kies, Philips 22/02/1649, 27/02/1649
 Kint, Jan 27/02/1649, 30/05/1649
 Kint, Jaques 07/08/1649
 Kiwillems, Fredric 30/11/1649
 Klaasen, Joost 31/12/1649
 Klaasen, Lenaard 30/11/1649
 Kleermaker, Gerrit Harmens 30/01/1649
 Kleijndijck, *capitão de navio*/kapitein van
 een schip 09/12/1649
 Kleijnenbroeck, Jacob van 30/10/1649
 Knab, Johannis 31/12/1649

Koeck, Joos 31/03/1649
 Koenders, Rudolph 30/01/1649
 Koersen, Hendrick 30/05/1649
 Kolker, Jan van 31/03/1649
 Kopper, Jan 23/10/1649
 Koster, Cristiaen 27/02/1649
 Kreuz, Jacob de 27/02/1649
 Krijgers, Jan 27/02/1649
 Krijgsraad, zie *Conselho Militar*
 Krimen, Adriaen 30/01/1649
 Krimpe, Jan Pietersen van de 27/02/1649
 Kruijt, Jan 31/03/1649
 Kuijper, Jan, *sargento*/sergeant 21/12/1649

L

L'Hermitte, Jacobus 18/11/1649
 L'Hermitte, Johannes 15/01/1649,
 29/01/1649, 11/02/1649, 08/03/1649,
 25/03/1649, 26/03/1649, 23/04/1649,
 29/06/1649, 21/12/1649
 L'Hermitte, Pieter, *secretário*/secretaris
 29/07/1649, 07/08/1649, 12/08/1649,
 16/09/1649, 24/09/1649, 25/09/1649,
 06/10/1649, 08/10/1649, 13/10/1649,
 16/10/1649, 19/11/1649, 03/12/1649,
 11/12/1649, 15/12/1649, 23/12/1649
 L'Hommel, Aernout de 30/01/1649,
 31/03/1649, 16/06/1649, 27/09/1649,
 30/10/1649, 18/11/1649
 Laet, Jan de 27/02/1649
 Lafaije, Jan de 30/11/1649
 Lambart, Glaude 30/01/1649, 22/06/1649
 Lamberti, Jacob, *cirurgião*/chirurgijn
 28/07/1649
 Lamontagie, Nicola 31/12/1649
 Lancquer, Estienne 12/04/1649
 Lange, Nicolas de 08/04/1649
 Langedom, Tomas 31/03/1649
 Langelans, Jan 30/11/1649
 Lanquer, Steven 27/02/1649
 Lantschot, Jan, *soldado*/soldaat
 27/11/1649
 Lathouwer, Willem 27/02/1649

- Laurens, Jems 30/11/1649
 Laurents, Jonas, *pratreiro/zilversmid* 20/07/1649
 Laurensen, Jacob 30/11/1649
 Leendertsen, Cornelis 31/12/1649
 Leeuw, Tomas de 31/03/1649
 Legada, Maria, *negra/negerin* 23/11/1649
 Legermite[sic], Mathijs 31/03/1649
 Lego, Guiljaen de 27/02/1649
 Leguangie, Pere 31/03/1649
 Lembrits, Cristofel 31/12/1649
 Lenaerts, Adriaen 29/10/1649
 Leuven, Pieter van 09/06/1649, 30/10/1649
 Leuven, Wentsel 31/12/1649
 Leva, Jan 31/03/1649
 Liaen, Jacob de, *tenente coronell/luitenant kolonel* 17/02/1649
 Lintsnisch, Jacob van 13/07/1649, 06/09/1649, 21/09/1649, 01/10/1649, 30/10/1649, 31/12/1649
 Lintzenich, Hester van 30/01/1649
 Lira, Gonsalvo Novo de 17/03/1649, 06/04/1649, 05/05/1649, 08/05/1649, 19/07/1649, 02/09/1649, 27/10/1649, 04/11/1649, 06/12/1649
 Liseman, *capitão*/kapitein 08/04/1649
 Listrij, Johannes van, *comandante dos brasilianos/commandant van de Brazilianen* 04/02/1649, 05/02/1649, 18/05/1649, 22/06/1649, 29/06/1649, 16/07/1649, 07/08/1649, 24/09/1649, 02/10/1649, 04/10/1649, 08/10/1649, 09/10/1649, 25/10/1649, 29/10/1649, 06/12/1649
 Lobbrecht, Willem, *tenente coronell* luitenant kolonel 04/08/1649, 20/08/1649, 18/11/1649
 Lodewijkx, Jonas 30/05/1649, 16/08/1649, 19/08/1649, 25/09/1649, 08/12/1649
 Lodowijks, Cristiaen 31/12/1649
 Loenen, Adriaen van, *capitão do iate Amsterdam*/kapitein van het jacht Amsterdam 07/01/1649, 01/03/1649, 02/03/1649, 16/03/1649, 24/03/1649, 01/04/1649, 21/04/1649, 27/04/1649, 08/05/1649, 29/05/1649, 15/06/1649, 19/06/1649, 25/06/1649, 30/12/1649
 London, Benjamin Bonden van 16/08/1649
 London, Hendrick Eliassen van 16/08/1649
 Lone, Glaude 31/03/1649
 Loonst, Pieter van 27/02/1649
 Loose, *escoltetol*/schout 12/04/1649, 17/12/1649
 Loots, Herman Hermansz 06/05/1649
 Loots, Manoel de 01/04/1649
 Lourens, Johannes 31/03/1649
 Lourents, Cornelis 27/02/1649
 Lovar, Guiljam 30/11/1649
 Lubbertsen, Hendric 24/04/1649
 Luffelen, Gillis van 19/02/1649, 18/09/1649
 Luijck, Jan van, *pescador*/visser 04/02/1649
 Luijs, Hans Willemsz 30/01/1649
 Lysfhardt[sic], Onno 31/03/1649
 Lzae[sic], Gustaviaen 30/01/1649
- M
- Maas, Hans 31/12/1649
 Maas, Marten 30/01/1649
 Macedo, Antonio Pinto de 13/04/1649
 Maes, Jan, *capitão*/kapitein 18/01/1649, 23/01/1649, 16/03/1649, 31/03/1649, 12/04/1649, 30/10/1649
 Maes, Marten 30/05/1649
 Maijer, Hugo de, *capitão*/kapitein 21/12/1649
 Mailjaard, Jacob 30/11/1649
 Maillant, Marcus 04/02/1649
 Malachie, Noe 30/11/1649

- Malcontent, Ghijsbert, *capitão de navio*
kapitein van een schip 12/02/1649,
08/04/1649, 23/04/1649, 09/12/1649
- Man, Jan de 04/03/1649, 17/05/1649
- Man, Johannes de 13/08/1649,
20/08/1649
- Mankaard, Thomas 31/12/1649
- Manoel, *negro*/neger 21/01/1649
- Marckgraef, Askanius[sic] 27/02/1649
- Marressinck, Pieter 25/01/1649,
04/02/1649, 29/06/1649, 02/09/1649,
04/10/1649, 23/10/1649, 08/12/1649,
11/12/1649
- Marrits, Manuel 31/05/1649
- Marschalck, David Davidsen, *comissário*/
commissaris 04/01/1649, 07/01/1649,
08/01/1649, 21/01/1649, 26/01/1649,
29/01/1649, 30/01/1649, 03/02/1649,
11/02/1649, 17/02/1649, 19/02/1649,
22/02/1649, 26/02/1649, 27/02/1649,
02/03/1649, 13/03/1649, 18/03/1649,
23/03/1649, 31/03/1649, 01/04/1649,
09/04/1649, 10/04/1649, 23/04/1649,
12/05/1649, 18/05/1649, 22/05/1649,
30/05/1649, 11/06/1649, 18/06/1649,
24/06/1649, 07/07/1649, 08/07/1649,
13/07/1649, 20/07/1649, 21/07/1649,
24/07/1649, 05/08/1649, 07/08/1649,
13/08/1649, 19/08/1649, 24/08/1649,
28/08/1649, 30/08/1649, 14/09/1649,
15/09/1649, 21/09/1649, 25/09/1649,
29/09/1649, 09/10/1649, 14/10/1649,
20/10/1649
- Martensen, Albert 30/11/1649
- Martim, Domingos 21/05/1649
- Martins, Ferdinando 01/11/1649
- Martinus, Steven 31/12/1649
- Maselier, François 04/02/1649
- Mast, Hans, *piloto*/piloot 03/12/1649
- Mast, Joost 02/06/1649
- Masuir, Abraham 31/03/1649
- Matheusen, Hendricq 31/05/1649
- Matos, Luis Pinto de 10/03/1649,
10/05/1649
- Mattheu, Jan 30/11/1649
- Matthijsen, Jacob 10/02/1649
- Maurits, Adriaen, *capitão do iate Trouwel*
kapitein van het jacht Trouwe
28/04/1649, 29/04/1649, 10/05/1649,
14/05/1649
- Maurits, Jan 19/04/1649
- Mazinne, Abraham 31/12/1649
- Meeus, Andries 31/12/1649
- Meij, Jan 31/05/1649
- Meij, Pieter de, *guarda civil*/burgerwacht
05/01/1649
- Meijer, *capitão*/kapitein 22/09/1649
- Meijer, Hugo de 30/11/1649
- Meijer, Pieter Eilers 30/05/1649,
31/12/1649
- Mendes, Jacob Franco 01/10/1649
- Mendonça, Gaspar de 23/08/1649
- Menezes, Francisco Barreto de, *mestre*
de campo/kolonel 29/06/1649,
21/02/1649, 23/02/1649, 26/02/1649,
01/03/1649, 10/03/1649, 13/03/1649,
23/04/1649, 05/05/1649, 31/05/1649,
01/07/1649, 08/07/1649, 02/08/1649,
04/08/1649, 12/08/1649, 19/10/1649,
25/10/1649, 27/10/1649, 26/11/1649,
29/11/1649, 30/11/1649, 02/12/1649,
03/12/1649, 07/12/1649, 10/12/1649,
28/12/1649
- Menole, Louijs 31/12/1649
- Mercado, Abraham do, *médico*/arts
10/09/1649, 16/09/1649, 23/10/1649
- Mesch, Sijmon, *notário em Delft*/notaris
in Delft 05/07/1649
- Mesquita, João Barbosa de 08/11/1649
- Metselaer, Hendrick Pietersen
31/05/1649, 06/09/1649
- Meulen, Hendric Balthasar van der
28/01/1649, 30/04/1649, 24/07/1649,
26/07/1649
- Meveren, Johannes 30/05/1649
- Michiel, Antonij 31/12/1649

- Michielsen, Johannes, *capitão do iate*
Jager van Vlissingen/kapitein van het
jacht Jager van Vlissingen 04/03/1649,
12/03/1649 16/02/1649, 24/06/1649, 07/08/1649,
12/08/1649, 13/08/1649, 14/09/1649,
17/09/1649, 18/09/1649, 20/10/1649,
16/11/1649, 22/11/1649, 04/12/1649,
13/12/1649
- Michon, Simon, *comerciantel*koopman
27/10/1649, 30/10/1649
- Miguel, Belchior, *negro condenado*
veroordeelde neger 02/06/1649
- Mina, Antonio, *negro condenado*
veroordeelde neger 02/06/1649
- Minden, Jan Gerritsen van 26/01/1649,
27/11/1649
- Mineur, Pierre 08/06/1649, 28/09/1649,
08/10/1649
- Mino, João 18/09/1649
- Mocato, Abraham 02/09/1649
- Moco, Alexander, *negro*/neger 24/09/1649
- Moço, João, *negro*/neger 23/11/1649
- Moeder, Marijtjen Jans 27/02/1649
- Moens, Lucia 30/10/1649
- Moerkercken, Gerrit Jansen 08/07/1649
- Moerkerken, Abraham 30/01/1649
- Moleco, João 18/09/1649
- Molina, Antonio, *negro condenado*
veroordeelde neger 02/06/1649
- Monchi, Rene de 01/06/1649,
29/06/1649, 02/07/1649, 24/07/1649,
06/08/1649, 21/09/1649, 23/12/1649
- Monick, Jacob Hendricsen, *capitão do*
navio Graeuwen Monick/kapitein
van het schip Graeuwen Monick
21/04/1649
- Montanier, François 14/06/1649,
06/07/1649
- Monteiro, Paulo Manoel, *negro*
condenado/veroordeelde neger
02/06/1649
- Moor, Ghijs 12/06/1649
- Moreel, Nathanael 23/01/1649
- Morgan, Robbert, *chefe da guardal*
wachtmeester 13/03/1649
- Morris, Jan, *comerciante livre*/vrij
koopman 28/01/1649, 11/02/1649,
- Morris, Johannes, *comerciante livre*/vrij
koopman 19/11/1649
- Mota, Manoel Peres da 10/05/1649,
06/12/1649
- Moucheron, Cosmo de 25/01/1649,
04/02/1649, 12/05/1649, 31/05/1649,
01/06/1649, 29/06/1649, 24/07/1649,
06/08/1649, 12/08/1649, 22/09/1649,
04/10/1649, 08/10/1649, 13/10/1649,
23/10/1649, 06/12/1649
- Mourits, Adriaen, *capitão de navio*
kapitein van een schip 24/08/1649,
01/09/1649
- Mr. Paulus, *cirurgião*/chirurgijn
10/05/1649
- Mulder, Dirck 04/02/1649
- Mulder, Gerrit Adriaensen, *capitão do*
galeão Sperwer/kaitein van het galjoen
Sperwer 16/08/1649
- Muller, Barent 30/01/1649
- Munickhooven, Eduart 06/10/1649,
21/12/1649
- Muntslager, Gerrit 30/01/1649
- N
- Nauschrieck, Otto 27/02/1649
- Nauw, Glaude la 31/05/1649
- Navarro, Aaron 16/04/1649, 27/11/1649
- Navarro, Jacob 05/08/1649
- Navarro, João Lestão 19/01/1649,
23/12/1649
- Navarro, Moses 23/02/1649, 04/03/1649,
01/04/1649, 07/04/1649, 14/04/1649,
16/04/1649, 30/04/1649, 27/11/1649
- Nederhout, Willem 04/02/1649
- Negreiros, André Vidal de 25/01/1649
- Niclaes, Dirck 15/01/1649, 01/04/1649
- Nicolaes, Marcus 30/01/1649

- Nicolai, David 20/02/1649, 18/05/1649,
12/06/1649, 09/07/1649, 20/08/1649,
30/10/1649
- Nicolau, Jan 30/01/1649
- Nieuwe, Alexander 30/11/1649
- Nieuwhof, Johannes, *caixeirol/commies*
21/01/1649, 30/01/1649, 13/02/1649,
19/03/1649, 08/04/1649, 21/04/1649,
27/04/1649, 28/04/1649, 08/05/1649,
14/06/1649, 28/06/1649
- Nomecam[sic], Engelbrecht, *prebostel*
magistraat van militair hof 19/03/1649,
08/05/1649
- Noordwijck, Jan Jansen van 27/02/1649,
31/05/1649
- Noorman, Wessel 21/12/1649
- Noy, Antony de la 31/12/1649
- Nunes, Jerônimo 27/07/1649
- Nunes, Manoel, *negro condenadol*
veroordeelde neger 02/06/1649
- Nunes, Moses 04/02/1649
- O
- Obbesen, Enno, *barqueiro/schipper*
22/02/1649
- Obrij, Charles 23/02/1649
- Ochuijsen, Michiel 02/09/1649
- Offringa, Johannes, *predicantelpredikant*
30/01/1649, 06/04/1649, 12/04/1649,
31/05/1649, 18/06/1649
- Oillissen, Jacob 27/02/1649
- Olen, Jan van 21/12/1649
- Olfardi, Nuno 18/11/1649
- Oliveira, João de, *capitão indígenal*
Brasiliaanse kapitein 04/10/1649
- Oliveira, Moses de, *judeul/jood*
19/03/1649
- Olman, Christophel 29/05/1649
- Ongena, Petrus, *predicantelpredikant*
30/01/1649, 06/04/1649, 12/04/1649,
18/06/1649, 21/10/1649, 30/10/1649
- Ooms, Eduart, *diretor do hospitall*
directeur van het gasthuis 09/06/1649
- Otsenborn, David 04/05/1649,
11/06/1649, 12/06/1649, 25/06/1649,
08/07/1649, 01/11/1649
- Otsinder, Jan 30/10/1649
- Otten, Ambrosius 31/12/1649
- Oudenarde, Adriaen van 31/03/1649
- Ouziel, Jaques, *secretáριο/secretaris*
30/01/1649, 27/09/1649
- P
- Paccau, Pieter 01/05/1649, 30/10/1649,
30/11/1649
- Paiva, Jeronimo Serrão de 10/03/1649,
04/08/1649, 12/08/1649, 27/10/1649,
04/11/1649, 06/12/1649, 10/12/1649,
23/12/1649
- Paraíba, Susanna de, *negra/negerin*
23/11/1649
- Paraupaba, Antonio, *regidor/lid van de*
vroedschap 09/01/1649, 16/03/1649,
16/04/1649, 25/09/1649, 18/10/1649
- Parent, Jan 11/12/1649
- Parijs, Adriaen, *capitão do navio Reijgerl*
kapitein van het schip Reijger
17/06/1649, 26/07/1649, 09/08/1649,
26/10/1649, 10/12/1649, 24/12/1649
- Patter, Rene 09/07/1649
- Paul, Thomas, *tenente/luitenant*
24/04/1649, 30/05/1649, 31/05/1649,
26/07/1649, 28/07/1649, 30/07/1649,
13/08/1649, 30/10/1649, 30/11/1649
- Pauli, Coenraet 04/02/1649, 23/04/1649,
29/06/1649
- Paulijn, Jan 30/10/1649
- Paulsen, Reijner 06/03/1649, 16/03/1649
- Pauwelsen, Reinier 01/10/1649
- Pelinx, Alexander 31/03/1649
- Pelletier, Wouter 15/03/1649
- Pels, François 06/07/1649
- Pereira, Agostinho, *negrol/neger*
16/11/1649
- Pereira, Gaspar 02/09/1649
- Perison, Nicolaes 30/10/1649,
30/11/1649, 31/12/1649

- Persijn, Pieter 16/03/1649, 17/03/1649, 01/04/1649, 06/05/1649, 03/07/1649, 14/10/1649, 18/10/1649, 30/10/1649, 06/12/1649, 15/12/1649, 21/12/1649, 22/12/1649, 23/12/1649, 28/12/1649
- Persoon, Mathijs 08/09/1649, 29/09/1649, 31/12/1649
- Petit, Laurens 04/02/1649
- Picard, Christofel, *negro condenadol* veroordeelde neger 02/06/1649
- Piere, Petit, *pescaador*/visser 04/02/1649
- Pietersen, Arent, *capitão de navio*/kapitein van een schip 01/02/1649
- Pietersen, Gerrit 31/05/1649
- Pietersen, Hendrick 30/01/1649, 30/05/1649, 31/05/1649, 06/07/1649, 30/10/1649, 30/11/1649, 31/12/1649
- Pietersen, Paulus 30/11/1649
- Pietersz., Frans, *capitão do iate Senegaell* kapitein op het jacht Senegael 13/01/1649
- Pietersz., Hendric, *pedreiro*/metselaar 13/01/1649, 16/01/1649, 30/01/1649, 10/08/1649, 14/12/1649
- Pietersz., Jan, *marinheiro*/matroos 26/05/1649, 30/11/1649
- Pietersz., Mathias, *negro condenadol* veroordeelde neger 02/06/1649
- Pietersz., Pieter 31/12/1649
- Pietersz., Wouter 29/06/1649
- Pigget, Andries 31/12/1649
- Pijper, Jacob 31/03/1649
- Pilletier, Wouter 25/08/1649
- Piltier, Wolter 13/02/1649
- Pimentel, Rodrigo de Barros 10/03/1649, 06/04/1649, 05/05/1649, 10/05/1649, 08/07/1649, 04/08/1649, 10/08/1649, 12/08/1649, 11/09/1649, 20/09/1649, 21/09/1649, 06/10/1649, 15/10/1649, 27/10/1649, 12/11/1649, 19/11/1649, 29/11/1649, 30/11/1649, 06/12/1649, 07/12/1649, 10/12/1649, 28/12/1649
- Pimpelfort, Johannes 24/11/1649
- Pina, Aaron de, *judeu*/jood 26/05/1649, 05/08/1649, 27/09/1649, 30/11/1649, 31/12/1649
- Pina, Benjamin de 14/09/1649, 27/09/1649
- Pinto, George Homem 06/12/1649
- Pisa, Abraham Ysrael de 30/11/1649
- Pitthri, Jan de Roege 30/10/1649
- Ples, Andries 30/01/1649
- Pluts, Nicolaes 04/02/1649
- Poins, *tenente*/luitenant 27/12/1649
- Polhemius, Johannes Theodorus, *predicante*/predikant 04/10/1649, 23/10/1649, 30/10/1649, 31/12/1649
- Polman, Jan 30/10/1649, 31/12/1649
- Pop, Simon Danielsen 30/05/1649, 26/06/1649
- Post, Adriaen 31/05/1649, 23/09/1649
- Potter, Cornelis 12/06/1649
- Potti, Pedro 22/02/1649, 27/02/1649, 01/03/1649, 13/03/1649, 19/04/1649, 23/04/1649, 26/04/1649, 16/07/1649
- Pouwel, Thomas 10/07/1649
- Prijs, Adriaen, *capitão do iate Reijgerl* kapitein van het jacht Reijger 02/01/1649
- Principe de Orangel*/Prins van Oranje 09/03/1649, 22/03/1649, 04/05/1649, 04/06/1649, 23/07/1649, 31/07/1649, 03/11/1649, 04/11/1649, 07/12/1649
- Prins, Paulus 31/12/1649
- Provo, Glaude 31/12/1649
- Provo, Jan 30/11/1649
- Q
- Querijn, Moijse 27/02/1649
- R
- Raad van Justitie, zie *Conselho de Justiça*
- Raad van State, zie *Conselho de Estado*
- Raaphael[sic], Mozes 31/12/1649
- Rabbi, Jacob 13/02/1649
- Radewelt, Dirck 17/05/1649

- Raesvelt, Johan, *conselheiro de justiça*/Raad van justitie 30/01/1649, 05/02/1649, 23/02/1649, 26/03/1649, 31/03/1649, 13/07/1649, 21/07/1649, 06/08/1649, 27/09/1649
- Rasiere, Isaack de 07/01/1649, 13/12/1649
- Ravensteijn, Hendric van, *capitão*/kapitein 05/01/1649, 29/06/1649, 08/10/1649, 03/11/1649
- Reijmers, *capitão*/kapitein 01/04/1649
- Rekenkamer, zie *Contadoria*
- Rembach, Hendric 01/04/1649
- Remers, Cristofel 31/12/1649
- Remmers, *capitão*/kapitein 07/08/1649
- Reynsen, Jan, *carvoeiro*/kolenbrander 24/10/1649, 16/11/1649
- Rigou, Pieter 30/10/1649
- Rijk, Johannis de 30/10/1649, 31/12/1649
- Rijswerker, Johan 31/03/1649
- Rijtsen, Jan 31/12/1649
- Ringel, Jochum 30/10/1649
- Ringen, Cornelis van, *capitão da caravela Ringh*, *posteriormente, capitão do navio Postpaert*/kapitein van het karveel den Ring, later kapitein van het schip Postpaert 29/05/1649, 17/06/1649
- Ringen, Cornelis van, *capitão da caravela Ringh*/kapitein van het karveel den Ring 04/01/1649, 03/02/1649, 01/05/1649
- Rinkesen, Jan 30/10/1649
- Robbertsen, Robbert 30/01/1649
- Robijn, Pieter 30/05/1649
- Rochussij, Jan 10/05/1649
- Roda, Klaas 30/10/1649
- Rodrigus, Vincent 31/03/1649
- Roelofsen, Samuel 31/12/1649
- Roer, Roeland van de, *capitão*/kapitein 22/09/1649, 08/10/1649, 30/10/1649, 05/11/1649
- Roggeveen, Cornelis 26/05/1649
- Rooleuw, Evert 30/04/1649
- Roots, Jan 31/12/1649
- Roscam, Abraham 05/08/1649
- Rose, Martin le 04/02/1649
- Roswijsken, Marcion 31/12/1649
- Rotgans, Pieter Claessen 10/05/1649, 17/05/1649
- Rough, Pierre le 04/02/1649
- Ruaen, Michiel 30/01/1649
- Runtvlees, Johan 27/04/1649, 29/04/1649
- S
- Sallon, Saara 30/11/1649
- Sanders, Hendrick 31/03/1649
- Sangie, Cristoffel 31/03/1649
- Santen, Barend van 31/05/1649
- Santvoort, Robbert 31/03/1649
- Sara, Jsaac de, *intérprete judeu*/Joodse tolk 28/07/1649
- Saraiva, Duarte 25/10/1649
- Schaars, Hendrick 31/12/1649
- Schaerdenburgh, Albertus van, "officie boy"/bode 25/09/1649
- Scharf, Beotins, *capitão do navio St. Bartholomeus*/kapitein van het schip St. Bartholomeus 24/02/1649, 01/04/1649
- Scharp, Jan 31/05/1649
- Scheaf, Eduart 03/02/1649
- Scheer, Hans 30/11/1649
- Scheers, François 30/01/1649
- Schepenen van Paraíba, zie *Escabinos da Paraíba*
- Schepenen en Schout van Recife en Mauritsstadt, zie *Escabinos e escolteto do Recife e Maurícia*
- Scherp, Hans, *chefe da guarda no forte Afogados*/wachtmester in het fort Afogados 13/03/1649, 08/04/1649, 30/10/1649, 30/11/1649
- Schilder, Jacob Houmaar 30/11/1649
- Schilder, Michiel Pietersz 21/06/1649
- Schoenmaker, Cornelis Cornelisz 30/10/1649

- Schonenburch, Wouter, *alto conselheiro* 26/04/1649, 18/05/1649, 23/06/1649,
 Hoge Raad 31/03/1649, 31/05/1649,
 30/10/1649
- Schoor, Gerrit, *caixeiro*/commies
 10/05/1649, 12/05/1649
- Schoppe, Sigismund von, *coronel*
alemão/Duitse kolonel 08/01/1649,
 11/01/1649, 15/01/1649, 23/01/1649,
 26/01/1649, 28/01/1649, 04/02/1649,
 06/02/1649, 10/02/1649, 11/02/1649,
 13/02/1649, 17/02/1649, 19/02/1649,
 21/02/1649, 22/02/1649, 25/02/1649,
 26/02/1649, 01/03/1649, 02/03/1649,
 03/03/1649, 04/03/1649, 05/03/1649,
 10/03/1649, 13/03/1649, 16/03/1649,
 17/03/1649, 22/03/1649, 24/03/1649,
 25/03/1649, 26/03/1649, 30/03/1649,
 01/04/1649, 07/04/1649, 19/04/1649,
 23/04/1649, 26/04/1649, 27/04/1649,
 28/04/1649, 30/04/1649, 06/05/1649,
 25/05/1649, 02/06/1649, 03/06/1649,
 18/06/1649, 22/06/1649, 24/06/1649,
 01/07/1649, 02/07/1649, 06/07/1649,
 13/07/1649, 28/07/1649, 02/08/1649,
 07/08/1649, 12/08/1649, 20/08/1649,
 23/08/1649, 24/08/1649, 30/08/1649,
 04/09/1649, 11/09/1649, 20/09/1649,
 21/09/1649, 22/09/1649, 24/09/1649,
 25/09/1649, 08/10/1649, 09/10/1649,
 13/10/1649, 25/10/1649, 27/10/1649,
 02/11/1649, 17/11/1649, 18/11/1649,
 03/12/1649, 05/12/1649, 06/12/1649,
 08/12/1649, 09/12/1649, 14/12/1649,
 18/12/1649, 21/12/1649, 23/12/1649
- Schot, Jan 27/02/1649, 22/03/1649
- Segers, Pieter 30/10/1649
- Sel, Tomas Jansen 30/11/1649
- Sickema, Reynier van, *capitão*/kapitein
 08/01/1649, 28/01/1649, 04/02/1649,
 05/02/1649, 08/02/1649, 09/02/1649,
 10/02/1649, 15/02/1649, 19/02/1649,
 22/02/1649, 27/02/1649, 03/03/1649,
 17/03/1649, 30/03/1649, 01/04/1649,
 03/04/1649, 14/04/1649, 15/04/1649,
- 26/04/1649, 18/05/1649, 23/06/1649,
 20/07/1649, 29/07/1649, 04/10/1649
- Sigfridt, Johannes, *tenente*/luitenant
 25/01/1649
- Sijmons, Wibrand 30/01/1649
- Sillis, Clocas 30/11/1649
- Silt, Jan Juriaensen van 23/09/1649
- Silva, Antonio Teles da, *governador*
da Bahia/gouverneur van Bahia
 09/01/1649, 26/02/1649, 01/03/1649,
 22/03/1649, 13/04/1649, 14/04/1649,
 02/12/1649
- Silva, Fernão Martins da 14/01/1649
- Simonsen, Ysaak 31/12/1649
- Sinder, Heiliger 31/12/1649
- Sintalesco, Francisco de 24/06/1649
- Slachter, Dirck Niclaes 26/02/1649,
 18/03/1649, 21/10/1649
- Slecht, Simon, *barqueiro*/schipper
 20/03/1649, 09/04/1649
- Slimbeen, François 31/03/1649
- Slomp, Hans 31/12/1649
- Smirck, Jan Jansen 30/01/1649
- Smit, Jacob 30/01/1649
- Smit, Wouter 04/02/1649, 23/11/1649
- Snider, Hans Adam 30/11/1649
- Snod, Eduart 04/02/1649
- Soite[sic], João de, *morador da Paraíba*
 inwoner van Paraíba 21/09/1649,
 24/09/1649
- Solbelien, Matellin 30/11/1649
- Sousa, Francisco de, *negro condenado*
 veroordeelde neger 02/06/1649
- Spando, Tobias, *capitão*/kapitein
 15/01/1649
- Spender, Jan 31/03/1649
- Spranger, Quirijn 03/03/1649,
 08/04/1649, 05/06/1649, 02/07/1649,
 07/07/1649, 09/08/1649, 27/09/1649,
 30/10/1649, 08/11/1649, 30/11/1649,
 31/12/1649
- Sprint, Jacob 31/05/1649

- Stachouwer, Frederick, *alferes/vaandrig*
22/09/1649, 08/10/1649
- Stachouwer, Jacob, *tenente generall/overste*
luitenant 08/01/1649, 21/01/1649,
26/01/1649, 29/01/1649, 01/02/1649,
03/02/1649, 04/02/1649, 06/02/1649,
16/02/1649, 17/02/1649, 22/02/1649,
27/02/1649, 02/03/1649, 17/03/1649,
18/03/1649, 20/03/1649, 01/04/1649,
09/04/1649, 12/05/1649, 18/05/1649,
12/06/1649, 18/06/1649, 22/06/1649,
24/06/1649, 25/06/1649, 08/07/1649,
13/07/1649, 19/07/1649, 27/07/1649,
05/08/1649, 09/08/1649, 25/09/1649,
08/10/1649, 09/10/1649, 14/10/1649,
18/10/1649, 24/10/1649, 25/10/1649,
05/11/1649, 15/11/1649, 27/11/1649,
02/12/1649, 03/12/1649, 06/12/1649,
13/12/1649, 14/12/1649, 17/12/1649,
23/12/1649, 24/12/1649
- Stalyn, Matthijs 31/12/1649
- Stark, Jacob 30/05/1649
- Staten Generaal, zie *Estados Gerais*
- Stawereus, Johannes, *constavell/politieman*
26/08/1649
- Stevens, Eduart, *capitão/kapitein*
28/07/1649, 29/07/1649
- Stevens, Jan 04/12/1649, 06/12/1649
- Stevens, Ritchert 30/11/1649
- Stil, Jan 04/02/1649
- Stil, Jaspas 04/02/1649
- Stipel, Gerrit Jansen 09/07/1649
- Stocheim, *capitão/kapitein* 23/02/1649
- Strang, Patrig 30/11/1649
- Strenghe, Marins van der 31/12/1649
- Strich, Abraham, *comissário/commissaris*
04/01/1649, 07/01/1649, 11/02/1649,
25/02/1649, 26/02/1649, 03/03/1649,
29/03/1649, 31/03/1649, 06/05/1649,
10/05/1649, 12/05/1649, 20/05/1649,
09/06/1649, 21/06/1649, 07/08/1649,
21/08/1649, 16/09/1649, 30/10/1649,
08/11/1649, 16/11/1649, 08/12/1649,
31/12/1649
- Strouben, Timotheus 21/09/1649
- Strouch, Hendric Diderick, *tenentel*
luitenant 11/02/1649
- Struben, Thimoteus, *antigo condutorl*
voormalig bestuurder 07/01/1649,
11/02/1649, 25/02/1649
- Strucht, Pieter van, *engenheir/ingenieur*
26/04/1649, 24/07/1649, 27/07/1649,
02/08/1649, 06/08/1649
- Struijs, Abraham 30/10/1649
- Struijs, Cornelis 14/06/1649, 12/06/1649
- Stuling, Cornelis 17/03/1649
- Stylsen, Yde 31/12/1649
- Swaen, Jan Albertsz., *capitão do navio*
St. Jan/kapitein van het schip St. Jan
07/01/1649
- Sweerts, François, *comissário/commissaris*
09/02/1649, 19/03/1649, 19/05/1649,
23/06/1649, 01/07/1649, 13/07/1649,
20/07/1649, 07/08/1649, 02/09/1649,
08/09/1649, 17/09/1649, 27/09/1649,
01/10/1649, 04/10/1649, 07/10/1649,
13/10/1649, 16/10/1649, 21/10/1649,
29/10/1649, 02/11/1649, 30/11/1649,
06/12/1649, 08/12/1649, 21/12/1649,
29/12/1649
- Sweerts, Jacob de 13/09/1649, 25/10/1649
- Sweerts, Pauwel de 13/09/1649,
25/10/1649
- Swol, Abraham van, *caixeiro/commies*
08/01/1649, 11/01/1649, 15/01/1649,
16/01/1649, 30/01/1649, 04/02/1649,
05/02/1649, 03/03/1649, 11/03/1649,
17/03/1649, 30/03/1649, 14/04/1649,
15/04/1649, 28/04/1649, 10/05/1649,
12/05/1649, 28/05/1649, 30/05/1649,
31/05/1649, 23/06/1649, 29/06/1649,
02/07/1649, 06/07/1649, 12/07/1649,
24/07/1649, 29/07/1649, 02/08/1649,
12/08/1649, 19/08/1649, 24/09/1649,
29/09/1649, 30/09/1649, 02/10/1649,
04/10/1649, 06/10/1649, 07/10/1649,
13/10/1649, 23/10/1649, 24/10/1649,
30/10/1649, 02/11/1649, 05/11/1649,

- 08/11/1649, 16/11/1649, 20/11/1649,
22/11/1649, 23/11/1649, 25/11/1649,
30/11/1649, 03/12/1649, 06/12/1649,
08/12/1649, 18/12/1649, 21/12/1649,
23/12/1649, 28/12/1649, 31/12/1649
- T
- Taeneman, Dirck 24/10/1649
 Taeper, Jan 10/08/1649
 Taido, Antonio 06/12/1649
 Taneman, Dirck, 18/03/1649
 Tellier, Moses 30/01/1649
 Ten Bergen, *capitão*/kapitein 27/02/1649
 Terrij, Hans Paul 31/03/1649
 Tesmar, *capitão*/kapitein 28/07/1649,
22/09/1649
 Theunissen, Cornelis 26/01/1649
 Thiboel, Jacob 02/07/1649
 Thierens, *médico*/arts 30/11/1649
 Thijsen, Marten, *barqueiro*/schipper
01/05/1649
 Thijsen, Sibrant 05/03/1649, 28/04/1649,
06/08/1649
 Thuijnman, Bastiaen, *capitão da fragata*
Brack/kapitein van het fregat Brack
19/06/1649, 21/06/1649, 23/06/1649
 Tiars, Salvador de, *alferes indígenal*
Brasiliaanse vaandrig 02/11/1649
 Tibal, Nicolaes 09/01/1649
 Tielmans, Frans 27/02/1649
 Tijrens, Jacob, *médico*/arts 19/08/1649
 Tijt, Johannes vander 30/11/1649
 Tillmans, Frans 30/05/1649
 Timmermans, Ghijs, *barqueiro*/schipper
13/08/1649
 Tinider, Willem 31/12/1649
 Tireck, Hendrick, *soldado*/soldaat
29/07/1649
 Tireck, Willem, *soldado*/soldaat
29/07/1649
 Tither, Olivier 30/05/1649, 31/05/1649,
30/10/1649, 30/11/1649
 Tobias, Nicolaes 08/04/1649
- Tocker, Anthoni 04/02/1649
 Tomas, David 31/12/1649
 Tomassen, Jan 31/12/1649
 Tomassen, Tomas 31/03/1649
 Tongerloo, Aernout 31/05/1649
 Torner, Joris 31/12/1649
 Trampelaer, Christophel *capitão*
dos negros/kapitein van de negers
04/05/1649, 10/05/1649, 12/05/1649,
21/05/1649, 27/07/1649, 18/08/1649,
23/08/1649, 16/09/1649, 17/09/1649,
18/09/1649, 24/09/1649, 16/10/1649,
23/11/1649, 08/12/1649, 11/12/1649
 Trinckwits, Tomas 30/01/1649
 Trinkwidts, Tobias 27/02/1649
 Truij, Joris 31/12/1649
 Tuijneman, *capitão do iate Fret*/kapitein
van het jacht Fret 19/05/1649,
04/09/1649, 30/12/1649
 Tysen, Cornelis 31/12/1649
- U
- Ursimus, Michiel 30/01/1649,
04/02/1649
- V
- Vagen, Lambert 31/03/1649
 Vale, Clemente do 30/11/1649
 Vale, Fernando 12/08/1649, 14/09/1649,
24/09/1649, 23/11/1649
 Vale, Michiel do 28/11/1649, 29/11/1649,
02/12/1649, 03/12/1649, 07/12/1649
 Valkenhaven, Sacharis 30/05/1649,
31/12/1649
 Vallick, Jan 31/05/1649
 Valverde, Abraham 20/05/1649
 Van Eijck, *capitão*/kapitein 08/01/1649,
01/04/1649, 30/11/1649
 Vang, Nicholaes 27/02/1649
 Vasterburg, Willem van 30/01/1649
 Vebeeck, Pieter Cornelissen, *capitão*
de navio/kapitein van een schip
22/06/1649

- Velde, Jacques van de 03/06/1649,
 23/06/1649, 28/06/1649, 03/07/1649,
 07/07/1649, 12/11/1649, 17/11/1649
 Venich, Johannes 31/03/1649
 Venich, Tomas 31/03/1649
 Venne, Cornelis van de 28/01/1649,
 13/02/1649, 17/04/1649, 03/06/1649,
 08/06/1649, 28/06/1649, 01/07/1649,
 03/07/1649, 07/09/1649
 Venne, Michiel van de 21/12/1649
 Verbeck, Pieter Cornelissen, *capitão*
da flotilha Posthoornkapitein van het
 fluitschip Posthoorn 15/05/1649
 Vercheijck, Lucas 04/02/1649
 Verdions, Elisabeth 11/02/1649
 Verelst, Adolf 30/11/1649
 Verelst, Jan 30/10/1649
 Vergoes, Cornelis 27/02/1649
 Verhagen, Gerrit, *capitão de navio*/
 kapitein van een schip 22/05/1649,
 26/05/1649, 27/05/1649, 02/06/1649,
 29/09/1649
 Verleen, Gerrit 12/10/1649
 Vermeuleun, Paulus 21/12/1649
 Vernant, Gillis 05/01/1649, 12/06/1649,
 23/06/1649, 12/08/1649, 03/09/1649,
 11/09/1649, 18/09/1649, 23/11/1649,
 11/12/1649, 18/12/1649
 Vernej, Jacques de 04/02/1649
 Verpoorten, Lourens, *caixeiro*/commies
 16/01/1649, 22/01/1649, 08/05/1649,
 05/06/1649, 21/06/1649, 26/06/1649,
 05/07/1649, 24/07/1649, 02/08/1649,
 06/08/1649, 10/08/1649, 18/08/1649,
 19/08/1649, 21/08/1649, 06/09/1649,
 11/09/1649, 08/10/1649
 Verveen, Dirck 16/10/1649
 Verver, Paulus 30/05/1649
 Vidal, Antonio Rodrigo 08/11/1649
 Vierabent, Marten, *mestre padreiro*/
 meesterbakker 03/09/1649
 Vierbergen, Frederic 03/06/1649
 Vijch, Dirck 27/04/1649, 17/06/1649
 Vila Real, Abraham Gabaij, *judeu*/jode
 24/06/1649
 Vinck, Jan 23/03/1649
 Vink, Hand 30/11/1649
Viuva Balthasar da Fonseca/Weduwe
 Balthasar da Fonseca 10/07/1649
Viuva Balthasar van Dortmund/Weduwe
 Balthasar van Dortmund 04/10/1649
Viuva Frederick Pistor/Weduwe Frederick
 Pistor 27/02/1649, 31/03/1649
Viuva Gerrit Kelijn/Weduwe Gerrit Kleijn
 30/01/1649
Viuva Jacob Aijerschettel/weduwe Jacob
 Aijerschettel 31/03/1649
Viuva Jaques Kint/weduwe Jaques Kint
 09/06/1649
Viuva Lambert Lieversenz/Weduwe
 Lambert Lieversenz 17/03/1649,
 31/12/1649
Viuva Ter Beeck/weduwe Ter Beeck
 30/05/1649, 09/07/1649
 Vogelen, Hans 31/12/1649
 Vok, Nicolaas 31/12/1649
 Volckertsen, Gerrit 16/01/1649,
 30/01/1649, 27/02/1649, 08/05/1649,
 11/05/1649, 30/05/1649, 31/05/1649,
 28/06/1649, 08/07/1649, 06/09/1649,
 30/10/1649
 Voldeecken, Johannes, *capitão do navio*
Abrahams Offerhande/kapitein van
 het schip Abrahams Offerhande
 31/08/1649
 Volkenhaven, Sacharias 31/03/1649
 Volkerstsen, Gerrit 30/11/1649,
 31/12/1649
 Voorst, Jasper van, *capitão*/kapitein
 01/04/1649, 31/05/1649, 24/09/1649
 Voren, Govert, *capitão*/kapitein
 27/07/1649
 Vos, Jan, *capitão do navio* Vos/kapitein
 van het schip Vos 05/02/1649,
 16/04/1649, 17/04/1649, 19/04/1649

- Vos, Jorris, *contador da WIC*/boekhouder van de WIC 30/09/1649
 Vos, Pedro, *negro*/neger 16/11/1649
 Vossing, Eduart, *escossês*/Schots 20/03/1649
 Vost, Robbert 31/12/1649
 Vries, Jan de, *pescador*/visser 04/02/1649
 Vries, Jan Mindes de 04/02/1649, 23/11/1649
 Vries, Jantgien, *pescador*/visser 04/02/1649
 Vries, Willem de 05/06/1649
- W
- Wal, Willem van der, *tenente coronell* overste luitenant 04/03/1649, 22/03/1649, 26/04/1649, 01/05/1649, 12/05/1649, 18/05/1649, 04/06/1649, 29/06/1649, 02/07/1649, 06/07/1649, 12/07/1649, 24/07/1649, 29/07/1649, 06/08/1649, 12/08/1649, 02/09/1649, 14/09/1649, 22/09/1649, 24/09/1649, 28/09/1649, 30/09/1649, 02/10/1649, 04/10/1649, 08/10/1649, 09/10/1649, 23/10/1649, 29/10/1649, 02/11/1649, 05/11/1649, 12/11/1649, 20/11/1649, 23/11/1649, 03/12/1649, 06/12/1649, 08/12/1649, 15/12/1649, 18/12/1649, 21/12/1649, 28/12/1649
 Walbeek, Jan van 17/11/1649
 Walde, Laurens, *capitão*/kapitein 08/02/1649, 10/02/1649
 Waldouw, Sigismund van 21/12/1649
 Wallet, *caixeiro*/commies 16/08/1649
 Wallichsen, Outger, *capitão do navio Vos* kapitein van het schip Vos 26/02/1649, 02/03/1649, 29/03/1649, 01/07/1649, 02/11/1649
 Walters, Marten 31/12/1649
 Walthouwer, Jurgen 31/12/1649
 Wanten, Jan Cornelissen van 07/05/1649, 24/06/1649, 25/11/1649
 Warm, Antonij 30/11/1649
 Wassing, Jan 30/05/1649
 Watersout, Lourens 31/05/1649
 Watsen, Jan 31/03/1649
 Weert, Volckert de[sic] 12/06/1649
 Weerts, Hendrik 31/12/1649
 Wel, Jacob van der, *general na África* generaal in Africa 20/02/1649
 Welderen, *capitão*/kapitein 09/10/1649
 Werckbaes, Jan Jansen 04/02/1649
 Wersel, Abraham 30/01/1649
 Wesel, Jan Stevens van, *desertor*/deserteur 02/12/1649
 Wesselsen, Hendrick 31/05/1649
 Wessen, Godefroij van 07/01/1649
 Westervoort, *capitão*/kapitein 27/02/1649
 Westfrisius, Johannes 18/08/1649, 09/10/1649
 Wier, Christiaen 23/04/1649, 29/06/1649, 11/12/1649
 Wijl, Wouter 04/02/1649
 Wijnants, Adam 30/05/1649
 Wijnants, Jan 27/05/1649
 Wilen, Dirck 04/02/1649
 Wilhem, Kristiaen 31/05/1649
 Willems, Sjouke 30/01/1649, 31/05/1649
 Willemsen, Jan 31/03/1649, 04/05/1649, 30/10/1649
 Willemsen, Juriaen 30/11/1649
 Willemsen, Sjouke 31/12/1649
 Willemsen, Theunis 01/05/1649, 30/11/1649
 Willemsen, Volkart 30/01/1649
 Willemsz., Claes, *capitão do iate Fortuijn* kapitein van het jacht Fortuijn 25/05/1649, 27/05/1649, 29/06/1649, 01/07/1649, 05/10/1649
 Willemsz., Jan, *barqueiro*/schipper 22/12/1649
 Willemsz., Pieter, *barqueiro*/schipper 20/10/1649
 Wils, Gracia 07/09/1649
 Wiltschut, Jurgen Hans 04/02/1649
 Winnevelt, Nicasius 04/02/1649, 24/09/1649, 11/12/1649
 Winseleij, Willem van 21/12/1649

Winterveld, Fredrik 31/12/1649
 With, Anthoni de 06/01/1649,
 21/04/1649, 03/06/1649, 08/06/1649,
 28/06/1649, 03/07/1649, 13/07/1649,
 10/08/1649, 12/08/1649, 09/11/1649

With, Claes de, *capitão da fragata*
Wakende Boeijel kapitein van het
 fregat Wakende Boeije 18/05/1649,
 20/10/1649

With, Gysbert de 04/01/1649,
 30/01/1649, 05/02/1649, 08/02/1649,
 17/02/1649, 22/02/1649, 23/02/1649,
 01/03/1649, 08/07/1649, 09/07/1649,
 13/07/1649, 21/07/1649, 05/08/1649,
 06/08/1649, 07/08/1649, 20/08/1649,
 23/08/1649, 27/09/1649, 29/11/1649

With, Nicolaes de, *capitão do iate*
Waeckende Boeijel kapitein van het
 jacht Waeckende Boeije 02/03/1649,
 23/03/1649, 12/06/1649, 01/07/1649,
 27/07/1649, 14/10/1649, 08/11/1649

With, Witte Cornelisz. de, *almirantel*
 admiraal 02/02/1649, 12/02/1649,
 17/02/1649, 18/02/1649, 22/02/1649,
 24/02/1649, 26/02/1649, 01/03/1649,
 02/03/1649, 13/03/1649, 16/03/1649,
 18/03/1649, 23/03/1649, 31/03/1649,
 01/04/1649, 03/04/1649, 09/04/1649,
 10/04/1649, 14/04/1649, 16/04/1649,
 19/04/1649, 21/04/1649, 23/04/1649,
 03/05/1649, 06/05/1649, 17/06/1649,
 18/06/1649, 19/06/1649, 04/07/1649,
 05/07/1649, 22/07/1649, 28/07/1649,
 02/08/1649, 04/08/1649, 09/08/1649,
 13/08/1649, 14/08/1649, 24/08/1649,
 28/08/1649, 31/08/1649, 04/09/1649,
 06/09/1649, 08/09/1649, 16/09/1649,
 18/09/1649, 20/09/1649, 25/09/1649,
 05/10/1649, 09/10/1649, 14/10/1649,
 16/10/1649, 24/10/1649, 25/10/1649,
 01/11/1649, 08/11/1649, 09/11/1649,
 22/11/1649, 30/11/1649, 04/12/1649,
 09/12/1649

Withins, Herman 30/11/1649

Wits, Egmont 31/05/1649, 31/12/1649

Witsema, Lieve 31/03/1649

Wittepaert, Dirck, *capitão do iate*
Wittepaert/kapitein van het jacht
 Wittepaert 05/07/1649, 12/07/1649,
 28/07/1649

Wolfraat, Jacob 31/12/1649

Wolfraet, Jan Danielssen, *capitão*/kapitein
 08/01/1649, 27/04/1649

Wolfsen, Jacob 31/12/1649

Wutervogel, Jan 27/02/1649

Z

Zeecamp, Hendrick 20/08/1649

REGISTER VAN SCHEPEN / ÍNDICE DE NAVIOS

N.B. De cursief gedrukte data geven aan dat het schip met slaven aankwam van de Afrikaanse kust.

N.B. As datas em itálico indicam que o navio chegou da África trazendo escravos.

1645

A

Amsterdam, *barca*/bark 25/01/1645
 Amsterdam, *navio*/schip 16/02/1645,
 21/02/1645, 20/03/1645, 31/03/1645,
 03/05/1645, 15/05/1645, 26/06/1645,
 20/07/1645, 26/07/1645, 25/08/1645
 Arguin, *iatel*/jacht 02/02/1645,
 10/02/1645, 01/03/1645, 06/03/1645

B

Blauwboer, *barca*/bark 30/12/1645
 Brack 04/01/1645, 05/01/1645,
 02/02/1645
 Brack van Amsterdam 21/01/1645
 Brack, *Câmara Amsterdam*/Kamer
 Amsterdam 11/01/1645

C

Caritas 28/11/1645
 Cas, *iate da VOC*/jacht van de VOC
 21/08/1645
 Charitas 07/01/1645, 10/01/1645,
 17/01/1645, 18/01/1645, 02/02/1645,
 12/02/1645, 14/02/1645, 21/02/1645,
 22/02/1645, 28/02/1645, 29/11/1645,
 05/12/1645, 06/12/1645, 07/12/1645,
 12/12/1645
 Cristoffel, *navio fretado*/bevracht schip
 16/01/1645

D

Deventer 22/07/1645, 09/08/1645,
 11/08/1645, 12/08/1645, 27/08/1645,
 29/08/1645, 31/08/1645, 07/09/1645,
 08/09/1645, 09/09/1645, 15/09/1645,
 22/09/1645, 23/09/1645, 24/09/1645,
 29/09/1645, 30/09/1645, 25/10/1645,
 10/11/1645
 Deventer, *Câmara Amsterdam*/Kamer
 Amsterdam 28/07/1645, 04/08/1645,
 08/08/1645
 Diemen, *barca de Gaspar Dias Ferreiral*
 bark van Gaspar Dias Ferreira
 16/01/1645, 21/02/1645
 Dienen, *iatel*/jacht 13/01/1645

E

Eindhoven 05/09/1645, 06/09/1645,
 07/09/1645, 08/09/1645, 11/09/1645,
 13/09/1645, 14/09/1645, 17/09/1645,
 28/09/1645, 17/10/1645
 Elias 22/07/1645, 11/08/1645,
 12/08/1645, 27/08/1645, 29/08/1645,
 31/08/1645, 07/09/1645, 08/09/1645,
 09/09/1645, 25/10/1645, 10/11/1645,
 28/11/1645, 11/12/1645, 19/12/1645,
 28/12/1645

G

Goede Harder 03/01/1645, 11/01/1645
 Goude Leeu 11/01/1645, 14/02/1645
 Goude Rhee 16/06/1645
 Groningen, *Câmara da Groninga*/
 Kamer Stad en Lande 10/02/1645,
 20/03/1645, 27/04/1645, 03/05/1645,

- 08/05/1645, 15/05/1645, 19/05/1645, 26/05/1645, 26/06/1645, 20/07/1645, 26/07/1645, 02/08/1645
 Loanda 01/02/1645, 14/02/1645, 06/03/1645
- Groote Cristoffel 23/02/1645
- Groote Gerrit 28/03/1645, 03/04/1645, 05/04/1645, 06/04/1645, 08/04/1645, 03/05/1645, 05/05/1645, 18/05/1645, 08/07/1645
 Maecht van Enchuijsen, *barca*/bark 18/07/1645
- Gulde Rhee 21/03/1645, 05/04/1645, 08/04/1645, 10/04/1645, 28/07/1645, 01/08/1645, 16/08/1645, 29/08/1645, 25/09/1645, 26/09/1645, 28/09/1645, 30/12/1645
 Moriaen 27/02/1645, 03/05/1645, 18/05/1645, 19/05/1645, 26/05/1645, 26/06/1645, 13/07/1645, 18/07/1645, 20/07/1645, 26/07/1645, 02/08/1645
- Moriaen van Zeelant 22/02/1645, 20/03/1645
- H
- Haerlem 02/03/1645, 03/03/1645, 09/03/1645
- Hamel, *caravela*/karveel 09/12/1645, 12/12/1645, 27/12/1645
- Harnick 02/02/1645
- Hart 18/05/1645
- Hasewint 28/03/1645, 18/05/1645, 14/07/1645
- Hasewint van Zeelant 21/07/1645
- Hollandia 31/10/1645, 03/11/1645, 04/11/1645, 09/11/1645, 22/11/1645
- Hoop 02/11/1645
- Huijs te Merwen, *Câmara do Mosal*
 Kamer Maze 30/10/1645, 31/10/1645, 06/11/1645, 10/11/1645
- L
- Leeuwinne 10/05/1645, 12/05/1645, 18/05/1645, 29/05/1645, 08/06/1645, 10/06/1645, 17/06/1645, 30/06/1645
- Leyden 06/06/1645, 19/06/1645, 23/06/1645, 30/06/1645, 07/08/1645, 19/08/1645, 28/08/1645, 29/08/1645, 31/08/1645, 05/09/1645, 07/09/1645, 08/09/1645, 11/09/1645, 14/09/1645, 17/09/1645, 17/10/1645
- Lichthart, *caravela*/karveel 09/12/1645, 12/12/1645, 27/12/1645, 30/12/1645
- Noordthollant, *Câmara da Holanda do Nortel*/Kamer Noorderkwartier 10/02/1645, 17/02/1645, 20/03/1645, 03/05/1645, 15/05/1645, 18/05/1645, 19/05/1645, 26/05/1645, 26/06/1645, 20/07/1645, 26/07/1645
- N
- O
- Ommelandia 06/12/1645
- Orangie Boom 18/08/1645, 27/08/1645, 29/08/1645, 31/08/1645, 25/10/1645, 27/10/1645, 30/10/1645, 28/11/1645, 11/12/1645, 28/12/1645
- Overijssel 14/01/1645, 18/01/1645, 02/02/1645, 06/03/1645, 09/03/1645, 13/03/1645, 18/03/1645, 28/03/1645, 18/08/1645, 21/08/1645, 24/08/1645, 28/08/1645, 29/08/1645, 06/09/1645, 04/10/1645, 05/10/1645, 06/11/1645, 27/11/1645, 29/11/1645, 04/12/1645, 06/12/1645, 07/12/1645, 11/12/1645
- P
- Paleijs van Phabus 18/11/1645, 23/11/1645
- Paraiba, *barca*/bark 25/07/1645
- Princes 11/01/1645, 24/11/1645

Princesse 11/01/1645, 14/02/1645,
18/03/1645

R

Raijer 03/01/1645, 06/01/1645,
11/01/1645, 12/01/1645
Reciff, *barca*/bark 25/10/1645
Reciffe, *caravela*/karveel 03/11/1645,
30/12/1645
Rhee 09/08/1645, 01/09/1645,
07/09/1645
Roode Hart 27/02/1645, 28/02/1645,
06/03/1645, 20/03/1645, 03/05/1645,
05/05/1645, 08/07/1645

S

Saijer 06/01/1645, 10/01/1645,
20/01/1645, 21/01/1645, 02/02/1645,
12/02/1645, 14/02/1645, 09/03/1645
Santfoort, *galeão*/galjoen 03/02/1645,
22/06/1645, 17/07/1645, 08/09/1645
Schiltpadde, *galeão*/galjoen 17/02/1645,
29/11/1645
Seregippo, *galeão*/galjoen 22/09/1645,
03/11/1645, 04/12/1645
Soutelande 29/08/1645, 25/10/1645,
10/11/1645
Speel Jacht van Hoorn, *barca*/bark
09/10/1645
Speel Jacht, *barca*/bark 03/11/1645,
30/12/1645
Spreeuw 10/05/1645, 01/09/1645,
25/10/1645, 03/11/1645, 28/11/1645,
04/12/1645, 11/12/1645
St. Christoffel 11/01/1645, 03/02/1645,
14/02/1645, 06/03/1645
Swaen 02/01/1645, 11/01/1645,
14/02/1645, 24/11/1645, 05/12/1645,
27/12/1645
Swaen, *Câmara do Mosa em Delft*/Kamer
Maze te Delft 02/12/1645
Swarten Arent 03/03/1645

T

Tamandaré 27/11/1645, 29/11/1645,
09/12/1645, 11/12/1645, 19/12/1645,
28/12/1645, 29/12/1645, 30/12/1645
Tamarica, *barca*/bark 10/01/1645,
13/01/1645, 07/06/1645
Ter Veerre 28/06/1645, 11/08/1645,
29/08/1645, 30/08/1645, 27/09/1645,
25/10/1645, 10/11/1645, 27/12/1645
Tonijn, *iate capturado*/gekaapt jacht
05/10/1645, 25/10/1645, 03/11/1645,
06/11/1645, 22/12/1645
Tuijnsluijper 15/03/1645, 26/06/1645

U

Utrecht 28/06/1645, 30/06/1645,
04/07/1645, 10/07/1645, 19/07/1645,
20/07/1645, 25/07/1645, 11/08/1645,
29/08/1645, 30/08/1645, 25/10/1645,
02/11/1645, 11/12/1645

V

Vergulde Rhee 03/07/1645
Vinck, *barca capturada*/gekaapte bark
22/09/1645, 05/10/1645
Vleermuijs, *galeão*/galjoen 19/09/1645,
27/11/1645, 29/11/1645, 30/12/1645
Vleucht 28/11/1645, 29/11/1645,
02/12/1645, 04/12/1645, 06/12/1645,
07/12/1645

W

Walcheren, *Câmara Zeelândial*/Kamer
Zeeland 12/04/1645, 24/04/1645,
27/04/1645, 03/05/1645, 15/05/1645,
19/05/1645, 26/05/1645, 27/06/1645,
08/07/1645, 11/07/1645
Wapen van Medenblicq 02/03/1645,
03/03/1645
Westfrislant van Hoorn 06/03/1645
Witte Hoop 11/01/1645, 14/02/1645,
22/11/1645

Witte Hoop, *Câmara Amsterdam*/Kamer
Amsterdam 31/10/1645, 01/11/1645,
02/11/1645, 09/11/1645, 10/11/1645,
21/11/1645, 02/12/1645

Z

Zeelandia 03/03/1645, 10/07/1645,
11/07/1645, 01/08/1645, 09/08/1645,
14/08/1645, 01/09/1645, 27/09/1645,
02/10/1645, 17/10/1645, 02/11/1645,
06/11/1645, 12/11/1645, 13/11/1645,
28/11/1645, 05/12/1645, 11/12/1645
Zoutelande 14/07/1645, 19/07/1645,
20/07/1645, 01/08/1645, 09/08/1645,
16/08/1645, 30/08/1645, 11/12/1645

1646

A

Arent, *fragata*/fregat 07/09/1646,
20/12/1646
Arent, *iatel*/jacht 30/07/1646, 04/08/1646,
31/12/1646
Arguin, *iatel*/jacht 07/04/1646,
26/04/1646, 23/06/1646, 27/07/1646,
18/08/1646, 23/08/1646, 26/08/1646
Arguin, *iatel*/jacht, *Câmara Zelândial*
Kamer Zeeland 05/04/1646

B

Becroonde Liefde 22/12/1646
Blauwenhaen 30/07/1646, 12/08/1646,
07/09/1646, 19/09/1646, 21/12/1646,
30/12/1646
Brouwer 07/12/1646, 14/12/1646
Bullestrate, *caravela*/karveel 16/03/1646,
30/03/1646, 03/04/1646, 04/06/1646,
11/06/1646, 23/08/1646

C

Cabodelo, *barca*/bark 01/05/1646,
17/12/1646
Campen, *navio da VOC*/schip van de
VOC 01/09/1646, 12/09/1646
Cristoffel, *navio fretado*/bevracht schip
06/08/1646, 10/08/1646, 15/08/1646,
18/09/1646, 24/09/1646
Cupido, *barca*/bark 06/03/1646

D

Deventer 28/02/1646, 03/03/1646,
15/03/1646, 24/03/1646, 28/03/1646,
04/04/1646, 06/04/1646, 07/04/1646
Dolphin 04/08/1646, 13/08/1646,
11/09/1646
Dromedaris, *navio da VOC*/schip van de
VOC 01/09/1646

E

Eendracht, *Câmara Amsterdam*/Kamer
Amsterdam 21/03/1646
Eendracht van Amsterdam 06/04/1646
Eendracht van Eenhuizen 21/03/1646,
06/04/1646
Elias 26/02/1646, 27/02/1646, 24/03/1646
Elisabeth, *Câmara Amsterdam*/Kamer
Amsterdam 22/06/1646, 20/08/1646,
24/08/1646, 01/09/1646
Enchuijssen, *barca*/bark 11/05/1646,
28/05/1646

G

Goude Leeu 02/09/1646, 15/09/1646,
05/12/1646, 24/12/1646, 27/12/1646
Goude Leeu van Amsterdam 30/07/1646
Goude Leeu van Stadt en Landt
03/12/1646
Goude Leuw van Groeningen 19/11/1646
Goude Sonne, *Câmara Zeelandial*/Kamer
Zeeland 07/08/1646, 19/11/1646,
29/11/1646, 05/12/1646, 22/12/1646

Gouden Ringh, *Câmara Zeelandia*/Kamer
Zeeland 30/07/1646

Graeff Enno 30/07/1646, 12/08/1646,
20/08/1646, 07/09/1646, 19/09/1646,
20/12/1646

Groote Cristoffel 20/08/1646,
28/08/1646, 30/08/1646

Gulde Rhee 11/05/1646, 18/06/1646

H

Haerlem 03/08/1646, 21/08/1646,
24/08/1646, 30/08/1646, 06/09/1646,
18/09/1646, 20/09/1646

Hamel, *caravela*/karveel 21/02/1646,
28/03/1646, 05/04/1646, 06/04/1646,
26/04/1646, 01/05/1646, 23/05/1646,
04/06/1646, 18/06/1646, 06/07/1646,
25/07/1646, 04/08/1646, 23/08/1646

Hasewint 30/03/1646, 03/04/1646,
05/04/1646, 07/04/1646, 28/04/1646,
22/05/1646, 08/06/1646, 01/12/1646,
30/12/1646

Hasewint van Zeelant 28/03/1646

Hasewint, *fragata*/fregat 04/04/1646,
13/04/1646, 26/04/1646, 01/05/1646,
04/05/1646, 11/05/1646, 23/05/1646,
25/05/1646, 28/05/1646, 31/05/1646,
27/06/1646, 03/07/1646, 06/07/1646,
09/07/1646

Heemstee 02/03/1646, 28/03/1646,
30/03/1646, 03/04/1646, 04/06/1646,
06/06/1646, 22/06/1646, 23/06/1646,
14/07/1646, 21/07/1646, 18/08/1646,
23/08/1646, 26/08/1646, 17/12/1646

Hollandia 20/02/1646, 28/03/1646,
27/04/1646, 08/05/1646, 18/05/1646,
24/06/1646, 27/12/1646

Houttuijn 19/12/1646, 22/12/1646

Huijs Breda 15/03/1646, 04/04/1646,
06/04/1646, 09/04/1646, 14/12/1646

L

Lichthart, *caravela*/karveel 23/02/1646,
28/03/1646, 05/04/1646, 06/04/1646,
26/04/1646, 01/05/1646, 23/05/1646,
26/06/1646, 12/07/1646

Loanda 19/09/1646, 21/12/1646
30/12/1646

Loanda, *Câmara Zeelandia*/Kamer
Zeeland 12/07/1646, 14/07/1646

M

Mauritius 07/09/1646, 22/12/1646
Medenblic 18/07/1646, 30/07/1646,
07/08/1646, 24/08/1646, 05/12/1646

Melckmeijt 07/12/1646, 11/12/1646,
15/12/1646, 28/12/1646

Middelborgh 04/08/1646, 13/08/1646,
20/08/1646

N

Nossa Senhora da Conceição, *caravela*/
karveel 09/07/1646, 19/07/1646

Nossa Senhora de Pepulo, *caravela*/karveel
25/05/1646, 28/05/1646, 04/06/1646

O

Oliphant, *navio da VOC*/schip van de
VOC 18/07/1646

Ommelandia 21/03/1646, 16/04/1646,
19/04/1646, 01/05/1646, 18/05/1646,
28/05/1646, 31/05/1646, 05/06/1646,
14/06/1646, 19/06/1646

Orangie Boom 26/02/1646, 27/02/1646,
24/03/1646

Overijssel 20/02/1646, 09/07/1646,
23/12/1646

P

Paraiba, *barca*/bark 19/03/1646

Patientia, *navio da VOC*/schip van de
VOC 18/07/1646

Prins Henric 17/12/1646, 22/12/1646

R

Regenboge 23/06/1646, 06/07/1646,
14/07/1646, 24/07/1646, 26/07/1646,
27/07/1646, 03/08/1646
Reijger 26/11/1646
Rhee 22/06/1646
Rhee, *fragata*/fregat (*Câmara Zeelandial*
Kamer Zeeland) 02/07/1646,
03/07/1646, 16/07/1646
Rijsweyck, *barca*/bark 01/05/1646,
29/12/1646

S

Salamander 29/06/1646, 14/07/1646,
03/08/1646
Salmander, *Câmara Zeelandial*/Kamer
Zeeland 01/07/1646, 19/07/1646,
24/07/1646, 26/07/1646, 27/07/1646,
10/08/1646, 24/08/1646, 25/08/1646,
18/09/1646, 24/09/1646
Santfoort, *galeão*/galjoen 11/05/1646
Seregippo, *galeão*/galjoen 11/05/1646
Soutelande 05/04/1646, 16/04/1646,
01/05/1646, 18/05/1646, 14/06/1646,
26/06/1646, 06/07/1646, 12/07/1646,
13/07/1646, 14/07/1646, 17/07/1646,
19/07/1646, 24/07/1646, 26/07/1646,
10/08/1646, 20/08/1646, 24/08/1646,
25/08/1646, 02/09/1646, 11/09/1646,
28/12/1646
Speel Jacht, *barca*/bark 11/05/1646,
09/07/1646
Spreeuw 30/03/1646, 03/04/1646,
04/06/1646, 07/06/1646, 18/06/1646,
27/06/1646
St. Christoffel 24/07/1646, 26/07/1646,
16/08/1646, 24/08/1646, 24/09/1646
Sterre, *iatel*/jacht, (*Câmara Zeelandial*
Kamer Zeeland) 02/07/1646,
10/07/1646, 24/07/1646, 27/07/1646,
04/08/1646, 27/08/1646, 07/09/1646,
19/11/1646

Swaen 16/03/1646, 24/03/1646,
05/04/1646, 16/04/1646, 01/05/1646,
07/05/1646, 18/05/1646, 05/06/1646,
14/06/1646, 26/06/1646, 06/07/1646,
14/07/1646, 26/07/1646, 18/08/1646,
24/08/1646, 30/08/1646, 18/09/1646
Swaert Sloep 22/04/1646

T

Tamandaré 04/08/1646
Ter Veerre 28/02/1646, 30/03/1646,
03/04/1646, 10/04/1646, 04/06/1646,
06/07/1646, 09/07/1646, 19/07/1646,
06/08/1646, 24/09/1646
Thuijs van Breda 03/03/1646
Tonijn van Kruijsen 08/03/1646
Tonijn, *iate capturado*/gekaapt jacht
04/08/1646
Trouw 03/03/1646, 15/03/1646,
24/03/1646, 28/03/1646, 04/04/1646,
06/04/1646, 09/04/1646, 07/12/1646

U

Utrecht 03/03/1646, 15/03/1646,
04/04/1646, 06/04/1646, 07/04/1646

V

Valck, *Câmara Amsterdam*/Kamer
Amsterdam 22/06/1646, 20/08/1646
24/08/1646
Veere 15/09/1646, 28/11/1646
Vergulde Valc 01/09/1646
Vleermuijs, *galeão*/galjoen 30/12/1646
Vlissingen 28/02/1646, 02/03/1646,
28/03/1646, 30/03/1646, 03/04/1646,
10/04/1646, 04/06/1646, 06/06/1646,
27/06/1646, 12/07/1646, 14/07/1646,
21/07/1646, 27/07/1646, 14/08/1646,
18/08/1646, 20/08/1646, 23/08/1646,
07/09/1646, 12/09/1646, 14/09/1646,
05/12/1646, 20/12/1646, 24/12/1646
Vlucht, *iatel*/jacht 20/02/1646,
28/03/1646, 05/04/1646, 06/04/1646,

- 19/04/1646, 26/06/1646, 21/07/1646,
04/08/1646, 18/08/1646, 05/12/1646
- W
- Waeckende Hart 01/12/1646
Wapen van Delft 01/09/1646,
20/12/1646, 22/12/1646
Wapen van Dordrecht 21/12/1646,
30/12/1646
Wapen van Dort 08/08/1646
Wapen van Medenblicq 28/07/1646,
15/12/1646
Witte Flesse, *Câmara Zeelandia*/Kamer
Zeeland 24/06/1646, 24/07/1646,
05/09/1646, 24/09/1646
- Z
- Zeelandia 24/07/1646
Zoutelande 06/03/1646, 05/06/1646
- 1647
- A
- Amsterdam, *barca*/bark 26/07/1647
Arent 04/01/1647, 17/01/1647,
11/04/1647
Arent, *fragata*/fregat 31/12/1647
Argijn, *iatel*/jacht 26/08/1647,
19/09/1647, 25/09/1647, 26/09/1647,
28/09/1647, 02/10/1647, 14/10/1647,
31/12/1647
- B
- Blauenboer 12/02/1647, 27/02/1647,
28/02/1647, 01/03/1647, 02/04/1647
Blauenhaen 31/12/1647
Brack 12/07/1647, 15/07/1647
Breda 08/01/1647, 30/03/1647
Brouwer 08/01/1647, 06/02/1647,
07/02/1647, 14/02/1647, 11/03/1647,
13/03/1647, 17/03/1647, 19/03/1647,
- 10/05/1647, 16/05/1647, 18/05/1647,
22/05/1647, 28/05/1647
Buijcksloot 31/12/1647
- C
- Cabodelo, *barca*/bark 01/02/1647,
11/03/1647, 15/04/1647, 28/04/1647,
03/09/1647, 11/09/1647, 04/11/1647,
17/12/1647, 18/12/1647
Candia, *barca*/bark 11/03/1647,
07/04/1647
Cupido 02/11/1647, 14/11/1647,
21/11/1647, 08/12/1647
- D
- Dolphin 19/07/1647, 20/07/1647,
29/07/1647, 31/07/1647, 10/12/1647,
18/12/1647
Durkedam 31/12/1647
- E
- Eendracht 08/01/1647, 19/01/1647,
05/02/1647, 18/02/1647, 20/12/1647
Eendracht van Zeelant 04/01/1647
Eendracht, *iatel*/jacht 12/07/1647,
15/07/1647
Elias 13/04/1647, 17/04/1647,
06/09/1647, 16/12/1647
Elisabeth 10/01/1647, 22/06/1647
Enckhuijsen 17/01/1647, 21/01/1647
- F
- Faem 18/12/1647
Frette 20/12/1647, 21/12/1647
- G
- Goede Hoope, *antigo navio S. Franciscol*
voormalig schip S.Francisco
06/07/1647, 12/07/1647, 19/07/1647,
10/08/1647, 24/12/1647
Gouden Leuw van Amsterdam
21/01/1647, 06/02/1647, 13/02/1647,

- 20/02/1647, 23/02/1647, 26/02/1647,
27/02/1647, 01/03/1647, 31/12/1647
Graef Enno 15/06/1647, 31/12/1647
- H
- Haerlem 01/05/1647
Harder 10/12/1647, 26/12/1647,
27/12/1647
Hart van Amsterdam 12/12/1647,
17/12/1647, 18/12/1647
Hase 19/12/1647, 26/12/1647
Hasewint 03/05/1647, 31/12/1647
Heemstede 17/01/1647
Hobbesack 12/02/1647
Hollandia 26/01/1647, 30/01/1647,
31/01/1647, 28/03/1647, 03/04/1647,
05/04/1647, 01/05/1647, 15/05/1647
Hont 23/11/1647, 25/11/1647,
06/12/1647, 08/12/1647
Hoppesack 15/02/1647, 11/03/1647
Huijs te Breda 07/01/1647, 19/01/1647
21/01/1647, 25/01/1647, 20/03/1647,
27/03/1647, 02/04/1647
Huijs te Merwe 16/03/1647,
18/03/1647, 19/03/1647, 28/03/1647,
01/04/1647, 03/04/1647, 27/04/1647,
01/05/1647, 15/05/1647
- J
- Jager 16/10/1647, 17/10/1647,
24/10/1647, 26/10/1647, 31/10/1647
Jonge Arckenoe 24/12/1647
- L
- Loanda 31/12/1647
- M
- Maccreeel 06/12/1647
Maurits 31/12/1647
Medenblick 21/01/1647, 20/03/1647,
07/04/1647, 26/06/1647, 29/06/1647,
- 06/07/1647, 24/08/1647, 26/11/1647,
28/12/1647
Meerminne 17/03/1647, 05/04/1647,
07/04/1647, 26/04/1647, 08/07/1647,
09/07/1647, 11/07/1647, 29/07/1647
Melckmeijt 17/01/1647, 29/05/1647
Middelburg 20/04/1647, 24/04/1647,
03/05/1647, 11/05/1647, 01/06/1647,
03/08/1647, 18/08/1647, 05/09/1647
- N
- Noort Holland 21/01/1647, 25/01/1647,
28/11/1647, 16/12/1647, 17/12/1647,
18/12/1647, 21/12/1647, 30/12/1647
Nossa Senhora da Boa Viagem, *caravela*
capturada/gekaapt karveel 15/08/1647,
22/08/1647, 19/09/1647
Nossa Senhora da Piedade, *caravela*
capturada/gekaapt karveel 11/05/1647,
14/05/1647, 01/06/1647, 04/06/1647,
08/06/1647, 10/08/1647
Nossa Senhora da Vitoria Boa Ventura
26/12/1647
Nossa senhora das Almas 18/09/1647
Nossa Senhora do Remédio, *caravela*
capturada/gekaapt karveel 12/08/1647
Nossa Senhora do Rosário, *caravela*
capturada/gekaapt karveel 17/06/1647,
09/07/1647
- O
- Oferhande Abrahams 13/07/1647,
04/08/1647, 07/08/1647, 18/08/1647,
20/08/1647, 22/08/1647, 12/09/1647
- P
- Post[paert] 23/10/1647, 24/10/1647,
12/11/1647, 18/11/1647, 25/11/1647,
06/12/1647, 16/12/1647, 18/12/1647,
21/12/1647
Pret, *fragata*/fregat 11/10/1647
Prins 12/02/1647, 27/02/1647,
28/02/1647, 01/03/1647, 07/03/1647,

- 26/03/1647, 23/04/1647, 28/04/1647,
22/05/1647, 26/06/1647, 23/07/1647,
27/07/1647
Prins Henrick 29/11/1647, 16/12/1647
- R**
Recife, *caravela*/karveel 31/12/1647
Ree, *iatel*jacht 04/12/1647
Reijger, *iatel*jacht 02/01/1647,
04/01/1647, 21/01/1647, 22/01/1647,
31/01/1647, 05/02/1647, 07/02/1647,
17/02/1647, 28/02/1647, 01/03/1647,
07/04/1647, 17/04/1647, 24/04/1647,
05/05/1647, 07/05/1647, 08/05/1647,
12/05/1647, 14/05/1647, 31/05/1647,
26/06/1647, 08/07/1647, 19/09/1647,
02/10/1647, 19/10/1647, 24/10/1647,
26/10/1647, 15/11/1647, 16/11/1647,
22/11/1647, 16/12/1647, 19/12/1647,
23/12/1647
Rijsewijck, *barcal*bark 01/04/1647,
05/04/1647
Roose 26/09/1647, 02/10/1647,
24/10/1647, 25/10/1647, 04/11/1647,
07/11/1647
Roose, *Câmara do Mosa*/Kamer Maze
10/10/1647
- S**
S. Francisco 12/05/1647, 14/05/1647,
05/06/1647, 27/07/1647, 10/08/1647
Sael 15/03/1647, 16/03/1647,
11/05/1647, 12/05/1647, 15/05/1647,
21/05/1647, 20/06/1647, 22/06/1647,
29/06/1647, 23/07/1647, 27/07/1647
Saint Jan 08/03/1647, 19/03/1647,
22/03/1647, 17/04/1647, 20/04/1647,
01/05/1647, 02/05/1647, 08/05/1647,
18/05/1647, 27/05/1647, 31/07/1647,
04/08/1647
Salamander 06/04/1647, 24/05/1647
28/05/1647
Sardam 31/12/1647
- Schoppe, *caravela*/karveel 31/12/1647
Speeljacht van Amsterdam 31/12/1647
St. Pieter 18/11/1647, 25/11/1647,
26/11/1647, 03/12/1647, 06/12/1647,
07/12/1647, 11/12/1647
Sterre, *iatel*jacht 02/03/1647,
17/03/1647, 19/03/1647, 10/05/1647,
29/07/1647, 02/08/1647, 03/08/1647,
14/10/1647, 09/11/1647, 11/11/1647,
12/11/1647, 16/11/1647, 22/11/1647,
06/12/1647, 07/12/1647, 08/12/1647,
10/12/1647, 21/12/1647
Swaen 26/06/1647
- T**
Tamandaré 10/01/1647
Ter Veere 05/08/1647
Timmerman, *flotilha*/fluitschip
02/01/1647
- V**
Valck 12/02/1647, 28/03/1647,
11/04/1647, 17/04/1647, 27/04/1647,
28/04/1647, 10/05/1647, 23/07/1647,
27/07/1647
Veere 03/08/1647, 10/08/1647
Vergulde Valck 15/03/1647, 16/03/1647,
26/03/1647, 22/06/1647
Vleermuijs, *galeão*/galjoen 15/02/1647,
24/08/1647
Vlissingen 26/01/1647, 30/01/1647,
20/03/1647, 27/03/1647, 01/04/1647,
03/04/1647, 01/05/1647, 15/05/1647,
03/08/1647, 04/08/1647
Vlucht 22/01/1647, 31/01/1647
- W**
Waeckende Hart 23/01/1647,
24/01/1647, 23/04/1647, 28/04/1647,
15/06/1647, 05/07/1647, 10/07/1647,
31/12/1647
Wapen van Alckmar 10/08/1647,
13/08/1647, 30/08/1647, 02/09/1647,

11/10/1647, 17/10/1647, 21/10/1647,
24/10/1647, 26/10/1647
Wapen van Amsterdam 06/12/1647
Wapen van Ceulen 28/11/1647
Wapen van Delft 23/01/1647,
25/10/1647, 31/12/1647
Wapen van Dort 31/12/1647
Wapen van Medenblick 24/03/1647,
01/04/1647, 11/05/1647
Watermeulen 06/12/1647
Wergulde Valck 10/01/1647
Witte Fles 23/02/1647
Witte Hoop 28/05/1647, 11/06/1647,
14/06/1647, 29/06/1647, 08/07/1647,
17/07/1647, 18/07/1647, 20/07/1647,
29/07/1647, 04/08/1647, 07/08/1647,
18/08/1647, 29/08/1647, 05/09/1647,
04/07/1747

Z

Zaijer 05/08/1647, 07/08/1647,
12/09/1647, 14/09/1647, 18/09/1647,
24/09/1647, 07/10/1647, 12/10/1647,
14/10/1647, 15/10/1647, 31/12/1647

1648

A

Abbekerk 18/03/1648, 25/05/1648,
02/06/1648
Abrahams Offerhand 22/03/1648,
13/07/1648, 10/11/1648
Amandelboom 11/03/1648, 24/04/1648
Amsterdam 14/03/1648, 23/03/1648,
20/06/1648, 17/11/1648
Amsterdam, *iatel*/jacht 19/03/1648,
26/04/1648, 18/05/1648, 25/08/1648,
28/08/1648, 30/12/1648, 31/12/1648
Aren[d]t 14/01/1648, 23/01/1648,
20/02/1648, 21/02/1648, 28/03/1648,
24/08/1648, 09/11/1648

Argijn, *iatel*/jacht 01/01/1648,
30/01/1648, 04/02/1648, 06/02/1648,
15/02/1648, 16/02/1648, 14/03/1648,
24/04/1648, 25/04/1648, 23/05/1648,
02/06/1648, 27/06/1648, 08/07/1648,
13/07/1648, 17/07/1648, 03/09/1648,
04/09/1648, 12/09/1648, 19/09/1648,
23/10/1648, 05/11/1648
Armuijden 12/01/1648, 13/01/1648,
25/03/1648, 03/09/1648, 07/09/1648,
09/09/1648, 10/09/1648

B

Blauw boer, *barca*/bark 10/06/1648
Blauwen Leeuw 18/03/1648,
19/03/1648, 02/06/1648, 05/06/1648,
10/06/1648
Blauwenhaen 04/01/1648, 27/01/1648,
31/01/1648, 25/03/1648, 25/04/1648,
18/05/1648, 03/07/1648, 08/07/1648,
14/07/1648, 18/07/1648, 28/07/1648,
31/07/1648, 03/08/1648, 04/08/1648,
07/08/1648, 15/08/1648, 17/08/1648,
07/12/1648
Bom Jesus de Bocas, *navio capituradol*
gekaapt schip 21/02/1648,
17/03/1648, 22/12/1648
Bontekoe 22/03/1648, 23/03/1648,
02/04/1648, 26/04/1648, 02/05/1648,
05/05/1648, 20/05/1648, 25/05/1648,
17/08/1648
Brasiliaen van Enchuijsen 03/12/1648
Brasilische Jager 13/08/1648,
29/08/1648, 26/10/1648
Brederode 23/07/1648, 03/09/1648

C

Cabodelo, *barca*/bark 08/03/1648,
12/03/1648, 02/06/1648, 04/07/1648,
17/07/1648, 20/07/1648, 02/10/1648,
15/10/1648, 14/12/1648, 23/12/1648
Carstanie Boom 14/03/1648, 25/05/1648

Concordia, *navio inglês capturadol*
gekaapt engels schip 21/11/1648,
25/11/1648, 27/11/1648, 10/12/1648,
16/12/1648, 22/12/1648, 28/12/1648
Cupido, *barca*/bark 02/03/1648,
09/03/1648, 03/09/1648

D

Deventer 05/06/1648, 10/06/1648,
08/07/1648
Deventerhout Schip 04/08/1648,
07/08/1648, 08/08/1648
Dolphijn 15/01/1648, 27/02/1648,
05/05/1648, 18/08/1648, 21/08/1648,
04/09/1648
Drent 22/03/1648, 27/03/1648,
26/04/1648, 18/05/1648, 21/11/1648,
24/12/1648, 30/12/1648, 31/12/1648
Drie Koningen 10/06/1648

E

Eendracht 02/02/1648, 20/02/1648,
20/03/1648, 22/03/1648, 24/03/1648,
11/05/1648, 13/05/1648, 20/05/1648,
25/05/1648, 27/05/1648, 11/07/1648,
07/08/1648, 08/08/1648, 21/08/1648,
04/09/1648, 24/09/1648, 26/09/1648,
02/10/1648, 10/10/1648, 15/10/1648,
27/11/1648, 07/12/1648
Eendracht *Câmara da Holanda do Nortel*
Kamer Noorderkwartier 26/08/1648,
29/08/1648, 31/08/1648, 01/09/1648
Eenhoorn 29/03/1648, 23/05/1648,
04/09/1648, 26/09/1648
Eenhoorn *Câmara Zelandial*/Kamer
Zeeland 30/03/1648
Eijkenboom 15/03/1648
Elias 04/03/1648, 17/03/1648,
20/06/1648, 01/07/1648, 26/09/1648,
05/10/1648, 30/10/1648, 10/11/1648
Enchuijsen 04/01/1648
Engel 08/12/1648

F

Faem 20/01/1648, 11/12/1648
Fortuyn, *caravela*/karveel 09/05/1648,
03/11/1648
Fret 07/01/1648, 17/01/1648,
08/05/1648, 28/10/1648, 02/11/1648,
06/11/1648, 12/11/1648, 07/12/1648

G

Gecroonde Liefde 30/12/1648
Gekroonde Leeuw 24/03/1648,
19/11/1648, 20/11/1648
Gelderlant 10/10/1648
Getrouwen Herder 17/03/1648,
07/05/1648, 11/06/1648, 16/06/1648,
17/06/1648, 18/06/1648
Goede Hoop 07/01/1648, 29/01/1648,
24/08/1648, 29/10/1648, 30/10/1648,
14/12/1648
Goude[n] Leuw 14/01/1648,
17/01/1648, 22/03/1648, 25/03/1648,
18/05/1648, 20/05/1648, 07/06/1648,
15/07/1648, 22/07/1648, 17/08/1648,
24/08/1648, 07/09/1648, 16/09/1648
Graef Enno 21/01/1648, 31/01/1648,
05/02/1648, 09/02/1648, 10/02/1648,
11/02/1648, 17/02/1648, 24/02/1648,
29/02/1648, 04/03/1648, 08/03/1648,
09/03/1648, 10/03/1648, 26/08/1648
Graeft 07/12/1648
Gulden Rhee 11/03/1648, 01/05/1648

H

Haarlem 15/03/1648, 22/03/1648
Haesjes 22/05/1648, 05/08/1648,
07/08/1648, 28/10/1648, 03/11/1648
Harder 06/01/1648, 13/01/1648,
21/01/1648, 22/01/1648, 30/01/1648,
09/03/1648, 02/07/1648
Hase 02/01/1648, 05/01/1648,
30/01/1648, 31/03/1648, 03/10/1648,
08/10/1648, 12/10/1648, 10/11/1648

- Hase *Câmara Zelandia*/Kamer Zeeland
15/04/1648
- Hasewint 14/01/1648, 23/03/1648,
27/04/1648, 25/06/1648
- Haze 14/03/1648, 26/04/1648,
04/07/1648
- Hollandia, *iatel*/jacht 12/06/1648
- Hondt, *fragata*/fregat 16/01/1648,
14/06/1648, 25/06/1648
- Hoope 24/03/1648, 25/05/1648,
14/11/1648, 15/11/1648, 25/11/1648,
04/12/1648
- Hope 24/03/1648
- Huijs Nassau 29/08/1648, 31/08/1648,
04/09/1648, 24/09/1648, 02/10/1648,
05/10/1648, 10/10/1648, 12/10/1648,
14/10/1648, 24/10/1648, 26/10/1648,
05/11/1648, 11/11/1648
- J
- Jager 18/03/1648, 24/04/1648,
25/09/1648, 14/12/1648, 15/12/1648
- Japon 04/05/1648, 21/05/1648,
25/05/1648
- Jesus Maria José das Almas 08/12/1648
- Jongen Jager 07/04/1648, 27/05/1648
- Jongen Tobias 17/03/1648, 19/05/1648,
05/06/1648, 08/07/1648, 23/07/1648,
24/07/1648, 28/07/1648, 08/08/1648
- K
- Koning David 14/03/1648, 21/04/1648,
10/06/1648, 08/07/1648, 11/07/1648,
14/07/1648, 16/07/1648, 08/09/1648,
26/09/1648, 23/10/1648, 04/12/1648
- Koose 07/12/1648
- Krabbe 12/05/1648, 18/05/1648,
29/05/1648, 04/07/1648, 04/09/1648
- L
- Leeuw van Enchuijsen 12/05/1648
- Leeuwaarden 14/03/1648, 26/04/1648,
18/05/1648, 14/08/1648, 05/09/1648,
17/11/1648, 31/12/1648
- Lely 08/07/1648, 30/07/1648
- Leyden 18/03/1648, 19/03/1648,
10/04/1648, 11/05/1648, 13/05/1648,
20/05/1648, 25/05/1648
- Liefde 08/02/1648, 13/03/1648,
18/04/1648, 19/04/1648, 23/04/1648,
24/04/1648, 03/12/1648
- Liefde van Delft 04/12/1648
- Lieuwaarden 20/04/1648
- Lindeboom 03/12/1648, 04/12/1648,
09/12/1648
- Loanda 13/01/1648, 14/01/1648,
17/01/1648, 21/03/1648, 25/03/1648,
18/05/1648, 20/05/1648, 05/06/1648,
07/06/1648, 15/07/1648, 22/07/1648,
17/08/1648, 19/08/1648, 26/08/1648,
28/08/1648, 21/09/1648, 25/09/1648,
05/10/1648, 16/12/1648
- Loefhouwer 15/03/1648, 22/03/1648,
27/04/1648, 29/04/1648, 01/05/1648,
19/05/1648, 05/06/1648, 10/06/1648,
08/07/1648, 24/07/1648, 07/08/1648,
08/08/1648
- M
- Macreel 20/01/1648, 23/01/1648
- Maria, *navio particular*/particulier schip
11/12/1648, 31/12/1648
- Marta e Margareta, *navio português*/
portugees schip 19/11/1648,
20/11/1648, 07/12/1648
- Mauritius 02/05/1648, 05/05/1648,
18/05/1648, 07/06/1648, 10/06/1648,
10/08/1648, 17/08/1648, 02/09/1648,
05/10/1648, 05/11/1648, 30/11/1648,
30/12/1648
- Medea 22/03/1648, 25/04/1648,
05/05/1648, 11/05/1648, 18/05/1648,
23/05/1648, 16/07/1648, 04/08/1648,
07/09/1648, 14/09/1648, 21/09/1648,

29/09/1648, 04/11/1648, 13/11/1648,
30/11/1648, 17/12/1648, 21/12/1648,
22/12/1648
Medemblick 20/01/1648
Meermmine 30/12/1648
Melckmeijt 22/03/1648
Middelburgh 22/03/1648, 14/06/1648,
20/08/1648, 30/12/1648

N

Nassau 22/03/1648, 12/05/1648
Nieuen Eendracht 04/09/1648
Noorthollandt 20/01/1648, 06/02/1648,
15/02/1648, 17/02/1648, 22/02/1648,
10/12/1648
Nossa Senhora da Conceição 12/02/1648,
19/03/1648, 01/07/1648
Nossa Senhora da Concepção
27/05/1648, 24/06/1648
Nossa Senhora da Graça, *caravela*
capturadal geakaapt karveel 09/05/1648
Nossa Senhora das Almas 10/06/1648
Nossa Senhora de Rosavia Almas [sic]
28/10/1648, 02/11/1648 12/11/1648
Nossa Senhora do Despacho, *navio*
português capturadal geakaapt Portugees
schip 15/01/1648
Notenboom 17/03/1648

O

Olifant 14/03/1648, 10/04/1648,
19/04/1648, 23/04/1648, 24/04/1648
Olinda, *iatel*/jacht 08/12/1648,
09/12/1648, 17/12/1648
Oude Eendracht 21/10/1648,
26/10/1648
Ouden Jager 19/11/1648
Overijssel 22/03/1648, 04/09/1648,
15/10/1648

P

Pellikaen, *flotilhal*/fluitschip 11/12/1648,
28/12/1648, 29/12/1648, 31/12/1648

Post 07/01/1648, 25/01/1648,
14/03/1648
Postpaert 06/01/1648, 25/03/1648,
09/05/1648, 20/06/1648, 27/06/1648,
29/06/1648, 30/06/1648, 07/07/1648,
11/07/1648, 19/11/1648, 11/12/1648

R

Recif, *barca*/bark 10/06/1648
Recife, *caravela*/karveel 03/01/1648,
15/01/1648, 08/03/1648, 12/03/1648,
13/03/1648, 10/06/1648
Regenbooch 15/04/1648, 05/05/1648
Reijger 02/02/1648, 11/02/1648,
15/02/1648, 20/02/1648, 14/03/1648,
04/05/1648, 05/05/1648, 20/05/1648,
01/07/1648, 13/08/1648, 05/09/1648,
14/09/1648, 02/10/1648, 08/10/1648,
31/10/1648
Rijswyk, *barca*/bark 10/06/1648
Ring 03/05/1648, 12/05/1648,
10/06/1648, 20/06/1648, 24/06/1648,
30/06/1648, 06/07/1648, 14/07/1648,
15/07/1648, 16/07/1648, 19/08/1648,
24/08/1648, 26/08/1648, 21/12/1648,
24/12/1648
Roode Hart 03/01/1648
Roose 23/12/1648

S

S. Antonio das Almas, *navio português*
capturadal/geakaapt portugees schip
02/02/1648
S. Antonio, *caravela capturadal*/geakaapt
karveel 07/01/1648, 31/01/1648
Saier, Zaijer 31/01/1648, 25/03/1648,
16/04/1648, 05/05/1648, 18/05/1648,
26/06/1648, 04/07/1648, 05/07/1648,
14/07/1648, 08/09/1648
Salomons Tempel 31/08/1648
Santo Cristo de Bauças 04/03/1648
São Francisco Xavier, *caravela*/karveel
25/09/1648

- Schaep 25/05/1648
 Schoppe, *caravela*/karveel 25/04/1648,
 26/04/1648, 29/06/1648, 06/07/1648
 Senegal, *iatel*jacht 25/03/1648,
 23/04/1648, 26/04/1648, 18/05/1648,
 10/09/1648, 13/11/1648, 28/12/1648
 Seregipo del Rey, galeão 10/06/1648
 Smaczeyl 23/05/1648, 02/06/1648,
 27/06/1648, 22/08/1648, 29/08/1648
 Sonne 04/08/1648, 05/08/1648,
 06/08/1648, 07/08/1648, 10/11/1648
 Speljacht 10/06/1648
 Sperwer 01/05/1648, 08/07/1648,
 17/07/1648, 27/07/1648
 St. Anthonio, navio português capturado
 21/09/1648
 St. Antonio das Almas 01/07/1648
 St. Bartholomeus 14/10/1648,
 16/10/1648, 30/10/1648, 09/11/1648,
 11/11/1648, 17/11/1648, 07/12/1648,
 24/12/1648
 St. Jan 28/03/1648, 05/05/1648,
 27/06/1648, 11/07/1648, 03/12/1648,
 08/12/1648
 St. João Baptista, *caravela*/karveel
 capturada 08/07/1648, 11/07/1648,
 13/07/1648, 03/09/1648, 08/09/1648
 Steenhoven 22/03/1648, 23/03/1648,
 24/03/1648, 03/04/1648, 25/04/1648,
 12/05/1648, 04/07/1648, 08/07/1648,
 03/09/1648, 07/09/1648
 Sterre 02/01/1648, 05/01/1648,
 29/01/1648, 16/02/1648, 24/02/1648,
 25/02/1648, 27/02/1648, 11/03/1648,
 14/05/1648, 20/05/1648, 26/05/1648,
 27/05/1648, 01/07/1648, 08/07/1648,
 05/08/1648, 06/08/1648, 07/08/1648,
 08/10/1648, 12/10/1648, 28/10/1648,
 03/11/1648
 Sutphen 22/03/1648
- T
- Tamandaré 10/06/1648
- Tevrades Almas, *navio português*
capturado/gekaapt Portugees schip
 21/11/1648
 Thuijs van Nassauw 15/03/1648
 Tobias 27/04/1648, 29/04/1648,
 10/06/1648
 Tonijn 10/06/1648
 Tortelduijve 09/02/1648, 11/02/1648,
 13/02/1648, 15/02/1648, 17/02/1648,
 21/02/1648, 02/03/1648, 12/03/1648
 Trouwe 06/04/1648, 18/05/1648,
 21/10/1648
- U
- Utrecht 20/03/1648
- V
- Valck 18/05/1648
 Vergulden Dolfijn 06/04/1648
 Vinck 10/06/1648
 Vlascooper 03/12/1648, 04/12/1648
 Vlissingen, *barca*/bark 04/01/1648,
 13/01/1648, 01/03/1648, 22/03/1648,
 28/03/1648, 06/04/1648, 26/04/1648
 Vlissingen, *iatel*jacht 18/05/1648,
 03/07/1648, 29/08/1648, 10/12/1648
 Vos, *fragata*/fregat 18/03/1648,
 22/03/1648, 27/03/1648, 14/06/1648
 Vos, *iatel*jacht 08/05/1648, 18/05/1648,
 08/07/1648, 18/08/1648, 21/08/1648,
 18/09/1648, 24/09/1648, 21/10/1648,
 05/11/1648, 12/11/1648, 16/11/1648,
 23/11/1648, 25/11/1648
 Vosje, *fragata*/fregat 03/05/1648,
 04/08/1648, 22/08/1648, 07/09/1648,
 10/11/1648
- W
- Waekende Hart 14/01/1648,
 15/01/1648, 21/01/1648, 27/01/1648,
 29/01/1648, 14/06/1648, 29/06/1648,
 04/09/1648, 27/10/1648, 28/10/1648,
 05/11/1648, 10/11/1648, 28/11/1648

Wakende Boij 13/03/1648, 14/03/1648,
22/03/1648, 23/03/1648, 29/03/1648,
26/04/1648, 18/05/1648, 14/06/1648,
08/07/1648, 14/08/1648, 17/11/1648,
21/11/1648, 10/12/1648, 21/12/1648,
24/12/1648

Wapen van Amsterdam 20/01/1648,
23/01/1648, 08/08/1648, 21/11/1648

Wapen van Ceulen 07/01/1648

Wapen van Delft 10/01/1648,
26/01/1648, 27/01/1648, 06/02/1648,
08/02/1648, 07/04/1648, 25/04/1648,
01/05/1648, 05/05/1648, 09/05/1648,
27/06/1648, 11/07/1648, 03/12/1648,
04/12/1648

Wapen van Dordrecht 21/03/1648,
25/03/1648, 28/07/1648, 08/09/1648,
12/09/1648

Wapen van Dort 05/05/1648,
18/05/1648, 20/05/1648, 05/06/1648,
16/07/1648, 23/07/1648, 05/11/1648,
17/11/1648

Wapen van Enchuijsen, *barcal*/bark
10/06/1648

Wapen van Haerlem, *barcal*/bark
10/06/1648

Wapen van Medenblijck 26/08/1648

Wapen van Nassau 12/05/1648

Watermolen 20/01/1648, 23/01/1648

Weert, *barcal*/bark 10/06/1648

Wijnvat 18/03/1648, 22/03/1648,
22/05/1648, 23/05/1648

Wildeman 15/11/1648, 08/12/1648

Witte Duijve 31/03/1648, 09/05/1648,
02/06/1648, 27/06/1648, 08/07/1648,
11/07/1648, 03/12/1648

Witte Hope 22/03/1648

Witte Leeuw 14/07/1648

Witte Lelie 05/06/1648, 10/06/1648,
04/07/1648, 08/07/1648, 21/08/1648

Z

Zager 14/03/1648, 07/06/1648

Zee Fortuyn 05/05/1648, 27/06/1648,
11/07/1648, 19/11/1648, 03/12/1648
Zeuwsen Jager 14/01/1648, 18/01/1648,
22/01/1648, 27/01/1648

1649

A

Abrahams Offerhande 04/06/1649,
12/06/1649, 22/06/1649, 27/08/1649,
31/08/1649

Amsterdam 20/01/1649, 29/01/1649,
03/02/1649, 27/02/1649, 01/03/1649,
18/03/1649, 26/03/1649, 27/04/1649,
15/06/1649, 17/06/1649, 18/06/1649,
04/07/1649, 22/07/1649, 24/08/1649,
08/09/1649, 18/09/1649, 25/09/1649,
02/10/1649, 08/10/1649, 09/10/1649,
29/10/1649, 02/12/1649, 06/12/1649,
18/12/1649

Amsterdam, *chalupa*/sloep 14/09/1649

Aragon, *barcal*/bark 14/09/1649

Arent 30/01/1649, 05/03/1649,
03/05/1649, 07/05/1649, 24/06/1649,
08/07/1649, 12/07/1649, 13/07/1649,
24/07/1649, 09/08/1649, 04/09/1649,
07/09/1649

Argijn 04/02/1649, 29/06/1649,
24/10/1649, 03/12/1649

Armuiden 04/03/1649, 15/03/1649,
26/04/1649

B

Berch, *flotilhal*/fluitschip 30/09/1649,
15/10/1649, 16/10/1649, 01/11/1649,
03/11/1649, 11/11/1649, 14/11/1649

Blaeuwen Engel, *Câmara do Mosa*/Kamer
Maze 11/05/1649

Blauwenhaen 23/02/1649

Bom Jesus, *navio português*/portugees
schip 14/01/1649

Bontelan 23/02/1649

Brasiliaen, *iatel*/jacht 04/02/1649,
28/04/1649, 18/05/1649, 12/07/1649,
23/07/1649, 02/10/1649

Brasilischen Jager 26/02/1649,
01/04/1649, 24/04/1649

Brederode 18/03/1649, 09/08/1649,
24/08/1649, 07/09/1649, 16/09/1649,
20/09/1649, 09/10/1649, 26/10/1649

C

Cabodelo, *barca*/bark 21/01/1649,
26/01/1649, 03/02/1649, 16/03/1649,
25/08/1649

Commanou, *barca*/bark 13/07/1649,
28/09/1649, 12/10/1649, 16/11/1649,
30/11/1649

Concordia 03/02/1649, 18/02/1649,
24/02/1649, 26/02/1649, 16/03/1649,
24/03/1649, 14/04/1649, 17/04/1649,
21/04/1649, 27/04/1649, 28/04/1649,
29/05/1649, 19/06/1649, 24/08/1649,
16/10/1649, 30/10/1649, 30/11/1649

Coning David 12/01/1649, 01/02/1649,
03/03/1649, 01/04/1649, 09/04/1649,
04/08/1649, 09/08/1649, 13/08/1649,
21/08/1649, 24/08/1649, 04/09/1649,
14/10/1649

Cummanou, *caravela*/karveel 20/03/1649

D

Dolphijn 04/03/1649, 17/05/1649,
25/05/1649

Drente, *fragata*/fregat 03/01/1649,
10/08/1649, 29/12/1649

Drente, *iatel*/jacht 09/04/1649,
23/04/1649, 24/04/1649, 06/05/1649,
09/07/1649, 21/08/1649, 24/08/1649,
18/09/1649, 09/10/1649, 06/12/1649,
08/12/1649, 14/12/1649

E

Eendracht 19/03/1649, 29/03/1649,
13/04/1649, 27/04/1649, 13/07/1649,
23/07/1649, 09/08/1649, 24/08/1649,
04/09/1649, 16/09/1649, 09/11/1649,
09/12/1649, 10/12/1649

Eenhoren 04/02/1649, 06/05/1649,
26/07/1649, 07/08/1649, 16/09/1649,
28/09/1649, 30/09/1649, 05/10/1649,
06/10/1649, 14/10/1649, 24/10/1649

Elias 28/04/1649, 30/11/1649,
08/12/1649

Engel 26/05/1649, 30/09/1649

Espírito Santo 14/05/1649

F

Fortuijn 20/02/1649, 25/05/1649,
29/06/1649, 01/07/1649, 18/12/1649

Fret 19/05/1649, 03/09/1649,
12/10/1649

G

Gelderlant 09/08/1649, 24/08/1649,
26/10/1649, 19/11/1649

Goede Hope 10/05/1649, 11/05/1649,
17/05/1649

Gouden Engel 25/05/1649, 26/05/1649,
23/07/1649

Gouden Leuw 20/01/1649, 26/02/1649,
13/03/1649, 02/04/1649, 09/04/1649

Gouden Son 16/03/1649

Graeuwen Monick 13/03/1649,
21/04/1649, 24/04/1649

Graff 25/01/1649, 04/02/1649

Groenen Ridder 20/12/1649,
24/12/1649

H

Haerlem 09/08/1649, 24/08/1649,
04/09/1649, 16/09/1649, 16/10/1649,
09/11/1649, 09/12/1649, 10/12/1649

Haes, *iatel*/jacht 01/09/1649

Haesgien 10/03/1649, 30/03/1649
 Hase 05/03/1649, 17/03/1649,
 23/03/1649, 13/04/1649, 07/05/1649
 Hasenberch 15/03/1649, 23/03/1649,
 26/11/1649, 27/11/1649
 Heemsted 20/02/1649
 Hollandia 25/02/1649, 08/06/1649,
 14/09/1649, 17/09/1649, 04/12/1649
 Hoope, *flotilha*/fluijtschip 07/01/1649
 Huijs Breda 16/10/1649, 19/10/1649
 Huijs te Nassauw 23/02/1649,
 23/03/1649, 01/04/1649

J

Jager 08/03/1649, 29/11/1649
 Jager van Vlissingen 04/03/1649
 Japon 25/01/1649, 03/05/1649
 Jesus Maria 30/10/1649
 Jonge Jager van Zeelant 11/03/1649

K

Ketel 24/08/1649, 27/12/1649
 Kleijne Faem, *fragatal*/fregat 09/09/1649,
 27/09/1649

L

Leuwaarden, *fragatal*/fregat 04/01/1649,
 20/01/1649, 27/02/1649
 Leuwaarden, *iatel*/jacht 26/07/1649,
 30/07/1649, 02/08/1649, 09/08/1649,
 30/08/1649, 26/10/1649, 09/11/1649,
 10/12/1649, 24/12/1649
 Liefde 12/01/1649
 Lindeboom 29/01/1649, 01/02/1649,
 04/02/1649

M

Maecht van Dort[Dordrecht]
 19/08/1649, 02/09/1649, 03/09/1649,
 07/09/1649, 14/09/1649
 Maecht van Dort [*embarca/barkção*
particular] 28/12/1649

Maria 07/01/1649
 Mauritius, *iatel*/jacht 01/01/1649,
 18/01/1649, 20/01/1649, 03/02/1649,
 08/02/1649, 26/02/1649, 08/04/1649,
 20/04/1649, 21/04/1649
 Medea 19/05/1649, 02/07/1649
 Meerminne 25/02/1649, 04/03/1649,
 08/03/1649, 09/03/1649, 11/03/1649
 Middelburgh 23/02/1649, 20/04/1649,
 21/04/1649
 Morgen Sterre 04/09/1649, 09/10/1649,
 12/11/1649

N

Nieudam 24/10/1649
 Nieuw Middelburch 02/06/1649
 Nieuw Vlissingen 15/03/1649,
 23/03/1649
 Nieuwe Eendracht 04/08/1649
 Noortse Leeuw 18/12/1649, 20/12/1649,
 21/12/1649
 Nossa Senhora da Conceição 27/02/1649,
 17/04/1649, 26/04/1649, 12/06/1649
 Nossa Senhora de Portosalvo 14/05/1649
 Nossa Senhora do Remédio, *caravela*/
capiturada/gekaapt karveel
 19/06/1649, 29/06/1649, 14/12/1649
 Nossa Senhora do Rossário, *caravela*/
capiturada/gekaapt karveel
 04/03/1649, 23/12/1649

O

Olinda, *caravela*/karveel 10/05/1649,
 31/05/1649, 01/06/1649, 23/06/1649
 Overijssel 03/04/1649, 08/04/1649,
 08/07/1649, 24/10/1649, 25/10/1649

P

Pellicaen 16/01/1649, 25/02/1649,
 09/04/1649
 Phebus Paleys 28/10/1649, 11/11/1649,
 13/11/1649, 15/12/1649, 24/12/1649

- Posthoorn, *flotilha*/fluitschip 15/05/1649, 17/05/1649, 18/05/1649, 20/05/1649, 18/06/1649, 22/06/1649, 10/08/1649, 23/08/1649, 30/09/1649, 09/10/1649, 19/11/1649, 25/11/1649, 05/12/1649, 06/12/1649, 24/12/1649
- Postpaert 20/01/1649, 25/01/1649, 11/02/1649, 27/02/1649, 16/04/1649, 12/05/1649, 15/05/1649, 22/05/1649, 04/06/1649, 05/06/1649, 16/06/1649, 17/06/1649
- Postpaert, *flotilha*/fluitschip 10/03/1649, 02/07/1649
- Prins, *flotilha*/fluitschip 23/02/1649
- Propheet Samuel 18/12/1649
- R
- Reciffo, *barca*/bark 02/07/1649, 02/08/1649, 12/08/1649, 24/08/1649, 24/10/1649, 13/11/1649, 02/12/1649
- Reijger, *iatel*/jacht 02/01/1649, 20/01/1649, 23/01/1649, 30/01/1649, 05/02/1649, 23/04/1649, 15/05/1649, 17/06/1649, 18/06/1649, 26/07/1649, 09/08/1649, 07/09/1649, 10/11/1649, 25/11/1649, 06/12/1649, 29/12/1649
- Ring, *caravela*/karveel 03/02/1649, 05/02/1649, 25/05/1649, 26/05/1649, 12/08/1649, 29/09/1649, 23/11/1649, 08/12/1649
- Ringh 06/08/1649, 05/10/1649, 06/12/1649
- Roose, *fragata*/fregat 19/02/1649, 28/04/1649, 14/05/1649, 15/09/1649
- S
- S. Antonio, *navio português*/portugees schip 20/02/1649, 22/02/1649, 15/03/1649, 17/03/1649, 30/03/1649, 14/04/1649, 31/05/1649, 29/06/1649, 12/07/1649
- Saijer 03/02/1649, 08/02/1649, 27/03/1649, 09/04/1649, 13/04/1649, 24/04/1649
- Samson, *caravela*/karveel 20/03/1649, 30/03/1649
- Sanson, *barca*/bark 03/02/1649, 08/02/1649, 18/09/1649, 30/10/1649
- Santo Sacramento de Nossa Senhora da Conceição 23/06/1649, 28/06/1649, 01/07/1649
- Schoppe, *iatel*/jacht 26/05/1649
- Senegael, *barca*/bark 22/02/1649
- Senegael, *iatel*/jacht 07/01/1649, 15/02/1649, 17/02/1649, 19/02/1649, 22/02/1649, 10/03/1649, 16/03/1649
- Sint Andries 18/12/1649
- Smackseijl 04/02/1649, 30/03/1649, 29/06/1649, 24/07/1649, 02/10/1649
- Sonne 26/02/1649, 05/03/1649
- Spawer, *galeão*/galjoen 27/07/1649, 19/08/1649
- Spewer, *galeão*/galjoen 01/02/1649, 02/03/1649, 14/04/1649, 09/08/1649, 16/08/1649, 21/09/1649
- Spreeuw 17/03/1649, 30/03/1649
- St. Bartholomeus 29/01/1649, 17/02/1649, 18/02/1649, 19/02/1649, 27/02/1649, 13/03/1649, 16/03/1649, 18/03/1649, 01/04/1649, 17/04/1649, 30/10/1649, 18/12/1649
- Steenhoven 30/09/1649
- Sterre, *iatel*/jacht 28/01/1649, 30/01/1649, 15/03/1649, 22/03/1649, 14/04/1649, 04/07/1649, 08/07/1649, 10/08/1649, 13/08/1649, 09/10/1649
- Swaen 20/02/1649, 15/03/1649
- T
- Trouwe 28/04/1649, 14/05/1649, 30/08/1649, 01/09/1649, 03/09/1649, 15/09/1649

V

Valck 24/07/1649, 27/07/1649,
25/08/1649, 17/09/1649, 16/10/1649
Vinck 04/07/1649, 05/07/1649,
07/07/1649, 08/07/1649, 05/08/1649,
06/08/1649, 24/10/1649, 18/12/1649
Vink 13/03/1649, 18/03/1649,
01/04/1649
Vis 22/02/1649
Vischer 20/02/1649
Vlascoper 25/02/1649, 08/03/1649,
09/03/1649, 11/03/1649
Vliegende Leeuw 08/11/1649,
08/12/1649, 10/12/1649, 15/12/1649,
24/12/1649
Vlissingen, *iatel*/jacht 01/01/1649,
18/01/1649, 30/01/1649, 16/03/1649,
20/03/1649, 23/03/1649, 01/04/1649,
12/04/1649
Volck 20/02/1649
Vos 01/02/1649, 04/02/1649,
05/02/1649, 24/02/1649, 26/02/1649,
18/03/1649, 23/03/1649, 29/03/1649,
01/04/1649, 01/07/1649, 02/07/1649,
21/08/1649, 02/11/1649, 17/11/1649,
03/12/1649
Vosjen 08/10/1649, 24/10/1649

W

Waeckende Boeije 22/02/1649,
02/03/1649, 18/03/1649, 23/03/1649,
26/03/1649, 29/03/1649, 12/06/1649,
26/06/1649, 04/07/1649, 05/07/1649,
07/07/1649, 26/07/1649, 07/09/1649,
15/09/1649, 14/10/1649, 18/10/1649,
20/10/1649, 08/11/1649, 02/12/1649,
06/12/1649, 08/12/1649, 14/12/1649
Waeckende Hart 30/01/1649,
25/02/1649, 15/05/1649, 25/05/1649,
26/05/1649, 09/07/1649, 18/08/1649,
25/08/1649, 23/09/1649, 29/09/1649,
09/10/1649

Wapen van Dordrecht 01/02/1649
Wapen van Dort 08/02/1649,
26/02/1649, 29/03/1649, 02/04/1649,
08/04/1649, 20/04/1649, 21/04/1649
Wapen van Nassau 08/04/1649,
09/08/1649, 24/08/1649, 04/09/1649,
16/09/1649, 09/12/1649, 10/12/1649
Wildeman 02/09/1649
Wittepaert 05/07/1649, 30/07/1649,
12/10/1649

Z

Zeefortuijn 23/02/1649
Zeeridder 04/03/1649, 19/05/1649
Zutphen 24/08/1649, 14/10/1649,
08/11/1649, 09/11/1649, 09/12/1649,
10/12/1649

LOSSE DOCUMENTEN IN HET NATIONAAL ARCHIEF TE DEN HAAG

Lucia Werneck Xavier

In de verschillende collecties was het mogelijk documenten aan te treffen met betrekking tot Nieuw Holland, die behoren tot de periode waarover de collectie Mauritiana gaat. Ze staan hier beschreven.

Staten Generaal

Inventarisnummer 1.01.02

Inventaris 9409

- 1 1620, april, 13; Den Haag**
Corte aenwijsinge vande voornemste verschillen tusschen t'concept van Octroy op West Indien dat bij de Ho: Mo: heeren, mijn heeren de Staten General inde maent van februario 1619 aende respective provincien is gesonden, ende tgene daerna bij de Gecommitterde van de groote zee steden van Hollandt ende Westvrieslandt is beraemt.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9409
- 2 1621, 5 oktober; Den Haag**
Brief van Willem Usselinx aan de Staten Generaal met overwegingen over het octrooi van de West-Indische Compagnie.
N.B. Openbaar gemaakt op de Staten Generaal van 7 oktober 1621.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9409
- 3 1621, december, 3; Den Haag**
Anonieme petitie met een oproep aan de Staten Generaal om de overwegingen van Willem Usselinx voor het Octrooi van de West-Indische Compagnie over te nemen.
N.B. De datum is die van de overhandiging aan Staten Generaal.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9409
- 4 1622, 21 januari; Den Haag**
Verzoek van Willem Usselinx aan de Staten Generaal over de oprichting van de West-Indische Compagnie.

DOCUMENTOS AVULSOS NO ARQUIVO NACIONAL EM HAIA

Lucia Werneck Xavier

Dentro de diferentes coleções foi possível localizar documentos relativos à Nova Holanda, no período coberto pela coleção Maurítiana. Esses estão descritos aqui.

Estados Gerais

Número de chamada 1.01.02

Inventário 9409

- 1** **1620, abril, 13; Haia**
Breve apontamento das principais diferenças entre as diversas minutas de Privilégio para a Companhia das Índias Ocidentais pelos Estados Gerais, no mês de Fevereiro 1619 enviado às respectivas Províncias e aquilo que foi posteriormente concebido pelos grandes Estados marítimos da Holanda e da Frísia Ocidental.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9409
- 2** **1621, outubro, 5; Haia**
Carta de Willem Usselinx para os Estados Gerais com considerações sobre a Patente da Companhia das Índias Ocidentais.
N.B. Exibida nos Estados Gerais em 7 de Outubro de 1621.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9409
- 3** **1621, dezembro, 3; Haia**
Petição anônima para os Estados Gerais solicitando a aceitação das sugestões de Willem Usselinx para a Patente da Companhia das Índias Ocidentais.
N.B. A data é da entrega aos Estados Gerais
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9409
- 4** **1622, janeiro, 21; Haia**
Representação de Willem Usselinx junto aos Estados Gerais sobre a criação da Companhia das Índias Ocidentais.
N.B. A data é da entrega aos Estados Gerais.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9409

N.B. De datum is die van de overhandiging aan Staten Generaal.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9409

5 1622, 22 januari; Den Haag

Aanbieding van de petitie van Willem Usselincx over de West-Indische Compagnie.

N.B. De datum is die van de overhandiging aan Staten Generaal.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9409

6 [Z/D]

Drie memories van Willem Usselincx voor de Staten Generaal met betrekking tot de Westelijke Indiën.

N.B. Het betreft drie individuele memories. Met het oog op deze inventaris werden ze in één document gegroepeerd.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9409 [S/D]

7 1622, 15 juni; Den Haag

Petitie van Willem Usselincx aan de Staten Generaal met betrekking tot de Westelijke Indiën.

N.B. De datum is die van de overhandiging aan de Staten Generaal.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9409

8 [1622, november], Den Haag

Petitie van Willem Usselincx aan de Staten Generaal met betrekking tot de Westelijke Indiën.

N.B. De datum is die van de overhandiging aan Staten Generaal.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9409

9 1622, 6 november; Den Haag

Brief van Willem Usselincx aan de Staten Generaal met betrekking tot de Westelijke Indiën.

N.B. De datum is die van de overhandiging aan Staten Generaal. Aan het einde bevinden zich drie folio's in een ander handschrift met verbeteringen van enkele artikelen van het octrooi van de West-Indische Compagnie.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9409

Inventaris 9410

Notulen en verslag van de opgeloste zaken gedurende de vergadering van de Heren XIX op 5 februari 1642.

Het betreft een bundel documenten die in zijn geheel de actas van de vergadering van de Heren XIX op de genoemde datum bevat. Hoogstwaarschijnlijk werden deze

- 5 **1622, janeiro, 22; Haia**
Apresentação e petição de Willem Usselinx sobre a Companhia das Índias Ocidentais.
N.B. A data é da entrega aos Estados Gerais.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9409
- 6 **[S/D]**
Três Memórias de Willem Usselinx para os Estados Gerais sobre assuntos das Índias Ocidentais.
N.B. Trata-se de 3 memórias individuais. Para os propósitos desse inventário, foram agrupadas como um único documento.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9409 [S/D]
- 7 **1622, junho, 15; Haia**
Petição de Willem Usselinx para os Estados Gerais sobre assuntos das Índias Ocidentais.
N.B. A data é da exibição aos Estados Gerais.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9409
- 8 **[1622, novembro], Haia**
Petição de Willem Usselinx para os Estados Gerais sobre assuntos das Índias Ocidentais.
N.B. A data é da entrega aos Estados Gerais.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9409
- 9 **1622, novembro, 6; Haia**
Carta de Willem Usselinx para os Estados Gerais sobre assuntos das Índias Ocidentais.
N.B. A data é da entrega aos Estados Gerais. Ao final, com outra letra, aparecem 3 fólios contento emendas a alguns artigos da Patente da Companhia das Índias Ocidentais.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9409

Inventário 9410

Atas e relatório dos negócios resolvidos durante a reunião dos Diretores XIX na data de 05 de Fevereiro de 1642.

Trata-se de um maço de documentos que juntos formam as Atas da Reunião dos Diretores XIX na data acima. Muito provavelmente tal conjunto de documentos foi juntado pelos delegados dos Estados Gerais na referida reunião.

documenten bij elkaar gebonden door de afgevaardigden van de Staten Generaal op genoemde datum.

1 [Z/D]

Verslag van het overleg naar aanleiding van de agendapunten.¹

1. Voornaamste onderwerp van de vergadering is het beheer in overeenstemming met het document dat de Hereen XIX hebben ingediend bij de Staten Generaal. Over welk document het gaat, wordt niet vermeld.
2. In de Verenigde provinciën moet de oprichting van een algemene rekenkamer besproken worden.
3. De ambtsperiode. Volgens de Staten Generaal waren er veel klachten dat de zesjarige ambtsperiode van de bewindhebbers te kort was, want zodra men kennis nam van de toestand van de onderneming, was hun termijn alweer voorbij. Een verlenging tot tien of twaalf jaar wordt gesuggereerd.
4. Er moeten regels worden opgesteld voor de voornaamste aandeelhouders van de West-Indische Compagnie. Een veel voorkomende klacht is, dat deze aandeelhouders ook het toezicht uitvoeren op de beslissingen van de vergaderingen van de Heren XIX en hun bevelen vaak veranderen.
5. Losmaking of samenvoeging van de regering van São Paulo de Luanda en de regering van Brazilië.
6. Het conflict tussen de voornaamste aandeelhouders en de bewindhebbers. Dit conflict staat in verbinding met een voorlopig accoord tussen de verschillende makers. Wat er in het accoord staat wordt niet vermeld.

N.B. De agenda zelf is afwezig.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9410

2 [Z/D]

Verslag van het overleg naar aanleiding van de agenda

1. Over punt 1. Op 6 maart werd een beslissing genomen over het bestuur van de onderneming. De inhoud van de beslissing wordt niet vermeld.
2. Over punt 4. Vele schepen die onder het octrooi van de WIC vallen bezaten geen hoge beambten of een vertegenwoordiger van Zijne Hoogheid de Prins van Oranje of van de Staten Generaal aan boord. Er werd besloten dat elk schip van de WIC, binnen de grenzen van het octrooi van de WIC, onderschepte schepen kon inspecteren en wanneer het geen vertegenwoordiger aantroef, het betroffen schip naar het dichtstbij gelegen territorium kon meenemen en het zonder omwegen geconfisqueerd kon verklaren.

¹ In de bundel documenten bevindt zich geen agenda van de vergadering. Onder de liassen WIC van de Staten Generaal bevindt zich het volgende document: "Agenda van de heren XIX begonnen op 28 oktober 1641, in de stad Amsterdam". Collectie Staten generaal Collectie Staten Generaal, referentienummer 1.01.02, inventaris 5756, document "Gelezen in de Staten Generaal op 10 oktober 1641". In de rechter benedenhoek met potlood "D.75".

1 [S/D]

Relatório das deliberações resultantes da pauta.¹

1. O principal assunto da reunião é a questão da gerência, conforme documento entregue pelos Diretores XIX aos Estados Gerais. Não se menciona qual documento.
2. Deve ser discutida a criação, nas Províncias Unidas, de uma contadoria geral.
3. O tempo de serviço. Segundo os Estados Gerais, muito se reclamava que o tempo de 6 anos de serviço dos diretores (*bewindhebbers*) era curto demais, pois até que se tomasse conhecimento da situação da empresa, o tempo já expirara. Sugere-se que o tempo seja alargado para 10 ou 12 anos.
4. Deve-se elaborar regras para os Principais Acionistas da WIC. Reclama-se muito que os mesmos supervisionam as decisões das Reuniões dos Diretores XIX e muitas vezes modificam ordens tomadas.
5. Separar ou anexar o governo de São Paulo de Luanda ao governo do Brasil.
6. A disputa entre os Principais Acionistas e os Diretores. Tal disputa estava relacionada a certo acordo provisório entre as diversas câmaras. Não se menciona o teor de tal acordo.

N.B. A pauta em si não está presente.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9410

2 [S/D]

Relatório das deliberações decorrentes da pauta.

1. Sobre o ponto 1, no dia 06 de Março foi resolvido sobre o gerenciamento da empresa. Não se menciona o teor de tal decisão.
2. Sobre o ponto 4, muitos navios que estavam dentro dos limites do Privilégio da WIC não possuíam sobrecargas ou representante de sua Alteza o Príncipe de Orange ou dos Estados Gerais. Resolveu-se então que todo navio da WIC, dentro dos limites do Privilégio da mesma, poderia inspeccionar navios interceptados e se não encontrasse representantes, deveria levar o navio ao território mais próximo e pelo sim pelo não, declará-lo como confiscado.
3. Sobre o ponto 3; representantes dos Estados Gerais e do Príncipe de Orange seriam nomeados para o governo da Costa do Sul da África. As instruções para tal governo eram semelhantes às do governo da Costa Norte.
4. Sobre o 4 ponto, deveria-se nomear um contador mor.
5. Sobre o ponto 5, tal governo não deveria ser considerado

¹ No maço não se encontra a pauta para a reunião. Dentro das Liassen WIC dos Estados Gerais há o seguinte documento: “Pauta para a reunião dos Diretores XIX a partir de 28 de outubro de 1641, na cidade de Amsterdam”. Coleção Estados Gerais, número de chamada 1.01.02, inventário 5756, documento “Lidos nos Estados Gerais em 10 de outubro de 1641” e no canto direito inferior, à lápis, “D.75”.

3. Over punt 3. Vertegenwoordigers van de Staten Generaal en van de Prins van Oranje zouden worden benoemd voor de regering van de Zuidkust van Zuid-Afrika. De instructies voor die regering waren gelijk aan die voor de regering van de Noordkust.
4. Over punt 4. Er zou een hoofdboekhouder moeten worden benoemd.
5. Over punt 5. Een dergelijke regering zou niet in overweging genomen moeten worden.
6. Over punt 6. Er wordt om goedkeuring van de Staten Generaal verzocht voor het "recht op in beslagname".
7. Punt 7 betreft de subsidie die door de Staten Generaal is beloofd en over de verlenging van het octrooi van de WIC. Beide werden op korte termijn verwacht.
8. Punt 8 gaat over de bevolking van Brazilië en de geëigende middelen om Nederlandse gezinnen aan te zetten tot emigratie.
9. Punt 9 gaat over het recht van de Prins van Oranje op oorlogsbuit.
10. Aangaande het tiende punt werd een beslissing genomen, waarbij met alle consequenties rekening werd gehouden. De beslissing zelf wordt niet vermeld.

Over de punten 11 e 12 werd niets besloten.

N.B. De agenda zelf is niet aanwezig.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9410

3 [1642]

Overwegingen van de aandeelhouders van de WIC over de publicatie van de Staten Generaal van de jaren 1621, 1624 en 1630, waarin de aankoop van aandelen WIC wordt geregeld.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9410]

4 [1636]

Publicatie van de Staten Generaal in het jaar 1636 over de aankoop en verkoop van aandelen WIC.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9410

5 1642, 7 maart

Enkele resoluties. uit de kontekst valt op te maken dat het gaat om resoluties van de vergadering van de Heren XIX.

N.B. Overhandigd aan de Staten Generaal op 29 maart 1642.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9410

6 1642, 29 maart

Instructies voor de algemene rekenkamer van de WIC.

N.B. De datum is die van de overhandiging aan de Staten Generaal.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9410

6. Sobre o ponto 6, solicita-se aprovação dos Estados Gerais para o “direito de confisco”.
7. O ponto 7 diz respeito ao subsídio prometido pelos Estados Gerais bem como o prolongamento do Privilégio da WIC, e que eram esperados para breve.
8. O oitavo ponto toca à povoação do Brasil e os meios propícios para incentivar famílias neerlandesas a emigrarem.
9. O nono ponto diz respeito aos direitos do Príncipe de Orange sobre os espólios de guerra.
10. O décimo ponto foi resolvido, levando-se em conta tudo o que dele depende. Não se menciona o que foi resolvido.

Sobre os pontos 11 e 12 nada foi resolvido.

N.B. A pauta em si não está presente.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9410

3 [1642]

Considerações dos acionistas da WIC sobre o edital dos Estados Gerais dos anos de 1621, 1624 e 1630, regulando a compra de ações da WIC

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9410]

4 [1636]

Edital dos Estados Gerais no ano de 1636 sobre a compra e venda de ações da Companhia das Índias Ocidentais.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9410

5 1642, março, 7

Algumas resoluções. Pelo contexto, trata-se de resoluções da Reunião dos Diretores XIX.

N.B. Entregue aos Estados Gerais em 29 de Março de 1642.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9410

6 1642, março, 29

Instruções para a contadoria geral da WIC.

N.B. A data é da entrega aos Estados Gerais.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9410

7 1641, outubro, 6; Amsterdam

Carta de Jacques de la Mijne e J. v. Harinckhouck para os Estados Gerais. Os signatários acreditam ser necessário convocar uma Reunião dos Diretores XIX para a data de 28 de Outubro e para isso enviam uma proposta de pauta.

N.B. A proposta de pauta está presente. Na margem da pauta há anotações sobre a resolução tomada sobre determinado ponto.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9410

- 7 **1641, 6 oktober; Amsterdam**
Brief van Jacques de la Mijne en J. v. Harinckhouck aan de Staten Generaal. De ondertekenaars menen dat het nodig is een vergadering van de Heren XIX bijeen te roepen op 28 oktober en sturen daarom een agendavoorstel. N.B. het agendavoorstel is aanwezig. In de marge ervan bevinden zich aantekeningen over de beslissing die genomen is over een bepaald punt.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9410
- 8 **1642, 29 maart; Amsterdam**
Verschillende actas van de vergadering van de Heren XIX tussen november 1641 en maart 1642. N.B. De datum is die van de overhandiging aan de Staten Generaal.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9410

Inventaris 9411

- 1 **[1643, september/oktober]**
Verslag van de vertegenwoordigers van de Staten Generaal op de vergadering van de Heren XIX tussen september en oktober 1643. De vertegenwoordigers waren Henrick vander Capellen toe Rijssel, Andries Bicker, D. V. Hogendorp. In de collectie Liassen WIC bevond zich een agenda van een vergadering die op 11 juli 1643 begon. Dergelijke vergaderingen duurden vaak maanden. Daar het onderhavige document een verslag van activiteiten is, geloof ik dat de agenda van 11 Juli die van de betreffende vergadering is. De agenda bevindt zich als aanhangsel bij het document van 16 juni 1643 en is geschreven in Amsterdam en ondertekend door onder andere Frederick Schuilemborch.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9411
- 2 **1643, 22 oktober; Den Haag**
Brief van F. Herbertnt (?) aan de Staten Generaal Over het schip *Espírito Santo*.²
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9411
- 3 **1643, 22 oktober**
Brief aan de vergadering van de Heren XIX over het schip *Espírito Santo*.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9411
- 4 **1643, 17 oktober; Amsterdam**
Uittreksel van de besluiten van de vergadering van de Heren XIX. Het zou

² Voor de lijst van de lading van het schip *Espírito Santo*, zie de collectie Staten Generaal, inventarisnummer 1.01.02, inventaris 5756. Dit document werd in de Staten Generaal getoond op 15 december 1642.

8 1642, março, 29; Amsterdam

Diversas atas da Reunião dos Diretores XIX entre Novembro de 1641 e 20 de Março de 1642.

N.B. A data é a da entrega aos Estados Gerais.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9410

Inventário 9411

1 [1643, setembro/outubro]

Relatório dos representantes dos Estados Gerais na Reunião dos Diretores XIX entre Setembro e Outubro de 1643. Os representantes eram Henrick vander Capellen toe Rijssel, Andries Bicker, D. V. Hogendorp.

N.B. No maço não está presente a pauta da referida reunião. Na coleção Liassen WIC, foi localizada uma pauta para uma reunião que iniciou-se em 11 de Julho de 1643. Era comum que tais reuniões se alongassem por meses. Como o documento aqui em destaque é o relatório das atividades, acredito que a pauta de 11 de Julho seja a da referida reunião. A pauta vem em anexo ao documento de 16 de Junho de 1643, escrito em Amsterdam e assinado entre outros por Frederick Schuilemborch.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9411

2 1643, outubro, 22; Haia

Carta de F. Herbertnt (?) para os Estados Gerais sobre o navio *Espírito Santo*.²

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9411

3 1643, outubro, 22

Carta para a Reunião dos Diretores XIX sobre o navio *Espírito Santo*.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9411

4 1643, outubro, 17; Amsterdam

Extrato das Resoluções da Reunião dos Diretores XIX. Não seria possível fechar um acordo entre os representantes da WIC e os interessados no navio *Alkmaer*.³

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9411

5 1643, outubro, 1643; Amsterdam

Extrato das Resoluções da Reunião dos Diretores XIX. Os representantes da WIC que iriam a Haia estavam autorizados a oferecer uma gratificação aos

² Para o livro de carga do navio *Espírito Santo*, ver coleção Estados Gerais, numero de chamada 1.01.02, inventário 5756, documento exibido nos Estados Gerais em 15 de dezembro de 1642.

³ Para a intromissão dos Estados Gerais no caso do navio *Alkmaer*, ver Maurítiana 3, paginas 304 até 314.

onmogelijk zijn tot een overeenkomst te komen tussen de vertegenwoordigers van de WIC en de belangstellenden voor het schip *Alkmaer*.³

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9411

- 5 1643, oktober 1643; Amsterdam**
Uittreksel van de besluiten van de vergadering van de Heren XIX. De vertegenwoordigers van de WIC die naar Den Haag zouden gaan, waren bevoegd een gratificatie aan te bieden aan de geïnteresseerden in het schip *Espírito Santo*.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9411
- 6 [Zonder datum]**
Document over het eiland São Thomé. Het zou moeten worden verlaten.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9411
- 7 [Zonder datum]; São Thomé**
Brief (copie) van Batholomeus Wouters en T. van Capelle aan Zijne Excellentie en de Hoge Raad in Brazilië. Het gaat om een klein dagboek van een reis van de Verenigde Provinciën naar São Thomé en de staat waarin de Nederlandse troepen op dit eiland verkeren.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9411
- 8 1643, 5 januari; São Thomé**
Brief van Jean Trist aan de Hoge Raad (?). Net als bij het vorige document gaat het om een korte beschrijving van een reis naar het eiland São Thomé en de staat waarin de Nederlandse troepen aldaar verkeren.
N.B. Een aanhangsel bij deze brief, "Dagboek geschreven op het eiland São Thomé tussen 11 November en 12 December 1642". De auteur wordt niet genoemd. Er bevindt zich een copie van dit document in de Liassen WIC. Collectie Staten Generaal, inventarisnummer 1.01.02, inventaris 5777, "Journael gehouden opt Eijlandt St. Thome tzedert 11 November tot 12 december 1642". Op deze copie staat aan de rechter onderkant geschreven "D. 542, 543 e 544".
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9411
- 9 1642, 15 november; São Luís do Maranhão**
Brief van Pieter Jansen Bas aan de Heren XIX. Beschrijft de staat waarin de bezittingen verkeren.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9411
- 10 1642, 12 december; São Luís do Maranhão**
Brief (copie) van Pieter Jansen Bas aan de Heren XIX. Beschrijft de staat waarin de bezittingen verkeren.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9411

³ Voor de bemoeienis van de Staten Generaal met het schip *Alkmaer*, zie Mauritiania 3, pp. 304 tot 314.

interessados no navio *Espírito Santo*.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9411

6 S/D]

Documento sobre a ilha de São Thomé. A mesma deveria ser abandonada.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9411

7 [S/D]; São Thomé

Carta (cópia) de Batholomeus Wouters e T. van Capelle para Sua Excelência e o Alto Conselho no Brasil. Trata-se de um pequeno diário de uma viagem das Províncias Unidas para São Thomé e o estado das forças neerlandesas na referida ilha.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9411

8 1643, janeiro, 5; São Thomé

Carta de Jean Trist para o Alto Conselho (?). Assim como o documento anterior, trata-se de uma breve descrição de uma viagem à ilha de São Thomé e o estado das forças neerlandesas na mesma ilha.

N.B. Anexo a essa carta, “Diário escrito na ilha de São Thomé entre 11 de Novembro e 12 de Dezembro de 1642”. Não há referencia ao autor do mesmo. Há uma cópia desse documento nas Liassen WIC. Coleção Estados Gerais, número de chamada 1.01.02, inventário 5777, “Journael gehouden opt Eijlandt St. Thome tzedert 11 November tot 12 december 1642”. Nessa cópia, no canto inferior direito “D. 542, 543 e 544”.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9411

9 1642, novembro, 15; São Luís do Maranhão

Carta de Pieter Jansen Bas para os Diretores XIX. Descreve o estado das possessões.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9411

10 1642, dezembro, 12; São Luís do Maranhão

Carta (cópia) de Pieter Jansen Bas para Nassau e o Alto Conselho. Descreve o estado das possessões.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9411

11 1643, janeiro, 31; São Luís do Maranhão

Pequeno diário (cópia) de Pieter Jansen Bas mantido entre 18 de Dezembro de 1642 e 15 de Janeiro de 1643, sobre o que se passou no Maranhão.

N.B. Há uma cópia desse documento nas Liassen WIC. Coleção Estados Gerais, número de chamada 1.01.02, inventário 5777. O diário encontra-se em anexo ao documento, na margem superior esquerda “32 july 1643 en 3 augusti 1643”.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9411

- 11 1643, 31 januari; São Luís do Maranhão**
Kort dagboek (copie) van Pieter Jansen Bas bijgehouden van 18 december 1642 tot 15 Januariu 1643, over de gebeurtenissen in Maranhao.
N.B. Een copie van dit document bevindt zich in Liassen WIC. Collectie Staten Generaal, inventarisnummer 1.01.02, inventaris 5777. Het dagboek is een aanhangsel bij het document, in de linker bovenmarge “32 july 1643 en 3 augusti 1643”.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9411
- 12 [Z/D]**
Eedaflegging van de commissarissen voor de verkoop van aandelen WIC.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9411
- 13 1643, 14 oktober**
Uittreksel van de besluiten van de vergadering van de Heren XIX. Vertegenwoordigers van de kamer van Amsterdam verschenen op de vergadering om de oprichting van een hogere rekenkamer te rechtvaardigen.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9411
- 14 1643, 3 maart; Recife**
Diplomatieke brief van de gouverneur van Bahia. De brief bevat een samenvatting van de diplomatieke contacten tussen Recife en Bahia.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9411

Inventaris 9412

“Brieven, propositien, rapporten als andere stucken, specterende tot het dragen vande consenten bij die van Vrieslant inde petitien tot de subsidien vande Westjndie Compagnie de annis 1649 ende 1656.”

- 1 [Z/D]**
Propositien, rapporten ende andere stucken wegen de gedaenen deputatien aende heeren Staten van Vrieslant tot het dragen derselver consenten inde subsidien voorde WIC, 1651 ende 1652.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9412
- 2 1649, 1 juli; Friesland**
Verslag van de heren [Nicolas] Ruijsch en [Govert] Brasse over de zaken van de West-Indische Compagnie die zijn voorgevallen in 1649 in Friesland.
De beide vertegenwoordigers van de Staten Generaal beschrijven hun activiteiten gedurende hun bezoek aan de Staten van Friesland.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9412

- 12 [S/D]
Juramento dos comissários para a venda de ações da WIC.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9411
- 13 **1643, outubro, 14**
Extrato das Resoluções da Reunião dos Diretores XIX. Representantes da Câmara de Amsterdam compareceram perante a Reunião para justificar a criação de uma contadoria mor.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9411
- 14 **1643, março, 3; Recife**
Carta diplomática para o governador da Bahia. Apresenta um resumo das atividades diplomáticas entre o Recife e a Bahia.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9411

Inventário 9412

Cartas, propostas, relatórios, bem como outros documentos, relativos à petição para o fornecimento de subsídios para a WIC bem como a aprovação da liberação dos mesmos, pelos Estados da Frísia, nos anos de 1649 e 1656.

- 1 [S/D]
Propostas, relatórios e outros documentos relativos à apresentação dos deputados junto aos senhores dos Estados da Frísia sobre a aprovação deles da liberação de subsídios para a WIC, [nos anos] de 1651 e 1652.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9412
- 2 **1649, julho, 01; Frísia**
Relatório dos senhores [Nicolas] Ruijsch e [Govert] Brasse sobre os negócios da Companhia das Índias Ocidentais, acontecidos na Frísia em 1649.
Os dois representantes dos Estados Gerais descrevem as atividades durante sua visita aos Estados da Frísia.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9412
- 3 **1651, maio, 17; Haia**
Relatório dos senhores Johan van Wevelinckhoven, Jr. Godart Adriaen van Rheede e Govert Brassier sobre a visita aos Estados da Frísia.
N.B. A data é a da exibição nos Estados Gerais. Na frente, no canto direito, numerado 1–16.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9412

3 1651, 17 mei; Den Haag

Verslag van de heren Johan van Wevelinckhoven, Jr. Godart Adriaen van Rheede en Govert Brasser over hun bezoek aan de Staten van Friesland.

N.B. De datum is die van de aanbieding in de Staten Generaal. Op de voorpagina staan aan de rechterkant de cijfers 1–16.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9412

4 1653, 11 maart; Friesland

Copie van het besluit van de Staten van Friesland. Na overleg stellen de Staten van Friesland vast dat ze niet meer kunnen onderhandelen met de vertegenwoordigers van de Staten Generaal.

N.B. Copie van document 9.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9412

5 1651, 30 augustus

Redenen ende motiven ingesteld ende dienende om de Edele mogende heeren Staten van de provincie van Vrieslandt te bewegen ende disponeren om hare consenten met ende nevens d'andere ses provincien te dragen, ten behouwe ende tot restablisement van de vervallene saecke van de Westjndische Compagnie deser Landen.

De vertegenwoordigers van de Staten Generaal stellen de volgende argumenten voor voor de vrijgave van de subsidies voor de WIC:

1. Het octrooi (*Octroij*) van de WIC is hernieuwd met de belofte van hulp van de kant van de Staten Generaal overeenkomstig de mogelijkheden van elke provincie;
2. Tengevolge van vertraagde of niet geleverde hulp lijdt de WIC aanzienlijke verliezen bij zijn veroveringen in Brazilië en Afrika;
3. Volgens de bepalingen van de Unie van Utrecht zijn de Staten van Friesland verplicht de gevraagde subsidies te leveren. Mochten de Staten van Friesland niet in staat zijn om de gevraagde waarde op te brengen, dan zullen de Staten Generaal passende maatregelen nemen;
4. De gedelegeerden van de Staten van Friesland zouden de aanzienlijke diensten die de WIC aan de Verenigde Provinciën hebben geleverd, niet mogen vergeten;
5. Mocht de verloren gegane handel weer tot stand komen, dan zouden de Provinciën hoge winsten behalen met de terugkeer van de geïnvesteerde subsidies;
6. Men zou niet mogen vergeten dat, wanneer de handel opnieuw plaatsvindt, de provincie veel zou winnen met de uitrusting van schepen en de levering van andere voor de onderneming in Brazilië noodzakelijke diensten;
7. Per slot van rekening is de macht van de Verenigde Provinciën afhankelijk van de handel en dus van de WIC;
8. De bescherming van het leven van zijn onderdanen in de overzeese

4 1653, março, 11; Frísia

Resolução (cópia) dos Estados da Frísia. Após deliberação, os Estados da Frísia afirmam não mais ter condições de negociar com os representantes dos Estados Gerais.

N.B. Cópia do documento 9.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9412

5 1651, agosto, 30

Razões e motivos apresentados para convencer os nobres senhores dos Estados da Província da Frísia a se movimentarem e disponibilizarem o seu consentimento junto com as outras seis Províncias, em benefício do restabelecimento dos negócios decadentes da Companhia das Índias Ocidentais dessas Terras.

Os representantes dos Estados Gerais apresentam os seguintes argumentos para a liberação de subsídios para a WIC:

1. O Privilégio (*Octroij*) da WIC foi renovado com promessas de assistência por parte dos Estados Gerais, de acordo com as possibilidades de cada Província;
2. Devido ao atraso ou ao não fornecimento de tal assistência, a WIC sofre perdas consideráveis nas suas conquistas no Brasil e na África;
3. Os Estados da Frísia, seguindo as determinações da União de Utrecht, devem fornecer os subsídios requisitados. Caso a Província não seja capaz de fornecer o valor solicitado, os Estados Gerais tomarão as medidas cabíveis;
4. Os delegados dos Estados da Frísia não deveriam se esquecer dos notáveis serviços que as Províncias Unidas receberam da WIC;
5. Uma vez restabelecidos os negócios perdidos, as Províncias teriam lucro alto com o retorno dos subsídios investidos;
6. Não se deveria esquecer que uma vez que os negócios voltassem a acontecer, a Província ganharia muito na equipagem de navios e no fornecimento de outros serviços necessários ao empreendimento no Brasil;
7. Em tudo e por tudo, o poder das Províncias Unidas depende do comércio e portanto depende da WIC;
8. Cabe ao Estado proteger as vidas de seus súbditos no além mar;
9. A manutenção das alianças e contratos feitos com os nativos de diferentes Terras;
10. Por fim, a honra, a reputação dessa Província junto aos Estados estrangeiros.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9412

6 1652, abril, 4; Haia

Relatório de W. van Linteloo, Jan Loo e Tiassens sobre a reunião com os Estados da Frísia.

N.B. A data é a mesma da exibição nos Estados Gerais.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9412

gebiedsdelen komt toe aan de Staat;

9. Het onderhouden van allianties en bestaande contracten met de inboorlingen van verschillende landen;

10. Ten slotte de eer, de reputatie van deze Provincie bij de buitenlandse staten.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9412

6 1652, 4 april; Den Haag

Verslag van W. van Linteloo, Jan Loo en Tiassens over de vergadering van de Staten van Friesland.

N.B. De datum is dezelfde als die van de aanbieding aan de Staten Generaal.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9412

7 1656, 28 augustus

Brief met verschillende ondertekenaars aan de Staten Generaal over de vertraagde betaling van de soldaten die in Brazilië gediend hebben.

N.B. Veel namen van de ondertekenaars zijn handtekeningen en dus moeilijk te lezen. De volgende zijn geïdentificeerd: Willem ten Bergen, Nicolas Bijma, Petrus van Eijck, Hugo de Meijer, Nicolaes Fonck, Andries Engel en Willem van der Wal.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9412

8 1656, 28 augustus; Friesland

Brief zonder afzender aan prins Willem van Nassau, stadhouder van de provincie Friesland. Hij bevat een petitie over het opnieuw oprichten van de WIC en de te late uitbetaling aan de militairen die in Brazilië gediend hebben.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9412

9 1653, 11 maart, Friesland

Besluit (copie) van de Staten van Friesland. Na ampel beraad bevestigen de Staten van Friesland niet meer in staat te zijn tot onderhandelen met de vertegenwoordigers van de Staten Generaal.

N.B. Copie van document 4.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9412

10 1652, 6 maart; Friesland

Besluit van de Staten van Friesland. Er zouden geen middelen ter beschikking worden gesteld om de WIC te redden.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9412

11 1651, 02 september; Den Haag

Brief zonder afzender aan de Staten van Friesland over de motieven en redenen om de WIC te redden.

- 7 **1656, agosto, 28**
Carta de vários signatários para os Estados Gerais sobre o pagamento atrasado dos soldados que serviram no Brasil.
N.B. Muitos dos nomes são assinaturas, sendo difícil identificá-los. Os seguintes foram identificados: Willem ten Bergen, Nicolas Bijma, Petrus van Eijck, Hugo de Meijer, Nicolaes Fonck, Andries Engel e Willem van der Wal.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9412
- 8 **1656, agosto, 28; Frísia**
Carta sem remetente para o príncipe Willem van Nassau, *stadhouder* da Província da Frísia. Encaminha petição sobre o restabelecimento da WIC e o pagamento atrasado dos militares que serviram no Brasil.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9412
- 9 **1653, março, 11, Frísia**
Resolução (cópia) dos Estados da Frísia. Após deliberação, os Estados da Frísia afirmam não mais ter condições de negociar com os representantes dos Estados Gerais.
N.B. Cópia do documento 4.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9412
- 10 **1652, março, 6; Frísia**
Resolução dos Estados da Frísia. Não seriam fornecidos meios para salvar a WIC.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9412
- 11 **1651, setembro, 02; Haia**
Carta sem remetente para os Estados da Frísia sobre os motivos e razões para se salvar a WIC.
N.B. Pelo estilo do documento, trata-se de minuta de carta dos Estados Gerais.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9412
- 12 **1651, setembro, 2; Haia**
Carta sem remetente para o príncipe Willem van Nassau, *stadhouder* da Província da Frísia, *Groningen* e *Ommelanden*. Apresenta os motivos e razões para o fornecimento de subsídios para a WIC.
N.B. Pelo estilo do documento, trata-se de minuta de carta dos Estados Gerais.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9412
- 13 **1651, agosto, 31; Haia**
Memoria do senhor Huijgens sobre a decisão dos Estados da Frísia de não fornecer subsídios para a WIC.
N.B. A data é da leitura nos Estados Gerais.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9412

N.B. Uit de stijl van het document valt op te maken dat het gaat om een ontwerp van de brief van de Staten Generaal.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9412

12 1651, 2 september; Haia

Brief zonder afzender aan prins Willem van Nassau *stadhouder* van de provincie Friesland, Groningen en Ommelanden. De brief bevat de motieven en redenen voor het leveren van subsidies aan de WIC.

N.B. Uit de stijl van het document valt op te maken dat het gaat om de minuten van de brief van de Staten Generaal.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9412

13 1651, 31 augustus; Den Haag

Memorie van de heer Huijgens over de beslissing van de Staten van Friesland om geen subsidies meer te geven aan de WIC.

N.B. De datum is die van toen hij werd voorgelezen in de Staten Generaal.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9412

14 1652, 13 januari; Den Haag

Brief van de Staten Generaal aan de Staten van Friesland over het geven van subsidies aan de WIC.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9412

Inventaris 12550.83

Documenten met betrekking tot het proces van Domingos da Costa Brandão, Portugees woonachtig te Amsterdam, tegen de WIC, in 1643.⁴

1 [1643?]

Anoniem papier naar de Staten Generaal gestuurd over de documenten met betrekking tot het proces van Domingos da Costa Brandão tegen de WIC in Amsterdam.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.83

2 1634, 4 oktober; Igaracú

Vershillende verklaringen ten gunste van Domingos da Costa Brandão, afgelegd door: Domingos da Costa Brandão, Francisco Dias da Rocha, António Jorge de Amorim, Salvador Velasco, Domingos Teixeira Carneiro, Francisco Vaz

⁴ Voor de besluiten van de Staten Generaal in 1643 met betrekking tot de zaak Domingos da Costa Brandão, zie de collectie Staten Generaal, invenstarisnummer 1.01.03, inventaris 4845, fólio's 82(r); 92(r); 93(r) e 94(r e v).

14 1652, janeiro, 13; Haia

Carta dos Estados Gerais para os Estados da Frísia sobre o fornecimento de subsídios para a WIC.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 9412

Inventário 12550.83

Documentos relativos ao processo de Domingos da Costa Brandão, português residente em Amsterdam, contra a WIC, em 1643.⁴

1 [1643?]

Bilhete anónimo, encaminhando para os Estados Gerais sobre os documentos relativos ao processo de Domingos da Costa Brandão contra a WIC em Amsterdam.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.83

2 1634, outubro, 4; Igarajú

Diversos depoimentos a favor de Domingos da Costa Brandão. Os deponentes são: Domingos da Costa Brandão, Francisco Dias da Rocha, António Jorge de Amorim, Salvador Velasco, Domingos Teixeira Carneiro, Francisco Vaz (supervisor da produção do açúcar), Pedro de Carvalho, João Ramos (mestre açucareiro), Domingos Rodrigues Alfaiate, João Dias (cabo na companhia do capitão Diego Pães de Lessa), António da Rocha Preto.

N.B. Os depoimentos foram tomados em diferentes datas, mas na data acima, o notário lavrou a última ata. Em 28 de Julho de 1642, tais depoimentos foram traduzidos em Amsterdam.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.83

3 1643, maio, 18; Haia

Extrato das Resoluções dos Estados Gerais. A Reunião dos Diretores XIX enviaria novas evidências sobre o processo de Domingos da Costa Brandão, para contestar a resolução dos Estados Gerais de 06 de Maio de 1643.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.83

4 [1642]; Amsterdam

Tradução em Neerlandês da Instalação do processo do Advogado Fiscal contra Mathias Moreno e João Lourenso Franzes.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.83

⁴ Para as resoluções dos Estados Gerais em 1643 relativas ao caso Domingos da Costa Brandão, ver coleção Estados Gerais, número de chamada 1.01.03, inventário 4845, fólios 82(r); 92(r); 93(r) e 94(r e v).

(opzichter bij de suikerproductie), Pedro de Carvalho, João Ramos (meester suikermaker), Domingos Rodrigues Alfaiate, João Dias (korporaal in de compagnie van kapitein Diego Pães de Lessa), António da Rocha Preto.

N.B. De verklaringen werden op verschillende data opgenomen, maar op bovengenoemde datum heeft de notaris de laatste acte opgesteld. Op 28 juli 1642 werden de verklaringen in Amsterdam vertaald.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.83

3 1643, 18 mei; Den Haag

Uittreksel uit de besluiten van de Staten Generaal. De vergadering van de Heren XIX zou nieuw bewijsmateriaal sturen in verband met het proces tegen Domingos da Costa Brandão, als antwoord op het besluit van de Staten Generaal van 6 mei 1643.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.83

4 [1642]; Amsterdam

Nederlandse vertaling van het begin van het proces van de advocaat fiscaal tegen Mathias Moreno en João Lourenso Franzes.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.83

5 1642, 28 juli; Amsterdam

Uittreksel van de Portugese vertaling van de brief van Matthias Moreno aan Domingo da Costa Brandão over de verkoop van suikermolens.

N.B. De datum is die van de vertaling naar het Nederlands.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.83

6 [1642], Amsterdam

Petitie van Domingos da Costa Brandão aan de Staten Generaal. Brandão vraagt de Staten Generaal te zijnen gunste in te grijpen door de inbeslagname van de helft van de negers en het koper van de suikermolen São Philipe en São Jacobo ongedaan te maken.

N.B. In de marge staat, geschreven door Cornelis Musch, dat deze petitie samen met de aanhangsels werd overhandigd aan een commissie met de bedoeling dat deze de beslissingen zou herzien en daarna verslag zou uitbrengen op 4 november 1642.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.83

7 [1631], Amsterdam

Gedrukt pamflet van de Staten Generaal in het Spaans. Het deelt in de eerste plaats mee dat de troepen bij de verovering van Olinda en Pernambuco succes hadden. Vervolgens garandeert het aan ieder die zich onder de bescherming van de genoemde Compagnie stelt en haar zal gehoorzamen, het "vrije en vreedzame bezit van zijn huizen, gronden, bedrijven, suikermolens en onroerende en

- 5** **1642, julho, 28; Amsterdam**
Extrato de tradução do Português de carta de Matthias Moreno para Domingo da Costa Brandão sobre venda de engenhos.
N.B. A data é a da tradução para o Neerlandês.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.83
- 6** **[1642], Amsterdam**
Petição de Domingos da Costa Brandão aos Estados Gerais. Brandão solicita que os Estados Gerais interfiram a seu favor, revogando o confisco de metade dos negros e dos cobres do engenho São Philipe e São Jacobo.
N.B. Na margem, com escrita de Cornelis Musch, que tal petição juntamente com os anexos foram entregues a uma comissão para que a mesma os revisasse e, em seguida, apresentasse relatório no dia 4 de Novembro de 1642.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.83
- 7** **[1631], Amsterdam**
Panfleto impresso em Espanhol dos Estados Gerais. Comunica primeiro o sucesso das tropas da WIC na conquista de Olinda e Pernambuco. Garante em seguida, a todos que se renderem à proteção e obediência da dita Companhia a “libre y pacífica possession de sus casas, tierras, haciendas, Ingenios y bienes rayzes y se movientes, y todo aquello defender y mantener con sus personas, con nuestro gran poder en todas ocasiones, contra la tyrannia d’España”.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.83
- 8** **[S/D]**
Declaração (tradução do Português) de Mathias Moreno contra o Advogado Fiscal. Não havia fundamento para o caso e portanto Moreno não deveria pagar o que era solicitado.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.83
- 9** **1643, maio, 1; Amsterdam**
Carta dos representantes dos Estados Gerais na Reunião dos Diretores XIX para os Estados Gerais. Os representantes dos Estados Gerais na Reunião dos Diretores XIX recomendam que os Estados neguem o pedido de Domingos da Costa Brandão, sustentando que o caso iniciou-se no Brasil, devendo portanto, continuar lá e não nas Províncias Unidas como desejava Brandão.
N.B. Na primeira página, em cima, leitura em 06 de Maio de 1643.
Assinada por: Hendrick van der Capellen Toe Rijssel; Charles Lotensz.; Gerrit de Graeff; W. Roijen; W. van der Heijden e X Semijns.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.83
- 10** **1643, maio; Amsterdam**
Carta dos representantes da WIC na reunião dos Diretores XIX para os Estados

roerende goederen en dat hij dat alles bij elke gelegenheid mag verdedigen en bewaren met zijn mensen, met onze grote macht tegen de tyrannie van Spanje”.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.83

8 [Z/D]

Vertaling van de in het Portugees opgestelde verklaring van Mathias Moreno tegen de advocaat fiscaal. Er zou geen grondslag voor de zaak zijn en Moreno zou dus niet moeten hebben te boeten voor het hem ten laste gelegde.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.83

9 1643, 1 mei; Amsterdam

Brief van de vertegenwoordigers van de Staten Generaal in de vergadering van de heren XIX aan de Staten Generaal. De vertegenwoordigers van de Staten Generaal in de vergadering van de heren XIX bevelen aan dat de Staten het verzoek van Domingos da Costa Brandão negeren, omdat volgens de zaak in Brazilië is begonnen en dus daar moet worden voortgezet en niet in de Verenigde Provinciën zoals Brandão wilde.

N.B. Bovenaan op de eerste pagina ziet men dat de brief op 6 mei 1643 is voorgelezen.

Getekend door: Hendrick van der Capellen Toe Rijssel; Charles Lotensz.; Gerrit de Graeff; W. Roijen; W. van der Heijden en X Semijns.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.83

10 1643, mei; Amsterdam

Brief aan de Staten Generaal van de vertegenwoordigers van de WIC bij de vergadering van de Heren XIX. Ze verzoeken dat het advies van drie juristen over de zaak Brandão wordt uitgesteld tot het einde van de activiteiten van de vergadering van de Heren XIX. Ze verdedigen de mening dat het advies niet onpartijdig zal zijn omdat de documenten over de positie van de WIC niet waren opgestuurd. Die positie zou in de Staten Generaal worden voorgesteld zodra de vergadering was ontbonden.

N.B. Enkele handtekeningen zijn moeilijk te ontcijferen. De volgende namen zijn leesbaar: Johannes de Laet en Pr. Duivelaer.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.83

11 1642, 25 augustus; Amsterdam

Uittreksel van een Spaanse vertaling. Het gaat om een uittreksel van de Staten Generaal over de voorrechten van de Portugezen die zijn overgelopen naar de Nederlandse kant en van hen die nog zouden overlopen.

N.B. De datum is die van de vertaling van het Spaans in Amsterdam.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.83

Gerais. Pedem que o parecer de três juristas sobre o caso Brandão seja adiado até o término das atividades da Reunião dos Diretores XIX. Defendem que o parecer não será imparcial pois os documentos sobre a posição da WIC não foram enviados. Tal posição seria apresentada nos Estados Gerais, tão logo a Reunião fosse dissolvida.

N.B. Algumas das assinaturas são difíceis de identificar. Os seguintes nomes são legíveis: Johannes de Laet e Pr. Duivelaer.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.83

11 1642, agosto, 25; Amsterdam

Extrato de uma tradução espanhola. Trata-se de extrato do edital dos Estados Gerais sobre os privilégios dos portugueses que se passaram para o lado dos neerlandeses e dos que ainda passariam.

N.B. A data é da tradução do Espanhol em Amsterdam.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.83

12 1642, março, 25; Haia

Nova petição de Domingos da Costa Brandão para os Estados Gerais. Com base no Tratado de Paz de 1641, Brandão sustenta que o confisco de parte de seu engenho em Igarauçu era ilegal.

N.B. Bastante semelhante ao documento 6.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.83

13 1643, setembro, 20; Haia

Parecer de F. Van Der Mer; Hugo Graswinckel e G. Buijs sobre o caso Domingos da Costa Brandão. Após a leitura de alguns documentos, os relatores concluem que nenhum juiz pode anular decisão dos Estados Gerais.

N.B. O documento encontra-se danificado.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.83

14 1643, maio, 6; Haia

Extrato das Resoluções dos Estados Gerais. Os documentos relativos ao processo Domingos da Costa Brandão seriam encaminhados a três juristas não nomeados para que os mesmos dessem um parecer sobre o processo.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.83

15 1643, setembro, 1643

Recibo de G. Vinck para os Estados Gerais no valor de 30 Florins Carolíngios referentes ao pagamento de seu parecer sobre o caso Domingos da Costa Brandão.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.83

- 12** **1642, 25 maart; Den Haag**
Nieuwe petitie van Domingos da Costa Brandão aan de Staten Generaal. Brandão baseert zich op het vredesverdrag van 1641 en beweert dat de inbeslagname van zijn suikermolen in Igaracu illegaal was.
N.B. Dit document lijkt behoorlijk veel op document 6.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.83
- 13** **1643, 20 september; Den Haag**
Advies van F. Van Der Mer; Hugo Graswinckel en G. Buijs over de zaak Domingos da Costa Brandão. Na enkele documenten gelezen te hebben, concluderen de adviseurs dat geen enkele rechter de beslissing van de Staten Generaal ongedaan kan maken.
N.B. Het document is geschonden.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.83
- 14** **1643, 6 mei; Den Haag**
Uittreksel uit de besluiten van de Staten Generaal. De documenten met betrekking tot het proces Domingos da Costa Brandão zouden naar drie niet nader genoemde juristen worden gestuurd met de bedoeling dat ze een advies over het proces zullen geven.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.83
- 15** **1643, september 1643**
Reçu van G. Vinck voor de Staten Generaal ter waarde van 30 carolingische Florijnen inzake de betaling van zijn advies over de zaak Domingos da Costa Brandão.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.83
- 16** **1642, 28 augustus; Amsterdam**
Advies van de juristen over de zaak Domingos da Costa Brandão.
N.B. Het document verkeert in goede conditie, maar is moeilijk te begrijpen.
NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.83

Inventaris 12550.85

Deze inventaris bestaat uit documenten van het proces tegen Gaspar Dias Ferreira.⁵

1 **[1645]; Amsterdam**

De vertaling uit het Portugees van twee uittreksels van anonieme brieven aan een goede vriend in Amsterdam. Het eerste uittreksel dateert van 11 september

⁵ Met dank aan Pablo Antonio Iglesias Magalhães voor zijn onschatbare hulp bij de lezing van verschillende in het Portugees gestelde documenten die zich in deze inventaris bevinden.

16 1642, 28 agosto; Amsterdam

Parecer dos juristas sobre o caso Domingos da Costa Brandão.

N.B. Embora o documento esteja em boas condições, a letra é de difícil compreensão.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.83

Inventário 12550.85

Esse inventário consta de documentos do processo contra Gaspar Dias Ferreira.⁵

1 [1645]; Amsterdam

Dois extratos (tradução do Português) de cartas anônimas para um bom amigo em Amsterdam. O primeiro extrato data de 11 de setembro de 1645. O remetente afirma que ainda não recebera a quantia de cinco mil Florins que o rei de Portugal lhe concedera para seu sustento. Afirma também sua lealdade ao rei Filipe IV de Espanha e condena a revolta no Brasil. Conclui então dizendo que tão logo receba o dinheiro prometido pelo rei, enviará alguma coisa ao destinatário.

O segundo extrato data de 05 de outubro de 1645.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.85

2 1645, outubro, 9; Bruxelas

Carta (em português) de Domingos Cabral para destinatário desconhecido, referido apenas como “Caro Amigo”.

N.B. Pelo estilo do texto, acredita-se que a linguagem utilizada tinha como objetivo impedir o entendimento do conteúdo.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.85

3 1645, outubro, 27; Haia

Declaração de H. van Beaumont(?) afirmando ter recebido de Cornelis Musch, secretário dos Estados Gerais, carta de Gaspar Dias Ferreira de 26 de março de 1645, escrita em Antuérpia, para Diego Cardoso.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.85

4 1645, outubro, 24; Haia

Carta (minuta) dos Estados Gerais para Albert Coenraets Burch, Gaspar Dias Ferreira, seu paguem e Francisco Ferreira Rabelo foram presos em Amsterdam. Por isso pedem que Burch inspecione os papéis de Gaspar Dias em posse de Joseph da Costa. O objetivo era averiguar se em tais papéis havia informação

⁵ Agradeço a Pablo Antonio Iglesias Magalhães por sua ajuda inestimável na leitura dos diversos documentos em Português presentes nesse inventário.

1645. De afzender bevestigt dat hij de vijfduizend florijnen die de Portugese koning voor zijn onderhoud had toegezegd, nog niet had ontvangen. Hij betuigt eveneens zijn trouw aan koning Filips IV van Spanje en veroordeelt de opstand in Brazilië. Hij besluit dat hij iets naar de geadresseerde zal sturen, zodra hij het door de koning beloofde geld ontvangen heeft.

Het tweede uittreksel dateert van 5 oktober 1645.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.85

2 1645, 9 oktober; Brussel

In het Portugees gestelde brief van Domingos Cabral aan een onbekende geadresseerde, die slechts "beste vriend" wordt genoemd.

N.B. Uit de stijl valt op te maken dat het gehanteerde taalgebruik bedoeld is om goed begrip van de inhoud te verhinderen.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.85

3 1645, 27 oktober; Den Haag

Verklaring van H. van Beaumont(?). Hij heeft van Cornelis Musch, secretaris van de Staten Generaal een brief van Gaspar Dias Ferreira, gedateerd op 26 maart 1645, ontvangen. De brief was geschreven in Antwerpen en gericht aan Diego Cardoso.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.85

4 1645, 24 oktober; Den Haag

Ontwerp van een brief van de Staten Generaal aan Albert Coenraets Burch. Gaspar Dias Ferreira, zijn page en Francisco Ferreira Rabelo waren in Amsterdam gearresteerd. Ze verzoeken Burch de brieven van Gaspar Dias, die in het bezit van Joseph da Costa zijn, te inspecteren. De bedoeling hiervan was te bekijken of zich in die papieren directe of indirecte informatie bevond over Hollands situatie.

N.B. Deze brief heeft een aanhangsel. Het gaat om een brief van 24 oktober 1645 zonder geadresseerde en zonder afzender en er staan verzoeken in om de originelen en de vertalingen van documenten van Gaspar Dias Ferreira, die naar zijn correspondent in Brussel waren gestuurd.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.85

5 [Z/D]

In het Portugees gesteld uittreksel van een brief zonder geadresseerde of afzender over Joden die verraad plegen.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.85

6 1645, 11 september; Brussel

In het Portugees gestelde brief van Domingos Cabral aan David Pereira met het verzoek 15 duizend florijnen te sturen om in niet nader genoemde zaken te

direta ou indireta sobre a situação da Holanda.

N.B. Há um anexo a essa carta. Trata-se de uma carta de 24 de outubro de 1645 sem destinatário e sem remetente. Na mesma, são solicitadas traduções e originais dos documentos de Gaspar Dias Ferreira que foram enviados para seu correspondente em Bruxelas.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.85

5 [S/D]

Extrato (em Português) de uma carta sem destinatário nem remetente sobre judeus traidores.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.85

6 **1645, setembro, 11; Bruxelas**

Carta (em Português) de Domingos Cabral para David Pereira, solicitando o envio de 15 mil florins para investimento em negócios não nomeados. Ao final da carta, pergunta se os holandeses deixaram o Maranhão pois tem aí conhecidos que estão muito apreensivos.

N.B. Na primeira página, no canto superior esquerdo “Nº:1:

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.85

7 **1645, outubro, 23; Haia**

Carta para os Estados Gerais. Gaspar Dias Ferreira, seu paguem e Francisco Ferreira Rabelo foram presos e seus papéis confiscados. Os papéis foram enviados aos Estados Gerais. O remetente solicita o envio dos referidos papéis.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.85

8 [1645?]

História da traição dos portugueses de Pernambuco bem como dos da Bahia, confeccionado pelo Alto Conselho.

Chegou ao Recife uma caravela transportando André Vidal de Negreiros e um padre da Ordem de São Bento. Antes de aportar no Recife, a mesma desembarcou na mata grande quantidade de armamento para as tropas de João Fernandes Vieira.

Negreiros foi ao Recife com a desculpa de visitar seu pai e por isso recebera permissão para circular livremente pelas possessões neerlandesas, sempre com o monge ao seu lado. O último realizou algumas pregações, incentivando os portugueses a pegarem em armas contra os neerlandeses afirmando mesmo que “boas ocasiões foram perdidas [no Brasil] por falta de coragem”.

Dois meses mais tarde, Negreiros e os monges partiram e começaram a circular então os rumores de que ambos eram espíões e que foram a Pernambuco averiguar as condições das possessões neerlandesas e incentivar os portugueses a se rebelarem pois na Bahia havia vários galeões prontos para reconquistarem Pernambuco.

investeren. Aan het einde van de brief vraagt men of de Hollanders Maranhão verlaten hebben want hij kent daar mensen die erg bang zijn.

N.B. In de linker bovenhoek van de eerste pagina staat: "N^o:1:

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.85

7 1645, 23 oktober; Den Haag

Brief aan de Staten Generaal. Gaspar Dias Ferreira, zijn page en Francisco Ferreira Rabelo waren gevangen en hun papieren afgenomen. De papieren werden naar de Staten Generaal doorgestuurd.. De afzender vraagt hem de brieven toe te sturen.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.85

8 [1645?]

Het door de Hoge Raad opgestelde verhaal van het verraad van de Portugezen van Pernambuco en Bahia.

In Recife is een karveel aangekomen met aan boord André Vidal de Negreiros en een pater van de benediktijner orde. Alvorens in Recife aan te leggen heeft de boot in het woud een grote hoeveelheid wapens voor de troepen van João Fernandes Vieira afgeladen.

Negreiros is naar Recife gegaan onder het voorwendsel zijn vader te bezoeken. Zodoende had hij toestemming verkregen om in vrijheid door de Hollandse bezittingen te reizen, steeds door de monnik begeleid. Laatstgenoemde heeft enkele preken gehouden waarin hij de Portugezen opriep de wapens tegen de Nederlanders op te nemen en beweerde zelfs dat er "enkele goede gelegenheden in Brazilië verloren zijn gegaan vanwege een tekort aan moed".

Twee weken later zijn Negreiros en de monniken vertrokken en toen begonnen geruchten de ronde te doen dat beide spionnen waren en naar Pernambuco waren gegaan om de conditie van de Nederlandse bezittingen te onderzoeken en de Portugezen tot rebellie aan te sporen want in Bahia lagen verschillende galjoenen klaar om Pernambuco terug te veroveren.

Om de situatie in Bahia te bekijken werd een missie onder het bevel van Gijsbert de With gestuurd die heeft vastgesteld dat er slechts twee galjoenen in Bahia lagen met de bedoeling de suikervloot te beschermen.⁶

D. Antonio Filipe Camarão en Henrique Dias bevonden zich met hun troepen al in de Nederlandse bezittingen, maar Paulo da Cunha is er vanwege de grote regens niet in geslaagd de São Francisco rivier over te steken. Men neemt aan dat Cunha tijdens de poging is verdronken.

Er ging ook het gerucht dat de leden van de Hoge Raad zouden worden vermoord tijdens het huwelijksfeest van een van de dochters van de Cavalcantes en dat Recife op deze manier herwonnen zou worden.

Bij dergelijke geruchten heeft de Hoge Raad alle bewoners opgeroepen opnieuw

⁶ Voor het verslag van Gijsbert de With zie *Mauritiana* 2, p. 385.

Para averiguar a situação na Bahia, foi enviada uma embaixada sob o comando de Gijsbert de With que constatou haver somente dois galeões na Bahia e que os mesmos eram destinados a proteger a frota do açúcar.⁶

D. Antonio Filipe Camarão e Henrique Dias já estavam nas conquistas neerlandesas com suas tropas mas Paulo da Cunha não conseguiu atravessar o rio São Francisco devido à grande quantidade de chuvas. Acredita-se que na tentativa, Cunha tivesse afogado.

Circulava também o boato de que durante o casamento de uma das filhas dos Cavalcantes, os membros do Alto Conselho seriam assassinados e o Recife assim, retomado.

Diante de tais rumores, o Alto Conselho convocou todos os moradores a novamente prestarem o Juramento de Obediência. Os que não o fizessem, teriam seus bens confiscados. Não compareceu ninguém.

N.B. Presente também dois extratos de cartas escritas em Pernambuco. O primeiro data de 12 de junho de 1645 e o segundo de 1 de setembro de 1645.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.85

9 1645, outubro, 24; Haia

Extrato das Resoluções dos Estados Gerais. Foi recebida uma carta dos Estados da Holanda e da Frísia Occidental, com informações sobre Gaspar Dias Ferreira e Francisco Ferreira Rabelo, ambos presos. A mesma solicita também que os Estados Gerais enviem todas as informações que possuem sobre o caso.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.85

10 1645, outubro, 16; Haia

Extrato das Resoluções dos Estados Gerais. Os representantes dos Estados Gerais deveriam interrogar alguns portugueses e em seguida, apresentar relatório aos Estados Gerais.

N.B. Mencionam-se apenas os sobrenomes dos representantes dos Estados Gerais.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.85

11 1645, outubro, 18; Haia

Extrato das Resoluções dos Estados Gerais. Relatório do interrogatório de alguns judeus portugueses não nomeados.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.85

12 1645, outubro, 18; Haia

Extrato das Resoluções dos Estados Gerais.

N.B. Cópia do documento 11.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.85

⁶ Para o relatório de Gijsbert de With, ver *Mauritiana* 2, página 385.

de Eed van Gehoorzaamheid af te leggen. De bezittingen van wie dat niet deed, zouden worden geconfisqueerd. Niemand is verschenen.

N.B. Er zitten twee uittreksels van in Pernambuco geschreven brieven bij. De eerste dateert van 12 juni 1645 en de tweede van 1 september 1645.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.85

9 1645, 24 oktober; Den Haag

Uittreksel uit de besluiten van de Staten Generaal. Er werd een brief gevonden van de Staten van Holland en West-Friesland met informatie over Gaspar Dias Ferreira e Francisco Ferreira Rabelo, beide gevangen genomen. In de brief worden de Staten Generaal opgeroepen alle informatie die zij over de zaak beschikken op te sturen.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.85

10 1645, 16 oktober; Den Haag

Uittreksel uit de besluiten van de Staten Generaal. De vertegenwoordigers van de Staten Generaal zouden enkele Portugezen moeten ondervragen en daarna verslag hiervan moeten uitbrengen aan de Staten Generaal.

N.B. Alleen de familienamen van de vertegenwoordigers van de Staten Generaal worden vermeld.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.85

11 1645, 18 oktober; Den Haag

Uittreksel uit de besluiten van de Staten Generaal. Verslag van de ondervraging van enkele niet nader genoemde Portugese Joden.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.85

12 1645, 18 oktober; Den Haag

Uittreksel uit de besluiten van de Staten Generaal.

N.B. Copie van document 11.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.85

13 1645, 27 maart; Antwerpen

Uit het Portugees vertaalde brief van Gaspar Dias Ferreira aan Diego Cardozo. Dias Ferreira heeft twee brieven geschreven aan zijn oom Cardozo. Beide werden overhandigd aan een zekere Jood, die Aliarte heette. Deze zou de brieven niet aan Cardozo hebben overhandigd, mogelijk om ze alleen te lezen en iets te ontdekken over het leven van Dias Ferreira. Vervolgens verzoekt Dias Ferreira aan zijn oom die brieven bij genoemde Jood op te eisen.

De Koning van Portugal had aan Dias Ferreira een bedrag van 800 florijnen toegekend. Of het om een jaar- of een maandgeld gaat wordt niet vermeld. De brief vermeldt ook dat hij was getrouwd met de dochter van een belangrijk man zonder de naam van zijn echtgenote te noemen.

13 1645, março, 27; Antuérpia

Carta (tradução do Português) de Gaspar Dias Ferreira para Diego Cardozo. Dias Ferreira escreveu duas cartas a Cardozo seu tio. Ambas foram entregues a certo judeu chamado Aliarte. O mesmo não teria entregue tais cartas a Cardozo, possivelmente para lê-las sozinho e descobrir coisas sobre a vida de Dias Ferreira. Em seguida Dias Ferreira pede que seu tio reclame junto ao mencionado judeu, as tais cartas.

O rei de Portugal concedera a Dias Ferreira uma pensão de 800 florins. Não se menciona se anuais ou mensais. Afirma também que casara-se com a filha de um homem importante, sem revelar o nome da esposa.

A filha de Ferreira estava no convento de Santa Clara em Lisboa para se tornar religiosa e seu filho estava em Antuérpia e juntos iriam para o Brasil, levando passaporte dos Estados Gerais e do Príncipe de Orange para garantirem assim, suas vidas devida à presença de inúmeros inimigos da fé católica no Recife.

Por fim, Gaspar menciona que espera a chegada do primeiro açúcar de Pernambuco para com o mesmo, pagar suas dívidas.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.85

14 1645, março, 27; Antuérpia

Carta em Português de Gaspar Dias Ferreira para Diego Cardozo. Versão em Português do documento 13.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.85

Número de inventário 12271

Esse inventário consta do livro de Comissões dos Estados Gerais (*Commissie Boek*) para os anos de 1629 até 1639. Os documentos são apresentados por fólios, sendo (r) para rosto e (v) para verso.

7(r) “Comissão para Pieter Pieterß Heijn como Almirante e capitão general a serviço da Companhia das Índias Ocidentais”, de 28 de março de 1626.

28(v) “Comissão para Pompeus de la Zale como diretor e capião general na Costa Noroeste da África, começando no Trópico de Câncer, passando pela costa de Cabo Verde até o Cabo do Monte, excluindo os rios Senegâmbia, Rio Grande, Serra Leoa”, de 27 de julho de 1627.

32(r) “Comissão para Pr.[Pieter] Adriaenssen como almirante de três navios, três iates e algumas chalupas a serviço da Companhia das Índias Ocidentais”, de 28 de dezembro de 1627.

34(r) “Comissão para o senhor: Cornelis Lonck como Almirante a serviço da Companhia das Índias Ocidentais” de 13 de abril de 1628.

De dochter van Ferreira zat in het klooster van Santa Clara in Lisboa om non te worden en zijn zoon was in Antwerpen en samen zouden ze naar Brazilië gaan met een paspoort van de Staten Generaal en van de prins van oranje om zo hun leven in Recife veilig te stellen gezien de aanwezigheid van talloze vijanden van het katholieke geloof aldaar.

Ten slotte vermeldt Gaspar de aankomst van de eerste suiker uit Pernambuco verwacht om en hij daarmee zijn schulden te kunnen afbetalen.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.85

14 1645, 27 maart; Antwerpen

In het Portugees gestelde brief van Gaspar Dias Ferreira aan Diego Cardozo. Portugese versie van document 13.

NL-HaNA_SG 1.01.02, inv. nr. 12550.85

Inventarisnummer 12271

Deze inventaris bestaat uit het commissieboek van de Staten Generaal voor de jaren 1629 tot 1639. De documenten worden aangeboden op foliovellen, waarbij (r) staat voor *rosto* (voorkant) en (v) voor *verso* (achterkant).

- 7(r)** “*Commissie voor Pieter Pieterß Heijn als Admirael ende capitein generael ten dienst van Westjndisch Comp^e.*”, van 28 maart 1626.
- 28(v)** “*Commissie voor Pompeus de la Zale als Directeur en capiteijn generael op de Noortwestcuste van Africa, beginnende vande tropico Canceri langs de custe van Capo Verde tot aen Capo de Mont exclus mette rivieren van Zenegambia, Rio Grande, Sierra Liona*”, van 22 juli 1627.
- 32(r)** “*Commissie voor Pr.[Pieter] Adriaenssen als admirael over drie schepen drie jachten ende eenige chalouppen ten dienste vande Westjndische Compagnie*”, van 28 december 1627.
- 34(r)** “*Commissie voor heer: Cornelis Lonck als Admirael ten dienst van de Westindisch Comp^e*” van 13 april 1628.
- 40(v)** “*Commissie voor Adriaen Jansz. Pater als Admirael ten dienst van de Westindische Comp^e*” van 12 julij 1628.
- 63(v)** “*Commissie voor Heratio Calandrijn als Raedt van Westindien*”, van 01 Oktober 1629.
- 74(v)** “*Commissie voor Jan Joachimsz. Stricker als commandeur ende capn. gnael op te Goutcusten in Guinea ende de plaetsen daer ontrent*”, van 14 de juni 1630.

- 40(v)** “Comissão para Adriaen Jansz. Pater como Almirante a serviço da Companhia das Índias Ocidentais” de 12 de julho de 1628.
- 63(v)** “Comissão para Heratio Calandrijn como Conselheiro das Índias Ocidentais”, de 01 de outubro de 1629.
- 74(v)** “Comissão para Jan Joachimsz. Stricker como comandante e capitão general na Costa do Ouro na Guiné e nos lugares adjacentes”, de 14 de junho de 1630.
- 79(v)** “Comissão para Adriaen Janssen Pater como almirante general a serviço da Companhia das Índias Ocidentais”, de 05 de outubro de 1630.
- 89(r)** “Comissão para os senhores delegados para a Reunião dos [Diretores] XIX da Companhia das Índias Ocidentais”, a saber, Albert Bruiningh Ridder e Henrick ter Cuijlen, de 05 de maio de 1631.
- 100(v)** “Comissão para os senhores [Mathias] Van Ceulen e [Johan] Gijsselingh indo para o Brasil”, de 21 de agosto de 1632.
- 105(r)** “Ata de comissão para os senhores Hendrick Flijt, Pieter Olycan e Johan van Weede indo para a Reunião dos [Diretores] XIX”, de 19 de outubro de 1632.
- 132(r)** “Comissão para os representantes dos Estados Gerais para auxiliarem sua Excelencia em campo” de 19 de outubro de 1632.
N.B. Essa comissão não trata da WIC, mas nomeia Simon van Beaumont, como representante dos Estados Gerais. Nessa altura, Beaumont era Conselheiro mór da cidade de Middelburg. A partir de 1646, iria ocupar a posição de Alto Conselheiro do Brasil.
- 151(r)** “Comissão para os representantes dos Estados Gerais para auxiliarem sua Excelencia em campo” de 19 de agosto de 1633.
N.B. Ver nota acima.
- 176(v)** “Comissão para Pierre le Grand como comandante dos oficiais militares e dos soldados destinados às Índias Ocidentais” de 21 de abril de 1634.
- 177(r)** “Comissão para Johannes van Walbeecq como diretor dos navios e iates destinados às Índias Ocidentais”, de 21 de abril de 1634
- 177(v)** “Comissão para Christoffel van Artischau Arcisseswsky como coronel de um regimento destinado às Índias Ocidentais”, de 21 de abril de 1634.

- 79(v)** “*Commissie voor Adriaen Janssen Pater als Admiraal generael ten dienste van de Westindische Compagnie*”, van 05 oktober 1630.
- 89(r)** “*Commissie voor de heeren gecommiteerden ter Vergadering van de XIX der Westindische-Compagnie*” m.n. Albert Bruiningh Ridder en Henrick ter Cuijlen, van 05 de mei 1631.
- 100(v)** “*Commissie voor de heeren [Mathias] Van Ceulen ende [Johan] Gijsselingh gaende naer Brazijl*” van 21 augustus 1632.
- 105(r)** “*Acte van commissie voor de heeren Hendrick Flijt, Pieter Olycan ende Johan van Weede gaende op de Vergadering der XIX*”, van 19 oktober 1632.
- 132(r)** “*Commissie voor de heeren hare ho: mog: Gedeputeerden om Sijne Ex^{cie} te velde ‘t assisteren*” van 23 april 1633.
N.B. Deze commissie gaat niet over de WIC maar benoemt Simon van Beaumont, tot vertegenwoordiger van de Sataten Generaal. In deze tijd was Beaumont de belangrijkste adviseur van de stad Middelburg. Vanaf 1646 zou hij de positie van Hoogste Raadsheer van Brazilië bekleden.
- 151(r)** “*Commissie voor de heeren hare ho: mog: Gedeputeerden om Sijne Ex^{cie} te velde ‘t assisteren*” van 19 augustus 1633.
N.B. Zie de aantekening hierboven.
- 176(v)** “*Commissie voor Pierre le Grand als commandeur over de krijgsofficieren ende soldaten gaende naer Westindien*”, van 21 april 1634.”
- 177(r)** “*Commissie voor Johannes van Walbeecq gaende als directeur over de schepen ende jachten naer de Westjndien*”, van 21 april 1634.
- 177(v)** “*Commissie voor Joncker. Christoffel van Artischau Arcisseswsky als colonnel over de troupe soldaten gaende naa westindien*” van 21 april 1634.
- 227(r)** “*Commissie voor Mathias van Ceulen als Hoogen ende Secreten Raedt van Brazil*”, van 22 augustus 1636.”
N.B. Deze zelfde Commissie is geldig voor Johan Gijsselingh en Adriaen vander Dussen.
- 229(r)** “*Commissie voordien welgebooren Graeff ende heere Graeff Maurits van Nassau, als Gouverneur, Ad^{ml} in Brazil*” van 23 augustus 1636.
- 232(v)** “*Commissie voor Nicolaes van Jperen als commandeur ende capiteijn generael op de Goutcusten [van Afrika]*”, van 18 september 1636.

- 227(r)** Comissão para Mathias van Ceulen como Alto e Secreto Conselheiro do Brasil”, de 22 de agosto de 1636.
N.B. Essa mesma Comissão vale para Johan Gijselingh e Adriaen vander Dussen.
- 229(r)** “Comissão para o excelentíssimo conde e senhor Maurício de Nassau, como Governador almirante do Brasil”, de 23 de agosto de 1636.
- 232(v)** “Comissão para Nicolaes van Jperen como comandante e capitão general na Costa do Ouro [na África]”, de 18 de setembro de 1636.
- 237(r)** “Comissão para Daniel van Steenwinckel como escolteto em Maeslant” de 05 de maio de 1637.
N.B. Essa comissão não trata diretamente do Brasil. Daniel van Steenwinckel encontra-se no Brasil a partir de 1640.
- 257(v)** “Comissão para Witte de Witte como vice almirante da Holanda e da Frísia Ocidental”, de 29 de outubro de 1637.
- 270(v)** “Comissão para Christoffer Artischau Archisseroskij como coronel de um regimento de infantaria”, de 18 de agosto de 1638.
- 271(v)** “Comissão para Christoffer Artischau Arcisseroskij como general de artilharia da Companhia das Índias Ocidentais no Brasil”, de 18 de agosto de 1638.
- 302(r)** “Comissão para Jan Cornelissen Lichthart como tenente almirante de uma boa quantidade de navios da Companhia das Índias Ocidentais”, de 24 de dezembro de 1639.

Inventarisnummer 12272

Esse inventário consta do livro de Comissões dos Estados Gerais (Commissie Boek) para os anos de 1640 até 1650.

- 6(v)** “Comissão para Hendrick Hamel, diretor da Companhia das Índias Ocidentais [na Câmara] Amsterdam, como Alto e Secreto Conselheiro do Brasil” de 06 de abril de 1640
N.B. A mesma comissão vale para Adriaen van Bullestraten e Dirck Codde van den Burch.
- 46(r)** “Comissão para Wolter Schonenborch antigo prefeito da cidade de Groningen, como conselheiro no Conselho de Estado” de 02 de abril de 1642.
N.B. Essa comissão não trata do Brasil, mas Wolter Schonenborch, a partir de 1646, seria Presidente do Alto Conselho do Brasil.

- 237(r)** “*Commissie voor Daniel van Steenwinckel als schout van Maeslant*”, van 05 mei 1637.
N.B. Deze commissie gaat niet rechtsstreeks over Brazilië. Daniel van Steenwinckel bevindt zich vanaf 1640 in Brazilië.
- 257(v)** “*Commissie voor Witte de Witte als vice Admiraal van Hollandt ende Wesfrieslant*”, van 29 oktober 1637.
- 270(v)** “*Commissie voor Joncker Christoffer Artischau Archisseroskij als coronnel over een regiment voetknechten*”, van 18 augustus 1638.
- 271(v)** “*Commissie voor J. Christoffel van Artichau Arcisseroskij als m^r. Generael vande Artillerie der Westjnd^e Comp^e in Brazil*”, van 18 de augustus 1638.
- 302(r)** “*Commissie voor Jan Cornelissen Lichthart als L^e. Admiraal over een goet getael schepen vande Westjnd^e Comp^e.*”, van 24 december 1639.

Inventarisnummer 12272

Deze inventaris bestaat uit het commissieboek van de Staten Generaal voor de jaren 1640 tot 1650.

- 6(v)** “*Commissie voor Hendrick Hamel bewinthebber van de West-Indische Compagnie tot Amsterdam, als Hooge ende Secreten Raet van Brasil*” van 06 april 1640. “
N.B. Dezelfde commissie is geldig voor Adriaen van Bullestraten en Dirck Codde van den Burch.
- 46(r)** “*Commissie voor Wolter Schonenborch out Borgemeester der Stadt Groningen, als Raedt in den Rade van State*” van 02 april 1642.
N.B. Deze commissie gaat niet over Brazilië, maar Wolter Schonenborch zou vanaf 1646 voorzitter van de Hoge Raad van Brazilië worden.
- 53(r)** “*Commissie voor Cornelis Niewlant als directeur over de Landen en Steden op de custe van Africa*” van 05 mei 1642.
Dezelfde commissie geldt voor Pieter Moortamer en Hans Mols.
- 54(r)** “*Commissie voor Johan Trist als directeur oert Eylandt van St. Tome*”, van 05 juli 1642.
- 150(v)** “*Commissie voor Cornelies Henricxz Dumas, als directeur op de zuijtcust van Africa*” van 06 juli 1645.

- 53(r)** “Comissão para Cornelis Niewlant como diretor das terras e cidades na Costa da África” de 05 de maio de 1642.
A mesma comissão vale para Pieter Moortamer e Hans Mols.
- 54(r)** “Comissão para Johan Trist como diretor sobre a ilha de St. Thomé” de 05 de julho de 1642.
- 150(v)** “Comissão para Cornelies Henricxz Dumas, como diretor na Costa Sul da África” de 06 de julho de 1645.
- 151(v)** “Comissão para Jacob van der Wel como diretor da Costa Norte da África e da ilha de St. Thomé” de 07 de julho de 1645.
- 163(v)** “Comissão para o senhor Wolter Schoonenborch antigo prefeito da cidade de Groningen, e também antigo delegado especial da Província de Groningen na Reunião dos Estados Gerais, como Presidente do Alto Governo do Brasil”, de 18 de novembro de 1645.
- 165(v)** “Comissão para o senhor Michiel van Goch, Conselheiro-mor da cidade de Vlissingen e antigo delegado extraordinário na nossa Reunião [Estados Gerais] como Alto e Secreto Conselheiro no Brasil”, de 18 de novembro de 1645.
Vale também para Sijmon van Beaumont, antigo Advogado da muito mencionada Companhia das Índias Ocidentais, como Alto e Secreto Conselheiro no Brasil; Também para o senhor Abraham Trouwers e Hendrick Haecx.
- 236(v)** “Comissão para Witte Cornelisz. de Witte como almirante da frota destinada ao Brasil”, de 19 de agosto de 1647.
- 237(v)** “Comissão para Adriaen Massa como fiscal na frota destinada ao Brasil”, de 20 de agosto de 1647.
- 238(r)** “Comissão para Job Cornelissen Rees como secretário da frota sob o comando do Almirante Witte para o Brasil”, de 20 de agosto de 1647.
- 364(v)** “Comissão para os senhores juízes delegados no caso de negligência cometida pelo almirante Witte Cornelisz. de Witte e outros oficiais-mor da frota enviada ao Brasil no ano de 1647”, de 15 de setembro de 1650.
- 369(r)** “Comissão para o senhor Jacob de Silla, fiscal da Generalidade⁷ para acusar o antigo almirante De Witte e outros”, de 30 de setembro de 1650.

⁷ *Generaliteit*: O poder estatal da República das Províncias Unidas Gerais, representado pelos Estados

- 151(v)** “*Commissie voor Jacob van der Wel als Directeur over de Noortcuste van Africa ende het Eijlandt St. Thome*” van 07 juli 1645.
- 163(v)** “*Commissie voor d’heer Wolter van Schoonenborch outburgemeester der Stadt Groningen, ende mede gewesen ordinaris gecommiteerde in haer Ho: Mo: wegens de provincie van stad en Landen als president van de Hooge regeringe jn Brazijl*” van 18 november 1645.
- 165(v)** “*Commissie voor de heer mr. Michiel van Goch Raedt pensionaris der Stede Vlissingen ende gewesen extraordinaris gecommiteerde jn onse vergaderinge als hooge ende secreete raedt jn Brazijl*” van 18 november 1645.
Dit geldt ook voor Sijmon van Beaumont, oud Advocaat van de veelgenoemde West-Indische Compagnie, als Hoge en Geheime Raadsheer van Brazilië.
Ook voor de heren Abraham Trouwers en Hendrick Haecx.
- 236(v)** “*Commissie voor Witte Cornelisz. de Witte als Admirael over de vloote varende naer Brasijl*”, van 19 augustus 1647.
- 237(v)** “*Commissie voor Adriaen Massa als fiscael over de vloote varende naer Brasijl*”, van 20 augustus 1647.
- 238(r)** “*Commissie voor Job Cornelissen Rees als secretaris over de vloote gaen[de] onder t’commandement van[de] Admirael de Witte naer Brasijl*”, van 20 augustus 1647.
- 364(v)** “*Commissie voor de heeren gedelegeerde rechters in saecken van de wan-devoiren bij den admirael Witte Cornelisz. de Witte, ende alle andere hoofdofficieren van[de] vloote a 1647 naer Brasijl gesonden geplecht*”, van 15 september 1650. “
- 369(r)** “*Commissie voor dhr. Jacob de Silla, fiscael vande generalijteijt,⁷ omme in saecken tegens den gewesen admirael de Witte, ende anderen aenclachte te doen*”, van 30 september 1650.
- 382(r)** “*Commissie voor Jacob Ruijchaver als directeur generael over de Noortcuste van Africa met het Eijlandt St. Thome*”, van 05 december 1650.

⁷ De staatsmacht van de Republiek der Verenigde Nederlanden, vertegenwoordigd door de Staten-Generaal van dat gemenebest.

382(r) “Comissão para Jacob Ruijchaver como diretor da costa Norte da África e da ilha de São Thomé”, de 05 de dezembro de 1650.

Collectie Radermacher, 1601–1799

Número de chamada 1.10.69

Segundo o site do Arquivo Nacional em Haia, a coleção consta de documentos relacionados à direção da VOC e da WIC nas Províncias Unidas e no Além Mar. Tais documentos são provenientes da família Rademacher, diretores de ambas as companhias. Sobre o Brasil e a WIC, os documentos abaixo são de interesse.

Inventário 539

- 1** **1621, junho, 09; Haia**
Panfleto impresso dos Estados Gerais autorizando a fundação da WIC.
NL-HaNA, Radermacher, 1.10.69, inv.nr. 539

Inventário 540

- 1** **1621, junho; 10; Haia**
Panfleto impresso dos Estados Gerais, autorizando a fundação da WIC.
NL-HaNA, Radermacher, 1.10.69, inv.nr. 540

Inventário 541

- 1** **1642, julho, 28; Middelburgh**
Anúncio impresso do Estado da Zelândia proibindo que “Lichter-luyden, kaegh-luyden, schippers, schuyt-voerder, loots-luyden, visschers”⁸ sejam transportados em navios da WIC sem a devida autorização dos diretores da referida Companhia. N.B. Há uma referência a um edital dos Estados Gerais de 1632.
NL-HaNA, Radermacher, 1.10.69, inv.nr. 541
- 2** **1632, maio, 14; Haia**
Edital impresso dos Estados Gerais proibindo o transporte ilegal nos navios da WIC de pessoas e mercadorias. Os transgressores seriam punidos arbitrariamente.
NL-HaNA, Radermacher, 1.10.69, inv.nr. 541

⁸ As expressões *Lichter-luyden*, *kaegh-luyden* significam a mesma coisa, a saber alijador ou trabalhador que faz o alijo de grandes embarcações.
loots-luyden - pilotos; *visschers* - pescadores; *schuyt-voerder* - capitão de barcas.

Collectie Radermacher, 1601–1799

Inventarisnummer 1.10.69

Volgens de site van het Nationaal Archief in Den Haag bestaat de collectie uit documenten die betrekking hebben op het bestuur van de VOC en de WIC in de Verenigde Provinciën en de Overzeese Gebiedsdelen. Die documenten stammen van de familie Rademacher, bewindhebbers van beide compagnieën. Voor Brazilië en de WIC zijn onderstaande documenten van belang.

Bevat stukken betreffende bestuur en bedrijf der VOC en WIC in Nederland en overzee, afkomstig van leden van de familie Rademacher, bewindhebbers van deze compagnieën.

Inventaris 539

1 1621, 9 juni; Den Haag

Gedrukt pamflet van de Staten Generaal, dat de oprichting van de WIC autoriseert.

NL-HaNA, Radermacher, 1.10.69, inv.nr. 539

Inventaris 540

1 1621, 10 juni; Den Haag

Gedrukt pamflet van de Staten Generaal, dat de oprichting van de WIC autoriseert.

NL-HaNA, Radermacher, 1.10.69, inv.nr. 540

Inventaris 541

1 1642, 28 juli; Middelburg

Gedrukte aankondiging van de Staat van Zeeland waarin opgenomen het verbod op transport in WIC-schepen van “Lichter-luyden, kaegh-luyden, schippers, schuyt-voerder, loots-luyden, visschers” zonder de vereiste toestemming van de bewindhebbers van genoemde Compagnie.

N.B. Er staat een referentie bij aan een publicatie van de Staten Genberaal van 1632.

NL-HaNA, Radermacher, 1.10.69, inv.nr. 541

2 1632, 14 mei; Den Haag

Gedrukte publicatie van de Staaten Generaal waarin het illegale transport van personen en koopwaar in schepen van de WIC wordt verboden. Overtreders zouden naar willekeur gestraft worden.

NL-HaNA, Radermacher, 1.10.69, inv.nr. 541

Inventário 542

- 1 [1634]
Actas da Reunião dos Diretores XIX no período de 29 de março de 1634 até 05 de setembro de 1634. No primeiro fólio há uma listagem com os nomes dos presentes na reunião.
N.B. Documento com a letra difícil de ler.
NL-HaNA, Radermacher, 1.10.69, inv.nr. 542

Inventário 543

- 1 [S/D]
Pretensão da Câmara da Zeelândia contra as outras Câmaras sobre a igualização de todas.
NL-HaNA, Radermacher, 1.10.69, inv.nr. 543

Inventário 544

- 1 **1642, fevereiro, 18**
Extrato das Resoluções dos Diretores XIX na data acima. Trata-se de anotações corridas sobre a leiura do relatório de Adriaen van der Dussen quando voltou do Brasil.⁹
N.B. No último fólio, no canto inferior direito, há uma pequena observação sobre a pessoa de Gaspar Dias Ferreira.
Para atas mais extensas sobre as atividades na data acima, ver Coleção Estados Gerais, inventário 9410, descrito também nesse mesmo inventário. A entrada para a data acima encontra-se nos fólios 9(r) até 10(r).
NL-HaNA, Radermacher, 1.10.69, inv.nr. 544
- 2 [S/D]; **Recife**
Lista da munição de guerra por ocasião da partida do Recife.
NL-HaNA, Radermacher, 1.10.69, inv.nr. 544
- 3 [S/D]
Carta sem data e sem remetente para os Estados Gerais sobre a destruição da frota espanhola por Nassau.
N.B. O embate com a frota espanhola deu-se em janeiro de 1640, portanto o documento só pode ser posterior a essa data.
NL-HaNA, Radermacher, 1.10.69, inv.nr. 544

⁹ Para uma descrição do relatório de Van der Dussen, ver Maurítiana 4, páginas 30–31

Inventaris 542

- 1 [1634]
Actas van de vergadering van de Heren XIX in de periode van 29 maart 1634 tot 5 september 1634. In de eerste folio bevindt zich een opsomming van de namen van de aanwezigen op de vergadering.
N.B. Document met moeilijke leesbaar handschrift.
NL-HaNA, Radermacher, 1.10.69, inv.nr. 542

Inventário 543

- 1 [Z/D]
Pretencie vande Camer van Zeelant jegens d'andere cameren raeckende hare egalisatie.
NL-HaNA, Radermacher, 1.10.69, inv.nr. 543

Inventaris 544

- 1 **1642, 18 februari**
Uittreksel van de besluiten van de Heren XIX van bovengenoemde datum. Het gaat over aantekeningen gemaakt tijdens de lezing van het verslag van Adriaen van der Dussen toen hij terugkeerde uit Brazilië.⁸
N.B. Op de laatste folio bevindt zich, aan de rechter onderkant, een korte opmerking over de persoon van Gaspar Dias Ferreira.
Voor uitvoeriger actas over de activiteiten op genoemde datum zie Collectie Staten Generaal, inventaris 9410, ook in dezelfde inventaris beschreven. De aantekening van bovengenoemde datum bevindt zich op de folio's 9(r) tot 10(r).
NL-HaNA, Radermacher, 1.10.69, inv.nr. 544
- 2 [Z/D]; **Recife**
Lijst van oorlogsmunitie ter gelegenheid van het vertrek uit Recife.
NL-HaNA, Radermacher, 1.10.69, inv.nr. 544
- 3 [Z/D]
Brief zonder datum en afzender aan de Staten Generaal over de vernietiging van de Spaanse vloot door Nassau.
N.B. De slag met de Spaanse vloot deed zich voor in januari 1640. Het document kan dus slechts van na die datum zijn.
NL-HaNA, Radermacher, 1.10.69, inv.nr. 544

⁸ Voor een beschrijving van het verslag van Van der Dussen, zie Mauritiana 4, pp. 30–31.

- 4 [S/D]
Nótulas da reunião secreta dos Diretores da Câmara da Zeelândia.
NL-HaNA, Radermacher, 1.10.69, inv.nr. 544
- 5 **1641, julho, 02; Amsterdam**
Extrato das Resoluções da Reunião dos Diretores XIX. Mathias van Ceulen e Johan Gijsseling pediram demissão e pagamento pelos serviços prestados no Brasil. Só seriam demitidos e só receberiam pagamento após apresentarem oralmente e por escrito, um relatório de suas atividades no Brasil.
NL-HaNA, Radermacher, 1.10.69, inv.nr. 544
- 5 [S/D]
Memoria sobre o que aconteceu entre os dias 19 de abril e 20 do mesmo mes. Confeccionada pelo tenente general Sigismundo van Schoppe.
N.B. Trata-se de um relato sobre a Batalha dos Guararapes de 1648.
NL-HaNA, Radermacher, 1.10.69, inv.nr. 544

Inventário 545

- 1 **1642, fevereiro, 06**
Extrato das Resoluções da Reunião dos Diretores XIX sobre a leitura dos papéis enviados de Angola e relatório na data acima de Willem Doncker e outros.
NL-HaNA, Radermacher, 1.10.69, inv.nr. 545

Inventário 546

- 1 **1645, abril, 04; Amsterdam**
Condições (impresso) para o envio de população para o Brasil, por Simon van Beaumont.
N.B. Trata-se de uma re-edição do edital de 25 de novembro de 1644.
NL-HaNA, Radermacher, 1.10.69, inv.nr. 546

Inventário 546 A

Documento sobre Nova Amsterdam, foge ao escopo desse catálogo.

- 4 [Z/D]
Notulen van een geheime vergadering van de Bewindhebbers van de Kamer van Zeeland.
NL-HaNA, Radermacher, 1.10.69, inv.nr. 544
- 5 **1641, 2 juli; Amsterdam**
Uittreksel van de besluiten van de vergadering van de Heren XIX. Mathias van Ceulen e Johan Gijseling vroegen hun ontslag en betaling voor hun diensten tijdens hun verblijf in Brazilië. Ze zouden pas ontslagen worden en betaald worden nadat ze mondeling en schriftelijk verslag hadden uitgebracht van hun activiteiten in Brazilië.
NL-HaNA, Radermacher, 1.10.69, inv.nr. 544
- 5 [Z/D]
Memorie over wat gebeurd is tussen 19 april en 20 april, opgesteld door de luitenant generaal Sigismundo van Schoppe.
N.B. Het gaat om een verslag van de slag van Guararapes van 1648.
NL-HaNA, Radermacher, 1.10.69, inv.nr. 544

Inventaris 545

- 1 **1642, 6 februari**
Uittreksel van de besluiten van de vergadering van de Heren XIX over de lezing van de papieren die gestuurd waren uit Angola en verslag op bovengenoemde datum van Willem Doncker en anderen.
NL-HaNA, Radermacher, 1.10.69, inv.nr. 545

Inventaris 546

- 1 **1645, 4 april; Amsterdam**
(Drukwerk) Conditioes voor het sturen van bevolking naar Brazilië, door Simon van Beaumont.
N.B. Het gaat om een herpublicatie van de publicatie van 25 november 1644.
NL-HaNA, Radermacher, 1.10.69, inv.nr. 546

Inventaris 546 A

Document over Nieuw Amsterdam, hoort niet in deze catalogus.

Inventário 547

- 1 **1645, abril, 04; Amsterdam**
Versão manuscrita do documento no inventário 546.
NL-HaNA, Radermacher, 1.10.69, inv.nr. 546

Inventário 548

- 1 **1646, outubro, 20**
Proposta de um bom regulamento para a manutenção do Brasil, Angola, Guiné e São Thomé, apresentado pelos [representantes] de Amsterdam.
NL-HaNA, Radermacher, 1.10.69, inv.nr. 548

Inventário 549

- 1 **1651, março, 13**
Extrato das Resoluções secretas da Câmara da Zeelandia. Para ajudar a sanar as finanças da Companhia, a Câmara da Zeelândia estava preparada para demitir alguns funcionários, inclusive um dos dois advogados, ficando somente com um.
NL-HaNA, Radermacher, 1.10.69, inv.nr. 549

Inventário 550

- 1 **1657, outubro, 10**
Extrato das Resoluções Secretas da Reunião dos Diretores XIX sobre a administração da África.
NL-HaNA, Radermacher, 1.10.69, inv.nr. 550

Inventaris 547

- 1 **1645, 4 april; Amsterdam**
Manuscript van het document in inventaris 546.
NL-HaNA, Radermacher, 1.10.69, inv.nr. 546

Inventaris 548

- 1 **1646, 20 oktober**
Voorstel voor een goede regeling voor het onderhoud van Brazilië, Guiné en São Thomé, voorgesteld door de [vertegenwoordigers van] Amsterdam.
NL-HaNA, Radermacher, 1.10.69, inv.nr. 548

Inventaris 549

- 1 **1651, 13 maart**
Uittreksel van de geheime besluiten van de Kamer van Zeeland. Om hulp te bieden bij de sanering van de financiën van de Compagnie was de Kamer van Zeeland bereid enkele functionarissen te ontslaan, inclusief twee advocaten, waardoor er nog maar één over was.
NL-HaNA, Radermacher, 1.10.69, inv.nr. 549

Inventaris 550

- 1 **1657, 10 oktober**
Uittreksel uit de geheime besluiten van de vergadering van de Heren XIX over het bestuur van Afrika.
NL-HaNA, Radermacher, 1.10.69, inv.nr. 550

THEMA'S / TEMAS

Economie/Economia

Suiker/Açúcar

Omvat de suikereconomie. Hieronder valt: de productie en de handel van suiker, suiker als betaalmiddel, heffingen en verpachting met betrekking tot suiker.

Diz respeito à economia açucareira. Por exemplo, produção e comércio do açúcar; uso do açúcar como moeda, impostos e arrendamentos relacionados ao açúcar.

Brazielhout/Pau-brasil

Omvat het kappen en de handel van brazielhout, het gebruik van brazielhout als betaalmiddel, verpachting van concessies voor brazielhout.

Diz respeito à extração e comércio do pau-brasil, uso de pau-brasil como moeda, arrendamentos.

Maniokmeel/Farinha

Omvat de productie, kopen en distributie van maniok meel in de kolonie.

Diz respeito à produção, compra, distribuição e uso de farinha de mandioca na colônia.

Veehouderij/Pecuária

Fokken van vee, veevervoer, vleeshandel.

Criação de gado, captura de gado livre, transporte de gado e comércio de carne.

Visserij/Pesca

Vissen, verhandeling en verpachting met betrekking tot de rivier- en zeevisserij. Wanneer er sprake is van zoutproductie met betrekking tot de visserij, dan is dit hier vermeld. Zoutproductie voor andere doeleinden valt onder onder “binnenlandse productie”

Produção, comércio, arrendamentos ligados à pesca, marítima e fluvial. Quando houver produção de sal exclusivamente ligada à pesca, optou-se por pesca. Caso seja referente apenas à produção de sal, entra em “produção interna”.

Mijnexploitatie/Mineração

Ontginning van mijnen.

Cobre tentativas de extração de minérios.

Binnenlandse handel/*Compra de suprimentos*

Slavenhandel/*Tráfico negreiro*

Hieronder vallen de slavenhandel, oftewel, het kopen, verkopen en vervoer van slaven. Het beschrijft niet de sociale interactie tussen Afrikanen en blanken noch de gewoonten van de slaven.

Diz respeito ao tráfico, ou seja, venda, compra e transporte de escravos. Não inclui interação social com escravos nem costumes dos mesmos.

Binnenlandse handel/*Comércio interno*

Handel binnen de kolonie, verkoop van de lading van scheepsvracht, verkoop van goederen uit de pakhuizen.

Venda e compra de mercadorias dentro da colônia; venda de carga de navio fretado; venda de bens dos armazéns.

Binnenlandse productie/*Produção interna*

De producten die geproduceerd zijn binnen de kolonie, welke niet aan bod komen in de bovengenoemde onderwerpen. Zoals, de productie van zout, houtskool, tabak, fruit, aardewerk enz.

Produção na colônia de tudo o que não se encaixa nos assuntos acima; por exemplo, sal não ligado à pesca, extração de madeira para produção de carvão, cerâmica, tabaco, frutas para consumo, etc.

Bevoorrading/*Abastecimento*

Het sturen van vivres en levensmiddelen naar bepaalde gewesten of naar schepen.

Envio de víveres e bens para suprir determinada região ou navio.

Gebrek aan muntgeld/*Falta de moedas*

Het beschrijft het tekort aan muntgeld in de kolonie en de maatregelen daar tegen.

Cobre a falta na colônia, da chamada “moeda de contato” ou seja, dinheiro vivo; e as medidas usadas para tentar remediar tal situação.

Economische beleid/*Política econômica*

Economische maatregelen voor het bevorderen van de economie in de kolonie, zoals vastleggen van prijzen, bepalen van de rente, valuta enz.

Medidas econômicas para o melhor andamento da economia da colônia, como fixação de preços, valor dos juros, câmbio de moedas, etc.

Kapiteinschap Ceará/*Ceará*

Thema geïntroduceerd in 1649. Beschrijft een expeditie aangevoerd door Mathias Beck naar Ceará op zoek naar zilver.

Tema intruduzido em 1649. Descreve a expedição comondada por Mathias Beck ao Ceará em busca de prata.

Administratie/Administração

Administratie/Administração

Algemeen onderwerp, met betrekking tot administratieve zaken die niet aan bod komen in de andere onderwerpen. Met name, bepalen welke schepen naar het vaderland moeten vertrekken, schrijven van documenten, versturen van documentatie tussen verschillende raden, dienstregeling van het generaal kantoor van de compagnie, invoeren van veranderingen in het bestuur van de kolonie, dienstregeling van “capitão do campo”,¹ inspectie van landgoederen en plantages, contracteren van schippers voor binnenlands transport, regels voor het ontvangen en opstellen van ordonantien, regels voor het leveren van benodigdheden voor kapiteins van schepen, standardiseren van maten en gewichten.

Tema mais geral, indica atividades administrativas não cobertas pelos outros assuntos, como, por exemplo, determinação de quais navios partiriam para a Pátria, confecção de documentos, envio de documentos de um Conselho para o outro, estabelecimento do horário de funcionamento do escritório geral, implementação de mudanças ordenadas pelos Diretores XIX, organização dos capitães do campo, inspeção de propriedades e plantações, contrato de transporte interno por barqueiros, normas para o recebimento e confecção de “ordonnatien”, normas para o fornecimento de suprimentos para capitães de navios, normatização de pesos e medidas, para dar alguns exemplos.

Politiek/Política

Verkiezing, aanstelling van leden van de Politieke Raad en Schepenen, ontvangen van mondeling of schriftelijke petitie van inwoners of schepenen, ontvangen van klachten van inwoners.

Eleições, nomeação de membros do Conselho Político e das Câmaras dos escabinos, recebimentos de petições—orais ou escritas—de moradores ou dos escabinos, apresentação de queixas dos moradores.

Justitie/Justiça

Wetsvoorstellen voor bestraffing van misdrijven, van zware tot lichte delicten. Hieronder valt ook het voltrekken van vonnissen, het beginnen van civiele processen, uitvoering van rechtzaken, jurisdictie problemen.

Criação de leis para punição de crimes, dos mais graves aos menores. Aplicação de sentenças, instalação de processos civis, condução de processos, questões jurisdicionais.

Heffingen/Impostos

Vaststellen van en vereisten voor heffingen.

Criação e cobrança de impostos.

¹ Er is geen vertaling voor capitão do campo. Capitão do Campo waren mensen belast met het vinden van ontsnapte slaven, ook wel genaamd weglopers.

Salaris/Salário

Hieronder valt het melden van het bedrag van de geldelijke beloning voor een functie of voor medewerkers van de Compagnie. Bijvoorbeeld, het salaris van een timmerman in 1635 was 15 Guldens per maand. Het beschrijft niet de betaling van personeel of van de militairen.

Utilizado para indicar quando está presente na ata o valor do salário de uma função ou funcionário da Companhia. Exemplo, o salário de um marceneiro em 1635 era de 15 Florins ao mês. Não se refere ao pagamento de salários ou soldos.

Boekhouding/Contabilidade

Hieronder vallen de betaling en de ontvangst van geld door de administratie van de WIC; betaling van de burger die geen medewerker van de Compagnie is, maar wel de Compagnie had gediend.

Cobre todo tipo de pagamento e recebimento de dinheiro pela administração da CIO; pagamento de civis não-funcionários da Companhia que prestaram algum tipo de serviço.

Magazijnen/Armazéns

Dit omvat de staat en de inspectie van de magazijnen.

Referência ao estado dos armazéns, inspeção aos armazéns.

Personeelsadministratie/Administração de Pessoal

Hieronder valt het werven van personen, die niet in dienst zijn van de WIC, het verlof geven aan mensen om naar het vaderland te vertrekken; het bepalen van proeftijden voor nieuwe medewerkers; afkeuring van personeel dat niet aan de vereisten voldoet, enz. Het omvat ook testamenten, beheer van erfgoederen, assistentie verlenen aan weduwen en wezen.

Diz respeito à contratação de pessoas fora do serviço da CIO, pessoas que foram licenciadas para voltarem à Pátria, períodos de teste para observação das capacidades de um contratado, repreensões ao comportamento de funcionários, etc. Engloba também testamentos, administração de bens de pessoas falecidas, assistência a viúvas e órfãos.

Opnieuw inzetten van personeel/Remanejamento de pessoal

Het omvat het overplaatsen van personeel van de ene functie naar een andere. Bijvoorbeeld iemand die commissaris in Muribeca was en als commies naar Rio Grande werd verplaatst; of een stuurman die schipper wordt. Met andere woorden, functieverandering van personeel binnen de Compagnie.

Tema relacionado à transferência de pessoal de uma função para outra. Exemplo: pessoa que era comissário na Muribeca e que passou a ser auxiliar administrativo no Rio Grande, piloto de navio que passou a ser capitão. Em outras palavras, é referente ao pessoal da CIO que mudou de cargo dentro da Companhia.

Gebrek aan middelen/*Falta de recursos*

Wanneer er sprake is van gebrek aan goederen en mensen. Het omvat ook het melden van gebrek aan mensen om een bepaalde functie te vervullen. Het omvat ook de moeilijke toestand van de kolonie, oftewel de algemene armoede.

Quando houver referência à falta ou escassez de bens ou pessoas. Muitas vezes há menção à falta de pessoas para exercer determinada função, entra nessa situação. Cobre também a situação difícil da colônia, ou seja, a pobreza geral.

Scheepsonderhoud/*Manutenção de navios*

Het onderhoud en het herstellen van schepen. Het omvat ook het beladen van schepen met handelsgoederen en het bevoorraden van de bemanning.

Conservação e reparos de navios. Abrange também o carregamento de mercadorias para transporte e o envio de provisões para abastecimento interno da embarcação.

Verpachtingen/*Arrendamentos*

Het verpachten van heffingen en tollen te land en te water.

Arrendamentos de impostos, de pedágio em caminhos terrestres e fluviais.

Correspondentie/*Correspondência*

Dit omvat het schrijven, verzenden en ontvangen van brieven.

Diz respeito à escrita, envio e recebimento de cartas.

Schuldvordering/*Cobrança de dívidas*

Hieronder vallen het melden van het invorderen van schulden en personen die zijn opgeroepen om met hun debiteuren te onderhandelen.

Toda vez que dívidas forem cobradas, pessoas chamadas para negociarem suas dívidas.

Stedelijke problemen/*Questões urbanas*

Gebrek aan woningen, het schoonmaken van de stad, de bouw of reconstructie van delen van steden of gehele steden en de brandweer. De burgerwacht is niet inbegrepen.

Cobre problemas nas cidades, a saber, falta de casas, limpeza urbana, construção ou reconstrução de partes ou de cidades inteiras e brigada de incêndio. Não cobre a guarda civil.

Infrastructuur/*Infraestrutura*

Hieronder vallen de bouw en het onderhoud van bruggen, wegen, veren enz.

Cobre a construção de pontes, de caminhos, passos, ou a condição dos mesmos.

Diplomatie/*Diplomacia*

Diplomatieke betrekkingen met Portugal of Bahia, gevangenen ruil, uitgifte van paspoorten aan degenen die het Nederlandse gebied wilden verlaten.

Relações diplomáticas com Portugal ou com a Bahia, troca de prisioneiros, concessão de passaportes para deixarem o território holandês.

Afrika/África

Meer algemeen onderwerp. Hieronder valt de administratie van de bezittingen in Afrika, het beheer van het personeel dat Brazilië verlaat om in Afrika te dienen, het sturen van troepen, de handel met Afrika, de toestand van de bezittingen in Afrika.

Assunto mais geral, cobrindo a administração das possessões na África, administração de pessoal que deixa o Brasil para servir na África, envio de tropas, comércio com a África, condições das possessões africanas.

Maatschappij/Sociedade*Sociale verhoudingen/Interação social*

Het omvat de interactie tussen mensen, het samenleven met andere mensen.

Abrange a interação das pessoas, o convívio entre elas.

Religieuze zaken/Assuntos religiosos

Hieronder vallen alle soort zaken met betrekking tot religie; vrijheid van religie en het omgaan met verschillende religies.

Cobre situações ligadas às diferentes religiões.

Indianen/Indígenas

Breed onderwerp. Hieronder valt alles met betrekking tot de Indianen van hun interactie met andere culturen tot aan betaling van gages, enz.

Tema amplo, abrangendo tudo o que diz respeito aos indígenas, desde interação com outras culturas, até o pagamento de soldos.

Slavernij/Escravidão

Verhouding tussen vrije mensen en slaven; bescherming van de slaven; voedselvoorziening van net uit Afrika gekomen slaven, het vrijkopen van slaven voor huwelijk, het schenken van vrijheid wegens goede diensten aan de Compagnie; weggelopen slaven en het vervolgen van weglopers.

Interação de livres com escravos, proteção aos escravos, fornecimento de alimentação a escravos recém chegados da África, compra de liberdade de escravos para casamento, concessão de liberdade por bons serviços, escravos fugidos, perseguição de fugidos e salteadores etc.

Prijzen [beloningen]/Prêmios [recompensas]

Het toekennen van prijzen voor goede diensten, betaling voor de vangst van weggelopen slaven en voor de buit van een in beslaggenomen schip.

Recebimento de prêmios por bons serviços, receber pagamento por entrega de escravos fugidos capturados, distribuição da carga de navio capturado.

Militaire Zaken/ Assuntos militares

Militaire organisatie/ *Organização militar*

Hieronder valt de militaire organisatie van de kolonie, met name de verdeling van de troepen, dienstregeling, enz.

Cobre a organização militar da colônia, a saber, distribuição de tropas, organização de atividades militares, etc.

Krijgsraad/*Conselho Militar*

Besachrijft de vergaderingen van de Hoge Militaire Raad.

Descreve as reuniões do Alto Conselho Militar.

Missies/*Expedições*

Hieronder valt het sturen van troepen voor een specifiek missie, zoals de invasie van een gewest of het achtervolgen van de vijand, sturen van schepen voor rooftochten, sturen van troepen om weggelopen slaven te zoeken.

Utilizado quando há menção ao envio de tropas para determinado fim, como a invasão de uma região ou a perseguição de inimigos, envio de navios para incursões predatórias, envio de grupamentos para perseguição de negros quilombolas ou arruaceiros no mato.

Gevechten en schermutselingen/*Batalhas e escaramuças*

Hieronder valt het melden van directe confrontatie met de Portugezen, bijvoorbeeld het melden van schotenwisselingen, gewonden en gesneuvelden.

Somente quanto houver menção de confronto direto com o inimigo, descrevendo por exemplo, a ocorrência de tiros, ou de feridos e mortos.

Onderhoud van forten/*Manutenção de fortificações*

Onderhouden, bouw en renovatie van forten.

Conservação, construção e reforma de fortificações.

Administratie van militair personeel/*Administração de pessoal militar*

Het verhogen in rang, vrijstelling en overplaatsing van krijgsvolk.

Promoção, dispensa e remanejamento de militares.

Militaire justitie/*Justiça militar*

Rechtspraak over militairen.

Punição de militares.

Deserties/*Deserções*

Beschrijft deserties van Nederlandse militairen naar de Portugezen en omgekeerd. Inclusief deserties van negers en indianen.

Descreve deserções militares, de holandeses para os portugueses e ao contrario. Inclui deserção de negras e indígenas.

Militaire logistiek/Logística militar

Sturen van suppleties, ammunitie en artillerie.

Envio de suprimentos, munição e artilharia.

Soldij/Soldos

Betaling van de militairen in geld of goederen. Hieronder is begrepen de kost en leningen.

Pagamento de militares em espécie ou em dinheiro, incluindo o que chamavam na época de “Cost” e “lening geld”.

Oorlogsbuit/Espólios

Melding over oorlogsbuit afkomstig van veroveringen te land of ter zee.

Bens oriundos de conquistas militares navais e terrestres.

Inlichting/Inteligência

Hieronder vallen militaire gebeurtenissen en de condities van de Nederlanders en van de Portugezen.

Descrição de eventos e condição militar tanto dos holandeses quanto dos portugueses.

Rantsoen/Ração

Beschrijving en opgave van het rantsoen van de soldaten.

Quando há descrição em que consiste a ração dos soldados.

Guerrilla/Guerrilha

Hieronder vallen guerrilla aanvallen in WIC gebied.

Penetração de guerrilhas na colônia da CIO.

Portugese revolte/Revolta portuguesa

De Portugese Revolte in Brazilië en in Afrika.

Cobre revoltas dos portugueses, no Brasil e na África.

Gevangenen/Prisioneiros

Beschrijft het onderhoud van gevangenen, ruil van gevangenen en bevrijding van gevangenen.

Desceve a manutenção de prisioneiros, troca de prisioneiros en liberação de presos.

Dagelijkse leven/Vida Cotidiana**Scheepsverkeer/Movimentação de navios**

Aankomst en vertrek van schepen.

Chegada e partida de navios.

Menselijk verkeer/*Circulação de pessoas*

Vertrek en aankomst van personen.

Deslocamento de pessoas.

Gewonden en ziekten/*Ferimentos e doenças*

Zieken en wat er nodig is voor hun behandeling.

Engloba a existência de doentes e todo o necessário para tratamento dos mesmos.

Burgerwacht/*Guarda civil*

Beschrijft de oprichting, organisatie en beheer van de burgerwacht.

Refere-se à criação, organização e manutenção de uma guarda civil.

Illegale praktijken/*Atividades ilícitas*

Omvat allerlei onwettige praktijken, van dronkenschap tot moord.

Toda e qualquer atividade que seja contra a lei, de uma simples bebedeira a assassinatos.

Plakkaten/*Editais*

Beschrijft de publicatie van plakkatn en ook de vertaling van de inhoud ervan.

Descreve a referência à publicação de editais a também à transcrição de conteúdo dos mesmos.

Bevrachtingen/*Fretamentos*

Hieronder valt het bevrachten van schepen voor de meest noodzakelijke doelen.

Cobre fretamentos de navios para os mais devidos fins.

Bezetten van landgoed/*Ocupação de propriedade*

Bezetten van bezittingen, suikermolens, velden, en zelfs stukjes land van pottebakkers en vissers, bijvoorbeeld.

Ocupação de propriedades, sejam engenhos, plantações ou apenas um pedaço de terra para a construção de olaria, peixaria, por exemplo.

Openbare veiling/*Leilões públicos*

Omvat de openbare velingen van slaven, handelsgoederen, verpachtingen enz.

Engloba leilões públicos de escravos, de mercadorias, de arrendamentos, etc.

Taal/*Idioma*

Meldingen over in welke taal documenten geschreven moeten worden, Portugees of Nederlands.

Quando há menção de qual idioma, português, holandês será usado para tal documento.

Geografische kenmerken/*Acidentes geográficos*

Namen van rivieren, bergen, gewesten.

Nomes de rios, montanhas, lugares.

AUTEURS

Dr. Raymond Buve is Prof. Emeritus Geschiedenis Latijns Amerika, Opleiding Talen en Culturen van Latijns Amerika, Universiteit Leiden. Hij is gastdocent bij het Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen ‘Clingendael’ en tevens gastdocent aan de Universidad Iberoamericana, Mexico Stad en aan de Universidade de São Paulo, Brazilië. Hij heeft gepubliceerd over koloniaal Suriname in de achttiende eeuw en over Mexico in de negentiende eeuw en tijdens de Mexicaanse revolutie op regionaal niveau. Hij werkt tevens aan vergelijkende studies over moderniseringsprocessen in Mexico en Brazilië in de negentiende eeuw.

Fernando Carlos Greenhalgh de Cerqueira Lima. Associate professor van het Economisch Instituut van de Federale Universiteit van Rio de Janeiro. Onderzoeker op het gebied van de geschiedenis van Financiën en Monetaire Economie. Houdt zich nu bezig met projecten over de monetaire geschiedenis van koloniaal Brazilië en de ontwikkeling van het Braziliaanse banksysteem.

Dr. Henk den Heijer is hoogleraar Maritieme Geschiedenis, faculteit Geesteswetenschappen aan de Universiteit Leiden. Hij doet onderzoek naar de Nederlandse aanwezigheid in het Atlantisch gebied in de vroegmoderne tijd waarover hij diverse boeken en artikelen publiceerde. Hij schreef onder meer *De geschiedenis van de WIC* (Zutphen 1994/2002). In 2005 publiceerde hij *De geëtrooierde compagnie. De VOC en de WIC als voorlopers van de naamloze vennootschap* (Deventer 2005).

Dr. José Manuel Santos Pérez is hoogleraar Latijns-Amerikaanse geschiedenis aan het departement Geschiedenis van de Universidad de Salamanca en directeur van het Ph.D. programma Moderne, Hedendaagse en Amerikaanse geschiedenis. Hij doet in een project van de Universidad de Salamanca en de Universidade de São Paulo (2011–13) onderzoek naar de betrekkingen tussen Brazilië en de Spaanse Monarchie op het gebied van politieke cultuur, handel en missie gedurende de jaren van de verenigde Iberische kronen en de restauratieoorlog (1580–1668). Een tweede project (2012–2014) betreft de politieke, commerciële en militaire netwerken in Brazilië gedurende de Monarquía Hispánica en de periode daarna (1580–1680).

Drs. M. (Martijn) Storms (Arnhem, 1978) studeerde sociale geografie aan de Universiteit Utrecht, met als specialisatie GIS en cartografie. Hij is conservator kaarten en atlanten

AUTORES

Dr. Raymond Buve é Prof. Emérito em História da América Latina, cadeira de Línguas e Culturas da América Latina, Universidade de Leiden; É docente convidado do Instituto Neerlandês para Relações Internacionais “Clingendael”, na Haia, também docente convidado da Universidade Ibero-americana, Cidade do México e da Universidade de São Paulo, Brasil. Publicou obra sobre o Suriname colonial, em especial no século dezessete e sobre o México no século dezenove, a nível regional. Ele tem muitas publicações sobre a Revolução Mexicana. Trabalha, ainda, em diversos estudos sobre processos de modernização no México e no Brasil, no século dezenove.

Fernando Carlos Greenhalgh de Cerqueira Lima. Professor Associado do Instituto de Economia da Universidade Federal do Rio de Janeiro. Pesquisador nas áreas de História Financeira e Economia Monetária. Atualmente desenvolve projetos sobre a história monetária do Brasil colonial e sobre a evolução do sistema bancário brasileiro.

Dr. Henk den Heijer. Professor História Marítima na Universidade de Leiden. Faz pesquisa sobre a presença neerlandesa no Atlântico no início do período moderno, assunto sobre o qual tem publicado vários livros e artigos. É autor, entre outros, de *De geschiedenis van de WIC* (Zutphen 1994/2002). Em 2005 publicou *De geotrooieerde compagnie. De VOC en de WIC als voorlopers van de naamloze vennootschap* (Deventer 2005).

José Manuel Santos Pérez é professor titular de História Latino-Americana no Departamento de História da Universidade de Salamanca e diretor do programa de doutorado de História Americana Moderna e Contemporânea. Faz pesquisa num projeto da Universidade de Salamanca e da Universidade de São Paulo (2011–13) sobre as relações entre o Brasil e a monarquia espanhola relativas à cultura política, o comércio e a missão durante os anos da União das Coroas Ibéricas e da Guerra de Restauração (1580-1668). Um segundo projeto (2012–2014) tem a ver com as redes políticas, comerciais e militares no Brasil durante a Monarquia Dual e a época posterior (1580-1680).

Dr. M. (Martijn) Storms (Arnhem, 1978), se formou em Geografia Social na Universidade de Utrecht, com especialização em SIG [Sistemas de Informação Geográfica] e cartografia. É conservador de mapas e atlas da Biblioteca da Universidade de Leiden. Simultaneamente é redator da editora HES & De Graaf e membro da redação de *Caert-Thresoor*, revista neerlandesa de história da cartografia. Na sua investigação ocupa-se de coleções de mapas

van de Universiteitsbibliotheek Leiden. Daarnaast werkt hij als redacteur voor uitgeverij HES & De Graaf en is hij redactielid van *Caert-Thresoor*, het Nederlandstalige tijdschrift voor de geschiedenis van de cartografie. In zijn onderzoek heeft hij zich met name beziggehouden met handgetekende kaartboeken van grondbezit. In 2008 organiseerde hij samen met Raymond Buve een tentoonstelling over de Nederlandse cartografie van Latijns Amerika.

Dr. Benjamin N. Teensma is emeritus Wetenschappelijk Hoofdmedewerker Portugees aan de opleiding Talen en Culturen Van Latijns Amerika, Universiteit Leiden. Zijn voornaamste onderzoeksgebieden zijn de Geschiedenis van de Sefardische Joden te Amsterdam, de Portugese expansie in Azië en de Geschiedenis van de W.I.C. in Nederlands Brazilië. Op zijn naam staan talrijke publicaties van becommentarieerde oude handschriften die met deze specialisatiegebieden te maken hebben. Teensma is sinds 1997 corresponderend lid van de *Academia Portuguesa da História* en sinds 2002 van het Instituto *Arqueológico, Histórico e Geográfico Pernambucano* te Recife.

Lucia Werneck Xavier is onderzoekster van *Projeto Resgate* in Nederland. Zij is master Maatschappij Geschiedenis. Haar onderzoeksgebieden zijn “Social History”, “Microhistory”, Culturele Geschiedenis, Nederlandse Brazilië, Koloniale Brazilië en Nederlandse en Portugese Paleografie.

Dr. Marianne L. Wiesebron werkt als universitair hoofddocent bij Opleiding Talen en Culturen van Latijns Amerika, Universiteit Leiden. Zij doceert geschiedenis van Latijns Amerika en is gespecialiseerd op Brazilië. Zij heeft naast de hoofdlijnen van haar onderzoek, eerst betreffende politieke ontwikkelingen in Brazilië in de negentiende eeuw en begin twintigste eeuw, later over meer recente ontwikkelingen in Latijns Amerika, ook gepubliceerd over Nederlands Brazilië. Zij coördineert beide projecten, zowel *De Nederlandse erfenis in Brazilië: Handreiking aan Braziliaanse wetenschappers. Brazilië in de Nederlandse Archieven (1624–1654)*, als het *Projeto Resgate*, waarvoor zij door de Braziliaanse autoriteiten is aangewezen.

manuscritos terrestres. Em 2008 organizou com Raymond Buve uma exposição sobre a Cartografia Holandesa da América Latina.

Dr. Benjamin N. Teensma é investigador emérito da secção de Português do Departamento de Línguas e Culturas da América Latina da Universidade de Leiden. Os seus interesses de investigação incluem a história dos judeus sefarditas em Amesterdão, a história da expansão portuguesa na Ásia e a história da presença da Companhia das Índias Ocidentais Holandesa (W.I.C.) no Brasil neerlandês. É da sua autoria uma variedade de publicações e comentários a manuscritos respeitantes às suas áreas de investigação. Desde 1997, Teensma é membro por correspondência da *Academia Portuguesa da História* e desde 2002 do *Instituto Arqueológico, Histórico e Geográfico Pernambucano* no Recife.

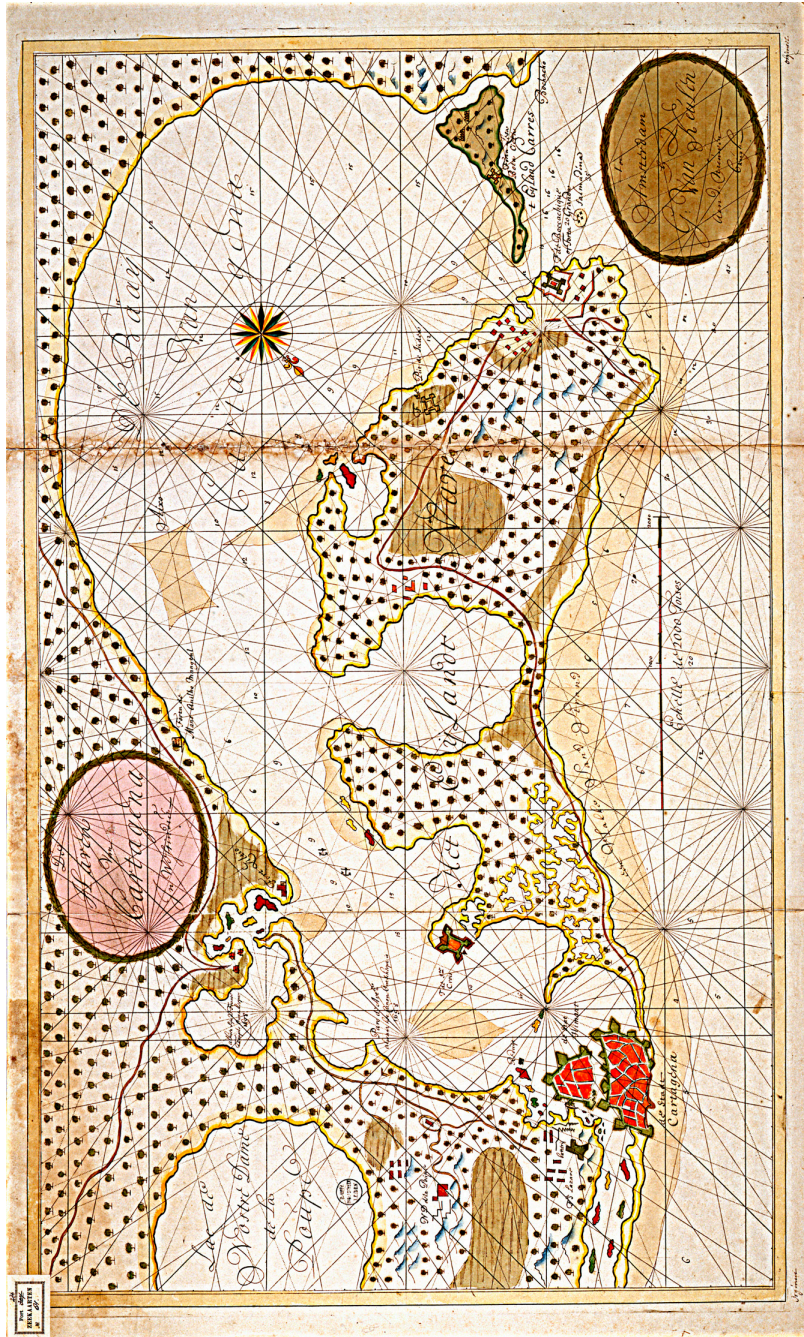
Lucia Werneck Xavier é pesquisadora do *Projeto Resgate* neerlandês. É mestre em História Social. Suas áreas de pesquisa são História Social, Microhistória, História Cultural, Brasil neerlandês, Brasil Colonial e Paleografia Holandesa e Portuguesa

Dr. Marianne L. Wiesebron trabalha como chefe docente universitário na Cadeira Línguas e Culturas da América Latina, Universidade de Leiden. Leciona história da América Latina sendo especializada em questões do Brasil. Além das linhas gerais de sua pesquisa, inicialmente sobre evolução política do Brasil no século dezenove e início do século vinte, depois sobre os recentes desenvolvimentos na América Latina, publicou também sobre o Brasil neerlandês. Ela coordena ambos os projetos, tanto *Constructing a bridge between the Netherlands and Brazil*, quanto o *Projeto Resgate*, para o qual foi indicada pelas autoridades brasileiras.

KAARTEN / MAPAS

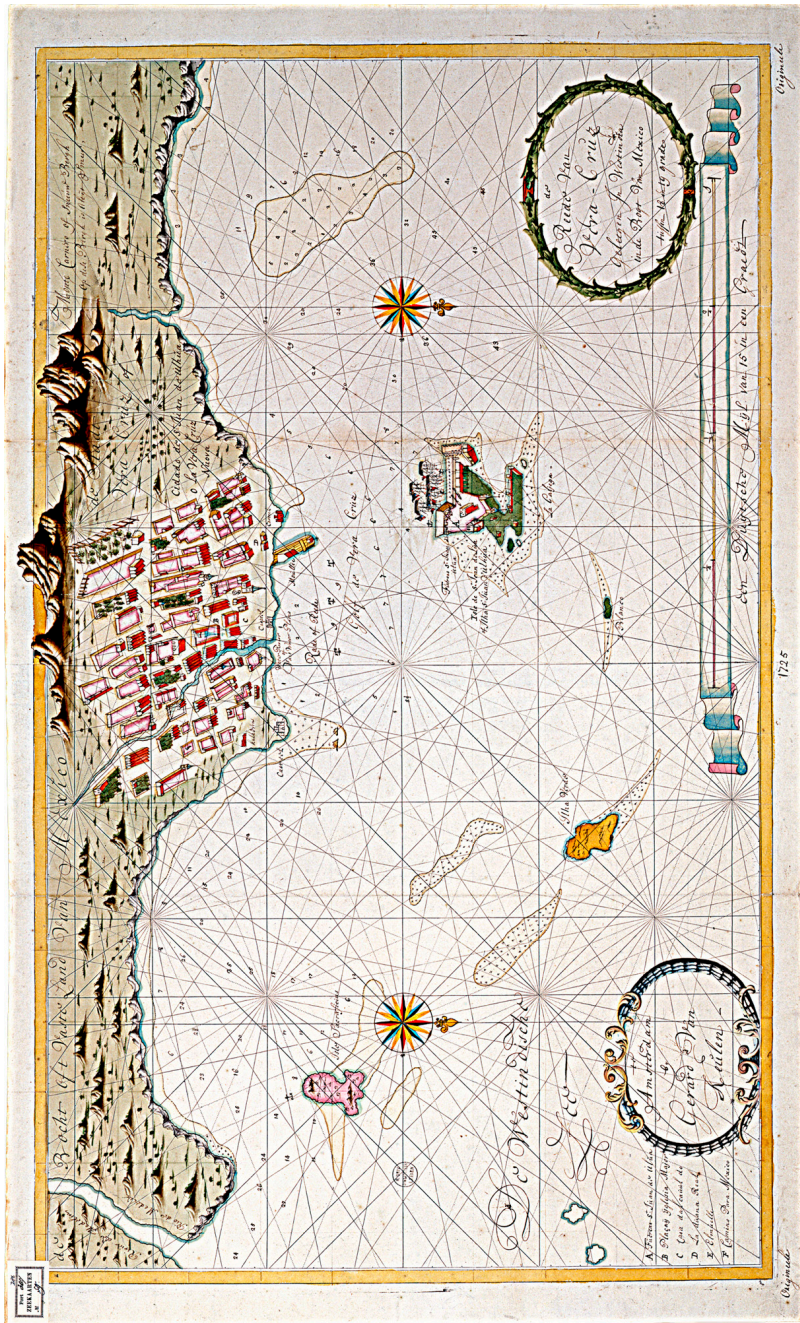

Manuscriptkaart van Amerika waarschijnlijk vervaardigd door de Edamse kaartenmaker Evert Gijsbertsz, circa 1595 [Kon. Bibliotheek Den Haag]
 Mapa manuscrito da América, provavelmente da autoria do cartógrafo de Edam Evert Gijsbertsz, de cerca de 1595, [Koninklijke Bibliotheek, Den Haag]

UBLCK_COLLBN_003-10-020

*De Haven van Cartagena in West Indien, tot Amsterdam by Gerard van Keulen. bet. 1704-1720.
O porto de Cartagena nas Índias Ocidentais. Amsterdam, por G. van Keulen na Nieuwe Brugh.
Bet. 1704-1720.*

UBLCK_COLLBN_003-09-031

De Reede van Vera Cruz gelegen in West Indië in de Bogt van Mexico tussen 18 en 19 graden Tot Amsterdam by Gerard van Keulen 1725.

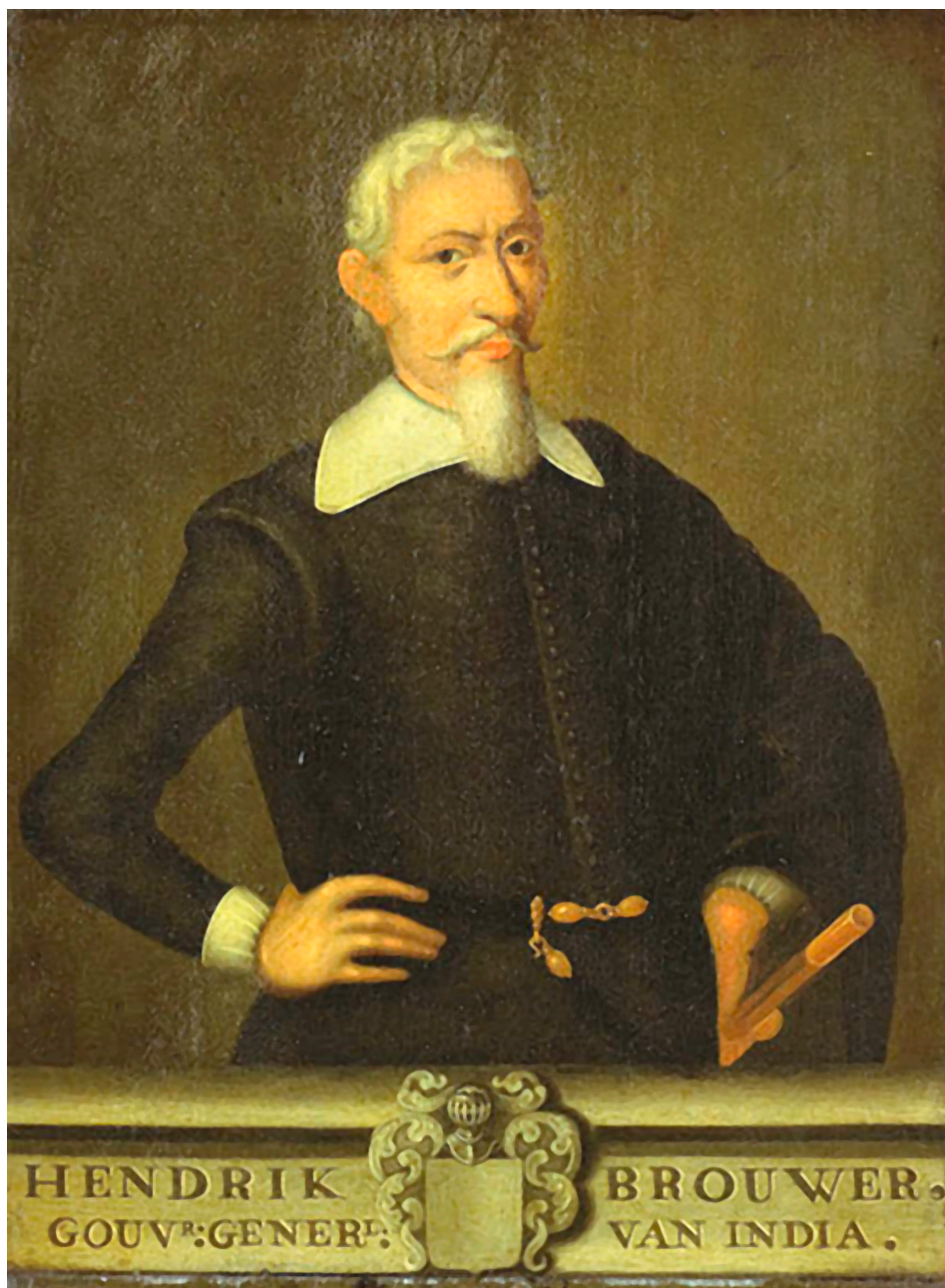
O ancoradouro de Vera Cruz situado na Índia Ocidental no Golfo do México entre 18 e 19 graus de latitude. Amsterdam, por Gerard van Keulen. 1725.

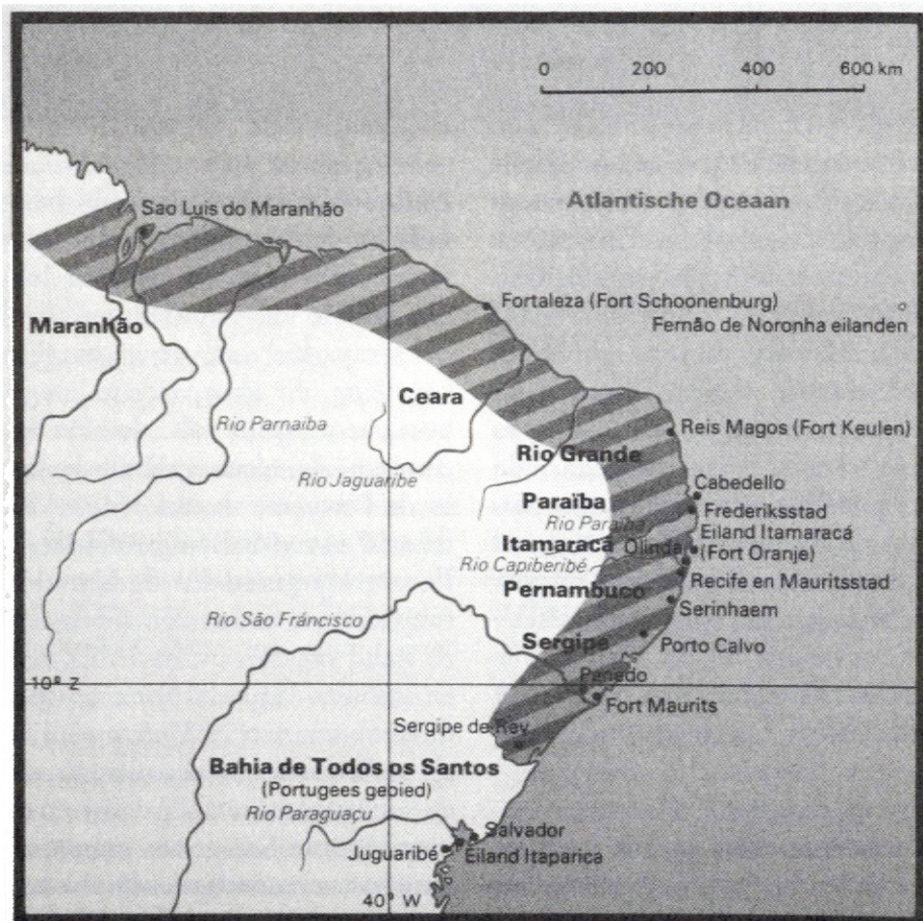
NA, 4 VEL 682

Manuscriptkaart van de Kust van Brazilië tussen de Amazone en de Rio de la Plata getekend door Claes Heijndricksz (1627) kapitein van het WIC jacht De Windhondt.

Mapa manuscrito da costa do Brasil entre o Amazonas e o Rio da Prata desenhado por Claes Heijndricksz (1627) capitão do navio De Windhondt [O galgo] da WIC (Companhia das Índias Ocidentais)

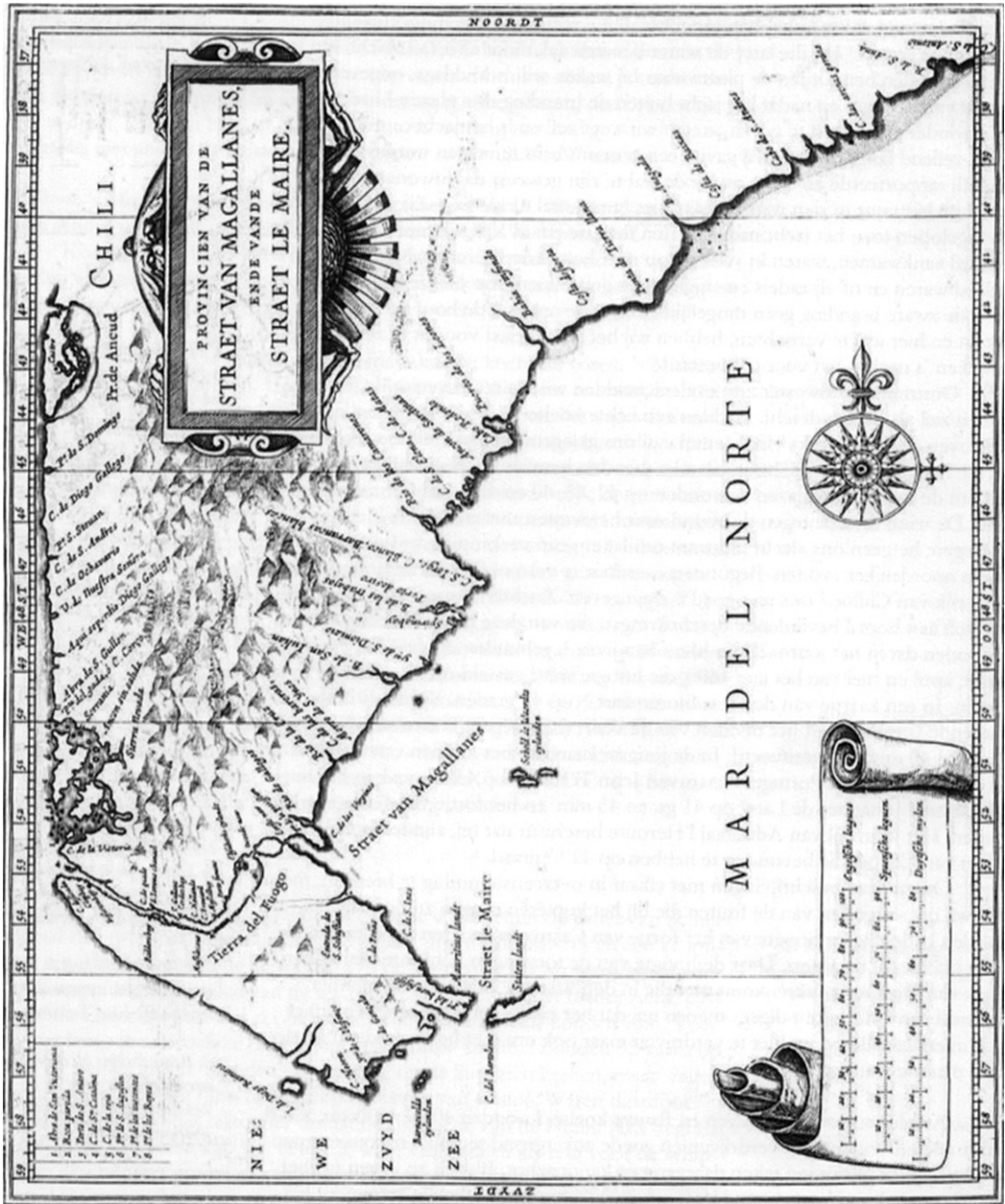

Portret van Hendrik Brouwer (1580–1643). [Portaal Marine]
Hendrik Brouwer, governador da Indea neerlandesa.

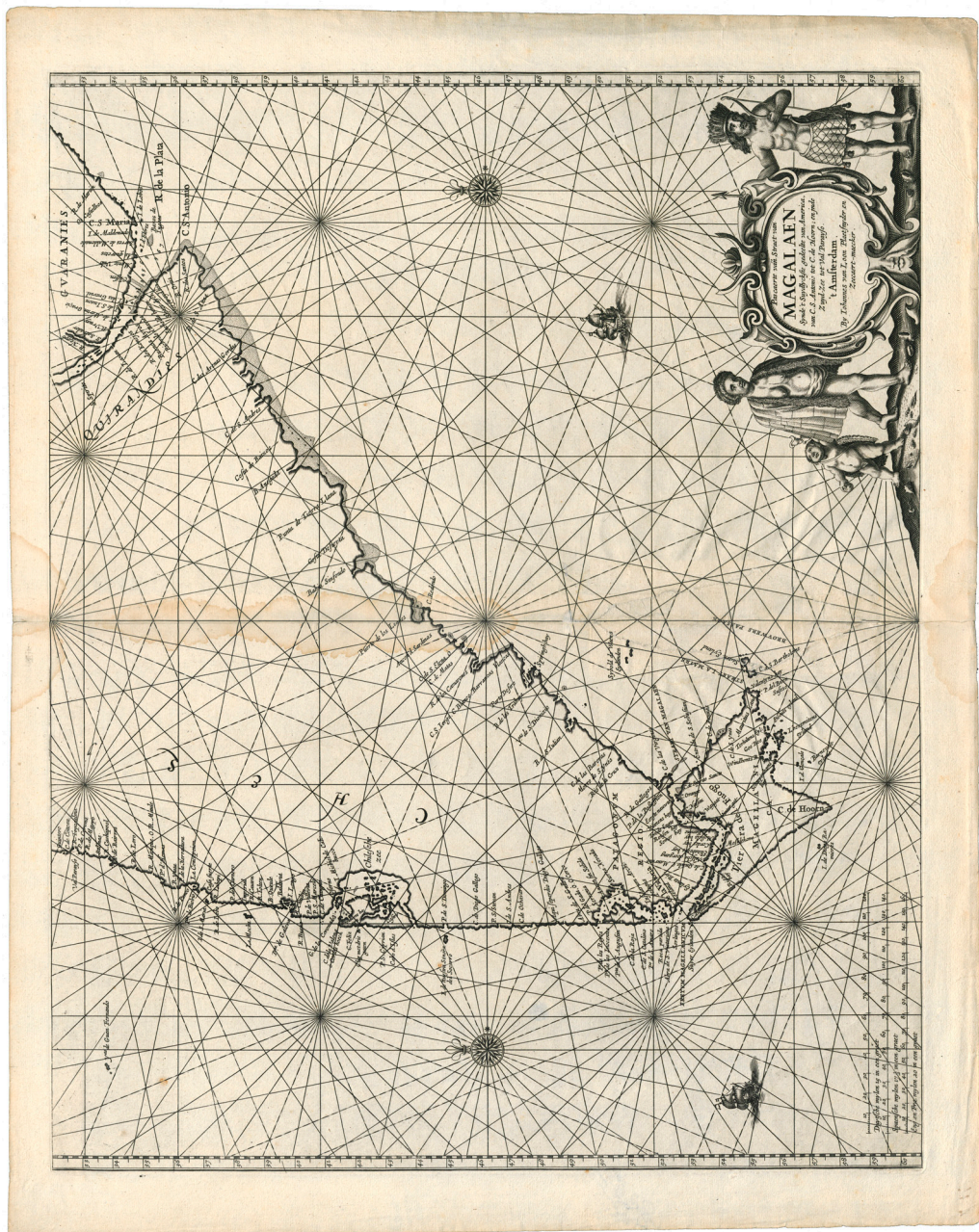
Nederlands Brazilië in 1643

Kaart Nederlands Brazilië uit Carlos Alberto Asfora, *De Tijd van de goede vrede. Johan Maurits van Nassau in Nederlands Brazilië 1636–1644* (Vertaling door Barend Voorham) 2011, p. 9.
 Mapa do Brasil holandês publicado na página 9 de : Carlos Alberto Asfora, *A época da boa paz. João Maurício de Nassau no Brasil holandês*, folheto editado em neerlandês em Haia, 2008.

Provinciën van de Straet van Magallanes ende vande Straet Le Maire. Johannes De Laet in zijn Nieuwe Wereld ofte Beschrijvinghe van West-Indien. Leiden 1625.

Provincias do Estreito de Magalhães e do Estreito de Le Maire. Joahannes De Laet na sua obra Nieuwe Wereld em 1625

UBLCK_COLLBN_Port_191_N_203

Pascaerte van straet van Magalaen synde 't Suydelijckste Gedeelte van America, van C.S. Antonio tot C de Hoorn en inde Zuyd-Zee tot Val Parayso. 't Amsterdam by Johannes van Loon Plaetsnyder en Zeecaert maeker. 1661.

Mapa náutico do Estreito de Magalhães na parte mais ao sul da América. Do Cabo de Santo António até ao Cabo Horn e no Mar do sul até Valparaíso. Em Amsterdão por Johannes van Loon, gravador e cartógrafo marítimo. 1661.]

UBLCK_COLLBN-003-08-027

Afteekening van Rio de la Plata aan't Zuyd Eynde van Brasilia naer een Spaanse Afteekening. Tot Amsterdam by G van Keulen aan de Nieuwe Brugh. 1717.

Desenho reprodução do Rio da Prata no extremo sul do Brasil segundo um desenho espanhol. Amsterdão por G. van Keulen na Nieuwe Brugh 1717.

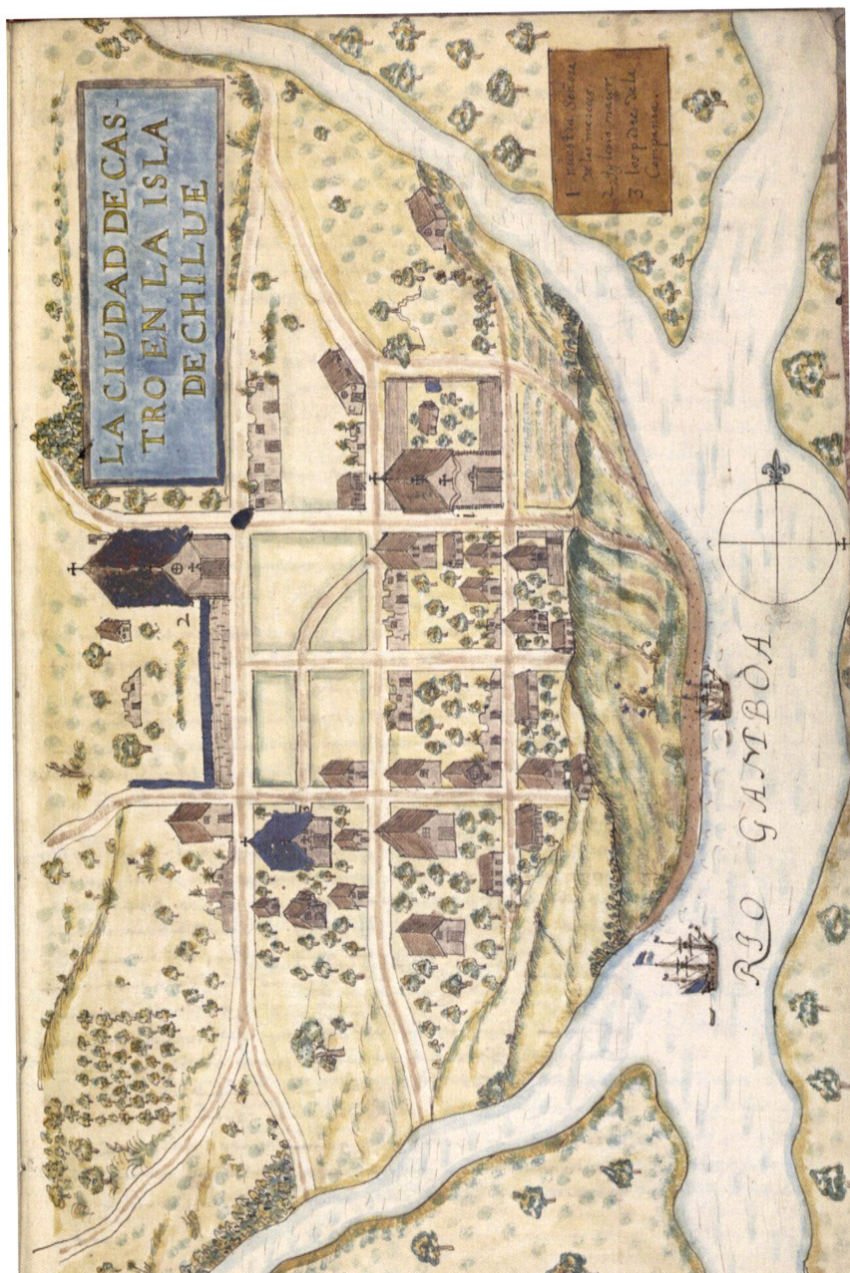
UBLCK_COLLBN-003-08-010

Het Zuydelijkste Deel van America vertoonende de Straat Magelanus, de Straat La Maire en Caap de Hoorn in 't Grootd. Tot Amsterdam bij G. van Keulen aan de Nieuwe Brugh 1711.

A região mais meridional da América mostrando o Estreito de Magalhães, o Estreito de La Maire e o Cabo Horn em grandes dimensões. Amsterdão por G. van Keulen na Nieuwe Brugh 1711.

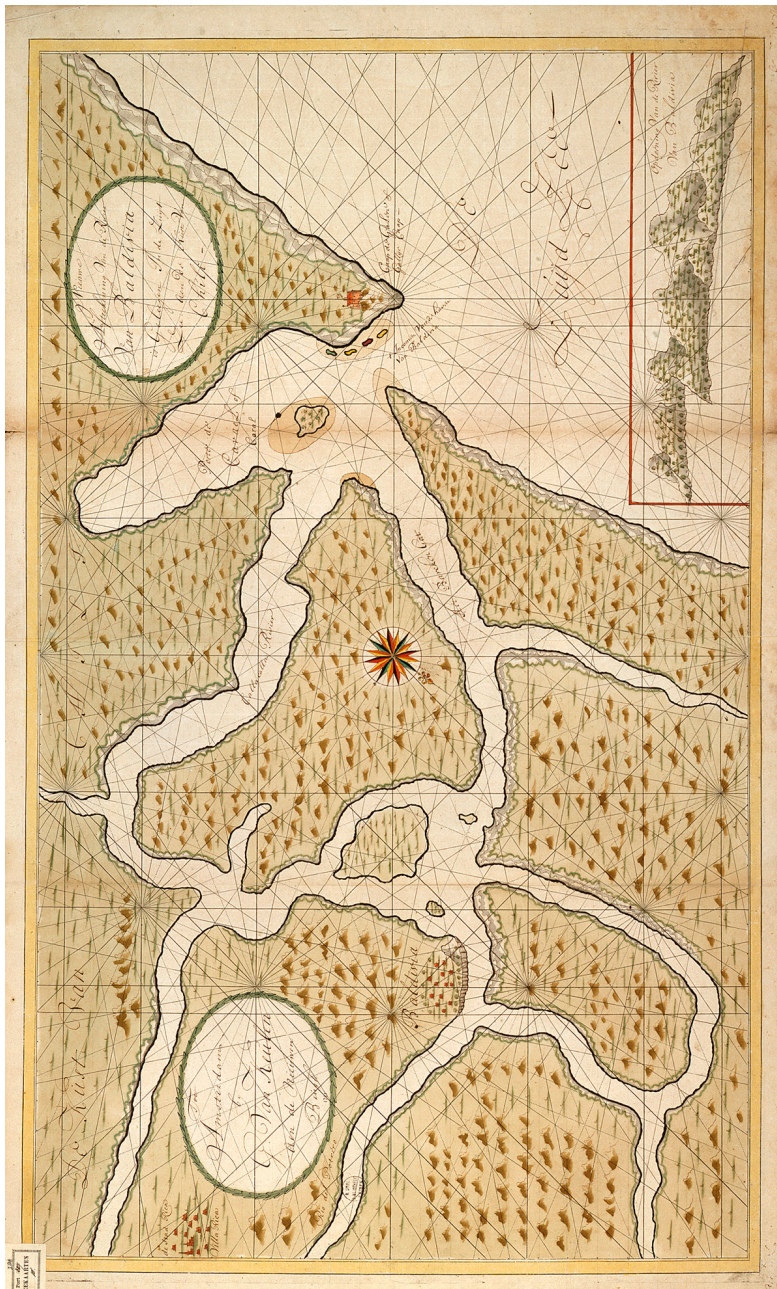

*De kust van Cili Handschriftkaart van de Inwijk van Chiloë met de stad Castro. Oorspronkelijk afkomstig uit Cartografiebureau WIC [Universiteitsbibliotheek Utrecht]
 A costa do Chile. Mapa manuscrito da enseada de Chiloé e [a cidade de] Castro. Proveniente originariamente do instituto de cartografia da WIC. [Biblioteca da Universidade de Utrecht]*

La Ciudad de Castro en la Isla de Chiloë. De stad Castro en het eiland Chiloë. Uit [Collectie handschriften Universitätsbibliothek Göttingen].

A costa do Chile. Mapa manuscrito da enseada de Chiloé e [a cidade de] Castro. Proveniente originariamente do instituto de cartografia da WIC.

UBLCK-COLLBN_003-08-015

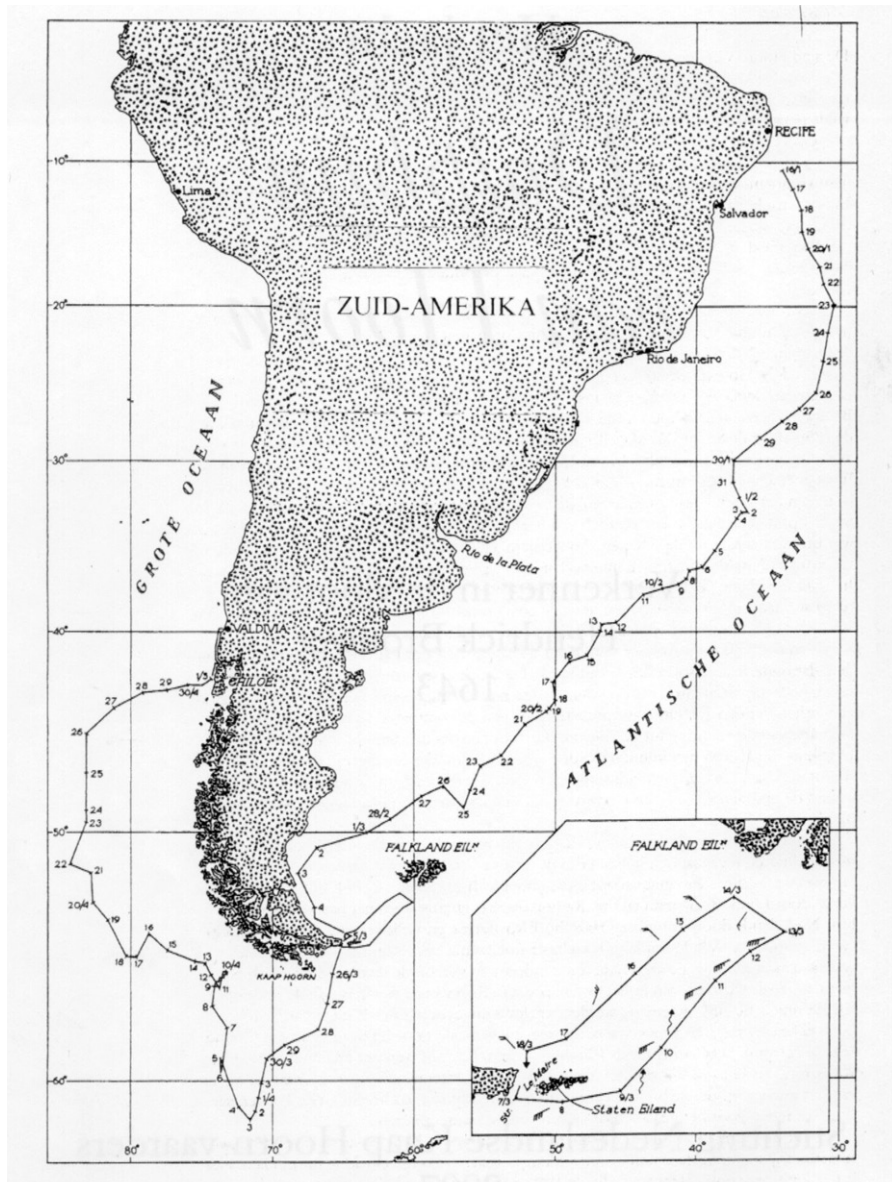
Nieuwe Afteekening van de Rivier van Baldivia is gelegen in de Zuyt Zee aan de Kust van Chili Tot Amsterdam by G. van Keulen aan de Nieuwe Brugh. 1717

Novo desenho do rio Baldivia situado no mar do sul, na costa do Chile. Amsterdam, por Gerard van Keulen no Nieuwe Brugh, 1717.

De Stad Valdivia [Collectie Handschriften Bibliothek Universität Göttingen].

A cidade de Valdivia. [Coleção de manuscritos da Biblioteca Universitária de Gotinga]

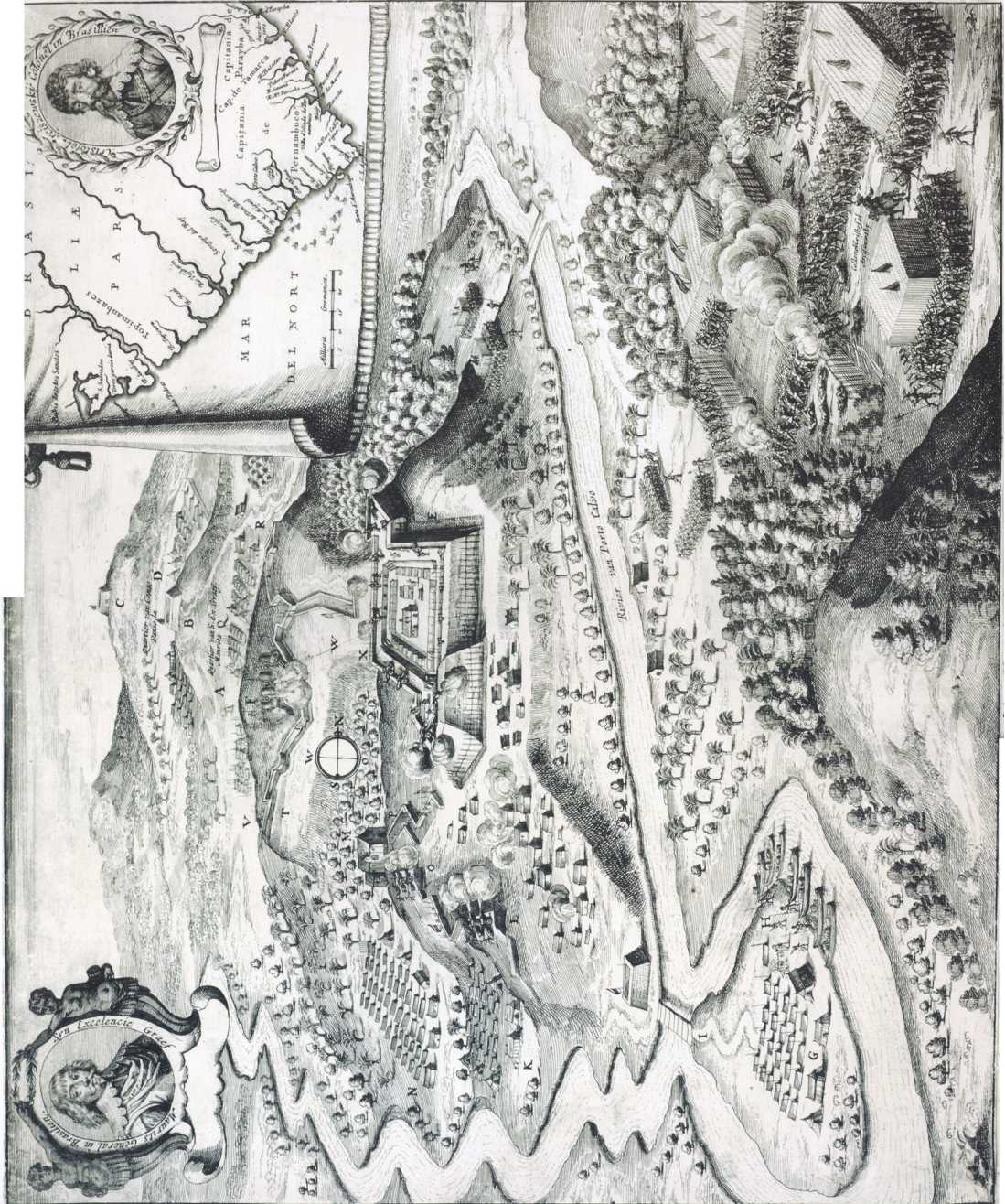
Kaart van de route van de expeditie Brouwer tussen januari en september 1643 tussen Recife en Valdivia.

Este mapa a rota da expedição Brouwer-Herckmans entre janeiro e setembro de 1643, circundando a Ilha dos Estados em direção a Chiloé e Valdivia.

Porto Calvo door Jan van Hilten gedrukt ontwerpblad (Archichevski).

Porto Calvo um esboço impresso por Jan van Hilten

Porto Calvo. editie van Ioan Blaeu (Johan Maurits van Nassau)

Porto Calvo, edição aprovada de Ioan Blaeu (Johan Maurits van Nassau)

Kokosbeker met zilverbeslag, volgens de overlevering buitgemaakt op de Spaanse zilvervloot. (Rijksmuseum Amsterdam).

Taça de coco com guarnição de prata, obtida segundo a tradição na armada de prata espanhola.

Zilveren schenkan, in de tweede helft van de zestiende eeuw in Mexico gemaakt door Francisco Enriquez. De kan is een van de weinige overblijfselen van de lading van de zilvervloot. (Rijksmuseum Amsterdam).

Jarro de prata, México, segunda metade do século XVI, feito por Francisco Enriquez, e obtida na armada de prata espanhola.